

METE ATİLLA ERMUTLU

ŞAFAK YARGILANAMAZ
2.CİLT

Birinci Baskı: Ekim 1993

İkinci Baskı: Şilêr Qamışlo – Haziran 2019

Ortadoğu Devrim Cephesi

Basın Bürosu

Haziran ŞEHİTLERİ Anısına

İÇİNDEKİLER

2. CİLT İÇİN ÖNSÖZ 13

I. BÖLÜM

NASIL BİR ÜLKEDE YAŞIYORUZ 17

OSMANLI TOPLUM YAPISI 17

A) OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN OLUŞUMU VE OSMANLI TOPLUM SİSTEMİ 17

- OSMANLI DEVLET DÜZENİNDE TOPLUM YAPISINDAKİ BELLİ BAŞLI OLGULAR 34

1) ERK'İN KULLANIMI 34

2) VERGİ DÜZENİ 35

3) KAPIKULU 37

4) TARİKATLAR VE AHİLİK 38

5) BİLİM VE DİN ADAMLARI 41

B) OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA TOPLUMSAL DİNAMİZM 43

C) İMPARATORLUĞUN ÇÖZÜLME SÜRECİNDE YAPISAL DURUM 50

I- ÇÖZÜLÜŞÜN NEDENLERİ 57

II- YARI-SÖMÜRGELEŞME SÜRECİ 60

SARAY 68

BÜROKRASİ 69

TOPRAK AĞALIĞI 71

KÖYLÜLÜK 72
TEFECİ BEZİRGAN 74
BURJUVAZİ 75
İŞÇİ SINIFI 77
KÜÇÜK BURJUVAZİ 78
III- YENİ OSMANLILAR VE BİRİNCİ MEŞRUTİYET 80
IV- İTTİHAD TERAKKİ VE JÖNTÜRK İHTİLALİ 85
II. BÖLÜM
ANADOLU HAREKETİ VE KEMALİZM 99
A) SÜRECİN GENEL TABLOSU 99
B) ANADOLU DİRENİŞ HAREKETİ'NİN VE "KEMALİZM"İN TANIMI 109
C) ANADOLU HAREKETİ SÜRECİNDE SINIFSAL DURUM 111
D) SAVAŞ DÖNEMİNDE SİYASAL GELİŞME VE İLİŞKİLER 125
1- KONGRELER VE MECLİS 125
2- ANADOLU'NUN ASKERİ VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN DURUMU 130
3- HALK FIRKASI 142
4- SOVYETLER BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER 146
5- EMPERYALİSTLERLE İLİŞKİLER 159
E) SONUÇ 172
III. BÖLÜM

ANADOLU HAREKETİNDEN SONRA ÜLKENİN DURUMU VE ÖNEMLİ GELİŞMELER 183

A) BAZI YÖNLERİYLE SÜRECE BAKIŞ 183

B) FEODAL GÜÇLERE İLİŞKİN TAVIR 199

C) BURJUVA KESİME YÖNELİK TUTUM 207

1- TEŞVİK VE DESTEKLER 207

2- İŞ BANKASI 221

D) İŞÇİ SINIFININ DURUMU 223

E) EMPERYALİZMLE İLİŞKİLER 228

IV. BÖLÜM

KURULUŞ SÜRECİNDEN SONRA TÜRKİYE CUMHURİYETİ 241

I- DEVLETÇİLİK POLİTİKASI ÜZERİNE 241

II- İZLEYEN DÖNEMDE (1930-40) EMPERYALİSTLERLE İLİŞKİLER 264

III- 1940-1960'LI YILLARDA TÜRKİYE'DE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMELER 278

A) SAVAŞ YILLARI, EKONOMİK DURUM 278

B) SAVAŞ DÖNEMİ VE KÖYLÜNÜN DURUMU 283

C) SAVAŞ SONRASI GERİLİM YILLARI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU 285

D) YENİ SÖMÜRGECİLİĞİN KURUMLAŞMASI VE DP İKTİDARI 300

E) YENİ SÖMÜRGECİLİĞİN KURUMLAŞMASI SÜRECİNDE EGEMEN SINIFLAR ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER..... 334

F) 27 MAYIS 1960 340

V. BÖLÜM

1960-70 DÖNEMİ VE 12 MART AÇIK FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜ 353

12 MART AÇIK FAŞİZMİNİN DÜNYA ZEMİNİ..... 399

SONUÇ..... 416

VI. BÖLÜM

AÇIK FAŞİZM SÜRECİNDE TÜRKİYE 433

A) 12 MART AÇIK FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜ'NDEN SONRA ÜLKENİN DURUMU 433

B) CHP'NİN DURUMU 453

C) KIBRIS OLAYI, NEDENLERİ VE SONUÇLARI 461

D) AP-MSP-MHP-CGP HÜKÜMETİ 464

E) MHP'NİN ROLÜ, TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ ETKİLERİ 489

F) TARIM SORUNU, KIRSAL KESİMİN VE KÖYLÜLÜĞÜN DURUMU..... 499

I- 1970-80 ARASINDA TÜRKİYE TARIMINDAKİ GELİŞMELER 501

II- TARIMDAKİ İLİŞKİ VE ÇELİŞKİLERİN GENEL SONUÇLARI..... 534

III- 1970-1980 ARASINDA İŞÇİ SINIFININ DURUMU..... 539

G) 1970-80 DÖNEMİNDE İŞÇİ SENDİKALARININ ÜYE DURUMLARI 563

VII. BÖLÜM

THKP-C/MLSPB'NİN OLUŞUM VE GELİŞİM SÜREÇLERİ 567

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ CEPHESİ/MARKSİST LENİNİST SİLAHLI PROPAGANDA BİRLİĞİ 567

A) THKP-C'NİN İDOLOJİK EVRİM SÜRECİ 567

B) POLİTİK EVRİM SÜRECİ 576

C) ÖRGÜTSEL EVRİM SÜRECİ 592

D) KIZILDERE SONRASI DURUM VE GÖREVLER 600

E) MLSPB'NİN KURULUŞUNA KADAR THKP-C SEMPATİZAN POTANSİYELİ VE ORTAMIN ÖZELLİKLERİ 619

I- GRUPLAŞMALAR, TASFİYECİLİK, RESMİ VE GAYRİ-RESMİ İNKARCILIK 622

II- KISACA TASFİYECİ GRUPLARIN DURUMLARI 632

1- SEKİZLİK TASFİYECİLER 632

2- KURTULUŞ TASFİYECİLERİ 634

3- DEV-GENÇ TASFİYECİLERİ 637

4- YURTDIŞI TASFİYECİLERİ 640

5- ACİL TASFİYECİLERİ 641

F) KURULUŞ MANTIĞI, YÖNTEMİ VE MLSPB'NİN KURULUŞ EVRESİ 642

THKP-C/MLSPB'NİN POLİTİK ASKERİ EYLEMLERİ (*) ... 663

ŞAFAK YARGILANAMAZ II. CİLT

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi/Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (THKP-C/MLSPB)'nin Emperyalizme, Oligarşiye ve Faşizme Yönelik İddianamesi ve Gerekçeli Hükmüdür...

2. CİLT İÇİN ÖNSÖZ

"ŞAFAK YARGILANAMAZ"ın II. Cildi sıcak günlerin ortasında çıkıyor. Dünya ve ülke her geçen gün daha fazla ısınıyor. Bütün medya ağı ile sosyalizme saldırarak kendi imajını parlatan sistem gerçekte genel düzeyde derin bir çöküntü yaşıyor.

Ülke düzeyinde yapısal bir olgu olan kriz ortamında düzen kendini onaramıyor, zorlukları aşabilecek esnekliği yakalayamıyor, bu konudaki şansını da gitgide yitiriyor. Kriz durmadan derinleşirken egemen güçler durmadan yeni politik kadroların ve değişimlerin ihtiyacını duyuyorlar. Sağ blokta ve sosyal demokrat kanatta yıpranmamış yeni aktörler aranıyor ve bulunuyor.

Ama çözüm yok! Çözüm bulunamıyor. Süreç, düzenin bütün kadro ve kurumlarını olağanüstü bir hızla çürütüp yıpratıyor. Bir yandan Kürdistan dinamiğinin ulaştığı boyut ve bu konudaki çözümsüzlük; öte yandan düzenin çalışan insanlara verebileceklerinin sınırlarının giderek daralması oligarşiyi tam bir kaosa itiyor.

Ve tabii, çürüme ile saldırganlık sistemin doğası gereği birarada yürüyor. 12 Eylül sürecini hiç aratmayacak bir

terör dalgası bütün ülkenin üzerinde esiyor. Kürdistan, bütün tarihi boyunca görmediği bir mücadele ve karşı-saldırıyı yaşıyor. Sözcüğün tam anlamıyla yediden yetmişe bir halk ayağa kalkmış savaşırken çözümsüzlük içinde bunalan oligarşi halka karşı savaşan bütün sömürgeci güçlerin yaşadığı paniği ve gaddarlığı yaşıyor. Artık terör ve katliamların bütün üst sınırları aşılmıştır. Ama korku da aşılmıştır.

Batı cephesinde ise, nispeten daha zayıf konumda olan devrimci hareket ve toplumsal muhalefet, düzenin yıpranışını devrimin yükselişiyle karşılamak gibi ciddi bir görevle karşı karşıyadır. Ancak devrimci irade ile aşılabilecek kilometre taşları önümüzde durmaktadır. Ve bu sürecin her santimetresinin kanla yoğrulacağı şimdiden kesindir.

MLSPB dava dosyasından derlenen "ŞAFAK YARGILANAMAZ II" böylesi koşullarda çıkıyor.

Bilindiği gibi mahkemelerde ortaya konulan metinler politik hareketler için çok önemlidir. Bu metinler, hukuksal vs. kaygıların çok ötesinde sözkonusu politik örgütlerin değerlendirme ve tespitlerinin ortaya konulduğu tarihsel belgelerdir.

"THKP-C/MLSPB Savaşçılarının Emperyalizme, Oligarşiye ve Faşizme Karşı Gerekçeli Hükmü"de böyle bir belge değeri taşıyor.

Bu açıdan bağışlanamaz bir gecikmeyle de olsa "ŞAFAK YARGILANAMAZ"ın ikinci cildini yayınlamaktan heyecan duyuyoruz.

I.Cilt daha çok dünyaya ilişkin genel tespitleri içerirken, II. Cilt artık Türkiye'ye uzanıyor. Osmanlı'dan aldığı bir tarihsel zinciri 80 öncesine getiriyor. Aynı süreçte THKP-C ve MLSPB'nin oluşum süreçlerini ve temel saptamalarını da ortaya koyuyor.

Aslında bu zincirin 12 Eylül sürecini de kapsaması düşünülmüştü. Ancak kitabın hacminin olağanüstü büyümesi karşısında bu bölüm III.Cilt'in içine dahil edildi.

III. Cilt 12 Eylül süreci ve sonrasını ele alacak, Emperyalizmin ve Oligarşinin suç dosyası, hukuk, sosyalizmin sorunları gibi bölümlerle devam edecek.

Akıp giden kesintisiz bir savaşın içinde yürürken bu tarihsel belgenin ufkumuzu genişleteceğine inanıyoruz.

YA ÖZGÜR VATAN YA ÖLÜM

Ekim 93

I. BÖLÜM

NASIL BİR ÜLKEDE YAŞIYORUZ

OSMANLI TOPLUM YAPISI

A) OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN OLUŞUMU VE OSMANLI TOPLUM SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi olguları, çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Öncelikle, bu sürecin dinamikleri, 15. ve 16. yy'lara kadar dünyanın önemli bir kesiminin ilişki çelişkilerini derinden etkilemiştir. Bunun yanısıra, Osmanlıların tarihsel seyrinin değişen yönlerini tanımlayabilmek için, onun varoluş koşullarını ve varoluş olgularını saptamak zorunludur. Ayrıca değişim ve gelişim çizgilerinin, bu olguların tarihsel, sosyal, ekonomik özelliklerince biçimlenmesi de konunun bir başka faktörüdür.

12. ve 13. Yy lara göz attığımızda, Türklerin çok geniş bir coğrafi yüzeye dağılmış olduklarını ve hemen hemen her yönden heterojen bir tablo sergilediklerini görüyoruz Bu tablo, konuştukları dilden dinlerine, yaşama biçimlerinden fiziksel yapılarına kadar değişik özellikler göstermektedir.

Türkler değişik karakterlere sahip oldukça çok sayıda kavim, kabile ve boylar olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bunların ortak özellikleri ise, genel olarak aynı ırk kökeninden gelmeleri ile Ural-Altay dil grubunun çeşitli lehçelerini kullanmakta oluşlarıdır.

Söz konusu kavimlerin bazılarının adlarını anımsamak gerekirse; Yakutlar, Dolganlar, Tobal ve Baraba Türkleri, Kokçuklar, Kazaklar, Kırgızlar, Çıtaklar, Nogaylar, Gagavuzlar, Çavuşlar, Balkarlar, Başkurtlar, Mişerler, Kipterler, Kazan Türkleri, Kırım ve Karait Türkleri, Özbekler, Tarancılar, Sartlar, Kaşgarlar, Solarlar, Sarı Uygurlar, Tatarlar, Karapapaklar, Karaçaylar, Kumuklar, Kara Nogaylar, Urusbi, Khulen Türkleri, Altay Türkleri ve diğerleridir.

Oğuzlar ise, İran-Irak üzerinden Anadolu'ya yayılan bir Türk boyudur. Bu yüzyıllarda Türklerin yayılmış olduğu dünya yüzeyini Fahrettin Mübarekşah şöyle tanımlamaktadır.

"Dünya ülkeleri arasında Türkistan'dan daha büyük, daha geniş, daha düz olanı yoktur. Doğu'da bu ülkelerin sınırı Çin'dir. Batı'da onun sınırı Rum'la birleşir. (Bizans İmparatorluğu) Kuzey'de bu sınır Yecüc-Mecüc Seddi'dir. Güney'de de Hindistan Dağları bulunur ki, orada biteviye kar yağar."

Oğuzlarda han, beyler ve halk olmak üzere üç temel kategori görmekteyiz. Ne var ki, bu kategorileşmeyi klasik bir sınıflaşma tarzında değerlendirebilmek olası değildir. Aynı şekilde, temel ekonomik uğraşları hayvancılık olan toplumlardaki toplumsal kategorilerin belirgin özelliklerini de aramamak gerekir. Sözgelimi, halkın kahramanlık gösteren 'yiğitlerinin' her an 'ad' kazanma şansına sahip olması dolayısıyla, beyler arasına katılması olasıdır. Örf, adet ve geleneklerin korunmaya ve dinamik tutulmaya çalışılmasının, toplumun ana motifini oluşturduğu Oğuzlarda yasa beylerin emirleridir. Ayrıca bir yürütme kuvveti olmadığı gibi yargı organı da yoktur. Beylerin

üçyüzer kişilik çevrelerine bu bağlamda herhangi bir işlev yüklemek yersiz olur. Çünkü, gerçekte bu çevre bir tarz güç unsuru olarak var olmuş ve sosyal pratikte o şekilde gelişmiştir. Son tahlilde gerçek bir monarşi…

Bu özellikler, monarşinin zor unsurunu kullanmaması ve ekonomik yaşamlarının rahat olmasından ötürü halk tarafından kolayca benimsenmiştir. Oğuzların sınıf şeması Şerif Mardin tarafından şu şekilde çiziliyor: "… babadan oğla geçen bir aristokrasi vardır. Eski Türklerde basit bir sınıflama görülüyordu. En yukarda han, onun altında aristokratik bir tabaka olan "beyler" ve son olarak "halk". Aristokratik sınıfa dahil olabilmenin iki yöntemi vardır: Kan bağı bulunması ve başarılı olunması".

Oğuzlarda halk, sadece itaatle sınırlı bir kesim olarak düşünülemez. Han'ı bağlayan kural ve davranış biçimi geleneklerinin neredeyse bir kurum haline gelmiş gücünü görüyoruz. Öte yandan beylerin sahip olduğu güç de, diğer bir önemli etmen olarak karşımıza çıkıyor. Ve bu beylerin oluşturduğu 'Kurultay'ların manevi otoritesi bir hayli belirgindir.

Oğuzların göçebelik ve hayvancılık özelliklerinin yanı sıra talancı ve haraççı özelliklerini de görüyoruz. Dede Korkut Masalları bu durumu şöyle aktarıyor: "Dokuz tümen Gürcistan'ın haracı geldi. Bir at kılıç, bir çomak götürdüler. Bayındır Han Katı Saht oldu. Aydur Niçe saht olmayan, her yıl altu akçe gelür idiyige bige virür idük hatırları hoş olur idi". Bunların yanı sıra, cılız da olsa ticari yaşamda varlık gösterdiklerini, tüccarlara ve bezirganlara sahip olduklarını

eklemek gerekiyor. Türklerin hiyerarşisi, Moğollar gibi 10.yy'da oluşmuştur. Bu hiyerarşinin en önemli yanı, aile kökenlerine bağlı olarak gelişmesidir.

Daha önce "Tengri" diye adlandırdıkları ulu bir varlığa inanan ve bu varlığın evrenin egemeni olduğunu düşünen Oğuzlar'ın İslamiyetle tanışmaları, 10.yy'da ülkelerine gelen Müslüman tacirler dolayısıyla olmuştur. 11.yy'ın başlarından itibaren hızlı bir şekilde İslamiyete kanalize olan Oğuzlar'ın, İslamiyeti çok esnek anlayışlarla ele aldıkları ve uyguladıkları da bilinen gerçektir. Hiçbir zaman Ortodoks Müslüman özellikler göstermemelerine karşın, İslamiyet onlar açısından iki önemli tarihsel sonuç getirmiştir. Öncelikle güneye göç başlamış, bağlantılı olarak da bu hareketlilik, İslamiyetin Batı'ya ve kısmen Doğu'ya Türkler tarafından taşınmasını doğurmuştur.

Türklerin Anadolu'ya yönelmeleri binli yıllarla birlikte başlar. Binli yılların hemen başında Ermenistan'ın doğusunu ele geçirmeye çalışmışlarsa da sonuç alamamışlardır. Bu yol, Türklere ancak güçlü bir Selçuklu Devleti'nin varlığından sonra açılmıştır. "Orta Asya steplerine göre daha iyi coğrafi koşulları ve doğal sınırlarıyla insan yerleşmesine çok elverişli olan Anadolu çevresinde, bugünkü Türk toplumu tarih yüzüne böyle doğdu." (1)

Anadolu yarımadasında oldukça kısa zamanda son derece önemli değişiklikler yaratan , yeryüzünün bu bölgesini etnik bakımdan olduğu gibi farklılaştıran tarihsel nedenler, Türklerin fetih arzusu, vb. ile açıklanamaz. Bu noktada hem Türklerin o

süreçteki dinamiklerini, hem de o dinamiklere zemin oluşturan Anadolu koşullarını tanımlamak gerekmektedir. Göçerliğin- egemen olsa da- tek olgu olmadığı Türkler, gelişen , değişen , büyüyen ekonomik, toplumsal durumlarını yeni ve elverişli bir çerçeveye oturtma gereksinimi duyuyorlardı. Onların bu yaşam koşullarına bağlı gereksinimi, kitlesel bir dinamik niteliğinde olduğu için büyük önem taşımaktaydı.

Ekonomik, tarihsel ve sosyal gereksinimlerden oluşan koşulları, ideolojide de tanımını bulmuş ve 'islami cihat' olgusuyla çakışarak kendisine bu bağlamda meşru bir platform yaratmıştır. Sözkonusu "meşruiyetin" hayata geçirilme zemini olan Anadolu'nun o süreçteki durumu ise, 'meşruiyet'e çanak tutan ek bir faktör sunmaktadır. Çünkü, II. Basileus'un ölümünden sonra hem devletin ve hem de bölge beylerinin katmerli vergilerinin yarattığı baskı, halkın nabzını iyice yükseltmiştir.

Her zaman olduğu gibi vergiler ve baskı koşut olarak tırmanıyor, Küçük Asya halkı, bir başka egemenliğe gönüllü gözüküyordu. Yine aynı paralelde, devletin dış düşmanlara karşı koyacak soluğu da kalmamıştı. Türkler işte bu koşulları zamanında kullanarak Anadolu'ya aktılar. Üstelik, bütün esirlere v e"paraiken" denilen ırgatlara özgürlük vererek, onları eski vergilerle kıyaslandığında oldukça hafif görünen bir vergi sistemine soktuklarını ilan ettiler. Aynı zamanda Türkmenler de yeni duruma hızla uyum sağladılar. "Yeni yeni köy, kasaba ve şehirler kuran, yaylalara mazide görülmedik bir canlılık veren Türk halk zümreleri, yeni vatanlarının doğal ekonomik gereklerine pek çabuk uymakta idiler. Halı, sof, kuru meyve, hayvan, kereste, şap gibi maddeler bol bol ihraç ediliyordu.

Ayrıca Şark mallarını kervanlarla Bizans pazarlarına getirmeyi de Anadolu Türkleri üzerlerine almışlardı"(2)

Özellikle feodalizm tartışmasında gündeme gelen islami olguları, bu bağlaşıklık içinde ele almadan önce durumun genel verilerine değinmek gerekiyor. Çünkü Osmanlı Devleti'nin feodal üretim ilişkileri özelliklerini taşıyıp taşımadığı, özgün yanları, bu özgün yanların genel literatürde nereye oturtulması gerektiği, özel bir tanımlama zorunluluğunun olup olmadığının anlaşılabilmesi, ancak bu şekilde olasıdır.

Feodalizmin genel ölçüleri nelerdir? Bazı özelleşen yanlarıyla bir 'islam feodalizmi'nden söz edilebilir mi? İslamiyet üretim ilişkilerine böylesine özel bir etkide bulunabilmiş ve onun dokusunu salt kendi kurallarından kaynaklanan nedenlerle değiştirmiş midir, yoksa genel dokunun özellikleri korunmak kaydıyla, bu özellikler üzerinde yükselen bir takım toplumsal, kültürel, psikolojik… etkenlerden ve sonuçlardan mı sözetmek gerekiyor? Osmanlı ekonomik sisteminin bel kemiğini oluşturan ikta ve tımar kurumlarının niteliği feodal midir?

Bu soruların yanıtlarını ararken, elbette öncelikle 'toprağa bağımlı serf' olgusuna bakacağız. Bu arayışımız, bir tarihsellik içinde gelişen üretim ilişkileri sistemleri temelinde olacak. Üretim süreçlerinin eşitsiz gelişim kuralının, sadece zaman değişkenine bağlı olmadığını; bu kuralın, değişik tarihsel, sosyal, kültürel ve hatta coğrafi özellikler taşıyan toplumların farklı ekonomik potansiyellerinden ötürü de değişiklikler gösterdiğini vurgulamak gerekiyor? Bu farklılıklar, klasik şemayı alt üst eden karakterler taşımasa da , özellikle mekanik yorumları zorlar.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda feodalizmin varlığından söz edebilmek olası değildi. Belli bir vergilendirme düzeni ya da üretim biçimi egemen olmadığı halde, devlet yapısını ve düzenini belirleyen bir takım kurallardan yola çıkarak üretim tarzı belirlemesi yapmak yanlış olur.

Konuyu toprak düzeni açısından ele alırsak; Anadolu Selçukluları'nda toprağın üç ayrı kullanım biçimi olduğunu görürüz.

Bunların ilki "mülk", diğeri "vakıf", üçüncüsü ise "miri" olarak tanımlanıyor. Gerçek bir kullanma özgürlüğünün söz konusu olduğu 'mülk'lerde toprağın sahibi, o topraklar üzerinde dilediğini yapmak, toprağı arzusuna göre kullanmak hakkına sahiptir. Toplumsal amaçlarla kullanılan vakıf topraklarının, aynı zamanda genel düzene bu bağlamda katkıları olduğu, yer yer, söz ettiğimiz ikinci kategori toprakların bilim adına da sosyal kullanıma sokulduğu görülüyor. Kısacası bu topraklar "vakfediliyor" Bu uygulamanın göstermelik olmadığını, toplumsal yaşamda herhangi bir olgu olarak değil, etkin, uygulaması genel düzene ciddi veriler sunan bir olgu olarak varolduğunu belirtmek gerekiyor. Üçüncü tür topraklar ise, görev temelinde sahip olunan ve aslında devlete ait olan topraklardı. Yani miri toprak, bir görev dolayısıyla bir kimseye devlet tarafından ayrılan bölümün gelirinden yararlanılması idi. Söz konusu görevin sona ermesi halinde bu topraklar da yeniden devlet tasarrufuna devrediliyordu.

Feodalizmde göçebelik tartışmasını var olan savlara dayanarak yapmak olası değil. Her ne kadar 'toprağa bağımlı serf'liği feodal düzen ilişkileri açısından mekanize etmesek de,

göçebe kabile yapısının topluma nüfuz edici bir tablo çizmediğini, devletlerin bir hayli yüzeysel konumlanışları olduğunu, Osmanlı Devleti'nin belirginleşmeye başladığı süreçten sonra bu özelliğin de değişmeye başladığını görüyoruz.

İslamiyet, devlete teokratik nitelikler sunar. Egemenliğin sadece ve her alanda Allah'a ait olduğunu, yeryüzünde ise onun temsilcisi eliyle kullanılıp uygulanacağını tanımlayarak monarşinin kurallarını koyar. Kuran'da bu temsilciliğini nasıl kullanılacağı konusunda kayıtlar bulunmadığı, (ve ilerde değişik egemenlik biçimlerine de empoze edilecek) bu anlayışın temel faktörü yine bireysel bir temsil noktasında düğümlenmekte olduğu için, 'şeriat' devletinin cumhuriyet veya benzeri bir yönetim erkine uyarlanabilmesi, pratik gerçeklik bulamamıştır.

İslamiyet; ilk zamanlarda, moral değerleri bir hayli zayıf düşmüş, fakat bu durumu, bir yozlaşma ve çürümeye yol açmadan dönüştürme çabasında olan, gelenek, töre ve alışkanlıklarına sıkı sıkıya sarılan, sınırlı birkaç el zanaatına ve ortak değerlerine olağan üstü önem veren Türklerin bu durumuna gereken yanıtları sunmuş, ,boşlukları hızla doldurmuştur.

Ne var ki, bir süre sonra, egemenliğin faktörü olarak kullanılmaya başlanır başlanmaz, toplumsal geri kalmışlığın da faktörlerinden biri haline gelmiş, Osmanlı statik yapısında din öğesinin belirginliğine yol açmıştır.

1500'lerde esen yenilenme rüzgarlarının Avrupa'yı şiddetle sarsmasına ve feodalizmin güçlü ögesi Hıristiyanlığı önemli

ölçüde dönüştürmesine karşın, aynı süreçlerde (Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin görkemli durumunun da etkisiyle) İslamiyet kendi yolunda yürümeyi sürdürmüştür.

İslamiyetin, üretimin gelişmesi üzerinde hiçbir olumlu etkisi olmamıştır. Ticareti düzenleyen bir takım kuralların, belli bir süre bazı toplumlarda-ve bu arada ilk zamanlarda Türklerde de- prensip ve canlılık sağladığı görülmüşse de, Kuran'ın kendi içinde üretken bir mantığı olmadığı için, giderek ticarette dahi engel faktör haline gelmiştir. Bu tür engellerden dolayıdır ki, "Müslüman tebaa" ile "gayrı müslüm tebaa" arasına önemli farklar konulsa da, son tahlilde ticarette gelişmenin cılız dinamikleri de Müslüman olmayan kesime terkedilmiştir.

Müslüman olmayanların salt bu nedenle elde ettiği avantajlar, toplumsal yaşantıda geri bir kategoriye itilmelerine karşın, ekonomik planda ve hatta hukuksal planda daha elverişli koşullar sunuyordu. Zekat verme zorunda olmamaları, o dönem çeşitli açılardan oldukça ağır bir yük olan askerlikten muaf olmaları, şeriat hukukunca yargılanmayıp kendi iç sınırlılıkları içinde özel yargı haklarının bulunması, gözardı edilmeyecek avantajlardı. Öte yandan "haraç" adı altında bir vergiye tabi tutulmalarının da önemli bir yük olarak görülmesi gerekmiyor. Ki, bu tür özel vergilendirme durumlarında da din adamlarından, yoksullardan talepte bulunulmuyordu.

Üretim-tüketim mantıkları açısından ve bu mantıkları yerleşik sonuçlar haline getiren nedenler açısından bir doğu-batı ayrımı yapmak, Osmanlı devletini de bu çerçevede gündeme getirmek

yüzeysel bir soyutlama olmaz. W.Bjerkman'ın "Şark ekonomisi bir tüketim ekonomisi olup katiyen üretim ekonomisi değildir" tanımının "katiyen" abartmasının eşyanın tabiatına ters yanının çıkartırsak gerçekten doğu toplumlarında üretim ekonomisinin değil, tüketim ekonomisinin egemen olduğunu, ticaretin bu temelde sürmesine karşın, ekonomik üretkenlik ve dinamizm fukaralığının, çağlar boyu tarihi de kendince biçimlendirdiği açıktır.

Yukarıda İslamiyetin toplumlarda kendinden önceki durumu henüz çözmediği dönemlerden söz ettik. Bunun anlamı, yer yer önemli boşluklar olsa da kurumlaşmada herhangi bir değişiklik olmaması değildir. İslamiyet'ten önce de salt gelenekler, vb. alanlarda değil, bir çok alanda belli kurumlaşmalar vardır. Belirttiğimiz süreçlerde ise hem islami kurumlar hem de eski kurumlar yan yana, iç içe varolmuştur. Böylesi süreçlerde yer değiştiren kurumlaşmalar arasında bir çatışmanın olup olmadığına bakmak gerekir. Çünkü bu çatışmalar, toplumların evriminde önemli dönemeçlerdir. Ve Türklerde, İslamiyet'e geçiş döneminde bu anlamda ciddi bir çatışma yaşanmamıştır. Sözgelimi Selçuklular İslamiyet'ten sonra da Göktürk, Uygur, Oğuz kabile geleneklerinin belirgin etkileriyle yaşamlarını sürdürmüşler ve bu etkilerin, İslamiyetin yeni olguları karşısında silikleşmesi çok uzun zaman almıştır. Aynı şekilde daha önce, Samaniler'de, Gazneliler'de ve Karahanlılar'da Göktürk ve Uygur kurumlarını son derece somut olarak -İslamiyet'e rağmen- görüyoruz. Osmanlılar"da 'eski'nin çözülmesi, özellikle Fatih zamanında gündeme gelmiştir. İslam ilke ve kurallarının 'eski'ye egemen

olmasına en kısa zamanı biçen araştırmacılar dahi, araya kuruluştan sonra bir-iki yüzyıllık zaman dilimi koymaktadırlar. Öyleyse bu süreci; İslam motivasyonları artı, Türk gelenekleri altında yaşanan, henüz İslamiyetin toplumsal kurumlara egemen olmadığı, ama 'eski'nin yeni karşısında bir direnme koymadığı süreç olarak tanımlayabiliriz.

"Osmanlı toplumu, klasik feodal bir bünyeye sahip olmamasına rağmen feodal bir devletti. Tam deyimiyle- özellikle 15.yy'dan sonra, toplumsal yapı; askeri feodal bir yapıydı". Mahir Çayan yoldaşın 'merkezi-feodal' nitelemesi önemlidir. Bu 'merkezi-feodal' yapı, kuruluştan itibaren geçerli olmuş ve olduğu gibi korunmuş bir statik bünyeye sahip değildir. Klasik feodal özelliklere daha yakın olan ilk süreçler, aşiret gelenekleri nedeniyle daha özgün yaşansa da, ilerleyen süreçlerde feodalitenin gerçek bir merkezi etkinlikle yürütülmeye başlandığını, doğu toplumlarının yarı feodal özellikleriyle, (merkezin güçlenmesi oranında) klasik feodal dokunun farklılaştığını görüyoruz.

Feodalitenin bir boyutu, güçsüz ve ancak devlet topraklarının belirli bir bölümünde sınırsız tasarruf durumu olan merkezin yanı sıra, merkeze belli ölçülerde bağımlı olsalar da esas olarak kendi topraklarında bir anlamda kendi başlarına hükümran olan feodal beyler, (senyörler, derebeyler) bileşkesidir. İkinci ve ağır basan boyutu ise, toprağa bağlı serfliktir ki, tımar, bu durumu (yumuşatılmış ve güncelleştirilmiş hali olarak) karşılamaktadır.

Muzaffer Akdağ tımar'ı: "Devlet kendi hizmetindeki insanlardan bazılarına hizmetleri karşılığında maaş verecek yerde, belirli bir yerin vergilerinden bir kısmını kendi hesaplarına

toplamak hakkını tanır ki, bu aşağı yukarı tımar demektir" biçiminde tanımlamaktadır. Özellikle ilk dönemlerde yeni 'fethedilen' toprakların, geniş yetkilerle birlikte sultan çevresinden insanlara verildiği bilinmektedir. Bu bey'ler bazen fetihlerde yararlılık gösterenler olduğu gibi bazen de sultan ailesinden olabilmektedir.

Bu noktada, daha sonraki tutumlarıyla birlikte ele alarak genel bir değerlendirme yaptığımızda ilginç bir sonuç ortaya çıkıyor. Osmanlılar gerek ekonomide gerek yönetimde ve gerekse dinde, uzun dönem zamandaş feodal yöntemleri yumuşatarak kullanmışlardır. Eski toplumsal olgularla İslami olguları yan yana yaşamışlar, toprak düzeninde, Anadolu Selçukluları'nın beylikler halinde parçalanışını merkezileştirmişlerdir. Bununla beraber, feodal yapının reaya olgusunu özgünleştirerek yaşatmışlar, yeni fethettikleri toprakların yerli kurumlarını tümüyle dağıtmaya gitmemişlerdir. Bunların, kendi koydukları kurallarla birlikte yaşamasına izin vermişlerdir. Sözgelimi Rumeli fetihlerinde, fetihleri gerçekleştiren komutanlara, oldukça geniş yetkilerle, sınır boyları mülk olarak verilmiştir. Ve bu komutanlar orada, yukarıdaki saptamalar temelinde bir düzen yaratmışlardır.

Osmanlılar'ın özellikle gelişme aşamalarında, duydukları gereksinim dolayısıyla, İslamiyetin 'gaza ve cihat' mantığını fetihlerde ciddi olgular olarak kullandıkları görülüyor.

Kuruluştan sonra çeşitli biçimlerde geçerliliğini sürdürmüş bir çok kurum ve tavır Fatih zamanında önemli ölçüde alt üst olmuş, değiştirilmiştir. Devlet gerçek bir imparatorluk anlayışıyla yönetilmeye başlanmış, dönüştürülmüştür. Cihad ruhu vb. eski motiflerin yerini bu anlayıştan kaynaklanan yeni kurumlaşmalar

almıştır. O döneme kadar devlet düzeninde somut bir etkinliği olmayan 'kapıkulu', artık devletin belli başlı faktörlerinden biridir. Yine o döneme kadar düzen üzerinde söz sahibi olan aristokrasi, neredeyse saf dışı edilmiştir.

Yalnız sözünü ettiğimiz bu aristokrasiyi, klasik feodal bünyeye sahip devlet yapılarındaki alışıla gelmiş aristokrat zümre ile karıştırmamak gerekmektedir. Merkezinde, hükümdar ve onun ailesi, bu merkezi çevreleyen bürokrat nitelikli fakat kalıtımsal bünyeli bir aristokrasi ve henüz palazlanmamış kapıkulları, erkin bütünüdür. Giderek bilginlerin, kadıların, şeyhlerin, zengin tüccarların, kırsal kesimde mülk ve nüfuz ile belirginleşen bir üst halkanın; merkez ile halk arasında tali bir erk , ara bir kat oluşturdukları, bir nevi aracı durumuna geldikleri görülüyor. Halkın durumu sadece üretici ve vergi ödeyici olmaktan öte bir veri göstermiyordu. "Toprağa bağlı reaya üretiyor; artı-ürün ikinci dereceden feodaller aracılığıyla merkezi otorite tarafından ele geçiriliyordu." (3)

Fatih zamanındaki değişikliklerin tanımı, merkezileşmenin netleşmesidir. O döneme kadar hükümdarların yanı sıra, -son çözümlemede yine tek ve mutlak erk olsalar da- kendilerini çevreleyen kesimin belli bir etkisi söz konusuydu. Bu etkinin temelinde; vezirlerin, beylerin, vb. kişilerin, padişahların tahta çıkmasında oynadıkları rol yatmaktaydı. Fatih bu duruma son vermiştir. Oğuzlardan beri süregelen ilkel aristokratik kesimin etkinliğini ortadan kaldırmış, kalıtımla, savaş yararlılıklarıyla, ahilik olgusuyla hükümdarı çevreleyen 'bey'lerin rollerini, bir anlamda hükümdar tekeline almıştır. Fatih, bütün bu tasfiyelerin doğurduğu boşluğu, (hükümdarlık erki açısından hiçbir tehlike

yaratmayacağı gerçeğinden hareketle) büyük bir ustalıkla kapıkulu ile doldurmuştur. Bu devşirmelerin yönetici vasıflarla donatılmaları, herhangi bir manevi otorite ve 'hükümdarlara rağmen'lik tehlikesi yaratmadan, hükümdar memurluğu yapmalarından başka bir anlam taşımamaktadır.

Bu tasfiyelerin de son darbeyi vurduğu büyük toprak mülkleri erkinin yaşayabilmesinin koşulları da böylece ortadan tümüyle kalkmıştır. Gerçekte bu şekilde bir erkin oluşabilmesinin ve yaşayabilmesinin önünde öteden beri çeşitli engeller bulunmaktadır. Toplumsal yapı, klasik feodalitede önemli bir olgu olan miras'a değişik yaklaşmaktadır. İslam hukukunun oynadığı roller vardır ve aile ve toprak soyluluğuna karşı bir tavır sözkonusudur. Bu konuda ciddi araştırmalarda bulunmuş Türk tarihçilerinin hemen hemen hepsi, Osmanlı devlet-toplum düzeninin klasik bünye ile çakışmadığı sonucuna varmışlardır. Bunlar arasında Çağatay, Akdağ, Barkan, İnalcık, Köprülü, vd…'leri ni sayabiliriz.

Son tahlilde feodal beyin, merkezi devletin kendisi olmasından hareketle, merkezi-feodal yapı tanımlaması ortaya çıkmaktadır. Reayanın toprağa bağlılığı da, yine bu temel ve yukarıda sözünü ettiğimiz ek faktörler kapsamında, mutlak bir bağımlılık değildir. Ama bağımsızlık da değildir. Çünkü, "çift bozan resmi" denilen bir vergiyle, toprağı terk etmek isteyen reaya, devlete belli bir tazminat ödemek zorunda bırakılmıştır.

"Reaya, başlıca ikta reayası (tımar, zeamet, has), vakıf reayası, malikane reayası ve ya bunlardan ikisinin ortak reayası olarak dört sınıftır. Köylü, elindeki toprağın geçici tapusunu kimin reayası ise ondan alır ve öşür resmini ona verirdi. Köylü, kendi

elindeki yerleri sürüp ekmekle mükellefti; o toprağı bırakıp başkasının toprağına gidemezdi ve başkasının reayası olamazdı. Yalnız köylünün çalıştığı toprak mülk iken, vakıf iken borcuna karşılık sipahiye verilmiş ise, köylü de o suretle toprakla beraber vakıf, mülk veya sipahinin reayası olmak üzere yeni şekle göre isim değiştirirdi." (4)

Bilindiği gibi Marks; Çin, Hindistan ve Türkiye örnekleri temelinde, klasik sınıflamaların dışında, coğrafi çerçeve içinde, Asya tarzı üretim biçiminden söz etmiştir. Hala çeşitli tezlere kaynaklık eden birtakım arayışların düğümlendiği bu konuda genel bir fikir için, Grundrisse'nin "Kapitalist Üretim Öncesi Biçimler" bölümünün 'Giriş'indeki görüşlerini anımsayalım.

"Mülkiyet, toplumun kendi varlığını yeniden üretme sürecinde, bu üretimin nesnel koşullarını, kendisine (yani üretimin özel koşuluna) ait şeyler, ya da kendi üretiminin koşulları olarak görmesi ve değerlendirmesidir; dolayısıyla, mülkiyet, bireyin bir toplum üyesi olarak varlığından ayrı düşünülemez. Birey ancak bir toplum üyesi sıfatıyla mülk sahibi olabilir ve her toplum üyesi, bu sıfatıyla toplumun mülkü üzerinde hak sahibidir. (Bu hakkın üç farklı çeşidi-Asya tarzı, Alman tarzı, Antik tarz-incelenecektir). Dolayısıyla bireyin toplum içindeki varlığını yeniden üretmek, onu bir mülk sahibi olarak yeniden üretmek demektir ve emek, mülkiyetten ayrı düşünülemez.

Öncelikle Marks'ın sunduğu üç toplum ve mülkiyet tarzı, ideal biçimlerde sınıf ayrımına yer vermeyen ilkel Komünal toplumlardır. İkincisi, üçü arasındaki ayrım tarihi değil coğrafidir.

Asya tarzı diye adlandırılan biçim, özellikle (metinde sözü edilmese de Marks'ın başka yazılarından anladığımız kadarıyla) Çin, Hindistan ve Türkiye'de fakat aynı zamanda Slav ve Romen klanlarında, Meksika (Aztek) ve Peru (İnka) uygarlıklarında ve eski Keltlerde geçerlidir. (5) Antik tarz başlığı altında sadece Roma toprak düzeni tartışılmış ve bunun Yunan ve İbrani uygarlıklarında da geçerli olduğunu söylemiştir. Alman tarzı ise, büyük göçler öncesi Kuzey Avrupa Cermen aşiretlerinin tarzıdır. Moğol ve Kızılderili kavimlerine değinildiği halde, bunların Asya tarzı sayılıp sayılmayacağı açık değildir. İlkel Afrika kavimlerine ve İslam öncesi Arap aşiretlerine hiç değinilmemiştir."

Bütün arayışların ve tartışmaların ötesinde, buraya kadar belirlediğimiz noktalar, 'merkezi feodal' yapı saptamasına ilişkin veriler sunmaktadır. Bu genel bir çıkarımdır. Çünkü Osmanlılar'ın geniş ve sürekli büyüyen topraklarında, belli bir merkezi prosedürün uygulanmasının yanı sıra, ele geçirilen her yeni bölge için, o bölgenin koşullarına uyacak tarzda, değişik 'kanunnameler' düzenlenmiştir. Bunların herhangi biri tek başına ele alındığında, değişik bir tanımlama için kuvvetli veriler sunabilmektedir. Fakat doğrusu, bütün bu özgünlüklerin sentezi olan merkezi devlet yapı ve uygulamalarının esasta gözetilmesidir. Ki, o zaman belirleyici olanın merkezi otorite olduğu ve toprak düzeninin genel olarak bu merkezde cisimleşmiş bir feodal karakter taşıdığı anlaşılmaktadır.

Bu noktada, reaya ile tımar sahiplerinin ilişkilerinin düzenlenmesine, bu düzenin, klasik feodalite de feodal beyle serf arasındaki ilişkiyle karıştırılmasına bakmak gerekiyor.

Tımar sahiplerinin reaya üzerindeki tek hakları, yasalarla saptanmış belirli vergileri toplamak idi. Sahip ile reaya arasında bir anlaşmazlık çıktığında bunun incelenmesi ve çözümlenmesi yöresel kadılıklar yoluyla ya da merkezden verilecek emre göre yapılırdı. Reaya sahibi, köylüye karşı hakkını savunabileceği gibi, köylü de hakkını aramak yetkisine sahipti.

Çeşitli yasalarla belirtilmiş olduğuna göre, yani tımar sahibi için, köylüden öşürünü en yakın pazara iletmek ve köyde bir ambar yapmaktan başka özel bir hizmet önermek ya da parasız herhangi bir şey istemek yasaktı..(6)

Toprak düzeninin dışında, ticaret hayatının koşullarına ve durumuna genel olarak bir göz attığımızda; 16.yy'da dünyadaki gelişmelere paralel olarak Osmanlı ticaret hayatının da ölmeye başladığını görüyoruz. Çünkü kuruluştan beri kervan ticareti ve transit eşya olgularına dayanan belli bir canlılık vardır. Üstelik yerli ürünlerin devlet sınırları dışında da pazarı vardır. Fakat 16.yy'daki bilimsel, teknik, ekonomik gelişmeler bu yaşamı hızla öldürüp dönüştürmüştür.

Değişimin dışında kalan İmparatorlukta, kaçınılmaz olarak ticaret koşulları ölmeye başlamıştır. Daha önce stratejik ticaret yollarının Osmanlı feodalizminin elinde olması, İmparatorluk için çeşitli açılardan (hem ekonomik hem toplumsal olarak) büyük avantajlar sağlıyordu. Şimdi ise hızla zenginleşen Avrupa liman kentlerinde odaklaşmaya başlayan ekonomik canlılık, hammaddelerin Avrupa'ya akmasını doğuruyordu.

Dolayısıyla, avantajların tümü dezavantajlarla yer değiştiriyordu. Artık ticaret yolları Kuzey Avrupa ve İngiltere üzerinden Okyanus'a kaymış durumdadır. Bu değişimler birkaç

yüzyıl çizgilerini korumuşlar ve sonuçta İmparatorluğun göreli ticaret yaşamını da azınlıklar, Rum, Ermeni ve Yahudiler ellerine geçirmişlerdir.

- OSMANLI DEVLET DÜZENİNDE TOPLUM YAPISINDAKİ BELLİ BAŞLI OLGULAR

1) ERK'İN KULLANIMI

Her koşul altında (onu çevreleyen, dönem dönem değişiklikler gösteren yönetim düzeni görüntüsüne rağmen) erk; padişahtır. Bu durumun zirvesi 15. ve 16. yy'lardır. Kuruluştan itibaren giderek yükselen grafik, sözkonusu yüzyıllardan sonra ise giderek alçalmıştır. Çünkü başlangıçta, yine son söz ve güç sultanda olmak kaydıyla "Türkmen aristokrasisinin", "ahilerin", "savaş Alplerin" ciddi etkinliği vardır. Grafiğin, padişah erki açısından inişe geçtiği dönemlerde ise, kapıkulunun, din adamlarının, saray bürokrasisinin etkinlikleri görülür.

Öte yandan, her ne kadar 'fetva' olgusu nedeniyle Şeyhülislamların önemli konumlanışı varsa da, son çözümlemede yasa, yine hükümdar buyruğudur. Hükümdarların bir yandan kendilerini şeriatla özdeşleştirmeleri ve dini kurumları onların temsil etmesi (ki halifelikle somutlaşmıştı), öte yandan şeriatın özel uygulamalarını Şeyhülislamlığa bırakmaları, gereksinim duyduklarında müdahale etmeleri, durumu en uygun şekilde yürütmeleri yolunda 'politik' bir tutum olmuştur. Hükümdarların şeriatla daha fazla çakışması, özellikle II. Beyazıt'dan başlamak üzere gündeme gelmiştir.

Bilindiği gibi Osmanlı erkinde padişaha en yakın halka olarak 'Divan' vardır. Ne var ki, Divan'ın bütün görkemine karşı gerçek işlevi, bir kurum olarak son derece yüzeysel ve göstermeliktir. Ancak, kişisel inisiyatif temelinde yer yer Divan üyelerinin önemli etkinlikler koyduğu ve o şekilde devlet yönetiminde söz sahibi oldukları da bilinmektedir. Diğer hallerde Divan, esas olarak padişahın danışma kurulu niteliğindedir. Vezirler, kazaskerler, defterdarlar ve nişancı Divan üyeleridir. Önemle belirtmeliyiz ki, kazaskerlerin dışında bütün Divan üyeleri, kapıkulu arasından çıkar. Sadece kazasker kapıkulundan gelmez ve özgün durumu, görece bağımsızlığı vardır.

Kazaskerlerin, şeyhülislam, medrese üçgenini tamamlayarak 'ulema' kategorisi bütününde özel bir güç oluşturdukları biliniyor.

2) VERGİ DÜZENİ

Osmanlı vergi düzeninin iki önemli esprisi vardır. Her ikisi de merkez açısından pratik avantajlar sağlayan bu esprilerin ilki, memurlarına kendileri için vergi toplatılmasıdır. Bu durumun merkeze sağladığı yararları; devletin alan ve tekrar veren olma külfetinden kurtarılması, memurların maaşlarının tutarını reayadan bizzat alması şeklinde özetleyebiliriz.

Bu konuda ikinci önemli espriye gelince; Osmanlıların bütün imparatorluk topraklarını kapsayan bir vergi sisteminin olmadığına daha önce değinmiştik. Son derece geniş bir coğrafi yüzeye hükmeden imparatorluk, bu her bakımdan değişik özellikler gösteren bölgeler için aynı vergi programlarını uygulamamış, yörelerdeki eski düzenleri de gözetmiştir.

Öncelikle imparatorluğa yeni katılan bölgelerin yürürlükte olan sistemini incelettirmiş, bunu kendi isteklerine göre yeniden düzenlettirmiş ve üstelik hazırlanan özel kanunnameleri bir deneme sürecinden geçirtmiş, nihayet pratik sonuçlarını derleyerek son şeklini vermiştir.

Öte yandan savaş giderleri için alınan "avarız"dan söz etmek gerekir. Çünkü özel bir vergidir. "Erk'in kullanımı" başlıklı bölümde belirttiğimiz gibi merkezi yönetim, din kurallarının ağırlık taşıdığı durumlara fazla karışmamak yolunda tercih kullanırdı. Aynı durum vergilendirme alanında da geçerlidir. Dolayısıyla genel olarak vergilerin "şer"i ve "örfi" olmak üzere iki ana kola ayrılmış olduğu söylenebilir.

Önce Şer'i vergi alanına giren vergi türlerine bir göz atarsak, esas olarak öşür, cizye (haraç), zekat, ihtisap resmi, maden resmi'ni saymak gerekir. Öşür, tarımsal ürünlerin onda biridir. Cizye (haraç), Müslüman olmayanlardan sağlanır. Zekat, Müslümanların İslamiyetin gerekleri çerçevesinde ödedikleri paradır. Bu para, daha önce dini inançları dolayısıyla Müslümanlar tarafından yoksullar için gönüllü olarak ödendiği halde daha sonra vergiye dönüştürülmüştür. İhtisap resmine gelince, zanaatkar ve tüccarlardan toplanan bir vergidir. Pazar denetimcisi tarafından saptanır.

Özel mülk olan madenlerden de üretimin beşte biri alınırdı. Osmanlılarda tam seksen tür "şer"i vergi görüyoruz. Ama bunların en önemlileri öşür, haraç ve cizyedir. Osmanlıların öşür ve haraç aldıkları toprakları miri toprak şekline sokmaları, bu temelde bir bölüşüm doğurmuştur.

Örfi vergilerin düzenleyicisi Divan-ı Hümayun olmakla birlikte tek merkezden kararlarla sağlanan bu vergiler, her yöre için değişen özellikler gösterirdi.

3) KAPIKULU

Kapıkulu kurumu, Osmanlılarda hem toplum, hem devlet, hem sınıf yapısı açısından önemli olmuş, özgün görünümler doğurmuştur. Öyle ki bazı araştırmacı ve tarihçiler, abartılı yorumlara giderek, Osmanlı sınıf yapısına bu kurumun damgasını vurduğunu söyleyebilmişlerdir.

Bu önemli kurumun, Osmanlılar döneminde ortaya çıktığını düşünmek ve onu Osmanlı Devleti ile özdeşleştirmek yanlış olur. Çünkü Selçuklular da dahil olmak üzere daha önceki Türk devletlerinde yaklaşık olarak aynı özellik ve işlevlere sahip olan "hassa kuvvetlerini" görüyoruz. Hassa kuvvetleri, kapıkulu gibi yabancı devşirmelerden oluşturulan ve direkt hükümdara bağlı, onun çevresini oluşturan bir nitelik göstermekteydi. Yine Türklerin alınmadığı bu kuvvetler Rum, Ermeni, Rus, Kıpçak vb. kökenli insanlardan oluşuyordu.

Kapıkulu, önce bir süre sadece kölelerden ve Müslüman olan ve olmayan insanlardan oluşturuluyor, fakat hemen ardından devşirme düzenine geçildiği görülüyor. Kapıkulunun en önemli bölümü yeniçeri birlikleridir. Ayrıca yeniçerilerin Bektaşilikle yakın ilgileri; Bektaşi tarikatının, yeniçeriler için bir tür danışmanlık ocağı oluşu dikkate değerdir. İlerleyen dönemlerde yeniçerilerin oynadıkları rollerde bu ilişkinin de yeri olacaktır. Bunun yanı sıra, kendi yaşam ve kurallarını düzenleyen özel yasalara bağlı olmaları nedeniyle sivil ve yerel

yasalar karşısında bağımsız olmaları da önemli bir ayrıcalık olarak yeniçerilerin yine aynı bağlamdaki çeşitli davranışlarına zemin yaratmıştır.

Öte yandan merkezi çevreleyen güç olan kapıkulunun yanı sıra, illerde özel il muhafızları ve tımarlı sipahilerden oluşan eyalet kuvvetleri vardır ve bunların büyük bir yoğunlukları söz konusudur.

Müslüman Türklerin bu kesimden soyutlanmaları, kalıcı bir aristokrasinin Osmanlı yönetim halkasında yer almayışında rol oynamış ve öteden beri var olan bir tür aristokrasinin de zaman içinde niteliğini yitirmesine yol açmıştır. Ayrıca Osmanlı devlet-toplum yaşamı dinamikleri incelendiğinde, Müslüman Türk halkının ülke sorun ve gelişmelerinden soyutlanmalarında, edilgenleşmelerinde bu kurumun çok önemli rolü olduğu görülüyor.

Sonuç olarak, en genel tanımıyla kapıkulu; "saraya ya da padişaha bağlı yönetici ve savaşçı kesim"dir. Küçük yaşta ve belli kurallarla (ki bu kuralların her birinin siyasal, toplumsal psikolojik nedenlere dayandığı anlaşılıyor) toplanan devşirmeler ve Hıristiyan esirlerden oluşur, asker ya da yönetici olarak görev yapar ve "ulufe" denilen bir ücret alırlardı.

4) TARİKATLAR VE AHİLİK

Ahi örgütlenmesi bir tarikat değildir. Esas olarak sanat ustalığı temelinde ve biçimsel yanlarını güçlü tutarak varlıklarını koruyan bu çevrenin yiğitliği ve cömertliği, dini ve

bilimi gözetme yanlarıyla toplumsal yaşamda bir hayli etkili olmaları sözkonusudur.

Bu etkinlik dönemlerinin en önemlisi ve belirgini, kuruluş sürecidir. Ahilerin kuruluşta birinci dereceden rol oynadıklarını söylemek yanlış olmaz. Daha sonra da, kuruluşu sağlayan değil, fakat kuruluşta önemli faktör olan bu kesim, bir süre devlet içindeki etki ve gücünü korumayı bilmiştir.

İlk dönemlerde Anadolu'da yaygın olan Sünni tarikatların belli başlıları ise, mevleviye, rifa'iye, halvetiye, vb.dir.

Köken olarak da, etkinlik anlamında da Abdal Kadir al Gilani tarafından kurulan Kadiriye tarikatının özel bir yeri vardır. Bütün bu tarikatların var olan düzenin sürdürülmesi, onun sosyal ve psikolojik açılardan gözetilip kollanması doğrultusundaki işlevleri gözardı edilmeyecek bir öneme sahiptir. Ve yine aynı ölçüler içinde etkin, fakat bu kez tam tersine giyim kuşamlarından adetlere, düşünceden davranış biçimlerine kadar varolan koşullara aykırılıklar sunan tarikatlar vardır.

Şeriata yönelik muhalif tutumlarıyla belirginleşen fakat geçmişlerini Ebu Bekir'e dayandırmaları nedeniyle Sünnilerin keskin tepkilerini çekmeyen, ulema için kabul edilir sayılan bu tarikatların başında Baba, Abdal lakapları taşıyan ve nüfuzları bir hayli önemli kişiler bulunur. Bir yanıyla Türk Şamanlarını çağrıştırır, onlardan da motivler taşırlar. Bu kategorideki tarikatların askeri güçler (yeniçeriler) üzerinde etkinlik kurması ve bir dönem onlarla bağdaşık bir tablo yaratması, Osmanlı tarihsel süreci açısından önemli olgular yaratmıştır.

Sözgelimi, 15. ve 16 yy'larda Bektaşilik'le yeniçeriliğin neredeyse özdeşleştiği görülür. Bu önemli özdeşlikte Bektaşilik bir anlamda yeniçerilerin resmi ideolojisi olmuştur. Gerçekte, Baba İshak'ın ardılı olan Hacı Bektaş Veli'nin somutlaştırdığı bu çizginin başından beri etkin olduğu görülüyor. Yunus Emre'nin, Pir Sultan Abdal'ın da kapsamında olduğu bu düşünce sisteminin tümüyle Anadolu'ya özgün olmadığı, Türkmenlerin buraya birlikte getirdikleri bir çok moral faktörle birlikte kimlik bulduğu gerçektir. Ve 'Baba' denilen Türkmen Şeyhleri'nin çevresinde toparlandığı görülür.

Yukarıda söz ettiğimiz tarikatlarla bunların bir ayrımı da, yukarıdakilerin kent çıkışlı, bunların da kırsal yörelerin tarihi-moral ikliminde karakter kazanmış oluşudur. Öte yandan ikinciler, bozulmalarına yönelen ve düzenin olanaklarını da içeren her türlü saldırıya karşı dirençli bir tavır içinde olmuşlardır. En önemli güçler dahi uzun zaman Baba'ların köylüler ve göçebeler üzerindeki etkileriyle boy ölçüşememişlerdir. Ve bu yörelerin insanlarının kapalı yaşamlarının belirleyicisi şeyhler olmuşlardır. Dağınık ve kapalı yapılar, daha önce Yeseviye, Kalenderiye, Haydariye gibi isimler altında varlık gösterirken, giderek Babailik adı altında toparlanmışlardır.

Anadolu Selçukluları zamanındaki ayaklanmaları nedeniyle katledilen Babailerin (Baba İshak Ayaklanması), daha çok bu durumdan sonra Bektaşilik adı altında biraz değişime uğrayarak varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir.

5) BİLİM VE DİN ADAMLARI

Ulema, İslam uzmanı Osmanlı demektir. Bunların görevleri; şeriat hükümlerini uygulamak ve bunun yanı sıra medreselerde verdikleri eğitimle yeni din adamları yetiştirmek olduğu için, bu eğitmen işlevlerinden dolayı 'İlmiye' kategorisini oluşturmuşlardır.

Eğitim, ilkokul düzeyinde camilerde başlatılır ve çeşitli aşamalardan geçerdi. Fatih zamanında sekiz dereceli bir eğitim düzeni haline getirilen bu sistem, küçük yerleşim birimlerindeki 'haşiye-i tecrid' medreselerinde başlar, kırklı, hariç, dahil ve sahn-ı seman aşamalarından geçerdi. Sahn-ı seman medreselerinde eğitilenler 'danişmend' (bilgin insan) payesi ile onurlandırılırdı. Öğretim konuları arasında; hat sanatı, arap dili ve gramer, güzel söz ve yazı, şiir, mantık, felsefe, astronomi, betimleme, inanç doktrinleri, peygamber sözleri, şeriat bilgisi, din bilgisi ve ahlak bulunurdu. Kanuni ile başlayan bir uygulama ile bunlar arasına tıp, matematik, fizik de katıldı.

Ulema sınıfından Şeyh-ül İslamlık şansı olabilenler, yalnızca Sünni olanlardı. Ve elbette bilimin lideri Şeyhülislamdı. Bu sınıfta müderrislerin yanı sıra, yasaları yorumlayan müftüler ve nihayet onları "mahkeme" yoluyla uygulayan kadılar yer almaktaydı.

Osmanlı hukuku; bir bütün olarak salt islami hukuk kuralları değil; Türk, İran ve İslamiyet hukuk anlayışı ile öteden beri var olan alışkanlıkların bir sentezi idi. Toplumun maddi yaşam kurallarının en önemli olgularından olan vergi düzeninde olduğu gibi hukuk ta, örf-i sultani ve din hukuku olmak üzere iki ana kola ayrılıyordu.

Bölge düzeninde ise mevleviyet denilen mollalar adaletin yönlendiricisi idi. Ulema boyutunda gerçek merkezileştirmenin yine Fatih zamanında başlatıldığını görüyoruz. "Habsburg"lularla yapılan barış, Kanuni'nin, 1548'de İran'a yeni bir sefere çıkana kadar yaklaşık 5 yıl İstanbul'da iç gelişmelerle uğraşmasına olanak sağlamıştır.

Üretici sınıfın, zamanın en büyük bilgini olan Şeyhül İslam Ebusuud Efendi önderliğinde, dini, kültürel hiyerarşisine ve örgütlenmesine önem verildi. Fatih Sultan Mehmet zamanında kağıda geçirilmiş olan Osmanlı ulemasının örgütsel yönetmelikleri, tam olarak uygulanmaya başlandı. Ancak en yetenekli ve bilgili kimselerin ulema sınıfına geçmeleri ve bunların hükümet müdahalesi olmadan, padişahın bütün uyruklarının haklarını koruma isteği göz önünde tutularak, namuslu ve etkin bir biçimde hizmet görmeleri sağlandı. Kadıların, yetkilerini din hukukundan değil de padişah tarafından atanmalarından aldıkları düşüncesini geliştirmiş olan Ebu Suud Efendi; daha sonra gelen padişahların, vezirlerin, mahkemelerin, yasaları uygularken padişahlarının iradelerine boyun eğmelerinin, adaletten önce geldiğini iddia etmelerine yol açmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı hukuk düzeninin temeli olarak düşünülen pek çok standartın yıkılmasına olanak sağlamıştır.

Ebu Suud Efendi, padişahın topraklarındaki İslam hukuku uygulamalarını derlemiştir. Onun önderliği altında, Fatih Sultan Mehmet'in imparatorluğunun, idari, mali, askeri ve ekonomik temel düzenine ilişkin yayınlanmış olan bütün yasa ve yönetmelikleri kanunnameler haline getirmek işi de büyük ölçüde tamamlanmıştı. Bunlar, bir dizi fetva ile dinsel hukukun ilke ve kurallarıyla bağdaştırılmıştır. Ve böylece iki başlılığın tehlikeleri

önlenmiş, zamanın gereklerine göre yasama yapılmasına olanak sağlanmıştır. Ebu Suud Efendi, Kanunname-i Ali Osmani'yi kendisi hazırlayarak, hukuku çiğneyenlere yeni cezalar getirmiş, vergi sistemini düzeltmiş reaya ve asker arasında bir hiyerarşi kurmuştur. Tımar sahiplerinin hukuksal ve mali durumları belirlenmiş, tımarlar gelirlerine göre üç sınıfa bölünmüştü: Has, tımar, zeamet… (7)

B) OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA TOPLUMSAL DİNAMİZM

Mahir yoldaşın sözleriyle; "stratejik ticaret yollarının Osmanlı feodalizminin elinde olması ve dış talan, iç talanın-iç sömürünün-keskin olmamasını sağlıyordu.

Bu durum ve mevcut feodal yapının klasik tipte olmaması, iç çelişkileri belli ölçülerde yumuşatıyordu. (Yani üretici güçlerle feodal üretim ilişkileri arasındaki çelişki kısa dönemde had safhaya gelecek kadar keskin olmadı)". (8)

Gerçekten belirtildiği gibi, yüzyıllar boyu devletin genişlemeyi sürdürmesinin ve üstelik yeni fetihlerin, devlet gereksinimlerini sürekli besleyecek stratejik bir coğrafi rota izlenmesi, merkezileşmenin yönetme gücü, bu gücün egemenliğini dengeleyecek özel ve yerel esneklikler, İslamiyetin tevekkül politikasının egemenliğe sağladığı olanaklar, toplumsal bir dinamizmin belirginleşmemesinin önündeki ciddi engellerdir.

Yüzyıllar boyu fetihlerin sağladığı doyumla iç sömürüyü yoğunlaştırma gereği duymayan devletin 'hakim ve kadir' imajı zaafa uğramadan sürdü. Koşullar değişmeye başladığında ise, bu yüzyılların yerleşik psikolojisinin dönüşmesi için yeni yüzyıllar gerekecekti.

Merkezi fonksiyonlarla yayılmacılık, paralel ve birbirini gerektiren bir nitelik gösterir. Yayılan ve olanakları artan devlet, güçlendikçe merkezi yapısını pekiştirir, sistematize eder. Merkezi yapı pekiştikçe, var olan mekanizmayı o haliyle koruyabilmenin ve egemenliğini sürdürebilmenin koşulu, yeni fetihler, yayılmacılığın sürmesi olur.

Her büyüme süreci bir rahatlama ve çelişki ikilemini gündeme getiren ve sürekli kendini tekrarlayan olgular dizgesi demektir. Fethedilen yeni bölgenin maddi olanakları merkezi bünyeyi semizletirken, yönetim ve bürokratik sorunlar, askeri sorunlar, güvenlik, asker-sivil kadro sorunlarıyla yeni yükler ortaya çıkıyor, bu yüklerin hafifletilmesi için yeni fetihler gerekiyordu.

Bir toplumda iç dinamikler zayıf olsa ve çelişkiler genel olarak nitelikçe keskinleşmese de mutlak bir statiklik, doğaya aykırıdır. Nitekim 'yükseliş' dönemlerinde bile Osmanlı Devleti'nde homojen olmayan alt yapı ve değişik faktörlerin çatışması nedeniyle birtakım isyanların ve iç karışıklıkların baş gösterdiğini görüyoruz.

İlk çelişki ve çatışmalar, daha ilk dönemlerde, kuruluşta rol oynayan beylerle hükümdarın çevresinde hızlı bir şekilde palazlanan ve egemenlikte ciddi bir faktör haline gelmeye başlayan kapıkulu arasında olmuştur. Bu çatışma, iktidar amacına yönelik bir boyut taşımaz ve iktidarda söz hakkı, etkileme gücü olanaklarının amacı ile sınırlıdır. Bir süre söz konusu beyler, kapıkulunun güçlenmesine karşı direnme yolunu, eski Oğuz geleneklerini canlandırmak vb. yöntemlerde aramışlardır. Daha önce de söz ettiğimiz gibi, Türk-Müslümanların kapıkulu

olamaması, halkın devlete olağanüstü uzaklığını doğurduğu için, apolitikliği konusunda çok önemli bir rol oynamıştır. Bu durum giderek bir ilgisizlik haline gelmiş, edilgenlik had safhaya ulaşmıştır. Aynı şekilde egemenlik de halka yabancılaşmıştır. Yığınlar; askere alınan, vergi toplanan, başka bir fonksiyonu olmayan/verilmeyen, başka bir rol içerisinde düşünülmeyen/düşünmeyen ve ne yazık ki yüzyıllara yayılan tarihsel pasifikasyonla zincirlenmişlerdi.

Tarihsel seyir içinde belirginleşen bazı isyanlara değinerek, bunların oluşma koşulları temelinde, toplum-devlet yapısının özelliklerine bir kez daha yer verelim. Bunlar arasında Celali İsyanları, halklar arasındaki, ilişki, din faktörünün rolü ve geniş bir zamana yayılma özelliklerinden dolayı ilginç görünümler sunar. Sünni inançların Osmanlı hanedanının temeli haline gelmesi, sultanların Doğu seferlerinde 'huzursuzlukları' aradan çıkarmak amacıyla Türkmenler üzerinde katliamla geçmesi, önemli bir isyan potansiyeli yaratmıştır.

Söz konusu potansiyel, Doğu'dan da şii hükümdarlarca besleniyordu. Bu isyanların ilki, 1519 yılında, Celal adında bir Safevi'nin liderliğindeki 'göçebeler' ile patlak verdi. Vergilere karşı hoşnutsuzluğu olan köylülerle bazı kentliler, Mesih olduğunu söyleyen Celal'in çevresinde toplandılar. Daha sonra Şah İsmail adını alan Celal'in ordusunu yeniçerilerin imha etmesine ve isyanı tümüyle bastırmalarına karşın, bundan sonra Anadolu'daki çeşitli kalkışmalara Celali hareketleri denmeye devam edildi. Şah İsmail'e sığınan Şah Kulu'nun, isyan nedenlerini soran Şah İsmail'e verdiği yanıt ilginçtir:

"Beyazıt Han son derece yaşlı ve zayıf, yenik huylu ve naif olup yaşlılığın rahatsızlıklarını almış, gelişmelere karşı önlem almaz

hale gelmiş ve İslam devleti uyruğunu vezirlerine teslim etmiştir. Böylece ülkeye ihtilal gelmiş, reaya ve bütün halk ayaklar altında sürünmüştü. Zulümlerine dayanamayıp düşmanlığı seçtik." (9)

Durum, ekonomik ve toplumsal olumsuzlukların, İstanbul'daki devşirmelere karşı Anadolu'daki Türkmenlerin düşmanlığı biçimine bürünmesi temelinde gelişiyordu. İstanbul'da ise yeniçerilerle daha çok Anadolu kökenli sipahiler çatışıyorlardı. Sipahileri, Sunullah Efendi adındaki eski bir şeyhülislam destekliyordu. 1603'te softaların da katılmasıyla İstanbul'da ayaklandılar. Sipahi kışlalarının ateşe verilmesi ve elebaşlarının öldürülmesiyle sorun İstanbul'da çözüldü. Fakat binlerce sipahi Anadolu'ya kaçarak Celali hareketlerine katıldılar. Gerek orduya yönelik, gerekse devletin işlevlerine yönelik bir görünüm yaratmasa da bütün Onyedinci yy. boyunca bu hareketlilik sürdü. Şeyh Bedrettin olayına gelince; toplumsal dilekleri somutlanması açısından oldukça önemlidir. Alaaddin Keykubat soyundan gelen Şeyh Bedrettin Mahmut; Bursa, Konya, Suriye ve Kahire medreselerinde köklü bir öğrenim görmüş, Tebriz'de Timur'un yakın çevresinin tartışmalarında bulunmuş, daha sonra da Batınilere yakın olmuştur. Bedrettin'in Anadolu'ya gelmesi, Fetret Devri'ne, yani Yıldırım'ın oğullarının taht için çatıştıkları, İmparatorluğun her açıdan bir kargaşa ve bunalım içinde olduğu yıllara denk düşüyor. Bu durum bir yandan Bedrettin için, görüşlerini yaymaya uygun bir ortam oluştururken, öte yandan onun, 'servetin halk arasında eşit dağılması', 'çeşitli dinlere bağlı insanlar arasındaki farklılıkların giderilmesi' biçimindeki görüşlerinin halk üzerindeki etki ve prestijinden yararlanmak isteyen Musa Çelebi'ye, Bedrettin'i kullanma fırsatını verdi.

Bedrettin Şeyhülislamlığa atandı. Ne var ki Çelebi Sultan Mehmed'in Musa Çelebi'yi öldürerek iktidarı ele geçirmesi üzerine İzmit'e sürüldü. Bedrettin oradan Deliorman'a geçerek halkı ayaklanmaya çağırdı. Yandaşları Börklüce Mustafa Karaburun'daki, Torlak Kemal de Anadolu'daki çalışmalarını sürdürerek Manisa çevresini ayaklandırdılar. Bu ayaklanmalar güçlükle bastırıldı. Ve Bedrettin yakalanarak Serez çarşısında asıldı…

Osmanlı tarihi boyunca halk hareketleri ve isyanlar incelendiğinde hemen dikkati çeken olgu, on dokuzuncu yy.'da yoğunlaşan Kürt isyanlarıdır. Çaldıran savaşı sonrasında 1514'te yapılan anlaşmaya kadar, kendi içerisinde bir devlet örgütleyememekle birlikte, aşiret ilişkileri temelinde ve bağımsız yaşayan Kürtler, bu anlaşmayla Osmanlı geleneğini kabullenmişlerdir. Anlaşmaya göre;

– Kürtler eski ekonomik ve siyasal konumlarını koruyarak özerk bir yapıya sahip olacaklardır.

– Kürtler prensliklerini eskiden olduğu gibi babadan oğla geçerek varlıklarını sürdüreceklerdir.

– Osmanlıların girecekleri savaşlarda, gerektiğinde Kürtler Osmanlılara, Kürt Prenslerinin bizzat kendilerinin veya yerlerine göndereceklerı birilerinin komutanlığı altında asker vereceklerdir.

– Savaşlar, Osmanlı bayrağı altında, Osmanlılar adına olacaktır. Ama Kürt Prensleri bu savaşlardaki yağmalardan elde edilecek ganimetlerden pay alacaklardır.

– Kürtler İranlılar'ın Kürdistan'ı geçmelerine izin vermeyecek, Osmanlılar açısından İran'a karşı burada bir

tampon bölge işlevi görecekler, buna karşı, gerektiğinde Osmanlılar Kürtler'e askeri yardımda bulunacaklardır.

– İlişkiler bu şekilde sürdürülürken, Osmanlılar kesinlikle Kürtler'in iç işlerine karışmayacaklar ama Kürtler de Osmanlılara belli bir miktar haraç vereceklerdir.

Bu anlaşmanın nedenini, en temelde Kürdistan'ın önemli ticaret yollarını içermesi ve Kürt Beyleri'nin Osmanlı gücü karşısında olanakları onlarla paylaşmak zorunda olmaları oluşturuyordu. Anlaşma ile Osmanlılar uzun ve kanlı bir savaşa tutuşmak zorunda kalmadan Kürdistan'ı ele geçirmiş oluyorlar, buna karşılık olarak da; Kürdistan'a işgal ettikleri diğer ülkelerden değişik bir statü tanıyorlardı.

Buna göre Mir-i arazi sistemi Kürdistan'a uygulanmıyor, Kürt beylikleri iç ilişkilerinde serbest kalıyor, ancak vergilendiriliyor ve savaşlara asker göndermekle yükümlü tutuluyorlardı. Ayrıca savaşlarda, yağmalardan Kürt beylerinin pay almaları öngörülmekteydi. Olayı, Osmanlıların Kürdistan'ı organik olarak kendilerine bağlamalarının olanaksızlığını gördükleri andan itibaren, Kürtlerin feodal düzenlerini tanıyıp, onları İran'a karşı kullanmaları biçiminde özetleyebiliriz.

1639'da İran ile Osmanlılar arasında imzalanan Kasr-ı Şirin anlaşması ile soruna yeni bir boyut geldi. Bu anlaşma ile Osmanlılar ile İran arasında sürekli savaşlara neden olan Kürdistan'ın paylaşılması tamamlanıyor ve bu topraklar İranlılar ve Osmanlılar arasında pay ediliyordu. Anlaşma bir yönüyle, coğrafi ve siyasi açıdan uygun özellikler taşıyan Kürdistan'ın iki ülke arasında tampon bölge olarak kullanılması

anlamına geliyordu. Bu durum özellikle 19.yy'ın başlarında önemli ayaklanmaların patlak vermesiyle, siyasi özellikler yüklenerek sürecekti.

Söz konusu ayaklanmaların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz.

– 1804 yılında Van'da gelişen Derviş Paşa Ayaklanması sonucunda Kürtler bağımsızlık ilan etmiş ve hatta para bile basmışlardı. Genişleyen ayaklanma 1807 yılında İranlılar tarafından bastırılmış, ancak, çalkantıları uzun yıllar boyu sürmüştü.

– 1839'da yine Van'da, Mahmut Han önderliğinde patlak veren ayaklanma fazla yayılmadan bastırılmıştı.

– 1840'da öteden beri Kürdistan açısından önem taşıyan merkez durumundaki Cizre'de patlak veren, ulusal bilincin etken olduğu bir ayaklanma olan Bedir Han önderliğindeki isyan, Osmanlılar tarafından büyük kuvvetler kullanılarak ve çok güç bir biçimde bastırılmıştır. Ancak isyanın çok yönlü etkileri sürmüştür.

– Nitekim, 1877'de yine Bedirhanlar önderliğinde geniş ölçekli bir isyan patlak vermiş ve yine asker sayısı neredeyse isyancı Kürtleri aşan ordularla bastırılabilmişti. Aynı yıl patlak veren ve Kürtlerin ilk büyük ulusal isyanı kabul edilen Şeyh Ebadullah önderliğindeki isyan ise çok genişlemiş, uluslaşma kavramlarını tüm Kürdistan'a yaymıştır. Ebadullah'ın önderi olduğu Barzan Aşireti'nin bugün sahip olduğu başkaldırı özellikleri düşünüldüğünde durum daha iyi anlaşılır. 1871-81 arasını kapsayan isyan, yüzyılın en önemli Kürt isyanı olarak kabul edilebilir.

Ebadullah Hareketi, on dokuzuncu yy'da başlayan Kürt ulusal bilinçlenmesinin önemli ateşidir. Ancak ekonomik ve siyasal nedenler, aşiret yapılarının sahip olduğu karakter, uluslaşmayı çok ağır ve sancılı kılmış, zafere ulaşmasını engellemiştir.

C) İMPARATORLUĞUN ÇÖZÜLME SÜRECİNDE YAPISAL DURUM

Merkezi feodal devletin statik ve geleneksel dokusu her ne kadar diyalektiğe uygun olarak bir mutlaklık göstermese de, yüzyıllarca sözkonusu dokuyu parçalayacak güçte bir etmen, bir iç dinamik gündeme girmemiştir.

Ne var ki, 15. yy'a girildiğinde, dünyanın hızla değişen çehresi, imparatorluğu çevreleyen koşullar, ona dışardan bazı dinamikler akmasını doğurmuştur. Durum bu yönüyle, değişimin niteliğinin gelişme, ilerleme değil, yalnızca statik yapının değişime direnmesi, kendi çevrimi ile ilerlemeye elverişli olmaması, kaçınılmaz olarak 'farklılaşmanın', çözülme, gerileme ve sonuçta (her ne kadar ilerleyen yüzyıllar içinde merkezden taşraya kadar çeşitli boyutlarda yenileşme çabalarına girildiyse de, bu çabaların koşullara yanıt verememesi sonucu) çöküş sürecinin başlamasını getirmiştir.

15. yy'da uç vererek 16.ve 17. yy'larda karakterini belirginleştiren dönem, dünyanın gerçek bir tarihsel dönüşüm çağıdır. Kökleri Avrupa'da olan bu çağlar, bugünkü koşullara dek uzanan, onlara temel sunan özellikler taşır. Burjuvazi, feodalizmin alabildiğine karartılmış dünyasında, daha Ondördüncü yy'ın sonlarında 'ben varım' demeye, üstelik bilimden felsefeye, felsefeden, sanata kadar uzanan hemen her planda varlığını

ulusallaştırmanın koşullarıyla buluşmaya başlıyordu. Feodalizmin belkemiği kilise sarsılıyor, ulusalcılık Avrupa halklarını en fazla etkileyen kavram haline geliyordu. Değişen ekonomik ilişkiler, yeni bir alt yapının zeminini hazırlıyordu. Dolayısıyla, alt yapıya uzanan her değişim döneminde olduğu gibi (ve özel koşullardan ötürü o zamana kadar görülmemiş bir şiddetle) din, devlet, eğitim, ideoloji, vb. bilinen bütün kurumlar başdöndürücü bir depreme tutuluyorlardı. İnsanlık, inanmanın yerine düşünmeyi koymanın heyecanı içindeydi.

Bu heyecan; bilimde buluşlara, keşiflere, sanatta olağan üstü bir estetik ve üretkenlikle, dinde radikal reformlarla ve elbette ekonomide, önce ticaret kapitalizminin gelişmesiyle somutlaştı.

Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu bütün gelişmelere karşı ciddi biçimde direnmekteydi. Değişme dinamiklerinin bu boyutları içinde gelişen Avrupa, kuşkusuz kısa bir zamanda kendi mekanının ötesini zorlamaya başlayacaktı. 15.yy'da başlayan ticaret kapitalizminin egemeni ticaret burjuvazisi, doygunluğu sağlamayı; (coğrafi keşiflerle gelişen bu koşullarda) yeni ticaret yolları bulma, olanakların elverdiği ölçüde geniş bir coğrafi alana yayılma, özellikle henüz el değmemiş hammadde ve maden yataklarına ulaşmakta aramaktaydı. Bu arada ilk sermaye birikimine dayanan manifaktür sayesinde (gerekçeli hükmün kapitalizm-emperyalizm bölümünde ayrıntılı olarak üzerinde durduğumuz gibi) şehirlerde de kapitalizmin temelleri atılmaktaydı.

Üretimde bu koşulların tekniği beslemesi, tekniğin bu koşulları beslemesi devinimi içinde, Avrupa'nın askeri plandaki üstünlüğü de giderek belirginleşmeye başlıyordu.

– Ekonomik planda,

– Toplumsal planda,

– Askeri planda dünya gündemine giren bu değişmelerle çevrelenen ve ona kendi merkezi-feodal yapısının dengesini koruyarak direnmeye çalışan Osmanlı İmparatorluğu'nun direnişinin olanaksızlığı ortadadır. Dolayısıyla merkezi de içermek üzere, zorlama yapısal değişiklikler birbirini izler. Bu değişiklikler, amaçlanan sonucu almaya hizmet etmediği gibi, yeni açmazlar, yeni yozlaşmalar doğurur.

Yine daha önce vurguladığımız gibi, Doğu-Batı ticaret yolunun Akdeniz ve Anadolu üzerinden geçmesi sayesinde, bu durum üzerinde biçimlenen ekonomik doku, ticaret yolunun yukarıdaki koşullar doğrultusunda okyanuslara kaymasıyla felce uğrar. Batı'nın hızla zenginleşmesi sonucu oluşan altın gümüş stoku sayesinde İmparatorluktan yoğun biçimde hammadde isteminde bulunması, piyasa dengesini bütünüyle sarsan bir fiyat artışı ve enflasyon doğurmuştur.

İkincisi; tımar, kapıkulluğu, ulema ve medrese yapısı bozularak toplumsal plandaki denge alt üst olmuştur.

Üçüncüsü; Avrupa'nın gelişen tekniği doğal olarak askeri gücünün de yeni olanaklara kavuşmasını doğurmuş ve bu ordular karşısında Osmanlılar, denizde olsun karada olsun, askeri planda da tutunamaz hale gelmiştir. Fetihlerin sona ermesi, yalnızca askeri plandaki çözülmeye değil, (devletin en önemli gelir kaynağı olan bu durumun son bulmasıyla) ekonomik plandaki çözülmeye de yol açtığı için, temel sorunlardan biri olmuştur.

Özetle belirttiğimiz bu belli başlı olgularla mücadele edebilmek için başvurulan çözüm yöntemlerinin, olumsuz

gidişi hızlandırdığını belirtmiştik. Konuya bir kez de bu çerçeveden baktığımızda, sözgelimi enflasyon sorununa karşılık olarak gündeme getirilen önlem (ki buna 'tağşiş' deniliyordu); halka yarattığı sıkıntılar nedeniyle her kesimden tepkiler almış, toplumsal bunalımların ve sık sık görülmeye başlanan ufak çaplı başkaldırıların en önemli etkenlerinden biri haline gelmiştir.

Fetih olanaklarının son bulmasıyla, devleti besleyecek yeni kaynak arayışı, kaçınılmaz olarak merkezin gözünü içeriye çevirmiş ve yeni vergiler birbirini izlemiştir. Bu döneme kadar egemenliğin temel olarak dışardan beslenmesi, dolayısıyla iç talanın esnek tutulması, halkın görece rahat olması şeklinde biçimlenen toplumsal doku da böylece alt üst olmuştur.

Halkın özelliklerini biçimlendiren ve toplumsal yapının karakterine yön veren bu durumun uğradığı değişiklik, geç kalmış hareketlenmelerin, cılız, parlayan sönen, yerel kalan sınırlı biçimlerde görülmeye başlamasını getirmiştir. Yozlaşma, merkezde kapıkullarını da kapsayarak, merkezi otoritenin 'bekaası'nın, bu en önemli olgunun çözülmesini getirmiş, kapıkulluğu 'devlet içinde devlet' haline gelmiştir.

Sistemi temelden sarsan en önemli durum ise, üretim sürecinin özelliğinden ötürü, toprak düzenine ilişkin gelişmeler olmuştur. Bu konuda uygulamaya sokulan çözüm/çözülme yöntemi, 'iltizam(*) sistemidir. Yerel otoritenin güçlenmesi ve merkezin zayıflamasında oldukça önemli bir rol oynayan iltizam, kısaca devlet topraklarının 'mültezim'lere(**) kiralanması anlamına gelmektedir. Devletin, kendi topraklarının gelirini kiralaması anlamına gelmektedir.

Devletin kendi topraklarının gelirini kiralaması, sözkonusu topraklar üzerindeki köylüleri, hem mültezimi hem de mültezimin 'ev sahibini' doyurmak zorunda bıraktığı için, katmerlenen bir sömürü ile karşı karşıya bırakmıştır.

(*) İltizam: Devlet gelirlerinin toplanmasını üste alma

(**) Mültezim: Devlete ait geliri götürü olalarak üstüne alıp toplama

Hem bu yoğun sömürü hem de sömürünün uygulanabilmesi amacıyla mültezimin artan baskısı ve zoru, köylülüğün bir bölümünü topraktan kopmaya itmiş, "Büyük Kaçgun" denilen önemli bir olay gündeme gelmiştir. "Büyük Kaçgun" diye adlandırılan durum, çeşitli baskılar altındaki köylünün otoriteden kaçarak yaşam koşulları bulduğu herhangi bir yerde, kendi başına yurtlanmasıdır.

Böylelikle, üretim ve mülkiyet ilişkileri bağlamında ciddi bir farklılaşma doğmuştur. Merkezi otoriteye yerel otorite arasında sıkışan halk, sömürü ve baskısından bunaldığı yerel otoriteye karşılık, merkezi gücü kurtarıcı seçenek olarak düşleyip ona başvurduğunda; merkezi gücün yerel temsilcileri olan kadısından ulemasına, kolluk güçlerine kadar bütün hücreleriyle yozlaşan devletin bu uzantılarının da haracı, baskısı ile karşılaşmıştır.

"İltizam sistemiyle, devlet toprakları spekülasyon ve özel mülkiyet konusu olurken, Osmanlı gelenek yapısına aykırı olarak bir toprak aristokrasisi belirmeye başlamıştı. Böylelikle devlet topraklarını ele geçirerek kendi mülkleri gibi kullanmaya başlayan, ayan denilen yerel bir güçlüler sınıfı doğmuştur. Başlangıçta yönetim ve vergi toplama işlerinde devlete yardımcı

olmak üzere seçimle konumlarını kazanan ve bir aracı olarak varlıkları tanınan ayanlarla, mütesellim(*) ve voyvoda gibi kişiler giderek güçlenmiş ve yerel otorite ve etkinliği ellerine geçirmişlerdir.

(*) Mütesellim: Vergi ve resimlerin alınmasında görevli kimse

Bu yerel güçler zamanla öylesine geniş bir etkinlik kazanmışlardır ki, merkezi yönetim, eyalet ve sancak beyleri, vergi toplama, askerlik işleri ve kamu düzenine ilişkin konularda açıkça onların yardımını istemek zorunda kalmıştır. İş bununla da kalmamış, birkaç yerde eyalet ve sancak beylerinin görev ve yetkileri bu kişilere geçmiştir. Böylece Onsekizinci yüzyılda Osmanlı geleneğine aykırı bir durum oluşmuş ve Osmanlı ülkesinin hemen her kesiminde aristokrasi, yerel topluluklara ve yönetime egemen olmuştur.

Bu süreç Ondokuzuncu Yüzyılın başlarında belirginlik kazanarak 1808 yılında Sened-i İttifak'la belgelenmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimiyle İstanbul'da toplanan ayan ve beyler, Padişah 2. Mahmut'la karşılıklı hak ve görevlerini belirten bir sözleşmeye varmışlardır. Her iki tarafın uyacakları bu sözleşmeyle ayan, merkezi otoriteye, yasa ve düzene uygun bir yönetim koşuluyla destek sözü verirken, kendi haklarını ve varlığını kabul ettirmiştir." (10)

Yazarın bu anlatımı, öz olarak doğru olmasına ve son cümlelere kadar açıklayıcı çıkarımlar içermesine karşın, gelişmeler merkezi devlet yapısının çözülmesinin önemli adımlarından olduğu halde bunun sağlanamaması saptaması doğru değildir. Bu ve aşağıda koyacağımız diğer belli başlı 'sözleşme'ler, temelde devletin monarşik karakterini başka bir

şeye dönüştürmese dahi, çözmeye başlamıştır. Yazar diğer sözleriyle bunu kendiside belirtmekle birlikte, burada çoğu kez yapıldığı gibi 'bazı koşullara uyulması' tanımını kullanmaktadır.

Devletin baş aşağı gidişinin her alanda yaşanması ile, bunlara aranan çözümler III.Selim'e kadar genellikle çözülen eski kurallar ve uygulamalar canlandırılarak, yani tekrar tekrar geriye dönülerek gerçekleştirilmiştir. İlk kez III.Selim'le ve ondan önce de bir ölçüde 'Lale Devri' diye adlandırılan dönemde geriye değil, ileriye doğru giderek, bazı çözümler aranmıştır.

Devlet örgütlenmesinde, orduda düzenlemelere gidilmiş fakat bu kez de ulemanın tepkisiyle karşılaşılmıştır. İmparatorluk sınırları içerisinde ulusal bağımsızlık hareketlerinin uç verdiği ve merkezi otoriteyi neredeyse paylaşmaya başlayan odakların palazlandığı bu dönemde, bir sonraki padişah olan 2. Mahmut, özellikle bu sorunlara 'Batı yöntemleriyle' çözümler aramış, yeniçeri ocağını kapatmış, devletin merkezi yanını güçlendirmeye çalışmıştır. Ne var ki, salt askeri planda bile ne III.Selim'in Nizam-ı Cedid'i ve ne de Asakir-i Mansure-i Muhammediye, etkin çözümler olamamıştır.Ancak, taşranın sindirilmesini ve birbiri ardına patlak veren isyanların bastırılmasını, bunların karşısına yeniden merkezi otoriteyi çıkarabilmeyi sağlayan bu girişimlerin yanı sıra, özellikle Balkanlar'daki ulusal akımların çağdaş karakter kazanmasında, Rus gericiliğinin de rol oynadığını belirtmek gerekir.

Rusya'da , bir yandan sürekli savaşlar nedeniyle merkezi devlet zaafa uğruyordu. Öte yandan Rusya, özellikle Balkanlar'a

kadar ulaşan ulusal hareketlenmenin önüne çıkan bir engel olarak belirginleşiyordu.

Osmanlı Devleti'nde yenileşmenin özellikle ve öncelikle ordu üzerinde uygulanması, doğal olarak orduyu diğer kurumlardan daha ileri ve etkin bir konuma sokuyor, batılı olma çırpınışlarının belli ölçüde de olsa bu kurumda gerçekleşmesini getiriyor, ona ilericilik misyonu yüklüyordu. Dolayısıyla, toplumun giderek hemen hemen bütün kesimlerinin gözünde ordu bu yönüyle simgeleşirken, siyasal gücü de gelişiyordu. Nitekim çeşitli fikir akımlarının ilk kez ordu içinde filizlenmesi, subayların Batı ile somut ilişkilerinden de kaynağını alarak belirginleşiyor ve izleyen süreçlerin belli başlı politik yönelim ve tutumları genellikle bu kesimden geliyor ya da mutlaka bu kesimi de kapsıyordu.

Bu bağlamda şekillenen Jön-Türk hareketi, İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet ilanlarına gelmeden önce, sözkonusu yüzyıllardaki gelişmeleri kısaca yeniden özetleyerek, durumu çeşitli sektörler ve sınıflar açısından da inceleyelim.

I- ÇÖZÜLÜŞÜN NEDENLERİ

Serbest rekabetçi kapitalizmin egemen biçim haline geldiği ülkelerin en ileri olanlarının emperyalistleşmesiyle birlikte, eşitsiz gelişmeye dayanan bir sistem olan kapitalizmin düzeyinin, henüz bu tür bir dönüşümü olası kılmadığı ülkeler kapitalizm öncesi ekonomi biçimlerinin egemen olduğu ülkeler, emperyalizmin boyunduruğu altına girdiler. Emperyalizm dünya topraklarını paylaşırken, çeşitli ülkeleri sömürge ve yarı-

sömürgeleri durumuna getirdi. Bu ülkelerden biri de Osmanlı İmparatorluğu idi.

Osmanlı ülkesinin etkin bir iç dinamikten yoksun olması, durağan bir nitelik taşıması, toplumun özgücü ile daha ileri bir toplumsal yapılanmaya dönüşümünün yolunu tıkayınca, Avrupa'nın gerisinde kalan Osmanlı ülkesi, süreç içinde gücünü yitirdi. Avrupa'nın güdümüne girdi. Avrupa kapitalizminin rekabetine dayanamayan toplum içindeki prekapitalist unsurlar ezildi ve emperyalist dönüşüm süreciyle birlikte ülke de yarı sömürgeleşme sürecine girdi.

Merkezi feodal Osmanlı devletinin çözülmesinin ve yerini yeni-sömürge bir ülkenin komprador, feodal karakterli ilişkilerine terk etmesinin önde gelen nedenlerini şöyle özetleyelim;

Birincisi; klasik Osmanlı düzeninde başlıca üretim alanı olan toprak üzerindeki özel mülkiyetin sınırlı ve üretim sürecinin özelliklerini belirlemekten yoksun bir düzeyde olmasıdır. Bu durum, topluma dinamizm kazandıracak güçlü bir rekabetin oluşmasını engelliyor, statikliği getiriyordu. Ticaretin ağırlıklı olarak merkezi feodalitenin denetiminde sürmesi de ticaret burjuvazisinin gelişmesine gem vuruyordu. Toplumsal oluşumların belirsizliği, sınıfların klasik karakterler göstermemesi ve iç içe geçmişliği, toplumsal faktörlerin özgünlüğü, sınıfsal gelişmeleri gözlerden uzak tutmuştu.

Bu koşullarda Osmanlı toplum yapısı kaçınılmaz olarak 'birey' insanı yaratamadı. Unutmamak gerekiyor ki, burjuvazinin varlığı, öncelikle 'birey' insanının varlığını gerektirmektedir. Sistemin güçlü teokratik özellikleri, Osmanlı toplumsal ve düşünsel oluşumlarının yapılanmasında bireysel bilinçlenmeyi dondurmuş,

birey yüzyıllardır boyu kendi varlığına kayıtsız yaşamış, kendisi için düşünme ve kendisi için hareket etme eğilimi kazanmamıştı. Toprak, sultanın yaşama alanı idi. Yalnızca sultanın varlığı olarak kabul edilen toprağın en temelde tek elden yönetimi (ki sultanın bunları işletmek üzere geçici olarak tımarlı sipahi ve zaimlere verme koşullarını açıklamıştık) ve köylüden kapıkuluna kadar uzanan merkezi otoriteye çeşitli düzeylerde bağımlılıklar, toplumsal yapılanmaya bu özelliklere uygun pasif bir karakter kazandırmıştı. İmparatorluğun ekonomik ve politik sarsıntısına ve 19. yy'da iyice çözülerek bir yarı sömürgeye dönüşmesine kadar, bireyin bilinçlenerek varoluşu ve geleceğini arama tavrı yok gibiydi.

Diğer önemli nedenler ise şunlardı:

– Bulunan yeni ticaret yollarının etkisiyle Osmanlıların elindeki ticaret yollarının önemi kaybolmuş, bu sayede elde edilen gelirler azalmıştır.

– Amerika kıtasının yağmalanmasıyla zenginleşen Avrupa, İmparatorluğa besin ve hammadde sağlanan Pazar olarak bakmaya başlamış ve ekonomi batı için hammadde üreten bir niteliğe bürünmüştür.

– Onbeşinci yy. sonlarına doğru Batı, 'merkantilist' bir politika izlemeye başlamıştır. Böylece, imalat etkinliklerinin gereksindiği sermaye birikimi sağlanıyordu. Bu olgu, durgun ve bağımlı Osmanlı ekonomisinin benzeri önlemleri almamasına koşut olarak, (kapitülasyonlar merkantilist bir yaklaşımı engelliyordu) Osmanlı ekonomisinin Avrupa'nın gerisinde kalmasını getiriyor ve tarıma bağımlı durgun özelliğin aşılamamasına neden oluyordu.

– Ordunun giderleri çok artmıştı. Fetih kaynaklarının kuruması, savaş sonlarında alınan ganimetlerin yok olması, orduyu kâr lı bir sektör olmaktan çıkararak, ekonomi üzerinde ağır bir yük durumuna sokmuştu.

II- YARI-SÖMÜRGELEŞME SÜRECİ

Devletin bunalımdan çıkabilmek için gelir kaynağı olarak toprağa el atması, tarım politikasında köklü değişiklikler yarattı. İltizam uygulamasının devreye girmesi ile artı ürünün reayadan alınış biçimi değişti. Aynı zamanda paranın değeri de düşüyor ve kapitülasyonlar süreklilik kazanıyordu. Tımarlı sipahinin dolaylı biçimde aldığını, mültezimin dolaysız olarak alması; mültezimin, piyasa mekanizmasının ilerleyişine uygun önlemler alabileceği ve kendisini birikime dayanan bir düzenin gereklerine göre düzenleyebileceği anlamına geliyordu. Dolayısıyla daha çok kazanma isteği köylü üzerinde baskıyı yoğunlaştırırken, kent tüccarları, ayan ve bağlaşıkları, yeniçeriler, yüksek bürokratlar, mültezim durumuna geldiler.

Onsekizinci yy'ın ortalarında Balkanlar'da üretilen tahıl, mısır, pamuk, tütün ve sığıra Avrupa'da artan istem, kapitalizmin , zayıflamış Osmanlı Devletine, kendilerine daha çok ticari ayrıcalık vermesi için baskıda bulunmalarının nedenlerinden biri oldu. Kapitülasyonlar artık Osmanlılarca tek taraflı feshedilmeye çalışılan ikili anlaşmalar durumundaydı.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla, Karadeniz ticaretinde Osmanlı tekeline son veriliyor, Boğazlar Ruslara açılıyordu. Yabancı elçilik ve konsoloslukların giderek güçlenmesi, Müslüman olmayan Osmanlı uyrukluların vergiden bağışıklık gibi ayrıcalıklar elde etmelerini olası kıldı. Bu gayrı-müslüm

kesim, Müslüman tüccarların hem kara hem de denizlerde zaten zayıf olan durumlarını daha da zayıflatmak üzere, Avrupalı ticaret burjuvazisinin şubeleri durumuna geldiler. Özellikle Balkanlarda, kapitalist ilişkinin yayılması ve ilerlemesinde kompradorlaşmaya yüz tutan bu unsurların önemli etkisi oldu.

Aynı dönem ilk kez, devletin ithalatı, ihracatı aştı. Bu gelişme, toplumdaki tüketim alışkanlıklarını dönüştürerek el zanaatlarının çökmesine neden oluyor, diğer yandan devleti hızlı biçimde borçlanmaya itiyordu. Devletin Avrupalı kapitalistlere giderek daha çok borçlanmasında, komprador tüccar anahtar rol oynuyordu. Çoğu kez, bir borçlandırma sistemi ile komprador tüccarlara, artı ürün üzerinden ve piyasa altında haklar tanımaya zorlandılar.

Ülkenin giderek artan biçimde Avrupa kapitalizmine bağlanmasına koşut olarak çeşitli toplumsal, siyasal düzenlemeler gündeme geldi. Bu düzenlemelerden sivil-asker bürokrasisinin kazancı, artı üründen alınan paylarla biriktirilen servetlerini güvence altına alabilmek; mültezimin kazancı, fiili olarak el koyduğu toprağın hukuki olarak da mülkiyetini kazanmak; kompradorun ve levantenin kazancı, kapitalizme bağımlılığın artması sonucunda başlıca egemen güç durumuna gelmekti. Sonuçta, gerçekleştirilen düzenlemeler, gümrük duvarlarının kaldırılmasını, ticaret ve mülkiyet hakkının yabancı uyruklara da tanınmasını, yabancıların can ve mal güvenliklerinin sağlanmasını getirdi.

Osmanlı Devleti'nin komprador-feodal bir karakter kazanma sürecinde önemli halka da , İngiltere ile yapılan

Balta Limanı Antlaşmasıydı. Genellikle komprador-feodal devletin oluşumu yolunda bir dönemeç olarak kabul edilen antlaşmanın imzalanmasında, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa ile girişilen savaşta İngiliz desteğini elde etmek çabası önemli rol oynadı. Bu girişim, sarsılan ve giderek yozlaşan durumun düzeltilmesinin yolunu açmak amacıyla gündeme getirilse de, devletin çöküşünde önemli bir rol oynayan bir olgu oldu. Bu antlaşmayla ülke sınırları içinde yabancıların ticaretlerine geçmişte koyulmuş olan kayıtlar kaldırılıyor, İngiltere ülkenin iç ticaretinde dolaysız bir biçimde yer almaya başlıyordu. Ülkeyi kapitalist devletlerin denetimine götüren bu süreçte, söz konusu anlaşmayı, Gülhane-Hatt-ı Hümayun'u (1839), Islahat Fermanı (1856), Arazi Kanunnamesi (1858) gibi düzenlemeler izledi ve kapitalizmin gereksindiği hukuk oluşturuldu.

Kapitalizmin yükselmesine koşut olarak sermaye ihracının giderek daha yoğun kullanılan bir sömürü yöntemi haline gelmesi, Osmanlıların 1856'dan başlayarak Avrupa ülkelerine borçlanmaya başlamasını doğurdu. Bağımlılığı hızlandıran bu süreç, 1868 yılında sermayesi tümüyle yabancı olan Osmanlı Bankası'nın kurulmasını ve kağıt para çıkarma yetkisini tekeline almasıyla yoğunlaştı.

Yarı-sömürgeleşme süreci, devleti mali açıdan tam bir iflasa sürüklemiş ve 1875 yılında borçların faizlerinin bile ödenemeyeceği açıklanmıştı. Bu durum giderek tekelci bir karakter kazanmakta olan kapitalist ülkelerin, Osmanlı ülkesini tümüyle denetlemek için borçların ödenmesini güvence altına almak gerekçesiyle Düyun-u Umumiye

(Genel Borçlar)'yi kurmasını getirdi (1882). Artık ülke üzerinde sarayın yüzeysel bir görüntü haline gelmiş, denetim esasta Düyun-u Umumiye ve yabancı elçiliklerin eline geçmiştir.

Düyun-u Umumiye'nin kuruluşu ile ulusal gelir kaynaklarının bir çoğu rehine verilmiş, çok geçmeden de bir yabancı sermaye akını, bir ayrıcalık dağıtımı furyası başlamıştı. Borçlar rejimi, yalnızca borçların ödenmesinin güvenceye alınması için kaynaklar üzerine haciz konularak işlenmesi ve gelirlerin denetlenmesi işi değildi. Bu rejim aynı zamanda, borç durumundan işletme sermayesi durumuna çevrilen büyük bir yabancı sermaye korporasyonuna, bu kaynakların işletilmesi önerisinin verilmesi demekti. Devlet ya da özel girişim artık bunları işletme ve geliştirme işinden kendiliğinden uzaklaşacaktı. O koşullar altında reform yapmak gerekecekse, bu ancak kaynaklara egemen olan sermayenin kendi hesaplarının el verdiği, gerektirdiği ölçüde yapılabilirdi. (11)

Düyun-u Umumiye yalnızca borçlarla ilgili alacakları kollayan bir kuruluş değildi. Gerçekte Düyun-u Umumiye, emperyalist sermayenin ülkeye girişini, hangi alanlarda ne tür ayrıcalıklarla gerçekleşeceğini araştıran, organize eden ve emperyalist sermayenin en uygun koşullarda kazanç edinmesini amaçlayan bir kuruluş durumundaydı. Halk ve devlet durmadan yoksullaştığı halde Düyun-u Umumiye'nin geliri artmaktaydı. 1882-83 gelirlerine oranla örneğin 1911-12'de, yani 28 yıl içinde bu gelir %28 oranında artmıştı. 1911-12'de devletin gelir kaynaklarının üçte biri, 1910'da gümrük vergilerinin %95,4'ü ve kazanç vergisinin önemli bir kısmı

Düyun-u Umumiye'ye gidiyordu. Böylece devlet bir kalkınma aracı değil, emperyalistlerin kazançlarını koruma şubesi oluyordu. (12)

Bu dönemde artık tüm sanayi, nafia (demiryolları, limanlar, sulama işleri) ve kamu hizmetlerinin çoğu, tüm madenler, ticaretin geneli, bankacılığın tümü, sigortacılık, deniz, göl, nehir, nakliyat işletmeleri bir kısım tarım yatırımları, emperyalist sermayenin denetimi altındaydı. Borçlandırma ve sermaye yatırımı bağlamında önde gelen ülke Fransa'ydı. Türkiye'de 3 Milyar frank Fransız sermayesi yatarken, bu ülkeyi sırasıyla Almanya ve İngiltere izliyordu.

Meşrutiyet'e gelindiğinde, Osmanlı Devleti faiz ve borç amortismanı karşılığı olarak yılda ortalama 7.5 milyon lira ödemeye zorunluydu. Abdülhamit döneminde yoğunlaşan ödemelere karşın, borç alımı durmamış, tersine sık sık alınan avanslar karşılığında, 23 milyon altın liraya yakın borç birikmişti. Bunlar Deutsche Bank, Türkish National Bank, İmperial Ottaman Bank, Banque Françoise, Banque de Selaque, Düyun-u Umumiye, Tütün Rejisi, Fenerler İdaresi gibi sermayesi tümüyle yabancı olan kurumlara verilmekteydi. Borç ve avans karşılığı olarak gösterilen gelir toplamı olan 16.5 milyon altın lira, devletin bütün gelirlerinin yarısıydı. Borç ve avansların hiç biri ekonomik yatırım için değildi. Devletin idari ve askeri harcamalarına, zabıta masraflarına (vb. kendisini ayakta tutacak alanlara) yönelikti.

Emperyalizmin ülke tarımı üzerindeki olumsuz etkileri de iki grupta toplanabilir:

Birincisi; ülke içinde ulaşım olanaklarının sınırlı olması nedeniyle, uzak yörelerden kıyılardaki büyük kentlere tarım ürünlerini aktarmak hemen hemen olanaksızdı. Aktarım olanağı olduğunda da uzun süren yol, ya ürünün bozulmasına, ya da maliyetin artmasına neden oluyordu. Oysa aynı kıyı kentlerine (örneğin İstanbul, İzmir) dış ülkelerden deniz yoluyla daha ucuza tarımsal ürünler getirilmekteydi. Böylece, yerli ürünlerin rekabet şansı ortadan kalkıyordu. 1860'lardan sonra demiryollarının yabancı sermaye tarafından yapılması, demiryolu çevresindeki çiftliklerin emperyalistler tarafından sömürülmesi olgusunu ortaya çıkarmıştı.

Ucuz tarım hammaddesinin Batı'ya açılması; pamuk, tütün, kuru üzüm, fındık gibi ürünler üzerindeki sömürüyü arttırmıştı. Demiryolları, geçtiği yerlerde kapitalist ilişkileri güç ve çarpık da olsa yerleştirirken, emperyalizmin tarıma yönelik sömürüsünü olanaklı kılıyor ve bu yöredeki etkinliğe katkıda bulunuyordu. Örneğin, İzmir-Aydın demiryolunun Dinar'a kadar uzatılmasından ötürü, bu bölgeden toplanan vergi gelirleri 1885-1906 arasında %42,5 dolayında yükselmişti. (13)

Orta Anadolu'da (Bağdat demiryolunun geçtiği alanlarda) ve Ege Bölgesinde Ondokuzuncu yy'ın sonlarına doğru, kapitalist ilişkilerin belirgin bir biçimde geliştiği görülüyordu. Bu arada Batı Anadolu'da, Menderes vadileri ve bu vadilerin kıyı alanlarında, büyük bir çoğunluğu İngiliz'lere ait olan yabancı çiftlikler de görülmekteydi. İngiliz, Rum, Ermeni ve Yahudilerin elinde bulunan çiftlikler 5-6 milyon dönüme erişmişti. (14)

İkincisi; dönemin özelliği, emperyalist sermayenin ve bu sermayenin ülke üzerindeki etkinliğinin ülke iç pazarının gelişimini aşan boyutlar kazanmasıydı. Giderek çeşitli sektörlerde oluşturulan emperyalist sermayeli kuruluşlar, ürünün pazarlanmasının ve satışının tek yetkilisi olmaktaydılar. Örneğin bir önceki bölümde de değindiğimiz gibi bu tip bir kuruluş olan Tütün Rejisi, 40 yılı aşkın bir süre tütün üreticisini sömürdü. Rejinin ortalama yıllık karı 2 milyon altın liraydı. 130.000'i aşkın tütün üreticisini sömüren reji, beslemeleri aracılığıyla, reji sömürüsünden kurtuluşu küçük çapta tütün ekmekte bulan 20.000'den fazla yoksul aileyi öldürmüştü.(15)

Osmanlı toplumuna egemen olan süreç feodalizm, baş çelişme ise feodalizmle köylülük arasındaki çelişmeydi. Kuşkusuz bu çelişme, Batıdaki örneklerinden değişik özellikler taşıyordu. Ülkenin yarı sömürgeleşmesine bağlı olarak saray, asker-sivil bürokrasinin üst düzeyi, ulema, fiili olarak üretimi gerçekleştiren ana sınıf durumundaki köylülüğün sömürüsünden önemli pay almaktaydı. Ayrıca bu kesim, feodal karakterini yitirmeden, emperyalizmin ülkedeki sömürüsünün önde gelen aracı durumundaydı. Feodal karaktere eklenen komprador nitelik, oldukça karmaşık ve geri ilişkilerin üzerinde yükselen toplumsal yapılanmanın tepesinde yer alan kesimi bir anlamda yaşatan neden oluyordu. Ancak süreç, saray bürokrasisini, giderek yarı sömürge yapının gereksinme duymadığı bir fazlalık durumuna getiriyordu.

Komprador feodaliteyi oluşturan diğer kesim ise toprak ağalığı idi. Osmanlı toplumunda toprak ağalığı her dönem vardı. Örneğin Kürdistan'da toplumsal düzen bu temelde biçimlenmişti. Ancak, toprak ağalığının toplumsal yapının etkin bir unsuru durumuna gelmesi, yukarıda nedenleri anlatılan klasik toprak düzeninin bozulmasıyla gerçekleşti. Ondokuzuncu yy ise bu duruma daha belirgin bir karakter kazandırdı.

Burjuvazi ve işçi sınıfı, etkili sınıflar değildiler. (16) Ulusal burjuvazi oluşamamıştı. Yarı sömürgeleşme süreci, kapitalist ilişkileri İstanbul, İzmir, Selanik gibi kentlerde, Çukurova ve Ege gibi önemli tarım bölgelerinde etkili kılmış, ama toplumsal yapılanmaya yön veren ilişkiler durumuna sokamamıştı. Komprodor ticaret burjuvazisi böyle bir temelde, liman kentlerinde oluştu. Bu kesimin oluşumu, levantenlere ve emperyalizmle levanten arasında aracılık yapan bazı azınlıklara dayanıyordu. Sanayi burjuvazisi yoktu, işçi sınıfı ise kapitalist ilişkilerin yetersizliğine koşut bir güçsüzlük içindeydi.

Genel olarak özetlemeye çalıştığımız bu sınıfsal tabloyu şimdi biraz daha geniş olarak, Jön Türk Devrimine etkileri bağlamında ele alalım.

SARAY

Bu kesim, 19. yy boyunca gücünü önemli oranda yitirmişti. Klasik düzenin sınırsız yetkilerle donanmış sultanı, bu yüzyılda gücünü ve otoritesini, önce ayanların temsil ettiği yerel otoritelerle, sonra bürokrasi ve ulema ile, sonrasında ise emperyalizmle paylaşmak durumunda kaldı. Jön Türk İhtilali öncesinde sultan, bir nolu komprador duruma gelmişti. Abdülhamit yönetimi emperyalizmin, komprador burjuvazinin, yabancı elçiliklerin, Düyun-u Umumiye ve diğer rejilerin ülkeyi sömürüsünün bir aracı durumundaydı. Bu güçler arasında bir denge oluşturan ve bu durumu kullanarak emperyalist sömürüden belli bir pay da alan Abdülhamit'in yine de gelir kaynağı yoksul köylülerden toplanan vergilerdi. Ancak saray giderek idari masrafları bile emperyalizmin finansmanı ile karşılayabilecek bir pozisyona sürüklenmekteydi. Vergi gelirleri saray, bürokrasi ve ulemanın üst düzeyi tarafından yağmalanmaktaydı.

Birinci Meşrutiyetin ardından tahta geçen ve 33 yıl tahtta kalan Abdülhamit dönemi, kapitalist tekelleşme ve dünyayı paylaşma dönemiydi. Sultanın kendisi de bu sürecin ülkeyi sömürgeleşme ve parçalanmaya ittiğinin farkında idi. Böyle koşullarda, meşruti bir yönetimin ve göreceli de olsa özgürlük koşullarının, çeşitli ulus ve milliyetlerde bağımsızlaşma eğilimini açığa çıkaracağı ve hareketlendireceği olasılığı onu koyu bir zorbalığa itecekti.

Bunu yaparken, Birinci Meşrutiyet'i gerçekleştiren asker-sivil bürokrasi ve ulema ittifakına karşı, bu ittifakı parçalamaya

yönelmiş ve ordu, bürokrasi ve ulemanın üst düzeyini kendisine bağlı unsurlardan yeniden oluşturmuştu. Varlık temelini Osmanlıcılığa ve İslamcılığa dayandıran Abdülhamit, bu durumuyla uluslaşma sürecinin önünde ciddi bir engel olmuş, "Türklük" kavramının her zaman karşısında yer almıştır. Muhaliflerini güçlü ve etkin bir zabıta ve istihbarat örgütüyle denetim altında tutan Abdülhamit'i böyle kritik bir dönemde 33 yıl tahtta tutan neden ise, denge politikasını büyük bir ustalıkla uygulaması ve din unsurunu etkili kullanımıyla halkı istismar etmeyi başarması olmuştu.

BÜROKRASİ

Osmanlı merkezi bürokrasisi, yüzyıllar boyunca güçlenmiş ve sonuçta iktidar ortağı güçlü bir katman durumuna gelmişti. Abdülhamit, bürokrasisinin gücünü görerek, önce ulema ile bürokrasiyi dengelemiş, sonra da bu kesimlerin üst düzeyini kendisine bağlı kılmıştı.

Bu durum, bürokrasiye iç tutarlılıktan yoksun ideolojik bir karakter kazandırdı. Balkan ülkelerinin imparatorluktan ayrılmaları, geriye %90'ı yüzyıllardır aynı biçimde yaşamakta olan yoksul bir nüfus bırakmıştı. Kentli aydınlar, dış dünya ile ilişkilerinden dolayı, yapısal düzeylerinin elverişlilik sınırlarının ötesinde özlemler edindiler. Gelişmeme ve dolayısıyla gerileyiş, toplumsal ve siyasal çerçevenin engellemeleriyle açıklanıyor ve söz konusu engellerin kaldırılmasıyla hızlı bir gelişmenin yolunu açabileceklerini umuyorlardı. Ancak kendileri de böyle bir sıçramanın gerektirdiği bilgi ve beceriden geniş ölçüde

yoksundular. Bu bürokratik kesim, gelişme örneği olarak Batı'ya bakıyor, emperyalist ülkelere kapitalizmi geliştirme yolundaki ülkelerden biri için yararlı olacak ilke ve tutumların, ötekinin zararına olacağını göremiyorlardı.

Bu durum süreç içinde bilinçli bir tutuma dönüştü ve Türkiye bürokrasisinin geleneksel çizgisi durumuna geldi. Sonraları İttihat ve Terakki dönemi ve Kemalist Diktatörlük dönemi bu olguyu oturtan örnekler olacaktı.

Bürokrasinin bu karakteri, kendi içinde hangi emperyalistin ülke yararına olacağına ilişkin görüş ayrılıklarından kaynaklanan bir çatışmaya neden oldu. Bürokrasinin yönetim üzerindeki ağırlığını azaltması, dolayısıyla 1. Meşrutiyet'in daha yerleşme olanağı bile bulamadan boğulmasında Abdülhamit'in başarılı olmasının nedenlerinden biri de buydu. (17)

Egemen üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak toplumsal artı ürünün kullanımında önemli payı olan Osmanlı bürokratı, yarı-sömürgeleşmeye bağlı olarak bu konumunu emperyalizmle paylaşmaya başladı. Bunun sonucu, artı-üründen giderek azalan bir pay alması ve tüketime yönelik devlet harcamalarının bu pay içindeki oranının artması oldu. Bu durum giderek Osmanlı bürokrasisinin en önemli sorunu haline geldi. Nihayet ekonomik durumun her yönden iyice sarsılması, Osmanlı bürokrasisini yenilenme çalışmalarına itecek, bu çabanın sonucu olarak 1. Meşrutiyet doğacaktı.

TOPRAK AĞALIĞI

Klasik feodal düzende geleneksel Osmanlı toprak düzeni arasındaki temel ayrım, artı-ürünün alınış biçiminden kaynaklanıyordu. Ne var ki, Osmanlıların geleneksel düzeni 16. yy'dan sonra bozulmaya başlamıştı. Bu bozulma sürecinde kırsal kesimde reaya-saray-sipahi ilişkileri; yerini, mültezim, ayan ve toprak ağalarıyla topraksız köylü arasındaki ilişkilere bırakmıştı. Miri toprak düzeninin bozulmasıyla, kırsal alanda üretimi denetleyen güçler öne çıkmıştı. Bu, klasik feodal öğelerin Osmanlı toprağında uç bir belirişiydi. Klasik feodalizmin varlığı bazı koşulların da varlığını gerektirir. Derebeylik, öncelikle bireyin geniş ölçekli toprak sahibi olmasıyla bağlantılıdır. Bu durum Kürdistan bir yana bırakılacak olursa, Anadolu'da çok geç oluşmuştu. Kürdistan'da ise sistemli bir feodaliteden çok aşiret ilişkileri temelinde yükselen ham bir feodalizm egemendi.

Başlangıçta büyük toprak sahipliğinin ve ağalığın hukuki bir dayanağı yoktu. Ama Tanzimat'la birlikte oluşmaya başlayan yasal çerçeve, bu bağlamda geri adımların atılmasına neden oldu. 1847, 1858, 1870, 1880 ve 1913 yıllarında çıkartılan çeşitli yasa, yönetmelik vb. düzenlemelerle topraktaki özel mülkiyet güvence altına alınacaktı. (18)

Meşrutiyet'e gelindiğinde toprak ağalığı özellikle Kürdistan, Çukurova ve Ege'de yoğunlaşmıştı. Kürdistan'da durum zaten merkezi feodal düzenin egemen olduğu yüzyıllarda da aynıydı. Saray ve Kürt aşiret reisleri arasındaki özel anlaşmalar, feodal aşiret ilişkilerini bu bölgede öteden beri egemen kılmıştı. Ege ve Çukurova'da ise kapitalist ilişkilerin yavaş yavaş tarımcılıkta uç verdiği gözlemlenmekteydi. (19)

KÖYLÜLÜK

Enflasyon dönemlerinin vurgunları, faizcilik ya da mültezim soygunculuğu ile kazanılan servetlerin büyük bir bölümü emin ve verimli bir yatırım alanı olarak tarımcılığa aktı. Ağır vergiler altında ezilerek ekonomik varlığı çok zayıflamış olan ve ucuz kredi kaynaklarından da yoksun bulunan köylünün elinden tarlaları alınarak büyük çiftlikler kuruldu. Böylece, Türkiye'nin geleneksel tarım düzeni bozuldu ve topraklarını yitirip tasfiye edilmeye başlanan eski müstakil çiftçilerin yerini zengin çiftlik sahibi zorbalar ya ağalık aldı. Öte yandan, bu sınıfın elinde ırgatlaşan topraksız köylüler oluşmaya başladı.

19. yy boyunca yaygınlaşan toprak ağalığı, aynı zamanda köylünün topraksızlaşması sürecinin yoğunlaşması anlamına gelmekteydi. Giderek topraksız ve yoksul köylülük, küçük üreticiliğin önüne geçerek, köylü kitlesinin en geniş kitlesi durumunu aldı. Bu süreç küçük üreticiyi de etkileyecek, tüccara, tefeciye borçlananlar, bürokrasi yerine toprak ağasına sığınacaktı.

Bunlara karşın, köylülük hareketlenme eğilimi taşımıyordu. Gerçekte Osmanlı tarihi, Batı'da örnekleri görülen tipte güçlü ve açık sınıfsal temele sahip bir başkaldırı geleneğine sahip olmamıştı. Ağır aksak ve çarpık başlamış bulunan uluslaşma süreci, köylülüğe uzanabilmiş değildi. Dolayısıyla Jön Türk İhtilali arifesinde köylülük, düzene karşı gelişecek bir hareketliliğin temel gücünü oluşturacak niteliğe ve özelliklere sahip değildi.(20)

Osmanlı ülkesinde köylülüğün mülksüzleştirilmesi olgusuyla çeşitli dönemlerde karşılaşmaktayız. Örneğin nüfus artışı tefeci sömürüsüyle birleşince köylülüğün mülksüzleşmesine neden olmaktaydı. Ama nüfus artışı, tefeci sömürüsü, ağır vergi yükleri, Celali isyanları, toprak düzeninin bozulmasından kaynaklanan etkenler, ağa baskısı, vb. nedenlerden doğan mülksüzleşme olgusu, mülksüzleşen unsurların genel anlamıyla ücretli işçi durumuna dönüşmesi gibi bir sonuç getirmemiştir. Batı'daki gibi, kapitalizmin gereksindiği ilk birikime kaynaklık eden, mülksüzleşen köylünün emek gücünü satın alacak sermayenin olmaması nedeniyle, benzer bir süreç yaşanamadı. Üretici güçlerin gelişmesinin önünde engel duruma gelmiş bulunan feodal mülkiyet ve küçük üreticilik parçalanamadığı için mülksüzleşen yığınlar eski üretim biçiminin temeli üzerinde yeniden üretimi zayıflatan etkenler oldular.

Ülkede, sanayi sermayesine bağlı Batılı tüccarların, mamül madde yerine hammadde satın alması ve yerine mamül madde satması, bir iç pazar yaratılmasına olanak sağlayacak, ama bu iç pazar köylüyü tüccar aracılığıyla yabancı sermaye ile karşı karşıya getiren bir pazar olacaktı. Dolayısıyla bu iç pazarlar, içerde yıkıma uğrayan feodal üretim biçiminin bağrında serbest duruma gelen üreticilerin ücretli işçiler olarak üretime katılacağı, (bir başka deyişle, üretici güçlerin gelişmesini sağlayan) bir iç pazar olmayacak, üretici güçleri tahrip eden ve yıkan bir iç pazar olacaktı. Dolayısıyla zanaatçılık ve giderek ona bağlı yarı hammadde üretimine eklemlenmiş bulunan zanaatçılığı yıkacaktı. (21)

Köylü ailesinin kendi kendisine yeterli birliğinin parçalanması, iplikçiliğin ve dokumacılığın sermaye tarafından ele geçirilmesi ve iç pazar yaratılması, İmparatorlukta yabancı sanayi sermayesi tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştı. (22) Böylece yabancı sermayenin mülksüzleşen köylü kitleleri, kendisini mülksüzleştiren sermayenin karşısına ücretli işçiler olarak çıkmamakta, işsizleşmekte ve serfleşmekteydi. (23) Jön-Türk devrimi öncesinde köylülüğün durumu kısaca böyleydi.

TEFECİ BEZİRGAN

Geçmişte rekabet koşullarının olmadığı ya da bu yönde güçlü bir dinamizm taşımayan kır toplumsal ilişkisi, bağrında asalak bir katman olarak tefeciliği yaratmanın koşullarına sahipti. Bu bağlamda doğu toplumları, tarihleri boyunca rekabet ve otodinamizmin güçlü olmadığı üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak tefecilik olgusu ile birlikte yaşadılar. Osmanlı toplumu da bunlardan biri oldu. Merkezi feodal düzenin çözülüşü ve yarı-sömürgeleşme süreci, tefeciliği daha da etkili kılan nedenler olacaktı.

Tefecilik, özellikleri temel çizgiler bağlamında bugün de sürmekte olan iki ana biçimde görülmekteydi. Kentlerde para alım satımıyla uğraşan bir kesim, Jön-Türk ihtilali öncesi de iyice önem kazanmış durumdaydılar. Tarihe Galata Bankerleri olarak geçen tefecilik, bu yönüyle toplumun nabzını elinde tutan önemli bir güç ve dolayısıyla da devlet bürokrasisinin başlıca rakiplerinden biri durumundaydı.

Kırlarda ise tefecilik daha değişik özellikler taşımaktaydı. Mültezimin devlete borç vererek vergi toplama hakkına sahip olması, kır tefeciliğini güçlendiren önemli bir etken oldu. Tefecilik esas olarak dönemin koşullarında yaygın ama sarsılan bir güç olan küçük üreticiye yönelmişti. Bu özelliğiyle de sömürüyü yaygınlaştıran (örneğin, ortakçı olarak) ve toprağın belli ellerde merkezileşmesi sürecine eklemlenen etkin bir araç oldu. Dolayısıyla da hem burjuva sınıfını doğuracak ilk birikim engellendi, hem de küçük mülkiyetin yıkımını hızlandırdı.

BURJUVAZİ

Osmanlı toplumu, kapitalist gelişimin bir ön koşulu olarak feodal ilişkilerin bağrında doğan ve giderek feodalizm ile çatışma durumuna düşen, onun aşılması sürecinin başını çeken bir burjuva sınıfa sahip değildi. Toplumda kapitalist ilişkiler daha çok Balkan bölgelerinde uç vermiş ve giderek gelişme yolunu tutmuştur. Bu bölgelerde burjuvazi, kendi ulusal sorununa sahip çıkıyor ve Osmanlılardan ayrılmayı amaçlayan ulusal mücadelelerin etkin gücü oluyordu.

Anadolu'da ise durum daha değişikti. Yüzyıllar süren merkezi feodal ilişkiler, özgür bir ticaret ortamını engellemiş, dolayısıyla bir ticaret ortamını engellemiş, dolayısıyla bir ticaret burjuvazisi oluşmamıştı. Merkezi feodal ilişkilerin yozlaşması süreci ise özel mülkiyeti yaygınlaştırmak gibi bir sonuç doğurmuş olsa da, geç kalmış bir süreç olarak bir burjuva sınıfının oluşmasına gerekli ortamını yaratmaktan çok, Anadolu'da öteden beri etkin bir güç olan tefeciliği beslemek ve geliştirmek gibi bir ortamın oluşmasına

hizmet etmiştir. Böyle bir ortamda uç verme şansını bulabilen prekapitalist unsurlar ise, yarı-sömürgeleşmede emperyalizmin rekabetine dayanamayarak kavrulacaktı. Sonuçta, Osmanlı ülkesi kendi dinamiğiyle, toplumsal gelişmenin gereği olan ulusal bir burjuva sınıfı yaratamayacaktı.

Bu koşullarda Osmanlı burjuvazisi, yarı-sömürgeleşme sürecinin ürünü olan komprador karakterler taşıyarak doğdu. Emperyalizm, kendisine işbirlikçi olarak saraylı levantenleri ve müslüman olmayan tefecileri seçmişti. Dolayısıyla, sarayın kompradorlaşması ve bir komprador burjuvazinin doğuşu gündeme geldi.

Bununla birlikte, komprador burjuvazinin gücünü ve yaygınlığını fazla abartmamak gerekir. Sonraları bu yönde yaygın bir inanç oluşmuş ve neredeyse olmayan bir güçlü burjuva sınıf kurgulanmıştır. Kapitülasyonların özellikleri, emperyalizmin ülke içine sızmak için ille de komprador bulmasını gerektirmeyecek kadar avantajlı koşullar yaratıyordu. Osmanlı pazarı emperyalizm açısından son derece açık ve korunmasızdı. Bu nedenle de emperyalizmin kompradoru esas olarak saray oldu.

Yaygın eğilimin yanlışlığı, tefecilikle burjuvazinin karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu temelde, İstanbul, Selanik gibi kentlerde yuvalanan tefecileri burjuva olarak görmek;bu sürecin yoz niteliğinin bir sonucu olan tefeciliği salt parayla uğraşmalarından ve emperyalizmle ilişkilerinden yola çıkarak burjuva olarak nitelemek yanlıştır.

Yukarı da konular içinde gördüğümüz gibi emperyalizm ülkenin belli başlı sektörlerinde doğrudan kendisi yer

almaktaydı. Bir komprador ticaret burjuvazisi, evet vardı. Ancak bu katman (yarı-sömürgecilik olgusunun niteliği göz önünde bulundurulursa), para alım-satımının üzerine yükselen tefecilerden değil, ülke hammaddesinin işlenmek üzere emperyalizme aktarılmasına hizmet eden ve bazı yan sektörlerde emperyalist ürünleri ülkeye pazarlayan bir kesitten oluşuyordu. Ortak özellikleri de, önemli bir kısmının ve bu arada palazlanmış olanların tamamının, gayri müslüm olmasıydı.

Komprador burjuvazinin gelişimi daha sonraları İttihat ve Terakki döneminde ve savaş yıllarında gerçekleşecek, Jön Türklerin "Türk" burjuva yaratma çabasıyla hız kazanacaktır. Jön Türk İhtilali arifesinde komprador burjuvazi önemli bir güç durumunda değildi.

İŞÇİ SINIFI

İşçi sınıfının ortaya çıkması, sanayi birimlerinin ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. 19. yy'ın ortalarına kadar, (Balkan topraklarını saymazsak) üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun, yaşamak için emek gücünü satan (birey olarak değil) sınıf olarak işçiden söz edemeyiz. Ancak 19. yy'ın ikinci yarısında işçi sınıfının oluşmaya başladığını görmekteyiz.

Daha 1845 yılında, toplumda ciddi bir işçi sınıfı olgusu olmadan çıkarılan bir yönetmelikle grev yasaklanmıştı. Ama bu yönetmelik, yaşamın zorladığı bir düzenden çok, önlem niteliği taşıyan bir 'nizamname' idi. Nitekim bugün belgelenebilmiş olan ilk grevler, bu 'nizamname'den çok sonra gerçekleşmişti.

17 Şubat 1872'den önce de işçi direnişleri olmuştu. Ama bunlar daha çok makineleşmeye karşı koyma, madenlere inmeme türünden direnişlerdi. İlk grev girişimi ise, 17 Şubat 1872 tarihli Beyoğlu telgraf işçilerinin eylemi idi. Bunu, 8 Nisan 1872 tarihinde İzmir Demiryolu işçileri izleyecektir. 1872-76 arasında dönemin koşulları içinde önemli sayıda grev olmuştu. Ancak özellikle 1. Meşrutiyet sonrasında yoğunlaşan grevler, Abdülhamit'in zorbalık yıllarında duracaktı. Yine de bu dönem oluşmakta olan işçi sınıfının artık sınıf olma bağlamında zayıf bir hareketliliğe sahip olduğu gerçekti.

KÜÇÜK BURJUVAZİ

Burada küçük burjuvaziyi kategorik olarak belirlemek gibi bir eğilimden çok, düzenin çözülmesi ve sonraki yüzyıllarda toplumsal ilişkilerin tarihsel düzeyde gerilemesi ile, bu sürecin ülkeyi bir küçük mülkiyet ülkesi durumuna getirmesi üzerinde duracağız. Bu anlamda, küçük burjuvaziyi, köşeleri net bir oluşum olarak tanımlamaya çalışmak yerine, yukarıda sıraladığımız sınıf ve katmanların herhangi biri içinde değerlendirilemeyecek çeşitli katmanlar, küçük kategoriler bağlamında ele alıyoruz. Dolayısıyla, kır ve kent küçük mülkiyetine ek olarak, devlet bürokrasisinin orta ve alt kesimleriyle, üretimde fiili olarak yer almayan sektörlerdeki yığınları da küçük burjuvaziyi kabartan etkenler arasında değerlendirmek gerekmektedir. Bu durum, Yirminci Yüzyıl'da da katlanarak sürmüştür.

Küçük üreticiler, Osmanlı toplumunun her döneminde en yaygın kesimlerden birini oluşturuyordu. Kent küçük üreticisi, esnaf ve zanaatkar olarak nitelediğimiz gruplardan oluşmaktaydı. Bunlar, küçük birimlerde üretim yapmakta ve gene aynı yerlerde bu ürünlerin satışını gerçekleştirmeye çalışmaktaydılar. Pazarın sınırlı oluşu, piyasa ilişkilerinin bu alanda bir rol oynaması, küçük üreticiliği sürekli bir yoksulluk içine itmişti. Örneğin İngiliz kumaşının girmesiyle, Osmanlı piyasasına egemen olan küçük dokuma tezgahlarının çıkrıkları duruyordu. öte yandan emperyalist ticaret şirketleri, bazı değerli el ürünlerini piyasadan toplayarak, o alandaki emeğin üzerinden önemli bir sömürü gerçekleştiriyorlardı. İngilizlerin Batı Anadolu'daki küçük halı dokuma tezgahlarını örgütlemeleri, bu nitelikteki sömürünün bir başka örneğiydi. (24)

Kır küçük üreticiliğini ise, geçimlik toprağı içerisinde kapalı bir ekonomi biriminin kendine yeterliliği oluşturuyordu. Çevredeki toprak ağaları, bu nitelikteki küçük üreticinin emeğini; yarıcı, ortakçı, maraba, vb. çeşitli biçimlerde sömürmeyi başarmaktaydı. (25)

Kır küçük burjuvazisinin bir diğer kesimini de yerel eşraf oluşturmaktaydı. Taşra kent ve kasabalarında etkin bir unsur olarak yer alan eşrafın önemli bir bölümü tefeci ve toprak ağası kategorilerine girmekteydi. Palazlanma olanağı bulamayanlar, küçük burjuva özelliklere sahiptiler. Eşrafın bu kesiminin emperyalizmin varlığından zarar görmesi, uluslaşma sürecine yatkın bir karakter kazanmalarına neden oluyordu.

Küçük burjuvazinin bir diğer kesitini de üretimde fiili olarak yer almamakla birlikte, tefeci olarak bu kat içinde

yer alan unsurlar oluşturmaktaydı. Geniş bir insan potansiyelini kapsayan ve hantal bir yapısı olan devlet bürokrasisinin aynı zamanda en yaygın kesimini oluşturan alt kademeleri; öğretmenler, doktorlar, hukukçular, vb. küçük burjuvazinin sayısını daha da kabartmaktaydılar.

Küçük burjuvazinin bu bölümünün özelliği, aydın ve yarı-aydın karakterine uygun olarak, toplumun duyarlı bir kesitini oluşturması ve toplumun kendi kendini aşması yolunda rol oynamaya elverişli niteliklere sahip olmasıydı. Bu özellikleri söz konusu kesite, Jön Türk hareketine temel olma sıfatını kazandırdı. Ulusal bir burjuvazinin olmadığı koşullar, burjuva sloganları bu kesitin sırtına yüklüyordu. Bu bağlamda söz konusu kesit aynı zamanda uluslaşma sürecinin de dinamiği olma işlevini kazandı.

III- YENİ OSMANLILAR VE BİRİNCİ MEŞRUTİYET

Osmanlı asker-sivil aydınları, Tanzimat sonrasında yaşanan sürecin etkisiyle, burjuva toplumuna özgü liberal düşünceleri, burjuva değerleri ve yaşam biçimini yakından tanımaya başlamışlardı. Bu durum, kendine uygun bir kültür yaratmakta gecikmedi ve toplumun asker-sivil, aydın ve yarı aydınları arasında ses buldu.

Türkiye'de kurulan, sonra 1867'den itibaren etkinliklerini Avrupa'da sürdüren Yeni Osmanlılar Hareketi, düşünsel düzeyde net bir birlikteliğe sahip değildi. Yalnızca Sadrazam Ali Paşa'nın devrilmesi amacı, o koşullarda birlikte hareket etmeye yetmedi.

1860'lı yıllarda filizlenip giderek yaygınlaşan Yeni Osmanlılar Hareketi, (26) o günün koşullarında ülkenin ekonomik, toplumsal ve kültürel düzeyde ilerlemesi gibi bir amaca sahipti. Ancak bu amaç, hareketin disiplinli bir alternatif örgüte dönüşmesi ve etkin sivil ve asker kadrolarla donanmasına yetmemişti. Bununla birlikte bu çevre, 'parlamento', 'halka karşı sorumlu yönetim', 'siyasal özgürlük', 'yurt' ve 'ulus' gibi burjuva sınıfla birlikte anlam kazanan kavramların tartışılması ve yaygınlaşmasını sağlamış ve böylece Jön-Türk Hareketinin düşünsel temelini atmıştı. (27)

Ülkede bu kavramlara gerçeklik kazandıracak bir burjuva sınıfının olmayışı, bu kavramların oldukça sınırlı bir aydın çevreden gelmesi gibi bir durum yaratıyordu ki, bu durumda kitleselleşebilme olayı yaşanamıyor ve dolayısıyla da anayasa ve meşrutiyet kavramları düşünsel düzeyde kavramlar olmayı aşarak, bir mücadelenin anahtarı olma özelliğini kazanamıyorlardı. Tartışmanın sürdüğü aydın çevresi de ülkedeki düşünsel düzeye orantılı olarak, tartışmayı, oldukça geri ve kavramların sulandırıldığı bir çizgide sürdürüyordu. 1875 yılına gelindiğinde, bu türden tartışmalar giderek yaygınlaşmış ve daha geniş çevrede, asker ve sivil bürokrasi içinde ses bulur olmuştu. Bu tartışmaların ve dolayısıyla Yeni Osmanlılar Hareketi'nin en önemli sonucu, değişim isteğini uyandırmaları ve sınırlı da olsa çevreye mal edilmeleriydi.

1875 yılında Osmanlı ekonomisi o güne kadar yaşadıklarının tümünden daha sert ve daha büyük bir krize tutulmuştu. Dış borç kaynakları azaldığı gibi, borçların

ödemeleri de olanaksızlaşmaktaydı. Nitekim 1875 yılının ortalarına doğru Bab-ı Ali bir iflasın eşiğinde olduğunu resmen kabul ediyordu. Bunu, Bosna-Hersek'te büyük bir köylü başkaldırısı izledi. Eylül 1875'de ise Eski Zagor dolaylarındaki Bulgarlar başkaldırdı. Bütün bu hareketlilik ve ekonomik sarsıntı, Avrupa'da Doğu sorununu yeniden tartışma gündemine sokuyordu. Bu arada Sultan Abdülaziz'in, muhaliflerine karşı Rus elçisi Pavlovich Ignatyev ile birlikte siyasal bir cephe oluşturması, bürokrasi içinde kendisine karşı güçlü bir grubun doğmasına neden olmuştu. Sonuçta ordu bürokrasisinin iki önemli adı, Hüseyin Avni Paşa ve Süleyman Paşa ile sivil bürokrasinin önde gelen iki adı, Mithat Paşa ve Mütercim Rüştü Paşa, Şeyhülislamın ve bu arada yabancı elçiliklerin destekleriyle Abdülaziz'i alaşağı etmeyi başarıyorlardı. (28)

Bu gelişme anayasa sorununu da gündeme getirmişti. Ancak bu konuda, darbeci cunta kendi içinde görüş birliğine sahip değildi. Anayasanın varlığını, ülkeyi batılı ülkeler düzeyine çıkarmanın bir ön koşulu olarak gören kesimler başlangıçta güçsüz olmalarına karşın sonra etkinlik sağlayınca, bir anayasa ilanı sonuçta başarıldı. Ama güçlü bir dayanaktan yoksun olması, anayasanın ve dolayısıyla ilan edilmiş bulunan Meşrutiyetin zayıf ve sağlıksız bir temelde yükselmesi sonucunu doğuracaktı.

İlk meclis, 19 Mart 1877'de açıldı. Ünlü Ahmet Vefik Paşa'nın başkanlığındaki meclis, akıl almaz düzeyde despotik bir yönetim altında çalıştı. Daha ikinci dönemin başında, Ruslarla Ayastefenos Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, 13 Şubat 1878'de padişahın emriyle tam otuz yıl sürecek bir tatile girdi.

1876 Anayasası'nın maddelerinin incelenmesi, egemenliğin temelde yine padişahta olduğunu göstermektedir. Birinci anayasa, içerdiği hükümler ve kurumların da açıkça gösterdiği gibi, egemen sınıf ve katmanların bu konumlarına bir çerçeve oluşturmaktan çok, o egemenliği pekiştirici bir belge niteliğinde idi. Gerek Yeni Osmanlıların düşünsel doğrultusu, gerekse Mithat Paşa ve arkadaşlarının çabaları bu yönde olmadığı halde, koşullar Abdülhamit zorbalığına zemin olacak bir anayasayı doğurmuştu.

Anayasa, ne Osmanlı komprador burjuvazisini ne de köylülüğü, küçük burjuva ve işçi kesitlerini memnun edecek düzeydeydi. Zaten bu sınıflar, bütün bu mücadelenin dışında ve bir yerde seyircisi durumundaydılar. Anayasayı isteyen, onu kuran ve sonuçta savunulmasını da üstlenenler, asker-sivil bürokratlardı. Geçmişteki gelişmeler de dikkate alınacak olursa, Sened-i İttifak'tan 1876 Anayasası'na kadar, Osmanlı sultanının egemenliğini paylaşmaya çalışan ve bu yolda önemli adımlar atan, bürokratik kesimdi. Bürokrasi tek başına bir sınıf olmadığı için, bu yolda çabaları iniş ve çıkışlarla doluydu. Zaman zaman ordu ya da dış güçleri yanına alabildikçe bir adım daha ilerleme sağlıyordu. 1876 Anayasası bu dalgalanmanın bir kesitiydi. Ne var ki, elde edilen ürün, yani anayasa, ne bürokrasi ne de burjuvaziye ileri bir mevzi kazandıracak nitelikte olmamıştı.

İlk meclis, giderek emperyalizmin isteklerine karşılık veren bir karakter kazandı. Bütün bunlar, burjuva demokratik hakların ülkede ulusal burjuvazinin istek ve gereksinmelerinin bir dayatması olarak değil, emperyalizmin ve komprador burjuvazinin gereksinmelerinin karşılığı olarak gündeme

gelmesinden kaynaklanıyordu. Bu olgu, adı ve özellikleri ne olursa olsun, geçmiş feodal ilişkilerin üzerinde yükselen kurumlaşmanın ilerisinde sayılması gereken bir yasal çerçeve idi. Sözkonusu çerçeve, düşünsel ve kuramsal aşamanın, emperyalizmin gereksinmelerine karşılık verecek bir araç durumuna gelmesi sonucunu doğuruyordu.

Bu türden girişimlerin belli çevrelerle sınırlı kalması, olayın temelde halkın dışında, uzağında yaşanması, onları halktan soyutlayacak ve halkın dışına itecek, giderekte onların kitle karşısında konumlanmalarını getirecekti.

Bu çelişki çok sonraları da sürüp gidecek ve sınıflar mücadelesinde izlerini gösterecekti. Ancak ülke sınıfsal yapısının daha sonraki dönemde görece belirginleşmesiyle; meclis, anayasa mücadelesi, demokrasi mücadelesinin başlıca özelliği olma niteliğini yitirecekti.

Teolojik hukuk ve sultan iradesiyle, burjuva demokratik hak ve özgürlüklerin birbiriyle uzlaşması olanaksız görünüyordu. Teolojik hukuk (İslam hukuku ya da şeriat) ile sultan iradesi, kendi aralarında, geçmişi yüzyıllarla ölçülen bir ittifak oluşturmuşlardı ve bu yönde bir birikimin üzerinde yükseliyorlardı. Asker-sivil aydınların eliyle ses bulan burjuva demokratik hak ve istemler ise toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak, halkın bir istemi olarak değil, Batı etkilerinin ve burjuva demokrasisinin bir yansıması olarak doğmuştu. Sonuçta, sultan-islam hukuku bağlaşıklığı bu hareketi ezdi.

IV- İTTİHAD TERAKKİ VE JÖNTÜRK İHTİLALİ

Abdülhamit'in otuz yıllık sultanlık dönemi aydınlar için tam bir karabasan dönemiydi. En sıradan hak ve özgürlüklerin kaldırıldığı, nefes aldırmamacasına katı bir düzenin hüküm sürdüğü bu dönemin bir başka özelliği de ülkenin yarı-sömürgeleşme sürecinin tamamlanmasıydı. Emperyalist boyunduruk, kırlarda, madenlerde, limanlarda, kısacası her yerde değişik düzeylerde de olsa etkisini gösteriyordu.

Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından sonra, ilk on yıl içinde Abdülhamit istibdadına yönelik olarak, Ali Süavi ve Kleontin Skalyeri'nin darbe girişimlerinin dışında herhangi bir direnme görülmemiştir. Anayasacı davranışların eyleme dönüşmüş son çırpınışlarıydı bunlar. Ne var ki, eylem alanındaki bu yenilgi, düşünsel düzeyde bir çöküntüyü birlikte getiriyordu. Her şeye karşın, Tanzimat'tan başlayarak ağır da olsa gelişen ve 1870'lerden sonra etkinliğini artıran burjuva içerikli hareket, Abdülhamit zorbalığı koşullarında serpilmeyi sürdürüyordu. (29)

Önce düşünsel düzeyde kalan çırpınmalar, 1889'dan sonra eyleme dönüşmeye başladı. Bu dönüşümde ilk adım, gizli örgütlerin kurulmasıydı. Bilinen gizli örgütlerin ilki, 'Askeri Tıbbiye' öğrencileri arasında kurulmuştu. Başlangıçta etkinliği muhalif yayınları okumak olan örgüt, yabancı yayınları da izlemekteydi. Örgüt kendisine Carbonarilerin ve Formasonların örgütlenmelerini model almıştı. Hücreler durumunda örgütlenme, hızla büyüdü ve

kısa sürede diğer okullara da sıçradı. Örgüt genişledikçe bürokrasi içinden de yandaş buluyordu. Bu süreç giderek eylemlerin yeni boyutlara ulaşması gibi bir sonuç doğuracaktı.

Nitekim 1894'teki Ermeni kalkışması, bu eğilimi açığa çıkardı. Bu tarihte İstanbul'da ciddi bir Ermeni katliamı başlatılmıştı.. Olaylar sırasında gizli örgüt ilk propaganda bildirisini yayınladı. Bildirinin altında o güne kadar görülmemiş olan bir imza yer alıyordu. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti…*

(*) Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti: Osmanlı Birleşme ve İlerleme Derneği

Bildiri önemli bir ilkeyi de sergilemekteydi. Şöyle ki; Ermenilerin tek başlarına hareket etmeleri kınanıyor, buna karşılık Osmanlı İmparatorluk sınırları içinde yer alan tüm halkların ortak eylemi öne çıkarılıyordu. Halklar ayrımının üstünde, etnik, dil ve din etmenlerini ortadan kaldıran tek bir 'Osmanlı Ulusu' kavramı, Jön Türk Hareketi'nin sahip olduğu ideolojik perspektif olarak beliriyordu. (30)

1895-96 yılları arasında örgüt tüzüğü yayınlandı. Bu tüzüğün, örgütün ilk merkez komitesinin kurulduğu dönem oluşturulduğu sanılmaktadır. Tüzüğün içerdiği ana ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Osmanlı İ.T Cemiyeti; adalet, eşitlik, özgürlük, vb. insan haklarını çiğneyen tüm Osmanlıların ilerleme ve gelişmelerine engel olan ve vatanı yabancıların ellerine bırakan şimdiki hükümetin hareket şeklini değiştirmek üzere, kadın-erkek tüm Osmanlı yurttaşlarına açıktır.

2) Örgütün görevleri, şimdiki hükümetin yerine insan haklarının koruyucusu ve uygarlık yolunda ilerlemenin kaynağı olan meşrutiyet yönetimini geri getirmek ve korumak, genel eğilimin ilerlemesine, tüm insanlığa ve uygarlığa hizmet etmektir. Bu hayırlı amaçlara ulaşılmasına engel olanlara ve örgütü ne türden olursa olsun zarar ve tehlikelere uğratanlara vatan haini gözüyle bakılacaktır.

3) Örgüt, Osmanlı sülalesinin saltanat ve hilafet haklarını kabul etmektedir. Ne var ki, hanedanın şeriata ve yasalara aykırı hareketlerde bulunması, meşrutiyeti kabul etmemesi ve insan haklarını korumaması durumunda, şeriata ve yasalara uygun olarak gereken önlemler alınacaktır.

4) Osmanlı hükümeti, bağımsızlıktan ve ilericilikten yana eşitlikçi bir hükümet durumunu aldıktan sonra, örgüt, devletin politik bütünlüğü ve bağımsızlığı, eğitimin yayılması, ahlakın yükseltilmesi, zenginliğin artırılması, ticaretin çoğaltılması ve bayındırlık gibi, vatan ve ulusa ruhça ve maddeten yararlı her türlü girişimde hükümete yardım etmeyi ve onu arkalamayı kutsal bir görev sayar.

Bu tüzük, Genç Osmanlı düşünüşü açısından bazı yenilikler getiriyordu. Her şeyden önce devrim bir olgu olarak kabul edilmekteydi. Burjuva liberal çizgi burjuva devrimci bir doğrultuda gelişmeye başlamıştı. Diğer yandan üyelik için kadınlara da erkeklere benzer eşit haklar tanınıyordu. Kadın-erkek bütün Osmanlı vatandaşlarına eşit yaklaşım, o günün koşullarında yeni ve cesur bir yaklaşımdı. Cemiyet, amaçları arasında ekonomik kalkınmayı destekleme konusunu da sayıyordu. Zenginliğin artırılmasının vurgulanması, (bunu

GSMH'ın büyümesi şeklinde de tanımlayabiliriz) Jöntürkler'in ekonomik sorunlara ve çözümlerine öncelik ya da başka bir deyimle ağırlık tanımasının somut bir kanıtıydı.

1899 Yılı Jöntürk tarihinde bir dönüm noktası oluyordu. Çünkü bu yıl, Almanlar'ın Bağdat Demiryolu tasarısı somutlaşmıştı. Almanya ile Abdülhamit yönetimi arasında yoğunlaşan dostluk, İngiltere'ye bağlanmış bulunan bazı Osmanlı çevrelerini tedirgin ettiğinden, bunların desteği hatta katılmasıyla, Jöntürk akımı önemli bir canlılığa kavuştu. Görülüyordu ki özgürlükçü mücadele, Osmanlı Devleti'ndeki İngiliz-Alman rekabetinin değişik düzeyde bir boyutu durumuna gelmişti. Almanlar'ın yönetim üzerindeki ağırlıklarının artması ölçüsünde, İngiltere muhalefete destek oluyordu.

Sonraki süreç, toplumsal ilişkiler açısından önemli bir dönüm olacaktı. Bu sürecin öne çıkan niteliklerinden biri de Anadolu eşrafının burjuvalaşma eğilimleri ve bu eğilimin emperyalizm tarafından önemli oranda bastırılması oldu. 1890'lara kadar Anadolu ticareti ağırlıklı olarak Rus ve Ermeni tüccarların elinde idi. 1894-95 olaylarından sonra, Anadolu'nun birçok yerinde ticari etkinlik Türklerin eline geçti. Ama Türk tüccarları bu kez daha büyük bir engelle karşılaştı: Kendilerine her türden ayrıcalığı kolaylıkla tanıyan ve Türk burjuvazisini girdiği her yerde yıkan emperyalizm..

Bu noktada komprador-feodal yönetimin de emperyalizmin yanında yer alması, Anadolu eşrafını Jöntürkler'in yanına itti. Anadolu eşrafının böyle bir eyleme girişmesinde, ülkenin çeşitli yerlerine sürgün edilmiş bulunan Jöntürk'lerin önemli rolü olmuştu.

1905 yılında patlak veren Rus Devrimi, tüm az gelişmiş ülkeleri olduğu gibi Osmanlı ülkesini de etkilemiş ve bu etki Jöntürkler'de somutlaşmıştı. Lenin bu durumu şöyle açıklamaktaydı:"Dünya kapitalizmi ve 1905 devrimi Asya'yı kesinlikle uykusundan uyandırdı. Ortaçağ durgunluğu içindeki ezilen milyonlar, horlanan insanlar demokrasi için, en insanca hakları için savaşa, yani yeni bir hayata doğru uyandılar." (31)

Ağır sansüre karşın İstanbul dışındaki basında 1905 Devrimi'ne ilişkin haberler çıkmaktaydı. Örneğin Sofya'da yayınlanan Feryad Gazetesinin 2 Kasım tarihli sayısında "kendi halkının da bu örneği izleyeceğinden ve askerlerin silahları kendisine çevireceğinden korkan Abdülhamit'in sansürü sertleştirdiği" yazılmaktaydı. (32)

Bu önlemler, Karadeniz'deki Rus Donanması denizcilerinin eylemlerinin, Potemkin olaylarının genç Türk subayları arasında geniş yankılar uyandırmasını engelleyemedi. Bu ilgi daha sonraki hareketlilik döneminde etkisini gösterecekti. Avrupa'nın en otokratik ülkesinde ayaklanma olabileceği yolunda güçlü bir sonuç olan 1905 Rus devrimi, doğallıkla baskı ve zorbalık altında ezilen ve geçmişten gelen bir karşı mücadele geleneğinden yoksun Türkiye gibi ülkelerin aydın ve yarı-aydını için ışık olmuştu.

Nitekim 1905 sonrasında Osmanlı ordusu içinde kalkışma eylemlerinin giderek yaygınlaştığını görürüz. 1906-7 yılları arasında bu durum önemli oranda yaygınlaşmıştı. Bu hareketlerin büyük bir bölümü yerel nitelikte idi ve ordu yönetimindeki belirli aksaklıklara yönelikti. Özellikle Yemen'e gönderilen birliklerde

görülen bu eylemlerin en yaygın türü, görevden kaçma niteliğindeydi. Bütün bu silahlı ya da silahsız kalkışma eylemlerinin ortak yanları, 'Osmanlılık' anlayışından yoksun ve örgütsüz hareketler olmalarıydı. Ama önemli olan örgütsüz olmaları değil, 'kalkışma' düşüncesini yaygınlaştırmaları ve gelecekte gerçekleşecek bir kalkışmanın etkisiz kalmamasına temel olmalarıydı.

1906 Yılının Eylül ayında, Selanik'te on kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bir toplantı sonucunda, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu. Bu, Jöntürk Hareketi açısından çok önemli bir olaydı. O zamana kadar geçen zaman, Osmanlı Terakki ve İttihatı adlı örgütün güçlenmesine ya da var olan potansiyeli değerlendirmesine yetmemiş, örgüt Abdülhamit'e karşı yükselen Jöntürk potansiyelini toparlayamamış, kendi içinde dönüşümü sağlayamamış ve bu yönde ciddi eylemler koymadan önemli darbeler yemişti. Sonuç olarak yurt dışına çıkan Terakki ve İttihat önderleri, orada da iç bütünlüklerini koruyamamış ve bölünmüşlerdi.

Oysa Osmanlı Hürriyet Cemiyeti daha başlangıçta önemli adımlar atan bir örgüt olacaktı. Balkan uluslarının ulusal mücadelelerinin giderek yükseldiği Rumeli'de bir sıcak savaş ortamında doğan örgüt, büyük bir gizlilik içinde ve hücreler biçiminde örgütlenip diğer çeşitli grupları da toparlayıp hızla gelişti. Örgütün gelişimini kendi yararına bulduklarından, Mason Locaları da örgüte önemli bir destek vermekteydi. Ayrıca örgüt çeşitli eylemlere kalkışmak amacıyla askeri bir kol olarak 'fedai bölümleri' oluşturmuştu. Böylece çok yönlü bir etkinlik ve gelişme

amaçlıyordu. Ancak bir süre sonra örgütün gelişmesinin İstanbul Hükümeti'nin örgütün üzerine yürümesi gibi bir sonuca yol açması, örgüt önderlerinin bir kısmının 1907 Mart'ında yurt dışına çıkmalarına neden oldu.

Paris'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ve Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti önderlerinin birbirleriyle çeşitli düzeylerde süren tartışmaları birleşme sonucunu gündeme getirince bunun çözümü ve genel anlamda Jöntürk Hareketi'nin toparlanması amacıyla bir kongre düzenleme yolu tutuldu. Bu kongre, Jöntürk Hareketi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilecekti.

27 Aralık 1907'de Paris'te toplanan kongre 20 oturum sürecekti. Kongrede şu üç noktada anlaşma sağlandı:

1- Tüm örgüt üyelerinin oybirliğiyle sultanı tahttan feragata zorlamaya ve ancak ondan sonra silahlarını bırakmaya karar vermeleri,

2- Örgüt üyelerinin tüm Osmanlılar için eşitlik ve özgürlük temeline dayanan bir temsili parlamentonun toplanmasına karar vermeleri,

3- Bu amaçlara ulaşmak için, barışçı ve devrimci yolların araştırılmasına yönelik sürekli bir komitenin kurulmasının onaylanması.

Bu son noktaya ilişkin çeşitli eylemlerin tartışılması sonucunda, dört eylem biçimi üzerinde uzlaşma sağlanmıştı. Bu dört eylem biçimi şunlardır:

Genel ayaklanma,

Hükümete karşı silahlı direnme ve genel grevlerle oluşturulacak silahsız karşı koyma eylemleri,

Vergi ödememe gibi pasif direnme yöntemlerinin uygulanması,

Ordu içinde örgütlenerek devrim sırasında ordu gücünün kazanılması. (33)

Kongre, Jöntürk Hareketi'nin burjuva liberal niteliğinin giderek burjuva, devrimci içerik kazanması yolunda ve Jöntürk politikasının Avrupa'daki sürgünlerin denetiminden çıkarak Osmanlı ülkesinde, özellikle Rumeli'de yoğunlaşması yolunda bir dönemeç oldu.

Meşrutiyet'in ilanıyla sonuçlanacak olaylar zinciri, İngiltere'nin 3 Mart 1908 genelgesiyle ve Makedonya konusundaki girişimiyle sürdü.

İngiliz tasarısının uygulanması durumunda Makedonya bağımsız olacak, Arnavutluk elden çıkacaktı.

İT'nin varlığını resmen duyurması Mayıs ayı içinde oldu. Manastır'da Rusya dışındaki emperyalist devlet konsolosluklarına bir tasarı sunuldu. Bunu izleyen olay, Temmuz 1908 günü, Resne'de kolağası Niyazi'nin ikiyüz kadar asker ve ikiyüz kadar sivilden oluşan oldukça kalabalık bir güçle dağa çıkması oldu. İttihat-Terakki'li başka subaylar da dağa çıkmaya başladılar. Ve hareket örgütün malı oldu. 5 Temmuz'da Manastır örgütü kentin sokaklarına Meşrutiyetçi bir bildirge yapıştırdı. 23 Temmuz günü yine Manastır'da 21 pare topla İT tarafından Meşrutiyet ilan edildi. (34)

İmparatorluğun son dönemindeki bütün ekonomik, siyasal ve sosyal olgular doğrudan doğruya Anadolu Harekatı'nın zemini ve onun önderliğinden sınıfsal niteliğine kadar çeşitli özelliklerinin de biçimleniş süreciydi..

Dipnot Ve Kaynaklar

(1) Muzaffer Akdağ, Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuruluş ve İnkişaf devresinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti.

(2) Muzaffer Akdağ, age

(3) Mahir Çayan, Toplu Yazılar

(4) İ.H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri.

(5) Grundrisse "Ekonomi Politiğin Eleştirisi için ön çalışma" (Karl Marks)

Grundrisse yayıncısının burada bir dipnotu var. Bize de daha doğru gelen bu notu da buraya almakta yarar görüyoruz.

"Marks'ın buradaki Asya tarzı toplum anlayışı, çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Bireyin toplum karşısında özel mülkiyete ve ona dayalı bir iradeye sahip olmadığı tüm toplum biçimlerini Asya'ya mal etmek Hegel'den kaynaklanan bir tavırdır. (Hukuk Felsefesi) Hegel ve Marks'ın Çin, Hindistan ve Türkiye'de bulunduğunu varsaydıkları bu düzenin anlatılan biçimleriyle, bu ülkelerde herhangi bir tarihte var olup olmadığı tartışılabilir. İkincisi, bu üç ülkede adı geçen düzen tüm toplumların üst birliğini temsil eden devlet ve hükümdar ile toplumlar arasındaki ilişkiye dayanır. Bu derece karmaşık bir toplumsal örgütlenişi ve sınıf yapısını içeren bir düzen ile Slav, Romen, Moğol, vb. kabileleri gibi henüz devlet ve sınıf olgularını tanımayan ilkel toplumları aynı başlıkta toplamanın doğruluğu tartışılabilir. Üçüncüsü, örneğin Türkiye gibi bir yerde bu düzen bin yılı aşkın sürede özel/kamusal toprak mülkiyeti ikiliğine dayalı düzende bir bin yıldaha bunun çözülmesine ve yarı feodalleşmesine dayalı Bizans

döneminden sonra kurulmuş olduğuna göre "Asya" tarzının örneğin antik tarzdan "daha ilkel" oluşu da tartışılabilir."

(6) Ö.L. Barkan, Toprak Meseleleri.

(7) Stanford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C.1.

(8) Mahir Çayan, Toplu Yazılar.

(9) Cemal Bardakçı, Anadolu İsyanları.

(10) Muzaffer Sencer, Türkiye'nin Yönetim Yapısı.

(11) Niyazi Berkes, Türk Düşününde Batı Sorunu.

(12) Son ve Kesin Tasfiyesi 25 Mayıs 1954'de ancak tamamlanabilen Düyun-u Umumiye'nin gücünü ve halk üzerindeki sömürüsünü bir örnekle anlatalım. 1910 yılında %5,58 gibi yüksek bir faizle 550.000 altın lira değerinde İtalyan hisse senedi alınmıştı. Düyun-u Umumiye'nin istekleri ile sağlanan bu alışverişten elde ettiği 550.000 altın lirayı İtalya, Osmanlı Devleti ile tutuştuğu Trablusgarp Savaşının masraflarında kullanacaktı. Dolayısıyla komprodor feodal Osmanlı Devleti, niyeti ve amacı çok açık olan İtalya'nın kendisine karşı hazırladığı savaşın finansmanına katılmış oldu. Savaş sonrasında Türkiye'ye tazminat olarak 50.000.000 Frank ödedi. Ancak bu paraya Düyun-u Umumiye el koydu. Gerekçesi ise, Osmanlı Devletini gerçekte kimin yönettiğini ortaya koyuyordu. (Bakınız: Niyazi Berkes, age)

(13) O.Kurmuş, Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi.

(14) O.Kurmuş, age.

(15) H.Avni Sonda, Yarı Sömürgeleşme Tarihi.

(16) Burada kapitalizmin giderek egemen süreç olduğu Balkanları saymıyoruz. Bu bölgede kapitalizm daha 17. yy.'dan

itibaren etkili olmaya başlamıştı. 19.yy'a gelindiğinde ise egemen süreç durumundaydı. Bu sürece uygun olarak Balkanlar'da zaten oldukça azalmış topraklar, Osmanlıların denetiminden çıkacaktı.

(17) Nitekim 19. yy'ın son çeyreğinde Osmanlı bürokratları, Osmanlı Devletinin yanısıra İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya'ya da kapılanmaya başlamışlardı. Keçizade Fuat Paşa, Ali Paşa, vb. Fransızcı, Mahmut Emin Paşa Rusçu, İngiliz Kamil Paşa adı üstünde İngilizci, nihayet son dönem ittihatçıları da Almancıydı…

(18) Ö.L. Barkan, age.

(19) Bu bölgelere buharlı nadas makineleri 1881, harman makineleri (patoss) 1840 tarihlerinde girmiştir. Bu türden araçlar dönemin koşulları içinde modern makinelerdi ve bu erken giriş önemli etken oldu.

(20) Osmanlı tarihinin geniş bir kesitini kapsayan Celali İsyanlarını, köylülüğün bir sınıf olarak, temel üretici güç olarak hakları için hareketlendiği başkaldırılar olarak nitelemek, abartılı olur. Celali İsyanları, köylülüğün düzene karşı tepkisinin dolaylı bir biçimde dile getirilişiydi ama genellikle tımarın, sipahilere değil devşirme kapıkullarına verilmesinden dolayı, tımardan yoksun kalan sipahilerin başını çektiği Celali İsyanları, temel kadrolarını yoksul ve topraksız köylülüğün oluşturmasına karşın önderliği, amaçları ve yönelimleri bağlamında Batı'nın gelenek yaratan ve feodalizmi sarsarak yıkıma sürükleyen köylü hareketinden oldukça uzağa düşmekteydi.

(21) Geçmişte ipekli dokuma alan tacir, daha sonra ipek işçiliği alarak, önce ipekli dokuma sanayini yıkacak daha sonra ipek ipliği yerine yalnızca ham ipek alarak küçük üreticinin yan uğraşı olan ipek ipliği eğiriciliğini yıkacak ve daha sonra da ham ipeği de kendi üreterek bu uğraşı esas iş edinen küçük üreticileri de yıkacak, ama yıkıma uğrayan üreticiler kendilerini yıkıma uğratan sermayeye ücretli işçiler olarak emeklarini satmayacaklardı.

(22) İsmail Hüsrev, Türkiye Köy İktisadı.

(23) Muzaffer Erdost, age.

(24) T.Çavdar, Osmanlıların Yarı Sömürgeleşmesi.

(25) T.Çavdar, age.

(26) 1867'de kişisel nedenlerle Fuat Paşa ile çekişen ve sonuçta Paris'te zengin bir sürgün hayatı yaşayan Mısır Prensi Mustafa Fazıl Paşa, Osmanlı ülkesindeki meşrutiyetçi akımın içinde olduğunu göstermek amacıyla Fransızca'dan bazı mektuplar yayınladı. Bunlardan birinde kendisini "Genç Türkiye Partisi'nin temsilcisi olarak gösteriyordu. Bu yakıştırma Avrupa'da tuttu. Osmanlı Devletini liberal yoldan geliştirmek gibi bir amaç güdenlere ya da bu içeriğe sahip görüntü verenlere Jöntürk dendi. Bilindiği gibi 19.yy'da Avrupa'da feodalizme karşı mücadele eden liberal hareketler "Genç" nitelemesiyle anılmaktaydı. Avrupa'da gerek 1. Meşrutiyet için mücadele eden Mahmut Kemal'ler kuşağına, yani Genç Osmanlılar Hareketi'ne, gerekse 2. Meşrutiyet için mücadele edenlere yani İttihat ve Terakkili'lere Jöntürk denildiği halde, Türkiye'de Jöntürk terimi daha çok 1889'dan sonraki dönemde, 2. Meşrutiyet için mücadele edenleri tanımlamak için kullanılmaktaydı.

(27)T.Çavdar, age.

(28) T.Çavdar, age.

(29) T.Çavdar, age.

(30) T.Çavdar, age.

(31) V.Lenin.

(32) Niyazi Berkes, age.

(33) T.Çavdar, Türkiye'de Burjuva Demokratik Düzene Yönelik İlk Hareketler.

(34) Sina Akşin, Jöntürkler ve İttihat Terakki.

II. BÖLÜM

ANADOLU HAREKETİ VE KEMALİZM

A) SÜRECİN GENEL TABLOSU

Birinci ve İkinci bölümlerde devlet yapısını ve toplumsal dinamiklerini incelediğimiz Osmanlı Devletinin özellikle 18. yy'dan başlayarak, yaşam damarları hemen hemen tümüyle tıkanmış, iç çelişkileri, onun çözülüşü ve çöküşü yönünde ağırlaşmaya başlamıştı.

Dünyanın konjoktürel gelişimi emperyalizmi doğuruyor, 1914'lerde ise ilgili bölümde sıraladığımız çelişmeler kaçınılmaz çatışmayı gündeme getiriyordu. Emperyalistler arası 1. Paylaşım Savaşı sırasında Alman Emperyalizmi, kısa bir süre için de olsa hedeflerinin önemli bir bölümünü gerçekleştirerek Berlin'den Basra Körfezine dek uzanan alanda egemenliğini ilan etti. Öte yandan Rusya ve Polonya'da geniş topraklar ele geçirdi.

Bu gelişmeler, ABD'nin savaşa katılmasında önemli rol oynamıştır. Nitekim Wilson şöyle diyordu: "Onların planları Ortadoğu çekirdeği ile Akdeniz üzerine, Asya'nın kalbine Alman askeri gücünü ve denetimini sağlayacak geniş bir hat çekmektir. Almanların fiilen denetimleri altında bulunan alan, Hamburg'dan Bağdat'a dek uzanıyor. Böylece Alman gücü bütün heybetiyle dünyanın kalbine saplanmıştır."

Dolayısıyla ABD, Almanya karşısında terazinin kefesine tüm ağırlığını koyma mücadelesine girdi. Esas ilgi alanları

Latin Amerika, Uzakdoğu ve Avrupa olmasına karşın, gelişmelerden ötürü bu ilgi bir süre Ortadoğu'ya kaydı. Ve Ortadoğu, başını Standart Oil'in çektiği ABD petrol tekelleri ile, Shell önderliğindeki İngiliz petrol tekellerinin çatışma alanı oldu. Klasik sömürgeciliğin 'demode' yöntemlerine rağbet etmeyen ABD, Birleşmiş Milletler'de 'Manda Sistemini' kabul ettirmek yoluyla, Alman sömürgelerinde, Suriye, Ermenistan, Mezapotamya, Filistin, Arabistan üzerindeki egemenlik yöntemlerini onaylattı.

Savaş sırasında petrol tüketiminin büyük ölçüde artması, hükümetlerin gözlerini gelecekte işletebilecekleri kaynaklara yönelmişti. Yapılan araştırmaların, ABD'deki kaynakların en çok 30-35 yıllık bir süre için tüketimi karşılayabilecek durumda olduğunu göstermesi nedeniyle, deniz aşırı kaynaklar önem kazanmıştı. 1919'da, petrol bulunabilmesi olası bütün bölgelerdeki konsolosluklara birer genelge gönderilerek, buralardaki petrol kaynakları üzerinde denetim durumunu, gelişme umutlarını ve bu alanlardaki petrol üretimine ABD'nin karışabilme olanaklarını bildirmeleri isteniyordu. Böylece Ortadoğu'da, Fransa ile işbirliği yapan İngiliz petrol tekelleri ile ABD tekelleri arasında bir çatışma başlıyordu.

1. Paylaşım savaşını izleyen uluslararası anlaşmaların başlıca hedefi de, Alman'ların Balkanlar ve Ortadoğu ile olan doğrudan bağlantısını koparmak olacaktır. Genç ve güçlü emperyalist ABD, o ölçüde programlarında başarılı olmak şansına sahipti. Nitekim bütün çabasına karşın Alman Emperyalizmi ağır bir yenilgi aldı.

Aynı süreçte, 1917 Ekim Devrimi'nin uluslararası etkisinin de rolü ile Almanya'da Spartakistlerin mücadelesinin yükseldiğini görüyoruz. Yine aynı şekilde, proletarya ve müttefiklerinin bu büyük zaferi, Ortadoğu halklarının sömürgecilik karşısındaki ulusal kurtuluş mücadelelerine yeni bir soluk, daha güçlü bir zemin, olgunlaşmış perspektifler ve en önemlisi olgu haline gelmiş somutluklar sunacaktır.

Zafere ulaşan Sovyetlerin 3 Aralık 1917'de "Rusya ve Şark'ın Tüm Emekçi Müslümanlarına" seslenen bildirisinin perspektifi, emperyalizm ve dünya gericiliğinin bütün engelleme çabalarına karşın Ortadoğu'lu yurtseverlerce duyulan, onların büyük özverilerle yürüttükleri ve el yordamıyla yollarını çizdikleri ulusal kurtuluş savaşlarına yeni boyutlar getirdi. "Doğulu, İran'lı, Türk, Arap, ve Hindistan'lı müslümanlar, siz hepiniz, kafaları, özgürlükleri ve yurtları ticaret adına yüzyıllardır Avrupa'nın hızlı talanına peşkeş çekilenler, ülkeleri savaşa başlatan yağmacılar tarafından paylaşılmak istenilenler… Alaşağı edilen Çar'ın İstanbul'u zorla işgal etmek için yaptığı gizli anlaşmaları yırtıyoruz ve açıklıyoruz… İran'ın paylaşılması konusunda yapılan anlaşmanın yırtıldığını ve yokedildiğini açıklıyoruz… Zaman yitirmeyin ve yüzyıllardır ülkenizi sömürenleri sırtınızdan atın. Artık yurdunuzun bir parça toprağının bile yağmalanmasına izin vermeyiniz. Kendi ülkenizin efendisi kendiniz olmalısınız; kendi hayatınızı kendiniz yapınız ve ülkenizi zenginliklerine uygun biçimde kendiniz kurmalısınız. Bunu yapmaya hakkınız var. Kaderiniz kendi ellerinizdedir."

Büyük Ekim Devrimi'nin muzaffer proletaryasının çağrısı yanıtsız kalmadı.

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun yüzlerce yıllık sömürgeciliği, birbiri üzerine yediği tokatlarla kökünden sarsıldı. İngiltere'nin hammadde deposu ve geniş pazarı Hindistan'da Mahatma Gandi önderliğindeki Hindular ve Müslümanlar, emperyalizme karşı ayakladılar. Sömürgecilerin baskı ve tahakküm yasalarının yetmediği, terör ve her çeşit zulümle karşı durmaya çalıştığı bu isyan sürecinde, yüzlerce kişinin kurşuna dizildiği Amritsar Katliamı, hala Hindistan halklarının olduğu kadar, bütün dünyanın mazlum halklarının belleklerindedir. Mısır'da önemli bir direniş söz konusudur. Sait Zaghlul önderliğindeki ulusal hareket, katliamlara, zorbalıklara rağmen İngiliz Emperyalizmi'nin genel etkinliğinin kırılmasında rol oynamayı bilmiştir. Yine bir İngiliz sömürgesi olan İrlanda'da 1916 Paskalya Ayaklanması'ndan sonra, emperyalizmin "böl, parçala, yönet" politikasına karşı ulusal kurtuluşçuların bayrağı açılmıştır. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (İRA) ve İrlanda Milliyetçi Örgütü Sinn Fein, İngiliz egemenliğini zorlamaya başladılar ve İRA bu yolda uzun bir mücadeleye atıldı…

Alman emperyalizmi'nin yediği darbeler ise çok daha etkili idi. Almanya'nın Avrupa cephelerinde aldığı yenilgiler, Filistin'deki Türk-Alman cephesinin parçalanmasına yol açtı. Önce İngilizler, ardından Fransızlar tarafından aldatılan Araplar, Kudüs'e girdiler. 1918 sonbaharında Almanlar, emperyalizmin işbirlikçisi Osmanlılar, kayıtsız şartsız teslim oldular.

Emperyalistlerin birbirleriyle yarışarak koştuğu Ortadoğu'da halkların başkaldırıları da, sömürgecilerin üstünlük yarışının

materyali haline getirilmeye çalışıldı. Bu amaçla İngiltere ve Fransa, Arap'ları Alman'larla karşı karşıya getirirken, kendi aralarında da ödünleşiyorlardı. İngiltere bir yandan Avrupa'da Fransa'ya belli ödünler veriyor, bir yandan da Arap Şeyhleriyle işbirlikleri kurarak Ortadoğu'da Alman'lara karşı durumunu güçlendirmeye çalışıyordu. (1)

Savaşla birlikte çelişkilerin çözüm platformu da değişmişti. Bazı nüfuz alanlarındaki çıkar çatışmalarına rağmen, Alman saldırganlığının hızlı ve başdöndürücü gelişimi karşısında endişeye kapılan İngiliz ve Fransız sömürgecileri kolkola girmişlerdi. Ortadoğu'nun paylaşımı konusunda uzlaşan bu iki emperyalist güç, söz konusu durumu Sykes Picot anlaşmasıyla somutlaştırmışlardır.

Ortadoğu'nun İngiltere için anlamı, iki önemli boyut taşıyordu: Birincisi, Asya'daki sömürgelere uzanmak; ikincisi, petrol yatakları… Ve Sykes Picot anlaşması uyarınca; Hicaz, Basra, Körfez ülkeleri, Gazze, Beyrut ve Akdeniz sahillerine uzanan İngiltere, Mısır'a da egemen olduğundan, Doğu ve Hint yollarının denetimini eline geçirdi. İngiliz emperyalizmi'nin Mısır'daki etkinliğinin devamı olmak üzere, Akdeniz kıyı şeridinde güçlü bir tampon bölgeye gereksinim duyması ise, Siyonizm'in yönlendiriciliğinin el değiştirmesine neden olmuştur.

O sürece kadar Alman Emperyalizmi'nin denetimindeki Siyonist hareket, şimdi İngiltere güdümündedir. Teodor Herz'in rüyası gerçekleşmek üzeredir. Filistin halkının vatansızlaştırılması…. Katliamlarla başlayan ve Ortadoğu'da ABD jandarması İsrail devletinin oluşturulmasıyla tırmandırılacak

süreç, İngiliz Emperyalizminin o yıllardaki talan politikasıyla karakterini belirlemiştir. Ne yazık ki, bu politikanın aleti sadece Siyonizm olmamış, bölgedeki Arap halkları da kışkırtılarak zaman zaman İngiliz çıkarları doğrultusunda kullanılmıştır.

Sonuçta Balfour Deklarasyonu (31 Aralık 1918), ABD Emperyalizmi tarafından da onaylandı ve İsrail'in Filistin topraklarında yerleştirilmesi resmileştirildi. Ardından İngiliz çıkarlarının temsilciliğine gönüllü yazılan Faysal, Siyonist lider Weizmann ile anlaşma imzalayarak, Filistin'deki Siyonist varlığın meşrulaştırılmasında aktif rol oynadı.

1. Paylaşım savaşından yenik çıkan Alman'ya, büyük bir çalkantı içindeki Ortadoğu'dan, "siyasal danışmanlarını" ve "kültür taşıyıcılarını"da çekmek zorunda kaldı. Ancak bu durum, Ortadoğu halklarının, Alman militarizminin ve emperyalizmin tehditlerinden bütünüyle kurtulması anlamına gelmiyordu. Birtakım monarşiler yerlerini cumhuriyetlere bırakmışsalar da tekellerin egemenliği esasında bir dönüşüm olmamıştı. Deutche Bank'ın Ortadoğu planları, bu kez ilk sosyalist ülkeye yönelik Fransız, İngiliz, ABD saldırganlık politikalarıyla sürdü.

1. Paylaşım savaşının başladığı 1914'te, İngiliz Parlamentosunda, dönemin başbakanı Arguit şöyle konuşuyordu: "Osmanlı Devleti kılıcını çekmiştir ve kılıçla ortadan kaldırılacaktır. Türk İmparatorluğu savaşa girmekle intihar etmiştir." Sir Adam Blach'de savaşın başladığı yıl İstanbul'u terk ederken şu görüşü savunur: "Eğer Almanya kazanırsa siz de kazanırsınız ve Alman sömürgesi olacaksınız, eğer İngiltere kazanırsa mahvoldunuz."

Ne var ki, bu ideologlar yanılmaktadır. Çünkü açık işgaller ezilen ulus milliyetçiliğine yön verecek, onu bizzat geliştirip besleyecek ve emperyalistler arası savaşlar, ulusal ve sınıfsal kurtuluş savaşlarını hızlandıracaktır. Materyalistlerin öteden beri gördüğü ve saptadığı bu gerçekleri burjuvazinin de anlaması için ancak söz konusu durumu dünya somutunda bizzat yaşaması gerekiyordu.

İngiltere'nin durumuna gelince; o sürece kadar Osmanlı komprador burjuvazisi aracılığıyla tek bir pazarı sömürmek, İmparatorluğu bir an önce parçalamak gayretindeki Çarlık Rusya'sına karşı bu çıkarı paralelinde denge kurmak durumunda olan İngiltere, şimdi tavır değiştiriyordu. Çünkü Alman Emperyalizmi'nin sahnede büyük bir aktivasyonla yer alması güçler dengesini değiştirmişti. Ve 1907 yılında İngiltere bu kez Rusya ve Fransa yanında saf tutarak üçlü ittifaka katıldı. Ortadoğu'da artan Alman nüfuzu karşısında diğer emperyalistlerin duydukları endişe, bir bütün olarak egemenliklerini devam ettirebilme şanslarının kalmadığını görerek bölgeyi olabildiğince parçalayıp yönetme seçeneğine yönelmeleri, Osmanlı Devleti'nin söz konusu emperyalistlerce hep birlikte işgal edilmesini doğuran etmenlerdi.

19. yy'da (1838) resmen Avrupa kapitalizminin açık pazarı haline gelen İmparatorluk, şimdi fiilen teslim olmaktaydı. Mondros Mütarekesi bu teslimiyetin resmi belgesinden başka bir şey değildi. Anlaşma uyarınca Türk Orduları silahlarını bırakarak terhis edildi. Sadece iç güvenliği sağlayacak küçük birlikler silah altında kalacaktı. (Madde 9) Anlaşmanın 7. maddesine göre savaşı

kazanan emperyalist ülkelerin güvenliği tehdit edildiği zaman, ülkenin stratejik yerlerinin işgali de yasallaşır. Ayrıca yine bu devletlerce belirlenen "6 Ermeni ilinde" (Sivas, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ) "karışıklık" çıkması durumunda emperyalistler ülkeyi yasal olarak işgal edebileceklerdi….

Emperyalistlerin, diledikleri zamanlarda dilediklerince kullanabilecekleri bu teslimiyet belgesinden 'resmi biçimde' yola çıkarak, ülkenin bütün zenginliklerini ve olanaklarını denetlemeyi açık işgalle sürdürmeyi seçtikleri bu süreçte, bazı yöneticiler de ülkeyi kurtardıklarının propagandasını yapmaya soyundular. Ülkeyi kurtarmaktan, emperyalistler arası bir tercih yapmayı anlayan bu çevre, bir dizi gizli anlaşmayla açık işgalin yaygınlaşmasında gönüllü hizmet verdiler.

İngiltere'nin, savaştan galip çıkmasına rağmen çeşitli açılardan bir hayli zayıflamış olması dolayısıyla, açık işgaldeki rolünün sınırlı tutulması ve Yunanistan gibi diğer bağımlı ülkelerin ordularını kullanarak işgale değişik ve dolaylı bir boyut verilmesi, direniş hareketlerinde ve mücadelenin kazanılmasında etkili olmuştur.

Savaş yıllarında İngiliz Emperyalizmi cephesinden görünüm nasıldı? Büyük devletlerden Rusya iç savaş halinde idi. Ege ve İran Körfezi'nden Asya ve Pasifik'e kadar uzanan alan üzerinde Rus baskısı artık söz konusu değildi. Alman sömürge imparatorluğu çözülmüş, Afrika'daki stratejik açıdan önemli olan ve Almanya'nın elinde bulunan topraklar, İngiltere'nin eline geçmişti.

Fransa, kıta Avrupa'sında üstün durumdaydı. Akdeniz bölgesinde zayıf İtalya'nın İngiltere'ye gereksinimi sürüyordu. Rus ve Türk gücünün yıkılmasını Boğazlar bölgesinde

doğurduğu boşluğu doldurmak için Lloyd Geoge, Yunanlıların İzmir'i işgalini teşvik etti. (İzmir daha önce Fransa, İngiltere, Çarlık Rusya ve İtalya arasında yapılan anlaşma gereği İtalyan'lara verilecekti.) Rusya'daki Devrim sonucu Sovyet hükümeti tüm anlaşmaları iptal edince, İngiltere de İzmir'in İtalyan'lara bırakılmasını istemiş oldu. İngiltere, İtalya'yı Yunanistan gibi denetleyemeyeceğini düşünüyordu. İtalya'nın aradaki çelişkiler nedeniyle Paris Konferansı'nı terk etmesini değerlendiren İngiltere, İzmir'in Yunanlılara bırakılmasını onaylattı.

Daha sonra konferansa katılan İtalya için iş işten geçmişti. Bu nedenle İtalya, işgal ettiği bölgelerde daha yumuşak davrandığı gibi, Ankara hükümetine de zaman zaman -doğru yanlış- emperyalist cepheye ilişkin bilgiler veriyordu. Ege'nin hem Avrupa hem de Asya kıyıları, emin bir şekilde Yunanistan'ın eline bırakılırken, Hindistan'a Akdeniz'den kestirme ulaşım yolu kapanmamış oluyordu. Uzakdoğu'da Amerika ve Japonya arasındaki sürtüşme, Japonya'nın İngiltere ile ilişkilerini koruyacağını gösteriyordu. Ancak Amerika'nın deniz silahlanmasına hız vermiş olması, İngiltere'nin denizdeki üstünlüğünü tehdit eder nitelikteydi.

Bütün bunlar çerçevesinde Mondros Mütarekesi ertesinde İngiltere şunu kavramıştı ki; diğer emperyalistlere oranla daha güçlü durumda olmasına rağmen Türkiye'ye asker çıkararak uzun süre tutabilecek durumda değildi. İngiltere'yi direkt askeri müdahaleden alıkoyan ekonomik olguların yanı sıra, kuşkusuz yüzbinlerin eylemleriyle somutlaşan ve her gün giderek yaygınlaşan savaş aleyhtarlığı olgusunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İngiliz işçi sınıfı ve halkı her fırsatta İngiltere'nin savaşı durdurmasını istiyordu.

Bütün bunlar savaşın başından beri parçalama, kışkırtma taktiklerinin kullanılmasına neden oldu. İngiltere 5 Kasım 1914'de Osmanlı Devletine savaş ilan etmeden önce 3 Kasım'da Kuweyt'i "İngiltere'nin himayesinde bağımsız bir devlet olarak" tanıdı. 5 Kasım'da Kıbrıs'ı ilhak ettiğini, 18-19 Aralık'ta Mısır üzerinde himaye kurduğunu açıkladı. Daha sonra, 30 Nisan 1915'de Yemen'in kuzeyindeki Sabya topraklarının Şeyhi İdris-i Seyyid'le, 25 Aralık'da da Suudi Şeyhi İbni Suud'la, 3 Kasım 1916'da Katar Şeyhi ile anlaşmalar yaptı. Osmanlı Devleti 23 Kasım 1914'de "Kutsal Savaş" ilan ederek din unsurunu İngiltere'ye karşı kullanmak istediyse de Mezopotamya'nın petrol yönünden önemi nedeniyle Arap'larla sürekli ilgilenmiş olan İngiltere, onları ustalıkla Osmanlılara karşı ayaklandırdı.

Ruslar'ın bağlantılarını kesmek amacıyla Çanakkale'ye çıkarma yapmayı amaçlayan İngilizler, Yunanistan'a baskı yapıyordu. Yunanistan'ın tedirginliğini kırmak için 11 Ocak 1915'te bu ülkeye İzmir Bölgesiyle Kıbrıs ve Ege Adaları vaat edildi. Sovyet Devrimi'nden sonra ise Batı kapitalizmi ve İngiltere açısından durum oldukça endişe verici bir grafik çizmeye başladı. Bir yandan Boğazların denetimini kaptırmak istemeyen İngiltere, diğer yandan ne diğer emperyalistlerin ne Sovyetlerin tepkisini toplamak istemiyordu. Çünkü yeni bir savaş için ekonomik, sosyal ve askeri açıdan elverişli koşullara sahip değildi. O halde Boğazları dolaylı bir biçimde denetlemeye çalışmalıydı.

Ayrıca, Ekim Devrimi'nden Rusya'ya yapılan müdahalenin yanlışlığı konusunda dersini alan İngiliz Emperyalizmi, Türk'leri dize getirmek için İngiliz askerlerini Türkiye'ye yollamayı bu

yönden de istemiyordu. Ve çözüm olarak "Büyük Yunanistan" ideali peşinde koşan Venizelos kullanılacaktı. İşte günümüzde yeni-sömürgeciliğin "bölgesel savaş" kışkırtıcılığı ve dolaylı işgal taktiklerinin ilk olguları, I. Paylaşım Savaşı'nın bu çelişme, çatışma ve "çözüm"lerinde yatar…

Anadolu topraklarındaki açık işgalle, Anadolu Direniş Hareketi'nin de nesnel koşulları doğmuştu.

B) ANADOLU DİRENİŞ HAREKETİ'NİN VE "KEMALİZM"İN TANIMI

Anadolu Direniş Hareketi'nin ve Kemalizm'in çözümlemesine geçmeden önce bu konudaki genel saptama noktalarını koyalım:

1. 1919 Anadolu Hareketi asker-sivil aydınlardan oluşan politik askeri kadrolar önderliğinde, burjuva program çerçevesinde, burjuvazi-feodalite temeli üzerinde yükselmiş ve zafere erişmiştir. Bir başka anlatımla, burjuva ideolojisi önderliğinde kapitalist karakterde bir harekettir.

2. Anadolu Hareketi, emperyalist açık işgale karşı siyasal bağımsızlığı hedefleyerek, anti-emperyalist içerik taşımakla birlikte, sınıf karakterinin kaçınılmaz sonucu olarak emperyalizme karşı kararlı ve radikal tavır takınamayarak emperyalist ekonomik etkinliklere karşı tavır alamamış, imtiyaz ve teşvikleri sürdürmüştür. Tek parti yönetimi süresince emperyalizm ile ekonomik ve siyasal ilişkiler, özellikle 1930'lu yıllarda giderek yoğunlaşmış, 2. Paylaşım Savaşı sonucunda Anadolu Harekatı'na önderlik yapan aynı kadroların önderliğinde Türkiye, emperyalizmin boyunduruğuna tamamen sokulmuştur.

3. Üst yapıda feodal kurumlara ve ideolojiye tavır alınmakla birlikte alt yapıda feodal etkinliklere tavır alınmamıştır.

4. Kurulan T.C Devleti burjuva karakterde, inisiyatif burjuvazide olmak üzere burjuvazi feodalite ittifakının siyasal mekanizmasıdır.

5. "Kemalizm", feodal siyasi mekanizmayı yıkması, feodal ideolojiye karşı tavır takınması ve göreceli olarak kapitalizmi geliştirici yönleriyle "ilerici" özellikler gösterirken, "Güneş Dil Teorisi", "Türk Tarih Tezi" ve Kürt ulusu üzerinde jenoside kadar uzanan asimilasyon politikası ile şovenist ve gerici özelliklere sahiptir.

6. "Kemalizm" bir ideoloji değildir. Yerli burjuvazi bir dönem, özellikle 1930'lu yıllarda "Kemalizm'i bir ideoloji olarak geliştirmeye çalıştırmış olmakla birlikte, Kemalizm'in ulaştığı tarihsel evre ve bu anlamda yerli burjuvazinin gelişim dinamiği buna olanak tanımaktan uzak kalmıştır. "Kemalizm" kendi içinde oturmuş bir sistematiğe sahip olmayan, herkesin istediği şekilde yorumladığı ve sistemin tıkandığı noktalarda esasta yerli oligarşinin egemenliğini meşrulaştırmak için ve kitleleri bir ideoloji etrafında toparlamak amacıyla zorla bir ideoloji gibi sunulmaya çalışılmaktadır.

7. "Kemalizm"in Türkiye solu içinde rağbet görmesi, 60 darbesinden sonra, bu darbenin getirdiği "nisbi demokratik ortamın" sınıfsal bir analizden geçirilmeyip yanlış değerlendirilmesinin sonucudur. Ve "Kemalizm'in "ilerici" yönleri aşırı abartılmış ve hatta çeşitli çevrelerce "sosyalist" bile ilan edilmiştir.

8.Yukarıda sıraladığımız niteliklerinden dolayı “Kemalizm” anti-oligarşik, anti-emperyalist devrimde dolaysız ittifaklar içinde değerlendirilemez. (MLSPB III. Olağanüstü Konferans Kararlarından)

C) ANADOLU HAREKETİ SÜRECİNDE SINIFSAL DURUM

Paylaşım savaşı sonrası, İmparatorluğun emperyalistlerin açık işgaliyle karşı karşıya kaldığı evrede ülkemizde, nicel ve nitel olarak güçlü, içinde bulunduğu üretim ilişkileri temelinde yapısallaşmış, karakterini bulmuş bir işçi sınıfından söz edebilmek olası değildir.

Bu konuda rakamlara başvurduğumuzda, 1923 yılında 33.058 işletmede ancak 76.216 işçinin çalıştığını görüyoruz. Durumun bir başka ifadesi, işletme başına ancak 2-3 kişinin düşmesi demektir ki, sınıfın konumlanışına ilişkin olarak çok şey anlatmaya yeterlidir. Bu işyerlerinde, genel olarak el sanatlarından öte bir işlev söz konusu değildir. Bütün bu veriler ışığında, işçilerin örgütlenmesinin gündeme gelmesi henüz ufukta görünmüyordu. Söz konusu işletmeler, emperyalizmin işgali altındaki İstanbul, İzmir gibi illerde yoğunlaşmıştı. Bu durum ise işçileri fiili olarak mücadelenin içinde olmamalarına rağmen köylülüğe oranla daha politik ve işgale karşı duyarlı kılıyordu. Henüz yeterli bir tavra dönüşmese de emperyalizme karşı mücadele gerekliliğinin fikir olarak belirginleştiği söylenebilir.

Bu dönemde beliren sol oluşumlar, dünyadaki iki hareketten etkilenmişlerdi. Birincisi ve elbette en önemlisi Rus Bolşevik Hareketi; ikincisi ise, Alman Spartakisleridir. Bu

hareketlerin etkileriyle 1919 yılında "Osmanlı Mesai (Emek) Fırkası" kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son Meclis-i Mebusan seçimlerine katılan bu parti, İstanbul'dan bir de milletvekili çıkarmıştır. Emperyalizmin işgali altındaki bölgelerde, özellikle İstanbul'da gösteriler düzenlemiş, grevler yapmıştır. 1919-23 yılları arasında İstanbul işçileri kurtuluş mücadelesini her yönden desteklerken, Tünel, Şirket'i Hayriye, Haliç-i Seyrü Sefain, Şimendifer, Havagazı gibi emperyalistlerin denetimindeki belli başlı işletmelerdeki grevlerde, ücret artırımının yanı sıra, 8 saatlik işgünü, gece çalışmalarında çift ücret, sağlık hizmetleri, kadın ve çocuk işçilerin çalışma koşullarının düzeltilmesi ve parasız eğitim sağlanması gibi taleplerde de bulunmuşlardır.

Ne var ki, bunların hiçbiri işçi sınıfının kurtuluş savaşına önderlik edebilecek durumda olmasının verileri değildi. Genel olarak İstanbul emekçileri çerçevesinde kalan bu işçi hareketleri, Anadolu Hareketine düşünce ve eylem planında önemli bir faktör sunamadı.

Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan ve yıllardır en acımasız sömürü koşullarının cenderesi içinde olan köylüler ise, Balkan Savaşı'ndan beri ardı ardına girilen savaşların -asker deposu olarak- tam anlamıyla içindeydiler. Bu savaşların sürekli insan malzemesi olan Anadolu köylüsü, savaşların kendi yaşamlarına yönelik en ufak bir düzelme ışığı vermediğini, tam tersine açlık, sefalet, sömürü ve salgın hastalık getirdiğini görmüşler ve savaşa karşı soyut bir tepki içine girmişlerdi.

Aynı nedenle, daha 1. paylaşım savaşının son dönemlerinde bile köy kökenli askerlerin 'asker kaçaklığı' yaygın bir olgu durumuna gelmişti. Bu şekilde yasa dışı konuma düşen söz konusu insanlar, yaşamlarını sürdürme yolunu 'eşkıyalık'ta buluyorlardı. Asker kaçağı eşkıyalar genellikle Müslüman, gayri-müslüm ayrımı yapmadan, bulundukları bölgelerde gerçekleştirdikleri soygunlarla Anadolu'da gözardı edilmeyecek bir gerçeklik haline gelmişlerdi. Ne var ki bu insanların eylemlerinin kurulu düzene yönelik bir içeriği olmadığı için (varlıklılar üzerinde yoğunlaşan baskıları, zenginden alıp fakire dağıtma tavırları olsa dahi) çoğu kez bulundukları yerlerdeki aşiretlerin denetimine giriyor ve onların vurucu gücü haline geliyorlardı. Daha sonra ise bu eşkıya köylüler, Kuvay-i Milliye içinde ve onun örgütlenmesinde rol oynayacaklar, savaşın önemli gücünü oluşturacaklardır.

Osmanlı ülkesinde, toplum yapısının özelliklerinden dolayı "ceberut devlet", "yıkılmaz devlet" psikolojisinin en köklü olduğu kesim olan köylüler, bulundukları koşullar ne denli olumsuz olursa olsun, bu koşulların kaynağının devlet olduğunu en azından yerel otoriteler düzeyinde görseler de, ona karşı durulabileceği yolunda bir düşünce somutluğuna varamıyor, dolayısıyla bu temelde bir tavır içine de giremiyorlardı.

Yine aynı yapısal özelliklerin bir sonucu olarak klasik feodal toplumlara özgü köylü isyanları yaşamamış olan Osmanlı Köylüsü, politik bir pasiflik içindeydi. Birinci Paylaşım Savaşı yıllarında gündeme gelen yeni güçlüklerle ve baskılarla sıkıntısı

ağırlaşan köylülüğün, aynı dönemlerde bazı tavır alışlarına uygun koşullar yaratabilecek otorite boşluğu da söz konusu olmadığından dolayı -politik pasifliğinin kırılabilmesinin çıkış yolu yine oluşmamıştır. Ayrıca eşrafa ekonomik, politik planda büyük ölçüde bağımlı oluşu da bu durumu pekiştiren önemli bir faktördür.

Emperyalizmin ülkemizdeki doğrudan ya da dolaylı organları, hem Hıristiyan hem de Müslüman Osmanlı yurttaşlarınca oluşturuluyordu. Ve gerek uluslar arası pazara yönelik büyük tarım işletmelerinin mülk sahipleri, gerekse hem devlet hem de Osmanlı Bankası ya da Düyun-u Umumiye gibi emperyalizm tarafından yaratılan kurumların görevlileri olarak köylülerle doğrudan ilişkide somutlaşıyordu. Sonuç olarak, tarımda dolaysız emperyalist denetim olgusu, sömürge koşullarının geleneksel köylü isyanlarının önüne dikiliyordu.

Büyük politik pasiflik içinde bulunan köylülüğün, ülke koşulları ve bu koşullardaki sınıfsal konumlanışından ötürü, başlangıçta Ermeni sorununda, Yunan işgalinin olduğu bölgelerde savaşa girmeleri de eşrafın yönlendirme ve denetiminde gündeme gelmiştir. Meclisin açılmasından sonra ise köylülük, çeşitli yasalarla savaşa koyulmaya çalışılmıştır.

Köylülüğün savaşa katılımını sağlamak için çıkarılan yasalardan biri 'Baltalık Kanunu'dur. Bu kanun, yeni meclisin hemen hemen ilk yasalarından biridir. Her orman köylüsüne iki hektar ormanın mülk olarak verilmesini kayıt altına alır. Orman köylüsünün savaşa katılımını sağlamak için çıkarılan bu

yasanın uygulanması, Anadolu Harekatı'nın bitimi ve Lozan Barış Antlaşması sonrası durdurulmuş, 1924 yılından itibaren ise ormanlar yerli ve yabancı sermayeye devredilmiştir. Ancak, özel sermayenin ormanları telef etmesi sürecinden sonra 1937 yılında da ormanlar devlete devredilir.

Yine aynı yıl çıkarılan bir yasayla da, köylüler 50 hektar büyüklüğünde alanları 'mükellefiyet'le ağaçlandırmaya zorunlu kılınmıştır. Köylüyü savaşa sokmak için bir yandan orman verilirken, diğer yandan İstiklal Mahkemeleri uygulamaları ve Zorunlu Askerlik Yasaları gündeme getirilmiştir.

Son çözümlemede, köylü kitlelerinin örgütsüzlüğünde somutlaşan ve Osmanlı İmparatorluk düzeneğinin özelliklerince yüzyıllar boyu gerçek atalet çemberinde biçimlendirilen Anadolu Köylüsünün, elbetteki savaşa sınıfsal durumuna uygun isyanlar temelinde katılması veya savaşın önderlik yükünü paylaşması söz konusu olamazdı. Sömürülen sınıflarla anti-emperyalist mücadele arasındaki nesnel ve evrensel bağa rağmen, o koşullarda işçi ve köylülerin konumları böyle bir mücadeleye önderlik etmelerine elverişli değildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi feodal yapısının daha önce incelediğimiz evrelerinde şekillenen özelliklerinden dolayı, ülkede emperyalist sömürüye ve emperyalizmin açık işgaline karşı tavır alabilecek bir ulusal burjuvazi de gelişmemişti. Emperyalistler, ülke üzerindeki sömürülerini, Rum, Ermeni, Levanten denilen azınlıklar tarafından yürütüyorlardı. Özellikle ticaret alanında belli bir sermaye birikimi sağlayan bu emperyalist burjuvazi, açık işgali bütün gücüyle destekliyordu.

Türk-müslüman burjuvazisi ise son derece cılızdı. Alman Emperyalizmi'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun 'bütünlüğünden' ve yerli burjuvazinin aracılık etmesinden yana tavrı, son dört yılda İttihat ve Terakki'nin ulusal burjuva yaratma girişimleriyle çakışınca, savaşın özgün ortamı belli ölçülerde de olsa belirlenmişti.

Sonuçta, özellikle spekülatif kazançlı bir Müslüman-Türk burjuvazisinin İstanbul'da yoğunlaştığı görülüyor. 1922 yılında İstanbul'da dış ticaret işletmelerinin %4'ü, taşımacı firmaların %25'i bu kesimin elindeydi. Kuşkusuz bu Müslüman-Türk burjuva kesiminin emperyalist sömürüye ve onun işgaline tavır almasını beklemek gerekmiyordu. Nitekim açık işgalin kapıyı çaldığı koşullarda İngiliz yanlısı "Hürriyet ve İtilaf Partisi"ne girerek, emperyalizmle uzlaşmakta gereken gayreti gösterdiler. İttihat ve Terakki'nin 4 yıllık politikasından memnun olmayan ve çelişki içinde olan Anadolu'da, 'eşraf' diye adlandırılan kesim içinde yer alan Anadolu ticaret burjuvazisi ile çelişkiler sürdü ve bunlar Anadolu Harekatı'nı desteklemeyerek dışında kaldılar. Bu kesim, Anadolu Hareketinin başarıya ulaşacağını anladığı andan sonra ise, İstanbul'da hızla harekete geçerek yarı-müslüm komprador burjuvazinin konumunu devralmak için örgütlenmeye başlamıştır.

Türk ticaret burjuvazisi, 1922 yılında Milli Türk Ticaret Birliği'ni kurarak emperyalist sömürüde aracı olma isteğini duyurur. Bu birliğin kuruluş amacı, kuruculardan Ahmet Hamdi Başar'ın açıklamasına göre, Batı sermayesinin

işbirlikçisi gayrı-müslümlerin tasfiyelerinden doğacak " ticari boşluğu hızla Türk ticaretinin doldurmasını sağlamak... Bunun için Avrupa ve Amerika'nın büyük ticaret kurumları ile doğrudan ilişkiler kurulmasına (çalışmak); onlara Türk olmayan temsilciler yerine Türk işadamları önermek" idi.

İstanbul ticaret burjuvazisinin bu politikaları, Anadolu Hareketini yöneten kadroların politikasıyla çatışmıyordu. Tersine tam bir uyum içindeydi. Dolayısıyla savaşın dışında kalmış olan İstanbul burjuvazisinin Anadolu Hükümeti ile anlaşması zor olmamıştır. Ankara Hükümeti ile anlaştıktan ve onların onayını aldıktan sonra İstanbul Ticaret Odası'nı ele geçirmeye yöneldiler. Diğer taraftan da Anadolu Hareketi'nin önderleriyle ilişkilerini geliştirmek ve böylelikle konumlarını güçlendirmek uğraşı içine girdiler. 1923 Ocak ayında İstanbul'da bir Dış Ticaret Kongresi hazırlığı başlatmışlarsa da Ankara Hükümeti bu kongreyi gerçekleştirmemelerini isteyerek İzmir'de geniş çaplı bir İktisat kongresi toplanacağını belirtir. 17 Şubat 1923'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nin hazırlıklı, etkili grubu elbetteki İstanbul Ticaret Burjuvazisidir. Böylelikle Anadolu Hareketi'nin dışında kalan bu kesim, zaman geçirmeksizin toprak ağaları ve Anadolu burjuvazisi ile gereken anlaşma ve uzlaşmaları gündeme sokarak, yeni devletin sınıfsal temelini oluşturur.

Eşrafın durumuna gelince; farklı sosyo-ekonomik koşulların özelliklerini taşıyan bir kategoridir. Ama egemenlik, toprağa bağlı yapısını sürdürdükçe, toprağa bağlı aşiret beyleri, yarı-

feodal ağalar ya da kapitalist tarım üretiminde büyük mülk sahipleri en önemli unsurlar olmayı sürdürür. Bunlara, tarım alanındaki üretimle, Osmanlı ya da hıristiyan burjuvazisi arasındaki aracıları, Anadolu burjuvazisini de eklemek gerekir. Bu kesim, küçük oranda ticari ve mali sermayeye, fakat herşeyden önce büyük tarım makinelerinin toprağa dayalı sermayesine dayandığından, henüz ilkel bir nitelik göstermekteydi.

Ayrıca, tefeci tüccar ve özellikle Ege'de kapitalist çiftliklere dayanan oluşum halindeki burjuva sınıfı, emperyalizmle ve onun ülkedeki uzantısı olan komprador bürokrasiyle çelişki içindeydi. Emperyalizmin esas işbirlikçileri, Rum, Ermeni, Levanten kesim olduğu için Anadolu burjuvazisi sömürüden yeterince pay alamıyordu. Bürokrasinin ise merkeziyetçiliğinden ve aşırı müdahaleciliğinden yakınmakta idiler.

Öte yandan son 4 yıllık dönemde İttihat Terakki'nin yaratma ve geliştirme politikasıyla İstanbul ticaret kesimini desteklemesi, bu kesimin İttihat Terakki'ye tavır almasını getirmişti. Çelişkilerin kaynağı, emperyalist sömürüde aracılık rolünü üstlenmek arzularıydı. Ve elbette bu kesimden de burjuva demokratik devrim için bir tavır beklemek söz konusu değildi.

Bir bütün olarak feodal niteliklerin ağırlığını taşıyan eşrafın dolaysız biçimde emperyalist işgale karşı duruşundan söz edemeyiz. İşbirliği arzusundaki Türk-Müslüman eşraf için emperyalist devletlerin doğrudan varlığı, yalnızca onun işlerini kolaylaştıracak bir durumdu. Feodalizmin özelliklerinin ağır bastığı bir ülkede en verimli

sömürü, emperyalizme bağımlı, toprağa ve ticarete dayalı burjuvazi aracılığıyla gerçekleştirilir. Çünkü yabancı sermaye doğrudan doğruya sınırlı olarak toprak sahibiyle işbirliği yapma olanağı bulur, yaygın olarak mülk sahibi köylüler topluluğunun olması durumunda da yerli tüccar kesimini tercih etmek zorunda kalır. Eşraf açısından bu biçimde bir yapının oluşturulması temel arzu olduğu için, İngiliz ve Fransız işgaline karşı tavır almamıştır.

Ne var ki, emperyalizmin açık işgalde Yunan ve Ermeni unsurunu kullanması, eşrafın sınıfsal çıkarlarını tehlikeye sokar. Emperyalist sömürüde azınlıkların aracı olarak kullanılması, eşrafın ticari rantını azalttığı gibi, toprak mülkiyetini de önemli ölçüde tehlikeye sokuyordu. Emperyalist sistem içinde hammadde ihracatçısı görevini üstlenecek sömürge bir Türkiye'de, o güne kadar ticari faaliyete ağırlık verip kentlerde kökleşen azınlıkların, doğal olarak temel üretim aracı olan toprağa yönelmeleri, bir kolonileşmeyi beraberinde getirecekti. Bu durum, kırsal alandaki feodal yapıyı sarsacak, büyük toprak sahiplerini topraklarından edecekti.

İşte bu tür bir sömürgecilik, eşrafın ve küçük toprak sahiplerinin sınıfsal çıkarlarını tehdit edince, son derece uzun bir döneme yayılan sınıf üstünlükleri karşısında Rum, Ermeni faktörlerini görünce emperyalist açık işgale tavır aldılar. Bu noktada, Anadolu Hareketinde ezilen sınıf ve katmanlar değil ama, sömürüden pay alan kesimler, durumlarının sarsılması endişesi içinde bir anlamda sınıfsal tavır almışlardır, demek yanlış olmaz. Eşraf, emperyalistlere karşı olmadığını, Yunan

işgaline karşı çıktığını, 19 Ağustos 1919 günü Alaşehir Kongresi'nin tüm delegelerinin imzasıyla İngiliz Generali Milne'ye çekilen şu telgrafla da göstermektedir. "İtilaf kuvvetlerine karşı çıkma fikri kimsenin aklından geçmeyen boş bir düşüncedir. Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden çekilmesini istiyoruz."

Emperyalist açık işgal karşısındaki asker ve bürokratların tavrını iki ayrı kategoride ele alarak incelemek gerekiyor. Bunların bir kısmı sarayla bütünleşerek kayıtsız şartsız teslim olmuş, emperyalizmle her yönden tam bir işbirliğine girmiştir. İkinci kesim ise, tam tersine emperyalizmin açık işgaline açık ve erken tavır alanlardı, fakat bunların da homojen bir yapıları yoktu. Bir bütün olarak sınıfsal-siyasal kimlik ve bilinç faktörleriyle yönlenmediklerinden dolayı, ne iç tutarlılık, ne de kategorik tutarlılık gösteriyorlardı. Bakış açılarının "Amerikan mandacılığı'ndan işgale karşı açık fiili tavır önderliğine kadar uzanan yelpaze içinde gezindiği, bazı görüşlerin de zaman içinde değişen, farklılaşan bir çizgi izlediği görülüyordu.

Ordu ve bürokrasiden gelme bu kadrolar, Anadolu Hareketi'nin önder siyasi ve asker kadroları oldukları gibi, savaş sonrasında da, kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim ve idari organlarını oluşturmuşlardı. Bu kesimin savaştaki konum ve rolünü değerlendirirken, sorunu sınıfsal temellerinde tanımlamak çeşitli karışıklıklara yol açmaktır.

Biraz geriye dönersek, özellikle Tanzimat Dönemi'nden sonra Osmanlı Aydını, Batı kültürü ve ideolojisiyle ancak tanışmaya başladı. İmparatorluğun yarı sömürgeleşme sürecine girmesiyle birlikte, subaylara ve mülkiyelilere,

batılı eğitmenler tarafından batı kültürü de aktarılmaya başlandı. Tepeden inme bir burjuva ideolojisi olayıyla karşılaşarak, Batı'daki gelişmeleri, reformları, devrimleri öğrenip, bunların soyut ve yüzeysel etkileriyle donanan bu insanlar tarafından, söz konusu çerçeve içinde 'batılılaşma' akımı başlatıldı.

Burjuva devrimlerinin sempatisi içine giren, ancak yukarıda dile getirdiğimiz koşullar ve ülkenin ekonomik, siyasal, toplumsal yapısı temelinde spesifik bir aydın karakteri sunan kesimce gündeme getirilen değişme, Batı ile özdeşleşme savları, Batı'nın gerçekleştirdiği burjuva devlet ve kurumların kendi ülkelerinde de kendileri tarafından yukarıda aşağıya bir eksen izleyerek gerçekleştirilmesi soyutlamasından öte bir anlam taşımıyordu. 'Osmanlıcılık' kapsamında çıkış yapan anlayış, çok uluslu Osmanlı devletinde ulusal hareketlerin gelişmesiyle birlikte Pan-Türkizm, Pan-İslamizm aşamasından geçerek, Anadolu Hareketi sürecine yine gerçek kıstaslarına oturmayan 'Türk Milliyetçiliği' noktasına ulaştı.

Empoze burjuva ideolojisiyle çarpık donanmış bu milliyetçi kesim, ülkenin batılılaşması, yerli Türk-Müslüman burjuvazisinin geliştirilip Müslüman bir devlet olarak emperyalist sistem içinde yer alınması amacındaydı. Sömürü sistematiğindeki yerli Türk-Müslüman burjuvazisinin de desteğiyle iktidarı ele geçiren İttihat Terakki, esasta bu politikayı uygulamaya çalışmıştır. Alman emperyalizminin güdümünde yaşama geçirilen söz konusu politika ile, emperyalistler arası I. Paylaşım Savaşı'nda Alman emperyalizminin yedeğinde yer alınarak ülke savaşa sokulmuştur. Sonuç, bilindiği gibi, ağır bir yenilgi ve ülkenin savaş galibi emperyalistler arasında dilimlenmesidir.

Savaş sonrasında ise, İttihat Terakki iktidarı sürecinde görece gelişme gösteren İstanbul burjuvazisi, İttihat Terakki'den desteğini çekmişti. Savaş suçlusu ilan edilen İttihat Terakki önderleri yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştı. Kaçak İttihat Terakki önderlerinin bir kısmı, dışarıda Türklüğü ve İslamiyet'i kurtarma diye ifade ettikleri bir çaba içine girdiler. Diğer bir kısım İttihat Terakki kadrolarının Anadolu'ya geçerek savaşa katılmalarına karşın Anadolu Eşrafı ve halk bu insanları yadsıdı, onlarla ilişkiye geçmek istemedi. Çünkü halk, son on yıldır biteviye süren savaşlardan İttihat Terakki'yi sorumlu tutuyordu. Bunun yanı sıra eşrafın da İttihat Terakki'nin İstanbul burjuvazisini desteklemesinden ve tepeden inme tavırlarından dolayı, bu kesime karşı oluşmuş bir tepkisi vardı. İşte bu nedenlerle, Anadolu Hareketi içinde asker ve siyasi kadro olarak yer alan eski İttihat Terakki'liler, İttihat Terakki ile ilişkilerini gizlemek ya da reddetmek zorunda kalıyorlardı.

Anadolu Hareketi'ni yönlendiren asker-bürokrat kadroların tavırlarının, temelde İttihat Terakki programlarına aykırı içerik taşımadığını belirtmeliyiz. Aradaki en önemli fark, öncekinin 'Türk İslam Dünyası' çapında savlarla yola çıkmasına karşın Anadolu Hareketi önderlerinin konuyu Misak-ı Milli sınırları çerçevesinde ele almalarıdır. Başta 'düşmanın topraklardan kovulması' teması ile yola çıkan kadrolar, sistemli programlar çerçevesinde davranmamış, tutumları sürecin seyrine göre gelişen koşullarla belirlenmiştir. Misak-ı Milli sınırları içinde bir Türk devleti kurulması ise, emperyalist sömürüye Müslüman-Türk burjuvazisinin aracılık etmesi paralelinde bir çıkış noktasıydı.

Emperyalistleri ve sarayla bütünleşerek işbirliği tavrını öne çıkaran kesimi bir tarafa bırakırsak, asker-bürokrat kadroların açık işgale karşı tutum içine girmelerinin bir nedeni de, orduların yenilgisinin kabul edilebilir bir hale dönüştürülmesidir. Diğer bir neden ise, ülkenin açık işgal altında olmasından dolayı emperyalizmin orduyu tasfiye etmesi, bu kesimin de tasfiyeyle çakıştığı için, içine düştükleri her açıdan tecrit durumudur.. Bütün bunların yanı sıra, kafaları yeni olgularla dolmuştur ve yeni bir ideoloji demenin doğru olmadığı bu birikimler, onları tavra yönelten ciddi etmenler olarak belirmiştir.

1. Paylaşım savaşının en önemli faktörlerinden biri olan Ortadoğu petrol alanları zaten ülkenin elinden çıkmıştı. Bu bölgelerde artık Türk etkinliğinden söz etmek olası değildi. Söz konusu kadrolar, anti emperyalist bilinçten yola çıkan bir anti-emperyalist tavır içinde değildiler. Ulusal sınırları çizilmiş ve görünürde siyasi bağımsızlığı olan, emperyalist sömürü sistemi içinde yerini alan, Müslüman Türk burjuvazisinin başını çektiği bir kapitalist devlet oluşturulması amacındaydılar. Bu amaç ve programlarını, emperyalizmin işgaliyle savaşırken, daha o süreçte emperyalizme dayanarak hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu noktada sözgelimi, emperyalizmin ülkeyi fiilen parçalama girişiminden vazgeçtiği, sömürü aracısı olarak bu kesimi yedeklemediği ve açık işgalde ikinci devletlerin kullanılmadığı koşullarda asker-bürokrat kadroların tavırlarının da farklı olacağını belirtmek gerekiyor.

Savaşın kesin olarak yenilgiyle biteceğinin anlaşılması üzerine 1918 Ekimi'nde Mustafa Kemal, padişaha mektup

yazarak, Tevfik Paşa Hükümeti'nin Meclis-i Mebusan'dan güvenoyu alamayarak düşürülmesi ve kendilerinin içinde yer aldığı bir hükümet kurulması için uğraşmıştır. Bu da olmayınca, aynı amaçlar için bu kez Mustafa Kemal, Padişahla görüşür. Fakat yine olumlu bir yanıt alamayınca gizli bir dernek kurarak hükümeti düşürmeyi dener. Ne var ki, planlarını gerçekleştiremeyince İtalyan ve İngilizlerle ayrı ayrı görüşerek sorunu direkt emperyalizmle çözmeye çalışır.

Bütün bu girişimlerden sonuç alınamayınca, geriye tek seçenek kalıyordu; Anadolu'ya geçerek eşrafın desteğiyle, var olan çeşitli örgütlenmeleri merkezileştirmek, daha kolektif ve güçlü kozlarla emperyalizmin karşısına çıkarak onu açık işgale son vermeye zorlamak…

Fakat yine de emperyalizmle ilişkiler çeşitli biçimlerde sürmektedir. 1921 Kasımı'nda Rafet (Bele) Paşa, İngiliz Generali Harrington'a, İngiltere'nin siyasi desteğine karşılık olarak İngiliz sermayesine kolaylık gösterileceğine ilişkin güvence sunar. 22 Kasım 1920 tarihli bir İngiliz raporunda, Mustafa Kemal'in İngiizler'le anlaşma isteği bildirilir. Savaş durdurulur ve ülkenin bağımsızlığı tanınırsa her Türk valisinin yanına bir İngiliz danışmanı verilmesi gibi İngilizlerin pek çok isteğinin kabul edileceği ileri sürülür ve Bolşeviklerle ilişkinin kesileceği bildirilir. Yapılan kongrede, emperyalizme karşı olmadıklarını, daima işbirliği yapmak yanlısı olduklarını çeşitli şekillerde vurgulaşmışlardır.

Aynı bağlamda, Sivas Kongresi'nden sonra İstanbul Hükümeti'yle ilişkileri kesilince, emperyalist ülkelere,

hareketlerinden ürkmemelerini, endişe duymamalarını belirten güvence içerikli bildiriler yollamışlardır. İngiltere, Amerika, Fransa, İtalya, Sırbistan, İsveç, Danimarka ve İspanya elçiliklerine gönderilen bildirilerde, İstanbul Hükümeti'nden şikayetçi olduktan sonra şöyle demektedirler. "….gerek milletimizin ve gerekse Avrupa ve Amerika'nın gelecekteki yüksek çıkarlarına uymakta olan bu günkü milli durumumuzun, arayışı bozacak hiçbir fikre dayanmadığını ve genel emniyeti bozacak hiçbir olayın gelişmeyeceğini ve bütün anlamıyla müslihane bir hareket hattı izleneceğini" belirttikten sonra da, Sivas Kongresi'nin, "Cihana adalet vaadeden büyük devletlerin manevi desteğinden ve kefaletinden emin olduğunu" bildirmektedirler.

Ordu ve bürokrasinin üst kademelerinden gelen ve Anadolu Hareketine önderlik eden siyasi ve askeri kadrolar, yukarıda değindiğimiz anlayış ve tavırlarının yanı sıra, devlet yönetme konusunda deneyime sahiptiler. Bu avantajla da ülke çapında yaygınlaşan dağınık örgütlenmeleri merkezi bir odak çevresinde toplayıp kendilerinin siyasi ve askeri kadrolar olarak benimsenmelerini, eşraftan başlamak üzere fazla zorlanmadan sağlayabildiler.

D) SAVAŞ DÖNEMİNDE SİYASAL GELİŞME VE İLİŞKİLER

1- KONGRELER VE MECLİS

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İstanbul'da Ege'de, Güney'de ve Doğu'da yerel eşrafın, aydınların, bürokrat ve asker kadroların içinde yer aldığı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri,

Reddi İlhak Cemiyetleri kurulmuştur. Askeri, mülki ve siyasi işlevleri olan ve içinde eşrafın ağırlıkta olduğu bu örgütler, bölgesel özellikler taşımaktadır ve birbirinden bağımsızdır.

Bulundukları bölgelerde, hatta kent ve kasabalar çapında örgütlenmiş olan bu derneklerin başlangıçtaki amaçları, Paris Konferansı'nda, yazışma ve görüşmeleri baskı gücü olarak kullanarak, bölgenin Türk bölgesi olduğunu emperyalist ülkelere kabul ettirmek yoluyla ulusal sınırların çizilmesidir.

Bu kapsamda, bölgesel kongreler toplayarak izleyecekleri yolu ve politikaları tartışmışlardır. 1919 İzmir Konferansı, Balıkesir Kongreleri, Alaşehir Kongresi, Gümülcine Kongresi, Lüleburgaz Kongresi, Erzurum ve Sivas Kongreleri önemli toplantılardır. Bu örgütlenmelerin Anadolu'da olanları, özellikle işgal karşısında, Kuvayi Milliye diye bilinen askeri örgütlenmelere giderler.

Anadolu Hareketi'nin ilkelerinin derli toplu belgelendiği ilk kongre, Erzurum Kongresidir. Erzurum Kongresi'ne; Trabzon, Van, Bitlis, Sivas ve Erzurum delegeleri katılmıştır. Kongreye 18 çiftçi ve tüccar, 5 emekli subay, 4 emekli memur, 5 öğretmen, 4 gazeteci, 5 hukukçu, 2 mühendis, 1 doktor, 6 din adamı, 3 eski mebus, 1 kumandan, 1 eski nazır katılmıştır. İşçi ve köylü ise yoktur. Katılan memur, öğretmen gibi kesimlerin de büyük çoğunluğu eşraf çocuğudur.

Kongreye Mustafa Kemal ve arkadaşlarının katılımını, daha önceden bölgenin eşrafıyla sıkı ilişkileri olan ve onlar adına hareket eden Kazım Karabekir sağlamıştır. Erzurum

Kongresi'nin önemli özelliklerinden biri de, savaşa önderlik edecek kadroların birleşmelerinde önemli bir adım oluşudur. 14 gün süren bu kongrede Misak-ı Milli sınırları belirlenmiştir. İstanbul Hükümeti'nin milli iradeye dayanmadığını, Milli Meclis'in hemen toplanması gerektiğini belirleyen Kongre, hükümetin Kürdistan bölgeleri konusunda nasıl davranacağını kestiremediği için de kendince önlemini almıştır: "terk edildiği ve önem verilmediği halde Hilafet ve Osmanlı Saltanatına olan bağlılığımızın korunması ve vatanı Rum ve Ermeni ayakları altında çiğnetmemek üzere derhal Doğu Anadolu'da geçici bir irade oluşturulacaktır." Ülkenin çözülüp dağılması halinde ise diğer illerle işbirliği içinde vatanı kurtarmak, bu yapılamazsa Doğu Anadolu'yu tek başına da olsa savunmaya devam etmek kararına varılıyordu. Kongre, örgütlenme amacını ve yönetim biçimini belirleyen bir 'tüzük' hazırlamış ve bir 'heyet-i temsiliye' oluşturmuştur.

Emperyalist devletlerle ilişkiler konusunda ise; Türk milletinin iyi niyeti ifade ediliyor, Misak-ı Milli sınırlarının kabul edilmesi, bu sınırlar içinde bağımsız bir devlet istemi dile getirilecek, bu koşulları kabul eden emperyalistlerin ekonomik, teknik vb. yardımlarının sevinçle karşılanacağı ilan ediliyordu.

Ülkedeki tüm örgütlenmeleri merkezileştirme amacı taşıyan Sivas Kongresi'nde gündemde iki temel konu vardı: Erzurum Kongresi'nde belirlenen ilkeler ve 'Amerikan Mandası'... Bu kongrede, Erzurum Kongresi'nde toparlanan ilkeler, tüm Anadolu'yu ve Trakya'yı da içerecek biçimde genişletilerek kabul edilmiştir. Bütün Müdafaa-i Hukuk

Cemiyetleri, Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiş; ayrıca "heyeti temsiliye vatanın heyeti umumiyesini temsil eder" kararına varılmıştır.

Sivas Kongresi'nde tartışılan diğer önemli konu, 'Amerikan Mandası' olmuştur. Kurtuluş savaşına askeri-siyasi önderlik eden kadroların bir çoğu manda savunucusuydu. Bu kadrolar arasında mandaya karşı çıkanlar, Mustafa Kemal ve o süreçte kongreye katılmayan Kazım Karabekir idi. Ayrıca alt rütbedeki subaylar da bu görüşe katılmıyordu. 'Mandacılar', ülkenin ekonomik-politik durumunun kötü olduğunu, tek başına bağımsızlığı elde etmenin mümkün olmadığını, büyük bir devletin korumacılığının gerektiğini ileri sürüyorlardı. Kongre, bu konuyu uzun boylu tartışarak bir sonuca ulaşamayınca Amerika'dan bir kurulun gelip ülkeyi incelemesini isteyen bir telgrafın Amerikan Meclisi'ne çekilmesi kararına varılmış, ne var ki, bu istek Amerika tarafında ciddiye bile alınmamıştır.

Erzurum Kongresi'nde yalnız Rum ve Ermeni işgaline karşı çıkılırken, Sivas Kongresi'nde "her türlü işgal ve müdahaleye", "özellikle Rumluk ve Ermenilik oluşturma amacına" karşı çıkılmaktadır.

Görüldüğü gibi, emperyalizme karşı net ve tutarlı bir tavır alış söz konusu değildir. Bir taraftan Amerika davet edilirken diğer taraftan ' her türlü işgal ve müdahale" reddedilir. Ve kongrelerde esas olarak 'Rumluk ve Ermenilik gayesine' karşı çıkılması, konunun anlamı açısından diğer önemli noktadır.

Sivas Kongresi sonrası Heyet-i Temsiliye, Anadolu'da denetim kurmaya başlamış ve Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Sivas Kongresi'ni etkisiz kılmak amacıyla aldığı Meclis-i Mebusan seçimlerinin yapılması kararını savsaklaması üzerine, seçimlerin hızla yapılmasına çalışılmıştır. Damat Ferit Hükümeti'nin düşürülmesinden sonra iş başına gelen Ali Rıza Paşa Hükümeti'yle anlaşarak yapılan ve azınlıkların katılmadığı seçimde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti büyük başarı göstermiştir. Seçimlerden sonra Mustafa Kemal, Meclis-i Mebusan'ın Anadolu'da toplanmasını istiyor, ancak Heyet-i Temsiliye'nin yüksek komutanlar ve mülki amirlerle yaptığı toplantı sonrası, Meclisin İstanbul'da toplanmasına karar veriliyordu.

Meclis-i Mebusan 17 Şubat 1920'de Misak-ı Milli'yi kabul etmiş ve barışın ancak Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde benimsenen ilkeler çerçevesinde yapılabileceğini duyurmuştur. Bir ay sonra, 16 Mart 1920'de ise İstanbul'un emperyalistlerce resmen işgal edilmesi üzerine Meclis-i Mebusan basılarak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ileri gelenleri tutuklanmıştır. Bundan iki gün sonra Meclis-i Mebusan'ın kendini feshettiğini görüyoruz. Heyeti Temsiliye'nin, Meclisin Ankara'da toplanmasını ve yeni seçimlerin yapılmasını ilan etmesiyle, Ankara'da kurulacak Meclis'e, İstanbul'dan gelen milletvekilleriyle birlikte sancaklardan seçilecek beşer milletvekilinin katılması kararlaştırılmıştı. Böylece Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk tüzüğünün 4. maddesi doğrultusunda, ülke yönetimine alternatif olduğunu somutlaştırmış bulunmaktadır.

Sivas Kongresi'nden sonra başlayan ve Meclis-i Mebusan'ın dağılmasıyla devam eden ayaklanmaların bir çoğunun İstanbul Hükümeti'nin kışkırtmasıyla baş göstermesi önemlidir. Yeni Ankara Hükümeti'nin, özellikle işgal alanları dışındaki bölgelerde bu ayaklanmaları bastıramadığı koşullarda otorite kurmasının mümkün olmadığı açıktır. 1920'nin en önemli sorunlarından biri olan ayaklanmalar, 1920 Eylül başına kadar tam olarak bastırılamamış, sorunu çözümlemedeki en önemli güç ise Kuvayi Milliye olmuştur.

2- ANADOLU'NUN ASKERİ VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN DURUMU

Savaşın başlangıcında temel askeri gücün Kuvayi Milliye olduğu bir gerçektir. Kuvayi Milliye, Rus işgaline ve Ermeni hareketlerine karşı oluşan yöresel askeri örgütlenmelerdir. Homojen ve düzenli bir yapısı olmayan Kuvayi Milliye, ağırlıklı olarak bölge eşrafının desteğiyle, asker-bürokrat kadrolar tarafından oluşturulmuştur. Ve köylüler, gönüllüler, efeler, hapishanelerden çıkarılan mahkumlar katılmışlardır. Köylülük, başlangıçta eşrafın zoruyla seferber edilmesine rağmen, kazanılan başarılara bağlı olarak, hükümete ve düzenli güçlere karşı konulabileceği gerçeği somutlaştıkça gönüllü katılmaya başlamıştır.

Kuvayi Milliye*, gerek iç ayaklanmadaki başarısıyla, gerekse Yunan ordularına karşı cephelerde ve cephe gerisinde kazandığı başarılarla, Anadolu Hareketi'ni dünyaya kanıtlayan güç olmuştur. Fakat düzenli bir örgütlülük olmayışı, heterojen yapısı ve bileşiminin elverişsizliği çerçevesinde, ve yer yer bizzat halka

yönelik soygunculuk benzeri olumsuz tavırlar, halkın tedirginlik ve güvensizlik duygusunu kısa sürede atamamasının etkenleri olmuştur.

* "Kuvayi Milliye", sözcük karşılığı olarak "Ulusal Kuvvetler" anlamına gelir

Bu arada dağınık Kuvayi Milliye güçlerini Çerkez Ethem ve kardeşleri bir araya toplayarak 'Kuvayi Seyyare (Gezici Kuvvetler)' adı altında seyyar çete birliğini oluşturmuşlardır. Bu birliğin elde ettiği bir takım başarılar ve aynı dönemde ordunun başarısızlıkları, Kuvayi Seyyare'nin hem ülkede hem de Meclis'te önemli bir prestij elde etmesini doğurmuştur. Düzenli ordu asker toplamakta zorluk çekerken, askerleri maddi olanaksızlıklar içinde çırpınırken, askerleri firar ederken, Ethem'in kuvvetleri daha bakımlı ve disiplinli bir tablo çiziyorlardı ve kaçak Kuvayi Milliye askerlerinin bir kısmının bunlara katıldığı görülüyordu. Bunlar, Anadolu Hareketi'nin önder kadrolarının durumunu tehdit eden faktörlerdi.

Kuvayi Seyyare de başlangıçta eşrafın etkisi ile oluşmuş olduğu halde, çıkarların çatışması sonucu bu ilişki kısa zamanda çelişki haline gelmiştir. Çetelerin bakımı ve gereksinmeleri için eşraftan vergi toplamasının, 'mülkiyetin kutsallığına' saldırı olarak değerlendirilmesinin yanı sıra, Kuvayi Seyyare'nin son derece yüzeysel olarak da olsa Bolşevizm'den esintiler denilebilecek bazı görüntüler sergilemesi, bu çelişkinin belli başlı nedenlerinden biridir.

Bütün bunlar, başlangıçta güçlerinin elvermemesi nedeniyle belirgin olmasa da, Anadolu Hareketi'nin önderlerinin Kuvayi Seyyare'ye karşı bir tutum içine girmesini doğurmuştur. Batı'da

Ethem güçlerinin karşısına dikebilecekleri bir askeri varlıkları yoktur. Doğu'da süren Ermeni çatışması nedeniyle oradan da güç aktarımında bulunamamaktadırlar. Kuvayi Seyyare'nin halk içindeki prestijinden ötürü o aşamada bir yok etme hareketine girişmeleri olanaksızdır. Dolayısıyla, 1920 sonbaharına kadar bu konuda sessiz kalmışlardır. Bir müddet sonra ise bu güçleri dağıtmak amacıyla, varlığı ve yokluğu kuşkulu bir 'Yeşil Ordu' ortaya çıkarılır. Bir taraftan bu Yeşil Ordu aracılığı ile Kuvayi Seyyare denetim altına alınmaya çalışılırken, diğer taraftan onun prestijini sarsmak için anti propaganda uğraşına girerler.

Öte yandan 1920 yılında Ankara'da bir grup Sovyet Devrimi sempatizanı, gizli Türkiye Komünist Fırkası'nı kurar. 3. Enternasyonal'in emperyalizme ve emperyalist işgale karşı tavır alan her türlü hareketi desteklediği bu dönemde, emperyalizmin açık işgali altındaki Türkiye'de, Sovyet Devrimini yüzeysel bir soyutlama ile ele alıp genel çizgilerini aynı şekilde izlemeyi amaçlayan bu örgüt, herhangi bir etkinlik kuramaz ve giderek sağa kayarak burjuvazinin denetimine girer. 1920 sonunda yasallaşarak Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası adıyla ortaya çıkar. İlk programından da sapan bu parti, halkla buluşabilmekten bütünüyle uzak düşmüş ve ancak çok sınırlı bir aydın kesimine seslenebilmiştir.

Yurt dışında ise, Osmanlı toplumunda ilk sosyalist özellikler taşıyan örgüt olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın saflarında mücadele veren, Rusya'ya sürgüne gönderilen, 1918'de Moskova'da Türk Sosyalistleri I. Kongresi'nin toplanmasına ve Moskova, Kazak, Samara, Saratov, Rezan, Asurahan gibi merkezlerde Türk Komünist Örgütleri'ni kuran ve burada

Stalin'in başkanlık yaptığı "Milliyetler Halk Komiserliği"ne bağlı olarak kurulan "Doğu Halklarının Merkez Bürosunun Türk Seksiyonu" başkanı olan, 1918 Aralık ayında Petrograd'daki Uluslar arası Devrimciler Toplantısı'na ve 1919 Mart'ında yine Moskova'da toplanan 3. Enternasyonal'in ilk kongresine Türk delegesi olarak katılan Mustafa Suphi, 1920'de Bakü'de, Türkiye Komünist Partisi'ni İttihatçılardan temizleyip yeniden kurdu.

Bu partinin yapısı dört ana bölümden oluşmaktadır.

Örgütlenme: TKP, Bakü'den başka İstanbul, Zonguldak, Trabzon, Rize, Nahcıvan, Kuzey Kafkasya ve Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında şubeler açmış ve örgütlenmelere gitmiştir.

Propaganda: TKP, kitap, gazete, duvar gazetesi vb.yayınlamış ve ayrıca parti okulunu kurmuştur.

Haber alma (istihbarat) konusunda ise TKP, Doğu ülkeleriyle ilişki içinde olup, Türkiye'den 34 İstihbarat Görevlisiyle haber toplamaktaydı.

Askeri örgütlenme: I. Paylaşım savaşının Türk savaş esirleri Bakü'de Türk Kızıl Ordu Birliği olarak örgütlendirilir. Bunlar Mustafa Suphi ve arkadaşlarının katledilmesinden sonra Türkiye'ye getirilir, ancak savaşa sokulup sokulmadıkları bilinmemektedir.

TKP 3. Enternasyonal'in politik çizgisine bağlı olarak şekillenmesini oluşturmuştur. Bakü'de 10 Eylül 1920'de Türkiye ve Sovyet ülkelerindeki 15 örgütten gelen 74 delegeyle Birinci ve "Genel Türk Komünistleri Kongresini" örgütleyerek, Mustafa Suphi'nin başkanlığını ve mücadele merkezinin Anadolu'ya alınmasını karar altına alır.

TKP Merkez Komitesi raporunda şöyle denilmektedir: "Devrim başarıya ancak devrim ordusu olan geniş köylü yığınlarını bu devrim savaşına çekmek yoluyla, ancak böyle bir savaşın sonunda ulaşabilir… Köylü komitelerini kurmak, böylece köylülerin politik haklarını doğrudan doğruya savunabilmelerini sağlamak, çiftlik ağalarının, derebeylerinin tarım araçlarına, iş araçlarına, tohum ambarlarına hemen el koymak, bu malları köylü komiteleri eliyle dağıtmak…

Anadolu'da yürütülen Milli Kurtuluş Hareketi, emperyalizme karşı bir savaştır. Bu savaşa bütün yeryüzü proleterlerinin dayanışma göstereceklerine inanıyoruz.. Memlekette bu milli hareketin gelişmesi ve derinleşmesi için en elverişli bir zemin hazırlanacaktır." Görüldüğü gibi emperyalist işgal altındaki ülkelerin devrim perspektifleri olan kırların temel savaş alanı olarak benimsenmesi ve halk ordusu gerçeği, tarım devrimi karakteri, yüzeysel de olsa saptanmıştır.

TKP, Türkiye'yi dört bir yandan işgal eden emperyalist kuvvetlere karşı yürütülen silahlı savaşı, emekçilerin, bütün halkın bir ölüm kalım mücadelesi olarak ele alarak, bu savaşı emperyalist sömürgeciliğe karşı topyekün yürütülen bir halk savaşına çevirme kararı vererek, ulusal bir parti olarak politik alana çıktı. Amacı, örgütsel yapısını koruyarak emperyalizmin açık işgaline karşı mücadele eden esasta burjuva karakterli önder kadrolarla yürümek, bu sırada da işçi ve özellikle de köylüler arasında örgütlenmeyi gerçekleştirerek Milli Demokratik Devrime yönelmekti.

Ne var ki, anti-emperyalist mücadeleyi Milli Demokratik Devrim'e dönüştürme olayında temel öneme sahip olan önderlik

sorununa yanlış yaklaşımı dolayısıyla, savaşı işçi ve emekçi kitlelerin kurtuluş mücadelesine dönüştüremediği gibi kendisi burjuva ideolojisinin tavrına yedeklenmek durumunda kalmıştır. Aynı biçimde, kitlelerle gereken bağları kurabilmesinde hem olanak tanınmamış, sürekli bir saldırı odağı olmuş, hem de kitlelerle savaş koşullarında buluşabilecek bir program yaratamamıştır. Esin kaynağı ve eğitim platformu Sovyetler Birliği olmuş, ama TKP bu durumu bir avantaja dönüştürmek yerine kendi potansiyelini ve platformunu görmesine engel olan dezavantaja dönüştürmüştür.

Sonuç olarak, sağ pratiğin genel sorunları, sürecin özellikleriyle birleşince, başta önderlik konusundaki zaafı olmak üzere, hiçbir yönden savaşa inisiyatif koyamamıştır.

Partilerin önderlik olgusuna bakışları ve perspektiflerini hayata geçirişleri her zaman önemlidir, fakat buna benzer dönemlerde çok daha fazla önem taşır. Giderek TKP'ye egemen olan bu konudaki sakat bakış açısı, özellikle III. Enternasyonal'in "anti-emperyalist tüm hareketler desteklenmeli" doğru önermesinin ülke koşullarıyla özdeş bir yoruma oturtulmamasından kaynaklanmış ve önderliğin burjuva karakterli kadroların etkinliklerine terk edilmesi pratiğini doğurmuştur. Burada bir noktaya daha işaret ederek "diyalektiğin olgunlaşan sosyal ve siyasal nesnellikleri çerçevesinde, bunların ifadesi olarak teori ve pratikleri gündeme gelir" evrensel mücadele mantığının halkalarını tamamlamak gerekiyor. TKP bu döneme ilişkin hatalı saptamalarının yanı sıra, eğer o süreçte doğru saptamalarını o zaman diliminde yaşama geçirebilmesine elverişli değildi.

Anadolu'ya gelmek konusunda doğru bir karar alan Mustafa Suphi'ler bu girişimlerinde, -sanki ulusal mücadele burjuva önderliğin tekelindeymişçesine- onların bilgisi çerçevesinde gerçekleştirmeleriyle, katledilmelerine katkıda bulundular, olanak tanıdılar. Bir başka önemli yanılgılarını da 'ulusal sorun' konusunda sergilediler ve gerçek bir şovenist tutum içine girdiler. Kürt ulusu üzerindeki baskı ve katliamları, 'feodalizm tasfiye ediliyor", "önderlik gericidir" biçimindeki demagojilerle yorumlamak olağanüstü bir sosyal şovenizmin çizgilerini taşıyordu.

Mustafa Suphi döneminde , sürece rağmen ileri politik kavrayışlara karşın, pratiğin önündeki en kritik sorunlarda yanılmaları, daha o dönemden, Mustafa Suphi'den sonraki 'Aydınlar Kulübü' TKP'nin zeminini hazırlayan koşullara olmuştur. Nitekim giderek örgütün kadrolarının "Kemalist"lerin ideologları haline geldiklerini, 1930'lu yıllarda da kendilerini feshederek uzun yıllar tamamen kimliksizleştiklerini görüyoruz.

Bütün bunlara karşın gelişmeler doğal olarak Anadolu Hareketi'nin önderliğini tedirgin etmekteydi. Durum ara sıra gerçekten korku duymalarını gerektirecek boyutlarda kazanıyordu. Sözgelimi 4 Eylül 1920'de Halk Iştirakiyun liderlerinden Nazım Bey'in, Mustafa Kemal'in desteklediği adaya karşın İçişleri Bakanı seçilmesi olayı, bu nitelikteki gelişmelere bir örnektir. Ve elbette Nazım Bey, Çerkez Ethem de kullanılarak zaman geçirilmeksizin bakanlıktan alınır.

Ankara Hükümeti bu konuda giderek daha ciddi önlemler almak zorunda olduğunu görmektedir. 2 Eylül 1920'de Sovyet Rusya'ya gönderilen heyete yazılan mektupta, Sovyetler Birliği hakkında bilgiler sıralandıktan sonra, ülkemizdeki sol hareketler konusunda da şunlar eklenir: "Öncelikle doğu sınırlarımızdan ve çeşitli bölgelerden örgüte hafiye-ler sızdırmaya çalışan komünist tarikatına direnmek ve ılımlı bir akım olarak hükümetin bilinen idaresinde bulunmak, özellikle ordu içine Bolşevizm'in örgütlü hafiyesinin girmesine engel olmak amacındayız." Bu biçimde, önderliğin sol gelişmeleri bir bütün olarak denetim altına almak yöneliminde olduğu açıkça görülüyor.

Ankara'daki Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, Nazım Bey püskürtüldükten sonra yurt dışındaki TKP'ye yönelik adım atıyor. 15 Haziran 1920'de Mustafa Suphi, Mustafa Kemal'e 'açık örgütlenme yapıp yapamayacaklarını' sormak üzere temsilci gönderdiği halde Mustafa Kemal, bu soruyu yanıtsız bırakır. Fakat iç isyanları esas olarak bastırdıktan sonra, 13 Eylül 1920'de Mustafa Suphi'ye şunları yazar: "Amaç ve ilke yönünden bizimle tamamen birlik olan Türkiye İştirakiyun Teşkilatı ile tamamen işbirliği edebilmek için BMM'ine tam yetkiye sahip bir temsilci göndermenizi rica eder ve bu vesileyle samimi hürmet ve selamlarımı sunarım."

Mustafa Kemal, 13 Eylül'deki bu davetkar ve samimi mektubundan sonra 16 Eylül'de (yani sadece üç gün sonra) Ali Fuat Paşa'ya yazdığı mektupta ise şunları söylemektedir:

"Açıklamamdan anlaşılmaktadır ki, kayıtsız şartsız Rus bağımlılığı demek olan dahildeki komünist örgütlenmesi amaç olarak bizim aleyhimizdedir. Gizli komünist örgütünü her ne olursa olsun durdurmak ve uzaklaştırmak zorundayız…", "bir takım kimseler hileli bir tarzda komünizm ve benzeri örgütlere taraftar olduğumu yayıyorlar, fakat yanlıştır. Durum arz ettiğim gibi doğu ile batı belirli bir sonuca varmaktır ve bu nedenle Mustafa Suphi yoldaşa yazdığım gibi ve yapılacaksa hükümet aracılığıyla yapmaktır. Doğal olarak komünizm ile bolşevizme açık olarak aleyhtarlığı uygun görmem".

Aynı günlerde bir taraftan ortak hedefler konusundaki birlik üzerine yazılanların, diğer taraftan TKP'ye ülkeye girmesi için davet çıkaran fakat bu hareketin bastırılması ve ülkedeki komünist potansiyelin denetim altına alınmasını önemli bir gereklilik olarak gören düşüncelerin iç mantığını açıklamak için Mustafa Kemal'in mektuplarında ifade ettiklerine fazlaca bir şey eklemek gerekmiyor.

Aynı mantık, 1920 Sonbahar'ında, tehlikeli olmaya başlayan Kuvayi Seyyare için suni olarak Yeşil Ordu kurdururken, şimdi de sol gelişmeleri denetlemek amacıyla resmi komünist partisi kurduruyordu. Celal Bayar, Yunus Nadi gibi komünizm düşmanlarının yönetimini oluşturduğu bu partinin amacı; Bati Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa'ya, resmi Komünist Partisi Genel Sekreteri Hakkı Behiç ve Mustafa Kemal imzalarıyla çekilen şu telgrafta da ifadesini bulmaktadır; "Parti resmen kurulmuş olup faaliyetlerini düzenlediğinden ve eskiden kurulmuş olan gizli Yeşil Ordu dahil partiye dönüştüğünden dolayı, artık Bolşevizm,

Kemalizm fikri ve esasları üzerine hiçbir dernek veya heyetin fotoğraf, belge ve yetkinamesi olmaksızın kim olursa olsun bir kişinin faaliyette bulunmasına bırakılmayacaktır. Keyfiyet iç işlerine bildirilmiştir." Aynı biçimde resmi komünist partisinin organı Yeni Gün gazetesinin başyazarı Yunus Nadi de kendi dışlarındaki komünizmi "tahripkar" olarak niteleyerek, hükümet dışında yapılacak her türlü propagandaya karşı mücadele edeceklerini ve Bolşevizmin ancak yukarıdan geleceğini, Türklerin getireceğini söyleyerek resmi komünist partisinin işlevini sergilemektedir.

Ancak resmi Komünist Parti'sinin amacı Rusya'daki TKP tarafından anlaşılmamış, hatta Resmi Komünist Parti'sinin yönetiminin eski ittihatçılardan oluşmasından ötürü, partiyi ittihatçıların kurduğu yanılgısına kapılınmıştır. Gerek bu nedenle, gerekse de Mustafa Suphi'ye , Kazım Karabekir Paşa kanalıyla yapılan ülkeye davetin niteliği anlaşılmadığından, Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı Türkiye'ye dönerler. Kars'ta coşkuyla karşılanan TKP'liler, 28 Ocak 1921 tarihinde boğdurularak katledilirler. Aynı tarihte Halk İştirakiyun Fırkası üyeleri tutuklanır. Yine aynı günlerde, (23-1-1921) Yeşil ordu dosyası mecliste onaylanır ve İstiklal Mahkemesi'ne verilir.

Bu gelişmelerin yaşandığı tarihsel kesitte, bütün bunların ülkenin siyasal eksenine yerleşmemesi ve önderliğin alternatif tavrını somutlaması için başarılara gereksinimi vardır. Bunun da en belirgin çözümü, sınırlı da olsa askeri planda bir gösteridir. Söz konusu gösteri; İnönü Cephesinde, esasta ciddi bir çarpışmanın olmadığı, olan çarpışmada ise bırakalım başarıyı, dağınık bir

şekilde geri çekilmenin yaşandığı, Yunanlıların geri çekildiğinin öğrenilmesi üzerine bundan vazgeçildiği 'Birinci İnönü Zaferi' gerçekleştirilir.

Toparlarsak, 1921 sonbaharında iç isyanlar bastırıldıktan ve işgal alanı dışındaki bölgelerde denetim kurulduktan sonra, önderlik, durumunu ve sınıfsal niteliğini zorlayabilecek, sarsacak güçlerle, Kuvayi Seyyare ve komünistlerle hesaplaşmaya girer. Ancak, askeri ve siyasi olarak gücünün yetersizliğinden ötürü, ilk etapta aktif bir tavra yönelmez ve önce dolaylı yollardan, kendi platformu içinde eritme yöntemleriyle bunları etkisizleştirme yolunu tutar. 3 Aralık'ta, Ermeni'lerle imzalanan anlaşmadan sonra Doğunun birinci dereceden zorlayıcı bir faktör olmaktan çıkması üzerine askeri ve siyasi gücünü daha rahat kullanabilme olanağına kavuşan önderlik, 'sol tehlikenin' üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ne var ki, Ankara Hükümetinin katliamları, sindirme hareketleri ve siyasi dolandırıcılıkları ülke solundaki gelişmeleri tümüyle durduramamıştır. 1922 yılında yeniden sahneye çıkan Türkiye Halk İştirakiyun Partisi'nin inisiyatifi ile Mersin'de Adana ve Tarsus proletaryasının temsilcilerinin katıldığı 'Kilikyalı İşçiler Konferansı' toplanır. Konferansın aldığı kararların bir bölümü şu şekildedir: "Batı emperyalizmine karşı mücadelesinde hükümetin iç ve dış politikasını destekleyen, bu mücadelede oğullarını veren Türkiye işçi sınıfı, hükümet emekçilerin çıkarına ters hareket ettiği, iç reformları yavaşlatmaya devam ettiği zaman, kendisine diğer sınıflarla eşit haklar tanınmasında kararlılıkla ısrar eder.."

Öte yandan Ankara Hükümeti, askeri kazanımlarına paralel olarak, emperyalizme şirin görünme çabalarını da hızlandırmıştır. Daha "Büyük Taarruz'dan kısa bir süre önce (15 Ağustos 1921) Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın kongre yapmasına izin verilirken, Yunan işgalinin kırılmasının akabinde, (1922 Eylül) Fırka'nın eylemlerinin yasakladığını açıklar. Bir kaç ay içinde de Anadolu'da 700 kadar sosyalist ve sendika yöneticisi tutuklanır.

Sonuçta, bir bütün olarak sürecin ve ülkenin gerçeklerine ve gereklerine uygun özellikleri olan sistemli bir ideolojik-politik çizgi yaratarak bunu uygulayamamış olan sol hareket, Anadolu Hareketi'ne sınıfsal bir içerik kazandıramamıştır. Bu durum kaçınılmaz olarak burjuva ideolojisinin kuyruğuna takılmayı doğurmuş, ulusal sorundaki şövenist tutumla da mücadelenin merkezileştirilmesi olanağı yitirilmiştir. Özellikle küçük burjuva aydın kadrolarıyla şekillenen sosyalist düşünce; eklektik, sınıfsal kıstaslarına oturmayan, her türlü kaynaşmaya açık etmenlerle, başta öz deneyim ve birikim yoksunluğu olmak üzere, uluslararası hareketten alınan yanlış şablonlarla biçimlenmiştir.

Dolayısıyla, kitlelerle gerekli bağlar oluşturulamamış, Sovyet Devrimi'nin prestijinin yarattığı potansiyel toparlanamamış, Anadolu halkında öteden beri var olan Moskof düşmanlığı ve komünizm anti-patisine karşın gelişen, olgu haline gelen sol düşünce, Ekim Devrimi'nin büyük başarısıyla çakışan açık işgal koşullarının ve sonrasının avantajlarını kullanamamıştır.

Yeterince bilinmeyen sol düşünce adına sol arenada boy gösteren çeşitli eğilimlere sahip yarı-aydınların tutarsız, bilinçsiz tavırları da ülke sosyalizm sürecini büyük ölçüde zaafa uğratmış, böylelikle, 60'ların sonlarına kadar Türkiye solunda reformizmin, revizyonizmin, cuntacılığın egemen olmasının harcı daha o günlerle atılmıştır.

3- HALK FIRKASI

1921 yılı başında, temel hak ve özgürlüklerden söz edilmeyen ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk nüvelerini taşıyan yeni Anayasa'nın ilanı üzerine, saltanatın ve hilafetin kaldırılacağını sezinleyen birçok Müdafaa-i Hukuk, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'undan ayrılarak "Muhafaza-ı Mukaddesat Cemiyeti"ni oluşturmuştur.

Mustafa Kemal'le saltanat ve hilafet yanlısı kişiler arasındaki yeni düzenin kurumlaştırılmasına yönelik bakış açısı farklılıklarına karşın, Mustafa Kemal'in bunlara da saltanat ve hilafetin kaldırıldığını ilan edinceye kadar açık bir tavır almadığı görülür. Meclis'te 1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun oluşturulmasının akabinde, 1922 ortalarında da saltanat ve hilafet yanlılarının bir ikinci grup oluşturdukları görülür. Kazım Karabekir'in bu grup dolayısıyla duyduğu endişe nedeniyle, Mustafa Kemal, Karabekir'e çektiği telgrafta halkçılık ilkesini savunarak, bir program yapmanın zorunluluğunu, bunun da o koşullarda ancak grup tarafından yapılabileceğini belirtiyordu ve "Türkiye'nin başında Halifiye-i İslam olacak ve bir hükümdar sultan bulunacaktır" güvencesini veriyordu.

Söz konusu iki farklı grup, ileride kurulacak olan HF (Halk Fırkası) ve TPCF'nin (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) nüveleridir. İkinci grubun nüveleri, 1923 Nisan başında erken seçim kararından sonra yapılan seçimlerde meclise giremezler. Erken seçim kararının alınmasından bir hafta sonra ise, Mustafa Kemal, meclisteki grubun Halk Fırkası'na dönüşeceğini açıklayan "Dokuz Madde" bildirisini yayımlar.

Mustafa Kemal, ülke işgalden kurtarıldıktan sonra, 7 Aralık 1922 tarihinde Ankara Gazetesi'ne verdiği bir demeçte, barış sağlanınca Halk Fırkası adında bir parti kurulacağını açıklamıştır. Bu kararı açıklamasından sonra ise 15 Ocak 1923'de başlayan ve Mart sonuna kadar süren bir yurt gezisine çıkar. Bu gezide özellikle piyasa ilişkileri gelişmiş, kapitalist üretime daha elverişli ve yatkın olan bölgeleri gezerek, bu bölgelerin varlıklı kesimleriyle, kuracağı parti konusunu görüşür, büyük tüccarlardan, arazi sahiplerinden, kendisini ve kuracağı partiyi desteklemelerini ister, onların çıkarlarını savunacağını bildirir.

Adana bölgesindeki büyük arazi sahiplerince Türk Ocağı'nda onuruna verilen yemekte şunları söylemektedir: "Vicdanı saf ve nazik kalbli… muhterem çiftçiler… millet beni tekrar seçerse bu yeni meclise dahil olurum… görevini emniyetle yapabilmek için bir halk fırkası teşkili amelindeyim. Partinin programını.. bütün millete bildireceğim. Memnun olursanız, iyi bulduğunuz yerler olursa onu kabul, memnun olmadığınız yerleri… düzeltirim." Tarsus'ta da bu arazi sahiplerine güvence vererek şunları söyler: "Şimdiye kadar sizi anlayan, sizin büyük ruhunuzu takdir eden bu arkadaşınızın sizin için, sizin refahınız ve istikbaliniz için…" Büyük toprak sahiplerine ve tüccarlara bu yönde güvenceler verildikten bir süre sonra da partinin programı ilan edilmiş, seçimler yenilenmiş ve 9 Eylül 1923'de HF resmen kurulmuştur.

Yeni bir partinin kurulacağı açıklandıktan sonra adının 'Halk Fırkası' olmasına ilişkin çeşitli tartışmaların gündeme geldiğini görüyoruz. Halk sözcüğünün, toplumun ezilen ve sömürülen yoksul kesimini, işçi ve köylüleri ifade etmesinden ötürü özellikle İstanbul ticaret burjuvazisi konuya endişeyle yaklaşmış ancak

Mustafa Kemal, "mesele programdır, isim değişikliğiyle kimseyi kandırmayız" diyerek gerçeğe açıklık getirmiştir.

Halkçılık kavramı, daha önceki süreçlere dayanmaktadır. 1920 sonbaharında benimsenen halkçılığının temel amacı, bolşevizmin sempatisini törpülemek, o sırada mecliste bulunan halk zümresini denetim altına almak ve hala görece Sovyetlerin etkisi altında bulunan bazı İttihat Terakkicilerin radikal program ve düşüncelerini kendi bünyelerinde eritmektir. Nitekim 16 Eylül 1920 tarihinde, Ali Fuat Paşa'ya yazdığı mektubunda Mustafa Kemal şunları söylüyor: "Mecliste yeni olarak meydana çıkan Halk Zümresi bizim tanıdığımız arkadaşlardı. Bunlar memlekette bir sosyal devrimin-kısmen olsun- gereğine inananlardır. Bu girişimin nedenini anlayamamışlardır. Hükümetten ayrı bir zümre oluşturmaktan vazgeçirmek istedik, mümkün olmadı. Fakat şimdi halkçılık programı adı altında hükümetçe bir program kabul ettik. Halk zümresi kendiliğinden dağılmış gibidir."

Görüldüğü üzere, soldaki güçleri ve oluşumları etkisizleştirmek amacıyla gündeme getirilen bu yaklaşım, daha sonraki süreçlerde de 'sınıfsız toplum', 'kaynaşmış bir ulus', 'tüm ulusun partisi' türünden demagojilerle sınıf mücadelesinin gelişiminin önüne geçilmek üzere sürekli taşınan bir öğe haline gelecektir.

Halk Fırkası'nın oluşturulma sürecindeki gelişmeler, Fırka'nın niteliği ve programının dayandığı güçlerin ifade ettiği anlam, programının kapsamı; TC Devlet olgusunun ve yürütmenin temel özelliklerinin anlaşılması açısından büyük önem taşır. Bu nedenle sözkonusu ünlü '9 madde'yi buraya olduğu gibi almadan önce özellikle vurgulayalım ki, bu ilkeler İzmir İktisat Kongresi'nin sonuçları uyarınca biçimlendirilmiştir.

"1- Ulusal egemenliğe bağlılık ve yönetimle ilgili şu yeni yasalar çıkarılacaktır: Bakanlar Kurulu'nun görev ve sorumlulukları. (1921 Anayasası gereği) Şuralar-Genel Müfettişlikler-Bucaklar.

2- Saltanatın kaldırılması kararının değişmezliği, TBMM'ne dayanan halifeliğin İslamlar arası yüksek bir makam olduğu.

3- İç güvenlik ve asayişin sağlanması.

4- Mahkemelerin hızlı işlemesi yeni yasalar yapılması.

5- Alınacak ekonomik ve toplumsal önlemler:

(1) Aşarın sakıncalarının düzeltilmesi

(2) Tütün, tarım ve ticaretin desteklenmesi

(3) Tarım, endüstri ve ticaretin desteklenmesi

(4) Ziraat Bankası'nın sermayesinin artırılması

(5) Tarım makineleri

(6) Endüstrinin teşviki

(7) Demiryolları yapımı

(8) İlkokullarda öğretimin birleştirilmesi ve bütün okulların geliştirilmesi

(9) Genel sağlık ve toplumsal yardımlaşma

(10) Orman, madencilik ve hayvancılık

6- Zorunlu askerlik süresinin kısaltılması, okur-yazarlığa göre daha azaltılması, orduda görevli kişilerin gelirlerinin sağlanması.

7- Yedek subaylara, malül gazilere, emeklilere, dul ve yetimlere yardım.

8- Bürokrasinin düzeltilmesi, aydınlardan, kamu görevlilerinden yararlanılması.

9- Bayındırlık işleri için ortaklıklar kurulmasının sağlanması ve kişisel girişimlerin kollanması."

Bildiri, doğrudan doğruya ticaret ve sanayi burjuvazisinin istemlerinin bir özetidir. Emekçilerin hiçbir gereksinimini ve istemini içermediği görülmektedir. Bu biçimde, Halk Fırkası'nın; burjuva ideolojisi temelinde, dönemin ekonomik-siyasal ve toplumsal koşulları üzerinde, 'kendi kavlince' yükselmeye çalışan, kendi normlarına sahip olmayan komprador burjuvazi, büyük toprak sahipleri ittifakının siyasal örgütlenmesi olduğu somutlaşmış bulunmaktadır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası'na dönüştürülerek yasama, yürütme, yargı çerçevesinde ülkeye kendi ilkelerini koyan bu kesime yönelik olarak ülkenin verdiği herhangi bir tepki olmamış mıdır?

Ne yazık ki, hayır. Ama komprador burjuvazi ve büyük toprak sahipleri, öteden beri başka hiçbir konuda göstermedikleri bir bilinci billurlaştırmayı bilmişlerdir: Kendileri dışında bütün eğilim ve çizgileri safdışı bırakmak… Görüldüğü gibi başarıya da ulaşılmıştır…

4- SOVYETLER BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçtiği dönemde K.Karabekir'e çektiği 23 Haziran 1919 tarihli telgrafıyla, daha o zamandan Rusya ile ilişkilerinden ne beklediğini, açıkça ortaya koymaktadır; "Sorumlu bazı delegelerin kabulü ve gelecekteki durumlarımız, silahlar, mühimmat, teknik araçlar, para ve ihtiyaç olduğunda insan vermek gibi işler üzerinde görüşmeler yapılabilir. Bu surette anlaştıktan sonra kendilerini sınırda tutmak ve itilaf kuvvetlerinin

memleketi terk etmesi için silah olarak kullanmak… pek münasip olur…" Dönem dönem değişik görünümlere bürünse ve bazı 'solcularımız' için ciddi yanılgılara neden olsa da yakınlaşmaların amacını özellikle bu telgraf net koymaktadır.

Anadolu Hareketi'nin başından beri anti-komünist tavırlarını belirtmiş olan önderleri, Sovyet Rusya'ya, anti-emperyalist tavırlarını (açık işgalin son bulması yolundaki istemlerini) desteklediği ve çıkarlarının gerektirdiği çerçevede ilgi duymuşlardır. Rusya ise o dönem hiçbir çıkar ve karşılık beklemeden Anadolu Hareketi'ne ciddi yardımlarda bulundu. Bu noktada, Türkiye topraklarında gerçekleştirilecek nitelikli bir anti-emperyalist mücadele, genç Sovyet İktidarının emperyalistler tarafından kuşatılmışlığını da parçalayacak, belli ölçülerde etkisizleştirecekti.

Sovyetlerin ulusal mücadelenin demokratik bir halk devrimine dönüştürüleceğine, iktidarın sosyalistlerce kucaklanabileceğine ilişkin bir beklentisi olmamasına karşın, 3. Enternasyonal'in bağımlı ülkelere ilişkin "emperyalizme darbe vuran her ulusal hareket desteklenir" temel görüşü kapsamında Anadolu Hareketine destek verilmiştir. Emperyalizmin açık işgaline karşı mücadeleyi öngören önderlik, Sovyet Rusya ile ilişkilerinde tümüyle faydacı bir yaklaşım geliştirdiği gibi, bu ilişkileri aynı zamanda emperyalizme karşı bir koz, bir denge materyali, tehdit aracı olarak kullanmıştır.

Sovyetler Birliği açısından ise, Türkiye'nin anti-emperyalist bir çizgide tutulması önemliydi. Boğazların, emperyalistlerin denetimi altında tutulması, Rusya'daki iç savaş ve Vrangel'in bu yolla desteklenmesi, Karadeniz'in denetimi Sovyet limanlarının

işgalinin yanı sıra Sovyet Rusya'ya düşman olan Kafkas hükümetlerinin (Taşnak Ermenistan'ı ve Gürcista) desteklenmesi ve buralardaki petrol bölgelerinin tutulması, Sovyetlerin önemli rahatsızlıklarındandı. Kafkasya'nın ve Karadeniz'in emperyalistlerin denetiminden kurtarılması, Sovyetler'in Türkiye'ye yardımının da önünde engel oluşturuyordu. Bütün bunlardan ötürü öncelikle Kafkasya'nın işgalinin kırılması gerekiyordu.

Biraz geriye gidip, o süreçteki gelişmelerin bazı yönlerini daha iyi kavramak amacıyla, Bolşeviklerin Çarlığa karşı kazandıkları zafer günlerine dönerek Türk-Sovyet ilişkilerini irdelemek gerekiyor. Çünkü Sovyet Rusya'nın hangi nedenlerle Anadolu Hareketi'ni desteklediğinin ve yardım ettiğinin, Türk-Rus ilişkilerinin dönüm noktasını oluşturan bu ilişkilerin Türkiye egemen sınıf ve katmanlarınca nasıl çarpıtıldığının ve kullanıldığının bazı kesimlerce de niçin anlaşılmadığının görülmesi önemlidir.

1917 Ekim Devrim ile Çarlığı yıkarak iktidara gelen Bolşevikler, bir yandan sosyalizmin yapılanmasına çalışırken, diğer yandan da Çarlık Rusya'sının Türkiye ve diğer ülkeler üzerindeki paylaşım planlarını dünya kamuoyuna açıklayarak, bu planların yırtıldığını ve artık geçerliliğinin kalmadığını, tüm ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirleyeceğini ilan ediyorlardı. Bu kapsamda Çarlık Rusya'sı zamanında işgal edilmiş olan topraklardan da zaman geçirmeden çekileceğini bildirmiş oluyordu. Nitekim 3 Mart 1918'de imzalanan Brest Litovsk anlaşmasının 4. maddesi gereğince Rusya, "Doğu illerini boşaltarak Ardahan, Kars ve Batum bölgelerinden

birliklerini çekiyor, bu bölgelerin yeniden örgütlenmesini başta Türkiye olmak üzere komşu devletlere ve bu bölgede yaşayanlara bırakıyordu.

Kendisine ait olmayan topraklardan hiçbir koşul öne sürmeden ayrılan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun emperyalistler tarafından paylaşılmasına karşı çıkan Sovyet Rusya, Dışişleri Bakanı Çiçerin aracılığıyla da 13 Eylül 1919 günü Türkiye işçi ve köylülerine bir çağrı yayınlayarak, emperyalist işgale karşı Sovyet Rusya Hükümeti'nin kendilerini destekleyeceğini ilan ediyordu. Bununla da yetinmeyen Sovyetler, emperyalistlerin ve kapitalistlerin boyunduruğundan kurtulmak için uğraşan veya uğraşacak olan Doğu halklarına her türlü maddi ve manevi yardımı yapacağını söylüyordu.

Nitekim Sivas Kongresi'nden (4 Eylül 1919) bir-iki ay sonra Kafkasya Bolşevik Orduları Komutanı Chalva Eliava, Osmanlı İmparatorluğu'nun son durumunu incelemek ve Türk Milli Teşkilatı ile ilişki kurarak emperyalistlerin karşısında Türkiye'nin ulusal haklarını savunacaklarını ve bu uğurda her türlü yardımı yapacaklarını bildirmek için İstanbul'a gönderilmiştir.Fakat emperyalizmle bütünleşme emelleri ile dolu olan Anadolu'daki önderliğin niteliğinden dolayı, Sovyetlerin bu çabalarından sonuç almaları mümkün olmamıştı.

Ancak 16 Mart 1920'de İstanbul'un emperyalistler tarafından işgali ve ardından 11 Mayıs 1920'de Sevr anlaşmasının gündeme gelmesi, önderliğin emperyalizmle bütünleşme rüyalarını boşa çıkarıyordu. Böylelikle emperyalistlerden umduklarını bulamayan 'kurtuluşun önderleri' hemen aynı gün Sovyet

Rusya'ya heyet gönderiyorlar ve Moskova'ya giden Türk heyetinin başkanı Bekir Sami, amaçlarını şöyle açıklıyordu: "Sovyetler'le bir dostluk anlaşması yapma olanağını araştırmak ve gereksinimimiz olan para ve her türlü malzeme yardımını sağlamaktı."

Söylenen sözler ve yazışmalar, yapılacak her türlü yorum ve anlatımdan çok daha somut bir biçimde gereken verileri sunduğu için durumu nitelemeyi, izlediğimiz bu yöntemle sürdürelim. Mustafa Kemal yine aynı dönemde Kazım Karabekir'le olan yazışmalarında, Moskova'ya gidecek olan heyetin oraya götürmesini gerekli gördüğü mantığı da açıklar: "Memleketimiz kapitalist değildir. Çiftçi memleketidir. Fabrikalarımız da yoktur. Emperyalist olan Fransa ve İngiltere, İslam dünyasını Asya ve Afrika'da boğmuş ve her yerde esir aşamasına getirmiştir. Dolayısıyla Bolşevik amaçlarında, bir tahribatın yıkılarak tüm milletleri kardeş gibi yaşatmak varsa, biz emperyalist olan bu devletlerin ve özellikle İngilizlerin düşmanıyız. Ve bu noktada Bolşeviklerle sonuna kadar birlikteyiz. İslam kuralları tümüyle özgür ve özerk bırakılmalı. Çünkü Kuran-ı Kerim yoksullara, işçi ve emekçilere ait ve bizce bilinen ne kadar Bolşevik ilke varsa içeriyor." Savaşın önderleri, bu şekilde bir taraftan emperyalistlerle uzlaşma olanaklarını ararken öte yandan Bolşevikten çok Bolşevik geçinerek abartmalı ve yapay yaklaşımlarla da Sovyetlere övgüler dizmektedirler. Elbette bu yaklaşımın altında, özündeki bütün anti-komünist düşüncelere rağmen, ülkedeki sosyalist hareketlenmeyi denetim altına almak ve Sovyetlerle ilişkide olan Enver Bey ve diğerlerine yapılan yardımları kendilerine kanalize etmek amacı da yatmaktadır.

Ankara Hükümeti, Sovyetlerle yapılacak anlaşma görüşmelerinin uzaması üzerine Moskova'daki delegelerle şu kararı gönderir: "Moskova'daki delege kurulumuzun en son 29 Ağustos 1920'de ulaşan raporundan ve genel durumdan anlaşıldığına göre Bolşevik Rusya'nın kalbinde İslam ve Türk ülkesinde kesin bağımsızlık arzuları egemen olmaktadır. Türkiye'nin bakışını; bütün ülkesinin İslamiyet ile coğrafi ve siyasi ilişkisinin derinliğini saptamış bulunması belirlemektedir. Bir de savaş koşulları ve tekniği açısında pek fakirleşmiş olduğundan bu konuda çok büyük bölümü Müslüman olmak üzere dünyanın her tarafından gelecek yardımları israf edemeyecek bir halde bulunmaktadır. İç durumu nedeniyle İslam dünyasını tatmin etmek ihtiyacından henüz vazgeçecek durumda olmadığı gibi Batı kuvvetleriyle denge sağlayabilmek için İslam dünyasına tavır koymak, iktidarını korumak ve göstermek zorunluluğu da Batılılarla ittifak oluşturulmasına kadar geçerlidir."

Ankara Hükümeti, Sovyet Rusya'nın kendilerine duyduğu yakınlığı ve dostluğu Rusya'nın sadece İngiltere pazarlığında kullanacağı bir malzeme olarak görmektedir. Ayrıca kendilerine yardım edemeyecek kadar da yoksul olduklarını söylemektedir. Oysa aynı dönemde, Sovyet devriminin önderi Lenin, kendileri hakkında söylenen ve alınan karardan habersiz, Türkiye'ye büyük elçi olarak göndereceği Aralov'a şunları söylemekteydi: "Kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa sosyalist değil ama görünüşe göre iyi bir örgütçü, yetenekli bir kumandan, ulusal burjuva devrimini yönetiyor. İlerici tabiatlı bir insan ve akıllı bir devlet adamı. Bizim sosyalist devrimimizin önemini anlıyor

ve Sovyet Rusya'ya olumlu bir biçimde yaklaşıyor. İşgalcilere karşı kurtuluş savaşını yönetiyor. Ve ben emperyalistlerin burnunu kıracağına ve saltanatı da tüm çetesiyle temizleyeceğine inanıyorum. Halkın da ona güvendiğini söylüyorlar, ona yardım etmeliyiz. Ona yardım etmek gerekir. Türk halkına saygılı davranınız. Büyüklük taslamayınız, işlerine müdahale etmeyiniz. İngiltere, onların üzerine Yunanlıları saldırttı. Aynı İngiltere ve ABD bizim üzerimize de bir sürü ülke saldırttı."

Lenin, Mustafa Kemal ve Anadolu Harekatı için bunları söylerken yardım konusunda ise çok daha açık konuşuyordu: "Biz fakir isek de Türkiye'ye maddi yardım yapabiliriz ve yapmalıyız." Fakat aynı dönemde Ankara Hükümeti saldırılarını sürdürüyordu. Moskova'nın kendilerine yaklaşımını:

"Batı devletleri ile anlaşma çerçevesinde Türkiye'nin feda edilmesi olasılığını korumak için bizimle net bir anlaşmaya girişmemek, İslam milletleriyle Türkiye'nin aralarındaki ilişkiyi engellemek, Ermeni'ler nedeniyle Hırıstiyan Batı dünyası karşısında Türkiye aleyhinde yerleşen düşünceyi kışkırtmaktan sakınmak, kendilerine ve Batı devletlerine karşı Türkiye'nin bağımsız bir politika oluşturmasını engellemek için Bolşevizmi Türkiye içinde emrivaki hale getirip Türkleri bağımsızlıkla uyuşmayacak bir hale sokmak, memleketin idaresini Moskova'ya bağlamaktan ibarettir." Şeklinde özetliyorlardı. Kısacası, Türkiye egemenleri, emperyalizmin açık işgaline karşı tavır alırken bile onlarla nasıl uzlaşacağının yollarını aramaktadır. Bu arada da Rusya kozunu çok yönlü olarak kullanmaktadır.

Sovyetlerin Türkiye'den herhangi bir çıkar sağlamak ya da emperyalizmle ilişkilerinde Türkiye üzerinde bir ödünleşmeye girmek tarzında herhangi bir niyet ve tavrı olmadığı halde, Ankara Hükümeti tarafından 2 Eylül 1920'de, Sovyet Rusya'nın İngiltere ile Türkiye üzerinde pazarlık yapacağı öne sürülerek şöyle deniyordu: "İşte bu programı izleyen Bolşevikler, şimdiye kadar hiçbir fedakarlık karşılığında olmayarak Türkiye'nin kendi ellerinde bulunduğu propagandasını yapmışlar ve bu propagandayı İngilizler'le pazarlıkta kıymetli bir mücadele metası olarak kullanmışlardır. Türkiye'ye bir kuruş vermeyerek onu avutabilmişlerdir." Oysa bu dönemde Sovyet Rusya, bırakalım ilerici, demokrat olmayı, İngiltere'ye karşı savaşan başta Türkiye olmak üzere İran, Afganistan, Hindistan gibi ülkeleri desteklemiş ve onlara dostluk elini uzatmıştır. Anti-komünist Ankara Hükümetinin düşünce ve kararları, gerçekleri hiçbir biçimde yansıtmadığı gibi tam bir kavrayışsızlık ve gericilik örneğidir.

Sovyet Rusya'nın "Türkiye enkazı üzerine" İngilizlerle pazarlığa oturacağının söylendiği dönemde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin önderlik ettiği Komünist Enternasyonal, bunun tam tersini söylemektedir. Komünistler, "Sömürgecilik ve Ulusal Politika Sorunları ve 3. Enternasyonal" adıyla çıkardıkları kitapta şöyle demektedirler: "Sovyet Rusya'ya karşı savaş, ihtilalci doğuya karşı savaş demektir. Ve bunun tam tersi de doğrudur. Doğuya karşı savaş Sovyet Rusya'ya karşı savaş demektir." Yine aynı kitapta şu görüşler yer almaktadır: "İngiltere ve Fransa için Rusya'da sosyalist iktidarın kalıcı olarak kurulması, doğudaki ve hepsinden de önce Küçük Asya'daki tüm İngiliz ve Fransız emperyalist planların yıkılması

demektir. Bu yüzden Sovyet Rusya'ya karşı kudurmuş Leh Köpeklerinin, uyanan Türkiye'ye karşı da Klikya ve Suriye'deki Fransız birlikleriyle, Mezopotamya'daki İngiliz kuvvetlerine yardım etmek için Yunan köpeklerinin zincirlerinden serbest bırakılmalarının aynı zamana gelmesi boşuna değildir." Bu şekilde, emperyalistlerin Türkiye ve Rusya üzerinde oynamak istedikleri ve oynadıkları oyunu ortaya koyuyorlardı.

Nitekim emperyalistler Vrangel'i destekleyerek ve Karadeniz'i kontrol altında tutarak Sovyet Rusya'nın denizden Türkiye'ye yardım yapmasını engelleyeceklerdi. Ayrıca Kafkasya'da Menşevik Gürcistan'ı ve Taşnak Ermenistan'ı destekleyerek denetim sağlanmış, Sovyet Rusya, Türkiye ve Hindistan tehdit edilerek birbirleriyle ilişki kurmaları engellenmeye çalışılmıştır.

1920 Eylül ayında Bakü'de toplanan ve Türkiye'nin de resmi delegelerle katıldığı Doğu Halkları Kongresi'nin açılış konuşmasında Zinovyev, Mustafa Kemal'in neden desteklenmesi gerektiğini şöyle dile getiriyordu: "Bizimle beraber olmayan hatta bazı nedenlerle bize karşı olan grupları sabırla destekleyeceğiz. Örneğin, Türkiye'nin durumu böyledir. Bildiğimiz üzere Sovyet Hükümeti Kemal Paşa'yı desteklemektedir. Kemal'in yöneteceği hareket, düşmanların elinden Halifeliğin kutsal kişiliğini kurtarmak istiyor. Bu bir komünist görüş müdür? Hayır… Bir daha tekrarlayalım. Türkiye'de halka dayalı hükümetin siyaseti bizim siyasetimiz değildir. Ama biz yinede şu anki İngiltere Hükümetine karşı devrimci her türlü mücadeleyi desteklemeye hazırız."

Doğu Halkları Kurultay'nda bu görüşler dile getirilirken "Türkiye'nin enkazı üzerine" İngilizlerle anlaşmaya oturacaklar diye feryat eden Ankara Hükümeti'nin 1921 başlarında Londra Konferansı'na gönderdiği Bekir Sami başkanlığındaki Türk heyeti, İngiltere Başbakanı Lıyod George ile görüşerek İngilizlerin güdümünde Sovyet Rusya'ya karşı savaşma önerisinde bulunuyordu. Yine 1921 yılında Fransız'larla bir ayrıcalık antlaşması imzalanmış ve Fransız'ların Romanya, Polonya ve Türkiye'yi Sovyet Rusya'ya saldırtma durumları söz konusu olmuştur.

Tüm bunlar Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye kuşkulu bakmasına yol açıyordu. Ne var ki, bütün endişelere rağmen, bir yandan Enver Paşa ile ilişkilerin sürdürülmesi denenirken öbür yandan, Ankara Hükümetine çeşitli biçimlerde yardım edilir ve itici davranılmamaya çalışılır. Fakat nitelikleri konusundaki yargıdan ötürü, söz gelimi Ankara'nın 1920-21 yıllarındaki askeri ittifak girişimleri, güvensizlik temelinde geri çevrilir.

Ankara Hükümeti'nin 1921 Şubat'ında Moskova'ya 'dostluk ve barış anlaşması' yapmak üzere bir heyet göndermesiyle gündeme gelen gelişmeler de, bu durumu çeşitli yönleriyle ifade etmektedir. Görüşmeler sırasında, Sovyet yetkilileri Türklerin tutumunu hiç de güven verici bulmadıklarını bildirirler. Çiçerin, Türk yönetimini, gümrüğü işgal etmekle, Ermenistan'da ayaklanarak Erivan'ı ele geçiren batı yanlısı Taşnaklar'a yardım etmekle, Sovyetlerden Ankara'ya gitmek üzere yola çıkan TKP önderi Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının öldürülmesiyle ve Ankara'daki komünistlere baskı yapmak ve tutuklamakla suçlar. Bu durum

karşısında dostluk anlaşması yapılamayacağı, ancak bir barış antlaşması imzalanabileceği bildirilir. Bu arada, bu anlaşmaya yanaşılmamasında aynı dönem İngiltere ile yapılmaya çalışılan bir ticaret anlaşmasının da rol oynamış olduğunu belirtmek gerekir. Stalin, Ali Fuat Cebesoy'a şöyle der: "İttifak yapamayız. Çünkü İngilizlerle ticaret anlaşması yapacağız. Fakat asıl amacımız olan mücadeleye kapalı veya açık olarak devam edeceğiz. Biz muhtaç olduğumuz maddeleri İngiltere'den alır ve İtilaf Devletleri'nin birliğini parçalarsak, önemli bir başarı elde etmiş oluruz. Dolayısıyla, bu ticaret anlaşmasına zarar verecek bir şey yoktur."

Fakat Sovyetler, Türkiye'ye ilişkin bütün endişe ve güvensizliklerine rağmen, yukarıda vurguladığımız nedenler kapsamında, Anadolu Hareketi'ne ilişkin tutumunu değiştirmemiştir. Yine bu konudaki bir ikincil faktör olarak, Yunanlıların Anadolu'da yeniden ilerlemeye başlamalarını ve askeri açıdan emperyalist tehlikenin artmaya başlamasını da saymadan geçmeyelim. Sonuçta 16 Mart 1921'de bir dostluk anlaşması imzalanır. Bu anlaşmaya göre, Sevr anlaşması uluslar arası düzeyde Sovyetler Birliği tarafından geçersiz kılınır ve Sovyetler, daha o tarihte, Misak-ı Milli sınırları içinde Ankara hükümetini tanıyan ilk ülke olur. Aynı zamanda, anlaşmadan sonra Türkiye'ye yardımı daha da arttırır. Sovyetler, bu anlaşmayı imzaladığı gün, İngilizlerle de biraz önce değindiğimiz ticaret anlaşmasını imzalar. Londra'da yapılan görüşmelerde İngiltere Başbakanı Lloyd George, söz konusu anlaşmaya 'Sovyetlerin Kemalistlere yardım etmemesi' koşulunu koymak istemişse de bu istek, Sovyetler Birliği tarafından reddedilmiştir.

Ankara, Sovyetlerin kendilerine yönelik tutumuna ilişkin ne düşünüyordu? Ali Fuat Cebesoy'un sözcükleriyle dile getirelim. Cebesoy yapılan yardımın büyük bir özveriden kaynaklandığını vurguluyordu: "İttifak antlaşmasında ısrarımızın nedeni, fazlaca sağlamayı düşündüğümüz yardımı bir yükümlülüğe bağlamak içindi. Bir hükümetin ötekine yapacağı yardımı bir ittifak anlaşmasına yüklemenin, emperyalist bir devlete karşı müdahale durumunda bulunan bir millete yapılacak bir prensip yardımından daha önemli olacağı kuşkusuzdu. Çok çetin mücadelelerden sonra para, silah ve savaş malzemeleri bakımından yapılacak yardımın, Sovyet Dışişleri Komiseri'yle Türkiye Büyükelçisi arasında karşılıklı olarak gizlice verilecek mektuplarla sağlanması ve bu gizli mektupların da imzalanacak dostluk anlaşmasının ayrılmaz bir parçası sayılması kararlaştırıldı. Kısa zamanda birkaç taksitle verilmek koşuluyla 10 milyon altın ruble ve iki tümeni tümüyle silahlandırabilecek miktarda tüfek, süngü, mitralyöz, top, cephane, kesim hayvanları sağlanmıştır. O tarihlerde Polonya yenilgisi üzerine Polonyalılara 30 milyon ruble gibi önemli bir savaş tazminatı verilmesi yükümlülüğü ve Kızıl Ordu'nun Polonya savaşındaki silah ve cephane kaybı göz önüne getirilirse bizim elde edebileceğimiz para ve silah yardımlarının Ruslar için büyük bir özveri olacağından şüphe edilemezdi."

Sovyetlerin Kurtuluş savaşına kendi zor koşullarına rağmen, en ateşli anti-komünistlerin dahi 'Sovyetler, Milli Mücadeleye askeri malzeme ve para yardımında bulunmuştur' yüzeyselliği içinde değinmek zorunda kaldıkları katkının son derece önemli boyutları olduğu gerçeğinin altını çizmek gerekir. Şu saptama, bu

durumun en yalın ifadesidir. TBMM Hükümetinin 1920 ve 1921 yılları içinde Mecliste onayladığı Milli Savunma giderlerinin toplamı, Sovyetlerin iki yıl içerisinde Ankara Hükümetine yaptığı para yardımına denk düşüyordu.(7)

Anadolu Hareketi boyunca alınan tek dış kaynaklı yardımı gerçekleştiren Sovyetlerin bu dostluk tavrını bir Sovyet yetkili şöyle temellendiriyordu: "M.Kemal Hareketi, bir kurtuluş hareketidir. Ve şu ana kadar elimizden geldiği kadar desteklememizin sebebi de bu özelliğidir. Ama bu hareket başarıldıktan sonra Türkiye'deki eski gericilerin, ağaların ve beylerin iktidarı yeniden ele geçiremeyeceklerine dair hiçbir garantiye şahit değiliz. 1908 Jön Türk ihtilal örneği önümüzde duruyor. Şu anda M. Kemal milletin saygı ve sevgisini kazanmış durumda ama bir karşı müstesna onu desteklemeyen generaller ve politikacılar geridir. Daha şimdiden elimizde Fransız kapitalistleri ve emperyalistlerle ilişkide bulunduğuna dair işaretler değil kesin deliller var. Yarın eğer savaşı kazanır ve Yunanlıları Anadolu'dan ve Trakya'dan kovarlarsa, başında M. Kemal bulunsun bulunmasın Türkiye Batı'ya yönelecektir."

Bu öngörü, çok fazla zaman geçmeden gerçeklik kazanmış ve 1922 yılında, "Büyük Taarruz" dan önce Başbakan Rauf Orbay, savaşın kazanılacağı olasılığı kuvvetlenince Sovyetlerle ilişkiler konusunu kendileri açısından gereken bütün vurgulamalarıyla dile getirmiştir: "Bolşeviklere gösterilen dostluk, onlardan alınan para ve savaş araçları yardımından ötürüdür. Son Bolşevik armağanlarıyla birlikte Sovyet dostluğu bitecektir." Ve Büyük Taarruz'dan sonra Türkiye'nin savaşı kazandığı kesinleşince, Batı ile ilişkilerini açığa vurma konusunda özgürleşmiş olarak,

Sovyetlerin daha dün büyük özverilerle gönderdikleri silahları, emperyalistlerle birlikte Sovyetlere çevirmekten kaçınmazlar. Rıza Nur, Lord Curzon'a, işbirlikçiliğinin, emperyalizme uşaklığının dilini döker: "Biz Rus'a karşı sizin bir savunma siperiniz oluruz. Irak'ta para harcayacağınıza biz size parasız jandarmalık ederiz."

5- EMPERYALİSTLERLE İLİŞKİLER

Emperyalizme karşı tavır almak; emperyalizmin özellikleri ve girdiği geri kalmış ülkelerde gündeme soktuğu ilişki ve programlardan ötürü, temelde onun sömürü sistemine ve yerli işbirlikçilerine tavır almak demektir.

Özellikle dönemimizde 'siyasal bağımsızlık', siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel bağımsızlık bütünün bir faktörü olmaktan çıkmış, emperyalizmin sömürüsünü daha olgun ve rahat koşullar altında sürdürmesinin bizzat emperyalizm tarafından takılan yaftası haline gelen, içi boşaltılmış, suni bir kavram olmuştur. Bu nedenle emperyalizmin açık işgaline karşı verilen savaşların, doğrudan onun sömürü sistematiğine ve ülkedeki her türlü varlığına son vermeyi amaçlamadığı, buna yönelmediği hallerde, bir işgal biçiminden başka bir işgal biçimine geçişi sağlamaktan öte bir anlam taşıyabilmesi olanaksızdır.

Çağımızda, ulusal kurtuluş savaşlarının ancak proletarya ideolojisinin önderliğinde söz konusu olabileceği gerçeğinin gerekçesi budur. Bu karakterde bir kurtuluş, bu boyutlar ve kapsam içinde anti emperyalist tavır alış, ancak ve ancak proletarya ideolojisinin yön vermesi ve elbette aynı bağlamda

proletarya ve müttefiklerinin önderlik tavrı, belirleyici işlevleri ile gündeme gelme şansına sahiptir.

Anadolu Hareketi'nin seyrinde ise, gerek önderliğin durumu açısından, gerekse aynı temel verilerden kaynaklanarak emperyalizmle girilen daha savaş yıllarındaki ilişkiler açısından tam tersi özellikler görülmektedir. Bu özellikler ki, ikincil nitelikli boyutlar taşımayan, hareketin egemen karakteri olan özelliklerdir. O halde Anadolu Hareketi, anti emperyalist bir içerik ve sonuç taşımamakta, salt açık işgale verilen bir savaş panoraması sunmaktadır.

Bir hareketin tanımlanmasına yol açan neden, hareketin sunduğu verilerin sentezi, tayin edici fonksiyonları niteliğidir. Dolayısıyla, gerek önderliğin tavırlarında, gerekse savaşın kapsadığı kesimlerin amaç ve niteliklerinde homojenlik aranamaz. Aynı şekilde, bizzat savaşan güçlerle olsun, fiili ittifak veya destek güçlerinin farklı çıkış noktalarından hareket ettikleri halde bir yerde buluşmaları, farklı sınıfsal ve politik karakterlere rağmen çakışmaları yanıltıcı olmaktadır. Nitekim söz konusu çakışmaların çok geçmeden çelişkiye dönüşmesi kaçınılmazdır. Öte yandan önderliğin küçük burjuva yapısı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu çakışma perspektifleri, Marksizmin sınıf ve katmanlar çözümlemelerinde karşılığını bulmaktadır. Küçük burjuva kesimi, sınıfsal bir yapısallık arzetmeyen, halkın yön verdiği hareketliliklerde proletaryaya, aksi halde burjuvaziye yedeklenen, burjuva ideolojisi ve tavrını temsil eden bir kesimdir.

Bu çerçeve içinde Anadolu Hareketine baktığımızda, önderliğin, bir yandan açık işgale karşı dövüşürken bir

yandan da emperyalizme eklemlenmenin, çizilecek ulusal sınırlar içinde emperyalizmin uluslar arası sistematiğine dahil olmanın canhıraş döğüşünü verdiğini görürüz. Savaşın başından itibaren, hatta en güçlü oldukları anda, emperyalizmin bu yönde bir girişimi olmadığı dönemlerde dahi, emperyalistlerle anlaşmanın kapılarını zorlamışlardır. Deyim yerindeyse, emperyalistlerden emperyalist beğenmişlerdir. "Siyasi bağımsızlığın tanınması halinde" yabancı sermayeye karşı olmadıklarını, yabancı sermayenin ülkeye gelmesinden memnun olacaklarını özellikle ve sürekli olarak vurgulamışlardır.

Aynı sürecin bu tarz sömürü yöntemindeki başarılı ve cazip ismi ABD olduğundan, gönülde yatan büyük aslanın ABD olması da doğaldır.

Siyasal bağımsızlığın, ülkenin alt ve üst yapısının kayıtsız özgürlüğü demek olduğu gerçeğinin bilincini, Anadolu Hareketi'nin önderlerinde aramak anlamsızdır. Çünkü bu saptama, materyalizmin gerçekleriyle siyasallaşan sınıfların ve önderliklerin çıkarımıdır, onların tavırlarına yön verir, ışık tutar. Siyasal bağımsızlık, askeri bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık vb. soyutlamalar ise idealizmin safsatalarından öte, emperyalizmin demogoji riyasından başka anlam taşımaz.

Ve Mustafa Kemal İzmir İktisat Kongresi'nin açış konuşmasında demektedir ki: "Ulusal egemenlik, ulusal ekonomi ile desteklenmelidir… Siyasi ve askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun ekonomik zaferle taçlandırılmazsa sonuç kalıcı olmaz." Güzel! Fakat ne yazık ki Mustafa Kemal konuşmasını

sürdürüyor: "Sanılmasın ki yabancı sermayesine karşıyız… Kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayelerine lazım gelen güvenceyi vermeye her zaman hazırız"… İzmir İktisat Kongresinde benimsenen, Misak'ta ise başından beri güdülen amaç açıkça görülmektedir: "Türk, diline, milliyetine, toprağına… düşman olmayan milletlere daima dosttur, yabancı sermayesine karşı değildir. Ancak kendi yurdunda kendi diline ve kanununa uymayan kuruluşlarla ilişkide bulunulamaz… her türlü ilişkide fazla aracı istemez".

Cumhuriyet'in kurulduğu ilan edilene kadar emperyalizmle ilişkiler konusunda bir hayli yol alınmıştır. Emperyalist devletlerle, hayata geçen geçmeyen bir dizi anlaşma imzalanarak çeşitli ayrıcalıklar tanınmıştır. Bu anlaşmalar, Anadolu Harekatı'nın niteliğini, programını en iyi tanımlayan belgelerdir. Hemen hemen hepsinde, yapılacak yatırımlarda % 50 oranına kadar Türk sermayesinin katılımı öne sürülür.

1921 yılında Londra Konferansı'na katılan Bekir Sami, İtalyanlarla ve Fransızlarla teslimiyet niteliğini taşıyan anlaşmalar imzalamıştır.

Bu anlaşmalar, M. Kemal ve Meclis tarafından reddedilmiştir. Ancak aynı tutarsız karakteri doğrultusunda, M. Kemal bu kez kendisinin yönlendirdiği gelişmeler sonucunda, 20 Ekim 1921 tarihinde, Fransızlarla yapılan Ankara Anlaşmasının devamı olan mektup alışverişi ile, daha önce karşı çıkılan imtiyazların hemen hemen tamamını tekrar Fransızlara vermiştir.

Olayın dikkat edilmesi gereken yönü, yapılan anlaşmalarda imtiyazlardan söz edilmediği halde, aynı dönemde gerçekleştirilen bir dizi gizli mektup alış-verişi ile bağlar

kurulmasıdır. Türkiye adına Dışişleri Bakanı Yusuf Tengürsenk altı, Fransa adına Franklin Boulan beş mektup vermiştir. Mektuplara göre bir Fransız grubu, Hurşit vadisindeki demir, krom ve gümüş madenlerini %50'ye kadar hissesi Türk olmak üzere 99 yıl işletecektir. Ayrıca, Ergani madenlerinin işletilmesine Fransız gruplarının da girebilmesi sağlanıyordu. Savaştan önce Adana'da bir Fransız şirketinin almış olduğu pamuk arazi imtiyazının hayata geçirilmesinde çıkarılan zorlukların giderilmesi için çaba sarfedileceği bildiriliyor; varılan anlaşmalarla, Türkiye'deki Fransız sağlık, eğitim ve hayır kurumlarına dokunulamayacağı garantisi veriliyordu. Türk sanat ve jandarma okullarında Fransız öğretmenlerden yararlanmanın arzu edildiği bildiriliyordu.

Fransızlarla bu anlaşmaların yapıldığı süreçte Ankara'daki yabancı trafiği bir hayli yoğundur. Bu trafik akışında Amerikalılar dikkati çekmektedir. Daha sonra ABD ticaret ataşesi olarak Türkiye'de bulunacak olan Jullian Gillespre, 1922 başında davetli olarak Ankara'ya gelir. "Yusuf Kemal Bey, Fethi Bey, Dr. Adnan Bey ve Celal Bey'lerle tatmin edici bir çok görüşmeler" yapan bu Amerikalı, Washington'a gönderdiği 2 Şubat 1922 tarihli resmi raporunda şunları yazmaktadır: "Milliyetçi Türk hükümeti, gerçekten ABD ile yakın ticaret kurmak istiyor. Hem hükümet çevrelerinde hem de halk arasında Amerikalılara karşı uygun bir davranış var. Bu tutumun nedenleri şunlardır. 1) Milliyetçi Hükümet hemen maddi yardım istemektedir. Bu verilecek bir imtiyaz karşılığı avans, kredi ya da özel bir borç biçiminde olabilir. 2) Hükümet yetkilileri, Amerikan sermayesi yatırım yaparsa Amerikalıların

Misak-ı Milli'de yazılı amaçlara müdahalede bulunmayacağına, siyasal amaçlarla hareket etmeyeceğine inanmaktadır. 3) Ayrıca Avrupa'da ileride yapılacak bir barış konferansında ticaret ve iktisadi haklar konusunda sorun çıkabileceğinden çekinmektedirler. Bu durumda, şu imtiyaz ya da bu ekonomik hak başkasına verilmiştir, diyebilmek istemektedirler. Açıkça, ticari imtiyazların Amerika gibi siyasal bir güç tarafından desteklenen güçlü finans gruplarına verilmesinden yanadırlar"

"Klikya'da Amerika ve Amerikan iş çevreleri konusunda olumlu bir eğilim var. Anadolu'nun en verimli köşelerinden biri olan Adana Ovası'nın sulama projesi daha kimseye verilmiş değil. Hükümet bu projeyi incelemekte ve şimdilik Amerikan kapitalistlerinin bir öneride bulunmasını beklemektedir. Güvenilir kişilerden öğrendiğime göre, böyle bir sulama projesi için büyük sermaye yatırımı gerekmeyecektir. Bu yapılırsa bütün Adana ilini ve Mersin Limanı'nı kapsayacak elektrik elde etmeye yeterlidir. Savaş sırasında bu konuda Alman mühendislerinin hazırladığı özel bir raporu ele geçirmeye çalışıyorum."

Özel raporları ele geçirmeyi sağlayacak ilişkiler içinde olan Amerikalı, Rauf Orbay aracılığıyla Türk Hükümeti'ne soruyor: "Hükümet tarafından şimdi ne gibi yatırım ve yapım projeleri üzerinde durulmaktadır? Bunların hangileri Amerikan sermayesinin incelenmesine açıktır?" Rauf Orbay'dan aldığı yanıtı da ülkesine şu biçimde bildiriyor: "Hükümet tarafından incelenmekte olan projeler şunlardır: Mersin Limanı, Adana Ovası'nı sulama projesi, Zonguldak ve Bayburt'un elektrik projeleri… Şu projeler de hemen incelenecektir: Bütün Karadeniz Limanları, bu limanları iç bölgelere bağlayacak demiryolları, bu

bölgelerdeki madenler, Ankara-Sivas ve Erzurum-Sivas, Bayburt-Erzurum-Trabzon, Trabzon-Rize demiryolları, Harput-Ergani-Mardin-Diyarbakır demiryolları… Bu sayılan işler Amerikan sermayedarlarına açıktır."

Amerikan sermayesine açık olan projeler yalnızca bunlar değildir. Aynı bağlamda, sözkonusu Amerikalı raporunu sürdürüyor:

"Türk Milliyetçi Hükümeti, Musul ilinin Arap değil Türk nitelikler taşıdığını bildirerek kendilerine ait olduğunu ileri sürüyor. Buralardaki ve Van Gölü çevresiyle Erzurum'daki petrol yatakları çok önemli sayılıyor. Belki de bu ülkenin işlenmemiş en büyük kaynağı olarak kabul ediliyor. Bu yönde herhangi bir Amerikan grubu girişimlerde bulunursa olumlu işlem görecektir sanırım." Jullian Gillespre'nin tahmini doğru çıkıyor ve 1923 başlarında bir Amerikalı grup ile (Chester Grubu) Doğu'daki petrolleri kapsayan anlaşma imzalanıyordu.

Nisan 1923 tarihinde, TBMM tarafından onaylanan Chester Anlaşması'na göre, Amerikan grubu Ankara'dan Kerkük'e, Samsun ve Doğu Beyazıt'a kadar uzanan 4400 km. uzunluğunda demiryolu ile üç liman yapımı üstlenmiştir. Demiryolu ve limanların işletme hakkıyla, inşa edilecek demiryolu hatlarının her iki yanındaki 20'şer km.lik alanda, petrol dahil olmak üzere, tüm madenleri işletme imtiyazları 99 yıllığına bu şirkete veriliyordu. Önemli ölçüde vergiden muaf tutulacak ve özel kolaylıklardan da yararlanacak olan bu şirkete, azami %50 oranında Türk sermayesinin de ortak olması öngörülmüştür. Bu grupla imzalanan ikinci anlaşmayla da Türkiye'nin ithal edeceği tarım makine ve gereçleri grubun tekeline verilmiştir.

Ülkemizin yer altı kaynaklarının önemli bir kısmını 99 yıl Amerikan sermayesine teslim eden bu anlaşma, hükümet çevreleri tarafından "Ekonomik Zafer" olarak nitelenip, büyük coşkuyla karşılanmıştır. Başbakan Rauf Orbay, şu sözlerle meclisi de kendi coşkusuna ortak olmaya çağırmaktadır: "Cenab-ı Hak (Chester imtiyazı ile öngörülen) hududun rey ifasını Meclis-i Alinize mukadder kıldıysa.. meclisten alnınız açık vicdanınız sarih olarak gidebilirsiniz."

Türk yetkililerin "büyük başarı" olarak değerlendirdikleri bu ayrıcalık anlaşmasına, İngiliz ve Fransız emperyalizmi, tekel niteliği gösterdiği için karşı çıkmış, serbest rekabet şartlarının ve "açık kapı" ilkesinin bozulması olarak değerlendirerek "açık kapı" ilkesinin uygulanmasını istemişlerdir.

Anlaşma, Musul petrolleri üzerinde gündeme getirildiği ve esas olarak o tarihte Türk-Irak sınırı henüz belli olmadığı, Musul'un nerede kalacağı saptanmadığından dolayı, daha sonra Musul'un Türkiye sınırları dışında kalması üzerine Chester grubunun anlaşmayı feshetmiş, Türkiye'ye 50,000 liralık tazminat ödetmiştir. Türkiye ile Chester grubunun anlaşmasından önce, bir başka Amerikan grubu olan Standart Oil Company de İngiliz-Fransız sermayesi ile yine Musul petrolleri üzerine anlaşmıştır. Böylece iki taraflı oynayarak durumu kendisi açısından sağlama alan Amerikan emperyalizmi, her koşulda kazançlı çıkacağı bir politika izlemiş, Musul konusunda da İngiliz görüşlerini desteklemiştir.

Türk Hükümeti bir yandan Amerikan emperyalizmine hizmet ederken, diğer yandan Yunan işgalcilerin babası İngiliz

emperyalizmini de unutmamıştır. Demiryollarının, limanların ve yer altı kaynaklarının önemli bir kısmını Amerikan tekeline verirken, İngiliz emperyalizmine de, dış ticaretin önemli bir kısmının tekelini vermiştir.

Londra'da yayınlanan Morning gazetesinin 6 Ocak 1923 tarihli sayısında, Leslio Urguhatt, "Türkiye İnkişaf-ı İktisaliyesi" adıyla kurulan Şirket için şunları yazıyordu: "İngiliz sermayesi Türkiye'nin ekonomide gelişmesine yardımda bulunabilmek için Lozan Konferansı'nın başarıyla sonuçlanmasını beklemektedir." Bu şirketin en önemli ortağı Russo Asiatik Corporation adlı şirkettir ve nominal sermayesi 250,000 İngliz Lirası olup, şartlar gerektirirse bir milyon veya daha fazla İngiliz Lirasına çıkarılacaktır. Şirketin amacı; madenleri -petrol dahil- geliştirip işletmek, demiryolları için resmi ve özel anlaşmalara girmek, hükümet adına iş yapmak veya takip etmektir. İdare heyeti, beş İngiliz ve dört Türk'ten kurulu olacaktır.

Mr. Urguhatt'ın şirketi ile, kapitülasyon özellikleri de taşıyan bir anlaşma imzalanıyor, yine Londra'da yayınlanan The Times, (22 Haziran 1923) bu konuda şunları yazıyordu: "Türkiye ticaret şirketi veya benzer bir isim altında, 145.000 İngiliz liralık veya yaklaşık olarak bir milyon TL'lık yeni bir şirket kurulması kararlaştırılmıştır. Bu yeni şirketle Türkiye Milli İthalat ve İhracat AŞ. birbirinin dörtte bir hissesine sahip olacaklardır. Bu iki şirket en geniş bir biçimde işbirliği yapacaklardır. Yeni şirket Millet Meclisi'nin idaresi altındaki bölgelerde yapılacak ihracatta Türkiye Milli İthalat ve İhracat AŞ. tüm temsilciliğine sahip olacaktır. Millet Meclisi bu tasarıyı

desteklediğinin bir göstergesi olarak Cardiff'e benzediği söylenen Karadeniz'deki (Zonguldak) kömürleri işletmesini bu şirkete bırakmıştır.

Türkiye'nin kalkınmasını, bütün ülkenin ithalat ve ihracatını kontrol eden ve geniş ölçüde parlamento üyelerinin ortak olduğu bir şirkete bağlamak, aslında Türkiye gibi ticaretin savaş dolayısıyla karmaşık, örgütsüz bir duruma girdiği bir ülke için dikkat çekici bir çözümdür. Şayet bu tasarı amacına ulaşırsa Türkiye ile ticaret yapmak isteyenler bunu ancak yeni şirket aracılığıyla yapabilecektir."

Bu anlaşma iki önemli nedenden ötürü uygulamaya girmemiştir. Birincisi, emperyalistlerle ilişkilerde İstanbul Ticaret Odası ağır basmıştır. Anadolu ticaret burjuvazisinin kendi yerini almaya çalışmasına ve hükümet destekli bir tekel kurmasına karşı çıkmıştır. İkinci muhalefet te Amerikan emperyalizminden gelmiştir. Amerika'nın söz konusu muhalefeti The New York Times'da (17 Haziran 1933) şu şekilde dile getirilmektedir: "Bu anlaşma uygulamada rekabeti ortadan kaldıracak güçte olup, İngiliz ve Fransız mallarına, Türk pazarlarına girişte mutlak bir öncelik tanımaktadır… Türk hükümeti şirkete herhangi bir müdahaleyi, serbest ticaret bahanesini öne sürerek reddebilecektir. Oysa yeni şirketin Türklere ait bölümünün hemen hemen tamamı Türk milletvekilleri tarafından kontrol edildiğine göre, uygulamada 'açık kapı' ilişkisinin gerçekleşmesini beklemek pek mümkün değildir."

Yine ABD emperyalizminin uluslar arası Standart Oil şirketi, ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 17 Mayıs 1987 tarihli

mektupta şunları yazıyor: Bize bildirilenler doğruysa, Türkiye'deki yatırımlarımızın büyük bir tehlikeyle karşılaştığını belirtmek isteriz." Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı şu açıklamayı yapıyor: "Bu anlaşma hem Amerikan ticaretine, hem de Amerika'nın desteklediği 'açık kapı' ilkesine indirilmiş önemli bir darbedir." O günkü emperyalistler arası ilişkilerde, Amerikan çıkarlarına darbe indirilmesi sözkonusu olamayacağından, bu anlaşmaların hayata geçmemesi, Türkiye'nin emperyalizme tavrı açısından önem taşımaz. Önemli olan Türkiye'nin emperyalist sömürü karşısındaki anlayışı ve attığı adımlardır. Kaldı ki, anlaşmaların uygulamaya girememesinin nedenleri, o günkü koşullarda emperyalist ülkelerin birbirlerine karşı ve Türkiye'nin bunlara karşı tavır alamayışıdır.

Bu anlaşma ve tanınan ayrıcalıkların, ağırlıklı olarak politik nedenlerden kaynaklandığını, yapılacak Lozan Antlaşması'nda destek sağlamak amacından kaynaklandığını da söyleyemeyiz. Bu anlayışla hareket edilseydi, birine veya birkaçına karşı diğerine ayrıcalık tanınarak destek sağlama yoluna gidilirdi. Oysa, aynı süreçte barış anlaşması yapılacak bütün emperyalist ülkelere ayrıcalıklar dağıtılmıştır. Bu konuda esas olarak Anadolu Hareketi'nin sınıfsal ve ideolojik özellikleri, tali olarak da dönemin politik etkenleri rol oynamıştır. Çıkarılması gereken sonuç, "anti-emperyalist" bir hareketin, emperyalizmin askerlerini topraklarından çıkararak tekellerini davet etmesidir. Bu davetteki aşırı istekliliği nedeniyle şu espriyi dile getirmemek elde değil: "Sen askerlerinle beni sömüremezsin ama ben tekellerin aracılığıyla kendimi sömürtürüm!"

Bu arada belirtmek gerekir ki, üzerinde büyük fırtınalar koparılan 'kapitülasyonların kaldırılması' sorununda, kapitülasyonların reddi, emperyalizm açısından fazlaca önem taşımıyordu. Bir anlamda, uzun yıllar devlet üzerinde ciddi bir bağlayıcılık yaratmış bir sömürü mekanizması olan kapitülasyonların kaldırılması yeni devletin başarısıdır. Fakat bu başarıyı, zaman aşımına uğramış, bir hayli yıpranmış bir sistemin taşıdığı anlamla birlikte değerlendirmek gerekir. Bu durumda, azınlık burjuvazisinin eski konumunu yitirmesi dolayısıyla, emperyalizmin ülkeyi sömürmekte azınlıkları kullanmasının koşullarının da tükendiği görülecektir. Böylelikle ne emperyalizmin kapitülasyonlar üzerinde durmasının gerekliliği kalmıştır, ne de yeni devletin, bunları kaldırmak konusundaki tavrı dolayısıyla, emperyalistlerle o çok önem verdiği ilişkilerinin zaafa uğramasına ilişkin bir endişe duymasına gerek kalmıştır.

Lozan'da 29 Ekim 1914'ten önce yapılan anlaşmalar ile bu anlaşmalara daha sonra yapılan eklemeler kabul edilmiştir. Düyun-u Umumiye borçlarının Türkiye sınırları içinde kalan kısmının ödenmesi benimsenmiştir. Buna göre 5 Kasım 1914 yılına kadar ödenmemiş olan 139 milyon Osmanlı altınının %65'i ödenecektir. Musul sorunu da daha ileride görüşülmek üzere Milletler Cemiyetine bırakılmıştır. Milletler Cemiyeti, bir süre sonra Musul'un Irak'ta kalmasını kararlaştırmıştır.

Son olarak, emperyalizmle ilişkiler sorununun bir diğer boyutuna değinelim: Yukarıda ana hatlarıyla koyduğumuz, özellikle örnekler vererek ve tarihsel seyri somut adımlarıyla aktararak nitelediğimiz ilişkilerin durumuna rağmen, Anadolu

Hareketi'nin emperyalizme hiçbir anlamda zarar verici işlevi olmamış mıdır? Kuşkusuz olmuştur. Bu soruya 'hayır' yanıtı vermek, olayın gereken kıstasları içinde anti emperyalist konuma oturmamış olmasına ve gelişmelerin kısa zamanda emperyalizme önemli kazanımlar sunmasına rağmen; emperyalizmin Osmanlı düzeneğindeki ilişkilerini, planlı programlı olarak yeni devletin yeni ilişkilerine dönüştürmesi şeklindeki açıklamaları gündeme getirir ki, durum bu değildir. Böyle bir açıklama Marksizmin tarihe yaklaşım yöntemiyle örtüşmez.

Durum, birebir benzerlikler içinde olmasa da, benzer süreçlerde benzer özellikler gösteren geri kalmış ülkelerin, açık işgal karşısında, emperyalizmin saldırganlığına tavır alması, ama sömürü mekanizmasını parçalayacak dinamiklere sahip olmaması olayıdır. Ülkenin 'geri kalmışlığı', üretim ilişkileri temelinde söz konusu olduğu için ve üretici güçlerin o süreçlerdeki nitel ve nicel seviyesi, emekçi kitlelerin önderliği ele geçirmesine elvermediği için az önce tanımladığımız sonuç ortaya çıkmaktadır.

Yine ülkelerin dönüşümlerinde, iç dinamiğin belirleyici olması evrensel gerçeği temelinde; Anadolu Hareketi sırasında olduğu gibi, ülkenin doğru tanımlanmasından, beklentilerin rasyonelliğine, pratikteki ciddi katkılara kadar, Lenin önderliğindeki Sovyetler gibi ülkelerin bile durumun niteliğini değiştirmede fazla şansları yoktur.

Bağlarsak, Anadolu Hareketi'nin emperyalizmin çıkarlarına ilişkin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar da sözkonusudur. Açık işgalin kırılmasının, diğer geri kalmış halklara en azından bu bağlamda güç vermesi, emperyalizmin o koşullarda önem

verdiği bir politika olan Hindistan yolunun önüne engeller çıkması, Sovyetlerin kuşatılmasında en azından problemli bir bölge oluşması hareketin tarihsel sürece soktuğu olumlu faktörlerdir.

E) SONUÇ

Anadolu Hareketi'nin tarihsel seyrini yer yer kısa saptamalarla birlikte genel olarak gözden geçirdikten sonra onun niteliğine özellikle yer vermek gerekiyor. Bilindiği gibi bir hareketin niteliğini belirlerken; onun sınıfsal dokusu, önderliğin durumu, program ve hedefler göz önünde bulundurulur. Ki, 1919-30 Ağustos 1922 döneminde ülkenin çeşitli yerlerinde çarpışmayı soyutlayarak Anadolu Hareketi'ni salt işgal güçleriyle vuruşmaya indirgemek, olaya 'savaş' demek de doğru değildir. Çünkü durum, gerek bizzat kendi sürecinde savaşa koşut olarak gündeme sokulan, gerekse de daha sonra genel olarak aynı paralelde sürdürülen politikalarla, siyasal, sosyal, ekonomik, vb. çok yönlü bir hareket sunmaktadır. Dolayısıyla, genel bir nitelemeden önce başta nitelemenin öğeleri olmak üzere, bazı sorunların yanıtlarının saptanması gerekmektedir.

Öncelikle, Anadolu Hareketi bir sınıf ideolojisi temelinde mi gelişmiştir, yoksa bu şekilde gelişmeye tarihsel ve siyasal elverişlilik ortamı olmayan çeşitli hareketler gibi, görünümdeki farklılıklara karşı esasta bir sınıf ideolojisine bağlı, onun köklerinden sürgün vermiş ve sonuçta ona hizmet eden bir çizgi midir?

Başta egemen sınıflar olmak üzere, ülkemizin -bugünkü kapsamıyla- sol literatürüne kadar uzanmış 'Kemalizm' kavramı,

kendi özel niteliği olan bir ideoloji midir? İdeolojiden öte, bir ekol, bir çizgi olarak özgünlük taşımakta mıdır? Bu kavramın böylesine geniş bir yelpaze içinde yerleşikliğinin nedenleri nelerdir? Ve ideoloji nedir? İdeolojiyi; ekonomik, siyasal, sosyal normlara sahip sınıfların düşüncelerinin sistemli biçimlenişi olarak genel bir soyutlamayla tanımlamak olasıdır. Ne var ki, ideolojiler bu genellemenin kapsamında ama bundan çok daha yüklü anlamlar içerir. Elbette düşünce, maddi koşullarca belirlenir. Düşüncenin kendi sistematiği içinde ciddi aşamalar, nitelik sıçramaları yapabilmesinin koşullarını, tarihsel boyutu içinde maddi yaşam sunar. Bu veriler dönüp yeniden maddi yaşamın gelişme dinamiği olur. Fakat önemli bir noktayı tam da burada gözden kaçırmak olasıdır. Bu gerçekliklerin yanı sıra, belli bir dokuya, kendi kendine yaşama özgürlüğüne kavuşan düşünce, o andan itibaren maddi yaşamdan göreceli bir bağımsızlık kazanır. Yaşamın verilerini alarak kavramak-tanımlamak basit denklemi, artık karmaşık, çok bilinmeyenli problemlerle yer değiştirmiştir. Ve düşünce kendine özel bir dünya yaratmış, kendi kurallarını koymuştur.

İşte eğer bu tablo sınıfsal ve siyasal boyutlar içinde çiziliyorsa, o artık bir ideolojidir. Ayrıca yine eklemek gerekir ki, bir düşünce sistematiğinin ideoloji olabilmesi için bilimsel olması şart değildir. Tıpkı idealizm gibi bilime aykırı, onu yadsıyan özelliklerle de bezeli olabilir, ama bu onun bir sınıfın varlık koşullarını tanımlamasına engel olmadığı için ideolojisi olmaması anlamına gelmez. Konuya ilişkin olarak Engels'in 14 Temmuz 1893'de Franz Mehring'e yazdığı mektubu anımsamak yararlı olacak… Engels, sıradan soyutlamalardan öte, ideoloji üzerinde çok yönlü düşünerek diyor ki:

"İdeoloji, sözde düşünürün herhalde bilinçli olarak, ama yanlış bir bilinçle gerçekleştirdiği bir süreçtir. Onu harekete geçiren gerçek güçler kendisi için meçhuldür, öyle olmasaydı zaten ideolojik bir süreç olmazdı. Bu yüzden sözde düşünür, yanlış ya da görünüşte kalan itici güçler tasarımlar. Düşünsel bir süreç olmasına bakarak, ister kendisinin ister kendisinden öncekinin düşüncesi olsun, ondan saf düşüncenin içeriğini ve biçimini çıkarır ve sadece düşünce gereçleriyle uğraşır. İşin temeline bakmadan bu gereçleri düşünceden çıkmış sayar ve daha uzaklarda, düşünceden bağımsız kökenleri olup olmadığını araştırmak zahmetine katlanmaz. Onun gözünde bu doğaldır; çünkü düşüncenin aracılığıyla gerçekleşen her insan eylemi ona son çözümlemede, temelini düşünceye dayamış olarak görünür. Sanki tarihsel ideoloji, her özel alanda, daha önceki kuşakların zihninden bağımsız olarak meydana gelmiş ve birbirlerini izleyen bu kuşakların beyninde kendine özgü bir dizi bağımsız gelişmeyi geçirmiştir. İşte her özel alandaki ideolojik görüşlerin bu görünüşte bağımsız tarihleridir ki, insanların çoğunu aldatmaktadır.

Luther ve Calvin resmi Katolik dininin hakkından geliyorlarsa, vb. bu, herhalde düşünce alanından çıkmayan olaylar nedeniyledir ve değişmiş ekonomik koşulların düşünsel bir yansısıdır. Aslan Yürekli Richard ve Philippe Auguste, haçlı seferlerine girişecekleri yerde serbest ticareti gerçekleştirmiş olsalardı bizi beş yüzyıllık yoksulluktan ve budalalıktan kurtarırlardı. Buna ideologların şu aptalca düşüncesi de ekleniyor: Tarihte rol oynayan çeşitli ideolojik alanlara bağımsız bir tarihsel

gelişme tanımadığımıza göre, onlara hiçbir tarihsel etkilik de tanınmamalı.. Bu iddia, diyalektiğe aykırı basit bir görüşe, karşılıklı etki üstünde kesin bir bilgisizliğe dayanmaktadır. Bu baylar, ekonomik olgular tarafından yaratılır yaratılmaz her tarihsel etkenin kendisinin de bir etki yarattığı ve kendi nedenlerine etken olabileceği olgusunu, çoğu zaman maksatlı olarak unutuyorlar. Gerçeğin bu biçimde çıkarımlarının yapılabileceği Aristo çağından günümüze kadar düşüncenin karakterinin üzerinden de çok fazla su aktı."

O halde ideoloji, sınıfsal karakterde, sınıfın maddi yaşam koşullarınca belirlenen, onun çıkarlarını amaçlayan, dolayısıyla maddi hareket noktası üzerinde biçimlenen düşünsel olgular temelinde yükselip, koşul-düşünce ikileminde bir sürekli alış veriş içine giren, komünizme kadar da sınıfsal karakterini yitirmeyen sistematiktir. (Komünizm ise bir sınıf ideolojisi değil, ilk kez toplumsal düşüncedir.) Komünizme kadar sınıflar dışında, sözgelimi ara tabakalara ilişkin, sözgelimi bir erk bileşimine ilişkin ya da ezilen katmanların bileşimine ilişkin 'özgün' ideolojiler yaratmak, materyalizmin temel kıstaslarını tepelemekle eş anlamlıdır. Ve küçük burjuvazinin ideolojisi olamaz. Onun düşüncesi, düzen statükoculuğu kapsamında burjuva ideolojisinin alt türevi, bir dipnotudur. Aynı biçimde, çağımızın devrimlerini tanımlarken sosyalizm aynı zamanda köylülüğün ezici nitel bölümüne hitap ettiği ve onun koşullarını, çıkarlarını tanımladığı halde, sosyalizm proletarya ideolojisidir, diyoruz.

Sonuçta Kemalizm, bir ideoloji olmadığı halde Türkiye egemenlerinin 'sınıflar üstü devlet politikası' demagojisinin içini kendi programlarıyla doldurduğu bir egemenlik ve

muhalefet gömleği (hem egemenlik, hem muhalefet gömleği, karşıt bütün tezlerin ortak gömleği…) olarak sürrealist varlığını korumuştur.

Anadolu Hareketi sırasında düşüncede, ekonomide, Kemalizm'in ve idealizmin (burjuva ideolojisinin) arayışı içinde olan, bunu gerçekleştirmek için çırpınan, uluslar arası ilişkilerinde de daha o günden bu temelde varoluşun eklemlenişlerini arayan fakat tarihsel sürecinden ötürü ne proletarya ideolojisine, ne de burjuva ideolojisine ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olarak egemen olma, onunla doğrudan buluşma olanağı olmayan önderlik, hem kendi kimliği, hem de programları açısından sürekli çırpınıp durmuş, otodinamiğinin verilerinin farkında olduğu için de kendisi emperyalizmi aramıştır. Bu sözlerimiz, M. Kemal'in tutumunu hoşgörüyle karşıladığımız, tarihsel bir alternatifsizlik olarak yorumladığımız şeklinde algılanmamalıdır. Marx'ın farklı bir konuda, burjuvazinin tarihsel görevini sona erdiğini belirtirken ifade ettiği gibi artık onun, "kendisinin çağırdığı bu cehennem güçlerinin maşası olarak" kendi ülkesini, alacağı işbirliği rüşvet (bu rüşvetler çoğu zaman 'iktidar'dır) karşılığı emperyalizmin ayakları altına döşediği aşikardır"…

Düşünce planında burjuvazi ve proletaryanın dışında bir sistematik kurulabilmek te siyasal bilime aykırıdır. Ve elbette 'Kemalizm'e bir felsefe akımı demek hiçbir anlamda sözkonusu olmasa da 'Kemalizm'in toplumsal etkinliklerini düşünürken, Fransız Regar Garaudy'nin 'mızmız felsefeler' diye adlandırdığı burjuva akımlarını (3) anımsamamak olası değil. Burjuva ideolojisinin genel karakterinden kaynaklanan bu mızmızlık,

onun bir takım temel normlarına karşı yola çıkıp, ona hizmet etmeye kadar varan çeşnidir. Ne var ki, bütün bu görünürdeki çeşniye karşın, son çözümlemede çağımız iki büyük kamptan ibarettir. Burjuvazi ve proletarya.

"Günümüze kadar varolagelen bütün toplumların tarihi, sınıf savaşımları tarihidir. Özgür yurttaş ve köle, derebeyi ve serf, lonca ustası ve kalfa, tek sözle ezen ve ezilen her an birbirlerine karşı olmuşlar ve kimi zaman alttan alta, kimi zaman da açıktan açığa sürekli bir kavga sürdürmüşlerdir. Bu kavga, her seferinde, ya bütün toplumun dönüşmesiyle ya da çatışan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanmıştır…

Feodal toplumun yıkıntılarından fışkıran çağdaş burjuva toplumu, yeni baskı koşulları ve yeni kavga biçimleri getirmiştir. Burjuva çağı, şu ayırt edici özelliği taşır: Sınıf çelişkilerini basitleştirmiştir. Bütün toplum giderek iki büyük topluma bölünmüştür. Burjuvazi ve proletarya. Ortaçağın toprak köleleri arasından kasabaların ayrıcalıklı halkı türemiştir. Bunların arasından da burjuvazinin ilk biçimleri gelişmiştir… Burjuvazi, tarihsel süreçte son derece devrimci bir rol oynamıştır. Nerede üste çıkmışsa orada bütün feodal, ataerkil ilişkilere son vermiştir. Feodal bağları hoyratça koparıp atmış, insanla insan arasında yalın çıkar ve peşin para bağından başka hiçbir ilişki bırakmamıştır. O güne dek el üstünde tutulan, baş tacı edilen en kadar meslek varsa hepsinin kutsal halesini yıkıp atmış; hekimi, hukukçuyu, papazı, ozanı, bilim adamını, ücretli işçileri yapmıştır."(4)

Önderliğin niteliğine, yapısına ve konumuna gelince; bir hareket, önder kadroların sınıfsal kökenine bağlı olarak

nitelenmez. Önemli olan bu kadroların hangi sınıftan, kattan gelirlerse gelsinler, o hareketin sürecinde hangi sınıfsal temellerden kaynaklanan amaç ve programlara hizmet ettikleridir.

Evet, çokça söylenegeldiği üzere, Anadolu Hareketi'nin önder kadroları, ordu ve bürokrasiden gelmektedirler. Buradan yola çıkarak devletin iki temel kurumu olan bürokrasi ve militarizm kökenli kadroların, bürokrat ve askerlerin genellikle küçük burjuva hareketin 'ideolojik, sınıfsal' yapısını ve o anlamda niteliğini belirlediği söylenemez.

Küçük burjuva 'ideolojiler'in değil ama, küçük burjuva karakterli çizgilerin tipik 'mızmız'lıkları, yalpalamaları, burjuvazinin gücünü kollamaları ve kovalamaları, ihtilal ve yukarıdan aşağıya girişimcilik darbecilik tablolarıyla küçük burjuvanın çizebileceği çeşitli çizgiler çekmiştir döneme… Ne var ki, olayın sınıfsal niteliği bu çizgilerle değil, dayandığı temel ekonomik ve siyasal olgularca belirlenir ve ol belirlemeler burjuva rotayı ortaya koymaktadır. Önderliğin amaçları, toprak ağaları ve Anadolu komprodor burjuvazisi ile, azınlık burjuvazisinin işlevlerini devralmak isteyen İstanbul ticaret burjuvazisinin amaçlarıyla buluşmuş, programın esası, devlet yönetiminde varlık çıkarları temelinde bürokrat ve askerlerin bu amaçlarıyla bütünleşerek oluşmuştur. (5)

Önderlik söz konusu kesimlerin siyasal ifadesi haline gelmiştir. Bu durum, bürokrat kesimin egemenlik güçleriyle ittifakı tarzında şekillenmiyor, tam tersine bu kesimin görece

bağımsızlığına rağmen bir buluşma gündeme geliyordu. Savaştaki ve savaşın organizasyonundaki misyonları ile söz konusu 'bağımsızlık' artmış, yeni devletin inşasında önemli rol oynamış, onların rahatlığına ve işlevlerindeki hızına hizmet etmiştir.

Durumu kuramsal açıdan da ifade etmek gerekirse, bilindiği gibi devlet en genel tanımıyla bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki baskı aracıdır. Ancak bu durum her zaman ve her koşulda bu denli yalın ve kaba çizgiler içinde değildir. Ve kendi içinde özgün biçimler oluşturur. Devlet sınıfsal bir baskı örgütlenmesi olduğu ve bu durum uzun vadeli programlarla belirlendiği halde, güncel anlamda toplumdaki diğer kesimlere karşı da yükümlüdür ve bazı işlevler ortaya koymak durumundadır.

Öte yandan devletin iki temel örgütü olan ordu ve bürokrasi de kendi içlerinde kurumsallaşır. Özellikle kapitalizmin güçlerini daha da geliştirip karmaşık bir hale getirdiği bu kurumların yönlendirilmesinin, aralarındaki eşgüdümün sağlanmasının mekanizması, siyasal iktidarın yönetim ve yürütme organıdır. Ve her siyasal iktidar gücünü toplumun egemen sınıflarından aldığı gibi egemen sınıfların bürokrasi, militarizm ve siyasal iktidarla ilişkileri de karmaşık dengeler üzerinde biçimlenmiştir. Bu biçimlenme, egemen sınıflarla ilişkilerinin kuruluşuna, tarihsel gelişimine, toplumun ideolojik, politik, hukuksal, kültürel vb. evrimleriyle toplumdaki güçler dengesine oturur. Günümüzün kapitalist devletlerinde birçok kurumlaşma özde aynı olsa da, söz ettiğimiz olguların durumuna göre farklılaşan çizgiler, ağırlık noktaları da taşırlar.

Toplumsal evrimdeki farklılıklar, devletin şekillenmesine de yansır. Ancak temelde bir sınıfın, burjuvazinin devleti olma niteliği değişmez.

Devletin yapısındaki karmaşıklık, doğal olarak üst yapı kurumlarına değişen özellikler getirir. Egemen sınıfların devlet içindeki konumlanışına, devletin biçimlenişindeki etkinlik ve rollerine göre bazı özerkliklerde şekillenir. Öte yandan kimi ülkelerde devlet kurumları daha karmaşık bir karakter arzetmekte iken kimilerinde daha yalındır. Kimi ülkelerde siyasal mekanizmayla egemen sınıfların ilişkileri daha karmaşık ve dolaylı iken kimilerinde daha açık ve nettir.

Özetle, ülkemizde devletin kurumlaşmasına, siyasal mekanizmaya ve egemen sınıf ilişkilerine bakarken, sorunu bu perspektiflerle ele almak gerekir. Ülkenin toplumsal evriminin koşul ve verilerine ilişkin olarak kaçırılan faktörler, çözümlemenin gerçeklikten uzak ve soyut kalmasını doğurur. Cumhuriyet Devleti, Osmanlı Devleti'nin sunduğu tarihsel veriler üzerinde varlık kazanmış ve onun kalıcı yanlarını içererek, dinamizm sunabilen yanlarında kısmi değişiklikler yaparak biçimlenmiştir.

Osmanlı devletinin o süreci, bürokrasinin alabildiğine palazlandığı, siyasal mekanizmanın asker-bürokrat kadrolarca oluşturulduğu, bu kadroların mevcut belirsizlik ve otorite boşluğu ortamında egemen sınıf gibi davrandığı (aynı zamanda esas olarak emekçi kitlelere karşı konumlandığı) bir devletti. Bir önceki dönemden devraldıkları bu durum, Anadolu Hareketi'nin kadrolarına

daha fazla özerklik olanağı tanıyan bir özellikti. İlk bakışta bu görece özerklik, söz konusu kadroların egemen sınıflarla ilişkilerini gizliyor, onlara bağımsız bir görünüm kazandırıyordu. Gerek bu olgu, gerekse de askeri-siyasi kadroların küçük burjuva kökenli olmaları, siyasi iktidarın ekonomik egemenlik güçlerinden ayrı olarak, küçük burjuvazinin elinde olduğu, (savaşın önderliğinin küçük burjuva kesimince üstlenilmesinin yanı sıra) yeni devletin de 'küçük burjuva diktatörlüğü' olduğu yanılgısına yol açmıştır.

Bu saptama yapılırken, gelişmelerin, siyasal, ekonomik ve sosyal plandaki karar ve uygulamaların, ağırlıklı olarak emekçilere mi yoksa egemen sınıfların çıkarlarına mı hizmet ettiği gözetilmemiş ve yanlış çıkarımlar yapılmıştır.

Öte yandan emperyalizmle acil bütünleşme tavrı, devlet olanaklarının hangi kesimlerin çıkarlarına sunulduğu doğru çözümlenememiştir. 'Kemalislerin' sol tandanslı bazı tavırları da ülkenin yobaz bir çevresince 'komünist' ilan edilmelerine yol açmıştır. Bismarkvari girişimlerle burjuva kültürü, işçi ve köylüye devletin ihsanı olarak sunulmuştur. Bu kültürün en ilkel ve yapay tarzı, bütün topluma şırınga edilmeye çalışılmıştır. Çözümlemelerdeki yanılgıların nedenlerinden biri de bu durum olmuştur. Söz konusu yanılgılar, daha sonraki dönemlerde de değişik şekillerde sürmüştür. İlginç olan, aynı durumun değişik dönemlerde, dönemin koşulları doğrultusunda tümüyle zıt saptamalarla tanımlanabilmesi ya da değişik kesimlerce yadsınması veya savunulmasıdır.

Oysa ulusal gelirin ve toplam kredilerin dağılım rakamları durumu oldukça somut ifade ediyor: İşçiler, köylüler ulusal gelirden çok az payı alırken, aslan payı toprak ağalarına ve burjuvaziye gitmiştir. 1950'ye kadar ücretliler %70-80 oranında vergi öderken, tüccar ve sanayicilerin ödedikleri vergi tutarı ancak %10'du. Bütçe gelirlerinin en büyük bölümü ise geniş kitlelerin ödediği dolaylı vergiler oluşturmaktadır. 1923-29 arasındaki bütün bütçe gelirlerinin %38'i, 1930-34 arasında %28'i, 35-39 arasında ise %27'si dolaylı vergilerden oluşmaktaydı ve yine toplam kredilerin 1924-38 arasında %70'i tarım dışı alana giderken, %19'u devlete gitmekteydi.

Giderek temelde farklılık göstermeyen ama devlet müdahaleciliğinin, liberalizmin dozajındaki anlaşmazlıklardan yola çıkan değişik klikler oluşmuşsa da, oligarşik ittifakın temelinin (Oluşumunun değil) yeni devletin kuruluşunun hemen akabinde atıldığını söyleyebiliriz. Kapitalizmin ekonomi anlayışını rehber edinen yeni devletin, bu anlayışı ülke koşulları ve kendi niteliği bağlamında çarpık ve ilkel tarzda hayata geçirmeye çalışmasının yanı sıra, tutarlılık gösterdiği tek konunun anti-komünizm ve şovenizm olduğu gerçeğini özellikle vurgulamalıyız.

III. BÖLÜM

ANADOLU HAREKETİNDEN SONRA ÜLKENİN DURUMU VE ÖNEMLİ GELİŞMELER

A) BAZI YÖNLERİYLE SÜRECE BAKIŞ

Anadolu Hareketi'nin önderliği, savaştan sonra bu kez daha elverişli koşullar altında ve ülke çapında (ulusal, sınıfsal boyutlar egemen etmenler olmak kaydıyla) sosyal, siyasal, kültürel, psikolojik… bütün düzlemlerde geniş bir önünü açma maratonuna başlamış ve bu maratonu oldukça da hızlı koşmaya çalışmıştır.

Bir yandan her muhalif hareket ezilmeye çalışılırken, öte yandan egemen ittifakın hem dış destek ve bağlantılarının hem de iç işlerlik ve gücünün pekiştirilmesi, yeni devletin bu nitelikler çerçevesinde kurumlaştırılması hedeflenmiştir. Kitlelerin, devletle son derece mesafeli bir konumda, olabildiğince edilgen, seçeneksiz, apolitik bir durağanlık içinde tutulması başlıca amaçlardan biri olmuştur.

Bu yolda oldukça uzun bir süre egemen kesimlerin fraksiyonlaşmasına da izin verilmemiş, yasama, yürütme ve yargı sistematiği de söz konusu amaçlar doğrultusunda ki işlev ve fonksiyonlarla donatılmıştır. Egemenlik, kendi çerçevesi içinde bile herhangi bir muhalefete açık kapı bırakmayarak motorunu taşsız, çakılsız bir kulvarda sürmeyi tercih etmiş, bu durumun yaratacağı toplumsal basıncı bertaraf etmek için de her yöntem sevap sayılmıştır.

Üretim ilişkileri ve üretici güçlerin durumu, belirlenen politikalar kapsamında yukardan aşağıya ve her türlü yapay zorlama yolunun gündeme alınmasından kaçınılmayarak düzenlemeye çalışılmıştır. Üretim araçlarının yine bu temelde beslenip geliştirilecek Türk burjuvazisinin eline geçmesi programı, bir yerde Türk burjuva öncelleriyle kapitalist üretim araçlarının, emperyalizmin suyunu sağladığı bir çorbada buluşturulup (o suyun içinde ve normal gelişim, varlık kazanma, kimliğini yaratma seyrinden yoksun olarak) birbirini geliştirmesi anlamına gelir. "Devlet eliyle fert zengin etmek" şeklinde tanımlanıp meşrulaştırılan bu politikayla, devletin tüm olanakları egemenliğin ve egemen sınıf olma koşullarının ayakları altına serilmiştir.

Sermaye birikimi gereksinimini karşılayabilecek bir dış sömürü olanağı olmadığı için kaçınılmaz olarak bu amaçla emekçi kesimler son sınırına kadar azgın bir sömürü girdabına sokulmuştur. Oldukça dar bir nicel kesimi ifade eden egemen sınıflar ittifakına ilişkin vergiler ancak sembolik rakamlar karşılığı iken, emekçilerin çok az tutulan ücretlerinin üzerine de ağır vergiler yüklenmiş, geniş kitlelerin kullanmak durumunda olduğu temel tüketim mallarına yüksek tekel fiyatları saptanmış, dolaylı vergilerle bu kaynak güçlendirilerek teşvik ve desteklemeler şeklinde egemen kesimin hizmetine sunulmuştur.

Yine bu kesimin pratikte ortaya çıkan sorunlarına ilişkin olarak, vakit geçirilmeksizin yasal düzenlemelere ve yenileştirilmelere gidilmiştir. Devletin bu işlevinin ve egemen kesimlerin önünde onun yolunu açıcı, zemin hazırlayıcı, gücünün

elvermediği her noktada onun adına ekonomide de kurumlaşan yedeği olma durumunun 'devletçilik' politikası olarak lanse edilme aldatmacası, daha bu yıllardan itibaren Cumhuriyet sürecinin temel demagojilerinden olmuştur.

Aynı dönemde emperyalizmle ilişkiler, çeşitli politik gerginliklerden ve uluslar arası platformlardaki genel çelişkilerin de yansımasından kaynağını alarak bir türlü Türkiye egemenliğinin istediği rotaya girmemiş, emperyalizmle bütünleşmek için gereken dönüşümler yeterince sağlanamamıştır. II. Bunalım Döneminin özellikleri gereği emperyalist sömürü, alt yapı yatırımlarıyla, ticari plandaki sermaye aktarımı ve dış ticaret açıklarıyla, feodalizmin tasfiyesine yönelinmeden komprador burjuvazi aracılığıyla sürmüştür. Ülkede yaratılan değerler, dolaşım düzeyinde etkin olan ticaret sermayesi aracılığı ile metropollere aktarılmıştır.

Lozan antlaşmasıyla Kürt ulusu, emperyalizmin planı uyarınca dört parçaya bölünmüş olarak konumlandırılmıştır. Bu konumlanışı, öncelikle, tümü yarı sömürge sürecindeki diğer ülkelerin sınırları içinde bırakılmasıyla, (Türkiye Cumhuriyeti Devleti dahil) sözkonusu ülkelere politik planda bir 'rüşvet' olmuştur. Öte yandan, görünürdeki çarpışma gücünün TC. olması ve uzun vadeli hesapları dolayısıyla emperyalizm açısından sürecin önemli bir tercihi olmuştur.

Kürt halkı, Anadolu Hareketi sürecinde hareketin sınırları içinde tutulmuş, fakat açık işgal son bulur bulmaz önderliğin bu konudaki tavrı her açıdan somutlaşmış, 1938'e kadar sürecek olan Kürt İsyanları başlamıştır. Katliamlar, sürgünler birbirini izlemiş, hareketlilik tümüyle yok edilemese de bir süre için büyük ölçüde susturulmuştur, söndürülmüştür.

Yeni devlet Lozan'da, uluslar arası planda hukuksal varlığını meşrulaştırdıktan sonra, 1923 Ekim'inde M. Kemal ve çevresinin senaryosu çerçevesinde TBMM'de Cumhuriyet ilan edilmiştir.

1921 Anayasası'ndan sonra saltanat ve hilafetin kaldırılacağını sezinleyen saltanat ve hilafet yanlılarının çelişkileri, Cumhuriyet'in ilanından sonra doğal olarak artar. Bu gerçeğin, programları açısından pürüz yaratmasını önlemek amacında olan M. Kemal'in politikası gereği, Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre önce Meclis'te subay maaşlarının artırılması gündeme getirilir. Olası çatışmaların önlemini önceden alma politikası, benzer şekilde Lozan'da söz konusu olmuş, İstanbul Hükümeti'nin de çağrılması üzerine alelacele saltanatın kaldırıldığı ilan edilmiştir. Hilafet ise aynı süreçte kaldırılmayıp bu konuda programda olan tavır ileri bir tarihe ertelemiştir.

Böylelikle bir yandan Lozan görüşmelerinde İslam duyarlılığı, hilafet vesilesiyle Ankara Hükümeti'nin kozu olarak cephe tutulmuş, öte yandan aynı davranış, ülkedeki dinci muhalif güçlere yönelik yeni politikanın kademe kademe gündeme sokularak hazmettirilmesi ve olası tavır alışlara meydan verilmemesi avantajı haline getirilmiştir. Dolayısıyla halifelik ancak 31 Mart 1924'te kaldırılmıştır.

Hilafetin kaldırılmasından önce ülkenin çeşitli toplumsal kesimleri bu doğrultuda hazırlanmış, uygun ortam yaratılmıştır. M. Kemal bu kesimlerin en önemli ve etkin olanlarıyla bizzat görüşmeler yapmış, konuya ilişkin olarak onları da arkasına almıştır. Sözgelimi o dönem İzmir'de tatbikatta olan ordunun ileri gelenleriyle, tatbikatı izleme gerekçesiyle, uzun süre birlikte olarak iki ay boyunca hem onlarla hem de basın ve üniversite ileri

gelenleriyle konuyu görüşmüş, daha önce aynı konuda çıkan tartışmalar nedeniyle İstiklal Mahkemeleri'nde özellikle basın mensuplarına verilen gözdağı niteliğindeki cezaların yönünü de farklılaştırmaya çalışmıştır. Verilen cezalar ve bunların affından sonra dönem, gözdağının sonuçlarını toplamaya artık oldukça elverişlidir.

Halifeliğin kaldırılmasından kısa bir süre sonra (20 Nisan 1924) yeni Anayasa yürürlüğe sokulmuştur. Demokratik hak ve özgürlüklerin göstermelik biçimde de olsa yer almadığı bu Anayasa'nın TBMM'de tartışılması sırasında, Cumhurbaşkanı'nın ve yürütme organının son derece belirgin olağanüstü yetkilerine ilişkin olarak çıkan tartışmalar nedeniyle Cumhurbaşkanı'nın ve hükümetin yetkileri bir ölçüde kısıtlansa da son çözümlemede durum, diktatörlüğün kabaca tanımlanmasından öte bir anlam ifade etmemektedir. Halk kitleleri üzerinde özellikle yoğunlaşmak kaydıyla, toplumun hiçbir kesiminin hiçbir kıpırdanışına ve muhalefetine izin verilmeyecek mekanizmalar ve yaptırımlar, yeni devletin karakterinin temel faktörleri olarak somutlaşmıştır. Bu durumu sistematize edecek kurumlaşmaların temelleri de yeni devletin temelleriyle özdeşleştirilmiştir. Devletin gelişip kendi doğrultusunda ilerlemesiyle birlikte sözkonusu kurumlaşmalar da gelişmiştir.

Henüz Anadolu Hareketi'nin savaş sürecinde olduğu evrelerde de varlığını çeşitli şekillerde yansıtmış olan kadro çelişkileri, gelişmeler doğrultusunda şiddetlenmiş, ve (17 Kasım) 1924 de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Politik taktiklere ilişkin görüş ayrılıklarının, feodal kurumların tasfiyesi sorununa farklı yaklaşımların yanı sıra Mustafa Kemal'in dar çevresiyle

birlikte diğer kadroların fonksiyonlarını dışlayıcı, onları iradesiz ve edilgen bir konuma sokucu tavırları, sorunun özünü oluşturuyordu. Trabzon Burjuvazisi, daha Erzurum Kongresi sırasında kongreye sunduğu bir önergeyle liberalizmi ve ademi merkeziyetçiliği savunmuştur. M. Kemal grubunun merkeziyetçi ve müdahaleci özellikleri karşısında 1922'de belirginleşen grup, TPCF'nin de nüveleri anlamına gelir.

Kurucuları ve yöneticileri içinde Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Rauf Orbay'ın da yer aldığı TPCF'yi çeşitli kesimler, Halk Fırkasına karşı yedek bir güç olarak desteklemişlerdir. TPCF'nin kurulmasından sonra İsmet İnönü, sıkıyönetim ilan etmek doğrultusunda görüş belirtmişse de HF grubu bu öneriyi reddetmiştir. Bu, kendi açılarından daha mantıklı ve tutarlı bir yöntemdir. Çünkü henüz egemenlik katmanlarıyla her yönüyle bütünleşmemişler, bağlarını gerektiği şekilde güçlendirme sürecini tamamlamamışlardır.

Öte yandan Lozan görüşmeleri sırasında alınan erken seçim kararı doğrultusunda yapılan seçimlerde, ikinci grup ve eski ittihatçılar Meclis dışı kalmış olsa da, HF içinde henüz tam bir uyum sağlanabilmiş değildir. Dolayısıyla daha kapsamlı bir hesaplaşmanın koşulları olgunlaşmamıştı ve bu gereksinmeleri için 1925 yılına kadar beklemeleri gerekiyordu.

1925, İstanbul proletaryasının grevleri ve Kürt halkının isyanlarıyla başlar. O döneme kadar Kürt Ulusu üzerinde birçok oyun oynanmış ve işçi sınıfının göreli de olsa bazı haklarını gözetmek şöyle dursun, dönemin güçlükleri onların ve diğer emekçilerin sırtına yüklenmeye çalışılmıştır.

Sendikalar kapatılır, kalanların yönetimine hükümetin sadık adamları getirilir, sol örgütlenmeler tasfiye edilir. Fakat elbette bütün bunların ulusal ve sınıfsal fonksiyonların tümüyle ve kalıcı olarak dumura uğratılabilmesi için yeterli olma şansı yoktur. Bu durumun farkında olan hükümet ve egemen sınıflar, iktidarlarını pekiştirmede sözkonusu güçleri ciddi engeller olarak görmeyi sürdürmüşlerdir. Nitekim hükümet, egemen sınıflarla eklemleniş sürecinde ilerlemek, temel dayanaklarından olan Anadolu burjuvazisinin büyük kentlerdeki ticaret burjuvazisiyle öteden beri varlığını koruyan çelişkilerini çözümlemek, emperyalizmle geliştirmek istediği ilişkilerine daha elverişli bir zemin hazırlamak üzere, 'batılılaşma, uygarlaşma' kisvesi altında ülkenin dış görünümünü rötuşlayacak 'reform'ların aksamaması için, 4 Mart 1925'de Takrir-i Sükun yasasını çıkarır ve ülkeyi tam bir terör dönemine sokar.

Bu arada çeşitli toplumsal kesimlere ve sınıflara sus payı niteliğinde ödünler verilmekten de geri durulmaz. Hatta işçi sınıfına yönelik olarak dahi bu kapsamda değerlendirilmesi gereken girişimlerde bulunulur. İçeriği oldukça sınırlı ve göstermelik olan "tatil-i eşgal" yasası çıkarılır. Toprak ağalarına ise Aşar kaldırılarak ödün verilir. Aşar'ın kaldırılması o güne kadar Meclis'te defalarca görüşüldüğü halde bir sonuç alınmamasına karşın, Kürt İsyanı'nın başlaması üzerine 17 Şubat'ta ivedilikle çözüm bulunur. Takrir-i Sükun yasasının gündeme sokulmasından bir ay sonra ise Ticaret ve Sanayi Odalarının işlerliğini düzenleyen bir yasa çıkarılarak bu odalara bir çok olanak tanınır. Ardından esnaf ve zanaatkarların örgütlenmesi yeni hükümlere bağlanarak bunlar sanayi odalarının denetimine sokulur.

Takrir-i Sükun yasasının çıkarılmasında, o günlerde pratik olarak ülke gündemini devlet açısından en fazla zorlayan tepki olan Şeyh Sait İsyanı'nın önemli rol oynadığını belirtmek gerekir. Henüz kendi statüsünü ve niteliğini ispatlama çabası içinde olan TC Devlet'inin, sınırları içinde bırakılmış bir başka ulus üzerinde denetim kuramaması kendisi açısından endişe verici bir olgu idi.

Şeyh Sait Ayaklanması'na ilişkin tartışmalara genel olarak iki noktada yanlışlık yapar.Birincisi, hareketin görünümdeki dinsel motiflerinin niteliği çözümlenmediği için ulusal özelliklerinin küçümsenmemesi, ikincisi ise harekette İngiliz Emperyalizmi'nin rolü ve desteği olduğuna ilişkin savlardır. İkinci savın hatasının temeli, durumun emperyalizmin çıkarları açısından daha geniş ölçekli bir çerçeve içinde değerlendirilememesi, Kürt ulusu topraklarının bir bütün olarak görülememesi, Sovyetler Birliği tehlikesi karşısında emperyalizmin bu bölgede denetim altında tuttuğu devletlerin konumunun zaafa uğramasını tercih etmesinin sözkonusu olmadığının saptanamamasıdır.

Bu savın, bir diğer emperyalist değil de özellikle İngiltere'yi hedeflemesi ise, İngiltere'nin durumuna ilişkin ek faktörler nedeniyle yanılgının önemini artırmaktadır. Çünkü öncelikle I. Paylaşım Savaşının nedenlerinden biri olan Kürdistan'da (hangi yöresinde başlarsa başlasın) gündeme gelen bir ayaklanmanın bütün Kürtleri hareketliliğe sevkedebileceği gerçeğinin görülmesi gerekir. Fakat tersinden bakarsak, savunulduğu gibi olayın sadece dinsel faktörlerini ele aldığımızda ve halifeliğin tekrar tesisinin istendiğini varsaydığımızda, bu durumun en fazla İngiltere'nin çıkarlarını etkileyeceği görülecektir. Çünkü İngiliz Emperyalizminin egemenliği altındaki ülkelerde daha fazla Müslüman vardır.

Sonuç olarak,iki yıllığına çıkartılan fakat 1927'de iki yıl daha uzatılan Takrir'i Sükun yasası şöyle demektedir: "Gericilik ve isyana ve memleketin iç düzenini, huzur ve dinginliğini ve emniyet ve güvenliğini bozmaya neden olacak bütün örgütlenme, kışkırtma ve girişimleri ve yayınları hükümet, Cumhurbaşkanı'nın onayı ile doğrudan doğruya ve idareten yasaklamaya yetkilidir. Bu fiillere katılanları İstiklal Mahkemesi'ne verebilir." Burada da görüldüğü gibi Cumhuriyet tarihinde başlangıçtan günümüze, toplumsal hareketliliklerin de sol varlık ve eylemlerin de bastırılmasına yönelik girişimlerde 'irtica' motifinin vazgeçilmez öğe olarak kullanılmayı sürdürmesi, özelde incelenmesi gereken bir durum halini almıştır.

Takrir-i Sükun yasasının uygulanmasının uzatılmasını isteyen İsmet İnönü, amacı 1927 yılında şöyle açıklamaktadır: "İki yıl önce karşısında bulunduğumuz olayların en önemlisi Şeyh Sait Ayaklanması ile beliren eylem değildi. Asıl tehlike memleketin genel yaşantısında meydana gelen karışıklıktı, anarşik durumdu. Bu, memleketin birçok zamanlardan beri politik yaşantısına musallat olan başlıca derttir. Memleketin gelişip ilerlemesine ve samimi düzeltme isteklerinin bütün çabalarına engel olan budur. Ve bu, küçük çıkarları işletmeye alışmış soysuz aydınlarla, vicdan özgürlüğünü başkalarının vicdanına saldırmak için araç sayan politikacıların faaliyetidir."…. "Asıl tehlike, anarşistlerin, karıştırıcıların sağlıklı insan topluluklarının kafasına durmadan vurmalarında ve fakat düzenbaz bir saldırıcı olarak 'ne vuruyorsunuz' diye bağırmalarındadır. Aldığımız tedbir, yalnız doğudaki davranışın değil, memleketin gelişip ilerlemesine başlıca engel olan sosyal düzendeki karışıklığın ortadan kalkmasını sağlamıştır."

Takrir-i Sükun yasallaşır yasallaşmaz doğal olarak ilk yönelimi solculara olmuş ve ilk elde 83 solcu tutuklanarak İstiklal Mahkemesi'ne verilmiştir. Böylelikle, o döneme kadar legal konumdaki sol hareket, tutuklamalar sonucu geride kalan çok az sayıda kadrosuyla illegal konuma düşmüştür. T.C tarihine '1927 Komünist Tevkifatı' olarak geçen olay doğmuştur. Önemli ölçüde sindirilen TKP, 1930 Serbest Fırka denemesiyle tekrar su yüzüne çıkma girişimlerinde bulunsa da, 1930'dan sonra objektif olarak kendini feshetmiştir. Aralarından bazıları da, girdikleri cezaevlerinde başlamak üzere burjuvazinin ideologluğuna soyunmuş, bu durum, giderek TKP'nin bir anlamda resmi yazgısı haline gelmiş ve TKP daha sonraki dönemlerde de burjuvaziye ideolog üreten bir kurum haline gelmiştir.

Yasanın çıkmasından hemen sonra basına karşı 'cihad açılmış, gazeteler kapatılmış, gazeteler İstiklal Mahkemesine verilmiş, Kürt İsyanına karşı daha ilk günden Ankara Hükümeti'nin politikasını destekleyen 'Orak-Çekiç' te dahil olmak üzere her düzeydeki muhalif yayının kapısına kilit asılmıştır. İstanbul gazete ve dergileri olan Tevhid-i Efkar, İstiklal, Son Telgraf, Aydınlık, Orak Çekiç, Sebilürreşat'ın ilk elde kapatılmasının ardından, değişik yörelerde yayınlanmakta olan Yoldaş, Presse de Soir, Resimli Ay, Millet, Sada-yı Hak, Doğru Öz, Kahkaha, İstikbal, Tok Söz, Sayha gibi yayınlar da kapatılmış, benzer işlemlere tabi tutulmuşlardır.

Öte yandan TPCF'ye yönelik olarak kapsamlı bir tavrın uygulamaya sokulmasından da kaçınılmamıştır. Önce Kürt İsyanı'nı destekledikleri gerekçesiyle Şark İstiklal Mahkemesi'nin verdiği kapatma kararı, aynı günlerde hükümet tarafından da

benimsenmiş ve yürürlüğe konmuştur. 17 Haziran 1926 tarihinde ise "İzmir Suikastı" gerekçesiyle, hem ittihatçılar ve hem de içlerindeki Anadolu Hareketinin önder kadroları olmak üzere bütün TPCF yöneticileri, İstiklal mahkemelerine verilerek yargılanmışlardır. İstiklal Mahkemeleri'nin verdiği idam ve hapis cezalarıyla, özünde egemenliği elinde tutanlardan farklı bir niteliği olmayan bu kesim, karşıt tutumları dolayısıyla sindirilmiştir.

Sürecin en önemli baskı ve terör organı olan İstiklal Mahkemeleri, daha sonraki sıkıyönetim mahkemelerinin kendi koşullarına uygun öncelidir. Bu mahkemeler daha savaş yılları sırasında kurulmuştur. Niteliği üzerine fikir oluşturabilmek için, sözkonusu yıllarda bu mahkemelerin isimlerinin belirlenmesi için yapılan çalışmalarda "terör mahkemeleri" adının tartışılmasına bakmak yeterlidir. İstiklal Mahkemeleri, Meclis'ten seçimle gelen bir başkan, bir savcı ve iki üye ile bir de yedek üyeden oluşmaktadır. Görülen davalarda yasal engel olmamasına karşın avukat bulundurulmamaktadır ve verilen cezalar genellikle hemen infaz edilirdi. Hukuki bir dayanağı olmayan bu mahkemeler, görev bölgesi olarak saptanmış alan içinde şehir şehir gezerek çalışırlardı.

Verdikleri cezalara rakamlar açısından bir göz atıp bu doğrultuda fikir edinmek istediğimizde, karşımıza çıkan tablo ürkütücüdür. Sözgelimi Takrir-i Sükun döneminde, Şark İstiklal Mahkemesi iki yılda 5010 kişiyi yargılayıp bunların 2779'u hakkında beraat, 420'si hakkında idam kararı vermiştir. Asker kaçaklarına verilen yoğun idam cezalarının bu rakamlara dahil olmadığını da belirtmeliyiz. Sadece bu mahkeme, son altı

ayında 131 kişiye askerden kaçtıkları için idam cezası vermiştir. Askerlik ve insanların silah altında tutulması, savaştırabilmesi olgusuna, 'Kemalizm'i incelerken Anadolu insanının savaş karşısındaki konumunu belirlemenin önemi açısından değinmiştik. Ankara İstiklal Mahkemesi ise iki yıl içinde 2436 kişiyi yargılamış, bunlardan 1343 kişiye beraat, 240 kişiye idam cezası vermiştir. Yine asker kaçaklarının durumu bu rakamların dışındadır.

İstiklal Mahkemeleri, hükümete (daha doğru bir tanımla Mustafa Kemal'e) karşı sorumlu olarak çalışmaktadırlar. Bu mahkemelerin bağımsızlık olgusu açısından sergiledikleri vahim durumu ve o bağlamda ne ölçüde mahkeme, ne ölçüde terör ve infaz kurumu olduğunu bir örnekle açıklamak gerekirse; sözgelimi İzmir Suikastı Davası'na bakan İstiklal Mahkemesi'nin bir oturumunda, Kazım Karabekir, sorgusu sırasında: "Parti kurdurmak hükümetin elindeydi, kurulurken cesaret verenlerin başında hükümet vardı" der. Çeşme'de bulunan Mustafa Kemal, Karabekir Paşa'nın bu sözlerini duyunca çok sinirlenir ve bu tarz konuşmasına izin verdikleri için mahkemeyi suçlar, mahkeme kurulunun Çeşme'ye getirilmesini emreder. O gece verilecek balo gerekçe gösterilerek İstiklal Mahkemesi üyeleri Çeşme'ye getirilir. Mustafa Kemal onları bir odaya aldırtarak çok sert bir şekilde azarlar. Mahkeme Kurulu'nun baloda daha fazla duracak hali kalmamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın önünden geçip gitmeye de cesaret edemezler ve pencereden atlayarak dışarıya çıkar, kimseye görünmeden Çeşme'yi terk ederler. [6]

Bu dönemde “devrim” olarak lanse edilen bir dizi batı adaptasyonunun halk kitleleri tarafından kısa sürede ‘kabul’ görmesi ve hayata geçirilmesi için, yenileştirme seferberliği, baskı ve zor seferberliği ile aynı paralelde ve aynı ağırlık içinde uygulanmıştır. Sözgelimi ‘şapka devrimi’ nedeniyle, bu konudaki yasanın çıkarılmasının hemen ardından Erzurum’da çıkan karışıklıklardan sonra hızla yargılanan sanıklar hakkındaki karar üç gün sonra açıklanmıştır. Bu ilk “hüküm”e göre üç kişi idam, iki kişi de onar yıl cezaya çarptırılmıştır. Bu tarz cezalar, yurdun pek çok yöresinde “seyyar” İstiklal Mahkemeleri tarafından oldukça sık ve yoğun bir biçimde verilmiş olup, ceza nedenleri ve cezanın ağırlığı karşılaştırıldığında, Cumhuriyetin niteliği ve programının anlaşılması yolunda önemli bir kesit sunacak, ciddi verilerle yüklü bir tablo ortaya çıkacaktır.

Aynı yılın Kasım ayında ise “Tekke ve zaviyelerle türbelerin reddine ve türbedanlıklarla bir takım ünvanların men ve ilgasına dair” yasa çıkartılarak din adamlarının etkinliklerine önemli bir darbe indirilmiştir.

Bunların dışında, emperyalizme eklemlenmenin zemini, ‘Batılılaşma’ programı olarak lanse edilen uygulamalar çerçevesinde hızla yaratılmaya çalışılmıştır. Hafta tatili Cuma’dan Pazar’a alınmış, saat ve takvimde Batı Modeli benimsenmiştir. 1926 yılında İsviçre yasalarından kopya edilen “Medeni Kanun” ve “Borçlar Kanunu”, Mussolini pratiğinin ifadesi olan İtalyan Ceza Kanunu ve yine İtalyan ve Alman yasalarından kopya edilen Ticaret Kanunu çıkarılmıştır. İzleyen yıllarda ise, Hukuk ve Ceza Mahkemeleri Usulleri, Deniz

Ticaret, İcra ve İflas gibi mülkiyet kurallarını burjuva anlamda güvenceye alan yasalar çıkarılmıştır. Okuma yazma oranının son derece düşük olduğu bu dönemde Latin harfleri ve rakamları benimsenerek 'Batılılaşma' sürdürülmüştür.

Bu zorba 'reformizm' değerlendirilirken, Anadolu Hareketi'nin ve CHF'nin sınıfsal niteliği gözden kaçırılarak, sol'un özgücüne güvenmeyip dışındaki güçlerden medet umma tavrı, bir anlayış, bir çizgi haline getirilmiş, uzun yıllar bu bağlamda karşı-devrime azımsanmayacak bir hizmet paketi sunulmuştur. Bir ülkenin burjuvazisinin de, devlet erkinin fonksiyonerlerinin de, sol'ununda, potansiyel zaafları ve çeşitli biçimlerde kendi dışındaki güçlere bel bağlama tavrı, yelpazenin bütününde bağımlılık kimliği olarak ancak bu denli somutlaşabilirdi..

Çağdaşlaşma ve Batılılaşma kavramlarının ne denli gerçeklerden uzak olduğu; çağdaşlaşmanın üretim ilişkileri ile üretici güçlerin gelişimi doğrultusunda toplumun evrimleşmesi sayesinde kazandığı dinamiklere bağlı olarak gerçeklik kazandığı, aksi taktirde sübjektif çerçevede dahi yapay kalacağı kesindir. Bu durum için laiklik konusundaki gelişmeleri gözlemlemek, önemli bir veri olacaktır.

Laiklik, feodal bir kurum ve ilişkilerin tasfiyesine bağlı olarak gündeme gelebilir. Oysa T. C. devletinin feodalizmi tasfiye etmek (edebilmek) şöyle dursun, iktidarlarını pekiştirmek için feodal güçlere de gereksinimi olmuş ve bu kesimler çeşitli ödünlerle beslenmişlerdir. Burjuva karaktere oturma amaç ve çabası da; burjuvazinin egemenlik bloğundaki etkinliği ve potansiyel gücü de bu gerçeği ortadan kaldıramaz.

Nitekim çelişkinin niteliğini çarpıtarak bir pratik yaratma işlevinin kaçınılmaz paradoksu, laiklik konusunda bütün T. C tarihi boyunca ilginç görünümler sunmuştur. Bu yolda başlatılan hareketler, eğitimsiz ve bu konuda ilerleme koşulları olmayan kitlelerce, insana saldırı biçiminde görülmüş, kendine laik diyen bir devletle laik olmayan bir toplum karşı karşıya kalmış, dine ilişkin konulardaki biçimsel düzenlemeler, baskı ve zor yoluyla uygulattırılmaya çalışılmıştır.

Kaldı ki verili koşulların bu tablosunda devletin de laik olabilmesi söz konusu değildir. Nitekim laiklik uygulamaları ancak çarpık kapitalist oluşumların önünü açma konusunda işlevi olabilen bir sonuç yaratmış, ama aynı zamanda bu 'laik devlet', din unsurunun egemen sınıflarca kitleleri pasifize etmenin ve uyutmanın bir aracı olarak kullanılmasının kurumu olmuş, din ve mezhep farklılıklarından yola çıkılarak toplumsal çelişkilerin yönünün saptırılması da cazip bir yöntem olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, bir partinin sınıfsal konumunu, niteliğini belirleyen, onun ideolojik-politik çizgisi ve programıdır. Bu temelde, bir siyasal örgütlenmenin egemen sınıfların aygıtı olup olmadığını belirlemek, söz konusu örgütlenmenin yönetim mekanizmalarında, (egemen sınıfların üretim ilişkileri içindeki konumlanışına uygun olarak) sözgelimi mutlaka sermayedarların olması gerekmez. Esas olan, idare erkinin bu sınıfların çıkarlarının temsil edip etmediği, ona hizmet edip etmediğidir.

Bir partinin sınıflarla somut organik ilişkileri olmasını koşul olarak görmemek gerektiği gibi, bir ülkede aynı

sınıfın hizmetinde olan birden fazla parti de olabilir. Bu örgütlenmelerin hemen hepsi egemen sınıf veya katlar tarafından çeşitli şekillerde desteklenir. Birden fazla partinin bulunması, bu partilerin (aralarında nitelik olarak bir farklılık olmamasına rağmen) programlarının göreli değişiklikleriyle ülkenin ekonomik-politik ve toplumsal temelde değişik dönemlerinin 'alternatif' yedek aygıtları olarak var olması ve toplumsal muhalefetlerin bu düzen içi seçeneklerde boğulması, çok partililiği, egemen sınıflar açısından genellikle daha cazip kılar. Elbette bu arada, söz konusu partilerin iktidar yarışının şiddeti içinde sınıf çıkarlarını zedelememeleri, temel ilkedir.

Günümüzde de tümüyle egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda varlık kazanmış, kendilerini bu şekilde programlamış olan partilerin hepsi, Oligarşi tarafından değişik ölçülerle ve çeşitli biçimlerde desteklenmektedir. Güncel gereklilikler paralelinde hangi partiye destekle öncelik tanınacağı, hangi partinin ne oranda arkasında olunacağı, hangi partiye ne şekilde müdahale edileceği (yönlendirileceği) belirlenmekte, iktidar partisi veya iktidar partileri seçenekleri de, bu faktörler ışığında saptanmaktadır. Partilerin birbirleriyle mücadelelerinin kurallarını saptadıktan sonra güncel gelişmelere genellikle karışmayan egemen sınıflar, gerekli gördükleri durumlarda da fiili hakemlik rolünü oynarlar. Programlara açıkça müdahale ettikleri, eleştirdikleri ve somut programları bizzat ortaya koydukları da olur.

Ülkemizde de Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Partisi, ideolojik politik çizgisiyle, programlarıyla, egemen sınıfların, burjuvazi ve

toprak ağalarının siyasal örgütlenmesi olmuştur. CHP, Takrir-i Sükun sayesinde bu sınıflarla ilişkilerini her açıdan pekiştirme, muhaliflerini bertaraf etme ve politik arenada tek parti olma mücadelesi vermiştir. Kaldı ki bu parti, egemen sınıflarla organik ilişkisi olmayan, sadece ideolojisiyle ve programıyla onlar için yönetmeye aday bir örgütlenme değildir. Anadolu burjuvazisinin, İstanbul ticaret burjuvazisinin bir kesiminin ve toprak ağalarının önemli kesiminin somut desteğine sahiptir. Ayrıca CHP'nin bütün hızlı ve etkin reformlar gerçekleştirme görüntüsüne karşın, bu girişimlerin ülkedeki sınıf dokusuna yönelik bir nitelik taşımamasının altı iyice çizilmelidir. Bir toprak reformunun gündeme gelmesi veya sözgelimi dış ticaretin ulusallaştırılması gibi radikal nitelikli tavırların değil, yüzeysel ve biçimsel konularda radikal yöntemli yaptırımların uygulandığını görüyoruz.

B) FEODAL GÜÇLERE İLİŞKİN TAVIR

Ticarileşme derecesini ve tarımı etkileyen faktörlerin en önemlisi, toprağın tasarruf biçimidir. Tarım, sözkonusu tarihsel dönemde, dünya ekonomisi ile ilişkide seçeneksiz bir alan durumundaydı. Ekonomik birikim yalnız tarım sektöründe yaratılabiliyordu. Sürekli, kalıcı nitelik taşıması mümkün olmayan bu durum çerçevesinde, 1920'ler Türkiye'sinin tarihsel kesitinde, gerekli ticari üretim düzeyine ulaşılması yalnızca tarım sektöründe olasıydı. Türkiye'de iş yapan ticaret sermayesi, diğer sektörlere nazaran tarımda hem daha yüksek kâr oranı hem de daha büyük bir hacim elde edebildi. I. Paylaşım Savaşı başlarına doğru, büyük toprak sahibi ağalar

(köy nüfusunun %1'i) tüm işlenen toprakların %39,3'ünü, küçük toprak ağaları ve zengin köylüler (%4), toprakların %26,2'isini ellerinde tutuyorlar, köylü ailelerinin (köy nüfusunun %95'i), payına ise işlenen toprakların %34,5'i kalıyordu.

1920'li yılların sonu ile 1930'lu yılların başında ise Türkiye'de büyük toprak ağaları tüm işlenebilir arazinin %40-50 sine sahipti. Orta çiftçi, işlenebilir toprağın %40'ına, tarım nüfusunun %65-70'ini oluşturan yoksul köylüler ise, işlenebilir toprağın %5-10'una sahipti. 1927 sayımına göre nüfusun %83,7'si kırsal bölgelerde yaşıyordu. ekilebilir arazi bütün arazinin %38'i idi. fiilen ekilen topraklar ise bütün ülke topraklarının ancak %4,86'sından ibaretti.

Bu durum, tarımsal planda feodalizmin etkinliğinin önemli bir göstergesidir. Ülkemizde fiilen kullanılan toprakların son sınırına gelinmesi özellikle 1950'lerden itibaren başlayan döneme denk düşer. 1920'ler ise bu olgudan henüz oldukça uzaktır. Ormanlar, toprakların %18'ini, mezralar %35'ini, dağlar yararlanılmayan alanlar %13'ünü ve göller, bataklıklar %1'ini oluşturuyordu. Tahıl, fiilen ekilen alanın %90'ına yakınını, bakliyat %3,9'unu, sanayi bitkileri %6,6'sını kapsıyordu. 1932 sonrasında, toprağın büyük ölçüde toprak sahiplerinin elinde yoğunlaşması hızlanmıştır.

Türkiye'de tarımsal yapı, bölgesel farklılıklar gösterir. Ortakçılıkla işletilen büyük mülkler yaygınlaşırken, ücretli işçi kullanan az sayıda kapitalist çiftlik ve yine yaygın küçük köylü üretimi mevcuttur. Tahıl üreten bölgelerde ve sınai ürünü üreten kıyı bölgelerinde de toprak kirası (rant) kural olarak ürünün 1/3'ünü, ½'sini oluşturmaktaydı. Ortakçılık

kirası, feodal nitelik taşımakta ve köylülüğün artı-ürününü aldıktan sonra köylü için zorunlu geçim payının da önemli bir bölümünü kaplamaktadır. Türkiye'de yarıcılık, kesimcilik, marabacılık vb. şekillerle adlandırılan ortakçılık, aynı zamanda köylünün sömürülme tarzında bir geçiş biçimidir. Ve kapitalist üretim ilişkileri sürecine doğru bir evrimi simgeler. Bu dönemde ise ortakçılık, Kürdistan'ın dağınık nüfuslu dağlık, doğu bölgelerinde ve güneydoğu yerleşiminde yarı-feodal bir ticaret anlaşması olarak sürdürülüyordu.

"Türkiye değişik toplumsal ekonomik biçimlerin alaca bulaca birleşmesiyle karışık bir örgüyü temsil ediyor. Doğu illerinde, Kürdistan'da ve Akdeniz'in bazı bölgelerinde henüz az bozulmuş doğal ekonomi temelinde çoban kabile biçimi ve feodal ekonomi görüyoruz." (2) Bu şekilde yarı-feodal ilişkilerin egemenliği temelinde, tefecilikle uyum sağlamış ortakçılık, köylülüğün sömürülmesinin başta gelen biçimi olmuştur. Ege ve akdeniz'in verimli ovalarında, özellikle emek-yoğun ticari ürünlerin yetiştirilmesinde de ortakçılık daha çok sözleşmeli iş-gücü biçiminde gerçekleştiriliyordu. Böylece, genel olarak toprak kiracılığı biçimindeki küçük köylü işletmelerinin egemenliği ortaya çıkıyordu.

1922'de yapılan bir araştırmaya göre aile başına işlenen ortalama toprak miktarı 25 dönümdü. Bu durum, bölgelere göre değişiklik göstermekteydi. Büyük toprak mülkiyeti hızla büyümesine karşın bu toprakların kullanımında farklı bir gelişme görülüyordu. Ortakçılık anlaşmaları nedeniyle

bu topraklar, genellikle parçalanarak işleniyordu. Diğer büyük toprak dağılımına baktığımızda ise; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, ticari olmayan, yarı feodal tasarruf kategorisine denk düşen büyük mülklerin, kiracılık anlaşmalarıyla küçük birimler halinde işletilmekte olduğunu görürüz. Ticarileşmiş ortakçılıkta ürün cinsinin (pamukta olduğu gibi) belli bir mevsimde değil, tüm yıl boyunca emek gerektirdiği durumlarda, büyük çiftlikler yapısını korumuştur.

Tarım kesimindeki başlıca olgu, hangi biçimiyle olursa olsun büyük toprak mülkiyetinin sağlama bağlanması ve kullanma düzeyinde ortakçılıkla parçalanmasıydı. Gerçekte toprak kiracılığı biçimleriyle küçük tarımsal işletmelerin yaygınlığı, büyük toprak mülkiyetini koruyan bir olguydu. Büyük toprak mülkiyeti Anadolu Hareketi'ne katılan eşrafın, malını, mülkünü bırakıp kaçan Rum ve Ermeniler'in boşalttıkları arazileri ve mücadeleye katılmayan bir kısım eşrafın topraklarını işgal etmesi şeklinde iki biçimde oluştu. Öyle ki, eşrafın temsilcileri, TBMM'de, azınlıklardan geriye kalan toprakların bir bölümünün savaşta ölen askerlerin dul eş ve yetim çocuklarına bağışlanması yolundaki öneriyi dahi reddetmişlerdir.

Bunun yanı sıra, Yunanistan'la yapılan insan değiş-tokuşu sonucu yurda gelen göçmenlere toprak dağıtılması zorunlu kılınmıştır. 600.000 hektardan çok toprak bu şekilde dağıtılır. Ancak devlet bu toprak sahiplerine tapu vermekten kaçınır, göçmenler hep tapusuz ve topraklarının kadastrosu yapılmamış durumda kalır. Büyük toprak sahiplerinin, göçmenlerin arazileri

işlenir hale getirmeleriyle birlikte bu topraklar üzerinde hak iddia etmeye başladıkları görülür ve bu topraklara el koyarak göçmenleri ortakçılar haline getirirler.

Büyük toprak sahipleri, 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu temel alınarak hazırlanan Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden yararlanarak, topraklarının durumu hukuki açıdan da sağlama bağlamışlardır. "Devrim Kanunu" olarak yıllarca söz edilen bu yasayla, toprak üzerinde özel mülkiyet haklarının güvence altına alınmasının, kamu topraklarının ağaların mülkiyetine geçirilmesinin yasal hükümleri getirilmiştir. 1924 Anayasası her türlü "istimlak" durumunda "tam ve peşin olarak" bedelin ödeneceğini hükme bağlayarak, büyük toprak sahiplerini herhangi bir toprak reformuna karşı fiilen güvence altına almıştır.

Toprak reformu hakkında CHP'nin önde gelen milletvekili ve sözcülerinden Mazhar Müfit'le 1923 yılında geçen konuşmalarını Sabiha Sertel şöyle anlatmaktadır. "Müfit bu defa kızmadı. düşünerek cevap verdi. M.Kemal bir çok reformlar yapmak istiyor, toprak reformu için burada ağalarla, özellikle Kürt ağaları ile Kürt vekillerinden Fevzi Beyler ve diğerleriyle konuşmalar yaptı. Bu reform meselesi çok çetin bir mesele, bu reformu ele almak, bütün ağaları, eşrafı kaybetmek demektir. Şimdilik toprak reformu defterini kapattık" Bu sözler, Türkiye'nin hep gündeminde olan ama ilginç bir biçimde bir türlü gerçekleştirilemeyen Toprak Reformu konusunun boyutlarını güzel koymuyor mu?....

İktidarın sınıfsal bileşiminin bir ayağını toprak ağaları oluşturunca, hükümetten toprak reformu beklemek 'abesle

iştigal'dir. Ayrıca büyük toprak sahiplerinin, devlet topraklarını gasbetmesine ve küçük toprak sahiplerinin ortakçı durumuna getirilmesine göz yumulduğu gibi, bunlara çeşitli biçimlerde etkin yardım ve teşvikler de yapılmıştır.

Devletin tarıma ilişkin stratejisi dört politik çizgiden oluşmaktaydı: 1) Devletin, tarım girdilerinin sağlanması üzerindeki etkileri, 2) Tarım ürünlerinin pazarlanmasında etkili olan devlet politikaları, 3) Tarım kesimini ilgilendiren girdilerin Pazar fiyatlarının devletçe düzenlenmesi veya ondan etkilenmesi, 4) Vergilerle tarımsal üretimin bir kısmına aynen veya nakit olarak el konulması… Tarım alanında büyük toprak sahiplerine böylece etkin bir devlet desteği sağlanmış oluyordu.

1924'te kabul edilen bir yasaya göre; a) Bir çift öküzü olan çiftçi en az yüz dönüm toprak işlemekle yükümlü tutuluyor, b) Savaş yetimleri, dullar ve sakatlara ait topraklarda, her köylünün, haftada bir gün çalışması şartı getiriliyor, c) Devlete ait girişimlerde ilk 6000 TL. için 250 dönüm, ilave her 100 TL. için de 25 dönüm toprak işlemesi zorunlu tutuluyor, d) Belediye Meclislerine, çiftçiye Ziraat Bankası kanalıyla tarım makine ve aletleri sağlamada yardımcı olma görevi veriliyordu.

Hükümet,üretici güçlerin gelişmesine en belirgin katkıyı traktör alımındaki nakit para teşvikiyle geliştirdi. Ayrıca tarımsal araştırma merkezleri, denetleme çiftlikleri, danışma kurulları kurdu. Tohum dağıtıp belirli ürünlerin yetiştirilmesini teşvik etti. 1927 yılında Tarım Bakanlığı bütçesi ancak 5.727.000 TL. iken, makine kullanan çiftçiye devlet, 1926-30 yılları arasında 6.652.181 TL. hazine yardımı yapmıştır. 1930'lu yıllarda ise, traktör sahiplerine yapılan bu hazine yardımı

kaldırılıyor, kaldırıldığı için de traktör sahibi çiftçilere 7.700.000 TL. tazminat ödeniyordu. Yine 1924 yılında kabul edilen yasaya göre 50 hektardan fazla toprakta işletme yapan çiftçi veya yardımcısı askerlikten muaf tutuluyor, ayrıca 20 hektardan büyük tarımsal araziyi makineyle işleyen çiftçilerin traktör vb. tarım makinelerinin yakıtları vergiden bağışık tutuluyordu. 17 Şubat 1925 tarihinde ise büyük toprak sahiplerinin uzun zamandır istediği gibi aşar kaldırılmış, yerine nakit olarak ödeme yapılan bir vergi konmuştur.

Buna göre, pazara sunulduğunda geniş kitlelerin kullandığı tahıl %10 vergilendirilirken, sanayi için kullanılan ve emperyalist ülkelere ihraç edilen sanayi ürünleri %7 olarak vergilendirilmiştir. Fakat bu vergi de bir yıl sonra kaldırılmıştır. Aşarın kaldırılmasıyla azalan devlet geliri, geniş emekçi kitlelerinin kullandığı tekel ürünlerinin fiyatının yüksek tutulması yoluyla sağlanan satış vergileri ile karşılanmıştır. Cumhuriyet'le birlikte büyük toprak sahiplerinin ödediği vergi oranı sürekli düşmüştür. Tarımda alınan arazi vb. dolaysız vergilerin gelirlere oranı 1924'te %27,5 iken, bu oran 1930'da %10'a düşmüştür.

Büyük toprak sahipleri bütün bunların yanı sıra, yüksek tutulan banka kredileriyle de desteklenmiştir. Çiftçilere kredi vermek amacıyla Ankara'ya taşınan ve yeniden örgütlendirilen Ziraat Bankası'nın yönetim kurulunu, Anadolu eşrafı, tüccar ve Konya mebusları oluşturuyordu. Büyük toprak sahiplerinin yönetimi oluşturduğu Ziraat Bankası'nın tarım kredileri, 1926 yılında 13 milyon TL. den 1930 yıllarında 29 milyon TL. ye çıkarılmıştır. Ziraat Bankası kredileri tümüyle büyük toprak sahiplerine gitmiş,

tefeci sermayesi olarak kullanılmıştır. Bu bankanın tüzüğüne göre kredi kullanabilmek için ya kişisel kefil, ya da ipotek edilecek gayri menkul göstermek gerekiyordu. Bu durum doğal olarak küçük köylünün, banka kredisinden yararlanmasının önünde engeldi. Bankadan %12 faizle kredi alan eşraf, kefil göstermediği için bankadan kredi alamayan köylüye %200'e kadar varan faizle borç vererek, köylüyü her bakımdan kendine bağlayıp ağır bir sömürü altında tutuyordu.

Demiryolları yapımı, büyük toprak sahiplerinin İzmir İktisat Kongresi'ndeki en önemli istemlerinden biriydi. Bu dönemde Hükümet, 4000 km. yi bulacak demiryolu hattının yapımını kararlaştırmıştır. Ve 1929'a gelindiğinde 1000 km'nin yapımı tamamlanmış, geri kalanın inşaatı ise sürmektedir. O zamanın deyimiyle "şimendifer politikası"nın amacı, her ne kadar askeri gereksinmelerle açıklansa da, gerçekte; iç pazarı bütünleştirmeye, emperyalizmle bağları güçlendirmeye ve Kürdistan'a ilişkin sömürü politikalarına yönelikti. Böylece iç bölgelerdeki tarım ürünlerinin pazarlanması sağlanacak, gerekli iç Pazar aktarımlarının yanı sıra, emperyalizmin ülke üzerindeki işlevlerinin alt yapısı oluşturulacaktı…

1930 yılları başında meta ekonomisinin gelişmesinin yanı sıra, bir iç Pazar ve hatta emek gücü pazarı oluşturma süreci hızlanmıştır. Ancak ülkede kapitalist mülkiyet hala oldukça zayıftı. Devletin büyük destek sağladığı toprak ağası, tefeci ve zengin köylüler tarafından mülksüz bırakılan Türk ve Kürt köylülerinin tarımdaki konumu değişmemiş ve yarı feodal bağımlılık sürmüştür.

Bu dönemin tarım politikasını bir Sovyet araştırmacı şöyle özetler: "Bu ülke Asya'daki bir çok genç egemen devletten farklı olarak tropik Afrika ülkeleri bir yana, örneğin Hindistan, Pakistan ya da Burma'ya göre 2-3 kez daha çok kapitalist gelişmenin 'tarihsel stajına' sahip. Türkiye'de tarımsal devrim tamamlanamadı. Son zamanlara kadar köylülerin baskısı zayıf oldu. Yeni toprakların kazanılması ve kolonizasyonu, Türkiye kırlarında tarımsal devrimin ortaya çıkmasını ertelemeye yarayan sübab işlevini gördü. Bunun sonucu olarak Türkiyeli toprak ağaları 30-40 yıl görece sakin bir dönem geçirdi, ve bu dönemde yavaş yavaş kapitalist yönde evrim gösterdiler. Başka bir deyişle, bu ülkedeki eşit etkili sınıf mücadelesi, büyük toprak sahipleri sınıfının, toprak üzerindeki tekelini tümüyle korumayı başarması ve köylülüğün yıkımı ve farklılaşması ile aynı zamanda, tedricen kapitalist işletmelere dönüşmesiyle sonuçlandı."

C) BURJUVA KESİME YÖNELİK TUTUM

1- TEŞVİK VE DESTEKLER

Anadolu Hareketi'nin temel amaçlarından olan azınlık burjuvazisinin yerini Türk burjuvazisinin alması, bu dönemde önemli ölçüde gerçekleşmiştir. Yine ülkeyi emperyalist-kapitalist sistemin parçası haline getirme amacının bir kısmını oluşturan çeşitli hukuki düzenlemelerden daha önce söz etmiştik. Ayrıca, yerli sermaye birikiminin sağlanması için devletin tüm olanakları teşvik, destekleme vb. şeklinde burjuvazi tarafından kullanılmıştır.

Kapitalist bir yapının gerçeklik kazanması için, üretim düzeyinin düşük olduğu el zanaatlarının fabrikasyona geçişi zorunludur. Bu gerçeğin farkında olan burjuvazi, sanayi alt yapısı oluşturma amacı gütmüş olsa da ülkedeki geleneksel zanaat, fabrika sanayisine dönüşme birikimi ve dinamikleri taşımıyordu.

Bu konuda 1938 yılındaki bir Amerikan Komisyon raporunda şöyle deniliyor: "Türkiye hammadde üretiyor ve bunu daha da artırabilir. Ama bugüne değin üretimin genişlemesi için gerekli ne yeteneği ne sermayesi ne de gücü vardır."

1. Paylaşım Savaşına kadar Türkiye'nin imalat sanayi, İstanbul ve İzmir'de (tüm işletmelerin %75'i) yoğunlaşmıştı. İşletmelerin 3'3'ü devletin elindeki askeri gereksinmeler üreten fabrikalardı. 1915 yılında İzmir sanayi sermayesinin %75'i Rum, Ermeni ve Yahudilere aitti. 1923 yılındaki sanayinin durumunu aşağıdaki tablo açıkça göstermektedir.

İşletme sektörleri	İşletme sayısı	İşçi sayısı
Metalurji	3272	8020
Besin	1273	4493
Tekstil	20057	35316
Taş ve Kil	704	3612
Ağaç işleme	2067	6007
Ayakkabı	5348	17964
Kimya	337	803
Toplam	33058	76215

(1923 yılında (Kasım) Türkiye sanayinde işletme ve işçi sayısı)

Tablodan da somut olarak anlaşılacağı gibi, ülkedeki sanayi çok küçük ölçeklidir ve el zanaatçılığından öte bir özellik göstermemektedir. Sanayi alt yapısı oluşturmak için gerekli sermaye sorununu çözmek amacıyla, yabancı sermayenin yatırım yapması beklenmişse de bu durum beklentiden öteye geçememiştir.

Burjuvazinin sermaye birikimini hızlandırmak ve sanayi yatırımlarını özendirmek için çeşitli teşvik ve destek yasaları çıkarılmıştır. Daha önce de teşvik yasalarıyla özendirilen sanayi yatırımcılığına ilişkin olarak çıkarılan 'Teşvik-i Sanayii' yasasıdır.

1924 yılında çıkarılan bir yasayla Türk uyruklularının veya Türk şirketlerinin ithal edeceği gemiler; yine 1924 yılında sanayi işletmelerinin kullandığı bazı hammaddeler gümrükten bağışık tutulmuştur.

5 Nisan 1925 yılında çıkarılan bir yasayla da şeker fabrikalarına ayrıcalıklar tanınır. Bu yasayla, şeker fabrikalarının kuruluş ve işletmesi hükümet iznine bağlanmakta ve bunun yanı sıra bir çok ayrıcalık tanınmaktadır. Böylece hükümet şeker sanayinde istediği kesime hem tekel hem de ayrıcalıklar tanıyarak hızlı bir birikimin önünü açabilecektir.

Yasa, 1913 tarihli Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun tanıdığı ayrıcalıklara ek olarak yeni ayrıcalıklar da getirmektedir. Şeker, 8 yıl süreyle tüketim vergisinden bağışık tutulmakta, fabrikaların kurulması için gerekli arazi on, onbeş dönüm olmak koşuluyla gerekirse istimlak edilerek bedava verilmektedir. Fabrikalar için

gerekli nakliye ve taşımacılıkta vergi indirimi uygulanacak, hatta fabrikalara gerekli kömür, linyit, kiremit sağlayan ocaklar ile şeker pancarı üreten arazi de on yıl arazi vergisinden bağışık tutulacaktır.

Sanayiye gerekli kaynağın sağlanması için 1925 yılında devlet tarafından Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur. Bankanın kuruluşu ile ilgili olarak hükümetin meclise sunduğu yasa tasarısında, bankanın 'bizzat veya katılım yoluyla' yatırımlar yapması önerilmişse de, meclis komisyonlarında bankanın bizzat yatırım yapmasına ilişkin madde çıkarılmıştır. Banka ancak Osmanlı Devleti'nden kalan sanayi işletmelerini "Oluşturulacak şirketlere devredilinceye kadar idare etmek" "katılım yoluyla tesisatı sanayide bulunmak, işletmek" ile yükümlü tutuluyordu.

Görüldüğü gibi söz konusu bankanın kuruluş amacı, özel sermayeyi özendirmek, kredi sağlamak ve riskleri kendi üzerine alarak burjuvazinin gelişimine katkıda bulunmaktır. Yine 1925 yılında çıkarılan bir başka yasayla memur ve müstahdemlere dağıtılan ayakkabı, kumaş, elbise ve yatak gereçlerinin yabancı ürüne göre %10 daha fazla olsa da, yerli üründen dağıtılması kararlaştırılmıştır. Aradaki fiyat farkı ise genel ve karma bütçeden, özel idare ve belediyeler tarafından karşılanacaktır. 1927 yılında yürürlüğe sokulan ve en kapsamlı, derli toplu teşvikleri tanımlayan 'Sanayi ve Teşvik Kanunu', durumu şu şekilde ifade etmektedir.

A) Belediye sınırları dışında işletme kurmak isteyen girişimcilere parasız olarak, gerekirse istimlak yoluna

başvurarak, arazi sağlanır. Girişime, belediye sınırları içinde arazi gerekirse, kuruluşların on yıl içinde ödeme koşulu ile saptanacak bir bedel karşılığında arazi verilir.

B) Girişimlerle devlet şebekesi arasında bile resim, özel telgraf veya telefon hatları yapımına izin verilebilir.

C) Girişimler ve bunların bulundukları arazi ve müştemilat ile diğer tesisleri, sulama, arazi, kazanç, kesinti vergilerinden ve belediyenin belirli ruhsatlarından aldıkları resimden bağışıktır.

D) Sanayi işletme ve ya maden işletmesi oluşturmak için kurulacak şirketlerin hisse senetleri ve tahvilleri damga resminden bağışıktır.

E) Kuruluşların oluşumu, yapımı ve genişletilmesi için gerekli inşaat malzemesi, üretim için gerekli hammaddeler, makine, alet ve yedek parçalar, işletmelerin kendilerine ait olarak kuracakları nakliye, tahvil, tahliye ünitelerinin kurulması için gerekli malzeme, eğer yurt içinde bulunmakta ise, ya da yeterli derecede üretilmiyorsa, gümrük ve içeri girme ücretinden bağışıktır.

F) Girişimlerin veya girişimlerle ilgili tesislerin kuruluş, yapım ve genişletilmesi için gerekli malzemelerin makine ve aletlerin şimendifer ve vapurlarla naklinde %30 indirim uygulanır. İndirime olanak yoksa aynı oranda prim verilir. Bankalar kurulu girişimlere ait ham veya mamul maddelerin taşınmasında indirimli tarife uygulanmasına karar verilebilir.

G) Girişimlere Bakanlar Kurulu kararıyla, mamul maddelerin değerinin %19'u oranında prim verilebilir.

H) Tuz, ispirto ve patlayıcı maddelere girişimin faaliyeti için gerekli ise Bakanlar Kurulu kararı ile belirli bir indirim uygulanır veya (indirim olanaksızsa) prim verilebilir.

İ) Devlet, özel idareler ve belediyelerle bunlara ait kuruluşlar ve Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanan girişimler, gereksinmeleri olan mallardan ülke içinde yeterli oranda üretilip te benzerlerinin gördüğü işleri görebileceği bilimsel olarak saptanmış olanları, ithal yoluyla gelen mallardan azami %10 oranında pahalı da olsa kullanmaya zorunludurlar."

Yasanın tamamından yararlanabilmek için, firmalarda belirli bir makineleşme (en az on beygir gücü) ve ölçek düzeyi arandığından dolayı, doğal olarak bu teşviklerden daha çok büyük işletme sahipleri yararlanabildiler. Küçük ölçekli işletmelerin bazı ayrıcalıklardan yararlanması olanaklı ise de bürokratik işlemlerin çokluğu, yalnızca büyük firmaların teşvik belgesi almak için başvurmasını getiriyordu.

1923 yılında 342, 1927 yılında ise 470 işletme, teşvik yasalarından yararlanarak işlevlerini sürdürürken, 1932 yılında bu sayı 1473'e çıkıyordu. Bu 1473 firmada, işyeri başına ortalama 38 işçi çalışmaktaydı. Sonraları teşvik yasasının olanaklarından yararlanarak kapasite fazlası yaratıldığı gerekçesiyle işler biraz daha sıkı tutulmuş olsa da, 1938 yılında teşvik yasasından yararlanan işletme sayısı 1150 olarak kalır.

Teşvik ve desteklerin yanı sıra burjuvazinin örgütlenmesine ve etkinliğini artırmasına olanak veren yeni yasalar çıkarılır. 1925 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları Yasası çıkarılarak geniş haklar tanınan bu kurum, toplumsal yaşamı etkileyecek "kamu" kuruluşları arasına sokulur. Bu yasaya göre Ticaret ve Sanayi Odaları, "gümrük vergileri, posta tarifeleri, ticaret ve sanayinin iyileştirilmesi, devlet tekellerinin kurulması gibi konularda görüş bildirmek ve tasarı hazırlamak" haklarına sahip oluyordu. 1925 yılında çıkarılan bir başka yasayla da, esnaf ve zanaatkarların lonca örgütlenmesi kaldırılarak, esnaf ve zanaatkarların örgütlenmeleri, hükümet tarafından sıkı bir denetime alınıyordu. Örgüte önemli bir işlerlik verilmediği gibi, Ticaret ve Sanayi Odaları'nın denetimine sokularak, her türlü ticari işlemi Ticaret ve Sanayi Odaları aracılığıyla yapmak zorunda bırakılıyorlardı. Böylece küçük esnaf, burjuvazinin dolaysız denetimine sokulmuş oluyordu.

Burjuvazinin etkinliğini artırmak için kurulan bir başka kurum da *Âli* İktisat Meclisi'ydi. 1927 yılında çıkarılan bir yasayla oluşan bu meclisin fahri başkanı Başbakan'dı ve meclis, 12'si devlet kademelerinden, 12'si Ticaret ve Sanayi Odaları'yla diğer meslek kuruluşlarından gelen kişilerden oluşmaktaydı. 6 ayda bir 15 gün için toplanan bu meclisin görevleri şunlardı:

A- Hükümetçe hazırlanacak ekonomik yasa ve düzenlemelere ilişkin görüş bildirmek;

B- Ekonomik düzenlemelerde gerekli görülen değişiklikleri gerekçeli teklifler halinde hükümete sunmak;

C- Ekonomik gereksinmelerimiz hakkında araştırmalar yapmak;

D- Çeşitli ekonomi akımlarını inceleyerek bunların Türk ekonomisine ilgilerini ve Türkiye'ye etki derecelerini araştırmak."

Ülkede bu özendirme-önlem paketinin uygulamaya sokulmasının yanı sıra, Lozan anlaşması uyarınca koruyucu gümrük tarifelerinin uygulanmasının, sanayinin gelişmesinin nedeni olarak gösterilmesi, durumun temel özelliklerinin yine bütünlüklü kavranamamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de o dönem yüksek gümrük tarifeleri uygulanmasa da iç piyasada ithal malların fiyatları ve tüketim vergileri yüksek tutularak yerli sanayi korunmaya çalılşılmıştır. Bu durum aşağıdaki tabloda görülmektedir. Fakat sanayinin gerçek kapitalist boyut ve özellikler içinde gelişememesinin nedenleri, elbetteki ne alınan önlem ve özendirmenin eksikliği, ne de gümrük duvarları ile açıklanır.

Belli başlı sanayi ürünlerinin ithal ve iç piyasa fiyatları:

Yıl	Şeker İthal Fiyatı kg/krş endeks	Şeker iç fiyatı kg/krş endeks
1927 212,8	100,048,3	100,3
192820,8	91,745,2	93,6
192917,6	80,843,6	90,2
193014,5	66,541,0	84,9
193110,9	50,039,0	80,0
193210,2	46,840,5	83,8

Yıl		Petrol İthal Fiyatı kg/krş endeks		Petrol iç fiyatı kg/krş endeks
1927	8,5	100,0	20,9	100,0
1928	8,5	97,6	21,3	101,9
1929	7,6	83,1	21,9	101,8
1930	9,9	116,0	19,2	91,9
1931	6,1	71,7	17,3	82,8
1932	5,1	59,0	17,4	84,2

Özendirme-önlem yöntemleri, burjuvazinin birikiminin belli ölçüde hızlanmasına yardım etmiş olsa da, sonuç olarak ülkenin ekonomik sürecinin nitelik olarak farklılaşması bağlamında özellikler taşımaz. Devletin parasız verdiği topraklar spekülasyonda, gümrük bağışıklığı yalnızca aradan bir komisyon koparabilmek için (işe yarasın yaramasın) her türlü hammaddenin ithalinde, satış tekelleri gerçekte ucuz fiyatla dışarıdan ithal edilen malların yüksek fiyatla pazarlanmasında kullanıldı. Sanayi Maden Bankası'ndan koparılan krediler ise hayali sermayelerle kurulmuş şirketlerin hissedarlarına dağıtıldı. Şeker sanayi bütün bu yolsuzlukların en somut örneğini oluşturur.

Özel sermaye katılımıyla kurulan iki şeker fabrikası, en büyük paya sahip sermayecilerin aynı zamanda şeker satışının tekelini de ele geçirmeyi başarmalarından sonra üretim kapasitelerini en aza indirmişlerdir. Bu sermaye sahipleri, ucuza dışardan ithal ettikleri şekeri yüksek fiyatla piyasaya sürerken, zararına çalışan fabrikaların açığını da, Sanayi Maden Bankası kapatıyordu.

Bütün bunlar elbetteki hükümetin pek uzağında gelişmiyordu ve birçok temel tüketim malında tekel oluşturup bunları özel şirketlere devreden ve yüksek fiyat politikası uygulayan bizzat hükümetti. Sermaye birikiminin hızlanması için yapılan bir çok yolsuzluk, rüşvet, siyasi nüfuz kullanma, hükümetin yakın çevrelerindeki kişiler aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. Ve şeker yolsuzluğunu yapanların başında da İş Bankası geliyordu.

Durumun belli çevrelerin dışına taşması halinde (kamuoyuna yansıması terimini özellikle kullanmıyoruz) ise birkaç göstermelik soruşturma ve demagojik açıklamayla yetinmek problemi çözüyordu. Devlet desteğiyle sürdürülen bu olağan dışı ve azgın sermaye birikiminin faturasının ise, olağanüstü ağır vergi yükünün altında, en küçük sosyal haktan yoksun emekçilerin sırtına yüklendiğini bir kez daha vurgulamak sanırız gerekmez.

Sonuç olarak bu dönemde kısmi bir sanayi gelişimi olsa da bu çok cılız ve niteliksiz bir gelişimdir. 1927'de toplam sanayide mevcut 65.245 işletmenin 23.316'sında yalnızca bir kişi çalışmaktaydı. Bu işletmelerin %79'unda ise çalışanların sayısı 3 ve daha azdı. 10'dan fazla işçi çalıştıran işletme sayısı ise 321 idi.

Sanayide makine kullanımı da son derece sınırlıydı. Ve yalnız 2822 işletmenin motoru vardı. Toplam işletmelerin %75'i gıda, tütün, içki, elbise, ayakkabı, halı, deri iş kollarındaydı. Sanayinin önemli bir kısmı, birincil işi ticaret olan burjuvazinin dışarıdan ithal ettiği mamul maddenin montajı ve dışarıya ihraç edeceği fındık, tütün, zeytinyağı gibi tarım ürünlerinin ihraç edilmeden

önce işlenmesinden, ambalajlanmasından oluşuyordu. Kısaca sanayi ile uğraşanların büyük bir kısmı ticari çevrelerdi. Ve sanayi bu temelde oluşuyordu.

Sermaye birikiminin yetersiz olduğu, var olan birikimin ise ticari planda geliştiği bir ülkede sanayide kapitalist normlardan gerçek ölçüler kapsamında söz edilemez. Belirleyici faktör olarak ülke hemen her yönüyle emperyalist sömürüye açıktır. Emperyalizmin 2. Bunalım döneminde yabancı sermaye girdiği ülkede önce sanayinin normal gelişimini engeller ve var olan dinamikleri yerle bir etmeye uğraşır. Ülkenin doğal kaynaklarını metropole aktarırken, kendi ürettiği mamül maddeleri de bu ülkelerde pazarlar. Bu ülkelerde var olan sermaye birikiminin ticari nitelikte oluşu dolayısıyla söz konusu burjuvazi de komprador niteliktedir. Türk ticaret burjuvazisinin, "Türkiye'nin ithal ürünlerinin başlıca satıcıları ve ihraç ürünlerinin başlıca alıcıları olan yabancı şirketler karşısındaki ekonomik ve hukuki statüsü(nün) hizmeti kiralanan ajan olmayı aşmadığı rahatlıkla söylenebilir." Bütün bu koşullarda sanayileşmeyi beklemek, üretim tarzlarının anlamını bilmemekle eşitlenir.

Ticaret burjuvazisinin niteliğinin kavranması açısından gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın öyküsüne değinmekte yarar görüyoruz. A. Emin Yalman İstanbul'da Vatan Gazetesi'ni kurup İstanbul büyük dış ticaret burjuvazisinin sözcülüğünü yaparak Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Dr. Adnan Adıvar'la yakın ve iyi ilişkiler içinde olmasına rağmen TPCF'na üye değildir. Ancak Takrir-i Sükun ile bir

çok gazeteci gibi hükümetin hışmına uğrayarak, İstiklal Mahkemesinde yargılanıp ceza almaz ama gazetecilik yapması, üstü kapalı şekilde yasaklanır. Gazetecilik yapamayan A. Emin "mali sıkıntılar içinde üzüntüden her gün biraz daha eriyip tükenirken" bir gün karşısına "iyiliksever bir aziz" çıkıyor. Bu "aziz" daha önce de sözünü ettiğimiz ve o sırada Türkiye'de Amerikan Ticaret Ataşesi olarak bulunan Julien E. Gillaspre'dir.

A. Emin, daha önce de tanıdığı Amerikalı ile yeniden karşılaşmasını şöyle anlatıyor: "Bir gün bu dostum İstanbul Kulübü'nde yanıma geldi ve şunları söyledi 'sen ne zamana kadar böyle boş gezecek ve üzüntüden kendini yiyeceksin? Bir iş tutman lazım. Hem geçiminin imkanı sağlamak, hem de memleketine faydalı olmak için en iyi çare bir ticaret şirketi kurmandır. Ben bu şirkete birkaç önemli Amerikan şirketinin vekilliğini sağlayabilirim. Mesela Good Year lastik şirketinin bir temsilcisi bu sıralar İstanbul'dadır. Türkiye'de bir genel vekil aramaya gelmiştir. Bu vekilliği sizin yeni şirketinize vermesi pek mümkündür. Bunun arkasından da seri halinde diğer değerli vekaletler gelebilir."

A. Emin bu öneriyi yakınlarına açıyor. "Vatan Gazetesi'ni idare etmekte çok dirayet gösteren kardeşim Rıfat tasfiyeden sonra kendi hesabına bir ihracat şirketi kurmuştu. Teklifi ona açtım, cazip buldu. Dostlarımızdan Necmettin Molla Bey'in bacanağı olan Kemal Halil Bey'e açtık. Kendisi askerlik hayatında akıncı roller oynamış, Selanik'te İttihat ve Terakki hareketine de çok yakından karışmıştı. Karşımıza çıkan fırsatı kendisine söyler

söylemez derhal değerini kavradı, dört elle buna sarıldı. Prensip kararı bir an içinde alındı. ilk adım olarak elli bin liralık bir sermaye bir araya geldi."

Ve Allah 'yürü ya kulum' dedi… "Ertesi gün Good Year temsilcisi ile görüşmelere giriştik ve anlaşmaya vardık. Bunu Dodge Breathers otomobilleri, Caterpiller traktörleri, Sullivan kompresörleri, Harnischfeger ekstravatörleri takip etti." "Bir taraftan da ben gazetecilik tecrübemi gazeteler için otomobil, lastik ve traktör ilanları hazırlamak için kullanmaya girişmiştim. Good Year ve Dodge, kalite bakımından da çok çabuk tutuldu. Acentalara ve müşterilere krediyle mal satmak lazım geldiği için gittikçe artan satışlar sermaye ve kredi olanaklarımızı aştı. Gillaspre hiçbir çıkarı olmadan sırf kendi görevini yapmak ve bize karşı dostluğunu belirtmek için tıpkı ortağımızmış gibi çalışıyor, derdimize çare buluyordu. Taksitli otomobil ve kamyon satışları için kredi sağlayan Kemoley Mellbonin adlı kuruluş ile bizi temasa geçirdi. Ve Good Year'da kredi sınırlarımızı genişletmek için başarıyla araya girdi. Bu sayede kısa zamanda Amerika'dan en çok mal getiren Türk kuruluşu haline geldik." Bu kadar açık… Ticaret burjuvazisinin niteliğini, ülkede nasıl organize edildiğini ve asıl patronun kim olduğunu bundan daha net belirtmek olası değildir.

Ticaretin fazla yatırım yapmadan kısa sürede fazla kâr getirmesi, yatırımların ticarette yoğunlaşmasına neden olmuştur. İç ticaretle uğraşanlar, yüksek fiyat politikasından ve istedikleri gibi kâr oranı koyabilmelerinden dolayı önemli

ölçülerde kâr sağlamışlardır. Dış ticarette ise hiçbir kısıtlama getirilmemiştir. Hatta hükümet, kibrit, sigara kağıdı, şeker, gazyağı, benzin, alkol, alkollü içkiler, barut ve patlayıcı ithalinde tekeller oluşturarak bunları yabancı sermaye oranının yüksek olduğu yabancı şirketlere bırakmıştır. Ülkede temel tüketim mallarının üretilmemesinden dolayı dışarıdan getirilenin yanı sıra her türlü lüks malın ithalinin de serbest bırakılması ve batılılaşma adına toplumun elit kesiminde lükse yönelik harcamaların fazla olması, dışarıdan getirilen her malın rahatça pazarlanmasına olanak tanımıştır.

Ayrıca tarıma ve sanayiye yapılan tüm teşvik ve destekler aynı zamanda ticaret burjuvazisinin desteklenmesine hizmet etmiştir. İhraç maddelerin tarım ürünlerinden, ithal mallarının ise temel tüketim malları ve sanayi için gerekli girdilerden oluşmasından dolayı, teşvikler ticaret burjuvazisinin çıkarlarına hizmet etmiştir. Aşağıdaki tablo, ithalat ve ihracatta başlıca mal gruplarının yapısını göstermektedir.

İhracat Cari Değerinin Başlıca Mal Gruplarına Göre Yapısı

Tablolarda görüldüğü gibi ihracatın %85'i tarım ürünlerine dayanmaktadır. İthalatta ise tüketim malları ortalaması %60 dolaylarındadır. Bunlar da açıkça, tarıma ve sanayiye sağlanan teşvik ve desteklerden aynı zamanda ticaret burjuvazisinin de yararlandığını, çoğunlukla da daha fazla yararlandığını göstermektedir. Bu tablolar ayrıca, uluslar arası işbölümüne göre, tarım ürünleri ihraç eden, mamul hammadde ithal eden bir ülke olunduğunu da göstermektedir. Bu işbölümü, bazı değişikliklerle halen sürmektedir.

Sonuç olarak, bu dönemde burjuvaziye toprak ağalarına geniş teşvik ve destek verilerek sermaye birikiminin hızlanması sağlanmıştır. Yerli sanayi oluşturma amaçlanmışsa da ülkenin her yönüyle emperyalist sömürüye açık olması, ülkedeki sermaye birikiminin ticari planda kalması, dış ticarete müdahalede bulunulmaması sonucu ticaretin daha kârlı olmasından dolayı sanayiye yönelme gerçekleşmemiştir.

1929'a gelindiğinde ülkedeki ekonomik bunalım, dünya ekonomik bunalımının etkisiyle daha da şiddetlenmiştir. Bu ortamda ithal ikameci sanayileşme politikasına yönelinmiştir. 1932'ye kadar özel sektöre dayalı olarak izlenen ithal ikameci politika, 1932'den sonra, devletin de sanayi yatırımlarında bulunmasıyla başlayan ve 'devletçilik' diye adlandırılan dönemde de sürmüştür.

2- İŞ BANKASI

Devlet olanaklarıyla burjuvazi geliştirme, "zengin yetiştirme" politikasının en güzel örneklerinden biri İş Bankası'dır. Hintli Müslümanların Anadolu Hareketi'ne, savaşa yardım amacıyla gönderdikleri 500 bin TL.nin 250 bin liralık bölümüyle 26.8.1924 yılında İş Bankası kurulmuştur.

Kurucuların arasında çok sayıda bürokrat ve milletvekiliyle Anadolu burjuvazisi yer almıştır. İlk yönetim kurulu tümüyle milletvekillerinden oluşmuştur. Genel Müdürü Celal Bayar olan bankanın Yönetim Kurulu Başkanlığı'na Siirt Milletvekili Mahmut Soydan getirilmiştir. Yönetim Kurulu üyeliklerine ise İzmir Milletvekili Rami Köker, İzmir Milletvekili Salih Bozok, Bozhöyük Milletvekili

Kılıç Ali, Gaziantep Milletvekili Dr. Fikret Ertuğrul, Milletvekili Fuat Bulca, Rize Milletvekili Kemalizade Şakir gibi M.Kemal'e yakınlığıyla bilinen milletvekilleri getirilmişlerdir. Bu banka, sermaye çevreleriyle hükümet arasında önemli bir rol oynamış, Cumhuriyet Türkiye'sinin "has evlat"ı olmuştur. Bugüne kadar da devletin arkasındaki temel mali güçtür. Banka, arzu edilen kişilerin kolaylıkla iş yapıp palazlanmasında önemli bir araç olmuştur.

Kuruluşunda itibari sermayesi 1 milyon, ödenmemiş sermayesi 250 bin TL. olan banka 1927 yılında İtibari Milli Bankası ile birleştikten sonra sermayesi 4 milyon TL.ye çıkmıştır. İş Bankası'nın İtibari Milli Bankası ile birleşmesinin nasıl gerçekleştiğini bir Sovyet araştırmacı şöyle anlatıyor: "Cumhuriyet rejiminin kurulması, başında önceki hükümetlerle sıkı bağları olan kimselerin bulunduğu İtibari Milli Bankası'nın işlevini çok olumsuz yönde etkiledi. İş Bankası'nın kurulmasından sonra bu banka ile İş Bankası arasında mücadele başladı ve İş Bankası Hükümet'in yardımıyla İtibari Milli Bankası'nı etkisi altına aldı. İş Bankası'nın saldırısı, İtibari Milli Bankası'nın kurucularının yönetiminde olan Avundukzade ve kardeşi Kemalizade şirketinin iflasından sonra, özellikle başarılı oldu" Bu başarı, Takrir-i Sükun döneminde İttihat Terakkicilerin tırpanlanmasıyla somutlaşmıştır. İtibari Milli Bankası ve onun desteğindeki şirketler, İttihat Terakki'nin oluşturduğu, geliştirdiği şirketlerdi. 7

1930 yılında sermayesi 5 milyon TL.ye yükselen İş Bankası'nın iştirakleri arasında şunlar bulunuyordu: Anadolu

Sigorta T.A.Ş, Kozlu Kömürleri T.A.Ş, Kilimli Kömür Madenleri T.A.Ş, Ergani Bakır İşletmeleri, Bulgurdağ Madenleri, İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları, Bursa Dokumacılık, İstanbul Telsiz-Telefon, Türk Kibrit İnhisarı T.A.Ş. Bu yatırımların birçoğunda yabancı sermaye ortaklığı söz konusuydu.

D) İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Bu dönemde proletarya nitel ve nicel olarak gelişmemişti ve son derece cılızdı. 1927 yılına doğru üretimde çalışan işçi sayısı 60 bin kadar olmasına karşın, devletin sermaye yatırımlarını sanayiye doğru çekmeye çalışmasıyla birlikte proletaryanın da nicel ve nitel fonksiyonları artıyordu. Bu durumda hükümet, fazlaca sorun yaratmayacak biçimde işçi sınıfının sindirilmesi için bir dizi önlemi hemen devreye sokmakta gecikmemiştir.

Aslında proletaryanın sindirilmesine yönelik önlemler Anadolu Hareketi'nin savaş yıllarında başlamıştı. Açık işgalin kırılacağının anlaşılmasıyla birlikte burjuva önderliğinin proletarya'ya bu bağlamda gereksinimi kalmamış ve emperyalizme "ne denli komünist olmadıklarını" kanıtlamak için işçi düşmanlığı paralelinde anti-komünist tavırlarını gayretle sahnelemeye koyulmuşlardır. Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı bir dönemde sınıfa karşı sindirme operasyonuna girişerek tüm örgütleri etkisizleştirmeye çalıştılar. İlan ettikleri "Halkçılık ideolojisi" ile de proletaryanın ideolojik savunma ve donanma araçlarını denetimleri altında tutmak istediler.

Bütün bunlara rağmen işçiler yer yer grev yapıyorlardı. Grevler karşısında, işçi ve grev fobisi olan İkdam gazetesi, İktisat Bakanı Mahmut Esat'ın "Grevcilere hoşgörülü davrandığı" için Meclis'te istifasının istendiği yazmaktadır. Dönemin Başbakanı Ali Fuat Okyar ise hükümetin grevcilere karşı tavrına ilişkin olarak yabancı basına verdiği bir demeçte, "Hükümetin başlangıçta grevleri barışçıl yollarla durdurmaya çalıştığını, bunların sonuç vermemesi halinde yasaların bütün şiddetiyle uygulanacağını " söylemektedir. Bu açık ifadenin tanımladığı durum dışında bir işlev beklemek, komprador burjuvazi-toprak ağaları iktidarının niteliğinin doğası nedeniyle elbette söz konusu olamazdı…

İşçi sınıfının, kendilerine giderek daha büyük zorluklar çıkaracağını bilen Ankara Hükümeti, sınıfı bu tavrından saptırmak için her türlü önleme ve yönteme başvurmak tutumu çerçevesinde, sosyal reformizmden de medet umar ve uluslar arası sosyal reformizmin önde gelen temsilcilerindene F.Mc Donald'ı Türkiye'ye davet eder. İşçi sınıfının mücadelesini nasıl ve hangi yollarla engelleyebileceğini, bu sınıfı nasıl uyutabileceğini Mc Donald'dan da öğrenmeye çalışır. Ayrıca onun konuşmasını Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayınlatır. Mc Donald, bu konuşmasında şöyle demektedir. "Ben gericiliğe de, devrime karşıyım, işçi güçlü olmalıdır, adalelet sınırları içinde yönetilmelidir. Bu , sosyal bölünmelere yol açmadan gerçekleştirilmelidir." Gerçekten de egemen sınıflar Mc Donald'ın bu görüşlerini ve kavramlarını kılavuz edinerek uzun yıllar hatta günümüzde de sosyal reformizmin yöntemlerinden ve yaftalarından hakkıyla yararlanmışlardır.

Egemen güçler, sınıf mücadelesini bu yolla da engelleyerek onu düzenin sınırları içinde tutmakta büyük ölçüde başarılı olmuşlarsa da, uzun vadede sınıfın da, mücadelesinin de nitelik kazanmasını ve çapının genişlemesini engellemeleri kuşkusuz mümkün olmamıştır.

1925 yılı İstanbul proletaryasının grev yılı olmuştur demek, yanlış olmaz. Değirmen işçileri, Tramvay işçileri, Gaz Şirketi işçileri greve gitmişlerdir. Bu dönemdeki grevlerin iktidar tarafından zorbalıkla bastırılmasına çalışılmıştır. Öte yandan Takrir-i Sükun yasasıyla birlikte ülke çapında grevler yasaklanır, sendika kurma özgürlüğü gasp edilirse de işçi sınıfı bu azgın sömürü artı teröre karşı boş durmaz.

Nitekim 1928 yılında yabancı bir şirkete ait Tramvay işletmesinde yine grev başlattılar. Grevin patlak vermesi üzerine bu yabancı şirketin temsilcileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin valisi, emniyet müdürü ve CHP müfettişi, elbirliği ile uyguladıkları zor yöntemleriyle direnişi bastırır, grevcileri cezalandırırlar.

1925 yılında bir yandan işçi grevlerinin bu şekilde bastırılması sürerken bir yandan da Ankara Hükümeti işçilerin mücadelesini engellemenin diğer bir yöntemini devreye sokar ve bazı "hak" yasaları çıkarma yoluna gider. Meclise sunulan iki tasarıdan biri, 21 Ocak 1925 tarihinde çıkarılan "Tatil-i Eşgal" kanunudur. Son derece güdük olan bu yasa, sadece büyük kentlerde çalışan işçileri kapsamakta ve 'açık havada' çalışan işçiler herhangi bir şekilde ondan yararlanamamaktadırlar. Bu yasanın önemli özelliği, sağlanan hafta tatillerinin ücretsiz oluşudur. Ayrıca geçici ve mevsimlik işçiler de kapsam dışıdır.

İkinci tasarı ise yine 1925'te Meclise verilen genel iş yasa tasarısıdır. Bu yasa tasarısı aslında daha 1924 yılında hazırlanmış ancak görüşülmemiştir. Görüşülmesi için bir yıl sonrasını beklemek gerekiyordu. Çünkü 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükun yasasıyla ülkede terör yükseltilirken bu paralelde grevler durdurulmuş ve tüm işçi hakları gaspedilmiştir. İşçilerin mücadelesi bastırıldıktan sonra ise 1926 yılında bu yasa yürürlüğe girmeden geri çekilmiştir.

Ayrıca yine 1924 yılında hükümet tarafından hazırlanan ve 120 madde olarak Meclise verilen "Mesai Kanunu Tasarısı" vardır. Tasarı, ticaret komisyonunda 39 maddeye indirilerek 'İş Meselesi' adı altında Meclis'e sunulmuştur. Çalışma süresini indiren ve grev yasasını kabul eden bu tasarıyı, hükümet bizzat kendisi hazırlamış olmasına karşın Meclis'te savunmamıştır. Çünkü Takrir-i Sükunla ülkedeki sınıfsal, ulusal, politik muhalefet artık iyice kontrol altına alınmış olduğu için buna gerek kalmamıştır. O nedenle bu tasarı da 1926 yılında Meclis'ten geri alınıyordu. Mücadelenin yükseldiği dönemlerde sözkonusu yasaların Meclis'e sunularak propagandasının yapılması, birkaç yıl bekletildikten sonra koşulların dönüştürülmesiyle gereksinim kalmaması ve geri çekilmesi, sınıfı bir süre oyalama işlevi de görmüştür.

Cumhuriyetin ilk yedi yılında sermaye birikimini hızlandırabilmek için işçi ve emekçiler üzerinde azgın bir sömürü ağı kuran hükümet, dolaylı ve dolaysız vergilerin büyük bir bölümünü bu yoksul sınıfların sırtına yüklemekle de yetinmeyerek 1928-29 yıllarında işçilerin ücretlerini düşürme yoluna gider. Böylece 1930 yılında işçilerin ve emekçilerin sömürülmeleri korkunç boyutlar kazanmıştır.

Memurların durumu da işçilerden pek farklı değildir. Onlar için hükümet, ücretle müstahdem çalıştıran bir işverendi. Bu dönemde memurlar daha iyi iş koşulları ve daha iyi bir ücret için mücadeleye başlamışlardır. Ancak hükümet, memurlarının hareketlerini devlete karşı politik bir başkaldırı olarak değerlendirerek bastırmış, hükümetin görüşlerini savunmayan memurlar işten atılmıştır.

1926 yılında kabul edilen ilk kazanç vergisine göre, işçilerin vergiden bağışık tutulabilmeleri için, 18 yaşından küçük ya da 65 yaşından büyük olmaları ya da iki gözü kör, felçli ve ayağının ikisinden ya da birinden mahrum olmaları gerekiyordu. Oysa bu dönemde işçilerin ne sosyal sigortası ne de herhangi bir sosyal hakları vardı. Kısacası, genel olarak halkın durumu, gerek yaşam düzeyi açısından gerekse de üzerlerinde uygulanan baskı ve zorun ağırlığı açısından son derece olumsuz bir bütün oluşturmaktaydı.

1914'den 1930'un hemen öncesine kadar ki bu dönemde geçimini kabaca sağlayabilen bir kişinin zorunlu ihtiyaçları için yaptığı ödeme 17 misli artmıştır. 1923 yılından 1924 yılına kadar olan artış ise %50'dir.

Sonuç olarak, bu dönemde işçiler sayıca az olmaları ve sosyal bilinçlerinin yetersizliği nedeniyle, içinde bulundukları azgın sömürüye karşı bilinçli bir tavır alamıyorlardı. Tavra yöneldikleri zaman ise, bu tavırlar iktidar tarafından acımasız bir zorla bastırılıyordu. Kaldı ki, bu girişimlerin hemen hemen hepsi oldukça geri düzeyde sosyal hak ve ekonomik istemlere yönelikti. Ve yine kısmi, kalıcı olmaktan, bir sistem, örgütlülük, program içermekten uzaktı. Bu yüzden, bu dönemde proletaryanın siyasal etkinliğinden söz edemiyoruz.

E) EMPERYALİZMLE İLİŞKİLER

Daha önceki bölümde de incelediğimiz gibi, önderlerin amacı emperyalizmle ilişkileri kökten değiştirmek değil, ülkedeki gayri-müslim burjuvazinin ekonomik ilişkilerinin Türk-Müslüman burjuvazisi aracılığıyla sürdürülmesini sağlamaktı. Dolayısıyla, daha kurtuluş mücadelesi sırasında emperyalistlere bol bol ayrıcalık dağıtılmıştı. Lozan'da siyasal sınırların onaylatılmasından sonra da bu ayrıcalık dağıtma furyası sürmüştür.

Lozan sonrası Türkiye'ye gelmeye başlayan Avrupalı emperyalistlerin ve ABD'nin büyük spekülatörleri bu konuda zaten oldukça cömert davranan Ankara'dan ayrıcalık koparabilme yarışında her yola başvuruyorlardı. Ankara Hükümeti ise, daha çok yabancı sermayeyi çekmek için, yatırım yapmak isteyen yabancı şirketlerin durumunu dahi araştırmadan bol keseden ayrıcalık dağıtıyordu.

İsmet İnönü bu konuda şöyle diyordu: "Bize müracaat edenlere sorduğumuz ilk şey, ne kadar müddette işletmeye başlayacaksınız sorusundan ibarettir." Evet, burjuva önderler böyle düşündükleri içindir ki 400'den fazla imtiyazlı şirkete ikramda kusur etmemişlerdir…

1923 yılında Amerikan Emperyalistlerine sunulan ve "ekonomik zafer" olarak değerlendirilen Chester ayrıcalığının gerçekleşmemesi, Türkiye egemen sınıflarında şok etkisi yapmıştı. Chester ayrıcalığının gerçekleşmemesi üzerine bunun yerini dolduracak yeni ayrıcalıkların dağıtımı Cumhuriyet kurulduktan sonra da hızlanarak sürdü. İlk önce Osmanlı

İmparatorluğu döneminde de ayrıcalıklı olan İstanbul'daki tramvay, telefon, su, elektrik ve Aydın Demiryolları Şirketi ve daha bir çok şirketin ayrıcalıkları onaylandı.

1924 yılında Türkiye'de 94 yabancı şirket faaliyet göstermekteydi. Bunların, 7'si demiryolu, 6'sı madencilik, 23'ü bankacılık, 12'si endüstri, 35'i ticaret alanındaydı. Ayrıca 1924 yılında yabancıların Türkiye belediye sınırları içinde taşınmaz mal edinmelerini engelleyen yasa yürürlükten kaldırılarak kapılar emperyalizme iyice açılıyordu. İktidar bunlarla da yetinmeyerek 1925 yılında tümüyle yabancı sermayeden oluşan ve Osmanlılardan beri adeta devlet içinde devlet gibi çalışan Osmanlı Bankası'nın Ankara Hükümeti'ne kredi açması üzerine, bu bankanın ayrıcalık süresini uzatıyordu. 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi yasasıyla, yabancı sermayenin Osmanlılardan kalan sanayi işletmelerinin özel sermayeye devredilmesinde, %44 oranına kadar bu şirketlerin de pay sahibi olmaları sağlanıyordu.

1924 yılında emperyalistlerin ülkemizdeki yatırımları şöyleydi; Alman emperyalistleri yabancı yatırımların hemen hemen yarısına sahipti. ABD'nin payı ise %2'den biraz daha azdı. Alman emperyalistlerinin bu dönemde yabancı yatırımlarının hemen hemen yarısına sahip olmaları, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan Alman şirketlerinin bu dönemde de varlıklarını korumalarından ileri gelmekteydi. Çünkü iktidar, emperyalistlerin ekonomik çıkarlarını elinden geldiğince koruyordu.

Bu yabancı şirketlerin millileştirilmesi doğrultusunda en ufak bir adım bile atmıyorlardı. Ancak 1928 yılında ve 1931 yılında iki yabancı şirketi satın almışlardı. Bu girişimi "millileştirme" olarak lanse ettiler. TC'nin ilk yedi yılında emperyalizmin ekonomik,

toplumsal ve kültürel yaşamımızdaki yeri Osmanlı İmparatorluğu'na oranla değişmiş, daha sonraki süreçlerin sistemli sömürüsünün temelleri atılmıştır.

24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasıyla birlikte Misak-ı Milli sınırlarının çizilmesine karşın, Batılı emperyalist devletlerle ve özellikle İngiliz emperyalizmiyle ilişkiler gergin durumdaydı. İngiltere'yle Türkiye arasında Türkiye-Irak sınırının düzenlenmesi için "Haliç Konferansı" diye bilinen bir konferans düzenlenir. Bu konferansta Türkiye'yi temsilen Fethi Okyar, Musul'un hem coğrafi bakımdan, hem de il halkının 2\3'ünün Kürt ve Türklerden oluşması nedeniyle Musul'un Türkiye'ye katılmasını ister. Ama İngiltere Musul konusunda kararlıdır ve Musul'u alabilmek için Hakkari'yi bile ister. Musul sorunu, 5 Haziran 1926'da Ankara'da Türkiye-İngiltere-Irak Hükümetleri arasında yapılan sınır ve iyi komşuluk anlaşmalarıyla Musul'un İngiliz emperyalizmine bırakılmasıyla sonuçlanır.

Musul sorunundan başka, diğer emperyalist ülkelerin de, Osmanlı borçları, Yunanlılarla insan değişimi, Patrikliğin durumu, yabancı şirketlerin durumu, yabancı okullardaki Türkçe eğitimi gibi konularda endişeleri vardı. Bu durum kaçınılmaz olarak politik ilişkileri gerginleştiriyordu. Bir ülkenin emperyalizmle ilişkileri, emperyalist sömürüye davetkar olması, sözkonusu ilişkilerin kısa sürede gelişip sistematik kazanması anlamına gelmiyordu…

Emperyalist sermayenin, yarı-sömürgeci ilişkiler için, savaştan yeni çıkan ülkenin belli bir dinginliğe kavuşmasını ve kendi işlevleri için daha elverişli koşulların oluşmasını, endişelerine neden olan konuların çözümlenmesini beklemesi sözkonusudur.

Bunun yanısıra; birkaç yıl sonra patlak veren 1929 dünya ekonomik bunalımı sermaye transferlerimize ilişkin olarak alınmak zorunda kalınan yeni önlemler, bir süre, Türkiye Hükümeti'nin istediği biçimde Türkiye ile ilgilenilmemesinin nedenleri olmuştur. Yabancı sermayenin (emperyalist sömürünün) bütün bu olgulara karşın, hen geçen gün ülkeye bir adım daha atarak, önceleri yavaş, giderek hızlanan bir tempoda yolunda ilerlediği görülmektedir.

TC Hükümeti, Osmanlı döneminden kalan yabancı sermayenin, şirketlerin ayrıcalıklarını korumasının yanısıra; ticaret, ormancılık, madencilik, yapım ve taşımacılık alanlarında da yabancı şirketlere ayrıcalıklı statüler tanımıştır. 1924'te İstanbul-Seydiköy Gaz ve Elektirik Şirketi (Belçika sermayesi), 1925'de İsveç sermayeli İzmir Telefon şirketi, 1926'da Belçika sermayeli İzmir Elektirik ve Tramvay Şirketi, yine 1927'de Belçika sermayeli Rinful Ormancılık Şirketi ve Alman sermayeli Güney Anadolu Manganez Madencilik Şirketi, Fransız sermayeli Kireçli Krom Madencilik Şirketi, 1928 yılında Alman sermayeli Adana Elektirik Şirketi, İngiliz sermayeli Fethiye Simli-Kurşun Madencilik Şirketi, 1929 yılında Amerikan sermayeli Ford şirketi ve ayrıca Ford Motor Company, İstanbul'da montaj fabrikası için bazı serbest bölge haklarını da almıştır.

Ford Motor Company şirketinin İstanbul'da bir montaj fabrikası kurmasıyla birlikte, Türkiye'de Otomotiv Sanayi ile montaja dayanan ilk adım atılıyordu. Ve bu şirketin sözleşmesi de İstanbul'da ürettiği otomobillerin Türkiye ile

sınırlı kalmayacağı, bu nedenle yılda 10 bin otomobil üretilerek Ford'un Balkanlara ve Ortadoğu'ya yapacağı ihracatını karşılayacağı planlanmıştı.

Ne var ki, dünya ekonomik bunalımı nedeniyle Ford'un bu amacı gerçekleşmemiş ve İstanbul'daki fabrikasının montaj işleri 1936 yılında durmuştur. Tesisler ise ithal edilen Ford otomobillerinin deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1920'lerde iktidar birçok yabancı şirkete ayrıcalıklı özel statüler tanırken bu ayrıcalıklardan yararlanmayan yabancı şirketler de Türkiye'ye yatırım yaparak yapım şubelerini açıyorlardı. Bunlar, biri Fransız'ların diğeri ise Belçikalı şirketlerin kurduğu iki çimento fabrikası, yine İngiliz Manchester şirketinin 1925 yılında Adana'da kurduğu Çırçır Fabrikası, İstanbul'da kurulan Nestle Çikolata Fabrikası, Colombia Plak ve bazı yabancı kimya sektörlerinin kurdukları ilaç fabrikaları ile Japonların kurdukları ipekli dokuma fabrikalarıdır.

1923-30 yılları arasında yabancı sermaye ile ortak kurulan ve faaliyet gösteren 201 Türk Anonim Şirketi bulunmaktaydı. Bu yabancı Türk ortaklı anonim şirketlerin 71 milyon TL. tutarındaki ödenmiş sermayelerinin %75'i yabancıların elindeydi. Bu rakam, ödenmiş sermayenin %43'ü demekti. Toplam sermayenin sektörlere göre dağılımı ise, yapım sanayinde %35 idi. Yabancı sermayenin yatırım yaptığı alt sektörlerdeki tekstil, gıda ve çimento sanayi ise aşağı yukarı eşit önemdeydi. Elektrik ve Havagazı işletmelerindeki karma sermayeli şirketlerin sermaye toplamı içindeki payı %17 idi.

Türk-yabancı sermayeli anonim şirketlerde Türk sermayeciler nicel olarak çoğunlukta olmalarına karşın yabancı sermayenin birer paravanı durumundaydılar. Ve bu şirketlerden komisyon alıyorlardı. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi bu ortak şirketlerin sermaye tutarlarının büyük bir kısmı yabancılara aitti. TBMM üyelerinin ve nüfuzlu Anadolu Harekatı dönemi politikacıları ile M. Kemal'in yakın arkadaşlarının bu şirketlerde, kurucu üye, pay sahibi ve de yönetim kurulu olarak görev yapmaları, bu şirketlerin hükümetle ilişkilerini daha da sıklaştırıyor ve alınan kararları etkili kılıyordu. Aralarında C.Bayar'ın bulunduğu 30 kadar milletvekili, yabancı sermayeli 32 şirkette 52 yönetim kurulu üyeliği koltuğunu işgal etmekteydi. Bunların çıkarlarını daha iyi koruyabilmek için bir milletvekilinin 6 yabancı sermayeli şirketin birden yönetim kuruluna girmesine ilişkin örnekler vardır.

Yabancı sermayenin etkin ve yoğun olduğu bir diğer alan da kamu kesiminde sürdürülen inşaat işleriydi. 1927 yılında yapılan büyük bir ihale ile 1300 km.'lik bir demiryolu yapımı, İsveçli Nidgvist Holm ve Alman Julias Berger şirketlerine verilmiştir. 148 milyon liraya mal olacak bu demiryollarının yapılabilmesi için , bu iki şirket, hükümete orta vadeli krediler de vermiştir. Demiryollarının bina ve yan işlerinin yapımını ise bir Amerikan müteahhit firmasına devretmişlerdir. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da 1920'lerde bu yabancı müteahhit firmaların hükümete açtıkları orta vadeli kredilerin dış borçlarda önemli bir yer tutmasıdır.

Emperyalistler bu yıllarda kendilerini Türkiye'nin şartlarına uydurarak ekonomik varlıklarını empoze etmişlerdir. Öteki

sömürgelerde olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonlarına doğru bu ülkede kendi mesleki örgütlerini kurmuşlardır. İngiliz, Fransız, Amerikan, İtalyan, Alman vb. ticaret odaları faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Ancak Cumhuriyet Devleti'nin kurulması, yerli Türk-Müslüman kesiminin önem kazanmasıyla birlikte Türk Ticaret Odaları faaliyete başlayıp 1925 yılında yarı-resmilik kazanınca, yabancı ticaret odalarının "oda" sıfatı yasaklanınca, yabancı tüccarlarda belli bir güvensizlik oluşmuşsa da, 1927 yılında topluca Türk Ticaret Odalarına kayıtlarını yaptırarak yeni duruma kendilerini uydurmuşlardır. Böylece de Türk Ticaret Odalarının "Milli" yapısı içinde yerlerini almışlardır.

Tüm bunlara karşın yabancı sermayeye gözü doymayan Ankara Hükümeti, 1923-38 sürecinde yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekme çalışmalarını sürdürür. Bu dönemde bir Amerikan grubundan T.C Merkez Bankasının kurulması için 30 milyon dolar alınır. Ancak bunun sonu gelmez. Çünkü Amerikalılar vazgeçer. Böylece yabancı sermaye ile kurulacak Merkez Bankası bu dönemde suya düşer. Ancak, bu sefer de Kayseri'de bir lokomotif fabrikasının kurulması için başka bir Amerikan grubuyla görüşülür. Aldıkları yanıt yine hayır'dır. Ardından yine bir Amerikan grubuyla Mersin Limanı ve Ankara'nın alt yapı işleri konusunda görülmüşse de gereken sonuç alınamamıştır.

1929 yılında nihayet Türkiye, ABD ile bir ticaret anlaşması imzalar. Ne var ki böylece Amerikan dolarının Türkiye'ye akacağını sanan egemen sınıfların hevesleri kursaklarında kalır. Çünkü istenilen ölçüde Amerikan doları Türkiye'ye akmamaktadır. Yine de ABD'den ümit kesilmemiştir. 1930 yılında

İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Aras; "Birleşik Devletlerin Türkiye'nin mali yardım için endişesiz olarak başvurabileceği tek ülke olduğu" görüşünden hareketle, ABD elçisinden yardım isterler. Ve aynı yılın sonlarına doğru İnönü, Ankara'ya gelen Amerikan Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Klein'dan hala gündemde olan Merkez Bankasının kurulması için gerekli olan yabancı sermayenin sağlanmasına yardımcı olmasını rica eder.

1931 yılında Maliye Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nu Amerika'ya gönderir. Saraçoğlu, Türk egemen sınıflarının direktifleri doğrultusunda bayındırlık işleri, pamuklu tekstil sanayi ve bankacılık kesimi için 50-100 milyon dolar dolayında özel Amerikan sermayesini Türkiye'ye çekmeye çalışır. Ancak elleri boş bir durumda Türkiye'ye döner.

Bir yandan da aynı konular Fransızlar'la görüşülmektedir. Ülkemizin bu dönemine ilişkin bazı savlarda yer aldığı üzere; "küçük burjuva diktatörlüğü Kemalizm", emperyalizmin Türkiye'ye girişini işte bu şekilde "engellenmiştir".

İsimlerini daha önce belirttiğimiz yabancı bankaların en büyükleri, Fransız ve İngiliz emperyalistlerine aitti. En güçlü yabancı banka, sanayi ve sermayenin %62'sini denetim altında tutan ve devlet bankası gibi hareket eden Osmanlı Bankasıydı. Bu bankayla Ankara Hükümeti arasında imzalanan "1924-25 tarihli anlaşmalar ile 1863-75 tarihli ayrıcalıkların 3. maddesinin komiserin atamasına ait hükmü ile 7. maddesinin bütçe komisyonunda temsilci bulundurma hükmü, devletin kağıt para ihtiyacını yasaklayan 12. maddesi, hazinedarlık hakkına ait 13. olağandışı ödeneği onaylayan 14. maddeleri kaldırılmış ve banka tedavüldeki banknotları için hazineye

%1,5 faiz ödemekle mükellef tutulduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin istediği zaman bir Merkez bankası kurma hakkı da almıştır."

Görüldüğü gibi siyasi bağımsızlığı kazanan burjuva önderlik, adeta bir Merkez Bankası gibi çalışılan Osmanlı Bankası'ndan, Merkez Bankası kurma hakkını, "Anlaşma" yoluyla kurtarmaya çalışıyor. Ancak yine de bir merkez bankası kurma "hakkını" 6 yıl geçtikten sonra kullanıyor. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde faaliyet gösteren bir diğer büyük yabancı banka ise Alman Deutsche Bank'tır. Bu banka, 1924'ten itibaren işlevlerini yoğunlaştırarak, Birinci Paylaşım Savaşı'nda yenilenen Alman Emperyalizmi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda yitirdiği konumu, İş Bankası ve Milli Kredi Bankası aracılığıyla yeniden elde etmeye çalışmıştır. Bunların dışında, ülkede faaliyet gösteren 60 yabancı sigorta şirketi vardır.

1920'ler Türkiye'sinde yabancı özel sermaye, bankacılıkta olduğu gibi dış ticarette de büyük bir güce sahipti. Ve bunlar Türkiye ekonomisi üzerinde önemli bir baskı gücü oluşturmuşlardı. Bu dönemde para kredi piyasası önemli ölçüde yabancı bankaların ve ithalat-ihracat şirketlerinin elinde olduğu için, şirketlerin bir çoğu doğrudan doğruya metropoldeki şirketlerinin acentaları, yeni şubeleri durumundaydı. Birkaç örnek vermek gerekirse; tütün ihracatında Trieste'ye yerleşmiş olan firmalar büyük bir ağırlık taşıyordu. 1926 yılında yapılan bir araştırma tütün ihracatının değere göre %53'ünün Triste'ye yapıldığını, Triste'ye giden tütünlerin orada manipülasyona tabi tutularak daha sonra yüzde doksanının Almanya, Amerika,

Çekoslavakya, Avusturya'ya satıldığını göstermekteydi. Tütün ihracatında genel olarak yabancı firmaların denetimi, ürün etkinliğine kadar uzanıyordu. Amerikalı tütün alıcıları bile Ege ve Samsun yöresinde livre sözleşmeleriyle tütüne tarlada sahip olmaktaydılar.

Diğer bir örnek ise, İtalyan Sıcmat şirketidir. Triste kökenli olan bu pamuklu kumaş üretim ve ticaret firması, 1924 yılında Adana'da bir şube açar. Türkiye'de gelişmeye hevesli bu faşist İtalyan şirketi, bir kaç yıl içinde Adana ve Mersin yöresindeki pamuk ticaretinde tekelci bir yer elde eder. Üretimi de doğrudan denetleyerek Çukurova'yı kısa zamanda Triste fabrikalarını besleyen bir pamuk bölgesi haline getirir.

1923'ü izleyen yıllarda biçimsel olarak devlet tekelinde bulunan birçok ekonomik faaliyet, ayrıcalıklı özel yabancı sermayeli şirketlere devredilmiştir. Kibrit ve Çakmak tekeli önce Belçika, daha sonra ise bir Amerika şirketine verilmiştir. 1925 yılında ise Belçika şirketi ile ortak kurulan Türkiye Kibrit tekeli T.A.Ş.'nin hissedarları arasında İsmet İnönü, Celal Bayar, Yunus Nadi ve Cemal Hüsnü Giray bulunmaktadır. Bu şirkette, yabancı sermayenin payı %51'dir. İspirto ve Alkollü içkiler Tekeli, 1926 yılında bir Polonya şirketi ile ortak kurulan İspirto ve Meşrubat, Kürliye Tekel İşletme T.A.Ş'ne verilmiştir. Bu şirketin %45'lik payı hazineye aittir.

Hazinenin çıkarlarını ise İş Bankası koruyordu. Keza Barut ve Patlayıcı Maddeler Tekeli de 1927'de bir Fransız grubuna verilmiştir. Bu anonim şirketlerin 1.500.000 TL

sermayesinin 740.000 TL'sı 3 Fransız Şirketine, 10.000 TL'sı Fransız grubuyla anlaşmayı sağladığı ve aracılık ettiği için İbrahim Beyzade Lütfü'ye, geri kalan 750.000 TL ise hazineye aitti. Yine 1927 yılında Revolver ve Av fişekleri tekeli de aynı Fransız grubuna verilmiştir. Petrol-Benzin ithali ile ilgili tekel ise Amerikan Standart-Oil Şirketine bırakılmıştır.

Aşağıdaki tablo 1926-33 yılları arasında özel yabancı sermayenin yatırım ve karlarını gösteren ilginç bir belgedir.

Yabancı ve özel Sermayeli Yatırımlar ve Türkiye'deki Yabancıların Kar faiz ve diğer gelir transferleri (milyon T.L.)

Yıllar	Yeni yatırımlar	Transferler (kâr ve faiz gel.)	Diğer gelirler	Toplam tranfer
1926	6,5	8,3	4,0	12,3
1927	5,3	8,3	4,0	12,3
1928	8,0	7,0	4,7	11,7
1929	12,0	6,0	3,9	9,9

Görüldüğü gibi 1923 sonrasında Türkiye'de yabancı sermaye ne "millileştirilmiştir" ne de engellenmiştir. Tersine 1926-33 döneminde yabancı sermaye Türkiye'de önemli bir yer tutmaktadır. Üstelik iki misli kâr yaparak bu kârlarını metropollere aktarmıştır. Sonuç olarak bu dönemde emperyalizm Türkiye'yi "kalkındırmamış", Türkiye emperyalizmi kalkındırmıştır.

Dipnot ve Kaynaklar

[1] Söz konusu çelişkiler fazla etkisi ve nüfuzu olmamasına karşın Hollanda'nın da yer aldığı Türkisch Petroleum Company (TPC) içinde de sürer. Bu şirketin sermaye bileşimi, %50 National Bank of Turkey, %25 Deutsche Bank ve Anglo Sakson Petroleum Co. şeklindedir. TPC içindeki Almanya-İngiltere çekişmesini İngiltere kazanmış ve 1924'teki TPC'nin sermaye artırımında, İngiliz tekeli Anglo Persium Oil Co. National Bank of Turkey'in %50 payını alarak Alman Deutsch Bank karşısında üstün duruma geçmiştir. TPC içindeki bu savaş, Alman saldırganlığına zemin oluşturan nedenlerden biri olarak, Birinci Paylaşım Savaşına yansımıştır.

[2] Söz konusu yardımların dökümü şu şekildeydi: 1920 yılında 600 tüfek, 5,000,000 kadar tüfek mermisi ve 17,660 top mermisi. 1920 Eylül'ünde 200,6 kg külçe altın (Erzurum'da teslim edilmiştir.) 1921 Ocak-Şubat aylarında 1.000 atımlık top barutu, 4.000 el bombası ve 4.000 şarapnel mermisi ve çeşitli türden bir kısım askeri malzeme. 1921 yılında 33,275 tüfek, 57,986,000 tüfek mermisi, 327 makineli tüfek, 54 top, 1,229,479 top mermisi, 1.500 kılıç, 20.000 gaz maskesi, 3 Ekim 1921'de Nisan-1922 Mayıs arası 5 taksitle verilmiştir ve TBMM Hükümetinin Milli Savunma bütçesi 1920 yılında 27,576,039 TL, 1921 yılında ise 54,160,058 TL. idi

[3] Varoluşçuluk, Yeni olguculuk, İnancılık, Klerikolizm, Yeni Gerçekçilik, Aletçilik, Uygulayıcılık, Olay-bilimcilik, Kişilikçilik, vb.

[4] Söz konusu burjuvazinin niteliği konusunda (tarihsel kesitin özellikleri de gözetilerek) kompoze bir çıkarım yapmak istendiğinde, Anadolu Hareketi önderliğinin bünyesinin

programlarla belirlendiğini fakat o süreçte her açıdan burjuva nitelik arzedecek kapasite olmadığını söylemek gerekir. Ama bu durum, son çözümlemede burjuva rotasının onda billurlaşması gerçeğini değiştirmez.

[5] Burada Marks ve Lenin'in bürokrasiye ilişkin düşüncelerinin bazı noktalarını anmsarsak: "Toplum, ortak çıkarlarının savunulması için iş bölümü yoluyla kendi özelliklerini doğurmuştur. Ne var ki devlet kurumunda uçlaşan bu gerginlikler zamanla kendi çıkarlarına hizmet eder hale gelmişlerdi, toplumun hizmetkarları durumundan kendilerinin efendileri durumuna gelmişlerdi" (K.M 18. Brumaire) "Bürokrasi, karşıtı olan feodalizm illetinin adil ve ceberut biçimidir." (Lenin)

(6)Aktaran Mahmut Goloğlu

(7)K. Vasiyevsky

IV. BÖLÜM

KURULUŞ SÜRECİNDEN SONRA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

I- DEVLETÇİLİK POLİTİKASI ÜZERİNE

Bu noktada, gelişmeleri tarihsel seyir içinde incelemeyi, devletçilik konusundaki bir ayraçtan sonra sürdürmek gerekmektedir. Çünkü başından beri erki elinde bulunduran kesimin belli başlı demagoji konularından biri de devletçilik politikası izlediğine dair aldatmacalardır. Tıpkı 'halkçılık', tıpkı 'devrimcilik' ilkelerinin gereksinim duyulduğunda olağanüstü bir ikiyüzlülükle vurgulandığı gibi, gerçekte izlenen politikanın ve amaçların devletçilikle hiçbir anlamda ilgisi yoktur.

Ülkemizde bazı devletleştirmelerin görüldüğü olmuştur. Fakat bu tavır, devletçilik ilkesinin içeriğinden son derece uzaktır ve emperyalizmin açmazlarının o koşullarda devlet eliyle ve ülke halklarının olanaklarıyla çözümlenmesinden başka bir anlam ifade etmemektedir.

Devletçiliğin özü, başta liberalizme karşı olmaktır ve bu şekilde ekonomi politikasının devlet eliyle yürütülmesi savunulur. Çerçeve yine kapitalist ekonomi anlayışıdır. Serbest teşebbüs ve serbest rekabet ilkelerine karşı çıkılması, anlayışın başlıca özelliklerindendir. Ne var ki, bizim örneğimizde bu kapitalist anlayışta olduğu üzere; gelişmenin, kapitalist kalkınmanın devlet eliyle yürütülmesi değil, yukarıdan aşağıya kapitalizm empozesi tavrında,

devlet eliyle tam da bu anlayışla çatışacak şekilde serbest girişimciliğin geliştirilmesi amaç ve eylemini görüyoruz.

Engels'in bu konuyu da incelediği Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm adlı yapıtında, gereken açıklık vardır. Engels burada demektedir ki; "Tröstlerde rekabet özgürlüğü tam kendi karşıtına, tekele dönüşür ve kapitalist toplumun belirli hiçbir plana dayanmayan üretimine teslim olur. Bu elbette yine kapitalizmin yararına ve çıkarına olduğu ölçüde gerçekleşir. Eğer her devletleştirme sosyalistlik (ya da ilericilik sayılsaydı ve devletçilik politikasına yüklenen anlamın karşılığı olsaydı) sayılsaydı Napolyon'la Metternich'i sosyalizmin kurucuları arasında saymak gerekirdi. Belçika devleti politik ve maddi nedenlerle demiryollarını kendi yaptırdıysa, Bismark demiryolu memurlarını hükümete oy veren bir sürü haline getirmek ve kendisine yeni bir gelir kaynağı yaratmak için Prusya Demiryollarını devletleştirdiyse, bu asla sosyalistlik değildir. Aksi halde krallık porselen imalatı ve hatta ordunun terzihanesi (Fredrich Wilhelm III. devrinde bir açıkgözün kemali ciddiyetle devletleştirdiği genelevler bile) sosyalistliğe özgü kurumlar olurdu…"

Öte yandan kapitalizm, nerede ve ne zaman iç dinamikleri zaaf gösterse, şu ya da bu oranda bunalıma girse, devletin özel olanak ve yöntemlerinin emniyetinin devreye girmesini buyurur. Bu durum, günümüzde en zengin metropollerde dahi aynı özellikleri taşımaktadır. Yeni ekonomistler de bu işin çeşitli olasılıklara ayrı ayrı yanıt verecek, emperyalizmin-kapitalizmin değişik açmazlarına, değişik ama aynı özü

koruyan zenginlikte reçeteler sunmaktadırlar. Sözgelimi Keynes, halkın bütün gelirlerini devlete aktarmak mantığı altından geçerek devlet transit geçidiyle kapitalistlere yönelir.

Sadece bizde değil, diğer bazı ülkelerde de devletçiliğini farklı yaptırımlara ilişkin bir demogoji yaftası olarak kullanıldığını görüyoruz. Örneğin, Salazar'ın faşist korporatizmi, List'in 'milli ekonomi' anlayışları dahi devletçilik tanımı altında kitlelere sunulmuştur.

Bizdeki gelişmelere dönelim ve bir kez de bu nedenle, gerçekleşen olayların devletçilikle ne ölçüde ilişkisi bulunduğunu (bulunmadığını) irdeleyelim.

Takrir-i Sükun döneminde muhalefet sindirildikten ve egemen kesimlerin düzeni yerleştirmek için ilk aşamada gerekli gördükleri dönüşümler yapıldıktan sonra sessiz denilebilecek bir dönem geçer. Bu yıllarda ülkede baş gösteren ekonomik bunalım 1929 Dünya Bunalımının etkisiyle şiddetlenir. Özellikle ticaret ve tarım kesiminin daha derin bir bunalıma girdiği bu dönem, halk kitleleri için her açıdan soluksuz kaldıkları bir karabasandır. Kitleler, üzerlerinde uygulanan politikaya karşı büyüyen bir sıkıntı ve öfke içinde olsa da bunu yeterince dışa vuracak bilinç ve örgütlülükten yoksundur. Sosyalist bir örgütlenmenin sunması gereken işlevlerden ve perspektiflerden de yoksundur. Bu durum karşısında iktidar, egemen sınıfların bunalımını çözme yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla, ekonomide devlet müdahaleciliğini gerektiren yeni prensipler saptar.

Ancak bu politika uygulamaya sokulmadan önce ülkenin siyasal tansiyonu ölçülmek istenir. Devletçilik döneminde,

çıkacak muhalefeti deşifre ederek denetim altına almak ve düzenin oturup oturmadığını yapılan dönüşümlerin benimsenip benimsenmediğini anlamak, tamamlanması gereken eksiklikleri görmek için daha önce de sahneye koydukları bir oyuna yeniden başvururlar. Geçmişte solun gelişmesini denetlemek için kurulan resmi komünist partisi gibi, şimdi de sol dışı muhalefet potansiyelini ölçmek-dengelemek- bastırmak için güdümlü bir parti kurulur. Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı Fethi Bey, parti başkanı yapılır ve kardeşi de partiye sokulur. Böylece 12 Ağustos 1930 tarihinde "Muhalif bir Fırka", Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur…

Mustafa Kemal'in ismini koyup kurucularını belirlediği parti, 1930 Ağustos'unda ilan edilse de böyle bir partinin kurulması ve rol dağılımı daha önceden düşünülmüştür. SCF'nin kurucularından Ağaoğlu Ahmet, Fethi Bey'e bu konuda şunları söylüyor: "Bir seneden beri (M. Kemal'in) bu fikre yakın olduğunu bende biliyorum. Birkaç kez fırkalar hakkında bana da sorular sormuş, beni de imtihan etmişti. Fakta bir karar verdiğini bilmiyordum. Arada bir gün Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'dan ikinci bir fırkanın kurulacağını işitmiştim…"

Yeni parti temelde ve birçok ilkesinde CHF ile aynı karakterde olmasına karşın ekonomide ve politikada daha liberal görüşler sunmaktadır. Bu durum, liberalizmin dozunun belirlenmesi ve koşullara göre en uygun kıstasların neler olduğunun saptanması açısından genel bir yoklamak olarak kavranılabilir. O güne kadar 'devletçi' olmayan CHF, bu programda devletçiliği savunmaya

başlar. Gerçi bir yıl önceki bir konuşmasında İnönü, devlet müdahalesinden söz etmiş olsa da o güne kadar devletçilik, kavram olarak da siyasal literatürümüze girmemiştir. İnönü, ilk kez Sivas'ta demiryolu açılışında yaptığı konuşmada devletçi olduğunu söyler.

Ağaoğlu Ahmet, bu konuda şunları aktarmaktadır: "Esasen birkaç gün sonra İsmet Paşa'nın Samsun'da söylediği nutuktan önce, benim de o zamana kadar üyesi olduğum CHF'nin devletçi olduğunu ne ben ne de kimse bilmiyordu. Bu nutuktan sonradır ki, fırka devletçi oldu. Fakat nutuk yeni fırkanın teorisinden sonra söylendi. Demek ki yeni fırkaya kurulmadan önce 'serbest' ismini vermiş olanların eski fırkaya da 'devletçi' sıfatını eklemeye karar vermiş olduklarını kabul etmek gerekiyor."

Böylece burjuvazi güdümlü muhalefet partisine ekonomide ve politikada liberalizm savundurulurken, CHF de devletçiliği savunmaya başlayarak, hem muhalefeti ortaya çıkartıp şekillendirmeye, hem de devlet müdahaleciliğine kamuoyunu hazırlamaya başlar. Bazı gazeteler gönüllü olarak SCF'nin sözcülüğünü üstlenir. Ve hükümeti eleştirmeye başlar. Basındaki bu gelişmelerin ardından yeni partiler ortaya çıkar.

29 Ağustos 1930'da Mimar Kazım isminde bir kişi Türkiye Cumhuriyeti Amele ve Çiftçi Partisi'ni kurar. Bu partinin programında "işçi ve köylüleri zalimlerin boyunduruğundan kurtarmak ve bu sınıfa ülkenin toplumsal yaşamında bir yer sağlamak" sözleri yer alıyordu.

Ancak sınıf esasına dayalı diye bu partinin çalışmasına izin verilmez. Bir ay sonra ise Adana'da yazar Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemal, Ahali Cumhuriyet

Fırkası'nı kurar. Bu parti SCF'nin kapatılmasından sonra, Bakanlar Kurulu kararıyla 21 Ocak 1931'de kapatılır. Bu şekilde partiler ortaya çıkarken, legal olanaklardan yoksun TKP, bir taraftan SCF içinde çalışma yapmaya, bir taraftan da onun kürsülerinden yararlanmaya çalışır. SCF kısa zamanda çok büyük ilgi görür.

Ekonomik bunalımı oldukça şiddetli olan, hükümetin ekonomi politikasından memnun olmayan ve ithalat-ihracatla uğraşan ticaret burjuvazisi, egemen sınıflar içinden SCF'na büyük destek veren kesim olur. Ancak, kitlelerin SCF'da simgeleşen muhalefeti karşısında, 'devletçilik' döneminde, kısa vadede zararına olsa da uzun vadede yararına olacak politikalar üreten partinin kapatılmasına ses çıkarmaz. Partinin en büyük destekçileri olan ağır sömürü ve baskı altındaki emekçiler, partiye yeni bir umut, bir çıkış yolu olarak sarılırlar. Hemen her yerde işçi sınıfı ve yoksul halk partiyi destekler. İzmir mitingi'nde 50 bin insan toplanır. Güvenlik kuvvetleri terör estirerek kitleleri dağıtmaya çalışsa da başarılı olamaz.

İzmir Mitingi'ni ABD Büyükelçisi Grew ülkesine rapor etmiştir: "Fethi Bey'i karşılamak için İzmir tümden ayağa kalktı ve hükümetin izlediği politika ile aldığı önlemleri anlayamadığını göstermek için uygun bir fırsat bulduğu inancıyla Fethi'yi bir muzaffer kahraman gibi karşıladı. Halk Partisi'nin yerel gazetesinin yazı işleri binasıyla, matbaası hücuma uğradı, tahrip edildi, bir kişi öldü, bir çoğu yaralandı. Basındaki haberlere göre 30 kişi tutuklandı. Gazetelerin olayı komünist çapulculara ve katillere

maletmesi ve hiçbir siyasal öneme sahip olmadığını ileri sürmesi, Türk basınında geleneksel olarak rastlanan daha çocukça bir davranış oldu."

Bir ay sonra ise başka bir yabancı, Bulgaristan'ın Edirne Başkonsolosu, ülkesine şunları yazıyordu: "Trakya'nın öteki şehirlerinde olduğu gibi, Edirne'de de 17 gün süren bu seçimler özgür olmamıştır. Örneğin muhalefet partisinin kırmızı oy pusulalarını taşıyan seçmenlerin oylarını kullanmamalarına, adları kütükte yazılı olmadığı gerekçesiyle izin verilmemiştir. Suçlu ve cezaevi kaçkını tipinden adamlardan oluşan çeteler, Yıldırım, Kayık, Krishun ve Karaağaç bölgelerini dehşete salmışlardı… Seçimler sırasında, muhalefet partisinin adayları ve etkili üyelerini gece evlerinden çıkarmamışlardır. Edirne'deki seçim, belediye binasının önünde polis müdürüyle yardımcısının gözü önünde yapılmıştır."

Söz konusu seçimler, 1930 Ekim'inde yapılan belediye seçimleridir. Bu seçimlerde sivil ve resmi teröre karşın güdümlü parti önemli oranda başarı göstermemiş, Samsun'da Vali'nin tarafsız kalması sonucu Belediye Başkanlığını SCF kazanmıştır. Ancak parti kapatıldıktan sonra SCF'nin kazandığı bölgelerdeki seçimler iptal edilerek yenilenmiştir.

Oyunu ve oyunun kurallarını anlayamayan parti kurucuları, partinin kısa sürede ilgi görmesi karşısında iktidar hevesine kapılırlar. Egemen sınıflar, muhalefetin büyüklüğü, özellikle korkulu rüyaları işçi sınıfının bilinçsiz de olsa muhalefeti karşısında, rollerini kavrayamamış olan kadrolarla muhalefeti denetim altında tutamayacaklarını anlarlar. Aynı zamanda sömürücü kesimlerin ittifakı, düzenin henüz oturmadığını ve

yapılan reformların yerleşip benimsenmediğini, kitlelerin yalnızca siyasal zorla baskı altında tutulmasının yeterli olmadığını, bunun yanı sıra ideolojik plandaki baskı ve sindirme hareketinin zorunlu olduğunu, toplumun siyasal savaşımının topyekün yeniden planlanması ve örgütlenmesi gerektiğini anlarlar. Böylece SCF'sı (kurulurken olduğu gibi) gelen bir direktifle 17 Kasım 1930'da kendi kendini fesheder. Partinin kapatılmasından sonra ülkede muhalif olabilecek tüm kurum ve kuruluşların denetim altına alınabileceği düzenlemelere gidilerek toplumun siyasal yapısına yeniden şekil verilir. Düzen, istendiği şekilde oturtulur.

Partinin kapatıldığı gün Mustafa Kemal, yanında geniş bir uzmanlar grubu ile yurt gezisine çıkar ve gezi sırasında hükümete, SCF'nin sarstığı prestijini yeniden kazanmak için "altın bir fırsat" doğar. Bu, Menemen olayıdır. Yine olayın gerçekçi yorumu için, ABD Büyükelçisi'nin duruma ilişkin olarak ülkesine yazdığı rapora bakalım: "Bunun arkasından Menemen olayı geldi. Bu defa hükümet için prestijini yeniden kazanmak amacıyla kullanabileceği altın bir fırsat doğmuştu." Hükümet kitleleri sindirmek için bu olayı önemli ölçüde kullanır. Kubilay'ın katli kullanılarak sıkıyönetim devreye sokulur. Durum kamuoyuna çarpıtılmış bir şekilde yansıtılarak insanların inançları suistimal edilmiş ve muhalif kitlelere gözdağı vermek için ilgili, ilgisiz bir çok kişi tutuklanarak sıkıyönetim mahkemesine sevk edilmiştir.

Sıkıyönetim Komutanı Fahrettin Paşa anılarında, Başbakan, Meclis Başkanı, Savunma ve İçişleri Bakanlarının ve kendisinin

katılımıyla Cumhurbaşkanı başkanlığında yapılan bir toplantıda, Gazi Paşa'nın olayın siyasal kaynaklarının aranmasını, cezalarda sert davranılmasını, Menemen halkının başka yere göçürülmesini, muhalif basına da gözdağı verilmesini belirtiyor. Sıkıyönetim mahkemesi aldığı emri yerine getirmiş ve ağır cezalar vermiştir. Bir ay kadar kısa bir sürede 37 idam cezası verilmiş, 41 kişi de 1,3,24, yıllık cezalara çarptırılmıştır. İdamlardan ikisi hapis cezasına çevrilmiş, 34 kişi hemen, kaçak olan bir kişi de yakalanınca darağacına çıkarılmıştır.

Bu denli ağır cezalarla kitlelere gözdağı verilirken, muhalif basın da unutulmamıştır. SCF kapatılır kapatılmaz basına saldırıya geçilmiş, Fırka yanlısı gazeteciler gözaltına alınmış, daha sonra çıkarılan bir yasayla da hükümete, basını tümüyle denetimi altına alabileceği ve sözcüsü durumuna getirebileceği olanak tanınmıştır. 25 Temmuz 1931 tarihinde çıkarılan yasayla kimlerin gazetecilik yapabileceği belirlenmiş ve hükümete şu yetki verilmiştir:

"Memleketin genel politikasına dokunacak yayından dolayı hükümet kararı ile gazete veya dergiler tatil olunabilir. Bu yolla kapatılan gazete veya dergilerden yayınına devam edenler hakkında 18. madde hükmü uygulanır.

Böylelikle kapatılan bir gazetenin sorumluları, tatil süresince başka bir isimle gazete çıkaramaz."

SCF sonrası, sadece basına el atmakla kalınmamış, siyasal iktidara muhalif olabilecek tüm kurum ve kesimlere yönelinmiştir. Elbette bunların başında yine işçi sınıfı ve sol

gelmektedir. O güne kadar tüm legal olanaklardan yoksun olan sol, SCF aracılığıyla çalışma yapmak istemiş, onun kürsülerini kullanmaya çalışmıştır. Güçlü ve doğru politikadan yoksun olan TKP, su yüzüne çıkma çabalarında başarılı olamamış ve 1930'lu yıllar içerisinde faaliyetlerini tümüyle durdurarak egemen sınıfların "sınıfsız toplum" demagojisine objektif olarak ortak olmuştur.

Sınıf ise zayıf ve önderlikten yoksun durumu ile hoşnutsuzluğunu SCF aracılığıyla dışa vurmuş, her yerde SCF'yi desteklemiştir. Egemen sınıflar, işçi sınıfının muhalefetini SCF aracılığıyla göstermesi karşısında bunu bir sınıf savaşı, düzene karşı bir başkaldırı olarak değerlendirip endişeye düşmüşler, sınıf bilincinin gelişimini engellemek ve düzenlerini oturtmak için bildik ama bu kez daha karmaşık bir işlerlik kurmaya yönelmişlerdir.

Yeni işlerliğin nasıl ve neye karşı gerçekleştirileceği, M. Kemal'in 25 Mart 1931 tarihinde Türk Ocaklarının kapatılmasıyla ilgili olarak yaptığı açıklamada somut olarak görülmektedir. "Milletin tarihinde bazı devreler vardır ki, belli amaçlarına erişebilmek için maddi, manevi ne kadar kuvveti varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı yöne sevk etmek gerekir.. Memleketin ve devrimin içerden ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korunması için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır… Aynı cinsten olan kuvvetler ortak amaç yolunda birleşmelidir."

Korunacak olan "memleket ve devrim", daha açıkça egemen sınıfların düzeni.. Neye karşı korunacak? "içerden ve dışardan

gelebilecek tehlikelere karşı"… 1930 başında Türkiye'ye yönelik en küçük bir dış tehlike yok. Demek ki, asıl korunulacak tehlike "içerden gelebilecek tehlike oluyor. Bu iç tehlikenin ne olduğu ise açık bir şekilde birinci planın sunuş raporunda yazılıyor: "Devletten gördüğü teşvik ve koruma sayesinde ulusal ekonomimiz sürekli bir gelişme göstermektedir. Özellikle büyük şehirlerimizde toplu bir sanayi ve ticaret doğmaktadır… Bu teknikleşme ve toplanma hareketi modern devletlere yeni görevler yüklemiştir. Büyük üretimin doğurduğu kuvvetli işçi kümelerinin toplum için zararlı kuvvetler haline gelebilmesinin önüne geçebilmek için devletler iş hayatını ulusal bakım noktasından düzenlemek zorunda kalmıştır."

Görüldüğü gibi doğal olarak iç tehlike, işçi sınıfı ve sınıf bilincinin gelişmesidir.. Bu iç tehlike karşısında temel destek gücün ne olacağını ve düzeni bu tehlikeden kimin koruyacağını M. Kemal yurt gezisinin Konya durağında belirtiyor. Konya Ordu Evi'nden yaptığı konuşmada ordunun, milletin öncüsü ve önderi olduğunu vurguladıktan sonra ordu ve milleti birleştiriyor ve sözlerini şöyle bitiriyor: "Sözlerime son verirken şunu net olarak söylemek isterim ki, Türk milleti ordusunu sever, onu kendi idealinin bekçisi olarak görür." Gerçekten ordu bir şeyin bekçisidir, ama Türk milletinin değil, Türkiye egemen güçlerinin… Nitekim bu ordu 1960'ta, 12 Mart'ta, 12 Eylül'de burjuvazinin ve ittifaklarının bunalımını çözmek, sınıf savaşını bastırıp etkisiz hale getirmek için görevini yapmıştır. Oligarşinin düzeni sürdükçe de bu durum devam edecektir.

Düzen oturtulmaya çalışırken tek başına zorun yetmeyeceği, zor ile demagojinin atbaşı gitmesinin gerektiği bilinmektedir. Takrir-i Sükun'la estirilen terör kitleleri susturmuştur. Ama ilk fırsatta açığa çıkacak olan içten içe gelişen muhalefet yok edilmeyerek geniş bir hoşnutsuzlar kitlesi oluşturmuştur. Yapılan reformlar kitlelere zorla benimsetilmiş, kitleler egemen sınıfların ideolojisi ile eğitilmişlerdir. 'Reformların' benimsetilmesi için sınıf farklılıklarının olmadığı demagojisiyle ideolojik baskı yaratılırken, fazla sıkıştırmanın patlamanın koşullarını da birlikte getireceğinin bilinciyle, baskının önüne aldatma motifi geçirilmeye çalışılmıştır.

SCF'nin kapatılmasının ardından muhalif sendikalar da kapatılmış, süren grevler valinin yardımıyla kırılmıştır. Öte yandan "ameleyi kazanma" aldatmacası uğruna parlamentoya, "amele milletvekili" sokmaya karar verilir. Bu konuda 30 Mart 1931 tarihli Cumhuriyet Gazetesi şunları yazıyor; "HF, son örgütlenmesinde işçiyle yakından ilgilenmeye karar vermiştir. Bu nedenle seçimde, fırka adayları arasında işçiden bazı kimseler bulunacaktır."

İşçi milletvekili adaylarının nasıl saptanacağı konusunda yine 10 ve 11 Nisan tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yazılanlara baktığımızda işçilerin arasına değişik kimliklerle giren CHP'lilerin işçilerden "okur yazar" olan ve arkadaşlarının güvenini ve sevgisini kazanmış kişileri arayarak bunların aday gösterileceğinin yazıldığını görüyoruz. Selim İlkin, bir araştırmasında işçi milletvekillerinin niteliklerini açıklıyor. Buna göre milletvekillerinden biri rüştiye (ortaokul) mezunu, altı tanesi idadi (lise) mezunu ve bunlardan ikisi, Almanya'da

ticaretle uğraşmış ve Almanca biliyorlar. İzmirli işçi milletvekili ise 1931 yılında Ankara'da bir işyeri açıyor. 19 Eylül 1931 tarihli Son Posta Gazetesi haberi şöyle veriyor: "İzmir'den işçi milletvekili olarak seçilen Sadettin Bey, milletvekiligi zamanında iş hayatının etkilenmeyeceğini söylemişti… Gazi Bulvarı'nda açtığı bir traktör ve zirai aletler imalathanesiyle, vaktiyle verdiği sözü yerine getirmiş, aynı zamanda bir çok Türk işçisine iş temin etmiştir" 1935 yılında okuma yazma oranının %18,7 olduğu bir ülkede, lise ve ortaokul mezunlarının yanında "birçok Türk işçisine iş temin" etme olanaklarına sahip insanların CHP yöneticileri tarafından işçi milletvekili olarak gösterilip seçilmesi, işçi sınıfının oyla aldatılmak istenmesinin en açık göstergelerinden biridir.

Bu sırada bir iş yasası tasarısı da hazırlanmış, ekonomi bakanı Mustafa Şeref'in hazırladığı tasarının Bakanlar Kuruluna sunulması üzerine Bakanlar Kurulu, tekrar incelenmesi için bu tasarıyı bakanlığa geri göndermiştir. Yeniden hazırlanan tasarı, Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere karar vermesinden kısa bir süre önce Uluslar arası Çalışma Bürosu Konferansı'na gönderilir. Tasarıyı hazırlayan N. Ali Bağpınar, konferansa gözlemci olarak katılmış ve konferansta CHP'nin sosyal haklara önem verdiğini, partinin bu konuları programına ilke olarak koyduğunu açıklamış, tasarı konferansta olumlu bulunmuştur.

Bu tasarı 1932 Mart'ında Meclis'e gelir. Kurulan komisyonda bir sonuç alınamaz. İtalyan İş Kanunu'nun incelenmesi ve İstanbul, İzmir, Samsun, Adana, Eskişehir ve Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odaları, Zonguldak Amele Birliği, İstanbul Madenciler

Birliği, Ankara Askeri Fabrikalar Müdürlüğü'nün görüşlerinin alınmasına karar verilir. İşçiler grev hakkı tanımayan bu tasarının yasallaşması üzerine, Celal Bayar'ın Ekonomi Bakanı olması dolayısıyla ortaya çıkan bu endişelere karşılık Bayar, Cumhuriyet Gazetesi'ne bir demeç verir; "Soy ile sermaye arasında ahenk oluşturacağız. İş kanunu bunları sağlayacak ve bu sayede çok önemli bir esas olan maliyet fiyatlarının istikrarına her zaman imkan tanınmış olacaktır". Böylelikle "maliyet fiyatlarının istikrarına her zaman için imkan verebilecek bir tasarı hazırlamak için" hazırlanan bu tasarı, hazırlayıcılarıyla birlikte bir kenara atılmıştır.

İşçi sınıfı bu şekilde oyalanıp aldatılırken sendikaların başına da genellikle polis ajanı olan ve de işçilikle ilişkisi olmayan kişiler getirilmektedir. 1932 yılında sarı sendika örgütleyiciliği ile tanınan Topal Ali'nin yardımıyla Tütün İşçileri Birliği kurulur. Sendikal alandaki bu uygulamalar ABD'den getirilen uzmanlar tarafından onaylanır. ABD'li uzmanlar bu konuda şunları söylüyorlar: "Türkiye'de HF'nin saptamış olduğu prensip ile…. Mücadele ruhunun bertaraf edilmesini sağlayacak bir tür patron-işçi ilişki ve uyanışını doğurması mümkündür. Bazı bölgelerde hükümetin rehberliği altında meydana gelen işçi örgütlenmeleri, yine o rehberliğin altında faydalı olabilir."

"Mücadele ruhunun bertaraf edilmesi" için sendikaların başına egemen sınıfların adamlarını koymak yeterli görülmüyor, işçiler fişleniyordu: 6 Kasım 1932 tarihli Akşam Gazetesi'nde şöyle bir haber çıkar: "Bütün işçilerin parmak izleri alınıyor". Buna göre İstanbul'da çalışan 'bilimum' işçiler Emniyet Müdürlüğüne sevk

ediliyor, hükümet her işvereni tüm işçilerini Emniyet Müdürlüğü'nün 'datloskopi' kısmına göndermekle yükümlü tutuyordu. Gerekçe olarak "bir çok işlerde ve herhangi bir olay etrafında yapılacak soruşturma sırasında zabıtanın işini kolaylaştırmak" gösteriliyordu.

İşçi sınıfının her türlü mücadelesini engellemek, sınıf bilincinin gelişmesini önlemek için bütün bunların dışında başka yasaklamalara ve düzenlemelere gidilmiştir. 1933 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle 'işçileri toplu halde işlerini bırakmaya teşvik etmek' yasaklanarak, grev örgütleyiciliği suç sayılmıştır. Yine devletçilik döneminde bir taraftan "sınıfsız toplum" yaygarası koparılırken diğer taraftan faşist İtalyan Ceza Yasası'ndan alınan ve herkesin çok iyi bildiği 141-142. maddeler Türk Ceza Kanunu'na konmuştur. 1936 yılında çıkarılan bir iş yasasıyla grev ve toplu sözleşme yasaklanarak zorunlu uzlaşma sistemi getirilmiştir. Bu yasa hakkında zamanın CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in söyledikleri, dönemin politikasını tanımlamaktadır: "Arkadaşlar yeni iş kanunu sınıfçılık düşüncesinin doğmasına ve yaşamasına olanak verici hata bulutlarını silip süpürecektir. Bu kanunla milli hayatın iş hayatında denge kurulacaktır."

Egemen sınıfların, emekçilerin kendini korumasını yasakladığı bu dönemde eski solculardan oluşan bir grupta bu işin ideologluğuna soyunmuştur. Kadro dergisini çıkaran bu dönek solcular, Türkiye'de sınıfların olmadığını ve sınıf mücadelesinin olmayacağını işleyerek, sınıf bilincinin önüne set çekmeye çalışmışlardır. Bu dergi, 1932 Ocak ayında ilk çıkan sayısında çıkış gerekçesi olarak şunları

söylüyor: “Türkiye bir devrim içindedir… Ancak…. devrime ideoloji olabilecek bir düşünce sistemi oluşturulmuş ve kurumlaştırılmış değildir.” Amaçlarını ise Şevket Süreyya Aydemir, ‘İnkilap ve Kadro’ adlı kitabının ikinci baskısının önsözünde şöyle belirtiyor: “Görüşlerimize göre eski Türkiye, zaten bir yarı sömürgeydi. Harap, sermayesiz bir ülkeydi. Sanayisizdi. Şehir, kasaba, ayan ve eşrafı ve toprak ağaları ile İstanbul ve İzmir’de yabancı ülkelerle ticari hareketlere aracılık eden dar ve cılız bir Levantenler zümresinden başka kesin sınıf ayrılıkları yoktu. O halde çağdaş sınıf ayrılıklarının doğmasını karma bir ekonomi düzeni içinde önlemek pekala mümkündü. Bunun için de batının XIX. yy tipinde klasik ve sınıflar yaratıcı demokrasisi yerine, güdümlü bir demokrasinin gerçekliği üzerinde duruyorduk. İktidar partisinin tutum ve prensipleri de buydu.” İktidar bu denli açık sözlü (!) olunca ayrıca yorumlamak da gereksizleşiyor…

Yer yer faşizme övgüler dizen Kadro dergisinin çıkmaya başlamasından önce, halkçılık demagojisi de yoğunluk kazanmıştır. Toplumu egemen sınıfların ideolojisiyle eğitmek, yapılan reformları kitlelere benimsetmek ve ülkedeki tüm demokratik kurumları kapatarak CHP’nin güdümüne almak için, Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinin kurulmasıyla da Türk Ocaklarından, Mason Derneğine, Kadınlar Derneğinden, Öğretmenler Derneğine kadar birçok dernek ve kuruluş, verilen direktifler doğrultusunda kendilerini feshederek mal varlıklarını CHP ya da Halkevlerine devretmişlerdir.

Türk Ocaklarının kapatılmasıyla, bu kuruluşun binalarında çalışmaya başlayan Halkevleri, resmen 1932 Şubat'ında kurulmuştur. Kuruluş amacını 20 yıl sonra Meclis'te yaptığı bir konuşmada İnönü şöyle açıklamaktadır. "Fırkamız, rehberliğiyle kurtardığı vatanı siyasi, sosyal ve ekonomik derin temeller üzerinde yükseltmek karar ve azmindedir… bugün ulaştığımız aşama, üzerinde bulunduğumuz yolun henüz başlangıcı demektir. Uygarlıkçı ırklar ve seçkin uluslar için esas bu yolun sonu yoktur." Aynı "yönetmelikle", Macaristan'daki "Ulusal Kültür Derneği", Çekoslovakya'daki "Mozarik Halk Eğitim Kurumu", İtalya'daki faşist "Dopolavaro", Almanya'daki Nazi Partisi örgütleri, İngiltere'deki "Halk Eğitim Derneği" ve "Radyo Dersleri Derleme Klüpleri" gibi örgütlerden esinlenerek kurulan Halkevleri, ırkçı ve şövenist özellikler de sergilemiştir.

Halkçılık demagojisi ve Halkevleriyle kitleler ideolojik baskı altında tutulur, emekçilerin bütün hakları gaspedilip sınıf bilincinin gelişmemesi için her türlü yöntem kullanılırken, egemen sınıflar, kendilerine kitlesel destek oluşturmaya giderler. Tarihsel evrimi nedeniyle politik pasiflik içinde olan ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısı nedeniyle toprak ağalarına ekonomik politik olarak bağımlı bulunan köylülük bu dönemde yeniden anımsanır. Anadolu Hareketi sırasında asker toplamak için "memleketin gerçek efendi ve sahipleri köylüdür" demagojisiyle bir hayli puan toplayan egemenler, 1930'lu yıllar da aynı aldatmacayı tekrarlayarak, köylünün desteğini kazanmak isterler.

1930'lu yılların başlarında siyasal kadrolar ve egemen sınıfların ideologları yaygın bir köylü edebiyatına başlarlar. Köy ve Köylü üzerine övgüler dizip romanlar yazmak ve

köylünün sorunlarından söz etmek gündemin neredeyse odağına oturtulur. Bir taraftan köylü kitleleri ağır sömürü ve yeni vergi yükümlülükleri altında açlığa, sefalete sürüklenip toprak ağaları kalkındırılırken, öte yandan 'köylüyü kalkındırmak ve eğitmek için' öğretmenler yetiştirilir. Bu amaçla kurulan Köy Enstitüleri'nden, "orduda iyi hizmet görerek onbaşı veya çavuş olmuş becerikli ve bu işe istekli okur yazar köylü delikanlılar kurslara tabi tutularak" köylü öğretmenler yetiştirme yoluna gidilmiştir.

Bu şekilde bir eğitim seferberliğine çıkılmadan önce, başka bir eğitim grubu da tasfiye edilir. 1933 yılında Darülfünun'da bir çok tutucu öğretim görevlisi olsa da asıl amaç olan reformların desteklenmesi olduğu için ve Darülfünun'da egemen sınıfların o gün için istedikleri doğrultuda ideolojik eğitim yapılamaması nedeniyle bu tasfiyeye gidilmiştir. Günümüze kadar da, her rejim bunalımında üniversitelerde tasfiyeye gitmek neredeyse gelenek haline gelmiştir. 1947'de, 1950'de, 12 Mart'ta, 12 Eylül'de kural değişmemiş, tasfiyelerin çapı giderek genişlemiştir.

Sonuç olarak 1930'un başında ekonomik bunalıma düşen egemen sınıfların bunalımlarını çözmek amacıyla, devlet müdahalesiyle gerekli politikanın uygulanması sırasında çıkabilecek muhalefeti denetim altında tutabilmek için güdümlü bir muhalefet partisi oluşturulmuştur. Bu parti aracılığıyla, aynı zamanda düzenin oturup oturmadığının, dönüşümlerin benimsenip benimsenmediğinin anlaşılması amaçlanır. Parti ile birlikte geniş bir toplumsal muhalefet ortaya çıkmış, başta işçi

sınıfı olmak üzere toplumun büyük kesiminin hoşnutsuzluğu belirginleşmiştir. Aynı zamanda görülmüştür ki dönüşümler kitlelere inememiş, egemen sınıfların düzeni oturmamıştır.

Çıkan muhalefetin ikinci bir partiyle de kontrol altına alınamayacağı anlaşılınca, egemen sınıflar tek parti diktatörlüğünü iyice somutlaştırmışlardır. Her ne kadar o güne dek yine tek parti yönetimi olsa da, bu dönemin özelliği toplumdaki kurumların hemen tamamının parti inisiyatifine alınmasıdır.

1930'lu yıllarda Türkiye'de görülen gelişmeler, aynı süreçte başka ülkelerde de (Almanya, İtalya, Macaristan, Bulgaristan) benzer biçimsel çerçeve içinde cereyan etmektedir. Bu gelişmeler, ülkelerin durumlarına göre bazı farklılıklar gösterse de genelde çok benzeyen yaklaşımlar ve anlayışlar egemendi. Türkiye'deki uygulamalar daha çok yöntem açısından bu ülkelerle önemli benzerlikler göstermesine karşın sınıfsal durumun getirdiği bir nitelik farklılığı vardı. Sözkonusu ülkelerdeki yönetim tarzı faşizm olduğu halde ülkemizde henüz faşizmden sözetmek mümkün değildi.

Ancak, faşizmden sözedememekle birlikte1930'lu yıllarda faşizmin varolduğu ülkelerdeki birçok uygulamaya Türkiye'de de rastlamaktayız.

Faşizmin en önemli özelliklerinden biri, sınıf mücadelesine ve sınıf bilincine karşı aldığı tavırdır. Faşizm, proletaryaya, onun bilinci ve her türlü örgütlenmesine karşı ödünsüzdür. Ülkemizde devlet, 30'lu yıllarda sınıf farklılıklarının olmadığı demagojisini işleyerek toplumu meslek gruplarına göre değerlendirip örgütlemeye gitmiştir. emekçilerin örgütlenmesi engellenerek,

sermayenin azgın sömürüsüne her türlü olanak sağlanan Türkiye'de, sınıfa ve sınıf bilincine karşı takınılan tavrı inceledik. Toplumun neye göre sınıflandırıldığına gelince, CHP'nin 1931 yılındaki 3. Kurultayı'nda kabul edilen "ana vasıflar"a bakmak yeterli olacaktır. Benimsenen "ana vasıfların" ikinci maddesi şöyle:

"Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil ve fakat kişisel ve sosyal hayat için iş bölümü itibari ile çeşitli meslek gruplarına ayrılmış bir toplum düşünmek esas prensiplerimizdendir.

A) Çiftçiler

B) Küçük sanayi erbabı ve esnaf

C) Amele ve işçi

D) Serbest meslek erbabı, büyük arazi ve iş sahipleri ve tüccar topluluğunu oluşturan başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması diğerinin ve genel topluluğun amacı, sınıf mücadelesi yerine sosyal düzen ve dayanışma sağlamak ve birbirini bozmayacak biçimde genel çıkarlarımıza uyum sağlamaktır. Çıkarlar yetenek ve çalışma derecesi ile belirlenir."

Faşizm, devleti yüceltirken bireyi tamamen alçaltır. Faşizme göre devletin üzerinde bir şey yoktur. Bu konuda Mussolini şunları söylüyor: "Faşizm devleti bir salt varlık olarak görür. Tüm bireyler ve topluluklar devlet karşısında görece bir nitelik taşırlar". CHP Genel Sekreteri Recep Peker de şunları söylüyor: "İnsanlığın tek büyük eseri devlettir…", "İnsanlar tek tek bakıldığında sıfırdır". Peker, biraz daha acemi ve ilkelce tanımlamış olsa da mantıkların özünde farklılık yoktur.

Yine bu ülkelerdeki ulus, lider ve partinin yüceltilmesi olguları 1930'lu yıllarda Türkiye'de de görülmektedir. Şovenizm doruğa çıkmış, ortaya atılan dil ve tarih tezleriyle her türlü saçmalık sergilenmiştir. Partiye verilen önem ve yüceltmede, faşist partilerden farksız bir tutum izlenmiştir. 1936 yılında partiyle devlet özdeşleştirilmiş, partinin genel sekreteri İçişleri Bakanı parti ile başkanları, ilin valisi, parti müfettişleri ise bölgelerindeki tüm devlet işlevlerinin denetçisi yapmıştır. Partinin ilkeleri anayasaya konulmuştur.

Yine faşizmin mantığı paralelinde ülkedeki bir çok kurum ve dernek kapatılarak Halkevleri aracılığıyla parti bünyesine alınmıştır. Sendikaların başına partili insanlar getirilmiş, çeşitli yerlerde işçi ve zanaatkârlar birliği kurularak işçilerin bunlara katılması zorunlu kılınmıştır. Parti, alabildiğine yüceltilerek tüm ulusu temsil ettiği öne sürülmüştür.

İsmet İnönü'ye göre CHP, "Memleketin bütün çıkarlarını ve bütün evlatlarını kucaklayan bir siyasi aile haline gelmiştir." "1930 yıllarında Başbakan Refik Saydam ise, şunları söylemektedir: "CHP demek Türkiye milleti demektir ve CHP demek Türkiye devleti demektir, bu kavramlar o kadar sıkı bir şekilde bağlıdır ki, birini diğerinden ayırmak olanaksızdır". Aynı şekilde, liderin olağanüstü yetkilerle donatılarak yüceltilmiş olduğunu görüyoruz. Lidere "değişmezlik" sanı verilmiş, M. Kemal "ebedi şef" kabul edilmiştir.

Kısacası dönemin faşist ülkelerinde gerçekleştirilen uygulamaların bir çoğunu Türkiye'de, kendi koşulları içinde görmekteyiz. Ancak, bütün bunlar faşizm anlamına gelmez. Çünkü, faşizmi, temellendiği sınıfsal yapısından ayırıp

uygulamalara indirgemek, insanlık tarihindeki bütün diktatörleri faşist olarak nitelemek anlamına gelir. Bu faşizmin soyut, içerikten yoksun bir terim olarak kullanılması demektir.

1930'lu yıllarda ülkemizde faşizmin sınıfsal temeli olan, tekelci burjuvazi yoktur. Yerli burjuvazi yeterince gelişmemiştir ve ticari niteliklidir. Cumhuriyetle birlikte özellikle de devletçilik döneminde sanayi burjuvazisi oluştuğu halde, henüz tekelci nitelik gösterecek yapıda değildi.

Öte yandan ülkedeki burjuvazi, ağırlıklı olarak komprador özellikler göstermesi ve siyasal iktidarın ortağı olmasına karşın, ülke politikasını emperyalizmin belirlediğini söylemek te gerçeklerle bağdaşmaz. Cumhuriyet kurulduktan sonra yabancı sermaye ve emperyalist sömürü varlığını koruduğu ve emperyalizmle ilişkiler devletçilik döneminde ağırlık kazandığı halde henüz ülkede emperyalizm, belirleyici bir olgu haline gelmemiştir. Yerli tekelci burjuvazinin olmadığı bir ülkede faşizmden söz edebilmek için ülkenin ekonomik, siyasi, askeri, kültürel planda emperyalizme belirleyici anlamda bağımlı olması gerekir. Her ne kadar bu dönemde emperyalizm ile askeri-siyasi ilişkiler kurulmaya başlanmışsa da bunlar yarı-sömürge durumuna gelmenin kilometre taşlarıydı ve emperyalizm ile bütünleşmek için gerekli bir süreç yaşanmaktaydı. O günkü koşullarda emperyalist bloğun iki kampa ayrılmasının yarattığı sorunlar da bu eklemlenmeyi geciktiren faktörlerden biri olmuştur. Bu nedenle II. Paylaşım Savaşı sonuna kadar pragmatik bir şekilde o anki güçlüden yana tavır takınılarak yalpalanmıştır.

Dönemin dünya konjonktüründe faşist yöntemlerin, egemen sınıfların bunalımını çözüp istikrarı sağlamada gösterdiği başarı Türk siyasal yaşamını etkilemiş ve her etkilenilen ülkenin örgütlenme modelleri Türkiye'ye aktarılmaya çalışılmıştır. Öyle ki, amaç ve içerik açısından tümüyle karşıt bir sistem olduğu halde Sovyetlerdeki Komünist Parti yönetiminin, Sovyet Rejimi'ni yerleştirmedeki ve ülkeyi kalkındırmadaki başarısı dahi, bu dönemde iktidar yanlısı yazarlar tarafından tek parti yönetiminin zorunluluğuna örnek olarak gösterilmiştir.

Egemen sınıfların, bunalımını bir süre için çözümlediği ve sermaye birikiminin hızlandığı devletçilik dönemi, Cumhuriyet tarihinin en vahşi sömürüsünün sergilendiği dönemlerden biridir. Sosyal, siyasal baskının ve sömürünün arttığı, emekçilerin zor yaşam koşullarını düzeltmek, kendilerini korumak için gerekli araçlarının tümüyle gaspedildiği görülüyor. Genellikle devletçilik döneminde ülkenin "kendi yağı ile kavrularak" devlet öncülüğünde sanayileşme adımları attığı, kalkınma yolunda ilerlediği söylenir. Evet, egemen kesimler için bir ilerleme, kalkınma söz konusudur ama ülke için değil… Deyim yerindeyse, devlet emekçi halkın yağı ile kavrulmuştur.

Devlet yatırımlarının, destekleme alımlarının kaynağı, geniş emekçi kitlelerinin ödediği vergiler olmuştur. Bunların ödediği tüketim malları, hizmetler, vb. üzerinden alınan dolaylı vergiler, toplam bütçe gelirlerinin 1930-34 arasında %28'ini, 1935-39 arasında ise %27'sini oluşturuyordu. Devlet sektöründe çalışan ücretlilerin ödedikleri vergiler, toplam gelir vergisinin %70-85'ini oluşturuyordu. Amerikalı uzmanların hazırladığı bir

rapora göre; 1934-35 yıllarında burjuvazi, net gelirinin %2'sini gelir vergisi olarak öderken, ücretliler net gelirlerinin %18'ini gelir vergisi olarak ödemekteydi. Gelir vergisinin yanı sıra, ücretlere ilişkin 1931 yılında çıkarılan "buhran" vergisiyle ücretlere yüzde 10-24 oranında artan vergiler eklenir. 1931 yılında çıkarılan "Buğday Koruma Kanunu Karşılığı" çıkarılır.

Bu denli ağır vergi yükünün yanı sıra halkın yaşam düzeyini daha iyi anlayabilmek açısından ücret ve fiyatlara karşılaştırmalı olarak bakmak gerekiyor. 10 ilde yapılan bir araştırmaya göre 1933 yılında 6-7 saat çalışma karşılığı işçi ücretleri 31,4 ile 27,13 kr. arasında değişmektedir ve ortalama işçi ücreti 67,1 kuruştur.1933 yılındaki bazı temel tüketim mallarının fiyatları ise şu şekildedir: İstanbul'da ekmek 7,92 kr., pirincin kilosu 21,58 kr., şekerin kilosu 42,11 kr., petrolün litresi ortalama 20,2 kr.'tur. Bursa'da ise tuzun kilosu ortalama 7,75 kuruştur.

Demek ki ortalama günlük ücret 9 ekmek ve 3 kilo tuzdan, 4 litre benzinden, 2 kilo şekerden daha az ve 3 kilo pirinç karşılığıdır.Köy ve köylünün "hatırlandığı" bu dönemde köylünün yaşamı gerçek bir sefalettir.

II- İZLEYEN DÖNEMDE (1930-40) EMPERYALİSTLERLE İLİŞKİLER

1930'lu yıllarda emperyalizmle ilişkilerin gelişmesi temelinde emperyalizme bağımlılığın daha da arttığını görüyoruz. Kapitalist sistemin büyük ekonomik bunalım içinde olması nedeniyle birçok sömürgede olduğu gibi, bu dönem yabancı sermaye yatırımları kesilmemiş, sürmüştür.

Bunalımın sonuçlarından biri olarak Türkiye'de çalışan yabancı bankalar çok sayıda şubelerini kapatmışlardır. 1929 yılında 65 olan yabancı banka şube sayısı, 1939'da 45'e düşmüştür. Yabancı bankaların toplam kredi hacmi içindeki payı da 1929'da %42 iken 1939'da %20'ye inmiştir.Birçok ayrıcalıklı şirket, sözleşmelerindeki yükümlülüklerini yerine getiremeyerek zarar etmeye başlamışlardır. Örneğin, demiryolu şirketleri zarar ettiklerinden ve bu şirketlere kilometre garantisi verildiğinden, bunların zararlarını hükümet ödemiştir.

İşte böyle bir ortamda, Türk Hükümetinin bazı yabancı şirketleri kamulaştırması, uluslar arası tekellerin sözkonusu genel bunalımından dolayı sömürgelerde düştükleri açmazlara, sömürge ülke devletinin olanaklarıyla çözüm getirilmesi ve zor durumdaki şirketlerin kamulaştırılması, yaygın bir yanlış anlayışla öne sürüldüğü gibi anti-emperyalist bir tavır değil, emperyalizme hizmet tavrıdır.

Her şeyden önce nasıl bir ortamda kamulaştırmalara gidildiğini belirttik. Zarar eden ve yükümlülüklerini yerine getirmeyen şirketler kamulaştırılmıştır. Hükümet, kamulaştırmalar karşısında sık sık yabancı sermayeye karşı olmadıklarını ve niçin kamulaştırmalara gittiklerini de açıklamıştır. Celal Bayar bir konuşmasında bu şirketlerin, sözleşme hükümlerini yerine getirmedikleri için kamulaştırıldıklarını özellikle belirtir. Kaldı ki yabancı şirketlerin kamulaştırmalar karşısındaki gönüllü davranışları, yapılan pazarlıkların hiçbirinde anlaşmazlık çıkmaması ve kamulaştırmaların, anti-emperyalist bir anlayışın ürünü olmayacak şekilde çok yüksek fiyatlarla yapılması gerekli göstergelerdir.

1923-33 yılları arasında önemli bir bölümünün onarılıp yenilenmesi gereken 1667 km. demiryolu kamulaştırılmıştır. Kamulaştırmada km. başına 85.000 TL. fiyat ödenmiştir. Oysa aynı dönemde yeni yaptırılan demiryollarının kilometresinin maliyeti 115.000 TL. idi. Yıllardır işletilerek kâr edilen ve kendi kendini çoktan amorti etmiş demiryolları hemen hemen yeni fiyatına kamulaştırılmıştır. Diğer kamulaştırmalarda da aynı anlayışla hareket edildiğini düşünmek için aşağıdaki tablo gereken verileri sunmaktadır.

Türk Hükümetince satın alınan ayrıcalıklı şirketler:

Sektörler	şirket sy	satın alma yılları	Satın alma değeri (milyar)
Demir yolları ve limanlar	8	1928-1937	120.5
2-Belediye hizmetleri	12	1933-1945	27.7
3-İmalat sanayi	2	1940-1943	2.1
4-Madencilik	2	1936-1937	4.4
Toplam	24		154.7

Kamulaştırılan şirketlerin nitelikleri ve toplam yabancı sermaye şirketleri içindeki oranı da, anti-emperyalist bir anlayışla hareket edilmediğinin bir diğer göstergesidir. 1929 yılında 22'si kamu hizmetlerinde, geri kalan 104'ü ulaştırma, bankacılık, inşaat, ticaret gibi alanlarda çalışan toplam 126 şirket bulunmaktaydı. 1930'lu yıllarda bunlardan sadece 22

tanesi kamulaştırılıyor ve kamulaştırılan 20'si de bir devletin kendi denetiminde olması gereken demiryolu, tramvay, telefon, elektrik, su gibi kamu hizmetlerinde faaliyet gösteriyordu.[*]

Bu 22 şirketin dışındakilere dokunulmadığı gibi dünya ekonomik bunalımının ilk etkisinin geçmesinden sonra, 1934-38 yılları arasında 32 yeni yabancı şirket faaliyete geçmiştir.

Bunlardan başka 1927 yılında demiryolu ihaleleri alan İsveç ve Alman grupları 5 milyon dolarlık yeni ihale almıştır. Devlet eliyle kurulan fabrikaların ihaleleri de yabancı şirketlere verilmiştir. Kayseri Uçak Fabrikası bir Amerikan şirketine verilirken, Karabük Demir Çelik Tesislerinin yapımı ise, bir İngiliz firmasına verilmiştir. İngiliz firmasının temsilcisi, imza töreninde, Türkiye'nin yabancı sermayeye karşı tavrını şu şekilde açıklamaktadır: "Türkiye, sermaye ve girişim sahiplerinin istediği ve bugün pek az yerlerde bulunan güvenlik ve garanti elemanlarını tamamen taşımakta ve herhangi bir yabancının Türkiye'de herhangi bir iş için ikirciklenmesine en küçük bir neden bile bulunmamaktadır." Yabancı sermaye temsilcisi, Türkiye'nin güvenilirliğini bu şekilde onaylıyor.

Bu dönemde yabancı sermayeye karşı alınan en ciddi karar, "Türk Parasını Koruma Hakkında 12 Sayılı Karar"dır. 23 Aralık 1937 tarihinde Türk Parasını Koruma Yasasına dayanarak çıkartılan12 sayılı karara göre ayrıcalıklı şirketler paralarını ancak milli bankalarda tutacaklar ve kar transferlerini her yıl Maliye Bakanlığı kar transferlerinin "yalnızca halı, şarap, tütün ve üzüm gibi belirli malların ihracı" ile yapılmasına izin vermiştir.

Kâr transferlerinin engellenmesi ya da sınırlandırılması yabancı sermayenin ülke içindeki sömürüsünün metropole aktarılmasının önünde bir engeldir. Ancak emperyalist sömürünün ortadan kaldırılması demek değildir. Çünkü, yabancı sermayenin varlığına son verilmedikçe ve ithalat-ihracat ile ilişkisi engellenmedikçe, kâr transferleri durdurulamaz.

Yabancı sermaye ithalat-ihracat rakamlarını büyük ve ya küçük göstererek kâr transferi yapabilmektedir. Ana firmadan alınan hammadde, ara malı gibi malların fiyatları yüksek tutularak ve\veya dışarıya gönderilen malın fiyatı düşük gösterilerek, önemli bir kâr transferi gerçekleştiriyordu.

Bir araştırma, bir yabancı şirketin, kullandığı üç hammaddenin ithali sırasında, bir yılda 47 milyon lira kâr transfer etmiş olduğunu gösteriyor. Aynı firmanın, aynı yıldaki resmi kârı ise 12 milyon lira.

Yabancı sermayenin varlığına dokunmadan kâr transferinin engellenmesi, ülke içindeki etkinliğinin artmasına da neden olabiliyor. kârını dışarı aktaramayan firma bu kârı içerde kullanıyor; ya işletmesini genişletiyor, ya da iştirakler yoluyla başka alanlara kayıyor. Böylece ülke ekonomisinde etkinliği artıyor. Bu konuda, o döneme ait olmasa da, Türk Parasının Kıymetini Koruma Yasası çerçevesinde çalışan yabancı sermayeli bir şirketi örnek verelim:

Bir yabancı sermayeli şirket olan İstanbul Genel Sigorta'nın iştirak yoluyla ortak olduğu yerli ve yabancı şirketler şöyle; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Türkiye İş Bankası, Türkiye Garanti Bankası, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları, Gübre Fabrikaları, Good Year Lastikleri,

Aslan Çimento, Eskişehir Çimento, Ünye Çimento, Çukurova Elektirik, Us Royal Lastikleri, Assiciurazroni, General, La Concarde, Alliunze, Assicuruzioni Rabak, Sim-em Ticaret, Doğan Sigorta, İnan Sigorta, Milli Reasurans, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları… Tek başına bu isimler bile yabancı sermayenin dal budak salma çapını göstermektedir.

Zorunlu ulusallaştırma ve kâr transferlerinde sınırlamalara gidilmiş olsa da, bu dönemde emperyalizme ekonomik bağımlılık artmış, siyasi, askeri bağımlılığın adımları da somut olarak atılmıştır. Dış ticarette çok taraflı politika yerine, ikili anlaşmalara gidilmesi, yabancıların ülke üzerinde denetim kurmalarına neden olmuştur. Yapılan klering, takas anlaşmalarıyla, emperyalizm dış ticarette tekel kurmuştur. Anti emperyalist tavır konulduğu, emperyalizme karşı bağımsız tutum izlenildiği söylenilen bir dönemde, hükümet yabancı sermaye temsilcisi gelmedi diye tütün piyasasını açamamıştır.

Söz konusu yıllarda Nazi Almanyası, dış ticarette önemli bir yere sahipti. Ortadoğu'da ekonomik, siyasi, askeri amaçlar güden Alman Genel Kurmayı, ileride yapılabilecek her askeri harekat planlanmasında Türkiye'ye stratejik bir yer vermiştir. Bu nedenlerle Almanya, yapılan klering vb. anlaşmalarıyla Türk dış ticaretinde önemli bir paya sahip olarak, ülke üzerindeki ekonomik etkisini artırmış, cari değerler ihracında 1935-38 arası %44 oranında bir yere sahip olmuştur.

Türkiye'nin ihraç ürünlerini piyasa değerinden daha fazla bir değerle satın alan Almanya, Türkiye ile klering hesabında açık vererek Türkiye'yi Almanya'dan daha çok

mal almaya zorlamıştır. Böylece, Türkiye'ye silah ihracatını fazlalaştırmış ve askeri malzeme açısından Almanya'ya bağımlılık artmıştır. Türk dış ticaretinde de insiyatif geliştiren Almanya, sattığından daha fazla mal alarak önemli borç bakiyeleri bırakmış, Türkiye'nin elini kolunu bağlamıştır.

Bu bağımlılıktan hem İngiltere, hem de gönlünde İngiltere ve Amerika yatan Türkiye rahatsızlık duymaya başlamıştı. Ortadoğu'daki çıkarlarının tehlikeye gireceğini gören İngiltere, Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye yöneldi. 1936 yılında İngiltere Kralı 8. Edward'ın Türkiye'yi ziyarete gelmesinin ardından Türkiye-İngiltere ticaret anlaşması imzalandı. Karabük Demir Çelik Tesisi yapımı, Alman Krupp firmasının daha elverişli koşullar öne sürmesine rağmen, bir İngiliz firmasına verildi. Ve üç milyon sterlin kredi alındı. Bundan sonra İngiliz Alexander Gibb Portner Firması da bir çok ihale almıştır. 1938 yılında yapılan bir anlaşmaya göre ise, İngiltere'den askeri malzeme almak için %3 faizle 6 milyon sterlin borç alınır.

1951 yılında Dünya Bankası raporunda da belirtildiği gibi, "1932 yılından beri Türkiye'nin dış borçları hızla arttı. Ülke II. Dünya Savaşı'nın başında İngiltere'ye karşı ağır borçların altına girdi." Bütün bunlar (her geçen gün artan dozda) Türkiye'nin emperyalizme bağımlılığının verileridir. Ve kaçınılmaz olarak, mevcut ekonomik bağımlılık, aynı oranda siyasi bağımlılık anlamına gelmektedir.

Başından beri emperyalizmle bütünleşme, emperyalist sistemin bir parçası olma amacını güden egemenlik, bu

dönemde amaçları yolunda önemli aşamalar katetmişler ve bu sürecin savaşın sonunda tamamlanmasıyla da amaçlarına ulaşmışlardır. Emperyalist ülkelerle arada bazı sorunların olması ve içte düzenin oturtulması gibi nedenler, 1920'li yıllarda emperyalizmle bütünleşmenin önünde engel olmuş, Osmanlı borçları, Musul sorunu, dönüşümlerin yapılıp düzenin oturtulması gibi iç nedenler bu bütünleşmeyi geciktirmiş ve emperyalizmin bir süre çekingen davranmasına neden olmuş olsa da sonuçta hedeflenen ilişkiler sağlanmıştır.

Anadolu Hareketi'nin başından beri emperyalizmle anlaşmak, onun sisteminin bir parçası olmak için uğraşılmış, bu istek savaş ve onu izleyen dönemde gerçekleşmemiş ve o süreçte siyasi, askeri olarak daha bağımsız bir politika izlenebilmiştir. 1930'lara gelindiğinde sorunların bir çoğunun şu veya bu şekilde çözülmesine bağlı olarak emperyalizmle ilişkiler ve bağımlılık gelişmiştir.

Henüz Amerikan sermayesinin Türkiye'yi pek ciddiye almamasının sonucu olarak, ABD'nin Ankara Büyük Elçisi, Ankara yerine İstanbul'da oturuyor, bir devletin büyükelçisinin başkent yerine, eski başkentte oturması Türkiye açısından problem olarak görülmüyordu. Bugünlere ilişkin anılarını ABD büyükelçisi daha sonra anılarında şu şekilde dile getirecekti:

"Tevfik Rüştü, bana yarınki Akşam'da Necmettin Solak imzasıyla fakat kendisinin bizzat telkin ettiği ve borçların iptaline karşı, Birleşik Devletlerin tutumunu destekleyen bir makalenin çıkacağını söyledi. Makalede, dünya ekonomisinin

yeniden düzenlenmesinde gerekli ekonomik özverilerin bazı ülkelerin önerdikleri gibi yalnızca Amerika'nın sırtına yüklenmemesi ve ülkeler arasında oranlı bir biçimde paylaşılması gerektiği görüşü savunulacaktı. İyi, Tevfik Rüştü içmiyordu. Ama yemekte Ailece, yeter ki, biz Türkiye'de kalalım, hükümetin Ankara'da mı yoksa Kostantinapol'da mı oturmamıza zerre kadar önem vermediğini, Türkiye'nin benim dostluğum ve öğütlerim olmadan, büyük olasılıkla işleri görülmeyeceğini ve kağıda dökmeye değmeyecek bir yığın şey söyleyecek kadar cömert davrandı. Bu öyle sanıyorum ki, bir hükümet üyesinin, bir diplomatın başkent dışında oturması olayına onay damgasını vurmasının bir diğer örneğiydi."

Emperyalizmin Türkiye'yi bağrına basmakta acele etmemesi üzerine, Türkiye yakınlaşmak için değişik gerekçelere sarılmayı da dener. Mussolini'nin İtalya'da yaptığı bir konuşmada İtalya'nın tarihi emellerinin Asya ve Afrika'da olmasını söylemesi üzerine biraz da paniğe kapılarak İtalya'yı protesto eder. İtalya'nın konuşmada geçenlerin kesinlikle Türkiye'ye yönelik olmadığını, Türkiye'yi Asya ülkesi olarak değerlendirmediklerini bildirmesine ve bizzat Mussolini'nin 30 Mart 1934'de Türkiye'nin Roma büyükelçisine; "sizi içtenlikle ve kesinlikle temin ederim ki, nutkumda Türkiye'yi hiç kastetmedim ve bunu bir an bile düşünmedim. Bütün nutuk dikkatle okunduğu zaman amacımın ne olduğu anlaşılabilir" demesine karşın bu durum İtalyan tehdidine karşı diğer emperyalistlere yanaşılmasının bir aracı olarak kullanılmaya çalışılır. Mustafa Kemal'in de kişisel

girişimleriyle çok büyük saygı duyulan İngiltere, dostluk ilişkileri için 'birbirimize neden yanaşmayalım' sorularıyla bu doğrultuda zorlanır. Rusya ile ilişkilerin durumu da aynı amaç için önemli bir koz olarak kullanılır.

Daha önce imzalanan ticaret anlaşmasının yanı sıra, "İtalyan tehdidi" nedeniyle emperyalist ülkelerle askeri planda anlaşmalar gündeme getirilir. İtalya'nın Habeşistan'a saldırması sonucu İngiltere, Afrika'daki sömürge düzeninin bozulmasından duyduğu endişe ile Akdeniz ülkelerine anlaşma önerince, Türkiye bu topu havada kapar. İtalya-Habeşistan savaşından sonra ortada kalan bu anlaşma; İngiltere, Türkiye, Yugoslavya ve Fransa'nın olası bir İtalyan saldırısı karşısında birbirlerine verdikleri güvenceyi ifade eder ve tarihe 'Akdeniz Centilmenlik Anlaşması' olarak geçer.

Türkiye bu şekilde, bir yandan İngiltere'ye yaklaşırken, öte yandan Almanya ile sürmekte olan ilişkilerinden rahatsızdır. Her ne kadar çok taraflı oynamaya çalışıyorsa da, gönlünde yatan aslanın Amerika ve emperyalizmin o günkü jandarması İngiltere olduğunu belirtmiştik.

Sonuçta Almanya ile olan ilişkilerinden duyduğu rahatsızlığı ve gönlünde yatan aslanı İngiltere'ye bildirir. Türkiye Dışişleri Bakanı'nın İngiltere Büyükelçisi ile gerçekleşen görüşmesinden sonra Büyükelçi ülkesine durumu şöyle rapor etmektedir:

"Bu mektupta benim özellikle kayıtlara geçirmek istediğim sorun, Anglo-Türk ilişkileri ile ilgili görüşleri ile Britanya'nın dünyadaki pozisyonu konusunda Türk görüşüdür. İngiltere'nin sadece bir dünya gücü olmadığını, her yerde hazır ve nazır

olduğunu, çıkarlarının her yere uzandığını, Türkiye'nin çıkarlarının temelde Birleşik Krallık'inkilerle çakıştığının artık saptandığını, Türk Hükümeti tarafından yerel politikasının Birleşik Krallığın dünya politikası ile uyumlu bir hale getirme kararının alındığını, Türkiye'nin Birleşik Krallık ile sürekli olarak ve her biçimde işbirliği olanaklarının, şimdiye kadar hayal ettiklerinden çok daha fazla olduğunun anlaşıldığı söylendi. Diğer taraftan, siyasal ve ekonomik zorunluluklar, Türkiye'yi bazı rahatsız edici bir kısmı ise tehlikeli bağımlılıklara itti.

Türkiye artık Birleşik Krallık ve Britanya çıkarları ile işbirliği yaparak bu bağımlılıklardan çok büyük ölçüde kurtulabileceği gerçeğini görmeye başlamıştır. Bu yolu izlemek istiyor. Aramızdaki siyasal anlayıştan sonra Brassept İhalesi ile ilgili ilk önemli adım atılmıştır. Bu, fiilen Türkiye'nin demir çelik alanındaki kalkınma olanaklarının Anglo-Türk işbirliğine bağlamıştır. Ve alman ekonomik yükselişinin tehdit edici engellemelerine karşın indirilen ilk büyük darbe olmuştur. Türk Hükümeti ihalenin getirdiği sorumluluklarını yüzde yüz gerçekleştirmeye kararlıdır. İngiltere aldatmaz: Belki de Amerika hariç herkes aldatır…"

"Büyük politika sorunlarına gelince, o ve ben, o veya başkaları her zaman konuşabilirler. Ancak benim buraya gelişimden beri Anglo-Türk ilişkilerinin gelişmelerine bakılırsa bir gerçek ve sağlam şey vardır ve diğerlerinin hepsi teorik, akademik iş veya gevezelik ve ayrıntıdır. Bu gerçek şey şudur: Eğer tanrı korusun yeni bir savaş olacak olursa Türkiye İngiltere'nin yanında savaşacaktır. Ne var ki, hemen değil.

Türkiye İtalya'nın hangi tarafta savaşa gireceğini anlamak için bekleyecektir. Kendi tahmini değil, saat çalınca ve kendisi için kâr -zarar hesabını yapma zamanı tamamlanınca, İtalya, Fransa ile birlikte Almanya'ya karşı savaşacaktır. İtalya kararını verince ve bu karar ne olursa olsun, Türkiye, İngiltere'nin yanında savaşa girecektir. Bu Türkiye için işin esasıdır."

Savaş baltalarının topraktan çıkartıldığı bir dönemde Türkiye, her koşulda İngiltere'nin yanında savaşa gireceğini söylemesine karşın güçler dengesi değişmedikçe yalpalayacak, proletarya ve sosyalizm düşmanlığı temelinde "Rusya'da yaşayan Ruslar'ın en az yarısının öldürülmesi" amacıyla Almanlara kolaylıklar da sağlayacak, daha savaş başlamadan, emperyalizmle Sovyetlere yönelik bir anlaşma imzalanacaktır.

Türkiye Dışişleri Bakanı'nın İngiltere Büyükelçisi'ne, "İngiltere'nin yanında savaşa gireceğiz", demesinden beş ay sonra bir anlaşma imzalanır ve İngiltere'nin önemli rol oynaması sonucu, İngiltere'ye bağlı Irak, Türkiye, İran ve Afganistan 1937 yılında Sadabad Paktı'nı oluşturur. Sadabad Paktı, sadece Arap halklarının ulusal kurtuluş savaşına karşı değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne karşı yönelmiştir. Pakt, İngiliz Hükümeti'nin istediği SSCB'yi yalnızlığa itme politikasına yardımcı olmayı amaçlıyordu.

Türkiye bu anlaşmadan hemen sonra İçişleri ve Dışişleri Bakanlarını Sovyetlere göndermiş ve Moskova'da Sovyet Dışişleri Bakanı ile görüşülmüştür. İngiltere Büyükelçisinin, bu görüşmeyi ülkesine rapor ederken aktardığına göre, görüşmeler sırasında Tevfik Rüştü Aras, Molotov'a şunları söylemiştir: "Türkiye SSCB ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirecek ve asla iki ülke

arasındaki dostane ilişkileri sarsacak veya zayıflatacak adımlar atmayacak…" Türkiye, "bu yükümlülüklerini sürdürecek" bir belge imzalamaya hazır olmadığını da ekliyor, Sovyetlere sözlü güvence veriliyor ama bu konuda bir belge imzalamaya hazır olunmadığını belirtmeyi ihmal etmiyordu. Bu durum, gerçek niyetini de ortaya koymuş oluyordu. İngiliz Büyükelçisi raporunda, Tevfik Rüştü'nün Büyükelçiye Türk-Sovyet ilişkilerinde "hain bir çatlak" kaldığını söylediğini de yazıyor.

Türkiye, Sovyetlerle ilişkilerinde önce "hain bir çatlak" sonra da bir uçurum oluşturuyor. II. Paylaşım Savaşı'nın başlamasından hemen önce dış politikada Sovyetlerle bağlarını koparark, 1939 Ekimi'nde İngiltere ve Fransa ile ittifak anlaşması imzalıyor. Aynı zamanda Türk Hükümeti, Almanya'nın Türkiye'nin yerini tamamen belirlediğini düşünmemesini sağlamak ve onu Avrupalı emperyalistlerle yapmış olduğu anlaşmanın Türkiye'yi İtilaf Devletleri'nin dışında tutmaya yarayacağına inandırmak için mümkün olan her şeyi yapar. Anlaşmanın üzerinden fazla zaman geçmeden, Almanya'nın Fransa'yı işgal etmesi üzerine, Fransa ve İngiltere ile yaptığı ittifak anlaşmasını unutarak Almanya ile ticaret anlaşması imzalar. Savaşa girilmemiş ama Almanya'ya da gereken kolaylıklar gösterilmiştir.

Sovyet halkı öncülüğünde dünya halkları faşizme karşı savaşırken, Türkiye tarafsızlık adına faşizme çeşitli kolaylıklar göstermiştir. Emperyalistler arasında kesin tercih yapmadığı için, anti-komünist tavrını koruyarak, güçler dengesinin değişmesine göre savrulup durmuştur.

Sonuç olarak, başından beri emperyalizmle bütünleşme amacında olan, gelişme ve güvence koşullarını emperyalizmin kanatları altında gören Türkiye egemen sınıfları, 1920'li yıllarda taşıdığı sorunları 1930'lu yıllarda büyük ölçüde çözümleyerek yeni sömürgeleşme sürecini yaşamaya başladı. II. Paylaşım Savaşı sonrasında değişen dünya ilişki ve çelişkileri içinde, emperyalizmin yeni sömürgesi olma yoluna, daha önceki süreçlerde bu konuda cebine koymuş olduğu olgularla birlikte koşar adım girdi.

Ülkenin yarı sömürge ve yeni sömürgeleşme süreçlerini bir tarihle başlatmak, herhangi bir anlaşma veya ittifakı baz alarak bu süreçlerin başlama-bitim tarihini saptamak, sosyalist tarih anlayışına uyum göstermeyen tavırlardır. Çok kısa sürede bir ülkenin bir başka ülkenin ordularınca işgal edilmesine bakarak (yine kaba bir benzerlik çerçevesi olsa da) geçmişte bu tarz saptamalar yapmak bir ölçüde olasıydı. Ne var ki, yarı-yeni sömürgeci güçlerin orduları artık askerler, tanklar somutluğunda olmadığı ve davetkar yerli işbirlikçilerin konuğu durumundaki dolar, sterlin, mark, frank orduları olduğu için bu orduların işgali kuşkusuz bazen uzun yıllara hatta onyıllara tekabül eden süreçlere denk düşüyordu.

Kısacası artık bir yarı sömürgeleşme, yeni sömürgeleşme dönüşümü tarihinden değil, sürecinden, döneminden söz etmek, konuyu bu şekilde incelemek gerekiyordu. Elbette bu süreçler önemli bazı olaylar çapında karakterini belirginleştirmek anlamında somut tarihleri de içeriyor. Fakat her koşulda durumu tarihler bazında çözümlemeye çalışmak, bütünlüklü kavrayış açısından yanılgı zeminleri yaratmaktır.

Emperyalizmin Osmanlı Devleti zamanında ülkemiz topraklarında gördüğümüz olguları, ne yazık ki, Anadolu Hareketi yıllarında da ortadan kalkmamış, nitelik olarak kendi seyrinde bir değişim gösterememekle ve ülkenin ona karşı tavrı hep "olumlu" olmakla birlikte, emperyalizmin kendisinin dönem dönem çekimser davranma, ülkedeki gelişmelerin daha elverişli bir hale gelmesini bekleme durumu olmuştur. Denilebilir ki; I. Paylaşım Savaşından hemen sonra (bu savaşın fiili olarak içinde yer almasının da etkisiyle) savaşın belirlediği süreçte değişen-dönüşen emperyalist sömürü yöntemlerine, II.Bunalım Döneminde de, III. Bunalım Döneminde de kapıları sürekli sonuna kadar açık bir ülke olduk. Dolayısıyla yarı sömürgecilik sürecinin olgunlaşması, ülkemizin de yarı sömürgeleşme sürecinde yol almasıyla paralel; yeni sömürgecilik yönteminin olgunlaşması da ülkemizin yeni sömürgeleşme süreciyle paralel gelişti. 1920'lerde atılan tohumlar 1930'larda yeşerdi ve 45'den sonra da meyvelerini vermeye başladı.

III- 1940-1960'LI YILLARDA TÜRKİYE'DE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMELER

A) SAVAŞ YILLARI, EKONOMİK DURUM

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında, ortam genel olarak ülkenin ekonomik yapısının gelişimi ve özel sermayesinin palazlanması için önemli koşullar sunuyordu. Savaşın ekonomi alanındaki başlıca sonucu; kapitalizmin gelişmesine önemli katkıda bulunmuş olması, özelde büyük sermayenin güçlenmesine hizmet etmesidir.

Sermayenin büyüyüp gelişmesi, gerçekte emperyalist savaş koşullarında başlamıştır. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı döneminde savaşa karşı tavır olarak; biçimsel bir tarafsızlık politikası izlenmiştir. Emperyalizmle ilişkisi olan komprador ticaret burjuvazisi, tercihini genel olarak emperyalist ülkelerden yana belirlemiş, ve aynı zamanda emperyalistler arası çelişkilerden yararlanma yoluna gitmek de ihmal edilmemiştir. Savaş yıllarında Türkiye, bir yandan faşist Almanya'dan, bir yandan da İngiltere'den ve Amerika'dan kendisi için elverişli koşullarla silah ve borç almıştır.

İzlenen ekonomik ve siyasi tavırlar için bu dönemin belgeleri bize oldukça yüklü bilgiler sunmaktadır. Örneğin, 1941 yılı sonunda ABD Hükümeti Lond-Lize Yasası'nın alanını Türkiye üzerine doğru genişletiyor ve 1942'de Alman'ya Türkiye'ye 100 milyon mark tutarında silah ve askeri malzeme sağlanması karşılığı kredi, 1943'te de İngiltere 20 milyon sterlin tutarında silah veriyordu.

Bir yıl sonra yani 1945'de Alman'ya, Türkiye'ye askeri donatım taşıma araçları ve sanayi için makineler sağlamak amacıyla 100 milyon mark tutarında ikinci bir kredi açma yoluna gidiyordu. Tüm savaş boyunca Türkiye, yurt dışına özellikle faşist Almanya'ya stratejik önem taşıyan malları elverişli koşullarda satıyordu. Türkiye'nin temel dış satım malları, krom ve bakır ürünleri, pamuk, yün, deri, tütün, tahıl vb. kapsamındadır. 1938'de Türkiye'nin dış ticaret dengesi açık verirken, savaş yıllarında dış satımda açık vermek bir yana, değer olarak dış alım 1939'da %7'yi

geçiyordu. Bu rakam, 1940'ta 60, 1949'da %64, 1942'de %11, 1943'de %27, 1944'de %41 ve 1945'de %74'ü buluyordu.[1]

Türkiye'deki komprador ticaret burjuvazisi, İş Bankası'nın önderliğinde gelişen cılız sanayi ve toprak ağaları, zenginliklerini yalnızca faşist Almanya ile ticari ilişkilerini artırmakta kullanmadı. Bunlar Almanya'ya ekonomik abluka koyan İngiliz ve ABD emperyalizmiyle ilişkileri yoğunlaştırarak, yer altı hammadde kaynaklarını yüksek fiyatlarla satarak önemli kârlar elde ediyorlardı.

Ayrıca savaş yılları içinde, komprador ticaret burjuvazisi emperyalist sermayenin acentalığını yapan Türkiye'deki azınlıklara mensup burjuvazinin konumunu ciddi biçimde sarsmak için çalışmış ve 11 Kasım 1942'de kabul edilen Türk ve yabancı firmaların net kârlarına %50 ile 70 arasında yüksek vergi hedefleri öngören varlık vergisi yasası bu amaca yardımcı olmuştur.

Öte yandan dönemin hükümeti, emekçi sınıf ve katlar üzerindeki sömürünün artması amacıyla bir koordinasyon komisyonu oluşturarak günlük çalışma süresini en az 11 saat olarak saptamış, maden ocaklarını, fabrikaları, büyük toprak sahipleri ve zengin çiftçilerin denetimine bırakmıştır.

Türkiye'nin tarımsal alanlarında da gelişmeler gözlemleniyordu. Savaşın ilk yıllarında, ülkede ekili tarım alanları belli ölçüde artış göstermiş, tahıl üretimi yükselmiş, hükümet yiyecek üretimini yükseltmek amacıyla Hatay, Kütahya, Muğla ve Eskişehir illerinde birçok Devlet çiftliği

kurmuş, savaştan önce faaliyet içinde olan ve tarım ürünleri işleyen belli işletmeleri genişletme yoluna gitmişti. Ama ülkede tarımın genel geri kalmışlığı, kırsal alanlarda feodalizmin hala büyük etkinliğinin olması, hükümetin bu alanda da artan askeri önlemlerini besleyici zemin olmuştur. Kırsal alanlarda yoksulluk sürekli artmış, 1934-38 yılları arasında kişi başına yılda ortalama 414 kg tahıl düşerken, 1041-45 yılları arasında bu rakam 342 kg'a kadar düşüş göstermiştir.

Dönemin iktidarı, ekonomik politikasıyla, ticaret burjuvazisinin toprak ağalarının ve vurguncuların zenginleşmesine tüm gücüyle yardımcı oluyor; vurgunculuk ve rüşvetçilikle "savaş" ilan ettiği zaman bile, onun aldığı kararlar burjuvazinin bir sonraki döneminin hazır birikimini oluşturuyordu. Buna ilişkin olarak "Ticari Düzenleme ve Vurgunculukla Mücadele" genelgesi, Mart 1944 tarihinde yürürlüğe giriyor ve genelgenin bir maddesinde hükümet, malların maksimum fiyatlarını saptıyor, komprador ticaret burjuvazisinin ve tefeci tüccarların kâr hadlerini belirliyor, genelgenin ve Milli Savunma Kurumu'nun uygulamalarını izleyen bir denetleyiciler kurulu oluşturuyordu.

Komprador ticaret burjuvazisinin, yayınlanan genelge temelinde aldığı kâr hadleri karakteristiktir. Bu kararlar kural olarak malın maliyetinin %10-20'si dolayında değişiyor, örneğin meta sahibi, metayı toptancı tüccara, maliyetinin %10-20'si oranında yüksek fiyatla satabiliyordu. Tüccarlar da kendi payına metayı elde ettiği fiyattan %10-20 daha pahalı olarak pazara sunuyordu. Perakendeci tüccar ise, fiyata aynı biçimde

ücrete uygun bir ekleme yapabiliyor, mal alıcıya ulaştığında fiyat 'yasal' olarak en az %50 oranında yükseliyordu.(2)

Savaş boyunca, emperyalizmin, işbirlikçisi burjuvazinin (komprador ticaret burjuvazisi) giderek büyümesine, yoğun sermaye birikimi sağlamasına karşın, emekçi sınıf ve katların durumu tam tersine olumsuz yönde ilerlemiştir. Yoksulluğun çapı büyümüş, daha geniş kitle bu sefaletin karşılığı olan bir yaşam tarzına mahkum edilmiştir. Türkiye'de bir sınıfın giderek zenginleşmesi ve zenginliğin kaynakları günlük basına konu olurken, burjuvazinin örgütü olan İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası bülteni, savaş yıllarında tüccarların %300, %400, %500 ve hatta %1000 kâr elde ettiklerini belirterek açık biçimde savaş koşullarının kime yaradığını ortaya koyuyordu.

Bu dönemde ticaret burjuvazisi tarafından büyük servetlerin elde edilmesine karşın, ülkenin önemli bir bölümünde hala esas olarak kapalı ekonomiye sahip feodal bir karakterin sözkonusu olması, ülkenin dar bir iç pazara sahip olduğunu gösteriyordu.

Ticaret burjuvazisi ile diğer egemen katların emperyalist şirketlerle direkt ilişki halinde olmaları ve bu emperyalist ülkelerin savaş içinde bulunmaları dolayısıyla, bu ülkeler hammadde kaynakları ve tarım ürünleri için yüksek fiyat ödeyerek, ticaret sermayesinin ve tefeci tüccarların zenginleşmesini sağlamış oluyordu.

B) SAVAŞ DÖNEMİ VE KÖYLÜNÜN DURUMU

Savaş dönemi boyunca kırsal alanda yaşayan halk kitlelerinin durumu giderek daha da kötüleşmiş, yoksulluğun büyük boyutta olması nedeniyle bir çok az topraklı köylü, yaşamını sürdürebilmek için elindeki toprağı satmaktan başka çare bulamamış ve toprak ağalarının boyunduruğu altına girmiştir.

II. Dünya savaşı sonunda Türkiye'de 2,5 milyon köylü ailenin yarısı ya tümüyle topraktan yoksundu, ya da kendisini besleyemeyecek kadar önemsiz toprak parçalarına sahipti. Ömer Lütfi Barkan'ın verdiği bilgilere göre ise, 1945-46 yılları arasında ülkede 2,5 milyon köylü aile bulunduğu, bunların %15'inin topraktan tümüyle yoksun olduğu, %34'ünün iki hektardan az toprak parçasına sahip olduğu hesaplanmıştır.

Köylülüğün giderek daha fazla yoksullaştığını, az topraklı köylünün ise toprak ağalarına teslim olmak zorunda kaldığını ortaya çıkan rakamlarda da görüyoruz. 1950-52 yılları bilgilerine göre Türkiye'de 19,452 milyon hektar alanı işleyen 2,93 milyon köylü aile hesaplanıyor, bu rakam içinde 400 bin ailenin toprağa sahip olmadığı ortaya çıkıyordu. 73 bin yoksul aile ise 1 ve 2 hektar arasındaki toprak parçalarını işliyor, 797 bin aile 2,1 ile 5 hektar arasında değişen toprak parçalarında ölmemek için büyük direnç gösteriyordu.

Sayıları 1.970.000'e ya da tüm ailelerin yaklaşık %67'sine ulaşan topraksız ve az topraklı köylü, ekilebilir toprak alanlarının ancak %18.6'sını kullanıyordu. 76 bin küçük ve büyük toprak köylüsü aile (tüm köylü ailelerinin

%2,6'sını teşkil ediyor) işlenebilir toprakların %32,6'sını ellerinde tutuyordu. Tüm ekilebilir toprakların %28,7'sini de zengin köylüler, yani %11'lik kesim kullanıyordu.

Bu dönemde feodal ağalığın, toprak mülkiyetinin korunduğunu toprakların ağırlıklı bölümünün büyük toprak sahiplerinin elinde yoğunlaştığını, köylü kitlelerin de giderek daha fazla topraksızlaştığını ve sömürüldüğünü görmekteyiz.

DP, 1950 mayıs ayında siyasi iktidarı devraldıktan sonra köylü üzerindeki sömürü biçimini değiştirmek ve daha akılcı bir politika izlemek için topraksız köylülere toprak satmaya başlamış, köylülerin az topraklandırılmasıyla köylüyü borçlandırarak onları daha katlı sömürebilmiştir.

Özetle, savaş dönemi boyunca işbirlikçi komprador burjuvazi, 'Kemalist Diktatörlüğün' uyguladığı, ekonomik ve siyasi programlar sayesinde, emperyalist ilişki ve çelişkilerle uyum sağlamış, böylelikle sermaye birikimi yoluna gidilmiştir. Sağlanan sonuçlar siyasi iktidar üzerinde büyük bir baskı unsuru olarak kullanılmış, ülkenin ekonomik ve siyasi ilişkilerinin belirlenmesinde önemli bir role sahip olmuşlardır.

Aynı zamanda ticaret burjuvazisinin ve toprak ağalarının da kendi platformlarında gelişip güçlenmesi, bir egemen sınıflar bloğunu netleştirmeye başlamış, bu iki kesim belirleyici ölçüde etkin olmasalar da iktidar erkini paylaşacak boyuttaki güçlerini korumuşlardır.

Savaş öncesinde ve savaş boyunca, Kemalist Diktatörlüğün halka uyguladığı baskılara alternatiflik temelinde yeni bir parti

olarak siyaset sahnesine çıkan DP, mevcut tek muhalif odak olarak halk kitlelerinin büyük bir çoğunluğunun desteğiyle 1950'de iktidara gelecektir.

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan büyük bir güç ve dünya halklarının umut ışığı olarak çıkan sosyalist blok, emperyalizmin saldırısına uğramakta gecikmedi. Savaştan en az kayıpla, en kârlı çıkan ABD emperyalizmi, dünya emperyalizminin jandarmalığını devralarak, yıkıma uğrayan diğer emperyalist ülkelerin yeniden ekonomik ve siyasi yapılanmasını sağlamak, ulusal kurtuluş savaşı sürdüren halkların mücadelesini engellemek, sosyalist bloğun güçlenmesinin önüne barikatlar kurmak amacıyla yeni oluşturduğu askeri stratejiyi ve soğuk savaşı, zengin bir programla ortaya koyuyordu.

C) SAVAŞ SONRASI GERİLİM YILLARI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında Türkiye'nin dış politikası belirginlik kazanmış, savaş sonrasının emperyalist-kapitalist sisteminde yer alabilmek için çok partili sisteme geçileceği, yönetici kadrolar tarafından açıklanmıştır.

II. Paylaşım Savaşı, sosyalist ülke halklarının ve onun Kızıl Orduları'nın zaferiyle sonuçlanınca, dünyanın üçte birinin sosyalist sisteme dahil olması dolayısıyla, emperyalist Pazar alanlarına büyük bir darbe indirilmiştir.

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında dönemin en büyük parçasını kapitalist-emperyalist kampın lideri olan ABD

emperyalizmi topluyordu. Fakat dünyanın çeşitli bölgelerinde yükselen ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadeleleri, hiç şüphesiz emperyalizmin çıkarlarını tehdit ediyor, zedeliyor ve ona darbeler indiriyordu.

Bu mücadeleler, emperyalist Pazar alanlarının daralmasını doğuruyor ve emperyalizm sosyalist sisteme yöneliyordu. İşte tüm bu ilişki ve çelişkilerden dolayı, emperyalizm tarafından sosyalist sistemin gelişmesini engellemek, onun önünde barikatlar kurmak için yeni stratejik hedeflerin belirlenmesine gidiliyordu. Bunun yolu da emperyalizmin askeri örgütlenmelerinden geçiyordu.

Konumu ve savaşa katılmamış dinamik silahlı gücü ve aşırı istekliliği ile Türkiye, emperyalizmin bu yeni stratejisi için son derece elverişli bir olguydu. Savaş boyunca büyük servetler kazanan ticaret burjuvazisi, siyasi iktidar üzerinde önemli etkilere sahip bir güç olarak bu uluslar arası ilişki ve çelişkilerde emperyalizmden yana tavrını çoktan belirlemiş durumdaydı.

Savaş sonrasında uluslar arası çizgilerin yine kapitalist-emperyalist ve sosyalist sistem biçiminde somutlaşması, emperyalizmin savaşın bitiminden hemen sonra sosyalist sisteme ve Sovyetler Birliği'ne karşı bu kez silahsız saldırı dönemini başlatması; Türkiye'nin tam bu gerilim stratejisinin ortasında, emperyalizm cephesinden yana tavrını belirginleştirmesi emperyalizmin ve özellikle ABD emperyalizminin arzuladığı siyasi seçenekti.

Bu dönemde Türkiye, emperyalistlerin kararlı bir militanı durumuna geliyor kendisi için en büyük tehlikenin

‘ezeli düşmanı olan Moskova’dan geleceğini ve hatta geldiğini’ emperyalistlere benimsetmeye çalışıyordu. Türkiye, emperyalist kampta yer alabilmek için her türlü özveriye hazır olduğunu sık sık vurgulamaktan kaçınmıyordu.

Artık ülkenin çıkarları (olanakları) emperyalizmin, özelde ise ABD emperyalizminin çıkarlarıyla özdeşleşmiş, ülke onun platformu olmuştu. Özellikle 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini’nden sonra emperyalist ülkelerle o denli yoğun yakınlıklar, ilişkiler, işlevsel ve bünyesel bağlar kurulmuştur ki, Türkiye kısa bir dönem sonra emperyalistlerin “en sağlam” müttefiki haline gelmişti… Bu temel yöneliş biçimiyle, 1947’yi izleyen yıllarda örülen ilişkiler ağı sonucu Türkiye’nin dış politikası emperyalistlerin sosyalist sisteme karşı yürüttüğü silahsız saldırganlık politikasının bir parçası haline gelmiştir. Bu sonuçta, Türkiye’nin emperyalist sistem içinde tam olarak yer alabilmek yönünde gösterdiği çabaların rolü önemlidir…

Sosyalist sisteme karşı başlatılan silahsız saldırganlık politikasının mimarı, ABD Başkanı Henry Truman’dır. 12 Mart 1947’de Truman, Amerikan Kongresi’nde okuduğu bir bildiride; ABD Emperyalizminin Sosyalist Sovyetler Birliği’ne, genelde ise anti emperyalist ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarına karşı dünyanın çeşitli bölgelerinde emperyalizm yanlısı hükümetlerin kurulmasına çalışılacağı anlamına gelen emperyalizmin yeni stratejisini açıklıyordu.

Sovyetler Birliği’ne karşı silahsız saldırganlığı boyutlandırmak ve anti-emperyalist ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşı sürdüren dünya halklarına gözdağı vermek, diğer yandan yeni işbirlikçi

siyasi iktidarlar kurmak amacıyla, Türkiye ve benzer ülkelere ekonomik ve askeri yardım yapacaklarını açıklıyordu. Truman, bu açıklamasında ABD Kongresi'nden, Türkiye'ye yapılacak 100 milyon dolarlık yardımın onaylanmasını istiyordu.

ABD Emperyalizmi'nin Türkiye'ye yapacağı yardımı duyunca, egemen sınıfların iştahı kabarıyor ve anti-Sovyetik politikalara daha sıkı sarılıyor, emperyalizmin silahsız savaş politikasını bütün gücüyle destekliyordu. Bağlantılı olarak Türkiye'ye verilecek Amerikan yardımı konusundaki yasa, Amerikan Temsilciler Meclisi'nden ve Senatosu'ndan geçip, 22 Mayıs 1947'de Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe giriyordu. Yasanın yürürlüğe girmesinden bir gün sonra, yeni 23 Mayıs 1947'de bir Amerikan İnceleme Kurulu Ankara'ya gelecek ve Türkiye'ye yapılacak yardım konusunda araştırma ve incelemelerde bulunacaktı.

Amerikan Kurulu'nun yaptığı araştırma ve inceleme sonucu 12 Temmuz 1974'de Türkiye ile ABD arasında bir yardım anlaşması imzalanıyordu. Böylece, savaş sonrasında Türkiye'nin sosyalist sisteme karşı emperyalistlerin yanında yer alma tavrı meyvelerini vermeye başlıyordu.

Emperyalizmin yeni askeri stratejisinin Truman tarafından açıklanmasından sonra Türkiye, emperyalizmle olan ilişkilerinde yeni bir sayfa açıyordu. Truman Doktrini'nin Türkiye'ye ilişkin askeri boyutu, 12 Temmuz 1947 anlaşmasıyla sonuçlanırken; ekonomik boyut olarak emperyalizmin içselleşme süreci niteliğini somutlaştıracak olan Marshall planı (4 Temmuz 1948'de bu konuda bir anlaşma imzalanmasıyla), Türkiye'nin yeni sömürge kimliğini netleştiriyordu.

2. Emperyalist Paylaşım Savaşı; sosyalizmin, demokratik halk iktidarlarının zaferiyle sonuçlanınca ve halklar faşizme büyük darbeyi indirince, sosyalizm dünyanın bütün halkları için bir umut ve olgu olma kimliği kazanıyor, emperyalizmin sömürü sistemine karşı büyük bir güç elde ediyordu. Emperyalizm, sosyalizmin bu üstün prestijini görmezlikten gelemezdi.

II. Paylaşım Savaşı'ndan sonra emperyalizmin sömürü ve çıkar politikalarında değişikliğe gidilerek, ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarının önünü tıkamak amacıyla emperyalizme, geri kalmış ülkelerde içsel bir olgu olma kimliği kazandırılmakta gecikilmedi.

Emperyalist ülkeler kendi aralarındaki çıkar çelişkilerinin artmasına karşın sosyalizmin bu büyük zaferinin ve dünya halklarına yönelik attığı köprülerin gücünün de etkisiyle, sınıf çıkarlarını korumak için, askeri güçleri birleştirmeyi hedefledi. Sosyalist sistemin gelişimini engellemek, pazarları korumak amacıyla gerçekleştirilen saldırgan askeri bloklar, ikili ve çok taraflı anlaşmalar, savaş alanları için askeri alt yapıların inşası ve yoğun askeri malzemelerin yapımı bu ilişki ve çelişkilerin çeşitli yönlerini oluşturuyordu.

Emperyalist jandarmalık görevini direkt üstlenmesinin sonucunda ABD, yeni görevlerinin ilk adımı olarak bir yandan savaş sonrası çöküntüye uğrayan batılı emperyalistlere yardım ederken, diğer yandan onların çekilmek zorunda kaldıkları geri kalmış ülkelerde doğan boşluğu doldurmak ve bu ülkelere zaman geçirmeksizin müdahalede bulunmak, nüfuz etmek için çalışıyordu.

Emperyalist ülkeler kendi aralarında yoğun çelişkilere düşmelerine ve çelişkilerin giderek boyutlanmasına karşın; II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında çıkarılan dersler ve dünya çapındaki yeni belli başlı çelişkiler nedeniyle, çeşitli örgütlenmelerle sosyalist sisteme karşı tavır bütünlüğüne yöneliyorlardı.

Emperyalizmin yeni jandarması ABD, varolan çelişkileri sosyalist sisteme göre değerlendiriyor ve ABD Başkanı Herry Truman, 12 Mart 1947'de Kongre'de okuduğu mesajda, "Komünist baskılara direnen" Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolar tutarında yardım yapılması için bir ödenek isteminde bulunuyordu. Böylelikle ABD, "silahlı bir azınlık tarafından ya da dış baskılarla boyunduruk altına alınmaya karşı koyan özgür halkları destekleme" yaftası altında emperyalizmin dünya halklarına karşı yeni stratejisini açıklamış bulunuyordu. Bunun yolu da emperyalist ekonomi sistematiğinin yanı sıra, sık sık vurgulama gereği duyduğumuz sosyalist sistem ve bu sistemi bir umut ışığı olarak kabul eden dünya halklarına karşı askeri saldırı örgütlerinin oluşmasından geçiyordu.

Nitekim bu strateji, 4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanmış olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü – NATO'da ifadesini buluyordu. Savaş kışkırtıcılığı, saldırgan amaçlar için kurulan NATO, başlangıçta şu üyeleri temsil ediyordu: Belçika, Danimarka, Hollanda, İtalya, İngiltere, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz. Bu saldırgan örgüte Türkiye ve Yunanistan 18 Şubat 1952'de, Federal Almanya ise 9 Mayıs 1955'te katılmıştır.

Emperyalizm için artık baş düşman sosyalist sistem olduğuna göre, II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda Amerikan Emperyalizmine karşı savaşan Alman Emperyalizmi, savaşın bitiminden on yıl sonra çelişkilerini başka boyutlara bırakarak ona katılıyor, ABD Emperyalizminin önderliğinde savaş kışkırtıcısı ve emperyalist militarist bir güç olan NATO'da yerini alıyordu.

Emperyalistlerin bir araya gelmelerinin ve sınıfsal çıkarlarını korumaya yönelik bir saldırgan güç olarak hareket etmelerinin anlamı açıktır. Savaş sonrasında, emperyalist ülkeler arasındaki tüm çelişkilerin varlığını sürdürmesine karşın, sosyalizmin maddi bir güç olarak daha güçlü ve örgütlü bir şekilde dünya siyasi arenasında yer alması ve bağımlı ülkelerde ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarının boyutlanması, bu savaşların ucunda sosyalizm gözükmesi nedeniyle emperyalist ülkeler zorunlu nedenlerden dolayı diğer emperyalist ülkelerle buluşmuş ve emperyalistler arası bir entegrasyon doğmuştur. ABD bu entegrasyonun başına geçerek emperyalist kapitalist merkezin beyni, patronu olmuştur.

Tüm bu ilişki ve çelişkiler, emperyalizmin yeni bir güç olarak örgütlenmesi, savaşın bitiminden hemen sonra sosyalist sisteme karşı silahsız saldırı savaşı biçiminde programlanıyor ve gündemin birinci ve önemli maddesini oluşturuyordu. Bu ilişki ve çelişkilerden hareketle Türkiye, emperyalizmin cephesinde yer almak ve oluşabilecek olan tüm örgütlenmeler içinde bulunmak istiyordu. İlk dönemlerde emperyalistler, (özellikle İngiliz emperyalizmi) Türkiye'nin NATO dışında

Ortadoğu'ya yönelik yeni kurulabilecek bir emperyalist bölgesel paktta yer almasını istiyorlardı. Türkiye ise, siyasi kaderini tamamen batılı emperyalistlerin inisiyatifine bırakmış ve bu doğrultuda dış (ve iç) politika çerçevesini çizmiş olarak hareket ediyordu. Beraberliğin artık net olarak tanımlanmasını istiyordu. Bu tanımda da dolaylı politikaların değil, direkt ilişkilerin içinde olmak, rahatlamak gereksinimi duyuyordu.

Dolayısıyla NATO'nun dışında kalmak istemedi. Komşu ülkelerle olan ilişkilere aldırmaksızın emperyalizm tarafından bir tampon devlet olarak kurulan Siyonist İsrail devletini Müslüman ülkeler içinde ilk tanıyan Türkiye olmuştur. Türkiye'nin emperyalist sistemle köklü ilişkilerinin gelişimi, savaşın bitiminden hemen sonra CHP hükümeti döneminde başlıyor ve silahsız saldırganlık taraftarlığının en şiddetli dönemi yine CHP dönemine rastlıyordu. Bunu, Türkiye'nin emperyalist sistem içinde yer alma misyonunu başka bir kesime kaptırmamak istemesiyle de açıklamak olasıdır.

1946'da birden fazla burjuva partisi kuruldu. Bu dönemde sosyalist ve halkçı özellikler taşıyan partinin ömrü pek uzun olmuyor, kurulmasıyla burjuvazi tarafından kapatılması bir oluyordu. Ve 1950'de siyasi iktidar, ticaret burjuvazisi ile toprak ağalarının yıpranmamış yeni partisi DP'ye devrediliyordu.

NATO ve benzeri emperyalist örgütler içinde yer almak için DP iktidarının Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine bir telgrafla başvuruda bulunarak BM Gücüne asker göndereceğini ve Kore'de savaşmak istediğini söylüyordu. Bu isteğin kabulünden

sonra Türkiye Kore'de emperyalist güçlerle birlikte ulusal ve toplumsal savaşım veren Kore halkına karşı savaşmış ve nihayet Yunanistan ile birlikte 18 Şubat 1952'de NATO üyeliğine kabul edilmiştir.

Her ne kadar Türkiye'nin NATO'ya kabul görmesini, Kore'ye asker göndermesi politik açıdan çabuklaştırmışsa da temel etmen Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne olan coğrafi yakınlığı, bu bağlamda ABD emperyalizminin yeni çizilen stratejisi açısından önemli bir konuma sahip olmasıdır. Dolayısıyla yeni bir savaş durumu karşısında savaştan yenik ve yorgun çıkmış Avrupa üzerindeki baskının hafifletilmesi, Ortadoğu için bir köprü görevi üstlenebilecek durumda olmasının yanı sıra, ABD'nin artık tamamen yerleşmekte bir sakınca görmediği Türkiye'nin iç talanının sürdürülmesinin, bu paktlarla da desteklenmesi gerekiyordu. Ayrıca emperyalizm, bütün planlarını bir 3. Dünya Savaşı'na göre hazırlamıştı. 1950'lerin sonlarına kadar emperyalizm dünya askeri siyasetini bu stratejiye göre biçimlendirmiştir.

Türkiye'nin içinde yer aldığı ve onun bir uydusu durumuna geldiği emperyalist sistemin ekonomik-askeri-stratejik karakterinde 2. Paylaşım Savaşı sonrasında değişikliğe gidildiğini vurgulamıştık. Emperyalist ilişki ve çelişkilerdeki yeni değişiklik şöyle özetlenebilir:

Emperyalist ülkelerin tekelci sermayenin kâr oranlarını artırmak için getirdiği uygulamalar, savaş sonrasında değişen koşullara uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu değişimin başında, bağımlı ülkelerde yalnızca metropollerde üretilen

malların pazarlanması, bu ülkelerde hammadde kaynaklarına yönelik yatırımların değil, imalat sanayinin bir çok dalları da dahil olmak üzere emperyalizme bağımlı bir üretim yapısının kurulması geliyordu.

Bu yeni iş bölümünde uydu ülkelerde sanayi; dayanıksız tüketim malları üretimi, dayanıklı tüketim mallarında montaj ve taşeron niteliğinde sanayi olarak gelişim gösterecek bir yeni yapılanma içine giriyordu. Bu çerçevede, geri kalmış bağımlı ülkelerin yeni iş bölümü içindeki payları, süreç içinde görece gelişmekte, fakat teknolojik gerilik ve kısıtlamalardan dolayı her zaman, emperyalist üretim biçimi egemen olan kapitalist emperyalist ülkelere göre, ikinci plandaki sanayilere yedeklenmiş bulunmaktadır.

Bu sanayilerin kurulmasında, emperyalistlerin işbirlikçi kesimi olan, metropollerde üretilerek getirilen malların komisyonculuğunu üstlenen komprador ticaret burjuvazisi büyük rol oynuyordu. Genel olarak dünya çapında emperyalist-kapitalist sistemin Pazar alanlarının sınırları daralınca ve neredeyse tüm ülkeler görünüşte politik bağımsızlık kazanınca, emperyalist ülkelerin tekelci sermayeleri, bu yeni koşullar altında çıkan kısıtlamalar için de yeni yöntemlere başvurmak zorunda kalır.

Bu yeni zorunluluklar sonucunda emperyalizm, geri bıraktırılmış ülke içinde artı-değer sömürüsünde bulunmaya başlıyor ve üretici güçlerin gelişmesini kesinkes engellemek yerine çarpık ve kendisine bağımlı bir şekilde gelişmesini tercih ediyordu. Sözkonusu yeni değişik

unsurlar, yeni sömürgecilik politikasının, başka bir deyişle savaş sonrası sosyalist sisteme karşı başlatılan gerilim ve silahsız saldırganlık stratejisinin bir parçası olan Marshall Ekonomik Yardım Planı'nın temel taşlarını oluşturuyordu.

Geri bıraktırılmış ülkelerde kapitalizmin belirleyici olarak dışa bağımlı gelişmesine ve başından beri tekelci nitelikle yukarıdan aşağıya yeniden yapılandırılmasına gidilmesi, yapısal zayıflığını da birlikte getiriliyordu. Bu nedenle emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci sermaye, ülkedeki geleneksel feodal kurumlar ve feodal kalıntılar ile işbirliği içerisinde bulunuyor, böylece oluşan egemen sömürücü azınlık, diğer bir deyişle, oligarşik güç belirlenmiş oluyordu.

Sömürücü azınlıklar içerisinde emperyalizm başat olgu olarak yer almakta ve artık içsel bir olgu olma özelliğini de kazanmış bulunmaktadır. Bunun ekonomik politikadaki göstergesi, emperyalistlerin, bağımlı ülkelerde daha önce izlenen politik hattan farklı yeni bir politik hat izleyerek sömürge ülkelerde üretim faaliyetine girmeleri ve artı-değer sömürüsünde de aktif olarak yer almalarıdır.

İşte tüm bu nedenler bir araya getirildiğinde yeni sömürge ülkelerde egemen sınıfların askeri ve yarı askeri güçleri, emperyalizmin birinci savunma hatları olarak, yeni stratejik askeri çizgi olarak, belirlenmiş bulunuyordu. Böylece emperyalist işgal esprisi halk kitlelerinin gözünden gizlenmeye çalışılmakta, bir çok biçimiyle emperyalist-militarist işlevi yerli ordular üstlenmekte devrimci hareketlerin bastırılmasında da geçici başarılar kazanabilmektedir.

Yeni sömürge ülkelerde emperyalizmin açık askeri güç olarak görünüşte geri çekilmesi, emperyalist sömürü ve işgalin niteliğini değiştirmediği gibi, onun daha kurnaz, tehlikeli ve sinsi bir kimliğe büründüğünün temel kanıtıdır.

Ancak, yeni sömürge ülkelerde gelişen ve ülke siyasetine egemen olan, halk kitleleri için bir maddi güç durumuna gelen devrimci hareketler karşısında; emperyalizmle işbirliği halindeki egemen sınıfların yetersiz kaldığı durumlarda, emperyalizm yeni sömürge ülkelere açık bir biçimde müdahalede bulunmaktan çekinmemektedir.

Dünyanın bir çok bölgesinde bir gizli çatışma ile başlayan III. Bunalım Dönemi'nden sonra, yeni sömürge ülkelerde içsel olgu durumundaki emperyalizm, kendi kalelerini kaybetmekle yüz yüze geldiğinde, gizli işgalin dolaysız olarak açık işgale dönüşmesinin örnekleri çoktur. Ancak emperyalizmin, gizli işgalin açık işgale dönüşmesini çıkarları açısından arzulamadığını , benimsemediğini, politik-askeri stratejisinde görmek güç değildir.

Gizli işgal yönteminden önce ABD Emperyalizminin askeri stratejisinin getirdiği yeni değişikliklerin tarihsel süreçle bağıntılı bir özetini yapmak, tartışmamız açısından yararlı olacaktır.

2. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, dünya siyasi dengesi sosyalizmden yana bir değişim göstermiş ve süreç güçlü bir sosyalist bloğun oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Aynı dönemde geri bıraktırılmış ülkelerde ise sosyalizm bir umut ışığı olarak yakalanmış bulunuyordu. Dolayısıyla sosyalizm ve

Sovyetler Birliği'nin ABD Emperyalizmi tarafından baş düşman olarak ilan edilmesi, Truman Doktrini ve Marshall Ekonomik Yardım Planı'nda açık bir biçimde tanımlanmıştır.

Bu bağlamda Amerikan Emperyalizmi'nin yeni askeri taktikleri Sosyalist Bloğa karşı yapılacak topyekün bir savaş stratejisine göre planlanıyor; ülkelerin silah varlığının daha üst boyuta çıkartılarak geliştirilmesi, yeni stratejinin temel taşını teşkil ediyordu.

Savaş sonrası yeniden filizlenen politik bunalımlar karşısında, bir bütün olarak nükleer savaşa başvurmaksızın çözüm üretiyor ve Kore Savaşı gibi bölgesel düzeyde gelişen olaylara sosyalist sisteme karşı girişilecek savaşın yanında ikincil planda önem veriliyor: her şey bir Üçüncü Dünya Savaşı'na göre hazırlanıyor ve programlanıyordu. Emperyalizm bu savaşın nükleer üstünlük sayesinde kazanılacağına inanıyordu. Dolayısıyla emperyalist güçler, bölgesel savaşları bir Üçüncü Dünya Savaşı'nın ön hazırlığı olarak ele alıp değerlendirme yapıyor ve bu bakış açısına uygun stratejiler saptıyordu.

Fakat 1950'lerin sonuna doğru emperyalizm, yeni bir Dünya Savaşı'na göre hazırlanan stratejinin pek geçerli olmadığını görüyordu. ABD, NATO ve diğer bölgesel bağlaşıklara karşı en büyük tehlikenin Sovyetler ya da sosyalist bloktan değil, Vietnam, Laos, Tayland, Cezayir, Küba, Filipinler, yani dünyanın beş kara parçasındaki yeni sömürge ülkelerde baş gösteren ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşı veren halklardan geldiğini görmeye başlıyordu.

1950-1960 yılları arasında emperyalizm tarafından gerçekleştirilen dış yardım yatırımları, tarihte görülmedik bir hızla arttığı halde, ulusal kurtuluş savaşlarının kazandığı başarılar emperyalizmi şaşkına çevirmiş bulunuyordu. Emperyalizm, yeni yöntemler, sermaye ihracı ve diğerleri yoluyla ulusal ve toplumsal savaşların nötralize edileceğine ilişkin planın da zaafa uğramasıyla, haklı bir paniğe kapılıyordu. Ancak yine kendisi için en önemli kâr kaynağı, geri kalmış ülkelerde ucuz iş-gücüyle tüketim maddeleri üretiminde bulunmaktı. Bu durumun yarattığı avantajlar, bölgesel savaşlar planını vazgeçilmez kılıyordu.

Yeni sömürge ülkelerde sürdürülen gerilla savaşları, emperyalizmin nükleer silahlar üzerine geliştirdiği stratejilere büyük darbe indiriyordu. Emperyalizm, stratejik nükleer kuvvetleri gerilla hareketlerine karşı kullanma olanağı olmadığı için, bu planda bir açmaza düşüyor ve 1960'lara kadar yeni askeri stratejilerinde konvansiyonel silahları gözetmiyordu. Ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarının gerillacılık temelinde giderek boyutlanması ve emperyalizm için ciddi bir tehdit unsuru haline gelmesi nedeniyle, 1950'lerin sonlarına doğru emperyalist güçler büyük bir stratejik açmaz içinde olduklarını görüyorlardı. Yaşanan bu yeni politik bunalıma bir çözüm bulmak için, Rockafeller gibi en büyük tekelci sermaye grupları; ekonomi, politika ve askeri alanda uzmanlaşmış binlerce kişinin çağrıldığı paneller, toplantı ve seminerler düzenliyor, içinde bulunulan çıkmazın sorunları tartışılıyordu. Fakat ileriki yıllar için en uygun stratejilerin tartışılmasının amaçlandığı bu gibi toplantılarda, katılanların

hemen hepsi ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarına karşı hidrojen bombası kullanılması üzerine düşüncelerde yoğunlaştırıyorlardı.

Sorunun özünü gören az sayıda insan için ise, durum kısaca şöyleydi: Dünyanın herhangi bir yerinde kendi politikalarına ters düşen, çıkarlarına zarar veren bölgesel savaşlarda emperyalizmin (özelde ABD emperyalizminin) elinde iki seçenek vardı. Ya nükleer savaşa gitmek, ya da ödün verip geri çekilmek.. Zorunlu geri çekiliş dışında nükleer silaha başvurmanın maddi koşulları oluşmuyordu. Böylece yeni strateji ve taktikler geliştirilmesi kaçınılmazdı. Zorunluluğun sonucu olarak 'esnek karşılık', 'sınırlı savaş' ya da 'bölgesel savaş' denilen kavramlar ve yöntemler geliştirildi. 1953 yılında 'esnek karşılığın' savunulması konusunda ABD Generali Maxwel Taylor: "Topyekün savaş yol gösterici bir stratejik kavram olarak çıkmaza ulaşmıştır" diyerek, topyekün savaşın savunulması yerine, esnek karşılık stratejisini geliştirerek yeni kavramın içeriğini şöyle tanımlıyordu:

"Bu strateji genel nükleer savaştan saldırı ve sızmalara kadar her duruma müdahale edebilecek bir sistemin geleceğine işaret etmektedir" [3]

1960'ta Başkan koltuğuna oturan Kennedy, Küba ve Vietnam'daki kurtuluş hareketlerinin yükselmesini gözlemlemiş bir kişi olarak, bu yeni stratejinin geliştirilmesinde en büyük paya sahip olanlardandır.

Başkanlığı sırasında, ağırlıkla konvansiyonel silahların geliştirilmesi için özel çaba harcamış, bu çerçevede bütün

dünyadaki ABD elemanlarına Mao ve Che Guevara'nın yazıları üzerine kurslar düzenlemiş, yeni kontr-gerilla örgütlenmelerinin temelini atmıştır.

Dipnot Ve Kaynaklar

[*]Bu değerler hükümetin şirketlere yaptığı satın alma sözleşmelerinde yer alan borçlanmalardan doğan taksitlerin, sözleşmenin yapıldığı yıldaki para değerine göre faiz hesap edilmeden kapitalize edilmesiyle hesaplanmıştı. Aslında birçok sözleşmede, borçlanmalar üstünden faiz ödenmesi de kabul edildiği için satın almaların gerçek değeri daha fazladır. Örneğin faiz değerlerinin kapitalize edilmiş değeri de hesaba katıldığında, demiryolu ve limanlarla ilgili sekiz ulusallaştırmadan doğan borç 240 milyon TL yi buluyordu.

D) YENİ SÖMÜRGECİLİĞİN KURUMLAŞMASI VE DP İKTİDARI

II. Emperyalist savaşa kadar genel olarak emperyalizmin yürüttüğü politika; sömürge ve yarı sömürgelere sermaye ihracı, emperyalist ülkelerde üretilen malların pazarlanması ve ülkenin hammadde kaynaklarının taşınmasını sağlayacak alt yapı yatırımlarında, yani liman, demiryolu ve haberleşme gibi alanlarda yoğunlaşıyordu.

Ticaret burjuvazinin emperyalizmle olan ilişkileri de bu perspektif doğrultusunda gelişiyordu. Emperyalistlerin ülke topraklarındaki artı-değer sömürüsü büyük bir belirginlik olarak yansımıyor ve bu nedenle emperyalizm ülke için dışsal olan olgu olma görünümünü koruyarak, komprador niteliğindeki işbirlikçi tüccar ve feodal sınıfa mensup kimselerle işbirliğini yürütüyordu.

Fakat II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası dünyanın konjonktürel durumunun değişmesi ve sosyalist bloğun savaştan daha güçlü olarak çıkması, bağımlı ülke halklarının, sürdürülen ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşları yoluyla sosyalizme yönelmeleri gibi bir dizi olgunun bir araya gelmesiyle, emperyalist güçlerin yöntemsel değişikliklere gitme durumundan söz ettik.

Bu biçimsel değişiklikler bağlamında batılı emperyalist ülkelerin tekelci sermayecileri; artık geri bıraktırılmış ülkelerin sanayilerini kösteklemek ve o ülkede üretici güçlerin gelişmesinin önüne engeller koymak yerine; emperyalizmin pazarını genişletmeye yönelmeye ve yeni karlı yatırım alanları bulmaya, kendilerine bağımlı çarpık bir sanayileşme stratejisi yaratmaya başladılar. Dünyanın geri kalmış ülkeleri üzerinde, bu şekilde çarpık bir kapitalizmin oluşması için programlar hazırladılar.

Yeni sömürge kapitalizminin gelişmesi sürecinde emperyalizm, eski işbirlikçisi komprador ticaret burjuvazisini kullanmıştır. Onlarla ortak yatırımlara gitmiş, böylece kendilerine bağımlı çarpık bir tekelci kapitalizmi, yeni sömürge kapitalizmini yaratmaya çalışmışlardır. Emperyalizmin yeni sömürgesi olan bir ülkede gelişen sanayi; dayanıklı tüketim mallarının montajı, dayanıksız tüketim mallarının üretimi ve pamuk ipliği gibi ihracata dönük taşeron niteliğindeki imalat alanlarıdır.

Ülke içindeki işbirlikçi burjuvazi ya da hükümetiyle kurulan ilişkiler aracılığıyla ülke topraklarında üretimde bulunan; finans, patent, konwbow anlaşmaları ile direkt artı-değer sömürüsü yaratan emperyalizm, NATO, CENTO

ve benzeri askeri örgütler, bölgesel ittifaklar kurarak içselleşiyordu. Türkiye ve diğer yeni sömürge ülkelerde egemen sömürücü ittifak, artık emperyalizm ve onunla eklemlenmiş, bütünleşmiş işbirlikçi burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccar kesimi, yani oligarşik diktatörlüktür.

Türkiye'de bu noktaya varılmadan önce, yeni sömürgeciliğin evrimi ve işbirlikçi egemen sınıfların durumu, siyasi çatışmalarla belirginleşen farklı yaklaşımlar konularındaki bazı gelişmelere dönmek gerekiyor.

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra emperyalist-kapitalist sistemde meydana gelen yeni altüst oluş temelinde burjuvazinin bir sınıf olarak siyasi iktidarda dolaysız bir biçimde yer almasıyla ifadesini bulan belirleyiciliği, kuramsal, programatik ve fiili olarak somuttu. Egemen sınıflar, devletin yönetim mekanizmalarına dolaylı müdahalelerde bulunması ve dayatmadığı sürece doğrudan müdahalede bulunmaması üzerinde fikir birliğine varmışlardı. Bu istemler, gerek içinde yer almak için olağanüstü çaba harcanan emperyalist sistemin sunduğu raporlarda, gerekse yerli işbirlikçi burjuvazinin raporlarında görülebiliyor.

Fakat bir yanda emperyalizmle geliştirilen ilişkiler, diğer yanda bu ilişki ağının nasıl değerlendirileceği, egemen sınıflar arasında bazı çelişkilere neden oluyordu. Bu çelişkiler 1946 yılında bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacak, egemen sınıflar, eski süreçlerin kadroları olan bürokrat burjuvaların artık kendi işlerine yaramayacağı ve onlara iktidarda yer verilmemesi konusunda kararlı bir ittifak içine gireceklerdi. Özellikle "Varlık Vergisi", "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu", "Köy Enstitüleri"

gibi uygulamalardan endişe duyan ticaret burjuvazisi ve müteahhit sermayesi ile, tarım politikası konusunda CHP yönetimiyle çelişkiye giren büyük toprak ağaları ve tarım burjuvazisi, ülke yönetimine ağırlıklarının bağımsız bir biçimde koyma hazırlıkları içindeydi.

1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunun tasarısı üzerine patlak veren çatışma, DP'nin çıkış noktası olacaktı. DP büyük toprak sahiplerinin ve tarım burjuvazisinin, ticaret burjuvazisiyle ittifak halindeki Kemalist önderlikten kopuşunun siyasal ifadesi olacaktı. Bu ittifak, savaş dönemi boyuna giderek yoksullaşan ve süren baskıların mevcut iktidara iyiden iyice yabancılaştırılmış olduğu geniş halk kitlelerinin, küçük burjuvazinin, az sayıdaki kent proletaryasının hoşnutsuzluğundan yararlanarak, çalışan sınıf ve katmanları yedeğine aldı. Dolayısıyla 1950'de CHP'yi büyük bir yenilgiye uğratarak iktidar koltuğuna oturdu.

1940'lı yıllar Türkiye için önemli gelişme ve dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuştur. Egemen sınıfların emperyalizmle bütünleşme süreçlerinin bu yıllarda tamamlanmış ve bunun için gerekli dönüşümlerin son rötuşlarının gerçekleştirilmiş olmasının yanı sıra; bu yılların ilk yarısında hakim sınıflar arasındaki zorunlu ittifak zedelenmiş fakat yeniden onarılmıştır. Sözkonusu yılların ikinci yarısında tek parti düzeninden çok parti düzenine geçilmiş ve bu durum kitlelere "demokrasi" olarak sunulmuştur.

Burjuvazinin Pazar ve finansman sorunun çözmek için çıkardığı Toprak Ürünleri Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Yasası, toprak ağalarının CHP'ye karşı tavır almalarını getirmiştir. Toprak ağalarının tepkisi karşısında atılan adımlar geri alınarak CHP toprak ağalarını yeniden kazanmak için önemli ödünler verse de toprak sahipleri CHP'den desteklerini çekmişlerdir.

Çiftçiyi Topraklandırma Tasarısının yasallaşmasından birkaç gün önce 1 Haziran 1945 tarihinde Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Celal Bayar, Türkiye siyasi tarihinde "Dörtlü Takrir" diye bilinen bir önerge verdiler. Bu önergeyle şunlar istenmektedir.

"1- Ulusal egemenliğin en doğal sonucu ve aynı zamanda dayanağı olan denetimin anayasanın şeklinde değil ruhunda tam olarak belirmesini sağlayacak önlemlerin alınması.

2- Yurttaşların politik hak ve özgürlüklerini daha ilk anayasamızın gerektirdiği genişlikte kullanabilmeleri olanağının sağlanması,

3- Bütün parti çalışmalarının yukarıdaki esaslara tam uygun bir şekilde yeni baştan düzenlenmesi".

Bu önerge reddedilmiş, önergeyi veren kişiler 7 Ocak 1946 tarihinde DP'yi kurmuşlardır. DP ilk başta toprak ağalarından destek görmüş, ancak büyük ticaret ve sanayi burjuvazisi de kısa sürede desteklerini DP'ye yöneltmişlerdir. Bu şekilde DP, egemen sınıflar arasında zedelenen ittifakın da onarıldığı alt yapı olmuştur.

Emperyalizm o dönem Türkiye için saptadığı ekonomik prosedür gereği olarak ta ittifakın zedelenen alt yapısı onarılmak zorundaydı. Türkiye'yi Avrupa'nın ve bölgenin hammadde deposu, bakkalı, kasabı yapmayı arzulayan emperyalizmin istediği doğrultuda hazırlanan ve onayını alan 1947 planı, "Türkiye ekonomik kalkınma alanının dayandığı esas temel yurdun zirai kalkınmasıdır" ilkesini saptıyordu.

Türkiye için hazırlanan Dünya Bankası raporunda ise şöyle denilmekteydi: "Verimliliğin artması için geniş olanaklar sağlandığı ve sanayi kalkınmasının temel gereği olduğu için kamu yatırımlarının dağılımında tarımsal kalkınmanın öncelikli olması gerektiğine inanıyoruz". Tarımın geliştirilmesi ve tarıma dayalı sanayileşmenin öngörüldüğü bir ekonomi politika temelinde önemli bir güce sahip olan toprak ağalarıyla burjuvazinin ittifakının sağlamlaştırılmasının kaçınılmazdı. Bu ittifakın güçlendirilip onarıldığı platform, DP olmuştur. Gerçekte bu ittifakın zorunluluğu, Türkiye'de Oligarşi'nin varlığının mantığıdır. Yani Oligarşi, egemenlik kesimleri arasında birinin diğerini yaşamdan silip atma gücünün olmamasıyla değil, söylediğimiz bu gerekliliklerle belirlenmiştir. Tarıma dayalı sanayileşmenin öngörüldüğü bir ülkede, birden fazla egemen sınıf olmak zorundadır ve bu sınıflar birlikte yaşamak durumundadır. Elbette aralarından biri belirleyicidir, ama bu belirleyicilik, ortak ihtiyaçlar temelinde, hepsinin yaşam ve hatta gelişme şansı bulduğu koşullarda gerçekleşir.

O günkü toplumsal koşullar içinde kendisine çok geniş bir yol açmayı başaran DP, ilerici demokratların bile desteğini sağlamıştır.

İktidara gelene kadar bu kesimlerle ustaca ilişkiler sürdürmüş, onların muhalefetini kendi potasında eritmeye çalışmıştır. Ancak egemen sınıflar o gün için partilerin çıplak tanımla sağ ya da sol nitelemelere maruz kalmasını istememekte, fazla sağa, ya da sola kayma "tehlikelerine" duyarlı kalarak, bu terimleri siyasi arenadan uzak tutmaya uğraşmaktadırlar.

Terimlerin ötesinde, nasılsa olgular planında istenenler gerçekleştirilebilmektedir. İktidardaki CHP, DP'nin bu sınırlar içinde hareket etmesi, anti-komünist edebiyatın yoğunlaştığı bir dönemde çizgi dışına çıkmaması için çeşitli uyarılarda bulunmuştur. Emperyalizme, "mevcut bir iç tehlike" pazarlamak için düzenlenen "Tan Olayı"nın bir ucunda DP'nin dikkatini çekmek isteği vardır. Olay toplumdaki hoşnutsuzları toparlamayı başarmış (ki toplumun hemen hemen tümü bu durumdadır), arkasından, sözkonusu gazetelerle herhangi bir ilişkileri olmadığını açıklamışlardır.

Egemen sınıflarca çok partili düzene geçilmesinin bir nedeni de geniş halk kitlelerinin yıllardır tek parti diktatörlüğü altında, içten içe kaynamasıydı. CHP aracılığıyla baştan beri sürdürülen baskı ve halk kitlelerinin sermaye birikimi için azgınca sömürülmesi, kitlelerin hoşnutsuzluğunu arttırmıştı.

Özellikle de savaş yıllarında izlenen politika, egemen sınıfların sermaye birikimini hızlandırdığı halde, ülke yönetiminde acze düşülmesi, vurgun, karaborsa, yokluk kitlelerin hoşnutsuzluğunu daha çok artırmış, CHP'yi iyiden iyiye yıpratmış, toplumsal basıncı yükseltmiştir.

Samet Ağaoğlu bu konuda şunları yazıyordu. "Daha Atatürk'ün son yıllarında bile halk, tek parti yönetiminden ve çeşitli yolsuzluk ve baskılardan bunaldığını belirtmeye başlamıştır. Halkın bir rehberlikten yoksun olarak gösterdiği kurtulma atılımlarının nerelere kadar varacağını kestirmek asla mümkün değildir." Ağaoğlu'nun açıkça belirttiği gibi egemen sınıfların iç seçenek gereksinimi "çok partili düzen" adımı kapsamında oluşan DP aracılığıyla giderilmiştir.

Savaş sonrası dünya kamuoyunda, otoriter yönetimlere, tek parti diktatörlülerine karşı önemli bir muhalefet vardı. Alman faşizminin baskı ve katliamları halklarda büyük bir tepki oluşturmuş, ABD ve İngiltere'nin savaşta faşizm yerine "burjuva demokrasisi" cephesinde kalması da burjuvazinin bu alternatifini cazip hale getiren etmenlerden olmuştur.

Bu yıllarda Türkiye'nin emperyalizm ile bütünleşme çabalarının yoğunlaşması, doğal olarak, dünya kamuoyunun tepkisinin de hesaplanmasını getirmekteydi. Özellikle emperyalizm ile bütünleşen Türkiye, emperyalizmin o gün için geçerli politikasına göre yapılanmasını düzenlemek zorundaydı. Uygulanan baskı ve terör politikalarının maskelenmesi, halk kitlelerinin "pasifize" edilebilmesi ve tüketimi artırmak için sınırlı

ve biçimsel bazı demokratik haklar tanınarak görünüşte demokratik bir mekanizma oluşturulması; bu dönemden sonra yeni sömürge kapitalizmlerinin başat yöntemlerinden olacak ve bu yöntem kurumsal faşizmin özelliği haline gelecektir.

Böylece halklar demokrasi paravanasıyla aldatılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin emperyalizm ile bütünleşme sürecini tamamlaması ve yeni-sömürge prangasını ayaklarına takmasıyla, bu tezgah ülkemizde de kurulmuş, çok partili bir düzene geçişle Türkiye halklarına uzun yıllar eskitilemeyecek bir demokrasi demagojisi plağı dinletilmeye başlamıştır.

Demokrasi bir diktatörlük, bir devlet biçimidir. Ve her devlet bir sınıf ya da sınıflar kombinezonuna dayanır, doğası gereği bir sınıf örgütüdür. Sınıflardan bağımsız demokrasi olmaz, demokrasinin olması sınıfların varlığına bağlıdır. Ya proletarya demokrasisi ya da burjuva demokrasisi vardır. Burjuvazi tarih sahnesine çıktıktan sonra, sınıfsal gücünü iktidara yönelterek, geniş halk kitleleri arkasına alıp, "özgürlük, kardeşlik, eşitlik" sloganlarıyla feodal aristokrasiye karşı mücadele etmiş ve feodal aristokrasiye karşı kendi sınıfına ilişkin hak ve özgürlükler kazanmıştır. Ancak işçi sınıfı geliştikçe burjuvaziye karşı verdiği zorlu ve kanlı savaşlarla demokrasinin sınırlarını genişletmiş, genişlemeler işçi sınıfının gücüyle güvence altına alınmıştır. Bugün genel anlamıyla sözkonusu edilen burjuva demokrasileri, işçi sınıfı ve emekçi halkın mücadelesi sonucu vardığı noktaya ulaşmıştır.

1940'ların ikinci yarısında Türkiye'de emperyalizmin ve egemen sınıfların ihtiyacı gereği çok partili düzene geçilmesinin burjuva demokrasisi ile bir ilişkisi yoktur. Demokrasiye geçildi

denildiği zaman da İ. İnönü şunları söylüyor: "Partimizin programı sınıf esası üzerine parti kurulmasını yasaklamıştır. Bu madenin kaldırılmasını inceleyeceksiniz. Biz kendi programımızda sınıf mücadelesini istemeyen ve sınıf çıkarları üzerine dernek ve parti kurmak isteyenlere yasa yolu ile engel olacağız. Bizim yasa yolu ile yasaklamaya çalışacağımız dernek ve partiler, kökü dışarıda yani yabancı aleti olan dernek ve partiler, onlardan esinlenmiş olanlardır. Bunun gibi dini siyasete alet eden dernek ve partilere de yasa yolu ile karşı koymaya devam edeceğiz

Görüldüğü gibi açıkça demokrasinin egemen sınıflara tanındığı ifade edilmekte, işçi sınıfının örgütlenmesi, "kökü dışarıda" demagojisiyle yasaklanmaktadır. Yine bu konuda 1946 Haziran'ında Dernekler Yasasında değişiklik görüşülürken, Adalet Komisyonu sözcüsü, sağ-sol gibi tanımlara karşı kısıtlayıcı hükümler getirdiklerini söylemektedir. Kurulan parti ve dernekler ise kısa sürede kapatılır. 1946 Mayıs ve Haziran aylarında kurulan Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partileri kısa zamanda sıkıyönetim komutanlığı aracılığıyla kapatılmıştır. M. Kemal zamanında bakanlık yapmış kişilerin, DP yönetici ve milletvekillerinin de kurucuları arasında bulunduğu İnsan Hakları Derneği'nin kuruluşuna "komünizm oyunu" diye izin verilmemiştir. Tüm bunlar ülkeye "demokrasi geldikten sonra olmuştur.

Komünizm ve işçi sınıfı düşmanlığı sonucu bırakalım işçi partilerine, sosyalist partilere izin verilmesini, işçi sınıfının ekonomik örgütlenmesinin ve asgari mücadelesinin yasaklandığı ilk dönemlerde demokrasi yaygaraları ayyuka

çıkarılır. Dernekler yasasının değişmesi sonucu bir çok sendika kurulmuştur. Ancak bunlar yine çok kısa sürede kapatılmıştır. Yoğun sendikalaşma talebi karşısında 1947 yılında sendikalar yasası çıkarılıyor, çıkarılan yasa "grev ve toplu sözleşme"yi içermiyor, bunlar yasaklanıyor ve sendikalara güvence verilmiyordu.

O günlerde demokrasi havarisi kesilen egemen sınıfların taze kanı DP ise, kitleleri kendi potasında eritmek ve CHP'ye karşı iktidar savaşında başarılı olmak için bu yasayı eleştirmiş, genişletilmesini istemiştir. Fuat Köprülü grev hakkının olmamasını eleştirerek "grev hakkı olmadan sendika hakkı olmaz" derken, 1949 yılında da Celal Bayar bir gazeteye verdiği demeçte grev hakkının anayasal güvenceye kavuşturacaklarını söylüyor, DP'nin işçinin "en yakın ve güvenilir dostu" olduğunu ileri sürüyordu. İktidara geldikten sonra (1950-60) ise, emekçi sınıflarla egemen sınıfları karıştırmalarından olsa gerek(!) doğal olarak işçi ve köylülerin "en yakın güvenilir" düşmanı olmuşlardır.

Burada bir gerçeği vurgulamak gerekiyor; her ne kadar emperyalizmin, özellikle ABD emperyalizminin bir ahtapot gibi ülkeyi sarmalaması, dönemin DP iktidarı zamanında tamamlanıyorsa da, bu durum, bir sürecin, iktidar partilerinin değişmesiyle niteliği farklılaşmayacak sonucudur ve gelişme seyrinin DP iktidarı ile çakışan son adımları dolayısıyla durumu DP ile özdeşleştirmek ciddi bir yanılgı olur.

1947 yılında ABD emperyalizmiyle askeri yardım anlaşması, 1948 yılında ekonomik işbirliği anlaşması imzalayan, CHP

hükümetidir. Dahası, Türkiye'nin ABD emperyalizmiyle yaptığı önemli bir anlaşma da savaş yılları içinde gerçekleşiyordu. Bu "kiralama-ödünç verme" anlamına gelen "lend-leosa" çerçevesi içinde başlayan ve 1945 yılına kadar 95 milyon dolar tutarında borca neden olan bir anlaşmadır. Türkiye'nin Almanya'ya savaş ilan ettiği 23 Şubat 1945 günü, ABD ile Türkiye arasında imzalanan diğer bir anlaşmada, askeri yardımın sürmesi ve savaşın sona ermesinden sonra kullanılmayan askeri malzemelerin tekrar iade edilmesini öngörüyor, bir süre bu yardım hayata geçirilmiyor ve 1947 yılında ABD emperyalizminin 'yardımı' tekrar devreye giriyordu.

ABD emperyalizmi ile Türkiye arasındaki ekonomik ve askeri ilişkiler çerçevesinde kurulan bağların ve yapılacak yardımın ana ekseninin belirlenmesine ilişkin olarak resmi raporlarda şöyle bir başlangıç göze çarpıyor: "Türkiye'nin askeri gereksinmelerinin açık ve kesin bir biçimde belirlenmesini sağlamak ve PL. 75 sayılı yasa gereğince yapılan yardıma daha çok etkinlik kazandırmak amacıyla, Amerikan Kara Kuvvetlerine ait 12, Hava Kuvvetlerine ait 3, Deniz Kuvvetlerine ait 6 subaydan oluşan bir kurul Türkiye'ye gönderildi." [4]

Türkiye'ye gelen inceleme kurulunun özel eğitim ya da donanım programıyla ilgili öğütleri, soğuk savaş esprisine uygun olarak alınabilecek önlemleri içeriyordu. Bu öğütler başlıca iki hedefe yönelik biçimde belirleniyordu.

1- Ulusal güvenliğin doğurduğu gereksinmeleri karşılamak üzere Türkiye'nin ekonomik düzeyinin yükseltilmesi,

2- Olası saldırgan bir kuvvetin bu ülkeye sızmak ve Türk siyasal ve ekonomik kurumların yolundan saptırmakta yararlanabileceği ciddi toplumsal bir tedirginliğin gelişmesini önlemek amacıyla Türkiye'de ekonomik refahın korunması.

Bu hedeflere, Türkiye'nin silahlı kuvvetlerini beslemekle katlandığı ekonomik yükün hafifletilmesi ve bu kuvvetlerin üstünlüğünün, ülkenin herhangi bir dış yardım olmaksızın onların yükünü kaldırabileceği bir ölçüde arttırılması yoluyla varılabileceğini ummaktayız. Bu da Türkiye'ye, önce Türk halkının refahını sağlamak, sonra da Avrupa ekonomisi için onca yaşamsal önemi bulunan tahıl ve kömür gibi madenlerin ihracatında belli bir artış gerçekleştirmek amacıyla üretim oylumunu genişletmek olanağını verecektir". [5]

Sosyalist bloğa ve ulusal, toplumsal kurtuluş savaşlarına karşı yürütülecek silahsız saldırganlık stratejisinin ürünleri olan bu programların ana ilkesi bellidir. Olası yeni bir silahlı çatışma durumunda savaş yorgunluğunu henüz üzerinden atmamış ABD Silahlı Kuvvetleri ve savaşacak durumu olmayan diğer batılı emperyalist ülkelerin yerine, ateş hattında, en ön sırada yer alması uygun görülen Türk Ordusu'nun donatılması yükümlülüğünü (savaş sırasında elinde kalan araç ve gereçleri de bu işte kullanmak üzere) ABD üzerine alacaklı. Buna karşılık Marshall Ekonomik Yardım Planı çerçevesinde, Türkiye savaş nedeniyle büyük bir ekonomik enkaz haline gelen Avrupa'ya sanayisini daha kolay bir biçimde yeni baştan kurma olanağı verecek olan hammaddeleri sağlamak amacıyla üretimini tarım ve madencilik kesimi üzerinde yoğunlaştıracak ve Avrupa'nın gereksindiği tarım ürünlerinin deposu olacaktı.

Marshall Planı'nın ana ilkesi, savaş sırasında çöküntüye uğramış Avrupa ülkelerinin sanayilerinin ABD sanayi üretimini geçmeyecek ve onun için bir tehdit unsuru haline gelmeyecek biçimde, ABD katkısıyla yeniden canlandırılmasıdır. Sözkonusu emperyalist ülkelerin beslenme sorunu ise, Türkiye ve benzer ülkelerin tarım alanında uzmanlaşmış olarak değerlendirilmesi çözecekti. Türkiye'nin bir tarım ülkesi olduğu gerçeği temelinde, Marshall yardımı ilkeleri çerçevesinde verilen bu rol ile, aynı zamanda tarımda kapalı üretim yapısının kırılması ve yukardan aşağı bir biçimde kapitalist gelişmenin hızlanması, işbirlikçi bir kapitalist burjuvazinin yaratılması öngörülüyordu. Ülke, Marshall Planı çerçevesinde bu iki unsurla, yani kuzeydeki ezeli düşmana karşı fedailik ve sanayisini yeniden kuran batılı emperyalist ülkelere tahıl deposu olma göreviyle sınırlı bir politika içinde tutuluyordu.

Emperyalizmle kurulan ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler çerçevesinde saptanılan kalkınma programı, 1947-48 mali yılında 1000 milyon dolara çıkar. Yapılan yardımın hangi alanlarda kullanılacağı belli koşullara bağlanmıştır. Bunun 5 milyonu için liman, 5 milyonu için tersane yapımında kullanma izni çıkarken, geri kalan bölümün de kara, deniz, hava kuvvetleri arasında bölüştürülmesi karara bağlanmıştı.

1948-49 yılında ise Marshall yardım programı çerçevesinde Türkiye'ye ayrılan ödenek 49.7 milyon dolar olup, bunun 38 milyon doları uzun süreli ve %2.5 faizle borç olarak adlandırılıyor, 11.7 doları da bağış olarak açıklanıyordu. 1949-50 mali yılında öngörülen miktar 59.1 milyon dolar olup, yine bunun 40 milyon doları borç, geri kalan kısım bağış olarak politik arenada yer almıştır.

Görüldüğü gibi emperyalizmle sömürgecilik ilişkileri içine girmek, ülkeyi emperyalizme peşkeş çekmek önceliği, DP'ye değil, CHP'ye aittir. Ancak DP, yeni sömürgecilik ilişkilerinin yeni bir faktörü olarak arenada yer almıştır.

Savaş dönemi boyunca büyük servetler elde eden işbirlikçi burjuvazi ve toprak ağaları, emperyalizmle girişilecek yeni ekonomik ve siyasi ilişkileri CHP kanalıyla değil, halk nezdinde dinamik, halkın sorunlarına çözüm bulacak, dertlerine çare olacak bir görüntü sunan taze kanla sürdürme avantajını kullanıyordu. Böyle bir gereksinmenin maddi koşulları zaten hazırlanmış bulunuyordu.

Cumhuriyet dönemi boyunca, halk kitlelerine yoğun bir şekilde eziyet eden Kemalist Diktatörlük, halka giderek yabancılaşmış, kokuşmuştu. İşbirlikçi burjuvazi bu durumun bilincine varmış, buna uygun olarak siyasi manevralara girmiş ve CHP'den siyasi olarak uzaklaşmıştı. Bu siyasi kopuş, DP'de ifadesini buluyordu.

1946'da kurulan ve 1950'nin 14 Mayıs'ında iktidara gelen DP, tam olarak emperyalizm hayranlığını yaşatarak, soğuk savaş politikasının keskin savunucusu olmuş, ülkenin baş düşmanı olarak Sovyetler Birliği ve dolayısıyla sosyalist sistemi görmüştür. 1950 yılından başlayarak ülkede yeni-sömürgeciliğin kurumlaşması DP eliyle yürütülecek, emperyalizmle bütünleşmek için DP, istenebilecek her türlü ödünü vermek zorunda kalacaktı.

1950-51 yılları arasında ABD emperyalizminin sağladığı ekonomik ve askeri krediler şu şekildedir [6]

YIL	Askeri Yardım	Kredi (Milyon Dolar)	Toplam
1950-19951	32.2	5.85	38.0
1951-1952	58.8	12.2	71.0
1952-1953	55.0	2.5	57..5
1953	46.0	2.7	48.7

ABD emperyalizminin Türkiye'ye yaklaşım biçiminin askeri çıkarların korunması temelinde belirginleşmeye başlaması, ne onun ne de diğer emperyalist ülkelerin kendi sermayelerine çıkar sağlama çabalarının azalmasını getirmemiş, emperyalist sermaye aynı zamanda işbirlikçi burjuvazinin oluşmasına güçlü bir silah olarak bakmış, bu işbirlikçi kesimin belirleyici konuma sahip olması için maddi koşulların yaratılmasına çalışmıştır.

Tüm bu nedenlere bağlı olarak ABD emperyalizmine ve emperyalist sermayeye ülkenin kapılarının sonuna kadar açılması, yatırım ve yardımların özgürce gelişebilmesi için bütün önlemlerin alınması başat bir işlev haline gelmiştir. Nitekim Truman'ın Point Four yardım programı amacı soyutlayarak "büyük ölçüde artan özel sermaye akımını teşvike özellikle önem verilmesini" vurgular. [7]

Başkan Eisenhover için yabancı sermayenin teşviki, ABD emperyalizminin dış politika ilkelerinden biri olarak sayılıyor ve "dış ülkelere özel sermaye akımını teşvik yolunda hükümetimiz elinden geleni yapacaktır. Bu, dış politikamızın ciddi ve açık bir amacı olarak yabancı ülkelerde böyle yatırımlar için elverişli bir ortam yaratılmasının teşvikini gerektirir" diyordu. [8]

Bu noktada söz konusu yıllardaki yabancı sermaye durumunu genel bir tablo çerçevesinde izlemek yararlı olacak. [9]

yabancı sermaye (milyon dolar)

Yıl	Borç	Bağış	Toplam	Diğer Yardım Kuruluşları
1946-48	45.4	45.4	5.0	
49	33.8	33.8	67.4	
50	40.9	31.9	71.9	80.4
51		49.8	49.8	
52	11.2	58.4	69.5	35.2
53		58.6	58.6	20.0
54		78.7	78.7	3.8
55	25.5	83.8	109.3	
56	25.0	104.3	129.3	
57	25.1	62.3	87.4	13.5
58	23.2	90.4	113.6	125.5
59	97.2	107.0	204.2	
60	26.5	99.0	125.5	37.0

Emperyalist tekellerden biri olan ve ABD politikasında etkin bir yere sahip olan Trust Company yöneticilerinden August Moffry, ABD Dışişleri Bakanlığı için hazırladığı bir

özel bir raporda "Amerikan yabancı sermaye hamlesinin hizmetinde topyekün diplomasi"den söz edip şöyle devam etmektedir; "Dost ülkelerde daha çok direkt tedbirlerle yatırım iklimini iyileştirmek, ABD'nin topyekün ve devamlı çabalarının amacı olmalıdır… ABD hükümetinin dış ekonomisi, gelişme ile ilgili bütün kurumları, yabancı devletlerin Amerikan yatırımcılarının çıkarlarına aykırı düşen her türlü eylem ve ayrımına karşı daima dikkatli olmalıdırlar ve bunları önlemek ve düzeltmek için bütün diplomatik baskılara baş vurulmalıdır."

Rapor yine emperyalist tekeller için nasıl bir ayrıcalık sağlanabileceğini de açıklamaktadır; "Dış ülkelere yatırım için daha iyi koşulların gerçekleştirilmesinde, ABD hükümetinin yararlanabileceği başka ve çok ümitli bir yol vardır. Bu yol, belli yatırımlarla ilgili olarak ayrıcalıklar elde etmek için özel yatırım çabalarını mevcut bütün olanaklarla desteklemektir. Bu ayrıcalıklar, özel ve resmi kişilerin kombine çabası ile belli bir yatırım konusunda sağlandıktan sonra, onları bütün özel yatırımcıların yararlanabilecekleri biçimde genelleştirmek için yol açmış olacaktır." (10)

Ülkemizin dış politikasıyla ilgili olarak görevlendirilen ABD emperyalizminin Dış Ekonomi Komisyonu Başkanı C. B. Randall 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Özendirme Yasası yürürlüğe girmeden önce bu çalışmanın ana ilkelerini hazırlamak için 1953 Ağustos ayında Ankara'ya gelir ve verdiği bir demecinde yerli-yabancı özel teşebbüse dayanmanın Türk ulusunun iradesi sonucu olduğunu söyler: "Uluslararası ticaret ilişkilerinin geliştirilebilmesi

için en uygun yolun özel sermaye ve özel girişimin bütün dünyada serbestçe faaliyette bulunması gerektiğine inanmaktayız. Türkiye halen özel girişime gösterdiği büyük ilgi dolayısıyla bu tür konuların incelenmesi için son derece ilgiye değer bir memleket olmuştur. Dolayısıyla ben ve arkadaşlarım özel yatırım sermayesinin Türkiye gibi bir memlekete niçin daha serbest bir şekilde akmadığının nedenlerini araştırmakla görevlendirildik.

Şuna tümüyle inanıyorum ki, özel girişime dönmek konusunda değil yalnız hükümetiniz fakat bu memleket için en önemli şey olan Türk ulusunun iradesi de tam kararını vermiş bulunmaktadır." [11]

Randall, emperyalist tekellerin ülkeye neden daha az ilgi gösterdiğini ve tüm yatırım ve üretim alanlarının sınırsız bir biçimde emperyalist tekellere açılması ve hiçbir sınırlama politikasına gidilmemesi gerekliliğini anlatıyor, ancak hiçbir sınırlama olmadan emperyalist tekellerin, ülkeye yatırımlar yapabileceğinin altını çizerek bu durumu faşist Menderes Hükümetine bildiriyor.

Nitekim egemen sınıfların, ticaret burjuvazisi, tefeci tüccar ve toprak ağalarının taze kanı olan DP'nin iktidara geldikten bir yıl sonra, yani 1951 yılında çıkardığı 5821 sayılı Yabancı Sermaye Yasası'nı emperyalist mali çevreler yeni sömürgecilik politikasına uygunluk açısından yetersiz bulmuş, ülkeye yeterli bir sermaye akışını gerçekleştirmek için bu yasanın sınırlarının genişletilmesini ve yeni yatırımlar için daha fazla ayrıcalıklar istemiştir.

1951 yılında çıkarılan yasa, emperyalist mali çevrelerin yapacağı yatırım ve üretim alanlarına belli bir sınırlama getirmiş, bu sınırlamalarla tarım ve ticaret alanlarını emperyalist yatırımlara kapalı tutmaya giderken, sanayi, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm alanlarını emperyalist mali kurumların yatırımlarına açmış ve ek olarak emperyalist mali şirketlerin karlarına bir sınırlama getirmiştir.

Türkiye'nin emperyalizmin bir yeni sömürgesi haline gelmesiyle birlikte, ülkenin ekonomik ve politik şekillenmesi artık neredeyse tümüyle emperyalizm tarafından belirleniyordu. Kaderinin emperyalizmin denetimine girmesi dolayısıyla ülkenin kalkınması, gelişmesi ve bağımsız bir ekonomi politikası izlemesine kesinlikle izin verilmeyeceği gerçeği ortaya çıkıyordu. Türkiye hükümetleri daha çok emperyalizmin uygun gördüğü politik hattı, ülke içinde organize etmekle görevliydi.

Emperyalizmin ülke için uygun gördüğü politik hat, ülkede ağır sanayinin kurulmayacağını, ancak dayanıklı ve dayanıksız hafif imalat sanayi dalında gelişme gösterebileceğini, bunun da çeşitli kurallar altında belli bir düzende, yani patent hakkı, lisans ve knowhow tarzında getirilen anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşeceğini belirliyordu.

Amerikan Dış Ekonomi Politika Komisyonu Başkanı Randall'ın girişimiyle 1954'te çıkartılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Özendirme Yasası, tarım ve ticaret alanlarının da emperyalist mali kuruluşların yatırımlarına açılmasını ve ayrıca geniş bir sermaye tanımlaması yapılmasını, yatırılan sermaye ve karın özgürce transferini sınırlayan hükümlerin kaldırılmasını sağlıyordu.

Yasa, yürürlüğe girdiği biçimiyle oldukça yüklü bir anlama sahiptir. Ülke içindeki ekonomik gelişme seyrinde işbirlikçi burjuvazinin yararına reorganizasyona gidilerek; (Türkiye bir tarım ülkesi olduğuna göre) tarım alanlarının büyük bir bölümünde egemen olan kapalı üretim yapısını parçalamak, işbirlikçi burjuvaziyle kurulan ilişkilerin bir yönü olarak tarım burjuvazisiyle ilişki kurmak, aynı zamanda gerçekleştirilmek istenen yeni sömürge kapitalizminin zincirlerinin halkalarını sağlamlaştırmak, Pazar sorununu çözmek üzere eldeki pazarları derinlemesine genişletmek yolu tutulmuştur.

1950'li yıllarda izlenen yeni sömürgecilik politikası ve bu politikayı geri kalmış ülkelerde kurumlaştıran yasalar sadece ülkemize özgü bir biçim değildir. Emperyalizmin yeni sömürge zinciri halkaları içinde yer alan Yunanistan, Panama, Güney Kore, Milliyetçi Çin (Tayvan), Guetamala gibi tümüyle emperyalizmin egemenliği altına giren ülkelerde de ülkemizde çıkarılan yasaların benzerleri çıkarılmış yeni sömürgecilik bu gibi ülkelerde de kurumlaştırılmıştır.

Amerikan Dış Ekonomi Politika Komisyonu Başkanı Randall'ın girişimiyle çıkartılan Yabancı Sermayeyi Özendirme Yasası'nın en önemli hükümlerinden biri 19. maddedir. Adı geçen maddede, emperyalist mali sermayeye sağlanan olanakları ve ülkenin emperyalistlere nasıl peşkeş çekildiğini, bu durumun nasıl yasallaştırıldığını, kullanılan şu tanımlamalarda buluyoruz; "Yerli sermaye ve girişimlere (yerli işbirlikçi sınıflara tanınan hak ve ayrıcalıklar kastediliyor) tanınan bütün haklardan bağışıklık; ve ayrıcalıklardan yabancı girişimcileri de yararlandırmayı kabul etmektedir" [12]

İşbirlikçi burjuvazi cılız olduğu ve emperyalist mali kaynaklarla yarışamayacağı için onlarla bütünleşme yoluna girmeden gelişip güçlenemeyeceğini, dolayısıyla yerli işbirlikçi burjuvaziye tanınan tüm hakların emperyalist tekellere de tanınmış olduğunu belgelerle görüyoruz. Oysa kapitalizmin eşit olmayan gelişme yasası burada da açık olarak ortadadır. Artı-değer yasası uyarınca yatırılan sermayenin oranına göre bölüşüm gerçekleşeceğine göre emperyalist tekellerle işbirlikçi burjuvazinin aynı olanakları eşit oranda paylaşması, emperyalizmin sosyal, siyasal ve ekonomik politikasına ters düşecektir.

Yeni sömürgeciliğin kurumlaşmasını tamamlayan Yabancı Sermaye Özendirme Yasası gibi diğer bir yasa da petrol yasasıdır. Bu yasayı hazırlayanların başında Amerikan petrol tekellerinin avukatı Max Ball vardır. Daha önce petrol alanındaki üretim ve işletme özel sermaye kesimi ile değil, devlet tekeliyle gelişiyordu. 1954 yılında ABD emperyalist tekellerinin direktifleri, petrolün devlet tekelinden alınıp özel mülkiyete devredilmesini öngörüyordu. Emperyalist petrol tekellerinin avukatı Max Ball'ın mimarı olduğu yasa, yer altı zenginlik kaynaklarımızın şu hükümlerle emperyalist tekellere devredilmesini karara bağlıyordu. "Petrol kaynakları ancak özel girişim ve sermayenin etkin olabileceği genişlikte ve oranda bu alana girebilmesi için, devletin ne arayıcı ve işletmeci, ne de herhangi bir biçimde petrol sahibi olarak özel girişimin karşısına çıkmaması gerekmektedir. Özel girişim, devlete rakip bir durumda çalışmak istememektedir." [13]

Daha önce devletin tekelinde olan ve TPAO olarak bu üretim alanında işlev gösteren şirket, yeni yapılan bir anlaşmayla bu durumu petrol yasası olarak resmileştirirken, şirketin bütün ayrıcalıklarına son veriyor, yeni sömürgeci sistemin ruhuna uygun olarak petrol aktiviteleri işbirlikçi burjuvaziye ve emperyalist mali kaynaklara devrediliyordu . TPAO'nun üretim ve çalışma alanlarına büyük bir sınırlama getirilerek, emperyalist tekeller istediği gibi petrol arama ve çalışma olanaklarına sahip olurken, devletin bu alandaki etkinliğini fiilen kesmek için yerli şirket, emperyalist tekellerin eseri olan yeni yasayla, ancak azami ölçüde sekiz ruhsatla çalışma ve arama yapabiliyordu.

Emperyalizmin yeni sömürge ülkelere yönelik izleyebileceği strateji ve politik yaklaşım biçimlerini en iyi açıklayan ve ABD politikasında önemli etkinliğe sahip olan Nelson Rockefeller, Ocak 1956 yılında Başkan Eisenhower'e yazdığı bir mektupta, ABD emperyalizminin nasıl bir yol izlemesi gerektiğini yazıyor ve emperyalizmin yeni stratejisini şöyle açıklıyordu: "Bizim politikamız hem 'global' yani dünyanın bütün kara parçalarını kapsayan, hem de total olmalıdır. Yeni politika, askeri, ekonomik, psikolojik önlemleri ve özel yöntemleri bir bütün içinde bir araya getirmelidir. Başka bir deyişle, yapılacak şey atlarımızın hepsini tek bir arabaya koşmaktır.

Düşüncelerimizin pratikte en son örneği, hatırlayacağınız gibi bizzat ilgilendiğim İran tecrübesidir. Ekonomik yardımı harekete geçirerek İran petrolüne el koymayı başardık ve bu ülkenin ekonomisine yerleştik. İran'da ekonomik pozisyonumuzun

kuvvetlenmesi, bu ülkenin dış politikasının kontrolümüz altına girmesini ve özellikle Bağdat Paktı'na girmesini sağladı. Artık İran Şahı elçimize danışmadan hükümetinde herhangi bir değişiklik yapmaya bile cesaret edememektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, burada ileri sürülen düşünceler beni ve arkadaşlarımı politik programlarımızın aşağıdaki temel ilkelere oturtulması zorunluluğuna götürdü.

I- Biz askeri paktlarımızı kurmayı ve sağlamlaştırmayı hedef alan önlemleri sürdürmeliyiz. Çünkü paktlar herhangi bir komünist saldırısını ve ulusal hareketleri önlemekte yararlı olacaklardır. Bundan başka Asya'daki ve Ortadoğu'daki pozisyonlarımızı her yönden sağlamlaştıracaklardır.

Şu önemli gerçeği gözden uzak tutmamalıyız. Magnezyum, krom, kalay, çinko ve doğal kauçuğumuzun tamamı, bakır ve petrolümüzün önemli bir kısmı, kurşun ve aliminyumun üçte biri, denizaşırı ülkelerden gelmektedir. En önemlisi, ABD tarafından kurulmuş askeri paktlardan herhangi birinin etki alanında bulunan Asya ve Afrika'nın azgelişmiş bölgelerinden gelmektedir. Süper-stratejik maddelerin, bu arada uranyumun durumu da yukardakiler gibidir."

Rockafeller'in sunduğu raporun ikinci ve üçüncü maddesinde, kurulan askeri paktların sağlamlaşması ve Marshall Planı olarak bilinen yeni sömürgecilik programının getirdiği yasaların ve bu önerilerin hayata geçmesiyle birlikte daha büyük çıkarlar sağlanacağı vurgulanıyor, Amerikan emperyalizminin bundan sonra yeni sömürgelere uygulayacağı ekonomik yardımın üç ana grupta toplanması öneriliyor ve rapor şöyle sürüyordu.

"Birinci gruba, bizimle dost olan ve bize uzun süreli sağlam askeri paktlarla bağlanmış olan anti-komünist hükümetlerin iktidarda olduğu ülkeler girer. Bu ülkelere yapılacak yardımlar ve açılacak krediler öncelikle askeri nitelikte olmalıdır. Oltaya yakalanmış balığın yeme gereksinimi yoktur. Bu noktada, Dışişleri Bakanlığı'yla aynı fikirdeyim. Genişletilmiş ekonomik yardım, örneğin, Türkiye'de bazı durumlarda düşünülenin tersi sonuçlar verebilir, yani bağımsızlık eğilimini arttırıp, mevcut askeri paktları zayıflatabilir. Bu tip ülkelere, Türkiye gibi, doğrudan doğruya ekonomik yardım da yapılabilir, ama bu, ancak bize bağlı hükümetleri iktidarda tutacak ve bize düşman muhalifleri rahatsız bırakacak biçim ve oranda olmalıdır.

Bunlarla bağlantılı olarak özel sermaye yatırımlarını da ayarlamak gereklidir. Hükümet özel sermaye yatırımlarını cesaretlendirmeli ve onlardan akıllıca yararlanmasını bilmelidir. Bu yatırımlar yardımıyla, birçok politik amaca ulaşılabilir. Ayrıca bizi destekte kararsız ve sallantılı olan bütün kişisel işbirliğine hazır yerli işadamlarına yardım arttırılmalı ve böylece bu işadamlarının, ilgili ülkenin ekonomisinde kilit noktaları ele geçirmeleri, buna dayanarak politik etkilerinin artması sağlanmalıdır."

Rapor, ikinci ve üçüncü gruba sokulan ülkelerin siyasi politikalarına göre tavır takınılması gerekliliğinden sözediyor, ülkedeki ekonominin kilit noktalarını ele geçirmek için işbirlikçi bir sınıf yaratılmasına gidilmesini, emperyalist sermayeye karşı temkinli davranan hükümetlere muhalefet eden grup ve kişilerin desteklenmelerini ve verilen bu destekle emperyalist politikanın ülke içinde mutlak bir yere sahip olacağını açıklıyor.

Üçüncü grup olarak adlandırılan ülkeler henüz sömürge halinde olan ülkelerdir. Bu ülkelerde gelişen ulusal kurtuluş hareketlerini engellemek için sömürge idaresine karşı ulusal kalkınmayı savunan kesimlere destek verilebileceği, hatta onlarla ortaklaşa ekonomi tesislerinin kurulabileceği söyleniyor. Bu stratejiye göre hareket edilmemesi halinde sözkonusu ülkelere bağımsızlık hareketlerinin gelişip güçleneceği vurgulanıyor. Sömürge durumundaki bu ülkeler yalnızca eski sömürücü ülkenin kontrolünden çıkmakla kalmaz, ABD emperyalistleri de bu hareketlerin gelişimini engelleyemez, diyor rapor…

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın getirdiği sonuçları değerlendiren emperyalizm, kaçınılmaz olarak sömürü yöntemlerinde değişikliğe gitti. Burada Lenin'in emperyalizm kuramının, kapitalizmin eşit olmayan gelişme yasası ile birbirini tamamladığını görüyoruz. Bu yasa gereği emperyalizm, bir yerde güçlü bir kuvvet olarak ortaya çıkarken, bir başka yerde zayıflamakta, bir bütün olarak ve sürekli bir gerileme içinde bulunmaktadır. Marksist bilgi teorisine önemli bir katkı olan Lenin'in bu saptaması kuram olarak yayınlandığında, emperyalizmin kolları bir ahtapot gibi bütün dünyayı sarmış bulunuyordu.

Oysa 1970'li yıllarda dünyanın üçte biri sosyalist bir sistem içinde emperyalizmin karşısına dikilmiş onunla yaşamın tüm alanlarında boy ölçüşecek boyutlara varmış bulunuyor. Bu gelişmelerin yanı sıra, emperyalizmin İkinci Paylaşım Savaşının bedelini çok büyük ve ağır bir yenilgiyle ödemesi sonucu, eski sömürgecilik yöntemlerini daha önce

olduğu gibi temel bir sömürü biçimi olarak kullanmadığını-kullanamadığını çeşitli kereler belirtmeye çalıştık. Bunun nedeni, dünyanın dört bir yanındaki büyük anakaralarda emperyalizme karşı sürdürülen ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarıdır.

Anti-emperyalist ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşları, emperyalizmin çizdiği sınırları tek tek bozarak onu kendi sınırları içinde sıkıştırmaktadır. Bu durum emperyalizmin iç çelişkilerini arttırmakta ve varlığını tehdit eden çizgiler kazanmaktadır. Eskiden olduğu gibi bu dönemde de yeni sömürge ve sömürge ülkelerden artı-değer akışını kolaylaştırmak için hazırlanan gündem, Rockafeller'in Eisenhower'e sunduğu raporda yer aldığı gibi, dünya çapında yeni düzenlemeler içermektedir. Yeni sömürgeci ilişkiler ağının nasıl oluşması gerektiğinin düşünüldüğü, bütün çıplaklığıyla Ortadoğu Raporunda yer almaktadır. Bu raporun temel perspektifi, yeni sömürge ülkelerden artı-değer aktarımını kolaylaştırmak için yeni yöntemler aramak, yeni önlemler almak ve yeni sömürgelerde komprador burjuvazinin en ileri unsurlarıyla ilişki ağı yaratmak, onlarla ortak yatırım yapmak, komprador burjuvaziye, kendine bağımlı tekelci bir burjuva organizasyonunu tamamlamak için ülkenin kurumlarını kendilerine bağımlı hale getirmek, açık işgale girmeksizin ülke içinde faşist kurumlaşmayı sağlamak, sınıf savaşımının gelişimini bastırmak, militarist güçlerin gelişme ve modernize edilmesi, kısaca sömürge tipi faşizmin yerleştirilmesidir.

Savaşın getirdiği sonuçlar, emperyalistlerin bu taktiklere başvurmasının gündemini yaratmıştır. Dolayısıyla, sömürge tipi faşizmin ortaya çıkması ve kurumsallaştırılması için İtalya ve Almanya'da olduğu gibi aşağıdan yukarıya doğru bir kitle tabanına dayanmak tarzında bir kural yoktur. Ancak tekelci sermayeye bir kitle tabanı yaratmak, faşizmin her zaman hayal ettiği bir tablodur. Ayrıca kitle tabanının faşizmin iktidara gelmesinden önce mi yoksa sonra mı gerçekleşeceği, ya da hangi boyutta olacağı ülkenin içinde bulunduğu koşullara bağlı bir olgudur.

Buna karşın Komintern'in faşizm tanımı, faşist kitle tabanıyla ilgili olarak herhangi bir şey içermediği gerekçesiyle günümüzde yadsınmakta, ya da doğmatik bir biçimde bulunduğu somut koşulları dikkate almadan, bir şablon olarak kabul etmektedir. Eleştirmenler ve faşizmin evrimine ilişkin düşünce üretemeyenler genel olarak sadece Alman ve İtalyan faşizmini göz önünde tutmaktadırlar. Doğru; sözü edilen ülkelerde faşizmin kitle tabanı üzerinde örgütlenmesinin büyük bir rol oynadığı gerçeği, yadsınacak bir olgu değildir. Ancak bu durum, faşist ülkeler için değişmez kural olarak görülemez. III. Bunalım dönemi ilişkileri içinde, yeni sömürge ülkelerde geçerliliği kalmamıştır.

Leverenzi ve onun komünist Enternasyonal'de Faşizmin Tahlili adlı eserinde kullandığı bir alıntının sahibi olan Emil Carlbach 1970 yılında klasik faşizmin tanımını her derde deva gören anlayışlara şöyle bir yanıt vermiştir: "1919'da Macaristan, bugün Portekiz ve Yunanistan ve diğer faşist ülkelerdeki uygulamalar göstermiştir ki en gerici tekeller

ordunun ve devlet aygıtının önem taşıyan kesimleri ile birlikte faşizmi kurabilmektedir. Ancak ondan sonra az çok başarılı olsa da kitle tabanının terör demogojisiyle oluşturulması denenmektedir." [14]

Unutulmamalıdır ki, 1950 yılında iktidarı devralan DP temsilcileri, II. Emperyalist Paylaşım Savaşı boyunca batılı emperyalistlerle iyi ilişkiler içinde kalmış, ülkede onların acentalığını yapmış ve savaş sonrası dönemde soğuk savaş taraftarı olmuştur. CHP zamanında kurulmuş ilişkiler DP döneminde en üst boyuta çıkarılmış emperyalizmin istediği bütün ödünler verilmiştir.

Bu ödünler kapsamında, Yabancı Sermayeyi Özendirme Yasasıyla ülkedeki bütün üretim alanları emperyalist sermayenin çıkarları doğrultusunda reorganize edilmiş ve yine çıkarılan Petrol Yasasıyla ülkemizdeki bütün yer altı ve yer üstü doğal kaynakları emperyalist tekellerin egemenliğine sokularak parlamentoda bu bağımlılığın pekiştirilmesi sonucunda yeni sömürgeciliğin kurumlaşması gerçekleşmiştir.

Doğaldır ki ülke topraklarında sürdürülen bu ilişkiler, uluslar arası ve bölgesel siyasi ilişkileri de kapsayacaktı. Emperyalizm ile olan ilişkiler sadece ülke topraklarıyla sınırlı kalmıyor, Türkiye'nin uluslar arası politikasının ekseni de emperyalist efendiler tarafından belirleniyordu. Emperyalist silahsız saldırganlık yoluyla dünya halklarına karşı yeni bir savaş cephesi açan güçlere, Türkiye'deki egemen sınıflar tereddüte kapılmaksızın katılıyorlardı. Ezeli düşman Sovyetler Birliğine karşı "Moskof" edebiyatının yeniden gündeme getirilmesiyle yapılan siyasi tercih yetmiyor, ancak verilen köklü ödünler sonucu bu cephede yer alınabiliyordu.

Ticaret burjuvazisi, tefeci tüccar ve toprak ağalarının yeni partisi olan DP, iktidara gelir gelmez CHP'nin yapmak isteyip yapamadığı, başaramadığı işlere el atıyordu. Bunların başında Türkiye'nin NATO içinde yer alabilme sorunu geliyordu. Egemen sınıfların taze kanı olan DP, emperyalizmle girişilen uzun pazarlıklar sonucu NATO'ya ve doğrudan doğruya ABD emperyalizmine bağlanıyordu.

1952 yılında Türkiye'nin NATO içinde yer almasından sonra coğrafi olarak Güneydoğu Asya Paktı (South East Asia Treaty Organisation-SEAO) olarak İngiltere'nin Süveyş Kanalı'ndan çekilmesiyle doğan boşluğu doldurmak amacıyla yeni bir "Savunma" Paktı kuruluyordu. Emperyalizm gerçek yüzünü gizlemek amacıyla dünya halklarına karşı saldırgan amaçlarını "Savunma" adı altında sunmaya ve bu iki yüzlülüğünü dünya halklarına benimsetmeye çalıştı. SEATO, emperyalizmin yayılmacı politikasının Asya, Afrika ve Ortadoğu'daki saldırgan kollarından başka bir şey değildir.

1955 yılı Şubat ayında Bağdat Paktı adıyla Türkiye, İran, Irak ve Pakistan arasında kurulan bu pakt 1958 yılında Irak'taki rejimin düşmesinden sonra "Central Easren Nations Treaty Organisation-CENTO" adını alacaktır. Böylece Türkiye'nin devraldığı görev, hem Sovyetler Birliği'yle Ortadoğu ve Akdeniz arasında ileri bir karakol olmak, hem de NATO paktıyla Asya'daki paktlar arasında bir bütünsellik oluşturulmasında kilit rolü oynamaktır. Bu politik tercih bağlamında iktidarda bulunan işbirlikçi burjuvazi, tefeci tüccar ve toprak ağaları, Türkiye'nin aldığı

görevler karşılığında sürekli bir ekonomik yardım sağlamak ve hatta Ortadoğu'da siyasi üstünlük kurmak hayaline kapılacaktı.

Türkiye DP'nin eliyle emperyalizmin saldırgan bir paktı olan NATO'ya girdikten sonra bütün enerjisiyle Ortadoğu'da emperyalistlerin çıkarlarını kollamış ve savunmuş, Sovyetler Birliği'nin gelişmesi karşısında emperyalistlerin jandarmalığını üstlenmiş, bir çok durumda batılı emperyalistlerin Ortadoğu'daki işbirlikçisi durumunda bulunan ülkelerle birlikte olmuştur. Bu işbirliği emperyalizm adına "kutsal bir görev" olarak görülmüş ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarına sahne olan Ortadoğu ülkelerinde bu hareketleri bastırmak, alt üst oluşları engellemek ve halkların kaderini etkilemek için hiçbir çabadan kaçınmamıştır.

Öte yandan Türkiye'nin Ortadoğu halklarına karşı olan emperyalizm yanlısı tutumu, Arap dünyasında büyük tepkiler oluşturuyor ve bu ülkeler haklı bir değerlendirmeyle Türkiye'yi emperyalistlerin uşağı ve bölge jandarması olarak niteliyorlardı.

Bilindiği gibi ABD emperyalizminin politik belirlemelerinde önemli konumdaki en büyük emperyalist tekellerden biri olan Rockafeller, 1956 yılında ABD Başkanlığına sunduğu raporda, Bağdat Paktı'nın oluşmasında büyük emek sarfettiğini ve bu paktın kendi eseri olduğunu vurgulamış, bizim gibi ülkelere karşı nasıl bir taktik hat izleyeceğini emperyalizmin yeni sömürgeci politik stratejisinde açıklamıştı. Rockafeller'in deyimiyle bu dönemde ülkemizde iktidardaki DP, anti komünist bir parti olup,

emperyalizmin çıkarlarını savunmuş, bölgesel ve uluslar arası düzeyde organize edilen konferanslarda ABD emperyalizminin ve diğer batılı emperyalistlerin yanında yer alarak ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarının baş düşmanı olmuş, kraldan çok kralcılığı oynamıştır. Siyasi pratikte bu tutumunu bütün canlılığıyla kanıtlamıştır.

Nitekim 18 Nisan 1955'te Endonezya'nın Bandung kentinde toplanan Asya-Afrika Ülkeleri Konferansı'nda Türkiye, açık bir dille emperyalistlerin sözcülüğünü yapmış, ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşlarına karşı olan düşman yüzünü bütün çıplaklığıyla ortaya sermiştir. Konferansta takınılan bu tutum karşısında bir çok ülke Türkiye'yi sert bir dille eleştirip kınamış ve Arap Dünyasından gelen nitelemenin bir benzeri de bu konferansta söz konusu olmuştur.

Yine Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırması karşısında paniğe kapılan emperyalist devletlerden İngiltere ve Fransa, bu karara karşı önlem almak için yanlarına İsrail Siyonist devletini de alarak gizli bir anlaşma yapıp Mısır'a saldırmışlardır. Emperyalizmin Mısır halkına karşı giriştiği bu iğrenç saldırıya, en başta Türkiye destek vermiş ve saldırıyı savunmuştur. Bu olay üzerine toplanan Londra Konferansı'nda emperyalistler tarafından getirilen bütün kararlar ve önerilere Türkiye kayıtsız koşulsuz destek sunmuştur.

Artık yeni sömürgecilik politikası Türkiye'nin politik yapısında egemen duruma gelmiş, öyle ki 1957 yılında ABD Suriye ilişkilerinin bozulması ve ortaya çıkan bunalım, siyaset tarihçileri

tarafından, ABD ile Suriye arasındaki bir durum değil, Türkiye ile Suriye arasındaki bir bunalım gibi değerlendirilmiştir. Bu durum, yeni sömürgecilik politikasının bir sömürge olan Türkiye'deki boyutu bakımdan ilginç bir örnektir.

Keza 1957 yılında Suriye'de yapılan ara seçim sonuçlarının ülkedeki ilerici güçlerin lehine sonuç vermesi, Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasında şok etkisi yaratmıştır. İlerici güçlerin lehine gelişme gösteren bu iç politika olayı emperyalizm cephesini çok etkilemiş olmalı ki, bütün diplomatik kanalları ve kuralları bir yana bırakarak, açık bir dille kaygılarını dile getirmişlerdir. Emperyalistler, Ortadoğu'nun ileri bir karakol olduğunu, bütün tavır ve davranışlarıyla somutlaştırmışlardır.

Benzer ve daha ileri boyutu olan başka bir gelişme ise yine Ortadoğu'da meydana geliyordu. Bu, 14 Temmuz 1958 günü bir Bağdat Paktı toplantısına gelmek üzere Ankara'da beklenen Irak Kralı Faysal ile Başbakan Nuri Sait'in bir darbe sonucu devrilip öldürülmesi olayıydı. Bu olay Türkiye üzerinde yeni bir şok etkisi yaratmış, paktın tek Arap ülkesi olan Irak'ın bu iç siyasi gelişmeleri onu ürkütmüştür. Irak'taki bu çatışmayı, iktidarın devrilmesini ve siyasi yöneticilerin öldürülmesini, paktın kuruluş ilkelerinin bir ihlali olarak değerlendirerek Irak'ın yeni kurulan iktidarını uzaklaştırmak için ülkeye müdahale etmek istemiş, fakat paktın patronu Amerika, Türkiye'nin müdahale isteğine yeşil ışık yakmayınca müdahale planından vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.

Ortadoğu'nun en hareketli ülkelerinden biri olan Lübnan'da, anti emperyalist güçlerle emperyalizm yanlısı Devlet Başkanı Şamun'un güçleri arasında çıkan çatışma sonucu ABD, zaman kaybetmeksizin Lübnan kalesinin düşmesini önlemek amacıyla, Şamun'a verdiği desteği açık işgale dönüştürmüş ve Şamun'un devrilmesini önlemeye çalışmıştır.

Diğer bir alt üst oluş ise Ürdün'de meydana geliyordu. 17-18 Temmuz 1958'de ABD Hava Kuvvetlerinin desteğinde, İngiltere Ürdün'ü işgal etmişti. Bu durum karşısında Türkiye'nin emperyalist işgale karşı politikası açık ve nettir. Emperyalistlerin Ortadoğu'ya yönelik işgal hareketleri Türkiye tarafından sonuna kadar desteklenmiştir. Türkiye, işgal olayının uluslar arası hukukun kurallarına göre yapıldığını büyük hoşnutlukla dile getirmiş ve Amerika'nın Lübnan işgalini "hür dünyanın Amerikan liderliğine güvenini pekiştirecek" bir eylem ve müdahale biçimi olarak tanımlayarak yeni sömürgeciliğin siyasi boyutunun ülkemizde ne denli pekiştiğini göstermiştir.

Lübnan işgalinde emperyalizm Türkiye'yi işbirlikçi hükümet kanalıyla bir sıçrama tahtası yapmıştır. Ülkemizde kurulan saldırgan emperyalist üslerden biri olan İncirlik Askeri Üssü'nü kullanmış, bu kullanış biçimi işbirlikçi iktidar tarafından Eisenhower Doktrini'nin bir uygulaması olarak değerlendirilmiş, her ulusal hareketin ardında "komünizm tehlikesini" gören Türkiye, 1946'lı yıllarda emperyalizmin başlattığı soğuk savaşın keskin savunuculuğunu yapmıştır.

E) YENİ SÖMÜRGECİLİĞİN KURUMLAŞMASI SÜRECİNDE EGEMEN SINIFLAR ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER

Türkiye'deki egemen burjuvazinin iki fraksiyonu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1950-60 yılları arasında siyasi iktidarı, mali sermaye, toprak ağaları temsil etmekteydi. Bunların yanına bir kısım burjuva aydını geçinen emperyalizm hayranını da koymak gerekecektir. Egemen sınıfların bir bileşimi olan siyasi iktidarın yürüttüğü ekonomik politikalar gereği, burjuva sınıfın temel iki fraksiyonu oldukça zenginleşecektir.

Büyük toprak sahipleri, daha yoğun bir tarım düzeyine ulaşmak için ellerindeki topraklara yatırım yapmak yerine gerek krediler ve gerekse tarım ürünleri fiyatlarında devlet tarafından dünya Pazar fiyatlarının üstünde bir düzey uygulanması yoluyla devlet hazinesinden kendilerine kaynak bulmayı tercih ederler. Merkez Bankası'nın Toprak Mahsülleri Ofisi'ne verdiği açık krediler, 1953 yılında bu bankanın dağıttığı toplam kredilerin %34,9'unu oluştururken, bu oran 1956 yılında %14,9'a düşüyor ama 1959 yılında yeniden %26,6'ya yükseliyordu.

Büyük ticaret burjuvazisine gelince, ithalat tekellerinin döndürdüğü karlı dolaplarla yükünü tutmayı yeğler ve sanayi yatırımlarını yalnızca hammadde ithalatına bir gerekçe olarak kullanır. Ne var ki her iki kanat ta kazançlarını aynı kaynaklardan sağlamaktadır. Bu kaynaklar, devlet hazinesi, emperyalist şirketlerin ya da devletlerin sağladığı krediler ve dövizlerdir. Durum bu

şekilde bir gelişim gösterince, değişik kesimler arasındaki çatışma kaçınılmaz olarak gündeme gelecektir.

Daha 1954 yılı öncesinden başlayarak, egemenlik güçleri arasındaki çatışmalara tanık oluyoruz. Büyük burjuvazi, büyük toprak sahiplerine karşı başlıca üç ana noktada yakınmalarını dile getirmekteydi. Bu yakınmaların ilki, toprak ağalarının vergi ödememeleri konusundadır. Cumhuriyetin kurucularının öşürü kaldırma konusundaki uygulamaları toprak ağalarının işine yaramıştır. Bunlar uygulamada hiçbir dolaysız vergi ödememektedirler. Büyük burjuvazinin büyük toprak sahiplerine yönelttiği ikinci yakınma konusu, ellerindeki topraklarda yoğun bir tarım uygulayarak dış satımın artmasına, bu yolla da ülkeye daha çok döviz girdisinin sağlanmasına yardımcı olmamalarıdır. Üçüncü yakınma konusu ise, büyük toprak sahiplerinin, tasarrufa hiçbir katkıları olmadığı halde, tarım ürünlerinin belli bir düzeyde tutulması yoluyla, devlet kredilerinden büyük bir pay kullanmalarıdır.

Büyük burjuvazinin toprak ağalarına yönelik bu yaklaşımlarıyla birlikte, büyük burjuvazinin de (ülkede üretimin bütünü bağlamında, tarım alanındaki üretimin önemine ve bu üretime tanınan önceliğe karşın) devlet tarafından verilen kredilerin büyük payını bu kesimin ele geçirdiği yolunda bir yaklaşımı vardır ve böylelikle çelişkiler şu yüzüne çıkmaktadır.

Çelişkiler, 1954 yılından sonra, büyük toprak sahipleri ürünlerini kendi kendilerine pazarlamak amacıyla ticaret alanlarına kaymaya başlayınca daha da keskinleşiyordu. En

ünlüsü Adana ve çevresindeki pamuk ekimiyle uğraşan toprak ağalarına bağlı Akbank olmak üzere, büyük toprak sahiplerinin egemen olduğu yeni mali gruplar ortaya çıkıyor ve bunlar İş Bankası gibi geleneksel iş çevrelerine bağlı kuruluşlarla yarışmaya giriyorlardı.

Söz konusu çatışmanın siyasal düzeyde çözülmesi olası görünmüyordu. Çünkü seçmenlerin ve Büyük Millet Meclisi'ndeki sandalyelerin çok büyük bir bölümü büyük toprak sahiplerinin elindedir.Bu bağlamda çatışma ve çelişkiler ekonomik ve mali cephede sürdürülür. Çatışmanın her iki tarafında yer alan egemen sınıflar, dünya nimetlerinin en büyük bölümünü kendi denetimleri altına almak ve bunu korumak yollarını arar.

Egemen sınıflar arasındaki çatışma, emperyalist çevre ve kurumların pek hoşuna gitmez ve bu çevre Türkiye hakkında sesli düşünmeye başlayarak hoşnutsuzluğunu dile getirir. Egemen sınıflar arasındaki çatışma, son çözümlemede devlet hazinesinin, yani kağıt para emisyonu ile beslenen kredi musluklarının durmadan akmasına yol açar.

1950 ile 1960 yılları arasında toplam kredi hacmi 2 milyon 32 bin Türk lirasından 13 milyon 11 bin Türk lirasına yükselerek toplam 6,5 kat bir artışa neden oluyordu. Kamu sermayesiyle bir dizi yeni özel bankalar kuruluyor, bu bankaların dağıttığı kredilerin 1/3'ü geri ödenmediği için 1960 yılından sonra bir kısmı iflas bayrağı çekmek zorunda kalıyordu.

Böylelikle DP iktidarının, "her mahallede bir milyoner yaratacağız" demogojik sloganıyla yaslanmak istediği sınıfları ve oy tabanını yitirmemek korkusuyla, büyük burjuvazi ile toprak ağalarının yararına nasıl bir politika izlediği kendiliğinden anlaşılır olacaktır. Dolayısıyla, bir ekonomik bunalım öncesinin bu kendine özgü havası içinde, yeni servetlerin bölüşülmesine neden olurlar.

Yıllardan beri süren ekonomik bunalım öyle bir noktaya gelir ki, siyasi iktidar (büyük bir bölümü OEEC ülkelerine olmak üzere) emperyalist kuruluşlardan sağladığı borcun büyük bir bölümünü ödeyememe durumuyla karşı karşıya kalıyor ve bu bunalım bütün boyutlarıyla 1958 yılında ortaya çıkıyordu. Yeni sömürgeciliğin ilk evresi ve köklü programı olan "Marshall Planı"nın uygulanmaya başlamasından 2 yıl sonra Türkiye artık emperyalizmin bir yeni sömürgesi olma evresini tamamlamış, Türkiye yönetici sınıflarının ipi, olduğu gibi emperyalizmin eline geçmiş bulunmaktadır.

1958 yılının Mayıs ayında OEEC Konseyi, işbirlikçi burjuvazi ve toprak ağalarının iktidarı olan Menderes Hükümeti bir istikrar programı uygulamaya sokmadığı için, Türkiye'ye yapılan yardımın durdurulmasına karar verme düşüncesini bildirir. Emperyalizmin bir kurumu olan OEEC, Haziran ayı içinde Türkiye'ye yeni bir kurul göndererek yardım programının ilkelerini ortaya koyar ve bu ilkeler üç noktada şekillenir.

– Türkiye ekonomisine zarar veren enflasyonist etkenlerin ortadan kaldırılması,

– Ülkedeki kaynakların düzeltilmesi, düzenlenmesi,

– Ekonominin uzun süreli gereksinmelerini ve ödemeler dengesinin sunduğu olanakları hesaba katan bir yatırım programının yapılması,

Bu üç noktada da emperyalist kurumun amacı bellidir. Kredilerinin sınırlandırılması ve denetim altına alınması, tarım reformu, 5 yıllık kalkınma planlarının yapılması… Bu istemler bağlamında emperyalizmin Menderes Hükümeti'nden istediği istikrar; oy potansiyeline ilişkin kaygıya kapılmadan ilkelerini hayata geçirmesi ve aynı zamanda büyük toprak sahiplerine karşı büyük kent burjuvazisiyle ittifaka girmektir. Emperyalizm, toprak ağalarına karşı kesinkes işbirlikçi burjuvaziyi destekler. OEEC, başıbozuk para rekabetinin denetim altına alınması, yabancı sermayenin güvenlik ve kârının sağlama bağlanması amacıyla ticari kredi mekanizmasının düzeltilmesi önerisinde bulunsa dahi, aynı zamanda tarım ürünleri fiyatlarını belli bir noktada tutmak ve para musluklarının büyük toprak sahiplerine yönelik akışını da engellemek istemektedir.

Tüm bu çelişkilere karşın emperyalizm sermaye akışını belli bir seviyede sürdürecek ve yeni ödünleri de alacaktır. Açıkçası emperyalizm Türkiye'yi gözden çıkarmak istememekte ve bağımlılık zincirine yeni halkalar ekleyerek bu yeni halkalarına uygun yeni anlaşmalara gitmektedir. Emperyalizm uzun süreli önlemlerini uygulama alanına koymadan önce Türk Lirasında yeni bir devalüasyon isteyecek ve 1958 yılının Ağustos ayında devalüasyonun oranı %165 oranında gerçekleşecek, dolara karşı TL'nin değeri, 2,80'den 9 Türk lirasına kadar fırlayacaktır.

Yine 1959 yılında yapılan anlaşmalar çerçevesi içinde OEEC'ye (bu kurum 1961'de bir "E" atlayarak OECD olacak) bağlı ülkeler Türkiye'ye 357 milyon dolarlık borç vermeyi kabul edecek, bu borç 450 milyon dolarlık ticari borcun, zamanı gelen ödemelerinin yapılmasında kullanılacaktır. Tüm bu önlemler ve anlaşmalara karşın ülkedeki siyasi denge emperyalist çevreleri doyurmayacak, işbirlikçi burjuvazinin yararına yeni düzenlemelere gidilmesi istenecek ve en azından siyasal erkteki toprak ağaları etkinliği belli bir noktada tutulmaya çalışılacaktır. İşte bu ilişki ve çelişkiler 1960 yılında en üst boyutta kendisini hissettirecektir.

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı öncesinde ve sonrasında Kemalist Diktatörlükten en çok zarar gören kesimlerden olan köylülük ve küçük burjuvazi, savaş sonrası esen "çok partili demokratik sistem" rüzgarına kapılarak, yeni kurulan DP'yi bir kurtarıcı olarak görmüş, bu aldanış CHP'nin bilinen politikası nedeniyle 1950'de DP'yi iktidar koltuğuna oturtmuştu. Emperyalizmle ilişkilerin ve yeni sömürgecilik politikasının savunucusu ve uygulayıcısı DP, geniş halk kitlelerine CHP'nin verdiği kadarından fazlasını vermemiş, sınıflar arası uçurum giderek derinleşmiştir.

1960'lara doğru gelinirken işbirlikçi DP Hükümeti, bir yandan sendikaların sürdürdüğü en alt düzeydeki ekonomik-demokratik faaliyetleri, "siyaset yapılıyor" gerekçesiyle işçi sınıfını kımıldatmamak amacıyla yasaklıyor ve baskıları genişletiyordu. Diğer yandan ise giderek ilk yıllarda sahip olduğu kitle tabanından uzaklaşmasının önünü almak, kitle tabanına yeniden canlılık

kazandırmak için (en azından CHP'ye yönelik kitlesel kaymaları önlemek için) sendikaları bir kukla haline getirerek DP'ye bağlı "Vatan Cephesi" lokallerine dönüştürüyor, birçok sendikacıya bu cephenin içinde yer veriyordu.

Ülke, 1960 Askeri Cuntasına doğru giderken ekonomik ve siyasi olarak büyük bir bunalım içindeydi. İktidara karşı oluşan toplumsal muhalefeti örgütleyecek alternatif olarak, düzenin ta kendisi ve savunucusu olan CHP'den başka bir oluşum yoktu. DP iktidarına karşı büyüyen hoşnutsuzluk ve ülkede var olan toplumsal huzursuzluk, aynı zamanda DP'nin halk kitlelerine karşı baskı politikasını arttırıyordu. Dolayısıyla kitleleri örgütlendirmenin ve çeşitli alanlarda mevzilendirmenin, sınıfsal dönüşümü sağlamanı nesnel koşullarının varlığından söz etmek, dönemin özelliklerini abartmak olmayacaktır.

F) 27 MAYIS 1960

1960 yılının daha ilk aylarında, sistemin iç çelişkilerinin emperyalist mali çevrelerde özlenen gelişmelere ters düştüğü açık bir biçimde ortaya çıkar. Emperyalizm, yaratmak istediği yeni sömürge kapitalizmi modeline bir türlü uyum sağlamayan ve bu çarkın iyi işletilmesinde dişlilere takılan büyük toprak sahiplerine karşı, yerli işbirlikçi burjuvazi (ki bu burjuva kesiminin gelişim evrimi; ülkedeki emperyalist üretimin acentalığını yaparak belli bir sermaye birikimi sağlamayı ve daha sonra devlet desteğinde sanayi alanına kaymayı içerir) ile bu sanayi burjuvazisinden ayrı olarak faaliyet gösteren ticaret burjuvazisini desteklemeyi uygun görüyordu.

Oysa, II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın bitiminden hemen sonra, cumhuriyet bürokrasisinin kendilerine daha fazla yararı olmayacağını anlayan büyük ticaret burjuvazisi ile toprak ağalarının egemenliğinin bir bileşimi olan DP'nin ortaya çıkması sonucu oluşan parlamento, büyük toprak sahiplerine önemli bir siyasal etkinlik sağlıyordu.

Gelişmeler böyle olunca daha 1959 anlaşmalarının (bu anlaşma 1959'da OEEC'ye bağlı ülkelerin bir takım isteklerde bulunması ve bunların kabulüyle birlikte Türkiye'ye 357 milyon dolarlık bir ticari kredi sağlamayı karara bağlıyordu.) yapılmasından başlayarak, ülkedeki siyasi iktidarla varılan anlaşmaların gereklerinin yerine getirilemeyeceği anlaşılıyordu. Yani toprak ve tarım reformunun, doğrudan veya tarım ürünlerinin fiyatlarının belli bir düzeyde tutulması yoluyla büyük toprak sahiplerine sağlanan kredilerin verimsizliğini öne süren ve bunların azaltılmasını amaçlayan bir planın gerçekleşmesiyle mümkün olmayacağı açık ve net olarak ortaya çıkmıştı.

Planın bu şekilde sonuçsuz kalmasının nedeni kuşkusuz parlamento aritmetiğinde üyelerin büyük bir çoğunluğunun toprak ağalarının sözcüsü durumunda olmalarıdır. Bu bağlamda siyasi iktidar, emperyalist ülkelerle yapılan son anlaşmadan bir yıl önce, yani 1953 yılından başlayarak Merkez Bankası'nın, tarım ürünleri fiyatlarını belli bir düzeyde tutulması için verdiği kredileri daha da artırmıştır. Sözkonusu krediler, bankanın verdiği toplam kredilerin 1/4'ünü aşmıştır.

1960 sonrasında uygulanan bu politikanın yanı sıra kredi mekanizmasının genel durumunda bir düzelme

olmamıştır. 1958 ile 1960 yılları arasında bir yavaşlama görülür. Ama bunların dağıtımı ayna başıbozukluk içinde yapılmaktadır. İki yıl içinde dolaşımdaki para miktarı %25, ticaret artışları ise %29 dolayında bir yükselme gösterecektir. Bu tablo karşısında OECD şu gözlemde bulunur: "Dolayısıyla şurası açıkça görülmekteydi ki 1958 yılı Ağustos ayında başlatılmış olan istikrara araştırma programı, başlıca hedeflerine ulaşamamıştır. Bu hedefler ülke için de ekonominin dengeye kavuşturulması ve Türkiye'nin pek yerinde olarak, bağış ve öteki uzun süreli krediler hesaba katarak ödemeler dengesinin yeniden düzene konulmasıydı. (…) İşte bütün bunlardan dolayı 1960 yılı başlarında 1958 yılı istikrarlaştırma programının daha titiz bir biçimde uygulanmasının ivedi bir sorun durumuna geldiği gitgide daha açıkça görülmekteydi."

27 Mayıs'a gelindiğinde, egemen sınıflar arasındaki çelişkiler bütün yakıcılığıyla sürüyordu. İş Bankası çevresini oluşturan egemenlik kesimi tarım alanından sanayi ve hizmet sektöründeki etkinliklere yönelmişti. Sermaye grupları arasında doğan karşıtlık şöyle bir sonuç veriyordu: Tarım kesiminden gelen Adana ve çevresindeki pamuk tüccarlarının bankası olan Akbank, iktidarda bulunan parti hiyerarşisinin en üstünde yer alan kişilere sırtını dayayıp, ticari ve mali dolaplar çevirerek İş Bankası gibi büyük burjuva kurumlarıyla rekabete giriyordu. Rekabet sonucu, ,İş Bankası grubunun yayılma alanında belli bir oranda gerilemesine neden oluyordu. 1946 yılında İş Bankası, özel sermayenin banka girdilerinin %48'ini gerçekleştirirken, aynı bankanın 1957'de özel kesimin bütünü

içindeki girdileri %40'a düşmüş bulunuyordu. İş Bankası'nın etkinlik alanını daraltan olgu, dediğimiz gibi, toprak ağalığından gelerek mali ve ticari kesime atlayan Akbank grubuydu.

Uygulanan ekonomik politika büyük oranda işbirlikçi burjuvazinin çıkarlarını korumaya yönelik olmuş ve siyasal erkte toprak ağalarının egemenliğini asgari düzeye indirmeyi hedeflemiştir. Bu durumun somut bir örneği, 1963 yılında İş Bankası girdilerinin 1957 yılına oranla iki kat artarak özel bankacılık alanındaki toplam girdilerin %48'ini oluşturmasıdır. Aynı biçimde 1960'a kadar kurulan bir çok banka hükümetin kararıyla kapatılarak, sermayenin merkezileşmesi ve tekelciliğin oluşması en azından tekelciliğin önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir.

1960 cuntası nesnel olarak önemli oranda kent büyük burjuvazisinin, buna bağlı olarak ta emperyalizmin istediği ekonomik ve siyasi hedeflere yardımcı olmuştur. Milli Birlik Komitesi'nin uygulama alanına soktuğu politikaya devam eden C.H.P.'nin denetimindeki hükümetler, ülke içi ekonomik ve mali durumda bir denge sağlamaya, büyük toprak sahiplerinin siyasal erkteki gücünü geriletmeye, aynı zamanda emperyalist sermayenin ülkede kökleşmesine ve emperyalizmin üretim araçlarıyla işgücü üzerinde doğrudan denetim kurmasına hizmet etmişlerdir.

1950'li yılların ikinci yarısından sonra ve özellikle 1959-60'a gelindiğinde, çağlar boyunca hep sömürü çarkının içinde olan ve bir türlü bu çarktan kurtulamayan köylülük ile sanayi kesiminde çalışan ve henüz ekonomik-demokratik bir süreçten uzak olan işçi

sınıfı ve bu kesimlerle birlikte küçük burjuvazinin çeşitli kategorileri, mevcut siyasi iktidardan en çok zarar gören halk sınıf ve katmanlarını oluşturuyorlardı.

Ancak, var olan nesnel koşullara karşın, öznel koşullar neredeyse sıfır noktasındaydı. Dolayısıyla, böyle durumlarda halk kitlelerinin başka güçlerin peşinden gitmesi, görünürde kitlelerin çıkarlarını savunuyormuş mesajı verenlerin onları kendi potasında şu veya bu şekilde eritmesi oldukça kolaydır. Nitekim, küçük burjuva aydınları, düzen verileri temelinde DP'ye karşı "demokrasiyi" savunurken, CHP'nin kuyruğundan ayrılmıyorlardı. Siyasi iktidar, var olan aydın hareketini CHP'nin bir uzantısı olarak görüyor ve CHP'ye karşı sert önlemler almaya gidiyordu. CHP muhalefeti ile birlikte günlük basında da iktidara karşı eleştirilerin dozu giderek yükseliyordu. İktidar, bu eleştiri dozu karşısında yeni önlemler almaya başladı. Öyle ki, iktidara karşı her eleştiri mutlaka soruşturmaya uğruyor ve basının cenderesi her geçen gün biraz daha sıkılıyordu.

Muhalefet hareketinin gelişim özellikleri, sınıf önderliğinin ve örgütlülüğünün olmayışı, küçük burjuva aydın kesimin orduya, ülkedeki geleneksel rolü ötesinde bakmayışı, yeni sömürgecilik ve sömürge tipi faşizmi kavramaktan uzak olması, anti-emperyalist, anti-faşist, anti-oligarşik olguların ülke gündeminde varolamamasını doğurmuştur. Bu bağlamda ordu bir güven kaynağı idi.

27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleştirildiğinde, DP'yi savunan Anadolu burjuvazisi ve toprak ağalarının dışında, büyük halk kitleleri tarafından açık bir destek görmüştü. İşbirlikçi burjuvazi

için ise durum biraz daha değişikti. İşbirlikçi burjuvazi darbenin ilk aylarında temkinli davranmayı, hiçbirşeye karışmamayı uygun gördü. Darbenin niteliğini ve amacını kavrayan burjuvazi, bu yeni oluşuma müdahale etmekten kaçınmayacak ve yeni oluşum içinde iradi olarak yer alacaktı.

İşbirlikçi burjuvazi, yeni sömürgecilik politikasını ne denli kavradığını ve devletin reorganizasyonunu hangi perspektifler temelinde sağlayacağını öğrenmişti. Burjuvazinin, yeni sömürgecilik politikasına uygun olarak yüklendiği göreve geçmeden önce, 27 Mayıs'ın içinde ve önünde yer alan ordunun konumuna kısaca değinelim.

Ne yazık ki çeşitli siyasi tarihçilerin 27 Mayıs hareketiyle ilgili araştırma ve yorumları, genel olarak ordunun tarihsel oluşumuna bağlanarak, cuntayı ilerici, anti-emperyalist bir hareket olarak değerlendirmek tarzında biçimlenir. Kemalizmi incelerken nedenlerini açtığımız gibi, Türkiye'nin siyasi tarihinde ordu, reformcu, ulusçu ve sınıflar üstü bir kurum olarak tanımlanmaktadır.

Türk Ordusu, Cumhuriyet'in kurulmasından kısa bir süre sonra Atatürk'ün bilgisi çerçevesinde faşist Alman militaristleri gibi bir örgütlenme modeline geçmiş ve bu alanda faşist Almanya ile üst düzey ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkileri bizzat Genelkurmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak yürütüyordu. Almanya'da doktor olarak görev yapan Harun adında bir faşist, Alman Nazileriyle ilişki halinde olup, Türkiye'deki ilişkiler de onun aracılığıyla sağlanıyordu. Bu işbirliğinin amacı, Alman-Türk işbirliği ile kurulacak büyük bir Turan İmparatorluğu idi. General Hüsnü Erkibağ, Alman Generali Papen'e başvuruda bulunarak

Turancılık konusunda kendisine görev verilmesini istemiştir. Keza Fevzi Çakmak, Berlin'de doktor Harun ve Ankara'da General Mürsel Bakır aracılığıyla Alman generalleri Henting ve Papen ile ilişki kurmuştur. [15] Çakmak, Kasım 1941'de Dr. Harun aracılığıyla Henting'e, kişisel olarak Turan konusunda büyük ilgi duyduğunu, bu yoldan Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerin oluşturulabileceğini söylüyordu…[16]

Türk ordusunun eğitimi ve örgütlenmesine ilişkin olarak şu bilgilerle karşılaşıyoruz: "Türk subaylarını Alman militarizmine benzer biçimde eğitmek için sivil danışmanlar yanında asker danışmanlar da -Molteke ve Liman von Sonders'in ardılları olarak- Türkiye'ye geldiler. Bunlar daha çok Versailes Anlaşması sonucu işsiz kalmış, 1925'ten bu yana Yıldız Harp Akademisi'nde öğretim yapan subaylardı. Yenik bir ülkenin temsilcileri olarak resmi makamlar için tehlikeli görülmüyorlardı. Türk Genel Kurmayı, piyade generali Mittelberger tarafından eğitilmişti. Kendisi eski Belgrad ataşemiliteri Faber du Faum'a göre "tam bir başarı" elde etmişti.

1942'de Mittelberger, Türk ordusunun Alman yöntemlerine göre yetiştirildiğini, Alman askeri edebiyatının büyük bir ilgiyle izlendiğini, Harp Akademisi'nin tümüyle Alman ilkelerine ve deneyimlerine göre çalıştığını sevinçle belirtiyordu. Türk Genel Kurmayının haber alma servisi, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman gizli askeri servisinin şefi olan Dışişleri Bakanı Albay Nikolay'ın isteğine göre biçimlendi. Gerçekten ordunun tüm orta ve üst dereceli subayları faşist öğretmenler tarafından eğitildi. Bu yüzden Ankara'da Keller ve Papen gibi nazi diplomatlarını sık sık, Almanya'nın Türk subayları içinde

sağlam siyasal dayanakları bulunduğunu söylemesine şaşmamalıdır. Bu subaylarla ilişkiyi 1936'dan bu yana Ankara'daki askeri ataşe Rohde sürdürüyordu." [17]

Elbette ordunun niteliğini belirleyen ve ona misyonunun çizgilerini veren özellikler, esas olarak bunlar değildir. Bir yeni sömürgede, emperyalizmin ve onun yerli işbirlikçilerinin halk kitlelerine, uluslar arası halk hareketlerine ve sosyalizme karşı silahlı aktivasyon kurumu olan ordu, kuşkusuz bu şekilde örgütlendirilecek, eğitilecektir. Çünkü onun varlık koşulları, kullanılma prensipleri ve alanı, artık emperyalizmin ve faşizmin aynı özdeki kolluk gücü olma niteliğiyle belirlidir.

Nazi faşizminin yenilmesi ve sosyalizmin zaferiyle sonuçlanan İkinci Paylaşım Savaşı sonrasında faşizmin merkezi Amerika'ya kaymış bulunuyordu. Fakat, savaş sonrasında faşizmin örgütlenmesi oldukça farklıydı. Emperyalizmin savaş sonrası geliştirdiği yeni stratejiye göre; yeni sömürgelerde anti-komünist hükümetlerle ilişki kurularak, yukardan aşağıya doğru çarpık bir kapitalizmin geliştirilmesi temelinde, ülkedeki bütün resmi kurum ve kuruluşlara yeniden biçim verilecekti.Nitekim Amerika ile girilen ilişkiler sonucu, Türk ordusu en yüksek rütbeli subaylardan en alt düzeydeki subaylarına kadar Amerikan ordusunun çavuşları tarafından eğitilmeye başlandı. Ordunun eğitimi dış düşmandan çok iç düşmana göre planlanıyordu. Bu durum, anti-komünizm politikası çerçevesinde, ülke içinde mevcut düzene karşı gelişebilecek hareketlerin bastırılması temel motifini taşıyordu.

İç örgütlülüğün bu hareketlerin bastırılmasına gücünün yetmediği koşullarda, gizli işgal madalyonunun diğer yüzünün çevrilmesi, emperyalizmin kendi ülkesinin askeri güçlerine başvurması, yani açık işgal son çareydi…

Türk ordusunun eğitimi, yukarıdaki alıntıda ifade edildiği gibi, cumhuriyet dönemi boyunca emperyalizmin çıkarlarını koruma temelinde örgütleniyordu. Ancak 27 Mayıs özgülünde, askeri darbe, bu hiyerarşik yapı içinde organize edilmiş bir eylem biçimi değildi. Darbeciler, ordunun orta kademesinde DP iktidarına özel tepkileri olanlardan, burjuva reformist eğilim taşıyanlara ve klasik faşizm izleyicilerine kadar birçok öğenin bir arada olduğu bir kesitten oluşuyordu. Dolayısıyla, 27 Mayıs eylemini ilerici, anti-emperyalist bir hareket olarak adlandırmak, anti-emperyalist düşünce ve tavırlardan bir şey anlamamak, yeni sömürgecilik sistemini ve sömürge tipi faşizm esprisini kavramamak anlamına gelir.

Tarihimizin bu dönemini incelerken, sağlıklı sonuçlara varmak için dönemin ilişki ve çelişkilerinin özel yanlarını iyice kavramak gerekmektedir. Ülkenin iç ve dış politik gelişmeleri, yeni sömürgecilik ilişkilerinin gereği olarak ABD emperyalizminin bilgisi çerçevesinde seyrediyordu. Amerikan gizli haber alma örgütü CIA, 27 Mayıs darbesinden günü gününe haberdar oluyor ve bu gelişmeyi işbirlikçisi DP iktidarına bildirme gereğini duymadan Washington'a "Menderes'in günleri sayılıdır" şeklinde bildiriyordu.

Dolayısıyla 27 Mayıs eylemini tümüyle emperyalizme bağlamak nesnel bir değerlendirme olmayacaktır. Bununla birlikte 27 Mayıs eylemi, emperyalizmin bilgisi çerçevesinde geliştiği halde ve ikili antlaşmalara karşın Amerika'nın bu eylemi bastırmaya yönelik herhangi bir önlem almaması, hareketin emperyalizmin sessiz desteğini aldığının en önemli kanıtıdır.

27 Mayıs eyleminin emperyalizmin kanatları altında gelişmesiyle, Menderes'in devrilmesinden hemen sonra kurulan hükümet, bütün ikili anlaşmalara, NATO ve CENTO'ya bağlılığını dile getirmişti. Aynı zamanda DP yönetici ve yandaşlarına karşı zor kullanma yoluna gidilmişti. Yıllardır kendisine hizmet eden DP iktidarının böyle bir uygulamayla karşılaşması, emperyalistleri tedirginliğe itmişti.

Açık olarak emperyalizm artık DP'yi istememektedir. DP'ye karşı gelişen tavırlar ülke içinde işbirlikçi burjuvaziyi, dışarıda da emperyalist çevreleri eylemin niteliği açısından belli bir çekingenliğe sürüklemiştir. Fakat Milli Birlik Hükümeti emperyalizmden yana açık bir politika izleyeceği mesajını verince, emperyalizm, ülke içinde işbirlikçi burjuvaziyle birlikte devletin reorganizasyonu için yeni sömürgeciliğin perspektifleri ışığında ve yukarıdan aşağıya yeni sömürge kapitalizminin işlerliği doğrultusunda olaya müdahale edecektir.

Sınıfların varlığıyla zamandaş varlık koşulları olan devlet, bir sınıfın diğer sınıf üzerindeki baskı aracı olduğuna göre, hangi sınıf egemen durumundaysa devleti kendi çıkarlarını güvence altına almak için biçimlendirecektir. Dolayısıyla üretimin

giderek toplumsallaşması, artı- değerin özgün ve çekişmeli kullanımı, kapitalist yapının temel çelişmesini derinleştirmeye yönelik olan ve bu çelişkinin sürekliliği açısından ortaya çıkan sakıncanın diğer yönüdür.

Artı-değerin özel ve çekişmeli kullanımı egemen zümreler arasında varolan çelişkilerin yoğunlaşmasına ve onların birbirlerine düşmelerine neden olabilir. 1958-60 döneminde egemen sınıflar arasındaki çatışma bu boyuttaydı. Heterojen grupların bir araya gelerek bu çelişkilere müdahale etmesi, işbirlikçi burjuvazi için yeni doğmuş bir olanaktı.

Burjuvazi, devletin niteliğini ve yeni sömürgecilik kuramını iyi kavradığından, 27 Mayıs eyleminden hemen sonra devlet örgütlenmesi içinde yer alarak, DP iktidarına karşı olan muhalefetin isteklerini ince bir politikayla nötralize etmeye ve var olan muhalefete karşı kendi aralarındaki çelişkileri gidermeye çalıştı. Başka bir deyişle egemen sınıflar arasındaki çelişkilerin giderilmesi devlete düşmüş bir görevdi.

Devlet bu noktada müdahalesini artırarak, çelişkiden etkilenen halk muhalefetinin denetimini sağlamaya, egemen sınıfların çözülmesini engellemeye çalışır. Devletin varlığının korunması için bir yandan halk muhalefetine bazı ödünler vermek, diğer yandan temel istemlere karşı baskıcı uygulamaları gündeme getirmek gerekmektedir.

Ödün ve baskı, görünürde bir çelişki gibi gözüksede özünde birbirini tamamlayan niteliktedir. 27 Mayıs eylemi bu ikilemi içinde taşımaktaydı. Bir yandan nispi demokratik talepler, grev ve örgütlenme hakkı verilirken diğer yandan işyerlerinin lokavt hakkı güvence altına alınıyordu.

27 Mayıs'ın en önemli tavırlarından biri, tarım alanlarını kapalı üretim yapısından kurtarıp ülkenin iç pazarını geliştirmeye yönelik yeni sömürgeciliğin yukardan aşağıya doğru nüfuz etmesi sürecinde, işbirlikçi tekelci burjuvazinin gelişimine hizmet etmek ve diğer egemen sınıf ve katları işbirlikçi tekelci burjuvaziye yedeklemekti.

III- 1940-1960'lı Yıllarda Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Gelişmeler Bölümüne Ait

Dipnot Ve Kaynaklar

[1] Rozaliyev, Türkiye'de Kapitalist Gelişmenin Özellikleri

[2]a.g.e

[3] Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları, Günümüzde Emperyalizmin Sömürü Mekanizmaları.

[4] 30 Eylül 1947'de sona eren dönem için Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardım konusunda Kongre'ye sunulan birinci rapor. Aktaran Yaresimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye

[5] Adı geçen rapor, Aktaran Yaresimos, age.

[6] Y. Küçük, Planlı Kalkınma ve Türkiye, Aktaran Yaresimos, age.

[7] D. Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni

[8]D. Avcıoğlu, age.

[9] K. Bulutoğlu, Yüz Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye.

[10] D. Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni

[11]D. Avcıoğlu, age.

[12]D. Avcıoğlu, age.

[13] D. Avcıoğlu, age.

[14] Aktaran Leverenz, Komünist Enternasyonel'de Faşizm Tahlili.

[15] Bkz. Johannes Glasneek, Türkiyede Faşist Alman Propagandası.

[16] age.

[17] age.

V. BÖLÜM

1960-70 DÖNEMİ VE 12 MART AÇIK FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜ

Kapitalizmin, ülke koşullarının iç dinamiği temelinde karakterinin normal öğelerine kavuşmaması nedeniyle, emperyalizmin çeşitli biçimlerdeki müdahaleleriyle çarpık bir gelişim süreci izlediği bizim gibi yeni sömürge ülkelerde, tekelci burjuvazi kapitalizmin doğal gelişim yasalarına uygun olarak gelişip, ekonomik ve siyasal yapıdaki egemenliğini sağlayamadığından, diğer sömürücü kesimlerle zorunlu bir denge, bir "ittifak" içine girer. Bu ittifakı oligarşi olarak tanımlıyoruz.

Ancak, bu ittifak içinde yer alan sınıfsal kesimlerin gelişimi bir paralellik taşımadığından, daha yoğun gelişim olguları taşıyan güçle (bu güç emperyalizm ile olan ilikilerin sağladığı ilerleme olanakları ve tarihsel faktörler nedeniyle işbirlikçi sanayi burjuvazisidir) diğer sömürücü kesimler arasında kurulan "denge" sürekli olarak zorlanır.

Emperyalizme bağımlı bir ülke ekonomisinin, bu bağımlılık ilişkilerinden kaynaklanan güdüklüğüne bir de emperyalizmin kendi içinde yaşadığı bunalımını bağımlılık ilişkileri içindeki yeni sömürgelere aktarması eklenince, yaşanan ekonomik alt-üst oluş, egemen sınıflar ittifakı (oligarşi) içinde sömürüden pay alma mücadelesini hızlandırır, keskinleştirir. Ekonomik yapıda yaşanan bu çelişkiler siyasal üst yapıda da çatışmalara yol açar.

Bir yandan oligarşi içinde yaşanan bu çelişkiler, diğer yandan da yeni sömürge kapitalizminin güdük ve cılız yapısını ayakta tutan gerçek gücün emeğin yoğun sömürüsü olması, devrimci dalganın kabarma dönemlerinde, sömürücü sınıfların "tatlı kârlarını" tehdit eder. Gelişme aşamasında olan bir kapitalist sınıfın evrensel özelliği, böylesi tehditlere karşı son derece tahammülsüz olmasıdır. Sömürülen, ezilen halk kitlelerinin en doğal ve sıradan yaşamsal gereksinimleri için yürüttükleri mücadeleyi daha işin başındayken ezmek ister. Bu durumda, ekonomik, toplumsal ve siyasal planda yeni bir düzenleme kaçınılmaz hale gelir. Söz konusu "kaçınılmazlık", "12 Martlar" demektir.

Yeni sömürgelerde, yeni sömürgeleşme süreçlerinden itibaren yaratılan, üst yapıda ve kuramda ilkel, çarpık bir demogoji şemsiyesi altında gerçekleştirilen faşist kurumlaşma; dönem dönem muhalefetin (başta devrimci alternatifin) yükselmesine, sivil oligarşilerin çeşitli açılardan yıpranmasına bağlı olarak gündeme açık faşist biçimiyle getirilir. Bunun dışında, devrimci dalganın görece devamlılığı ve sivil oligarşinin her geçen gün büyüyen yeni açmazlarla iradesizleşmesi, giderek sivil egemenlik güçlerinin militarizmle özdeşleşmesini, bizzat militarize olmalarını doğurur ki artık açık faşizmin gündemden kaldırılması/kaldırılabilmesi olanaksızlaşmış, sadece onun biraz yumuşatılması, göreceli olarak geri çekilme olanağı kalmıştır. Bu durumu ilerde işleyeceğiz. 12 Mart henüz bu noktaya gelinmeyen bir süreçtir.

60'lı yıllar Türkiye'de kapitalizmin hızlı gelişimine ve buna koşut olarak, tüm toplumun sancılı bir kabuk değişimine tanıklık eder.50'li yıllarda emperyalizmin çıkarları adına Türkiye egemen sınıflarına empoze edilen "kalkınma" planları, daha çok tarıma yönelikti. Bu dönemde, savaştan çıkmış ve ekonomisi ağır yaralar almış Avrupa'nın "tahıl ambarı" olma görevi verilen Türkiye'ye yönelik Marshall yardımlarında da bu ağır yük vurgulanmaktadır. Traktör ithalatı, yol yapımı, sulama projeleri gibi alt yapıyla ilgili yatırımlar, Marshall yardımı kapsamında Türkiye için öngörülen "Kalkınma Programı" içinde gerçekleşiyordu.

Fakat 50'lerin sonuna doğru ABD politikalarının, bağımlı ülkelerde tüketim malları sanayini teşvik etmek yolunda gelişmesi ve iç pazara yönelik üretimi tercih eden, bu nedenle ithalatın kısıtlanıp kredilerin korunmasını isteyen sanayi burjuvazisinin isteklerini karşılayamayan Menderes hükümetinin devrilmesinin ardından, 60'lı yıllardan itibaren, Türkiye'de işbirlikçi sanayi burjuvazisinin gelişimi, emperyalizmin desteğinde giderek yükselen bir ivme kazandı.

Bu noktada şunu anlamak gerekiyor, emperyalizmin, komprador burjuvazi aracılığıyla kendi ürettiği malların satılması yoluyla kar etmek dururken, daha önce ithali yapılan sanayi mallarının, bağımlılık ilişkileri içindeki bir ülkede üretilmesini teşvik etmesinin nedenleri nelerdir ve aynı düzlemde emperyalizmin yaşadığı çelişkilerin niteliği nedir?

Emperyalizmin sömürüsünü gerçekleştirebilmesi için pazara gereksinimi vardır. Öyle bir Pazar düşünelim ki; kapitalizm öncesi

üretim ilişkilerinin sürdüğü bir toplumda, kapitalist toplumun kârlı tüketim malları Pazar bulsun. Örneğin feodal aşiret ilişkilerinin egemen olduğu bir toplumun herhangi bir biriminde- belki elektriğin bile olmadığı bir birimde- bir TV alıcısı, bir buzdolabı Pazar bulsun. Bu elbetteki olası değildir.

Emperyalizm doğasının taşıdığı bu çelişkiler nedeniyle, girdiği ülkenin alt yapısını bağımlılık ilişkilerine ve kendi üretim ilişkilerine uygun bir biçimde geliştirmek, yeni tüketim kalıpları oluşturmak zorundadır. Emperyalizmin "yardım" adı altında sürdürdüğü ilişkilerin gerçek nedenlerini ihtiyaçlarının karşılanma koşulları yaratmaktadır.

Emperyalizmin izlediği bu sömürü yöntemi, toplumdaki prekapitalist yapıların etkinliğinin görece kırılması zorunluluğunu dayatır. Bu durumun yarattığı bir sonuç olarak, ülke egemen sınıfları içindeki sanayi burjuvazisi, emperyalizmin bu "birinci tercihi"ne uygun koşullarda değiştirilir. Diğer bir deyişle, emperyalizmin politikalarına uygun yeni sömürgeci üretim ilişkileri, yeni sömürge kapitalizmi yerleştirilir..

Bu arada bir kez daha vurgulamak gerekir ki bu durumlarda kavram ve tanım özensizliği içine düşerek süreçlerin niteliğini içinden çıkılamaz karışıklıklarda boğma, dolayısıyla koşulların değerlendirilmesinden yola çıkan devrimci strateji ve taktiklerde yanılmak işten bile değildir. Özellikle bu ülkenin devrimcileri, bizler için..

Çünkü bu ülke, Osmanlı devletinin son zamanlarından itibaren emperyalizmle ilişkiler ve emperyalizmin işlevleri açısından da egemen sınıf ve kesimlerin durumu açısından da

değişik süreçleri birbiri ardı sıra hızla yaşamıştır. Bazen bu süreçler, olağan ölçülerin dışında iç içe geçmiş, klasik yöntem ve yapıların kıstaslarını alabildiğine zorlamış, bazen belli bir modelin ilk kez uygulandığı alanlardan biri olmuş, Osmanlı İmparatorluğu'nun niteliğinden ötürü imparatorluktan sömürgeliğe doğru alınan yolda alt üst yapıda gündeme gelen çelişkiler ülkeyi ve toplumu sürekli sarsmıştır.

Somutun çok yönlü olguların çarpıştığı pratiğine rağmen soyutlamalar, ülkenin aydınlanma düzeyinin gecikmişliği ve geriliği içinde yüzeysel çıkarımlar olarak kalmıştır. Yarı-sömürgeleşme, yeni-sömürgeleşme süreçleri dahi genellikle bazı anlaşmalara dayanılarak, "ülke bu tarihten itibaren yeni sömürge olmuştur." tarzında indirgenmiştir. Oysa bütün bu süreçlerin üç temel zaman kategorisine yayılmış evreleri olmak zorundadır.

Sözgelimi ülkenin yeni sömürgeleşmesi, daha önceki sürecin; onun bir yeni sömürge olmasına yol açan maddi veriler temelinde biçimlenerek oluşur. Bu verilerin olgunlaşması, yukarıdan aşağıya doğru yerleşme seyri izleyen emperyalizmin ülke devletiyle ve üst yapısıyla iç içe geçmesini, bir önceki dönemde alt yapıda kendine dönemin özelliklerince yer edinmiş emperyalizme ait olgularıyla buluşması izler. Bu buluşma süreci, bir yandan yeni dönemin özellikleri temelinde yeni karakterler kazanarak emperyalizmin bu planda gelişmesini içerirken yine emperyalizm ülkenin her alan ve kurumuna nüfuz etme sürecini yaşar. İşte tüm bu zamanlama ülkenin yeni sömürgeleşmesi, yeni sömürge kapitalizminin, yeni sömürge faşizminin yerleşmesi sürecidir. Dolayısıyla kavramlar da bu genişlik içinde kullanılmalıdır.

Emperyalizmle bağımlılık ilişkilerindeki bir ülkede, ulusal-bağımsız bir sanayileşme sağlanabileceği düşüncesi önemli bir yanılgıdır. Sömürü biçimindeki değişiklik özde değil, emperyalizmle tüketim malları kapsamındaki bağımlılığın; tüketim mallarının iç üretiminde kullanılabilecek teknoloji, üretim malları -ara mallar-hammadde vb.lerinin bağımlılığına dönüşmesindendir. Pazarın gelişmesine koşut olarak talep artışı ve bağımlılık ilişkileri; ihtiyaçların yoğunlaşması, sanayinin özellikleri nedeniyle, emperyalizmle bütünleşme boyutunda pekişir.Şimdi incelediğimiz dönem, Türkiye'de dışa bağımlı çarpık kapitalizmin gelişiminin, diğer bir deyişle emperyalizmin yeni sömürgeci tüketim ilişkilerinin yerleşmesinin, feodalizmin alt ve üst yapıdaki faktörlerini de içeren, yeni sömürge kapitalizminin duraklarından biridir.

1954 yılında, Amerikan Dış Ekonomik Politika Komisyonu Başkanı C. B. Randall'ın yönetiminde hazırlanan "Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası"nı, ülkenin emperyalizme peşkeş çekilmesinin yazılı bir ifadesi olarak kabul edebiliriz. (Aynı yıl içinde hazırlanan Petrol Yasası da Amerikan petrol şirketlerinin hukuk müşaviri Max Ball'ın yönetiminde hazırlanmıştır.) Bunları izleyen gelişmeler, ülkenin yeni sömürgeleşmesinde önemli adımlardır. Yasa, uluslar arası emperyalist şirketlere yeni sermaye kolaylıkları sağlıyor, onlara elde ettikleri karın tümünü transfer garantisi veriyordu. Yeni hazırlanan bu yasa ile daha önce 1951 yılında hazırlanmış olan 5821 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu'ndaki "yetersizlikler" de düzeltiliyor, tarım ve ticaret alanları yabancı sermayeye açılıyor, yatırılan sermaye ile kârın transferini sınırlayan hükümler kaldırılıyordu.

ABD emperyalizminin Türkiye'de uygulamaya soktuğu bu yeni düzenlemeler salt Türkiye'ye özgü bir model değil, İkinci Dünya Savaşı sonrasında emperyalist sistemin dünya çapında uygulamaya başladığı ve daha önceki bölümde de incelediğimiz yeni sömürgeci yöntemin bir parçasıydı.

Emperyalizmin yeni sömürü politikalarına uygun olarak hazırlanan yasaların ardından, özellikle 60'lı yıllarda Türkiye'ye yönelik sermaye ihracı oranı büyümüş, yeni sömürge kimliğinin belirginleşmesi yolundaki adımlar hızlandırılmıştır. Bazı durumlarda emperyalist şirketlerin yaptıkları yatırımlarda, yabancı sermaye oranı yerli sermayeden daha düşük olabilir. Ancak bu durum üretimdeki bağımlılık-bağımsızlıkölçütünde materyal olamaz. Çünkü kullanılan üretim teknolojisi, ara mallar vb.lerindeki bağımlılık ve lisans hakları, başlıbaşına bağımlılık aracı olmaktadır.Bu dönemde Türkiye'ye yapılan sermaye ihracı, emperyalizmin yeni sömürgeci yöntemleri ekseninde, en fazla imalat kesimine akmıştır. Bu kesime yapılan yatırımlarla, ülkede işbirlikçi sanayi burjuvazisi de önemli bir gelişim göstermiştir.

Türkiye gibi, kapitalistleşme sürecinde geri, bu konuda çoktan 'yarış dışı' kalmış ülkeler, sanayileşme sürecinde birçok malın üretim teknolojisi dışarıdan, yani emperyalist ülkelerden sağlamak zorundadır. Bunun dışında bir seçenek daha vardır. Sosyalist ülkelerden almak.. Ancak ülkedeki sömürü düzenine dayalı toplumsal yapıda, egemen sınıflar seçimlerini kendi üretim ilişkileri yönünde burjuva toplumlarından yana yaparlar. Zaman zaman

sosyalist ülkelerle bazı ekonomik ilişkiler içine girilse de, bu durum etkin bir düzeye ulaşamaz. Emperyalist-kapitalist sisitemin sözkonusu ülkelerdeki siyasal gücü buna izin vermez.

Ülkedeki üretim düzeyi geliştikçe emperyalizmle olan bağımlılık ilişkileri, üretimde kullanılacak malların teknolojisindeki bağımlılık nedeniyle daha çok artar. Buzdolabı, otomobil vs. gibi dayanıklı tüketim maddelerinin üretiminde kullanılan ileri teknolojiyi gerektiren maddeler, emperyalist şirketlerden sağlanır ve emek-yoğun sermaye gerektiren parçalar ülke içinde üretilerek montaj yapılır. Emperyalist ülkelerden alınan bu teknoloji genellikle modası geçmiş, eski ve kullanılmayan teknikleri içerir.

Dolayısıyla yabancı sermayeyle ülkede kurulan şirketler, bir yandan üretimde kullanacakları teknoloji, hammade, anamallar vb.lerini emperyalist ülkelerdeki ana şirketlerden aktararak gelir elde ederken aynı zamandaki ülkedeki yatırımlarından elde ettikleri kârın transferi ile bir taşla iki-üç kuş vurmaktadırlar. Kendi ülkelerinde kullanılmayan, modası geçmiş teknikleri de bu şekilde değerlendirmiş olurlar. Lisans ve patent haklarından elde edilen geliri bu avantajlara eklemek gerekir.

Uluslar arası emperyalist şirketlerin ülkemizin sömürüsünden elde ettikleri gelir transferinin 64-71 arası dönemin tablosu şu şekildedir:

6224 Sayılı Yasaya Tabi Firmaların Türkiye'den Transfer Ettikleri Gelir :

Yıllar	Kâr (milyon dolar)	Gayri maddi haklar (MD)	Toplam (M.D)
1964	1.94	0.06	2.00
1965	3.59	0.30	3.89
1966	5.20	1.02	6.22
1967	5.90	0.34	6.24
1968	7.76	1.53	9.09
1969	6.98	1.05	8.03
1970	7.72	0.60	8.32
1971	4.42	1.28	5.7

Bu şirketlere lisans hakkı olarak ödenen para ise: Yurtdışındaki şirketlere lisans ödemeleri (1)

6224 sayılı yasaya göre

Dönemler	Bin ABD Doları	A-5/B faslından
1. Plan Dönemi	1.724	7.064
2. Plan Dönemi	6.255	18.381
3. Plan Dönemi	10.307	71.700
Toplam	18.286	97.145

Ülkede yatırım yapan emperyalist tekeller, aynı zamanda bankalarla ortaklık kurmaktadırlar. Bankalarla kurdukları bu ortaklıklar, şirketlerin yatırımlarda kullanacakları kredileri bulmalarında kolaylık sağlamaktadır. Emperyalist şirketler, bu şekilde ülkede yapacakları yatırımlar için gereksindikleri kredileri,yine ülkenin kaynaklarını kullanarak elde ederler.

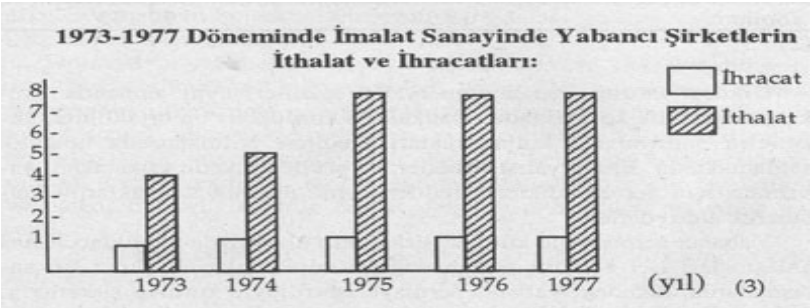
Yabancı sermayeyle kurulan şirketlerin ülkemizde yaptıkları lisans anlaşmaları ise, sömürü ağının değişik versiyonlarını içerir. Bu anlaşmalarda, ülkedeki yabancı sermaye işbirliğiyle kurulan şirketlerin, ana şirketin diğer kollarıyla rekabetini önlemek amacıyla ihracat yapması engellenir, üretimde kullanılacak ara malların ana şirketten alınması şartı konulur, vb… Çoğu zaman bu ara malları alırken yapılan ödemeler de, dünya piyasasının üzerinde fiyatlarla gerçekleşir.

Ülke ekonomisine "büyük katkıları" olması için, neredeyse secde edilerek çağrılan ve alkışlarla karşılanan yabancı sermayenin, ekonomiye olan "büyük katkısı" ekonominin emperyalizme bağımlılığının daha fazla artmasıdır. Ülkede ürettiği malların ihracından elde edilecek gelirle döviz gereksinimini karşılayacağı -azaltılacağı- ve uygulanacak ithal ikamesiyle ithalatı dengeleyeceği düşünülen yabancı sermayenin "icraatları" ise tam aksi yönde olması yönde olmuştur.

Ticaret Bakanlığı'nın 1976 yılında yayınladığı verilere göre; üretimde dışa bağımlılık oranı, tüketim malları sektöründe % 21, ara malları sektöründe % 54, yatırım malların sektöründe % 44'tür.

Buna göre üretimde kullanılan 100 TL'lik girdinin toplamı, imalat sanayinin ise ortalama 41 TL'lik kısmı dışa bağımlıdır. (2)

Ülkedeki dışa bağımlılığın yanı sıra, bu şirketlerin ihracatla ülkeye "kazandırdıkları" döviz ise, deyim yerindeyse "devede kulak" gibidir. Bu durumda örnek olarak, Ticaret Bakanlığı'nın 73-77 yıllarına ilişkin bir grafiğini incelemek yerinde olacak. (3)

İşte, "secdeye durularak" çağırılan ve alkışlarla karşılanan yabancı sermayenin ülkemize sağladığı "büyük katkıların" tablosu… Bu tabloda ithalat bazında yükselen kolonlar ve onun yanısıra neredeyse 1/8 oranında bir uçurumla yıllara rağmen herhangi bir ciddi gelişme gösteremeyen -göstermesi bu ilişki ve çelişkiler sisteminde mümkün olmayan- ihracat kolonları, gerçekte ülkenin ihracat ve ithalat kolanları değildir. Emperyalizmin yeni sömürge binasının, Türk ve Kürt emekçilerinin terini (ve kımıldadığında kanını) kullanarak inşa ettirilen kolonlarıdır.

Özellikle 60'lı yıllarda ülkemize yönelik sermaye ihracı yoğunlaşmış, buna koşut olarak da 60'lı yıllar ülkemizde dışa bağımlı çarpık kapitalizmin geliştiği yıllar olmuştur.

60 Cuntasının ardından içerden büyük burjuvazinin, dışardan da emperyalizmin çıkarlarını daha çok gözetmek amacıyla OEED (sonradan OECD) vb. kuruluşların baskılarıyla ekonomide "planlı" döneme geçilmiştir. Sözü edilen bu planlama olgusunun, sosyalist ülkelerde uygulanan, ekonominin halkın gereksinimlerine göre düzenlenmesi, halkın yaşam düzeyinin yükselmesi amacıyla yapılan ekonomik planlamalarla hiç bir ilgisi yoktur. Tam tersine

bu planlamalar sermaye kesimlerinin çıkarlarına dönüktür, diğer bir deyişle sömürü düzeninin organizasyon programlandır.

İkinci emperyalist paylaşım savaşını izleyen dönemde, Marshall Planı'na uygun olarak, ekonomide tarım kesimine öncelik verilmiş, bunun yanısıra ticaret kesiminde önemli bir sermaye birikimi sağlanmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi, 50'li yılların sonuna doğru yeni bir biçim alan emperyalizmin sömürü politikaları, ülkede sanayinin gelişimini öngörüyordu. Ancak hızlı fiyat artışları ve istikrarsız ekonomik politikalar, ticareti kârlı kılıyor, sermayenin yatırımlarda kullanılmışını önlüyordu. Dış kredi çevreleri ve yabancı sermaye de daha kararlı ve güvenli ekonomik koşullar istiyordu. Sanayi sermayesinin önündeki yolun düzenlenmesi, sanayiye kaynak aktarılması ve ticaret sermayesinin sanayi sermayesine dönüşümü için kararlı ve planlı bir ortam gerekiyordu. Türkiye'de ekonomik gelişmenin 'plana' bağlanması kısaca bu koşullar içinde gerçekleşmiştir. 60 Darbesi'nden sonra bu amaçla (Eylül 1960'da 91 sayılı yasa ile) Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur.

Türkiye'de sanayi burjuvazisinin oluşumu, komprador burjuvazisinin önceden ithalini yaptığı malların (yabancı sermayenin de işbirliğiyle) üretimini ülkede yapmasıyla, yerli ticaret burjuvazisinin bir bölümünün sanayi sermayesine dönüştürülmesiyle gerçekleşmiştir. 60 Darbesi'ni izleyen süreç bu dönüşümün hızlandığı ve sanayide sermaye birikiminin yoğunlaştığı dönemdir.

Ekonomik planlamalarda, sanayinin geliştirilmesi hep ilk hedef olarak belirlenmiş ve sanayinin büyüme hızı diğer sektörlerden yüksek tutulmuştur. 1. Kalkınma Planı sanayinin yılda %12,3, 2. Kalkınma Planı %11,2 ve 3.KP'da %12,2 oranında sanayinin geliştirilmesini öngörmüş, gerçekleşme oranları da buna yakın olarak 10,2- 8,7 ve 8,9 oranında olmuştur. Sanayinin ulusal gelirdeki payı 1963 yılında %16,8 iken 1972 yılında %22,7'ye ulaşmıştır. (4) 63-81 yıllan arasında yapılan bütün planlamaların ana ekseni, büyüme ve sanayileşme olmuş, bunun için gereken "fedakarlık"lar ise kaçınılmaz olarak emekçi halkın hanesine yazılmıştır.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız gibi, 60'lı yıllar, Türkiye'de işbirlikçi sanayi burjuvazisinin gelişme ve tekelleşme yıllarıdır diyebiliriz. Bu yıllarda, ticaret sermayesi, emperyalist tekellerle işbirliği içinde sanayi sermayesine dönüşmüş ve hızlı bir biçimde ekonomiye egemen olmaya başlamış, onun bu gelişimi de kaçınılmaz olarak oligarşi içi egemen sınıfların pazardan pay kapma kavgasını keskinleştirmiştir.

Oligarşi'nin gönüllü değil, ülkedeki çarpık kapitalizmin zorunlu bir sonucu olarak oluşan bir ittifak olduğunu söylemiştik. Oligarşi içi sömürücü sınıfların; tüm sömürücülerin evrensel karakteri olan pazardan daha fazla pay kapma hırsları, sürekli olarak varlığını korur.

Oligarşi içindeki bu çelişkilerin, 60'lı yılların başlarında bir dönem için yükseldiğini, sonra zorunlu bir denge kurulduğunu, bu yılların sonlarına doğru ise yeniden açığa çıkarak 12 Mart açık faşist darbesini hazırlayan koşulların bir ayağını oluşturduğunu görürüz .

60'ların başlarında, ülkemizde egemen sınıflar arasındaki çelişkilere, işbirlikçi burjuvazi ve tarım kesimi arasındaki çelişkiyi örnek gösterebiliriz.

60 Darbesi'ni izleyen sürece, büyük burjuvazi damgasını vurmuştur. Hareket başlangıçta büyük burjuvazinin inisiyatifinde olmasa da yönetimin emperyalizmle ilişkisi ve ülkedeki alt yapının emperyalizme bağımlı niteliğinden kaynaklanan nedenlerle, olaya damgasını vuran büyük burjuvazi olmuştur. Büyük burjuvazi bu dönemde tarım kesiminin siyasal yapıdaki etkinliğini kırmaya çalışır. Ziraat Bankası'ndaki hesapların denetim altına alınması, kredilerdeki azalma, toprak reformu ve tarımın vergilendirilmesine ilişkin yasa tasarıları vb. girişimler ya da düşünceler bu amaçla programa alınmış veya gündem maddesi yapılmıştır.

Ancak bu durumdan huzursuz olan büyük toprak sahipleri yönetime tavır alır ve tarım ürünlerinde büyük düşme görülür.

Büyük toprak sahiplerinin ekonomik yapıda o dönemdeki etkinliği, (50-60 arası dönemde GSMH'da tarımın payı düşmüş olsa da, hala % 42,8 gibi büyük bir orandadır. Ayrıca ülke ihracatının hemen hemen tamamına yakınını tarım kesimi yapmaktadır.) bunun karşısında sanayi burjuvazisinin henüz yeterince gelişmemiş olması ve tarım kesiminin büyük oy potansiyeli, yaklaşan seçimlerin yürütme gücüyle doğrudan ilişkisi düşünülürse, sanayi burjuvazisini büyük toprak sahipleriyle zorunlu bir uzlaşmaya iter. Bu zorunlu ittifakın sonucu olarak toprak reformu, tarımın vergilendirilmesi vb. önlemler dondurulur.

Bu durum da göstermektedir ki, yeni sömürge kapitalizminde, tekelci burjuvazi gücüyle çözümlenemeyen olgular oligarşilerde çözümlenir.

Bu ittifakın bir amacı da 60 Hareketi'nde belli bir etkinliği olan küçük burjuva reformistlerinin, programlamada ufak tefek problemler yaratan bazı özelliklerinden tümüyle arındırılması gibi olumsuz ayrık otların temizlenmesi doğrultusunda egemen sınıflar ittifakının sağlamlaştırılmasıdır.

60 Darbesi'nin giderek büyük burjuvazinin ve dolayısıyla emperyalizmin güdümüne girmesi, başlangıçta hareketin içinde yer alan, ancak daha sonra tasfiye edilmeye başlanan küçük burjuva reformistlerinin tepkisine yol açar. Bu durum, 22 Şubat'ta Albay Talat Aydemir'in öncülüğünde 500 subay ve 3000 asker tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi ile örneklenebilir. Darbe girişimindeki amaç darbecilerin ifadeleriyle " 27 Mayıs'ın gerçekleştiremediği reformların yapılmasıdır. " Söz konusu darbe girişiminin başarısızlığa uğramasına karşın, bu olay nedeniyle Talat Aydemir ve arkadaşları en ağır biçimde cezalandırılmıştır. Fakat Oligarşi'nin siyasal erkte henüz bunu gerçekleştirecek ölçüde gücü olmaması nedeniyle çıkarılan özel bir af yasasıyla Talat Aydemirle arkadaşları affedilirler.

Ne var ki daha sonra, 20, 21 Mayıs 1963'de Talat Aydemir ve arkadaşları bir kez daha darbe girişiminde bulunurlar. Bu kez de başarısızlığa uğramalarının ardından harekete önderlik eden Talat Aydemir ve Fethi Gürcan idam edilirler.

Talat Aydemir ve arkadaşlarının darbe girişimleri, ordu içindeki küçük burjuva radikallerinin, egemen sınıflar ittifakı için taşıdığı tehlikenin önemli bir örneği, bir simgesidir. 60'lı yılların

başlarında ülkede faşist kurumlaşmanın henüz tamamlanmaması nedeniyle, var olan bu tehlikenin egemen sınıflar ittifakı üzerinde pekiştirici bir etkisi olmuştur. Darbe girişiminin ardından, ordu içindeki küçük burjuva radikallerinin tasfiyesi hızlanmıştır. Aynı zamanda ordunun büyük burjuvaziye her yönüyle eklemlenmesi için önemli adımlar atılmış, bu doğrultuda OYAK kurulmuş, emekli generallere büyük tekellerin yönetim kurullarında yer verme geleneği başlamıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, oligarşi gönüllü değil zorunlu bir ittifaktır. Çelişkiler ortadan kalkmamış, sadece bu ittifakı oluşturan kesimlerin çıkarlar dengesi nedeniyle soğutulmuştur. 60 Darbesi'ni izleyen süreçte, ülkede siyasal yapı uzun süre oturmamış ancak daha sonra, 65 seçimlerinde tek başına iktidara gelen Adalet Partisi, Oligarşik ittifakın o dönemdeki güçler dengesinin ve emperyalizmin yeni programlarının siyasal sistemdeki örgütü olmuştur.

Burada 27 Mayıs sonrasından, 65 seçimlerinde Oligarşi'nin siyasal alandaki ifadesi olarak iktidara gelen Adalet Partisi'nin iktidar olmasına kadar geçen dönemi kısaca irdelemek gerekiyor. Yeni sömürge kapitalizmi modelleri kapsamında kurumlaştırılan faşizmin 'demokrasi' süreçlerine dönülmesi, yani açık faşist uygulamalara mümkün olduğu kadar ara verilmesi, üstelik geri dönülen uygulamaların kuvvetler ayrılığı prensibini içermesi demokrasi ve faşizm tartışmalarının sorunlu yanlarından birini oluşturmuştur.

Burjuva demokrasilerinin ve klasik faşizm pratiklerinin prensipleri ile yeni sömürgelere bakılmaya devam edildiği takdirde bu ülkelerin dokusunu çözümleyebilmek olanaksızdır. Öyle ki, değil kurumsallaştırılmış ve mümkün olduğunca, koşullar tarafından zorlandıkça baskı ve sömürüsünü demokrasi yaftalarıyla perdelemeye uğraşan oligarşilerin, açık faşist diktatörlük dönemlerinde bile "kuvvetler ayrılığı"nı bir yanıyla gündemde tutulabilmesi dahi olasıdır.

Her an tehdit altındaki yaşamını daha fazla sürdürebilmesinin tek koşulunun kitlelerinin olağanüstü baskı ve sömürü altında yükselen basıncını elinden geldiğince düşürmek zorunluluğu olduğunu bilen Oligarşi, sürekli kaynattığı buhar kazanının istimini boşaltmazsa ne olacağının farkındadır.

Ülkedeki kuvvetler ayrılığının da kuvvetler birliğinin de oranı herhangi bir prensibe dayalı olmaksızın dönemin koşulları uyarınca saptanır. Tek prensibi egemenliğini devam ettirmek olan Oligarşi, faşizmin de burjuva demokrasilerinin de bildiği bütün yönetimlerini birarada ve gereksinmelerine göre (dönem dönem herhangi birini öne çıkararak) kullanır. Faşizmin yukarıdan aşağıya kurumlaştığı bu ülkelerde, aynı zamanda faşizmin kitle tabanı yaratmaya çalıştığını, bu anlayışın yöntemlerini de var gücüyle zorladığı, bu yolda ciddiye alınmaması olanaksız güçler yarattığını da görürüz.

Öte yandan, parlamento, yürütme, yargı belirli bir sistematiğe sahip olarak çalışmayıp yürürlüğe girmeleri ya da devreden çıkmaları, bağımlılık ve bağımsızlık oranları, kısacası işlerlik kuralları dönemin koşullarına göre saptanır, temel yasalar da bu doğrultuda sık sık değiştirilir, tümüyle askıya alınır ya da düzenlenir.

Gündeme alınan hiçbir programın istikrar şansı yoktur. Hemen herşey suni bir denge üzerine kurulur ki dengenin suni olmasının, dengesizlik özüyle birlikte gündeme gelmesi demek olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yok..

Aynı temelde 60 Darbesi'ni izleyen dönemde, ülkede yürütmenin gücünün sürekli bir zaaf içinde olduğu gözlenir. 15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlerden zaferle çıkması beklenen CHP, seçimlerde umduğu başarıyı sağlayamamış, oyların ancak % 36.7'sini ve 173 milletvekili elde edebilmiş, yeni kurulmuş AP ise % 34. 8 oranda oy toplayarak mecliste 158 sandalye kazanmıştır.

Bu seçimleri, sürekli yaşanan bir hükümet kurma bunalımı ve koalisyon hükümetleri izler. Kurulan ilk hükümet, 27 Mayıs'ta karşı karşıya gözüken iki gücün, DP'nin mirasçısı olduğunu söyleyen AP ile İnönü'nün CHP'sinin koalisyonuyla oluşur.

Bu koalisyonlar dönemine, ülkede 27 Mayıs'tan sonra yaşanan siyasal bunalım ortamından, burjuvazinin istediği siyasal ortamın oluşacağı döneme kadarki geçiş süreci diyebiliriz. Birbirine karşıt gözüken iki gücün (AP-CHP) neden böyle bir koalisyon içinde bir araya geldikleri sorusuna, daha sonra yaşanacak sivil ve ordu bürokrasisi içindeki küçük burjuva radikallerinin darbe girişimleri bir yönüyle yanıt oluşturacaktır. Ancak bu koalisyon hükümeti fazla uzun ömürlü olmaz. Burjuvazi açısından bekleneni vermemiştir.

Bu dönemde emperyalizmle ilişkilerde yaşanan ciddi bir olay olan "Johnson Mektubu"na kısaca değinmek gerekiyor.

Türk toplumu için Kıbrıs sorunu, öteden beri önemli moral faktörleri de taşımıştır. 63 yılı sonları, Kıbrıs sorununun yeni boyutlar kazanmasına tanıklık eder. 63 Aralığı'nda, Kıbrıs'ta EOKA örgütünün adadaki Türk toplumuna yönelik katliamlar, Türkiye'de büyük bir toplumsal tepki yaratır. Bu tepkiye koşut biçimde, dönemin İnönü hükümeti Kıbrıs'a müdahale etme eğilimine girer. Bir uyarı işareti olarak, dört savaş uçağı Lefkoşe üzerinde uçurulur. Ancak İngiltere ve ABD'nin araya girmesiyle müdahale düşüncesi bir dönem için dondurulur.

Ne var ki ABD ve İngiltere'nin girişimleri bir sonuç vermez ve bunalım yeniden derinleşmeye başlar. Bu sırada Kıbrıs'ta Rum kesimi de silahlanmaya başlamıştır. Türkiye'nin konuya ilişkin verdiği Nota'ya Rum hükümetinin yanıtı "… adanın savunulması için gerekli tüm önlemlerin alınmasının Kıbrıs hükümeti'nin yasal hakkı olduğu" şeklindedir. Bunun üzerine İnönü Hükümeti Kıbrıs'a müdahale kararı alır. Ve 6 Haziran 1964'te adaya çıkarma yapacağını iki gün önceden ABD'ye bildirir.

Dönemin ABD Başkanı B. Johnson, İnönü'ye bir mektup gönderir. Bu mektupta ABD'nin müdahaleyi hoş karşılamayacağı belirtiliyor ve ABD tarafından verilen askeri yardımın veriliş amaçları dışında kullanılması için Amerikan Hükümeti'nin onayının gerekli olduğunu belirten ikili anlaşmalar hatırlatılıyordu. Johnson, Kıbrıs'a yapılacak bir müdahalede ABD askeri malzemesinin kullanılmasına izin vermeyeceklerini açıklıyordu. (5)

ABD'nin bu tutumu üzerine İnönü Hükümeti'nin Kıbrıs'a müdahale planları suya düşüyordu. Türkiye toplumunun oldukça duyarlı olduğu böyle bir konuda, İnönü Hükümeti'nin deyim yerindeyse "iktidarsız" kalması İnönü'nün büyük prestij kaybına uğramasına neden oluyor ve ABD ile ilişkilerin göreli olarak soğumasına yol açıyordu.

ABD ile Türk Hükümeti arasında ortaya çıkan bu soğukluğu İnönü Hükümeti'nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin yumuşaması izliyor ve Türk Hükümeti Sovyetler Birliği ile çeşitli ekonomik ve siyasal konularda görüşmeye başlıyordu. İnönü hükümeti ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama, ABD için ciddi bir sorun olmasa da dönemin hassas yapısı nedeniyle ABD'nin hoşnutsuzluğuna neden oluyordu.

Siyasal düzlemdeki bu çelişki dışında, ABD'nin o dönem işbirlikçi özel sermayeye öncelik veren sömürü politikalarıyla İnönü CHP'sinin "devletçi" görünümü (İnönü hükümeti, ABD'den bağımsız bir politika izlemek niyetinde olmasa da) çelişiyordu. CHP'nin geleneksel yapısı da bu görüntünün yaratılmasına ilişkin olarak diğer partilere yol gösteriyor, onların eleştirilerini besliyor ve bu durum ABD'yi yeni bir seçenek aramaya itiyordu.

Morrison Krudson adlı bir ABD tekelinin Türkiye temsilciliğini yapan Süleyman Demirel'in basında birden parlamaya başlaması bu döneme rastlar. Demirel hem ABD emperyalizminin hem de oligarşik ittifakın yeni adayı ve seçeneği olarak 65 seçimlerini kazanır. Böylelikle AP tek başına iktidara gelerek oligarşik ittifakın siyasal plandaki

görüntüsü olur. Ta ki oligarşi içi çelişkilerde iç dengelerin yeniden dengesizlik yanının ağır basmaya başlayacağı ve çelişkilerin kesinlik kazanacağı dönem olan 60 sonlarına kadar…

65 seçimlerini tek başına kazanan AP Hükümeti'nde somutlaşan oligarşinin uzlaşma havası uzun sürmez. Başlangıçta kurulan "denge" oligarşi içi sömürücü kesimlerin gelişimlerinin orantısızlığına bağlı olarak sarsılır ve çıkar çatışmalarının belirginleşmesiyle "uzlaşma" durumu bozulur.

Bu çelişkilerin uç verdiği zemin, işbirlikçi sanayi burjuvazisinin gelişiminin dönem boyunca ulaştığı boyut ve buna koşut olarak ortak pazardan daha fazla pay istemesiyle ortaya çıkar. Aynı biçimde işbirlikçi burjuvazinin bu gelişimi, diğer sömürücü kesimleri geriletip, pazardan alacakları payı düşüreceğinden, bu kesimlerin Pazar kavgası içine girişmeleri sonucunu yaratır.

Kavga özellikle 60'ların sonlarında oligarşi içi sömürücü kesimlerin var olduğu hemen her alanda yaşanır. Sermayenin gelişimi ve yoğunlaşması, belli bir aşamadan sonra tekelleşmeye tekabül eder. Özellikle sermayenin gelişiminin iç dinamiklerle yaşanmadığı, dışa bağımlı ve çarpık bir gelişim süreci izlediği yeni sömürge ülkelerde, kapitalizmin doğal gelişiminin zorlu bir aşaması olan serbest rekabetin yaşanmaması ya da kapitalizmin klasik gelişme yasalarına uygun olarak yaşanmaması, alt yapısının gelişmesiyle uyumlu olmayan hızlı ve sancılı bir tekelleşme yaşanmasına neden olur. Bu durum da, işbirlikçi burjuvazi,

tekel dışı kesimlerle çıkar çatışmalarından doğan yeni bir mücadeleye girer.

Ülkemizdeki gelişme de bu seyri izlemiştir. 60'lı yılların sonuna doğru işbirlikçi burjuvazinin gelişimi ve tekelleşmesine koşut olarak, küçük üreticinin ekonomik zorlukları artmış, hızlı bir iflas furyası başlamıştır. Burada kastedilmek istenen o dönem içinde küçük üreticilerin yok olduğu ya da yok olacağı değildir. Küçük üreticiler imalat sanayinde belli başlı tüketim maddelerinin imalatında görülen tekelleşme sonucu, bu dallarda giderek erimiş, ancak pazarda pek payı olmayan ve büyük ölçekte üretim ve tekel kârı getirmeyecek dallarda üretimini sürdürürken, çarpık kapitalizmin ürünü olan yeni yan sektörlerde yaşama alanı bulmuştur. Bu konuda, Türkiye Odalar Birliği'nin döneme ilişkin açıkladığı sermaye istatistikleri önemli bir veridir.

1968 ve 69 yılları arasında iflas eden işletme sayısı %62.5 artmış, konkordato isteğinde bulunan firmaların sayısı da %20 yükselmiştir. 1 milyar 798 milyon liralık 698.411 senet protesto olmuştur. (6) Bu durum dönem boyunca küçük üreticinin içine girdiği ciddi bunalımı tanımlar. İşbirlikçi burjuvazi ile küçük üreticilerin çelişkileri keskinleşerek sürmüştür.

İşbirlikçi burjuvazinin gelişimi, o güne kadar sanayinin cılız olması nedeniyle, iç pazarda üretilmeyen mallar üzerinde (emperyalist tekellere aracılık eden komprador burjuvazinin pazara girmesiyle) elde ettiği karları geriletmiş, çıkarını zedelemiştir.

Türkiye'de ithal ikameci sanayileşmeden ve işbirlikçi burjuvazinin bu eksendeki gelişiminden söz etmiştik. Planlı

dönemin başlarında, Türkiye'de ithal ikameci sanayileşmenin birinci evresi denebilecek aşama-gıda malları sanayi, dokuma vb.- yani temel tüketim maddelerinin yerli üretimi gerçekleştirilmiş durumdaydı. Aynı zamanda iç Pazar belli ölçülerde gelişmiş, kentleşme ilerlemiş, tarım kesimi büyümüş ve pazara açılmıştı. Bunların sonucunda, ülkedeki ithal ikameci sanayileşme artık ikinci aşamasına, yani dayanıklı tüketim maddelerinin yerli üretiminin yapılması aşamasına gelmiştir.

Bu aşama ülke için bir dönüm noktası olacaktır. Ya ithal ikameci sanayileşme sürecek, ya da geleneksel ihraç mallarının üretiminde uzmanlaşılarak ihracat bu yolla artırılacak ve dış kaynak gereksinimi azaltılacaktır. Planlı dönem, ithal ikameci sanayileşmeyi seçer.

İthal ikamecilik, iç pazara yönelik sanayileşme anlamına da geldiğinden, özellikle iç pazarın belli bir gelişme düzeyine ulaşması gerekir. Üretilecek malların, üretim teknolojisi vb. nedenlerden ötürü, dış pazarda şansı olmadığından (çoğu zaman lisans anlaşmaları da bunu engeller) üreticiyi iç pazarda karlı kılacak çeşitli önlemlerin siyasal üst yapı aracılığıyla sağlanması gerekir. Bunlar, sanayiyi dış rekabetten koruyacak ithalatın sınırlandırılması vb. önlemlerin alınması, sanayiyi özendirme tedbirleri ve teşvik primleri tarzındaki uygulamalardır.

Teşvik ve koruma tedbirleri, sanayi burjuvazisi ile ticaret burjuvazisini karşı karşıya getirecektir. Dönemde iç pazara giderek ağırlığını koymaya başlayan işbirlikçi sanayi burjuvazisi, ekonomik yapıdaki ağırlığıyla siyasal üst yapıya da kendi istekleri doğrultusunda baskı yapmaya başlar.

Eskiler ithali yapılan malların kendisi tarafından yerli üretimin gerçekleştirilmesi dolayısıyla bu konumdaki ithalatın durdurulmasını ister. Planlı dönem uygulamasında da sanayicinin iç talebi karşılamasına koşut olarak mutlak bir koruma yoluna girilmiş, içeride yapılan malın ithali, fiyat ve kalite farkı göz önüne alınmaksızın yasaklanmıştır.

Ülke iç pazarında o güne kadar komprador burjuvazi tarafında satılan malların kendisi tarafından üretilmesiyle birlikte bu malların ithalinin engellenmeye çalışılmasıyla, komprador burjuvazi ile işbirlikçi sanayi burjuvazisi arasında yoğunlaşan çıkar çelişkileri, tekelleşme ve tekellerin kendi ürettiği malların ticaretini yine kendisinin bayiler aracılığıyla yapması, ticaret burjuvazisinin yaşama alanlarını daraltmış, iki kesim arasındaki çıkar çatışmalarını derinleştirmiştir.

60'ların sonuna doğru oligarşi içinde ekonomik ve siyasal krizin yaşanmasının bir boyutu da sanayi sermayesi ile tarım kesimindeki büyük toprak sahipleri arasındaki ilişkidir.

60-70 yılları arasında, GSMH'da tarımın payı %37'den %26'ya düştü. Bunun karşısında ise sanayinin payı %16.0'dan %22.2'ye çıkmıştır.(7) Bu durum iki kesimin ekonomik plandaki çelişkilerinin göstergesidir. Ortak payda (bu ortak payda halkımızın emeği, alınteridir) bir kesimin payının artması-arada bir bütünleşme olmadığından- doğal olarak diğerinin gerilemesi anlamına geldiğinden, çelişkilerin çatışmaya dönüşmesi kaçınılmazdır.

60'lı yılların ikinci yarısında, tarım kesimi artık kesin bir gerileme içindeydi. Temel ihraç malları arasında yer alan pamuk ve fındık fiyatlarında tarım kesiminin "tatlı kar"lar elde ettiği yıllardaki yükseliş durmuş, hatta düşmeye başlamıştı. Toprak Mahsülleri Ofisi'nin, Merkez Bankası Kredileri içindeki yeri ise, sürekli bir azalma içindeydi. Artık tarım kesimine ilişkin kredilerde geçmişte tanınan ayrıcalıkları beklemek hayal olmuştu.

Tarım kesiminde büyük toprak sahipleri ile işbirlikçi sanayi burjuvazisi arasındaki çıkar çatışmalarının diğer bir ekonomik nedeni de sanayi burjuvazisinin gelişmesine koşut olarak ortaya çıkan kaynak gereksinimidir.

Sanayinin büyümesi, onu giderek artan kaynak gereksinimiyle karşı karşıya bırakır. Burjuvazi bu kaynak gereksinimini ya finans kuruluşlarından ya da devletin verdiği teşvik primlerinden, fonlardan sağlayacaktır. Finans kuruluşlarının verdikleri kredilerdeki yüksek faiz oranları, yeni gelişmekte olan bir sanayi için bekleneni vermekten oldukça uzaktır. Kredi faizlerinin yüksekliği, bu dönemde sanayi burjuvazisinin başlıca yakınma konularından biri olmuştur.

Kaldı ki, sanayici bu yüksek faizleri ödemeyi göze alsa bile yeterince kredi bulamamaktadır. Bu durumda sanayi sermayesi, gözlerini devletin vereceği fonlara diker.

Bu fonların devletin elinde nasıl toplanacağı ise ayrı bir sorundur. KİT'lerin gelir düzeyinin düşüklüğü, hatta çoğu zaman zararına çalıştığı bilinen bir gerçektir. Zaten kuruluş amaçları, esasta devlete gelir sağlamak olmadığından, devletin elinde bu fonların birikmesi için ya dış yardım alınacaktır, ya da bu gelir vergilerden sağlanacaktır.

Alınan dış yardımlar, ülkeyi giderek artan bir borç yükünün altına sokar. Ödeme güçlüğü çekilmeye başlandığı andan itibaren de, bu yardımların aksamaya başlayacağı açıktır. 60'lı yılların sonuna doğru, dış yardım çevrelerinin Türkiye'ye ödeme sorunu konusunda kuşkuyla baktığı biliniyor. Dış borç yükü, ülkelerin emperyalizme bağımlılığının en zorlu zincirleri olmuştur. Çeşitli vadeler içinde verilen bu borçların faizlerini ödemek bile çoğu kez ülkenin gücü yetmemekte, vadesi gelen borçları ödemek için yeni borç ve kredilerin yükümlülükleri altına girmek zorunlu hale gelmekte, emperyalizm bu borçlar karşılığında ülkenin siyasal, ekonomik ve sosyal gündemine ilişkin programlar dayatmakta ve ilişki girdabı bu şekilde yeni sömürgeyi her geçen gün biraz daha dibe çekmekte, borçlar büyüdükçe emperyalizmin müdahale alanı genişlemekte, halkın güçlükleri de o oranda büyümektedir.

Vergi konusunda ise: Küçük burjuvazi ve diğer emekçi kesimler dışında, toplumda vergi yükümlülüğünden muaf bir kesim, tarım kesimi vardır. Bu dönemde işbirlikçi burjuvazi vergilendirilmiştir… İstanbul Sanayi Odası Başkanı Soysal, "71 Türkiye'si ve Reform'lar "konulu bir forumdaki konuşmasında, bu konuyu şu sözlerle gündeme getirir "… vergilenmeyen sektör ve vergisini ödemeyen kişilere vergi verdirtmek, devletin baş görevi olmalıdır."

Tekelci burjuvazinin kaynak gereksiniminden ve siyasal iktidar üzerindeki gücünü pekiştirmek istediğinden doğan bu gibi talepleri sürekli gündeme gelmiş, fakat daha önce de değindiğimiz gibi yaşama geçirilememiştir. 60'lı yılların

başlarında oligarşi içi egemen kesimlerin arasındaki dengenin buna izin vermemesi, ancak 60'ların sonuna doğru sanayi burjuvazisinin gelişmesine ve tekelleşmesine koşut olarak ekonomik yapıdaki etkinliğini siyasal üst yapıda da güçlendirmek istemesi, ekonomik yapıyı kendi çıkarlarına göre düzenlemek için üst yapıya yaptığı baskıları artırması vb.. nedenler iki kesim arasındaki sorunları eskisinden daha keskin olarak gündeme getirmiştir.

Tarım kesiminde büyük toprak sahiplerinin ülke ekonomisi içindeki ağırlığı eskisine oranla zayıflamış olsa da, bunların siyasal üst yapıdaki etkinliği, işbirlikçi burjuvazi için büyük sorun olmaktadır. İşbirlikçi burjuvazinin sürekli gündemde tuttuğu toprak reformu vb. talepler, küçük burjuvaziyle olan bürokrasi temelindeki ilişkilerinden kaynaklanan zorunluluğundan ve burjuva reformcu karakterinden kaynaklanmıyordu. Kendi gelişimini sağlayacak çeşitli önlemlerin alınmasında etken olan büyük toprak sahiplerinin siyasal iktidar üzerindeki gücünü kırabilecek ve aynı zamanda da ülkede kapitalist üretim ilişkilerine uygun olarak pazarı genişletmek amacından kaynaklanıyordu.

Ülke nüfusunun çoğunluğunun tarım kesiminde yer alması ve tarımda küçük üreticiliğin oldukça geniş bir kesimi içermesi, bu kesimi kendine yedekleyen büyük toprak sahiplerinin siyasal yapı üzerindeki gücünü artırmakta, sanayi burjuvazisi bu durum nedeniyle kendi gelişiminin önünü açacak yeni düzenlemeleri siyasal üst yapıdan çıkartamamaktadır.

Sanayi burjuvazisinin gelişmek için istediği yeni teşvik önlemlerine karşın o güne kadar tarım kesiminin taban fiyat uygulaması vb.'ne öncelik tanıyan devletin elindeki fonların, sanayi kesiminin dönüşümüne yönelik değerlendirilmesi türünden istekleri yerine getirildiği taktirde, bu durum tarım kesiminde büyük bir tepkiye yol açacaktır. Taban fiyatları gibi konulardaki sorunlar salt büyük toprak sahiplerini değil, aynı zamanda tarım kesiminde yer alan küçük üreticileri de ilgilendirdiğinden, sanayi burjuvazisinin isteklerine uygun davranılması, bu unsurları da siyasal iktidarın karşısına dikecektir.

Ülkemizdeki gibi, nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal alanda yaşadığı ve ekonominin tarıma dayalı olduğu bir toplumda bu tür önlemleri almak, sivil bir iktidar için imkansıza yakın güçlükler taşır. Çünkü, kaybedilecek büyük bir oy potansiyeli ve iktidar erki anlamına gelir. Dönemin iktidar partisi olan AP'nin oy potansiyelinin de esasta bu zeminde olması ve bu gibi uygulamaları gündeme getirmesi halinde ayağının altındaki zeminin kayması kaçınılmaz olacağından, AP sözkonusu istemleri yerine getirmediği için sanayi burjuvazisinin desteğini kaybetmeye, yoğun eleştirilerini almaya başlar.

Sanayi burjuvazisinin kaynak gereksinimi, salt tarım kesimiyle değil mali sermaye kesimleri ile de arasında sorunlar çıkmasına yol açmıştır. Bu dönemde mali sermaye ve sanayi sermayesinin arasındaki ilişkiler bütünleşmenin değil çıkar çatışmalarının ağırlık kazanmasına yöneldiğinden, iki kesim birbirine adeta düşmanca bir tutum içindedir. Kredi faizlerinin yüksekliği, dönem boyunca sanayi sermayesinin başlıca yakınma konularından biri olmuştur.

İşbirlikçi burjuvazi, dönemin iktidarı AP'ye bu konuda sürekli baskı yapmaktadır. Kredilerin ucuzlamasını, yeni sanayi teşvik önlemleri alınmasını ve kaynak gereksinimini çözümlemede bir araç olan banka kesiminin topladığı mevduatı sanayiye yöneltebilecek bir şekilde sanayinin ucuz kaynak bulmasını sağlayacak bir sermaye piyasasının kurulmasını istemektedir.

Sermaye piyasası konusu dönem boyunca önemini koruyor, ilk olarak 1963'de bu konuda bir yasa hazırlığı yapılıyor, bu yasa taslağı ancak 1967'de bitiyor ama süresi içinde görüşülmediği için anlamını yitiriyor, eskiyordu. 70'de yeniden hazırlanan Sermaye Piyasası Yasası da aynı akıbete uğruyor sanayici için bir işlev görmüyordu.

Sanayinin kaynak gereksinimi karşılamasıyla 1956 tarihinde çıkarılan Türk Ticaret Yasası, anonim şirketlere hisse senedi ve tahvil çıkarma hakkı tanıyordu. 1968 yılı başında birçok şirket bu yola başvurmasına karşın, tahvillerin vadesi ve uygulanan yüksek faiz oranları konusundaki sınırlamalar, bunların cazip olmasını engelliyor ve bu şirketlerin kaynak gereksinimi karşılamak için yine yüksek faizle bankerlere başvurmaları sonucu doğuruyordu.

Bu şekilde, sanayi burjuvazisinin dönem boyunca süren kaynak bulma sorunu, özellikle 60'ların sonunda mali sermaye ile olan çelişkisinin derinleşmesine neden oldu. Kredi faizleri (bu faizler %22'ye varıyordu), yeni gelişmekte olan bir sanayi için oldukça yüksek orandaydı. Sanayi burjuvazisi bu yüzden siyasal üst yapıya sürekli baskı yapıyor, kredilerin ucuzlamasını ve kredilerde sanayiye öncelik tanınmasını, sermaye piyasasının kurulmasını istiyordu.

Görüldüğü gibi dönem, işbirlikçi burjuvazinin gelişimi ile orantılı olarak ve siyasal yapıdaki etkisini artırmak istemesine bağlı olarak başlangıçta var olan dengeleri sarsmasına ve uzlaşma havasını bozmasına yol açtığı dönem olmuştur. Oligarşi içinde yaşanan bu çelişkilerin ekonomik plandan siyasi plana yansıması ise dönemin iktidarı ve Oligarşik Diktatörlüğün siyasi temsilcisi, sözcüsü AP'de somutlaşır.

Egemen sınıflar ittifakının siyasal plandaki görünümü olan AP, Oligarşi içi çelişkilerin "uzlaşma" döneminde, 65 seçimlerini tek başına kazanarak iktidara gelmiştir. Ne İşbirlikçi sanayi burjuvazisinin ne tarım kesimindeki toprak ağalarının ne de Oligarşi içindeki diğer egemen kesimlerin, siyasal erk'i tek başına elde tutmaya gücü yoktu. Dolayısıyla, 60 darbesini izleyen dönemde zaman zaman tehlikeli çıkışlar yapan, asker-sivil bürokrasi içinde henüz ciddiye alınması gereken ölçüde varlığı olan küçük burjuva radikal kesimleri nötrleştirmek vb. gibi nedenler de gündemde yer alınca, oligarşi içi çelişkiler zorunlu bir yumuşama içerisine girmiş, AP bunun siyasal plandaki görüntüsü olarak iktidara gelmişti.

Ancak dönem sonuna doğru Oligarşi içindeki egemen kesimlerin gelişiminin orantısızlığı başlangıçtaki dengeyi bozmuş, çelişkiler gün geçtikçe katmerleşmiştir. Burjuvazinin evrensel karakteri, genişlemek, büyümek ve daha fazla kâr sağlamaktır. Bunun için yapmayacağı şey yoktur. Ve burjuvazi bu kâr hırsıyla sömürüsünü kimseyle paylaşmak istemez.

İşte onun bu evrensel karakteri, yeni sömürgelerin sorunlu egemenlik bileşimi oligarşilerin kaçınılmaz "yönetemez olma" akıbetini şekillendiren en önemli etkenlerden biridir.

Dönemin iktidar partisi AP, özellikle 60'ların sonuna doğru, sömürüden daha fazla pay isteyen ve ekonomik yapıda giderek artan ağırlığını siyasal yapıda da pekiştirmek isteyen işbirlikçi sanayi burjuvazisinin baskıları sonucu onun bir takım taleplerini programına almış, ancak kendi içindeki diğer kesimlerin baskısı nedeniyle bu programını tam olarak yaşama geçirememiştir. Sanayi burjuvazisinin bu durumdan hoşnutsuzluğunu, Koç'un 69 Mayıs'ında hükümetin ekonomi politikasını eleştiren konuşmasında görmek mümkündür.

Öte yandan AP'nin, sanayi burjuvazisinin baskıları sonucu bu kesimin çıkarlarını korumaya yönelik olarak aldığı sanayiyi teşvik önlemleri, ithalatın sınırlandırılması, kredilerde sanayiye öncelik tanınması gibi gelişmeler de, oligarşi içindeki diğer kesimlerin tepkisine neden olmuştur. Oligarşi içindeki kesimlerin uzlaşma döneminde iktidara gelen AP bu uzlaşma yatışmaya döndüğü anda, deyim yerindeyse "iki cami arasında beynamaz" durumda kalmıştır. Uzlaşma bozulduğu anda AP misyonunu yitirecektir.

AP özellikle 69 seçimlerinden sonra, sanayi burjuvazisinin taleplerine daha uygun görünen bir politika uygulamaya çalışmış, ancak bu dönem içinde programına koyduğu ve öteden beri sanayi burjuvazisinin başlıca taleplerinden olan, toprak reformu, emlak ve arsa vergisi gibi önlemler, AP içindeki diğer kesimlerin zaten yoğun olan çelişkilerini patlama noktasına getirmiştir. Sonuçta, oligarşi içinde ekonomik plandaki bu çelişkilerin siyasal üst yapıya yansımasıyla AP içindeki bölünme gerçekleşir.

69 seçimlerinden sonra iktidarı yeniden alan AP Hükümeti'nin hazırladığı bütçenin görüşmeleri sırasında çelişkiler patlamaya dönüşür ve AP içindeki diğer kesimlerin temsilcileri, bütçeye kırmızı oy verirler. 41'ler olarak anılan bu grubun bir kısmı daha sonra AP'den ayrılarak Aralık 70'de DP'yi kurarlar. DP, oligarşi içinde güç kaybetmiş, gerilemiş tekel dışı kesimlerin sözcülüğünü de üstlenmiştir.

Siyasal üst yapıdaki ayrılığın bir ucuda, Necmettin Erbakan başkanlığında AP'den ayrılan bir kısım milletvekiliyle kurulan Milliyetçi Nizam Partisi'dir. 1970 başlarında kurulan MNP, sanayi burjuvazisinin gelişimi karşısında çıkarları zedelenen taşradaki tekel dışı kesimlerin sözcüsü olmuştur. Bu kesimin tekelci burjuvazi ile olan çelişkilerini, kurucusu Necmettin Erbakan şu şekilde dile getirmektedir. "Anadolu tüccarı, kendilerini üvey evlat olarak bilmektedir. İthalat kotalarından aslan payı üç-dört kentin tüccarına ayrılmakta, Odalar Birliği'ni bunlar yönetmektedir… Anadolu bankalarında toplanan mevduatı, Anadolu halkı yatırmakta ama bu para kredi şeklinde büyük kent tüccarına verilmektedir."(8)

Bölünmelerin ardından AP giderek homojenleşen bir yapı kazanmış ve sanayi burjuvazisinin isteklerine daha uygun bir şekle bürünmüş, ancak bölünmeler nedeniyle yürütmenin varlığı zaafa uğramış ve tekelci burjuvazinin istediği dönüşümleri sağlayabilecek güç ve istikrardan uzak hale gelmiştir.

Bir yandan oligarşi içinde bu çelişkiler yaşanırken aynı zamanda artan ekonomik bunalımın bu çelişkileri derinleştirici özelliği, varolan sorunları iyice içinden çıkılmaz bir hale getiriyordu. Ekonomik bunalımın ağırlaştırdığı oligarşi içi

kesimlerin pazardan en fazla payı kapma kavgası, siyasal planda da bir kriz yaratıyordu. Belli bir sınıfı, o sınıf temelinde, o sınıfın nicelik ve niteliğinden hareketle temsil etme şansı olmayan yeni sömürge parlamentoları, emekçi kitleleri aldatarak onların oy potansiyeline dayanmak zorunluluğu ile ve kendi sınıf çıkarlarına uygun gelişmeleri hayata geçirmek kaydıyla yaşamasını sürdürmek çelişkisi içinde -yeni sömürgelerin işbirlikçi yerli egemenlerinin 'mukadderatı' olarak- bocalayıp bunalıyor, sonuçta bunalıma girmeyen tek program emperyalizmin çıkarlarının programları oluyordu.

60'ların sonunda ve 70 yılında tekelci burjuvazinin stoklarının artması, üretimdeki şişkinlik, kapitalizmin kronik hastalığı olan üretimin pazarlanamamasından doğan depresyonu doğurmuş, sanayinin hemen hemen bütün kollarında kapasite kullanımı düşmüş, sanayi sermayenin kullanılamaması durumu ile karşı karşıya kalınmıştı. Ekonominin dışa bağımlı çarpık niteliğine koşut olarak emperyalist sistemin buna eklenen sorunlarının etkileriyle, bunalımın Türkiye'deki yankısı ağırlaşmıştır.

Ödemeler nedeniyle IMF ile 1966 yılından itibaren sorunlar uç vermiş, IMF ödemelerde zorluk çeken Türkiye'ye devalüasyon yapması için baskı yapmaya başlamıştır. 1968 yılına gelindiğinde IMF artık Türkiye'nin ödemeler bilançosunu dengelemek zorunda olduğunu düşünmektedir. Yeni borçlar verebilmesi için, önce bunları ödeyebileceği duruma gelmesini garantiye alacak önlemler alınmasını istemektedir. Ancak IMF'nin bu zorlamaları; 69 yılının seçim yılı olması nedeniyle AP tarafından, kendisine seçimlerde puan kaybettireceğinden ötürü gerçekleştirilemez.

1970 yılında, ülkenin dış ticaret açığı 298 milyon dolara ulaşmıştır. Bu, 1963 yılı hariç, son dönemlerin en yüksek oranıdır. 1970 Mart'ında OECD de Türkiye'ye devalüasyon önerir. Yoğunlaşan dış baskılar sonucunda AP hükümeti bu devalüasyonu yapmak zorunda kalır. Devalüasyonun bir nedeni de ihracatın kolaylaştırılması yoluyla yeni pazarlar bulunmasını sağlamak olmuştur. ülkede ithal ikamesi tıkanmıştır. Stokların artması ve üretimin pazarlanamaması bunun sonucudur. Ekonomide yapısal bir dönüşümün gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İşbirlikçi burjuvazi, ülkede ürettiği malları sanayinin daha cılız olduğu ülkelere satmak istemektedir. 70'lerde emperyalizmin sömürü politikalarının bu eksende olduğu biliniyor.

Sonuç olarak, 70 yılında ekonomik yapının durumu, özellikle sanayi burjuvazisi açısından yeni bir düzenlemeyi şart koşuyordu. Devalüasyonun bir nedeni de budur. Bu şekilde fiyat artışları hızlanacak ve 63 yılında yasallaşan toplu sözleşme ve grev hakkının özellikle 67'den sonra işçi sınıfı tarafından giderek artan bir hızla kullanılmasının sonucu olarak yükselen gerçek ücretlerin, temeli emek yoğun sermayeye dayanan ve bu nedenle yaşamı ucuz iş-gücüne bağlı olan sanayi üzerindeki etkisinin düşürülmesi sağlanacaktır.

Bu koşullarda, yeni düzenlemeleri gerçekleştirebilmek için burjuvazinin tek bir şansı vardır: "suskun" bir toplumsal zemin…

61 Anayasası'nda, işçi sınıfının ve tüm emekçi kesimlerin lehine olan bazı maddelerin değerlendirilmesinin etkisiyle,

toplumsal zeminde giderek yükselen örgütlenme ve mücadele olgularının, burjuvazinin programını rahatça uygulamasına engel olacağı görülüyordu. Bu nedenle yürütmenin gücünün artırılması, siyasi zor kullanılarak 60'lı yıllar boyunca yükselen toplumsal muhalefetin bastırılması gerekiyordu.

12 Mart'ta açık faşist diktatörlüğe başvurulmasında oligarşi içi çelişkiler oldukça önemli bir yer tutmakla birlikte, belirleyici ana neden değildir. Toplumsal koşullar oligarşi açısından uygun olsaydı iç çelişkilerin çözümü, 12 Mart'a gerek kalmaksızın, ekonomik planda uzun bir sürece yayılabilir ve bir dönüşüm sağlayabilirdi. Ancak bu dönemde emekçi halk kitlelerinin düzene karşı mücadelesi ülkede ilk kez yeni boyut ve nitelikler içinde gelişmeye başlamış, emekçi kitlelerde örgütlenme ve mücadele bilinci yükselmiş ve sosyalizm giderek artan ölçüde taraftar bulmaya başlamıştı.

60'lı yıllar boyunca Türkiye'de sanayi burjuvazisi gelişirken, burjuvazi aynı zamanda karşıtını geliştirmiş, yani Marx ve Engels'in deyimiyle, burjuvazi aynı zamanda kendi mezar kazıcılarını, proletaryayı da yaratmış ve geliştirmişti.

Sanayi gelişirken ülkedeki pre-kapitalist ilişkileri de çözer. Türkiye'de sanayinin 50'lerden 70'lere kadarki gelişimi, tarım kesimindeki pre-kapitalist ilişkilerin belli oranlarda (Türkiye gibi yeni sömürge bir ülkede pre-kapitalist ilişkilerin mutlak anlamda çözülmesinden sözedemeyiz. Bunu ancak demokratik halk devriminin zaferi sağlayacaktır.) çözülmesine yol açmış, bunun yanı sıra, eskiden toprağın ekilebilmesi ve ürünün kaldırılması için el emeğine daha çok gereksinim duyulurken, tarımda makineleşmeyle birlikte çok sayıda köylü işsiz kalmış, bu da kırdan kente göçü hızlandırmıştır.

1960'ta kentin nüfus oranı %25.2, kırsal nüfus %74.8 iken 1970'te bu oran kentlerde %35.7 olmuş, kırda ise %64.3'e düşmüştür. Kırdan kente göç, sanayi için artan iş-gücü gereksinimini karşılarken, aynı oranda proletarya da nicel olarak gelişmeye devam etmiştir. 1960-72 yılları arasında, tarımda çalışan nüfus oranı %79.9'dan %67.8'e düşmüş, sanayide ise %8.3'ten %10.6'ya yükselmiştir. (9)

İşçi sınıfının nicel gelişimine oranla, başlangıçta oldukça ağır gelişen siyasal bilinç düzeyi, 60'ların sonlarına doğru, sendikal örgütlenme olanaklarının sağladığı görece elverişli zeminde yükselmeye başlamıştır. Revizyonist DİSK'in ortaya çıkmasıyla o zamana değin sermaye çevrelerinin güdümünde olan Türk-İş'in sarı sendikacılığının giderek güç kaybetmeye ve etkisini yitirmeye başlaması, hızlanan gelişimin bir göstergelerindendir.

Sarı sendikacılık, işçi sınıfını siyasal bilinçten yoksun bırakarak, işçi sınıfının mücadelesini düzen sınırları içinde tutmak için, burjuvazi tarafından kullanılan önemli bir araçtır. Ülkemizde 67 yılında DİSK'in kurulmasına kadar, Türk-İş'in etkinliğinde gelişen bu sendikasızlaşma, Türk-İş'in Amerikan kaynaklı "partiler üstü politika" anlayışını empoze etmeye çalışması nedeniyle işçi sınıfının kendi sendikası aracılığıyla siyasal bir baskı gücü olmasını engellemiş, tam tersine sendika sermaye yanlısı güçlere destek olmuştur.

Türk-İş üst yönetiminin ABD emperyalizmi ile ilişkilerine bir çok örnek verilebilir. 60-70 yılları arasında, Türk-İş'in AID kanalıyla sağladığı ABD çıkışlı "yardım"ların

tutarı, aynı dönemdeki diğer toplam aidat hasılatına eşit düzeydedir. Türk-İş yöneticilerinin Amerika ziyaretlerinin yoğunluğu ve niteliği de bilinen bir gerçektir. CIA ajanlarına yataklık ettiği bilinen AIFLD, AID, AFL-CID gibi kuruluşlarla olan yakın ilişkileri, Türk-İş'in "emekten yana" karakterini kolayca gözler önüne sermeye yeter.

..13 Şubat 1967'de Türk-İş'ten ayrılan Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş, Gıda-İş ve Zonguldak Maden-İş tarafından DİSK'in kurulmasına kadar geçen süre içinde sendikal alanda varolan Türk-İş egemenliği, işçi sınıfının sendikal mücadelesinin düzene yedeklendiği yıllar olmuş, Türk-İş sarı sendikacılığın "mükemmel" bir örneğini sergilemiştir. Örneğin: 10 Mart 1965 yılında greve giden Zonguldak Maden işçileri'nin karşısında, bu grevin komünistler tarafından yöneltildiğini söyleyerek hükümetin tarafını tutuyordu. Bu durum, Türk-İş'in sermaye yanlısı politikasının tipik bir örneğidir. Bunun yanı sıra dönemin Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç da AP kökenlidir ve Komünizmle Mücadele Derneği'nin kurucuları arasındadır.

Ancak, 1967 yılında Türk-İş'ten kopan ilerici-demokrat çevrelerin oluşturduğu DİSK'in kuruluşu, sendikal alanda yeni bir görünüm yaratmaya başlamıştır. DİSK kurulduğu andan itibaren kısa sürede büyük bir gelişme göstermiş, kurulduğu sırada 40.000 olan üye sayısı 70 yılında 100.000'e ulaşmıştır. Ancak DİSK'in gücü yalnızca üye sayısıyla ölçülemez. Nicel gücü Türk-İş'e oranla zayıf olsada, işçi sınıfı içinde giderek artan ölçüde prestij kazanmıştır.

DİSK'in gelişimi, sarı sendikacılık geleneğini kırması, sermaye çevrelerini rahatsız etmeye başlar. Olay yalnızca yasaların çerçevesini kırmaktan ibaret değildir. İşçi sınıfının siyasal bilinç düzeyi eskiye oranla oldukça yükselmiş ve mücadelesi yer yer düzen sınırları dışına da taşmaya başlamıştır. Bu gelişmeler karşısında duyduğu huzursuzlukla sermaye çevrelerinin partisi AP, 1970 yılında 1317 sayılı yasa ile 274-275 sayılı Sendikalar ve Toplu Sözleşme ile ilgili yasalarda yapmak istediği değişiklikle, özelde DİSK'i yoketmek genelde de işçi sınıfının giderek gelişen mücadelesinin önüne bir set çekmek amacıyla harekete geçer.

Tasarının 12 Haziran'da onaylanması ve yasaya karşı önlem alınması için Cumhurbaşkanlığına yapılan başvuruların da sonuçsuz kalması üzerine 15 Haziran 1970 günü İstanbul ve Gebze'deki bazı büyük fabrikalarda genel grev başlar. Genel grevle başlatılan gösteri yürüyüşünün önü, Kartal kavşağında kesilmek istenir, ancak burada tanklar tarafından kurulan barikatı da aşan işçiler, ortakları arasında, Demirel'in yolsuzluk iddialarına hedef olan kardeşi Hacı Ali Demirel'in de bulunduğu Haymak Döküm Fabrikası'nda karşılarına silahlı koruyucular çıkması üzerine burayı tahrip ederler. Aynı gün Alibeyköy ve Silahtarağa bölgesinde de grev ve yürüyüşler olmuştur.

Grev ve protesto gösterilerinin boyutu, 16 Haziran sabahı daha da yükseliyor ve işçilerle polis arasında yoğun çatışmalar çıkıyordu.

Olayların ulaştığı bu boyut üzerine İstanbul ve Gebze'de sıkıyönetim ilan edildi.

15-16 Haziran İşçi Hareketi, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele bilincinin ulaştığı düzeyi göstermesi açısından dönemin en önemli olayıdır. Hareketin kendiliğindenci yanı ağır basan niteliği ise, işçi sınıfının düzene karşı tepkisinin artık oldukça ileri boyutlara vardığını, patlama noktasına geldiğini ve bunun politik bir önderliğe kavuşması halinde giderek büyüyen bir volkana dönüşerek burjuvazinin kanlı saltanatını tehdit edeceğini gösterir.

Bu yönüyle 15-16 Haziran, ülkedeki sömürü düzeninin egemen kesimlerinin korkulu düşlerini, ete-kemiğe bürünmüş olarak gördükleri günler olmuştur. Korkulu düşlerini canlı olarak yaşayan sermaye çevreleri, olaylara gereken ölçüde sert müdahale yapılmadığını, yumuşak davranıldığını ve tedbirsiz olunduğunu söyleyerek, AP Hükümeti'ni suçlamışlardır.

15-16 Haziran direnişinin önemli bir diğer özelliği de, DİSK'in kapatılması anlamına gelecek yasaya karşı protesto hareketlerine katılan işçilerin önemli bir kısmının Türk-İş üyesi işçiler olmasıdır. Direnişe katılan 168 işyerinin 121'inde Türk-İş'e bağlı sendikalar sözleşme yapmıştır. Ölen üç işçiden ikisi, ağır yaralı 30 işçiden 22'si Türk-İş'le sözleşmeli işçilerdir. Bu durum, bir yandan işçi sınıfının birleşme ve dayanışma koşullarını, proletaryanın evrensel niteliğini vurgularken diğer yandan da tüm işçilerin düzene karşı hoşnutsuzluğunun vardığı boyutları göstermektedir.

Burjuvazi, 15-16 Haziran olaylarının ciddiyetini ve kendisi açısından yarattığı tehlikeyi görmüş, olayı bir "ihtilal provası" olarak nitelemiştir. Hareket tek başına düzeni sarsacak güçte değildir elbette, ama kısa sürede tüm ülkeyi sarsacak bir mücadelenin habercisidir.

özellikleri nedeniyle, daha başlangıçta gelişim olgunlaşmadan ve politik bir önderlik altında örgütlü bir nitelik kazanmadan ezilmesi kaçınılmazdır. Bu anlamda, 15-16 Haziran Direnişi, burjuvazi için bir "uyarı", işçi sınıfının daha işin başında olduğunun, ama harekete geçtiğinin ve bunun daha da gelişeceğinin göstergesi olmuştur. Burjuvazi için bu yeterli veridir ve ülkeyi 12 Mart'a taşıyan nedenlerin başında gelir.

15-16 Haziran İşçi Direnişi, 60'ların sonlarında giderek yükselen bir ivme kazanarak dönem boyunca süren işçi sınıfının mücadelesinin, düzen sınırları dışında gelişen en önemli örneğidir. Bu nedenle ayırt edici özellik taşır. İşçi sınıfı henüz kendisi için bir sınıf olma özelliği kazanmamış olsa da, 15-16 Haziran bu durumun verilerini yakalamasının, mücadelenin ulaştığı boyut, burjuvaziye artık kendisi için "dikensiz gül bahçesi" kalmadığını gösterir.

Burjuvazi bu duruma tepkisini özellikle 15-16 Haziran Direnişi'nden sonra sık sık yinelemiş, AP hükümetini tedbirsiz ve yumuşak davranmakla suçlamış, olaylara daha gelişmeden ciddi bir müdahalede bulunmasını istemiştir. Ancak var olan yasalar ve sivil bir siyasi iktidarla bunu önlemek olası değildir. Kaldı ki sorunlarıyla uğraşmaktan zayıf düşmüş bir AP işbaşındadır.

Toplumsal muhalefetin yükselişi, toplumun her kesiminde kendini hissettirmektedir. Artık köylülük Cumhuriyet tarihinde rastlanmadık bir hareketlilik içindedir.Bunların birkaç örneğini vermek gerekirse:

Şubat 69'da İzmir'in Atalar ve Güllüce köylerinde, köylüler hazineye ve özel mülkiyete ait toprakları işgal ediyor, 600 kişilik bir işgal komitesi kurarak, toprağı kendileri için sürmeye başlıyorlardı. Nisan 69'da Söke'de, yöredeki köylerin halkı birleşerek Toprak Reformu ve Bağımsızlık Mitingi düzenliyorlardı. Eylül 68'de pamuk alım fiyatlarını protesto için 7 köy halkı 600 traktör ile Ankara, Adana, Mersin yolunu iki saat trafiğe kapatıyor, olay ancak askeri birliklerin müdahalesiyle önlenebiliyordu.

Temmuz 70'de Karadeniz'de fındık ve çay alım fiyatlarının yetersiz bulunması nedeniyle Ordu'da yapılan gösterilerde çatışma çıkıyor, çok sayıda yaralı ve bir ölü veriliyordu.

Öte yandan Ağustos 69'da Kürdistan halkının durumunu dile getiren mitingler yapılıyor, yöredeki Kürt halkında mücadele bilinci gelişme gösteriyordu. Türkiye Kürdistan'ındaki hareketlenmeyi komando birliklerinin arama bahanesiyle yaptıkları 70 İlk baharı'ndaki büyük operasyonlar izliyor, yöredeki Kürt halkına gözdağı vermek amacıyla baskı yapılıyor, dayak atılıyordu. Ancak operasyonlar, ilerici-demokrat kesimlerde büyük bir tepki yaratıyor, bu da daha fütursuzca davranılmasını bir ölçüde engelliyordu.

Özellikle 60'ların sonunda, köylülük bunlara benzer sayısız eylemle düzene karşı toplumsal muhalefetin içinde yer alıyordu. Bu eylemler başlangıç olarak düzeni tehdit eden

boyut ve niteliklerde olmasa da, gitgide yayılıyor, genişliyordu. Başarıya ulaşan toprak işgalleri ve diğer eylemler, başka yörelerdeki köylüleri de hareketlendiriyor düzene karşı örgütsüz de olsa bir siyasal uyanışın kıvılcımı oluyordu.

Bunun dışında, demokrat ve aydın kesim arasında, sosyalizmin prestijinin giderek yükselmesi, gençliğin anti-emperyalist hareketleri, memurlar (özellikle öğretmenler) içinde devrimci örgütlülüğün yayılması gibi gelişmeler vardır. Bu gelişmeler, başlangıçta oligarşi için ciddi bir tehdit oluşturmasalar ve burjuvazinin maddi çıkarlarını fazla zedelemeseler de, gelecek için ciddi tehlike sinyalleri çalmaktadır.

Üniversite gençliği arasında DEV-GENÇ'in giderek güçlenip, kabuğunu yırtarak emekçi kitlelerle kaynaşmaya başlaması ve ardından Türkiye halklarının öncü örgütü THKP-C'nin, politik önderliğe aday bir parti olarak kamuoyuna kuruluşunu ilan etmesi, oligarşinin kendi iç bunalımını yaşadığı, toplumsal muhalefetin giderek yükseldiği bu yıllara rastlamıştır.

Bu dönemde, ülkede sosyalizm adına revizyonizmin, pasifizmi ve teslimiyetçiliği yaşattığı, oldukça dar çevrelerde bir kısım entelektüelin sosyalizm adına yaptıkları gevezeliğin yerini, revizyonizmin, pasifizmin ihanet çemberini kıran bir savaş örgütü olarak THKP-C'nin alması, Türkiye Devrimi'nin de en önemli olaylarından biridir. Çünkü ilk kez ülke gerçekleriyle buluşan, tarihsel, ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların devrimci yanıtını somutlayan görüş, örgütlenme ve pratiği maddileştiren bir oluşum ülke gündemine girmiş bulunmaktadır.

60'ların sonlarında, bir yandan oligarşi içi çelişkiler had safhadayken, düzene muhalif tüm kesimleri saran toplumsal hareketlilik, yaşanan siyasal bunalımın diğer boyutu oluyordu. Ve açık faşizmi esas olara bu boyut belirliyordu. Ezilen kesimlerin, en sıradan yaşam hakları için yürüttükleri mücadele ve yer yer elde ettikleri başarılar, sermaye çevrelerinin zaten tatmin olamadıkları pazardan elde ettikleri payı azaltıyor, bu da yaşanan siyasal krize burjuvazi için yeni bir tehdit ekliyordu. Bundan en çok huzursuz olan kesim de işbirlikçi sanayi burjuvazisiydi.

Emekçilerin mücadeleleriyle asgari de olsa bazı ekonomik haklarını elde etmeleri, yeni sömürge burjuvazilerinin gündemden inmeyen tatminsizlikleri dolayısıyla krizlerini derinleştirmeye yetiyordu. Öte yandan emperyalizmi doyurmak zorunda oluşları nedeniyle emekçi halklara daha fazla yüklenmeleri ise kitlelerin basıncını yükseltiyor, bu durum "yönetenlerin yönetemez, yönetilenlerin yönetilemez olması", "sürekli devrimci durum" esprileriyle ifadesini bulan yeni sömürge gerçeğini tanımlıyordu.

Emperyalizmle bağımlılık ilişkileri içindeki yeni sömürge bir ülkenin sanayileşmesi, daha önce de belirttiğimiz gibi, ekonomik gelişmenin doğal yasalarıyla uyumsuz ve çarpık olduğu için işbirlikçi burjuvazinin önünde sürekli bir dizi önemli sorun dikilir. Ülkedeki iç pazarın ekonomik yapının sözkonusu niteliği nedeniyle dar ve sınırlı olması, üretilecek malın üretim ölçeğinin sınırlı tutulmasına yol açar. Bu da kaçınılmaz olarak maliyetin yüksek olmasını getirir. Üretim teknolojisinin geriliği ve maliyetin

yüksekliğinin yarattığı sorunlardan dolayı, burjuvazinin ürettiği maldan kâr edebilmesi için tek şansı; ucuz, daha ucuz iş-gücüdür. Ülkedeki yatırımların emek-yoğun sermayeye dayanması da ucuz emeğe duyulan gereksinimi artıran diğer bir etkendir.

Sorunun başka bir boyutu ise, burjuvazinin gelişme ve palazlanma döneminde olmasıdır. Burjuvazi, evrensel karakteri gereği, gelişme ve palazlanma evresinde bu gelişimine engel olarak gördüğü hiçbir şeye tahammül edemez. Bütün dünyadaki sınıf savaşları tarihi, bunun örnekleriyle doludur. Burjuvazi, gelişim evresinde işçi sınıfının en doğal yaşam talepleriyle yürüttüğü mücadelesini kanla bastırmıştır. Amerikan işçi sınıfının 1 Mayıs 1877'de 8 saatlik iş-günü için yürüttüğü mücadelenin burjuvazinin ölüm kusan silahlarıyla bastırılması, bu durumun simgesi olmuştur. Paris Komünü de bunun ilk örneklerinden biridir.

Ülkemizde 61 sonrasının nispi demokratik ortamının da etkisiyle giderek yükselen işçi sınıfının ekonomik karakterdeki mücadelesi, 60'ların sonunda hızla yükselen bir ivme kazanmış, dönem boyunca yürütülen mücadele belli kazanımlar elde edilmiştir. Özellikle 63 yılında sendikaların grev ve toplu sözleşme hakkını kullanmaya başlamasıyla, sendikalı işçilerin gerçek ücretlerinde belirgin bir yükselme olmuştur.

ortalama nakdi ve reel ücretler (10)

Yıllar	Ortalama Ücret	İst Geçinme İndeksi	Ortalama Ücret İndeksi	Reel Ücret	Yıllık Satışlar
1963	17.91	100.0	100.0	100.0	–
1964	19.50	102.2	108.8	106.4	6.4
1965	21.61	108.4	120.6	111.2	4.5
1966	23.53	113.1	131.1	131.3	4.3
1967	25.84	120.0	144.2	120.1	3.5
1968	28.22	125.0	157.5	126.0	4.9
1969	32.13	131.2	179.1	136.5	8.3
1970	35.32	143.2	197.3	137.6	0.8
1971	39.32	167.8	218.5	130.8	5.1

Yukarıdaki istatistikte de görüldüğü gibi 1963 ve 69 yılları arasında ücretlerde belirgin bir yükselme olmuş, krizin büyüdüğü ve devalüasyonun yükseldiği, hayat pahalılığının arttığı 70 yılında bu artış durmuş, nihayet 12 Mart açık faşizmiyle işçi sınıfının yıllar süren mücadelesi sonucunda elde ettiği kazanımlar hızla gerileme sürecine sokulmuştur.

1969 yılı işçi sınıfının bu mücadelesinin önemli kazanımlar elde ettiği bir yıl olmuş, sürekli artan grev ve direnişler, genişleme ve nitelik kazanma potansiyelini somutlaştırmıştır. 70 yılı ise burjuvazinin durumunun iyice sarsıldığı ve kendine

göre önlemler aldığı bir yıl olması açısından, 12 Mart dönüşümünü hazırlayan krizin zirvede olduğu yıllardır. Oligarşi, işçi sınıfının bu gelişiminin kendisi için yarattığı tehlikenin farkındadır, ancak dizginleri elinde tutamamaktadır.

Burjuvazinin 61 Anayasası'nda yer alan işçi sınıfının lehine sayılabilecek maddelere yönelik olarak hoşnutsuzluğu giderek artan bir biçimde hissettirmesi de bu nedenledir. 12 Mart açık faşizminin generallerinden Memduh Tağmaç'ın şu sözlerinde, toplumsal muhalefetin yükselişinin, 12 Mart'ın oluşumundaki rolünü görebiliriz. Memduh Tağmaç, 12 Mart öncesi bir Milli Güvenlik Kurulu toplantısında; "… Sosyal hak arama eğilimlerinin ekonomik gelişmelerin çok ilerisine geçmesi karşısında, milli nizamın korunabilmesi için Anayasa'da değişiklik…" yapılması gerektiğini söylüyordu.

Toplumsal muhalefetin yükselişinin yanı sıra 70 yılında THKP-C ve THKO tarafından başlatılan silahlı mücadele ve politikleşmiş askeri savaş, düzene karşı mücadeleye yeni ve son derece ileri bir boyut kazandırıyor, silahlı mücadeleyle ilk kez tanışan burjuvazi büyük bir korkuya düşerek, derhal önlem alınmasını istiyordu.

Bir yandan oligarşi içi çelişkilerin iyice keskinleşmesi, öte yandan bu çelişkiler yaşanırken yapılacak düzenlemelerin toplumsal yapıda yol açacağı alt-üst oluşların güçlü bir yürütme gerektirmesi nedeniyle, AP tekelci burjuvazi açısından güven vermemekteydi. Verili tüm koşullar, tekelci burjuvazinin önünün açılması için yeni bir düzenlemeyi gerektirmekteydi. Ancak bunun var olan sivil siyasal iktidar ile gerçekleşmesi imkansızdı.

70 yılında ithal ikamesinin açmazlarıyla tıkanan ekonomi de yeni bir programa gereksinim duyuyordu. Ekonomideki yeni bir düzenleme ise toplumsal yapıda derin yaralar açacak, halkın muhalefeti daha da yükselecekti. Bütün bunları zaafa uğrayan yürütmenin yeniden ve güçlü bir şekilde yapılandırılması yolunda tek bir seçenek kalıyordu: "Devletin ve düzenin koruyucusu" ordunun devreye girmesi.. Yaşanan bu ekonomik ve siyasal kriz hiç kuşkusuz uluslar arası düzeyde yaşanan ve 3. Bunalım Dönemi bölümünde işlediğimiz gibi açığa çıkmaya başlayan dünya ekonomik ve siyasal depresyonundan bağımsız olarak ele alınamaz.

12 MART AÇIK FAŞİZMİNİN DÜNYA ZEMİNİ

12 Mart'ı dışardan çevreleyen koşulların ana çizgisi, emperyalizmin içine düştüğü depresyondur. "Emperyalistler arası çatışma" ve "Emperyalizm ile dünya halkları arasındaki çatışma" bölümlerinde değindiğimiz gibi, 1970'li yıllara gelindiğinde emperyalistler arası entegrasyonda derin çatlaklar oluşmuş ve ekonomik, siyasal, toplumsal bir depresyon gündeme gelmişti.

2. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin hegemonyasında oluşan entegrasyonun kapsamı içinde, diğer emperyalist ülkelerin de kendilerini toparlamaları ve dünya pazarlarındaki paylarını artırmaya başlamalarıyla amansız bir rekabet başlamıştı. Dolayısıyla, Bretton Woods Konferansı'nda oluşan para sisteminin ve kurallar bütünün tıkanması ve 1967'den başlayarak çözülmesi sonucu doğdu. Bu süreç, 1971 yılında sistemin yıkılması ve daha çok bir kümelenme anlamına gelen, dolayısıyla da emperyalistler arası rekabeti daha da derinleştiren yeni bir para sisteminin oluşturulmasıyla tamamlandı.

Aynı dönem, savaş sonrasında yeni sömürgeciliğin bir biçimi olarak, kapitalizmin belli ölçülerde geliştiği ülkelerde bir iç pazar yaratmak, işbirlikçiler eliyle o iç pazara yönelik üretimde bulunmak ve yine işbirlikçiler eliyle o iç pazar içinde tekelleşmek anlamına gelen ithal ikamecilik tıkanmaya başlamıştı. Yaratılan iç pazarlar doyuyor ve emperyalizm işbirlikçi burjuvazi eliyle üretimini pazarlayamaz hale geliyordu.

Öte yandan Vietnam'a müdahale, ABD için giderek ağırlaşan bir yenilgiye dönüşmekteydi. Bu savaşla emperyalizmin yenilmez olmadığı bir kez daha kanıtlanıyor ve dahası ABD hegemonyası ciddi bir tokat yiyordu. Böylece ABD'nin hegemonyacılığında oluşan entegrasyon içi siyasal dengeler sarsılmaya başlamıştı. Yine bu savaş, ABD de dahil olmak üzere tüm dünya kamuoyunu emperyalist saldırganlığa karşı hareketlendirmekteydi.

Ekonomik ve siyasal düzeyde yaşanan bu gelişmeler toplumsal düzeyde de ses buluyor, işsizlik yaygınlaşırken, kültürel çöküntü toplumu depresyona itiyordu. Ulusal kurtuluş hareketlerinin dalga dalga tüm dünyaya yayılması, emperyalizm açısından süreci ağırlaştıran bir başka etmendi.

Emperyalizm sorunların çözümünü her zaman olduğu gibi dünya halklarının sırtına yükleme yolunu seçti. Yeni sömürgeciliği ağırlaştıran uygulamaların başlamasıyla, emperyalizmi sarsan ekonomik, siyasal ve toplumsal depresyon yeni sömürgelere aktarılmış oluyordu. Nitekim bu dönemde, birçok yeni sömürgede açık faşist uygulamaların gündeme gelmesi bir rastlantı değildir.

Türkiye'de 70 yılına gelindiğinde, üretimdeki şişkinlik, artan stoklar ve üretimin pazarlanamamasından kaynağını alan bunalım, kendini iyice belli etmekteydi. İthal ikameci

sanayileşme tıkanmıştı ve yeni bir dönüşüme gereksinim duyulmaktaydı. Bu dönüşüm ise, Türkiye'nin emperyalizm için bir ara halka haline gelmesi ve ülkede işbirlikçi sanayi tarafından üretilen malların, sanayileşmesi daha geri olan ülkelere satılması ile sağlanabilirdi. Bu yolla hem sanayinin bağımlı niteliği nedeniyle ve kâr transferiyle emperyalizmin çıkarları korunacak hem de ülkedeki işbirlikçi burjuvazinin sorunları belli ölçülerde çözüm bulacaktı. (11)

Bu tür bir dönüşüm için, ülkedeki sanayinin niteliği nedeniyle, en fazla gereken şey ucuz emektir. Ne var ki 60'lı yıllar boyunca yükselen toplumsal muhalefet, bu dönüşümün önünü tıkamaktadır.

Daha önce, parlamenter sistemdeki tıkanma ve AP Hükümeti'nin (ülkede yaşanan Oligarşi içi çelişkiler dolayısıyla) acz içinde olması nedeniyle, yürütmenin gücünün zaafa uğramış olduğundan sözetmiştik. ABD emperyalizmi de bu durumdan endişelenmekte ve coğrafi konumundan ötürü Ortadoğu'daki stratejik çıkarları açısından önem taşıyan Türkiye'nin denetimden çıkmasından kaygı duymaktadır.

Bu durumu eski ABD cumhurbaşkanlarından General Eisenhower'in cenaze töreninde bulunmak için ABD'ye giden Demirel'le, dönemin ABD Başkanı Nixon'un Beyaz Saray'da 1 Nisan 1969'da yaptıkları görüşmenin tutanaklarından izleyelim.

"(…)

Demirel: Kalkınma, komünizmin karşısında en önemli çarelerden biridir. Eğer bunda başarılı olunursa, her şey çok düzgün gidecektir. Olunmazsa problemler çıkacaktır.

Türkiye bu yönde iyi bir örnektir ve Türkiye başarıya ulaşacaktır.

Nixon: Türkiye kalkınmada büyük başarılar göstermiştir.

Demirel: Umuyorum ki Türkiye, 6-7 yıl içinde, yardım alan bir ülke olmaktan çıkıp, yardım eden bir ülke durumuna gelecektir.

Nixon: Genç kuşaklar fevkalade sabırsız. Zamanın yeterli gelip gelmeyeceğinden kaygım vardır.." (12)

Bu konuşmada Nixon, Türkiye'nin iç siyasi ortamındaki istikrarsızlıktan ve bunun karşısında yürütmenin gücünün zaaf içinde olmasından duyduğu kaygıyı belirtmiştir. Nixon'un bu kaygıyı duyması için yeterli veriler vardır. Özellikle 60'lı yılların ikinci yarısı, ülkedeki sömürü düzenine karşı toplumsal bir muhalefetin yükselişinin yanı sıra, anti-ABD, anti-emperyalist bilincin ve eylemin yükseldiği yıllar olmuştur.

1965 seçimlerinden sonra, TİP'in parlamento içinde, devrimci ve demokrat güçlerin parlamento dışında yürüttüğü muhalefet sonucu, toplumda giderek gelişen bir anti-ABD eğilim gözleniyordu. Özellikle ABD ile gizli olarak imzalanan ikili anlaşmalardaki küçültücü maddelerin teşhir edilmesi sonucu, toplumda büyük bir tepki oluşuyordu. Bu maddelere göre Türkiye'de kurulan üslere, Türk komutanları bile giremiyor, ama aynı zamanda üsleri dışardan koruma ve bekleme görevi Türk askerine veriliyordu. Ayrıca, üslerin bir kısmının temizliğini yapmak, Türk askerinin göreviydi.

Bu ve benzeri konularda yürütülen anti-ABD muhalefetin baskısı sonucu, (ve daha önce yaşanan Johnson mektubu olayındaki tepkilerin boyutunun bu olaylarla daha da

yükselmesinin etkisiyle) dönemin iktidarı AP bu anlaşmaları yeniden gözden geçirmek ve yeniden düzenlemek zorunda kalmıştı.

Doğaldır ki, bu gelişmeler ABD'yi gittikçe daha fazla rahatsız etmeye başlıyordu. Adana'dan havalanan U-2 uçaklarının -bu dönemde hem toplumsal muhalefetin hem de Sovyetler Birliği ile belli bir düzeyde gelişen ekonomik ve diplomatik ilişkilerin etkisi sonucu- kalkışının yasaklanması da, iki ülke arasındaki ilişkilerde belli bir soğumaya neden oluyordu.

Devrimci gençlerin yürüttüğü anti-ABD eylemler giderek yükseliyor, kamuoyunu bu yönde duyarlı kılıyordu. 1967 Ekim ayının ilk günlerinde, İstanbul'u ziyaret eden 6. Filo aleyhine büyük gösteriler yapılıyordu. 23 Kasım'da da, o günlerde ortaya çıkan Kıbrıs sorunu üzerine gelişen Türk-Yunan anlaşmazlığında arabuluculuk yapmak üzere ABD başkanının Ankara'ya gönderdiği özel temsilcisi C. Vance'in uçağı, gösteriler nedeniyle Esenboğa havaalanına inemiyor, Mürted askeri alanına inmek zorunda kalıyordu.

68 yılında bu tavırların çapı genişliyor, 6. Filo'ya karşı geniş bir katılımla yapılan gösterilerde polisle çatışma çıkıyor, 6. Filo'nun askerleri taşlanıyor, bazıları denize atılıyordu. Olayda Amerikalılara ait araçlar tahrip ediliyordu.

69 Ocak ayında da, ABD büyükelçisi CIA ajanı ve Vietnam savaşındaki pasifikasyon hareketlerinin kuramcısı Kommer'in arabası ODTÜ'de yakılıyor, bu olay ABD'de büyük bir yankı yaratıyordu. Gelişmeler, toplumsal muhalefetin bastırılması ve ülkede "daha" kararlı bir ABD yanlısı yönetimin kurulması eğilimini güçlendiriyordu.

Bunların yanı sıra dönemin NATO'cu iktidarı AP'nin, ülke sermaye gruplarının çıkarları için izlediği pragmatist dış politika nedeniyle, yer yer ABD emperyalizminin ekonomik ve siyasal çıkarlarına ters düşebilmesi, ABD emperyalizmini rahatsız eden bir başka olgu olmuştur.

Sermaye çevrelerinin partisi AP, bu dönemde temsilcisi olduğu sınıfların gereksinimi olan bazı büyük yatırımlar için batılı ülkelerden kredi sağlayamayınca, kendisine bu olanakları oldukça elverişli koşullarda sağlayan SSCB'ne yönelmiş ve iki ülke araısında bu temelde başlayıp giderek yakınlaşan ilişkiler, ABD açısından kaygı nedeni haline gelmiştir. AP iktidarının 7 büyük tesisin yapımı için Sovyetler Birliği ile anlaşması karşısında, dönemin ABD yönetimi kuşku ve kaygılarını yüksek sesle ifade etmeye başlamıştır.

Yine aynı biçimde hükümet ülke burjuvazisinin büyüme, gelişme hırsını yanıtlayabilmek için ülkede üretilen mallara dış Pazar bulabilmek arayışı içine girmiş ve bu anlayışla Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Ekonomik planda sıçramalı bir gelişme izleyen petrol zengini Arap ülkelerinde ulusal gelir ve toplumsal gelişme düzeyi arasındaki uçurum nedeniyle, bu ülkelerin egemen sınıfları, kendi ülkelerinde yapılacak yatırımlar için ülke kapılarını dış sermayeye açmışlar ve oldukça "iştah açıcı" bir Pazar haline gelmişlerdi. Bu ülkelerle olan coğrafi yakınlıkla birlikte tarihsel, dinsel, sosyal ilişkileri de göz önüne alırsak, Türkiye burjuvazisi için bu dönemde Ortadoğu'ya yönelme arzusu son derece doğaldı.

Bu girişim ABD açısından, ekonomik planda önemli bir sorun olmasa da , dönemin duyarlı siyasal koşulları nedeniyle, yanlış bir zamanlamadır. ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları gereği İsrail'i desteklemesi, İsrail ile Arap ülkelerinin yaşadığı büyük gerilim dolayısıyla, emperyalist kapitalist sistemin stratejik planları içinde bir ileri karakol görevi taşıyan Türkiye, ABD'nin istemleri ve kendi ekonomik çıkarları karşısında "kilise ile cami arasında" kaldığını somut olarak görür.

Arap ülkeleriyle geliştirilen ilişkiler, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını Ortadoğu bunalımı nedeniyle ciddi şekilde tehdit etmeye başlamıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki durumu açısından Türkiye önem taşımaktadır. Türkiye'deki ABD askeri üsleri, bir yandan sosyalist sisteme karşı bir ileri üs olarak değerlendirilirken bir yandan da ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik amaçları doğrultusunda gerektiğinde müdahale etmek için bir sıçrama tahtası olarak elde tutulmaktadır. Bunun bir örneğini, 14 Temmuz 1958'de İncirlik'ten havalanan paraşütçü birliklerinin, Lübnan'da başlayan ve ABD çıkarlarına ters düşen ayaklanmanın bastırılmasında kullanılması durumu oluşturmaktadır.

Türkiye'nin NATO'ya alınması ve Bağdat Paktı'nın kurulması (sonradan CENTO), temelde hep emperyalist-kapitalist sistemin Ortadoğu'daki çıkarlarının savunulması eksenine oturmuştur. Türkiye'nin ABD emperyalizmine ters düşen bir Ortadoğu politikası izlemesi, doğaldır ki ABD'nin tepkisine yol açacaktır. Bunlara bakarak "bu nasıl bağımlılık ilişkisi, nasıl emperyalizme göbekten bağımlı bir ülke?" diye sorulabilir. Ne var ki:

Emperyalizme bağımlılık ilişkileri, yeni sömürgeler açısından farklılıklar taşır. Bu ilişkileri tek tip, kuklacı ve kukla ilişkisi olarak

değerlendirmek, Türkiye'deki egemen sınıfların tüm tutumlarını, ABD'nin elindeki "iplerle" ve "düğmelere basarak" yönettiğini düşünmek,iç ve dış siyasi konjonktürün birbirlerine olan etkilerini görmemek, bağımlılık ilişkilerini karikatürleştirmektir. Emperyalizme "göbekten bağımlılık"tan söz edilse bile, zaman zaman yeni sömürgelerdeki egemen güçlerle, emperyalizmin çatışan çıkarları birbirini yanıtlayamayabilir. Yeni sömürge egemenleri kendi çıkarlarını ön plana alarak, emperyalizme ters bir politika izleyebilirler, en azından bunun görece sınırlarını zorlayarak olanaklarını ararlar.

Ancak yeni sömürgelerin bu eğilimleri hiçbir zaman sonuca ulaşamaz. Ekonomisi dışa bağımlı olan bir yeni sömürgede bağımlılık ilişkileri içinde olduğu emperyalizmin uygulayacağı kredileri kesme, ekonomik ilişkilerde yaptırımlar, ülke sanayisinin muhtaç olduğu ileri teknoloji gerektiren çeşitli ara mallar, yedek parça vb. satmama gibi baskılar sonucu ülke derin bir kriz içine girer.

Kendi iç dinamiğiyle gelişmeyen ve soluk borusu emperyalizme bağlı çarpık kapitalist üretim ilişkileri için emperyalizmin uygulayacağı bu tür bir baskı, soluk borusunun tıkanması anlamına gelir, ekonomi çökmeye başlar. Ve zaten çok hassas yapay dengelerde duran toplumsal durum ivme kazanır.

Sonuç olarak, bağımlılık ilişkisi içindeki yeni sömürge bir ülkede emperyalizme bağımlılık ilişkilerine son verecek, ülke ekonomisini tekellerin değil emekçi halkın çıkarlarına dönük olarak yeniden düzenleyecek, anti-emperyalist, anti-oligarşik bir demokratik halk devrimi gerçekleşmedikçe, ülkenin emperyalist-kapitalist sistemden bağımsız bir tavır izlemesi olanağı yoktur.

Türkiye'deki ABD üslerinin ABD açısından taşıdığı önemi belirtmiştik. Ne var ki, AP iktidarının ülke burjuvazisinin çıkarları nedeniyle geliştirdiği Ortadoğu politikası, amaçları daha fazla sömürü ve kâr olan iki gücün siyasi çıkarlarının çatışmasına yol açtı. ABD, Türkiye'deki üslerini Ortadoğu'daki stratejik çıkarları için sürekli gündemde tutmak isterken, AP iktidarı ülke burjuvazisinin çıkar hesapları açısından, Arap ülkeleriyle ilişkilerini zedelemek istemiyor, "Türkiye'deki NATO üslerinin hiçbir şekilde Arap ülkelerine karşı kullanılmayacağını" açıklıyordu.

Aynı şekilde Türkiye, yaşanan Ortadoğu bunalımı sırasında BM'de yapılan görüşmelerde, ABD-İsrail tezlerine karşı çıkıyor, Arap-SSCB tezlerini destekliyordu. 70'te Ürdün'de çıkan iç savaş sırasında da Arapların tavırlarına destek oluyor, Amerikan müdahalesine karşı çıkıyordu. Yine aynı nedenlerle, Kasım 68'te Suriye sınırında yapılacak Orient Express NATO tatbikatına, Ortadoğu'yla olan ilişkileri zedeleyeceği düşüncesiyle izin vermiyordu.

Yaşanan Ortadoğu bunalımı sırasında Türkiye'nin ABD'ye aykırı tutumlar alması nedeniyle ilişkiler soğuyor, ABD bu duruma ilk tepkisini, ek askeri yardım programına Türkiye'yi almamakla gösteriyordu.

AP'nin izlediği bu politikanın, bölgedeki ABD güdümlü diğer ülkeler düşünüldüğünde, pek önem taşımayacağı tezi, (ABD diğer ülkelerdeki üslerinden yararlanabileceğinden, onun için pek bir sorun olmayacağı düşünülebilir) ilk bakışta akla yakın görünmektedir. Ne var ki Ortadoğu gibi emperyalizmin çıkarları açısından büyük önem taşıyan bir bölgede ABD'nin

kendi çıkarlarına ters düşen hiçbir şeye tahammül edemeyeceği de unutulmamalıdır. Bölgede Sovyet ilişkilerinin de giderek geliştiği, ABD aleyhtarı hareketlerin büyüdüğü böyle bir dönemde, ABD bölgedeki üslerinin durumundan ve ilişkilerinden emin olmak isteyecektir.

Burada bir paragraf açarak AP'nin dönem boyunca izlediği dış politikada zaman zaman ABD'ye aykırı tutumlar alma görünümü içinde olmasının nedenlerini kısaca irdeleyelim.

AP'nin bu dönemde izlediği dış politika hiçbir anlamda ulusalcı bir karakter izi taşımamıştır. Bu durum en azından sınıfsal temelde olası değildir. İzlenen politika her zaman emperyalist kapitalist sistemin yörüngesindedir. Ancak ülke egemen sınıflarının çıkarları uğruna ucuz kredi ve ekonomik gelişme olanaklarını pragmatik bir bakışla çözümlemeye kalktığı anda ters davranışlar içine girmek zorunda kalmıştır. Bu davranışlar ABD emperyalizminin ülkedeki temel yerleşim olgularını sarsacak boyutta olmamış fakat dönemin özgün koşullarında bu kadarcık bir "özgürlük" bile emperyalizmi rahatsız etmeye yetmiştir.

Türkiye ile ABD arasında bu dönemde ortaya çıkan sorunlar arasında "haşhaş olayı" önemli bir yer tutar. 72'de yapılacak Başkanlık seçimlerinde adaylığını tekrar koymayı düşünen Nixon, o dönemde ABD kamuoyunda giderek yaygınlaşan uyuşturucu madde karşıtlığını oy potansiyeli açısından değerlendirmek istemekteydi. Kamuoyunun bu konuda yaptığı baskıyı hafifletmek zorundaydı. ABD yönetimi bunun için, ABD kamuoyunda haşhaş üreticisi olarak görülen ve ülkelerine gelen haşhaşı üretmekle suçlanan Türkiye'ye baskı yapmaya başlıyordu. Ancak dönemin

hükümeti AP, haşhaşı yasaklamasının hem haşhaş üreticisi büyük toprak sahiplerinin muhalefeti hem de geçimini haşhaştan sağlayan çok sayıda köylü ailesini karşısına alması demek olacağından dolayı, oy kaygısı ve kırsal alanlarda giderek yayılan toplumsal muhalefetin daha da büyüyeceği endişesi ile bunu yapamaz.

Sonuç olarak, o dönemde iyice zayıflamış, güçsüzleşmiş AP iktidarı böyle bir yasağın sonuçlarını kaldıracak güçte değildir. Bunu gerçekleştirmek için güçlü bir yumruk gereklidir. Nitekim 12 Mart darbesinin hemen ardından 12 Mart faşist hükümetinin ilk icraatlarından biri olarak 30 Haziran 1971'de haşhaş ekimi yasaklanmıştır.

ABD emperyalizminin 12 Mart açık faşizminin hayata geçirilmesi ile olan ilişkisi, bizzat dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından anlatılır. Ayrıca dönemin MİT Müsteşar Yardımcısı Sabahattin Savaşman, 12 Mart sonrası dönemde, ABD hesabına casusluk yapmaktan tutuklanmış ve hüküm giymiştir. Yine bu konuya ilişkin dönemin İçişleri Bakanı Sadi Koçaş'ın anıları da kayda değer niteliktedir.

Dönem, ABD emperyalizminin son yıllarda yaşadığı en ciddi bunalımın sürdüğü dönemdir. ABD hem ekonomik bunalıma sürüklenmektedir, hem de Vietnam Savaşı'nın yenilgiye doğru gitmesi ve bizzat emperyalist sistem içindeki çelişkiler nedeniyle, siyasal bir depresyon içindedir.

Öte yandan, yaşanılan bunalımı eskiden olduğu gibi yeni bir emperyalist paylaşım savaşı ile çözümleme olanağı da yoktur. Öyleyse, sonuç olarak elinde, yaşadığı bunalımı hafifletebilmek için tek bir yol kalmıştır. Bunalımın faturasını, sömürüyü daha da yoğunlaştırarak, yeni sömürgelerden çıkarmak..

Ve 70'li yıllar boyunca tüm yeni sömürge ülkeleri saran devrim mücadelelerinin daha da yoğunlaşması, pek çoğunda açık faşizmin gündeme gelmesine neden olmuştur. Türkiye'de giderek büyüyen toplumsal muhalefet, bu olguyla daha çok yükseleceğinden, ABD emperyalizminin 12 Mart'ı hazırlayan etmenlerle doğrudan ilişkisi; objektif açıdan tümüyle ve direkt olarak, subjektif açıdan ise istek ve gereksinmelerinin süreciyle çakışacak biçimde olmuştur.

Her toplumsal olayın ardında birden fazla neden vardır. Bu nedenlerin birbirini tamamlaması olayın bütünlüklü gerekçesini ortaya çıkarır. Ama her zaman bu nedenlerden biri olayın kökeninde yatan belirleyici etmen olur ve olay bu temelde biçimlenir.

Daha önce değindiğimiz gibi, 12 Mart olayının ardında yatan belirleyici neden, toplumsal muhalefetin Oligarşi'yi tedirgin edici yükselişi ve bu yükselişin devrimci örgüt ve pratikle kazandığı nitelik boyutudur. Buna işbirlikçi tekelci burjuvazinin Oligarşi içi dengeleri kendi yararına bozmak, yani Oligarşi içindeki ağırlığını artırmak istemesi eklenmelidir. Emperyalizmin kendi depresyonunun yükünü yeni sömürgelere yüklemesiyle, Türkiye'de yapılacak düzenlemelerin toplumsal muhalefeti daha fazla yoğunlaştıracağı kaygısının da eklenmesi 12 Mart açık faşist uygulamalarını gündeme getirmiştir.

Yeni sömürgecilik bölümünde incelediğimiz, daha sonra da çeşitli nedenlerle değindiğimiz gibi, yeni sömürgecilik bir yandan ekonomik düzeyde emperyalizme bağlanmayı içerirken, aynı zamanda bu duruma uygun kurumlaşma

anlamına gelir. Bu noktada emperyalizm her zaman ilk elde militer kurumları faşistleştirmek ve orduyu bir iç savaş ordusu olarak yeniden örgütlemek yolunu izler. Böylece sivil ve siyasi iktidarın yetersiz kaldığı durumlarda emperyalizm ile işbirlikçilerinin gereksindiği düzenlemelerin yapılması için militer kurumlar devreye sokulur.

Türkiye'de gelişmeler bu şekilde olmuştur. Dönemin sermaye yanlısı, ancak güçsüz ve istenen dönüşümleri sağlayacak istikrardan uzak olması nedeniyle gözden düşmüş olan AP Hükümeti, yine onu iktidara getiren güçlerce iktidardan alınmış, yerine bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi, sömürü düzeninin bekçisi olan ordu getirilmiştir.

Olayı daha yakından izlemek için, Türkiye ordusunu bu açılardan değerlendirmek ve aynı zamanda ülkeyi 12 Mart'a taşıyan koşulların yaşandığı sırada, ordunun ne durumda olduğunu gözlemlemek yararlı olacaktır.

Marshall-Truman doktrini ile Türkiye'de ABD emperyalizminin örmeye başladığı yeni sömürgecilik ilişkileri içinde, ABD ile imzalanan ikili anlaşmalar çerçevesinde orduda da bu sürece uygun dönüşümlerin ilk adımları atılmıştı. Bu ilişkiler içinde Truman Doktrini çerçevesinde sürdürülen silah, yedek parça ve hatta iaşe türünden yardımlaşmalarda ordu, ABD Genelkurmayı'na daha fazla gereksinim duyar bir duruma getirilirken Harp Akademileri ve Harp Okulları başta olmak üzere, Amerikan militer anlayışı doğrultusunda bir eğitim başlatılıyor ve bu gelişmelerin gereksindiği hiyerarşik düzenlemelere gidiliyordu.

Bu dönem aynı zamanda Türkiye'de, ABD'nin SSCB ve Ortadoğu'ya yönelik siyasi ve askeri etkinliklerinde önemli bir yer tutacak olan ABD üslerinin açıldığı dönemdir. Sovyetler'in Türkiye'den toprak istediği (Boğazlar ve Kars-Ardahan) demagojisini yayarak yaratılan anti-komünist atmosfer, ABD'nin ekonomik, siyasi ve militer anlamda ülkeye yönelik gizli işgalinde bir kalkan olarak kullanılıyordu.

Sürecin bir diğer önemli halkasını da, Türkiye'nin NATO'ya girmesi oluşturur. (13)

Emperyalist-kapitalist sistem açısından yüklendiği rolüne çeşitli bölümlerde yer verdiğimiz NATO, emperyalist kapitalist sistemin, sosyalizme ve dünya halklarına karşı saldırganlığı ve savaş kışkırtıcılığının bir simgesiydi. Türkiye'nin NATO'ya girmesinin ardından TC ordusundaki çok sayıda subay, başta ABD olmak üzere çeşitli NATO ülkelerinde eğitilmeye başlanmış, bu şekilde silah, teçhizat vb. ile ABD'ye zaten bağımlı olan ordunun, aynı zamanda organik olarak da ABD'ye eklemlenmesi ve bir iç savaş ordusu haline dönüştürülmesi yolunda ilerlemiştir.

Ne var ki, ordu içindeki küçük burjuva radikal akımlar, 50'li yıllar boyunca varlığını korumuş ve bunlar 60 darbesinde de etkilerini göstermişlerdir. 27 Mayıs Hareketi (emperyalizme karşı bir hareket olarak değerlendirmek doğru olmasa da) ordunun sivil siyasal iktidar üzerindeki etkileri ve yaptırım gücünün göstergesi olması açısından önemlidir.

Bu olgunun yansıması, 27 Mayıs sonrasında da kendisini başlıca iki biçimde göstermiştir. İlki, ordunun siyasal anlamda emperyalizme eklemlenmesi yanında, ekonomik anlamda da düzenle uzlaşması gerekliliğidir ve bu durum ifadesini OYAK'ta bulmuştur. OYAK ordunun emperyalizmle ekonomik düzeyde işbirlikçisi durumuna gelmesinin ve emperyalizmin ülke içindeki sömürüsünden ordunun da belli bir pay olmasının simgesidir. Bu olguya, orduda görevli generallere, emperyalist silah tekellerinden aktarılan gayri-resmi paraları ve generallerin emekli olduktan sonra işbirlikçi tekellerde yönetim kurulu üyesi olarak yer almalarını ekleyebiliriz.

İkincisi, ordu içindeki küçük burjuva radikal akımların, denetim dışı hareketlere yönelebileceği olasılığıydı. Ordu içindeki bu akımların varlığının yarattığı tehlikeyi, daha sonra sermaye çevrelerinin bekçisi olma özelliğini, 12 Mart dönemindeki "icraatlarıyla" gösteren Memduh Tağmaç ve Muhsin Batur'un kendi sözlerinden örnekleyelim.

15 Mayıs 1969'da eski DP'lilere siyasal haklarının geri verilmesini içeren yasanın meclisten geçmesinin ardından Org. Memduh Tağmaç, Sunay'a "… eğer siyasal haklar yasası Senato'dan geçer ve kesinleşirse, ben ve komutan arkadaşlarım istifa mektuplarımızı size getirip vereceğiz. Çünkü ordunun alt kademeleri son derece rahatsızdır. Bir olayın patlak vermesini göze alamayız" (14) Konuşma, ordudaki bu akımların ordu üst kademelerine olan baskı gücünü yeterince ortaya koymaktadır.

25 Ocak 1970'te MGK toplantısında, Muhsin Batur'un konuşmasının sonuç bölümünde sıraladığı öneriler bu

durumun diğer bir göstergesi olması ve 12 Mart'tan sonra ordudaki faşist kurumlaşmanın izleyeceği yöntemleri örneklemek açısından ilgi çekicidir.

"(…)

1.) Hava kuvvetlerinde yapılan toplantıdaki generallerle bana ait fikirleri sizlere ifade ettim.

2.) Fikirlerde sola kayma vardır. Sol yayınların, kişiler üzerinde çekici etkileri ve kızdıkları sağa karşı, fiili birleşme değil, fakat fikri birleşme olanağı yarattığı görülmektedir.

3.) Bu durumun genç kuşakta daha güçlü olduğu varsayılabilir.

4.) Bu nedenle MİT Müsteşarımız tarafından açıklanan olayın önemli olduğu kanısındayım. Fikirler kitlelere mal edilmeye başlanırsa örgütlenme kolaylaşır. Örgütlenme hücre çalışmasına geçince izleme ve denetleme çok güçleşir.

5.) Bir fiili hareket halinde, kararsızlar, istekliler, hakları yenmişler, ikiyüzlülerin birleşmesi halinde durum denetimden çıkabilir.

Bu nedenle:

a) Silahlı kuvvetler içinde politika ile uğraşmayalım, altımız sağlamdır, otoritemiz tamdır, istediğimizi yaptırırız iyimserliğinden uzaklaşarak:

1) Okullarda yetiştirdiğimiz öğrenciler,

2) Kıtalarımızdaki subay ve astsubayı saptanan fikir ve amaçlar çerçevesinde doktrine etmeyi,

b) Hükümetimizin gerekli sosyal ve ekonomik önlemleri almasını ve devlet düzenini kuracak yasaları çıkarmasını uygun bulmaktayım.

Karamsar değilim, iyimser de değilim. Başarırız, yeter ki gerekli önlemleri alalım.

Bilgilerinize sunarım."

Muhsin Batur, bu sözleriyle ordu içindeki sola açık gelişme içinde olan subayların gelecekte yaratacağı tehlikeye dikkat çekmek istiyordu. Bu gelişme sürdüğü taktirde denetim dışına çıkabilirdi.

Nitekim, ordu içindeki düzen karşıtı çevreler "Yeni bir 27 Mayıs" propagandasıyla örgütleniyorlar, bu örgütlenme D.Avcıoğlu, Cemal Madanoğlu, H. Kıvılcımlı, Mihri Belli, Sarp Kuray… çevrelerinin içinde olduğu geniş bir yelpazeyi içeriyordu. Bu çevrelerin "ilerici bir cunta" kurma hayalleriyle yaptıkları 9 Mart toplantısı, ordu içinde ciddi bir tehdit oluşturmaya başladıklarını belirginleştiriyordu.

Sömürge tipi faşizm olgusu ancak yeni sömürge ülke ordularının faşistleştirilmesi ve bir iç savaş ordusu durumuna getirilmesi ile anlamlıdır. Bu genel karakter Türkiye içinde geçerlidir. Çünkü yeni sömürgelerde kapitalizm iç dinamiğe dayanarak gelişmediğinden burjuva devletin gereksindiği kurumlaşma yoktu. Bu ülkelerdeki temelsiz yürütme, yargı ve yasama kurumlarına güvenmek ve yeni sömürgeciliği bu kurumlar eliyle korumak olanaksızdı. Bu ülkelerdeki sömürücü sınıfların karakterlerinin oturmamışlığından kaynaklanan siyasi istikrarsızlık ve sürekli bir toplumsal muhalefet nedeniyle ekonomik, siyasal, toplumsal açmazlarla ordunun iktidar alternatifi olarak kullanılması yeni sömürgeciliğin başlıca karakteristik olgularındandır.

Türkiye'de de 60'lı yıllar boyunca sürdürülen tasfiyelere karşın henüz tam olarak sağlanamayan ordudaki faşist kurumlaşmaya bir nokta koymak gerekiyordu. Böylelikle ordunun bir gecede sivil siyasi iktidarı alaşağı eden gücünün, emperyalizmin ve ülke egemen sınıflarının denetimi dışına çıkarak ona zarar verici sonuçlar doğurması yerine, onların çıkarlarının bekçisi olması amaçlanmaktaydı. Oysa Tağmaç ve Batur'un sözlerinden anlaşılacağı gibi ordu içinde tersi bir durum yaşanıyor, küçük burjuva radikal akımlar gelişiyordu. 9 Mart olayı, bunun örneklerinden biriydi. Bu gelişmenin önüne geçmek ve orduyu "temizleyerek" ondan sonrası için ordu üyelerini "saptanan fikir ve amaçlar çerçevesinde doktrine" etmek gerekiyordu.

Bu işlevin en rahat ve sorunsuz gerçekleştirilme koşulu kuşkusuz yine açık faşizmdi. Kendilerini 12 Mart'ın 9 Mart olayında da gösteren ordu içindeki küçük burjuva radikal akımların gelişiminin vardığı boyut, 12 Mart'ın gelişini hızlandıran faktörlerden biri olmuştur.

SONUÇ

12 Mart'ı incelerken öncelikle kavramamız gereken, olayın sömürge tipi faşist devlet karakterine bağımlı olarak biçimlendiği gerçeğidir. Emperyalizmin Türkiye'deki egemenliğini pekiştirmek amacıyla ordunun yürütme gücü işlevini yüklenmesi ve sivil yürütme gücünü etkisizleştirerek ipleri eline alması, kendi kurallarına göre hareket etmesi, 12 Mart'ın temel özelliklerindendir.

12 Mart'ın geliş nedenlerini anlayabilmek için, hiç kuşkusuz dönemin, ekonomik, siyasal, toplumsal durumunu, uluslar arası sorunları ve bunların Türkiye'ye yansıyış biçimini, hatta kültürel özelliklerin yüklediği işlevi göz önünde bulundurmak ve bu etmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini, birbirlerine olan etkilerini irdelemek gereklidir.

Böyle bir eksen üzerinde hareket ettiğimiz zaman, bugünden düne yapılan bir gözlem durumunda bile, 12 Mart olgusunun kökeninde yatan nedenin toplumsal düzeyde yaşanan gelişmeler olduğunu saptayabiliriz. Ezilen sınıf ve katların düzene karşı hareketlenmesi, emperyalizmle bağımlılık ilişkileri içinde yapılması düşünülen ekonomik, siyasal ve toplumsal düzenlemelerin, toplumsal muhalefeti yükselteceğinin görülmesi, Oligarşi içi çelişkilerin de etkisiyle zaafa uğramış sivil yürütme gücünün bunlar karşısında etkisiz kalacağının saptanması ve önemli bir etken olarak THKP-C ve THKO'da ifadesini bulan düzene karşı silahlı mücadelenin yükselmesi Oligarşi'yi, devreye orduyu sokarak açık faşizmi gündeme getirmeye itmiştir.

Kısaca toparlarsak:

1970'li yıllara, emperyalistler arası entegrasyon, çeşitli sorunlarla birlikte gelmişti. Almanya ve Japonya'nın dünya pazarlarında giderek artan biçimde ABD'ye rakip olması, Vietnam savaşı ile birlikte ABD'nin siyasal prestijinin sarsılmaya başlaması, Fransa'nın girişimleriyle diğer emperyalist ülkelerin ABD'nin ezici üstünlüğüne son verme yolunda girişimlerini yoğunlaştırmaları, uluslar arası kapitalist para sisteminin bozulması gibi nedenler; kapitalizmin kronik hastalığı, üretimin pazarlanamaması olgusuna eklenince, savaş sonrasının göreceli "refah"ı, yerini sert

bir depresyona bırakmıştı. Bunun ilk elde öne çıkan sonucu, ABD'de gündeme gelen devalüasyon oldu. Öte yandan, Küba Devrimi ve Vietnam Halk Savaşı, ezilen halkları derinden etkilemiş, dalga dalga tüm dünyayı sarmıştı.

Depresyon ufukta görüldüğü koşullarda yeni yeni devrimler emperyalizm için sona daha fazla yaklaşmak anlamına geliyordu ve bunu önleme yolunda emperyalizmin göre alamayacağı şey yoktu. Dolayısıyla, devrim tehlikesinin baş gösterdiği ülkelerde emperyalizm, yeni sömürgecilikle birlikte iç savaş olgusuna uygun biçimde örgütlediği bu ülkelerin ordularını, (Latin Amerika'da öteden beri yaşanan yöntemleri kullanarak) iktidar seçeneği haline getirmeye başlamıştı. 1970'li yıllar boyunca yeni sömürgelerin bir çoğunda devrim ve karşı devrim hareketlerine tanık olunması rastlantı değildir. Öteden beri açık faşist uygulamaların sürdüğü İspanya, Portekiz, Güney Kore.. gibi ülkelere Türkiye eklenmiş, onu diğerleri izlemişti. Demokrasinin yerleştiği kabul edilen Şili ve Uruguay da içinde olmak üzere, Latin Amerika ülkelerinin Meksika dışında tamamı karşı devrimlerle açık faşist uygulamalara sahne olmuş, Afrika ve Güney Asya'da devrim ve karşı devrim hareketleri atbaşı gitmişti. Kısacası, toplumsal uyanışı hissettiği anda orduyu devreye sokmak, ABD emperyalizminin, özellikle o dönem yoğunlaştırdığı bir uygulamaydı.

İktidardaki AP Hükümeti'nin, emperyalizmin beklentilerine karşılık verecek durumda olmadığını belirtmiştik. Çeşitli ekonomik önlemlere ve devrimci güçlere yönelik, devrimci kabarışı bastırma yönündeki çabalarına karşın; Oligarşi içi çelişkilerin de etkisiyle iyice yıpranan AP yönetimi toplumsal

muhalefetin yükselişini engelleyemiyor, emperyalizmle örneğin bir afyon sorunu gibi çatışmalar yaşıyor, bu çelişkiler nedeniyle, görevleri yerine getiremiyor, gözde düşüyordu.

Öte yandan Ortadoğu'nun her geçen gün daha da sıcaklaştığı koşullarda, emperyalizmin militer anlayışlarına karşılık verebilmesi ve sıçrama tahtası olarak kullanabilmesi için Türkiye'den istenen 'yürütme'; AP gibi toplumsal sorunların içinde boğulmuş, Oligarşi içi çatışmaya çözüm bulmaktan uzak ve Ortadoğu ülkeleriyle ticari amaçları hareket noktası kabul ederek "iyi" ilişkiler kurmayı amaçlayan yürütme değil, otoriter yetkilerle donatılmış ve emperyalizmin istemlerini tartışmasız kabul edecek güçlü bir yürütme olmalıydı. Böylece ABD, Türkiye'de AP'nin görevden uzaklaştırılmasını ve ordunun yönetime el koyarak açık faşizmi uygulamaya başlamasını destekledi, yardımcı oldu.

Uluslar arası etmenlere eklenen iç sorunların başında ezilen sınıf ve katmanların hareketliliği geliyordu. 12 Mart'ı getiren belirleyici neden olan bu olgu, 1960'lı yıllar boyunca süren bir yükseliş olarak kendini göstermişti. Küba ve Vietnam halk hareketleri, 1968 olaylarının yaratıcısı öğrenci gençliği doğrudan politik bir ortamın içine sokmuştu. Ama durum salt öğrenci gençlikle sınırlı değildi. İşçi sınıfı kendisi için bir sınıf olma yönünde ilerliyor, sarı sendikacılık engelini belli ölçülerde aşıyor, doruk noktasına 15-16 Haziran büyük işçi direnişinde ulaşan grev ve direnişler birbirini izliyordu. Öte yandan topraksız köylülerin toprak işgalleri ve emperyalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasıyla durumu bozulan küçük üreticilerin hareketleri de önemli gelişmelerdi. Bu süreç, 1970'e gelindiğinde önce örgütü doğuracak ve proletarya ile onun müttefiklerinin partisi THKP-C,

ezilen sınıf ve katmanlar adına iktidar savaşına başlayacaktı. Aynı dönem, THKO'lu devrimciler de silahlı mücadeleye başlıyordu.

Bu arada söz konusu atmosfer, bir küçük burjuva radikal hareket olarak cuntacılığı doğurmuş ve silahlı kuvvetler içinde ulusal özellikleri güçlü darbeci eğilimler yaygınlaşmıştı. Bu da Oligarşi için başka bir tehlike anlamına geliyordu.

Hızla gelişen işbirlikçi sanayi burjuvazisi bir yandan ekonomik yapıdaki gelişimine koşut olarak siyasal üst yapıda daha etkin temsilini isterken öte yandan özellikle 70 yılında ilk belirtilerini gösteren, stokların artışı ve üretimin pazarlanamamasından kaynaklanan bunalımın çözümü için yeni düzenlemeler dayatıyordu. Ancak bu düzenlemeler, Oligarşi içi diğer kesimlerin çıkarlarını sarsacağından, AP, içerdiği diğer sömürücü kesim temsilcilerinin baskıları nedeniyle bunu gerçekleştiremiyor, işbirlikçi sanayi burjuvazisinin isteklerini karşılayamıyordu.

İşte, toplumsal kabarış devrimci eylem başta olmak üzere emperyalizmin siyasal ve ekonomik beklentilerine AP'nin karşılık verebilmekten uzak olması, işbirlikçi tekelci burjuvazinin yararına Oligarşi içi güç dengelerinde düzenleme gereksinmesi ve ordunun içinde zaman zaman tehlikeli çıkışlar yapabilen küçük burjuva radikallerinin tasfiyesiyle odunun "arındırılarak" faşist kurumlaşmanın tamamlanabilmesi.. olguları nedeniyle 12 Mart açık faşizmi gündeme getirilmiştir.

Bu noktada sorulması gereken soru, 12 Mart Cuntası'nın bu sorunlara ne ölçüde karşılık verebildiği sorusudur, ve elbette, yeni sömürge bir ülkede gerçekleştirilebilecek sınırlarda karşılık vermiştir.Her şeyden önce, emperyalizm ve Oligarşi için bastırılmış, devrimci dalganın kabarışı -geçici de olsa-

durdurulmuştu. 12 Mart açık faşizminin estirdiği yoğun baskı ve terör, suni denge olgusunu Oligarşi lehine güçlendiriyor, örgütlenme ve mücadele geleneği olmayan, henüz öncüsüyle bağlarını kuramamış durumdaki işçi sınıfı, köylülük ve küçük üretici, estirilen bu yoğun baskı ve terör ortamında 12 Mart öncesi hareketliliğini yitiriyordu. Tutuklamalar ve işkence toplumsal bir olgu durumuna geliyor, her düzeyde muhalefet şiddet uygulanarak bastırılmaya çalışılıyordu. 12 Mart açık faşizminin gazabından, ilerici aydınlar, yazarlar, üniversite profesörleri de nasibini alıyor, bunların bir çoğu sudan gerekçelerle tutuklanarak cezaevine kapatılıyordu.

17-18 Mayıs 1971 balyoz operasyonlarında toplumun her kesiminden 4000 kişi gözaltına alınıyor, bunu izleyen sıkıyönetim döneminde gözaltı ve tutuklamaların sayısı 20.000'e ulaşıyordu. Baskı ve terör kısa sürede etkisini gösteriyor, 12 Mart faşist hareketinden "yeni bir 27 Mayıs" beklentisi içinde olan revizyonist-reformist çevrelerin "cunta" beklentileri çok acı bir biçimde bozguna uğruyor, faşizme karşı mücadele eden yalnızca iki örgüt kalıyordu: THKP-C ve THKO.

Proletaryanın öncü örgütü THKP-C ve THKO'nun eylemleri, 12 Mart açık faşizmini teşhir etmeye, onun gerçek yüzünü halk önünde açığa çıkarmaya başlamıştı. Ne var ki THKP-C, henüz oluşum halindeki yapısı ve deneyimsizliği nedeniyle askeri yenilgiye uğruyordu. Ancak geride büyük bir potansiyel bırakmışlardı. Askeri bir yenilgi almış olan partimiz THKP-C, geriye merkezi yapılanmanın yeniden sağlanması ve savaşın kaldığı yerden sürdürülmesi görevlerini bırakacaktı.

12 Mart açık faşizminin ilk uygulamalarından biri, işçi sınıfını Oligarşik Dikta karşısında tümüyle etkisiz hale getirmek olmuştur. Grevler, sendikal faaliyetler, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı vb. hiçbir zaman çıkmayan "izne" bağlanmış, sendikalar etkisizleştirilerek sınıfımızın 60'lı yıllar boyunca sürdürdüğü mücadeleyle elde ettiği kazanımlar tersine çevrilmiştir. 12 Mart açık faşizminin "izne" bağlayarak fiilen işlemez hale getirdiği grev ve toplu sözleşme hakkı kullanılamıyor, işçi sınıfının gerçek ücretleri devalüasyon ve hızlı fiyat artışı sonucu, 71-73 yılları arasında %40 oranında düşüyordu.

Topraksız aile oranı, DPT'nin bir araştırmasına göre, 1973'te %22'ye ulaşmıştır. Gelir düzeyi en az geçim ölçüsünün altında olan ailelerin toplamı %38 dolaylarındadır. Bu oran kırsal kesimde %56'ya ulaşır. (15) Gelir dağılımındaki farklılık, 71-72 yılları arasında son yılların en üst boyutlarına çıkmıştır.

12 Mart'ın bir görevi de, 60'ların sonunda sermaye çevrelerinin dillerine doladıkları "anayasa değişikliği" idi.

50'li yılların, sanayi burjuvazisinin gelişimini dizginleyen üst yapı kurumları ve bunların tıkanan bürokrasisi, sermaye çevreleri için bir tıkaç olarak görülüyordu. Sermayenin gelişimi için bu tıkacın çıkarılması gerekiyordu. 61 cuntasını izleyen dönemde burjuvazi bu dönüşümleri gerçekleştirmiştir. 61 sonrası dönemde ise sermaye çevreleri geçmiş baskı dönemlerinde bunalan halkı kendisine yedekleyebilmek için sahte bir demokrasi maskesi takmış, "özgürlükçü" bir anayasa hazırlanmasına ses çıkarmamıştır.

Ancak 60'ların sonuna doğru toplumsal muhalefetin yükselişiyle burjuvazi bu sahte demokrasi maskesini bir tarafa bırakmış ve giderek artan bir şekilde anayasadan yakınmaya başlamıştır.

12 Mart'ın hemen ardından burjuvazi, anayasa değişikliği isteklerini daha açık bir şekilde dile getirmeye başlamıştır. 12 Mart'tan birkaç gün sonra yapılan '1072 Türkiye'si ve Reformlar' konulu bir açık oturumda sermaye çevrelerinin sözcüsü, burjuvazinin bu isteğini şu sözlerle dile getirir;

"Savunduğum disiplinli ekonomiyi yürütebilmek için belki anayasamızda gerekli düzenlemeleri yapmak gerekebilir. Ekonomik açıdan geri kalmış bir ülkeyiz. Fakat 1961 Anayasamız Batı Avrupa'nın bir çok ülkelerine model olacak ilerililikte kaleme alınmıştır. Eğer bunda ekonomik gelişmemizi aksatan bazı maddeler varsa, bunları cesaretle ele alıp düzeltmeliyiz." (16)

Yine aynı oturumda, sermaye çevrelerinin bir diğer sözcüsü Zeyyat Hatipoğlu, 61 Anayasa'sının çalışan kesimlere tanıdığı örgütlenme hakkına yönelik tepkiyi şu sözlerle ifade ediyordu:

"Sosyal düzenimizin, ekonomi ve devlet düzenimizin her aşamasında örgütlenerek baskı grubu oluşturmak ve toplumu bu örgütlenmiş grubun kıskacı altına almak suretiyle, şimdi içinde bulunduğumuz fertlerin ekonomik özgürlüğüne dayanan rejimde kalkınmanın mümkün olamayacağını bilmek gerekir. (…) Yalnız sanayiciler değil, işçiler, devlet memurları, öğretmenler, öğrenciler, hatta kapıcılar örgütlenmişti. Bu örgütlenme böyle devam ettiği

taktirde bu rejim yürümez. (…) Türkiye'nin en önemli meselesi bu örgütlenmelerin sınırını gayet iyi bir şekilde tesbit etmek ve ekonomik zorunluluklara göre hukuki sınırlar koymaktır." (17)

Şimdi bunlara bir de 12 Mart açık faşizminin ilk başbakanı Nihat Erim'in anayasa ile ilgili sözlerini eklersek, 12 Mart yönetiminin sermaye çevrelerinin güdümündeki niteliğini kavramak açısından yararlı bir karşılaştırma olacaktır. Nihat Erim, sermaye çevrelerinin bu isteklerini dile getirmelerinin ardından, 2 Mayıs 1971 günü yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu.

"Türkiye Anayasası bir çok Avrupa ülkelerinin anayasalarından daha liberal bir anayasadır. Türkiye böyle bir lüksü kaldıramaz. Anayasada bir değişiklik yaparak, temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldıracak şekilde suistimal edilmesini önleyici bir hüküm koyacağız."

Görüldüğü gibi sermaye çevrelerinin anayasada istediği değişiklikler, 61 Anayasası'nda yer alan, emekçi kesimlerin lehine olan maddelerdir. 12 Mart döneminde bunlar büyük ölçülerde törpülenmiş, yapılan değişikliklerle, orduya sivil yönetimler karşısında belli bir "özerklik" sağlanmış, askeri yargı organları, sivil yargı organlarından tümüyle koparılmış, ordunun elindeki devlet mallarının denetlenmesine "gizlilik" prensibi eklenmiş, MGK'nın durumu güçlendirilmiş, sıkıyönetim ilanı kolaylaştırılmıştı. Yürütmenin gücü arttırılmış, zaman zaman sermaye çevreleri için büyük sorunlar yaratabilen Anayasa mahkemelerinin iptal ettiği bazı kararlar anayasaya yeniden eklenen maddelerle yürürlüğe konmuş, küçük siyasal partilerin Anayasa Mahkemesi'ne başvurma olanakları ortadan kaldırılmıştır.

Aynı şekilde Bakanlar Kurulu "vergi ödevinin" saptanması konusunda yetki sahibi kılınmış, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilme yetkisiyle donatılmış, Meclis'in gensoru yetkisini kullanma şekli sınırlandırılmıştır.

Temel hak ve özgürlükler alanında oldukça esnek hükümler getirilerek, sudan sebeplerle bu özgürlüklerin sınırlandırılabilmesi mümkün hale getirilmiş, memurların sendika kurabilmeleri, üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının siyasi partilere üye olabilmeleri yasaklanmıştır. Yapılan bu değişikliklerle "kuşa çevrilen" Anayasa, bu haliyle bile sermaye çevrelerince "yeterli" bulunmamıştır.

12 Eylül açık faşizmiyle yeniden gündeme getirilen değişikliklerle Anayasa, 1982'de 12 Mart'tan çok daha geri bir niteliğe sokulmuştur. Çünkü 75-80 sürecinde, devlet kurumlarının artık yalnızca başlıcalarının değil, tamamının faşistleştirilmesi, faşist kurumlaşmanın bir bütün olarak gerekli olduğu Oligarşi tarafından anlaşılmıştı. MHP'nin yarattığı taban, faşizmin kurumlaşmasının gereksindiği kadrolaşma sorununa karşılık verecek ve 12 Mart döneminde yarım bırakılan faşizmin kurumsallaşma süreci, gerçek anlamıyla 12 Eylül döneminde tamamlanacaktır.

Olayın bir diğer boyutunu, yapılacak değişikliklerle ordunun faşizmin öğeleriyle her yönden donatılması oluşturuyordu. O dönemde aydın çevrelerin ve çeşitli küçük burjuva radikal akımların "yeni bir 27 Mayıs" rüyasıyla propagandasını yaptıkları "cuntacılık" teorilerini iyi bir fırsat olarak kullanan faşizm, ordunun yönetime el

koymasında zorlukla karşılaşmıyordu. Ama darbenin hemen ardından içlerinde üst rütbelilerin de bulunduğu çok sayıda subayın tasfiyesiyle "ilerici cunta" rüyalarına yanıt verilerek ordunun faşistleştirilmesi işlemi tamamlanıyor, alınan önlemlerle (Harp Okulu ve Akademileri'ndeki öğrencilere yönelik yoğun ideolojik enjeksiyon ve subay adaylarının sicilinin denetlenmesi, vb.) bu duruma süreklilik kazandırılıyordu. Artık ordu her koşulda faşist niteliğini koruyacak bir kimlik kazanmıştı.

Bu durumda bütçe içinden orduya aktarılan fon "rekor" düzeylere çıkıyor, büyük harcamalarla silahlanma hızlandırılıyor ve emperyalist silah tekelleri doyuruluyordu. Ayrıca ordu ile tekelci burjuvazinin birbirlerine eklemlenmesi hızlandırılıyordu. 12 Mart'ın ardından Hava ve Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıflarına sermaye çevreleri 12 Mart yönetimine "şükran borçlarını" ödüyordu. O dönemde ordunun üst kademelerinde yer alan çok sayıda subay emekli olduktan sonra bankaların ve tekellerin yönetim kurullarına alınıyordu.

Oligarşi içi çatışmanın çözümlenme sorununda işbirlikçi tekelci burjuvazinin istemlerinin tümüyle karşılandığı söylenemez. Her şeyden önce kapitalizmin çarpık yapısı tefeciliği besleyen bir kaynaktır. Emperyalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasıyla kırlarda feodal ilişkilerin göreceli olarak parçalanması, kır tefecisini daha da güçlendirmişti. Kentlerde ise borsa tefeciliği ve ithal ikameci ekonomik yapının girdi sorununa çözüm bulan kaçakçılık, yaşamayı sürdürdü.

Büyük toprak sahiplerinin tasfiyesini amaçlayan, o güne kadar Mecliste defalarca gündeme getirilen, ancak hiçbir zaman gerçekleştirilemeyen Toprak Reformu sorunu 12 Mart 1971'den sonra yeniden gündeme alınıyor, fakat mecliste tartışma halindeyken, büyük toprak sahiplerinin baskı ve engellemeleriyle karşılaşıyordu.Büyük toprak sahipleriyle onların denetiminde bulunan Ege Çiftçiler Birliği, Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu, Türkiye Ziraat Odaları Birliği gibi odalar ve birlikler, toprak reformu aleyhinde kampanya yürütüyor, toprak reformunu "Komünizme giden yol" olarak ilan ediyordu.

Bu baskılar sonucu tasarı daha ön hazırlık evresinde Millet Meclisi komisyonunda değişikliklere uğruyor, büyük toprak sahipleri lehine sınırları esnetiliyordu. Sonuçta büyük toprak sahiplerinin baskıları dolayısıyla 3 Aralık 1971'de tasarının savunucularından Atilla Karaosmanoğlu, Sadi Koçaş grubu istifa etmek zorunda kalıyordu.

İkinci Erim Hükümeti'nin yeniden ele aldığı tasarı ise anlamını iyice yitirmişti. Buna karşın bu anlamını yitirmiş tasarı üzerinde birçok oylamalar oldu ve sonuçta tasarı iyice güdükleşerek meclisten geçti. Güdükleştirilmiş bu tasarının 73 yılında pilot bölge seçilen Urfa'daki uygulama girişimleri büyük toprak sahiplerinin karşı koymaları ile hiçbir sonuç elde edilemeden Meclis'in tozlu raflarına kaldırılıyordu. 73 seçimlerinin yaklaşmasıyla tarım kesiminin oy potansiyeli üzerindeki etkisi devreye giriyor, buğdayda %20, pamukda %65 artışla hemen bütün ürünlere yüksek taban fiyatları getiriliyordu.

Bütün bunlara karşın işbirlikçi burjuvazi pek çok önemli sorunu çözmüş, kaynak gereksinimini devletin verdiği teşvik primleri ve fonlardan büyük ölçüde sağlamıştı.

12 Mart'tan sonra işbirlikçi tekelci burjuvaziye, 71 yılında 311 firmaya 25 milyar, 73 yılında 512 firmaya 45 milyar, 74'de 473 firmaya 50 milyar olmak üzere, birkaç yıl içinde toplam 120 milyar tutarında teşvik veriliyordu.

İhracat yapan sanayi kuruluşlarına ise 71'de 385 milyon, 72'de 718 milyon, 73'de 1 milyar 53 milyon tutarında vergi iadesi veriliyordu. 71 başında 45 milyar olan kredi hacmi, 74 sonunda 110 milyarı aşıyordu. 70-73 döneminde 34 yabancı firma 100 milyon tutarında satış kredilerinden yararlanıyordu. 71 sonunda 132.9 ve 72 sonunda 462.7 milyon dolara ulaşan dövize çevrilebilir mevduat, işbirlikçi burjuvaziye 6 milyar civarında ek kredi olanağı getiriyordu.

Bu arada yüksek oranlı devalüasyonun ülkeye çektiği işçi dövizlerini, işbirlikçi burjuvazi kendi hammadde, ara malları ve yatırım malları gereksinimi için kullanıyor, aynı şekilde ülkeye gelen bu dövizlerin, yurt dışındaki işçilerin ülkedeki ailelerinin eline geçmesi ve bu ailelerin dayanıklı tüketim maddelerine yönelmesiyle, sanayinin Pazar gereksinimi sınırlı ölçüde de olsa çözüyordu.

Kaba bir biçimde parlamentarizmle maskelenmeye çalışılan 12 Mart açık faşizminin bir diğer boyutunu da anti-komünist bir kültürel ortam yaratma çabası oluşturur. Ancak bu uygulama uzun ömürlü olmamış ve açık faşizmin, kitle iletişim araçlarını yoğun bir biçimde kullanmasına karşın, sol düşünce, kültür ortamı üzerindeki etkisini

yitirmemiş 12 Mart sonrasında yeniden hızla yaygınlaşmış, THKP-C'nin geniş potansiyeli de bu gelişmeye uygun bir zemin oluşturmuştur.

Sonuç olarak, işbirlikçi tekelci burjuvazi 12 Mart'tan önemli kazançlar elde ederek çıkmış, 12 Mart döneminin sonuna doğru, Oligarşi içi diğer çevrelerin baskıları sonucu kısmen gerilemiş olsa da ekonomik ve siyasal yapıyı büyük ölçüde kendi isteklerine göre düzenlemiş, gerçek görev olan toplumsal muhalefetin ezilmesine bağlı olarak, orduyu daha fazla yıpratmamak, toplumsal basıncı arttırmamak amacıyla yeniden parlemantarist yöntemlere dönülmüş ve bundan sonrası için toplumsal muhalefeti bastırmada CHP ve MHP etmenleri öne çıkmıştır.

Burada CHP'nin rolü sol potansiyeli dumura uğratmak, MHP'nin rolü ise bir yandan sivil faşist terör aracılığıyla kitleleri yıldırmak diğer yandan da sol potansiyelin karşısına anti-faşist mücadele sorununu dikerek direkt iktidara yönelik savaşın önünde bir emniyet sübabı olmak, provakasyonlarla toplumsal tavrın yükselişinin yönünü saptırmaktır.

İşbirlikçi burjuvazi 12 Mart'ta elde ettiği bu kazançlarla yetinmek zorunda kalmış, çözülemeyen diğer sorunlarını ise, 70'li yıllarda 12 Mart'ın getirdiği düzenlemelerin de etkisiyle güçlenerek gireceği 12 Eylül açık faşizmine ertelemiştir.

Dipnot Ve Kaynaklar:

(1) “Foreign capital Turkey Acording to Law 6224”. YASED yayını. Aktaran: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. (CDT)

(2) CDT Ansiklopedisi.

(3) Ticaret Bakanlığı Verilerinden Aktaran CDT Ansk.

(4) “Türkiye Ekonomisi”, Yakup Kepenek.

(5) “Yükseliş ve Düşüş”, Ali Gevilli.

(6) Burada kastedilmek istenen, dönemin içinde küçük üreticinin yok olduğu ya da yok olacağı değildir. Küçük üreticiler imalat sanayinde, belli başlı tüketim maddelerinin imalatında görülen tekelleşme sonucu bu dallarda giderek erimiş, ancak pazarda pek payı olmayan ve büyük ölçekli üretimin ve tekel kârı getirmeyecek dallarda üretimini sürdürürken çarpık kapitalizmin ürünü olan yeni yan sektörlerde yaşam alanı bulmuştur.

(7) CDT Ansk.

(8) “Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye”, Yerasimos.

(9) Türkiye gibi yeni sömürge bir ülkede prekapitalist ilişkilerin mutlak anlamda çözülmesinden söz edemeyiz. Bunu ancak Demokratik Halk Devriminin zaferi sağlayacaktır.

(10) “Planlama ve Kalkınma”, Yalçın Küçük.

(11) Bu dönüşümün ilk adımları 12 Mart’la atılmış ancak hem oligarşi içi sömürücü kesimlerin mücadelesinin durumu hem de ülkedeki faşist kurumlaşma tam olarak sağlanamamış olduğundan tekelci burjuvazi ekonomik ve

toplumsal yapıda hakimiyetini tam olarak kuramamış, gerekli dönüşümleri sağlayamamış, sonuçta 12 Mart tekelci burjuvazi için tam bir başarı olamamıştır. Bu sorunlar bir kambur olarak 12 Mart'ı izleyen dönemde de varlığını sürdürmüş, daha sonra 12 Eylül 12 Mart'ın yapamadıklarını yapmak için tezgahlanmış ve 12 Mart'ın tamamlayıcısı olmuştur.

(12) Cüneyt Arcayürek Anlatıyor. C.5

(13) Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ülkenin emperyalizme peşkeş çekilmesinin bir başka örneği olmuştur. İlgili bölümde belirttiğimiz gibi Türkiye 1949 yılında NATO'ya başvuruyor, ancak İngiltere ve Fransa'nın itirazları nedeniyle başvuru sürüncemede kalıyordu. Fransa ve İngiltere'nin karşı çıkış nedenleri ise Türkiye'ye emperyalist sistemin askeri örgütlenmesinin dışında tutmak değil, Türkiye'deki ekonomik, siyasal ve toplumsal şekillenmenin gelişme düzeyinin ileri kapitalist ülkelerle uyum içinde olmamasının yanı sıra, özelde İngiltere'nin daha önce koyduğumuz şekilde bölgeye ilişkin farklı programlarında Türkiye'ye biçtiği rol oluşturuyordu. Bu nedenle Türkiye'nin NATO yerine bağımlılık ilişkileri içindeki Ortadoğu ülkelerinin oluşturacağı bir pakt içinde yer alması düşünülüyordu.

Ancak NATO'ya girmeyi "Batılı" bir ülke olmanın vazgeçilmez bir koşulu olarak gören Türkiye yönetimi bu uğurda emperyalist ülkelerin gözüne girebilmek için Kore Savaşı'na asker gönderiyor ve yüzlerce askerin ölümü pahasına NATO'ya alınarak ödüllendiriliyordu.

Söz konusu ödülün Gerçek içeriği neydi? NATO'da tek bir ABD askerinden üçbin kat daha fazla harcama yapılıyor ve Türkiye'ye ABD yardımı olarak verilen hemen her şey NATO standartlarına göre hurdaya çıkmış şeyler oluyordu. Böyle bir malzemenin kullanılması bile ikili anlaşmalara göre ABD'nin istediği şekilde oluyordu. Ülkemizin emperyalist kapitalist sistemin askeri yapılanmasına eklemlenmesi kısaca bu yüz kızartıcı koşullar altında gerçekleşmiştir. Konunun bütün boyutları elbette derinlemesine incelendiğinde bu kadar değil. Ancak daha önceki bölümlerde etraflıca ve derinlemesine boyutlarıyla ele aldığımızdan burada sadece birkaç yönüyle vurgulamada bulunuyoruz.

(14) Cüneyt Arcayürek Anlatıyor, C5.

(15) "Türkiye Ekonomisi", Yakup Kepenek.

(16) "İki Anayasa", Bülent Tanör.

(17) Bülent Tanör, age.

VI. BÖLÜM

AÇIK FAŞİZM SÜRECİNDE TÜRKİYE

A) 12 MART AÇIK FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜ'NDEN SONRA ÜLKENİN DURUMU

12 Mart askeri faşist diktatörlüğünün istenilen sonuca tam anlamıyla ulaştığı söylenemez. İki yıl boyunca istikrarlı bir hükümet bile kuramayan askeri yönetim bu süreçte, devrimciler başta olmak üzere ülkenin sol yelpazesinde yer alan her kesime saldırmaktan, toplumu sindirmeye çalışmaktan, işçi ücretlerini geriletmekten, taban fiyatlarındaki artışları durdurmaktan ve 1961 Anayasası'nda bazı değişiklikleri gerçekleştirmekten başka bir şey yapamamıştır. Sermayenin kendi iç çelişkilerinin çözümü ancak kısa bir süre için törpülenebilmiştir.

Oligarşik iktidar, siyasal planda kendi iç çelişkilerine ciddi çözümler getiremezken, askeri faşist yönetim aracılığıyla, işçi sınıfının sendikal haklarını gasp etmiş, DİSK'i kapatmış, ilerici yurtseverleri cezaevlerine doldurup, kendisi için en tehlikeli muhalefet hareketleri olan silahlı devrimci kesimi imhaya yönelmiştir.

THKP-C ve THKO'ya yönelik operasyonların özü yok etme biçimini almış, önder ve militan kadrolar katledilmiş, üçü idam sehpasına gönderilip, büyük bölümü cezaevlerine doldurularak, ağır işkencelerden geçirilmiş, ağır cezalara çarptırılmıştır.

Diğer birikmiş çelişkiler yumağının sorunları karşısında çaresiz kalan oligarşik iktidar bloğu, bu sorunlarını erteleyerek, 1970'li yıllara devretmiştir. Hem de toplumun üzerinde faşizmin yaratmış olduğu bütün olumsuzluklarla birlikte… Yapılan anayasa değişikliklerine ve ilerici yurtsever, devrimci militan çizgiye verilen gözdağına rağmen, 1973 sonrasında, devrimci – demokrat – yurtsever hareketlerle birlikte, işçi sınıfı ve kitle muhalefetinin hızı artmış, daha güçlü ve kitlesel bir canlılık oluşmuştur.

12 Mart açık faşizmini çözüm olarak gören işbirlikçi tekelci burjuvazi, bu sorunların sancılarını 1970 sonrasında tüm yakıcılığıyla hissetmiştir. Parlamenter faşizm uygulamasının sürdüğü bu dönemde burjuva siyasal partiler istikrarsızlıklarını her alanda sergilemişlerdir. Bu durum kısa aralıklarla çöküşlerinin, yürütmeye ilişkin çözümsüzlüklerin dönemsel temelini oluşturmuştur.

İşbirlikçi tekelci burjuvazinin, 12 Mart'ın hemen ardından yüzyüze gelmiş olduğu sorunlar karşısında zayıf ve güdük önlemlerle yetinmek zorunda kalmıştır. Hala bir yandan işçi sınıfının ve öteki toplumsal güçlerin bastırılma sorunlarıyla karşı karşıyadır. öte yandan oligarşik ittifakın içinde önemli bir yer tutan büyük toprak sahipleriyle sanayi burjuvazisinin gerisinde kalan ve ülkenin az gelişmişliği nedeniyle var olabilen kesimler ile de mücadele etmek durumundadır. Bu konumlanışı, problemlerin soluk alabileceği tarzda çözümünü zorluyordu. Sorun nitelik olarak eskisinin aynıydı, ama 1970'li yıllarda aldığı siyasal ifade biçimi bir önceki döneme göre de farklı bir takım özellikleri de birlikte getirmişti.

1970'li yıllar sonrasında, AP bir kez daha oligarşi bloğunu oluşturan sınıf ve katların yanı sıra işçi ve emekçi köylü kitlelerin de potansiyeline oturmaya soyunarak, din ve sivil faşist militer olgular temelinde oy toplamış, diğer partileri yedeğine almıştır. CHP ise işbirlikçi tekelci burjuvaziye, işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerin oy desteğinde, çıkarları sanayi kapitalizminin gelişimiyle çelişen büyük toprak sahiplerini ve diğer kat ve sınıfları geriletme alternatifini sunuyordu.

1973 sonrasında bir kez daha yükselen devrimci hareketlenme ve kitle muhalefetinin sivil faşist terör eylemleriyle bastırılıp sindirilmeye çalışıldığı bir ortamda, bu yeni kamplaşma olgusu, (siyasal üst yapının nesnel biçimlenmesi anlamına gelmese de) toplumsal muhalefet kesimlerinin ses bulması tarzında değerlendirilmelidir.

Oligarşi, siyasal bunalımına geçici çözümlerin peşinde koşarak, çeşitli burjuva partileri aracılığıyla koalisyon hükümetlerini denemiş, parlamenter faşizmin uygulandığı bu dönemde, toplumsal ve ekonomik sorunlara çözüm bulamamış, çözüm olarak gündeme getirdiği her yeni uygulamanın kısa zamanda yıpranıp tıkanması dolayısıyla siyasal planda bir açmazlar zinciri yaşamıştır.

Emperyalizmin denetimindeki politikanın gönüllü uygulayıcısı işbirlikçi tekelci burjuvazinin partiler üzerindeki politikaları sonucu, bu partiler hızla oy tabanlarından uzaklaşmışlardır. Devrimci hareketin nicel gelişimi, silahlı mücadelenin yaygınlık kazanması, milli krizin derinleşmesine ve suni dengenin kitleler lehine zayıflamasına yol açmıştır.

1977 sonrası yaşanan derin ekonomik bunalım ve açmazlar, işbirlikçi burjuvazinin ve ittifaklarının, önlerindeki engelleri çıplak bir biçimde görecekleri ve bunalımlarının çözümünün ertelenemez boyutlar kazandığı bir aşamaya ulaştı. Sermayenin eski birikim sağlama olanaklarının önü tıkanmış ve artık kısa vadede farklı seçenekleri ardı ardına gündeme getirmek zorunlu hale gelmiştir. Dolayısıyla, Türkiye kapitalizminin "yeni bir doğrultuda" gelişebilmesi için egemen ittifaka yeni "çözümler" gerekiyordu. Bu yol üzerinde, emperyalizmin istemleri ve çıkarlarıyla ortak paydalarda çakışan işbirlikçi tekelci burjuvazi, uzun vadeli-aşamalı planlar içine girmiştir.

Yükselen devrimci mücadele ve emekçi sınıfların genişleyen hareketliliğinin 12 Mart açık faşizmi döneminde olduğu gibi geçici olarak bastırılması doğrultusundaki çözümler, oligarşik iktidar açısından artık doyuruculuğunu yitirmişti. Çünkü 1973'ten itibaren sivil faşist terör çeteleriyle, MİT, kontrgerillanın ortak organizasyonunda gerçekleştirilen sindirme taktikleri geri tepmiş, karşıtını geliştirmiştir.

Sonuç olarak, işbirlikçi tekelci burjuvazi, sistemin bir bütün olarak yeniden "düzenlenmesi"nin gerekliliğinin, kendisi açısından bir dayatma haline gelmekte olduğunu görmüştür. Geçici önlemlerle ancak belli bir zaman diliminde "idare edebileceğini", burjuva siyasal önderliğin bölünerek o süreçteki yetkinliklerinin de felce uğrayacağını anlayarak, genel bir panik yaşamıştır.

1979 İran İslam Hareketi'nin patlak vermesi, hem ABD emperyalizmini ürkütmüş hem de yerli müttefiklerini tedirgin etmiştir. Emperyalizmin Ortadoğu'daki sac ayaklarından biri

konumunda olan Şahlığın devrilmesi sonucunda, ülkemizin emperyalizmin gereksinmeleri açısından önemi artmış ve bu planda daha fazla yüklemin öznesi olmak durumunda kalmıştır. ABD, bu görevi bir an önce devralması için ülkedeki düzenin yeniden sağlanması, güçlendirilmesi, sistemin onarılması gerektiğini hissetmiş, "Güçlü bir Türkiye" arzusunu gündem tahtasına asmıştır.

Türkiye toplumsal yaşamında o güne kadar ekonomik ve siyasal baskıların çeşitli biçimleri yaşanmış olmasının yanı sıra, 12 Mart açık faşist darbesiyle yönetim devresine giren ordu, toplumun geniş emekçi kesimlerinin yaşamını yeni bir karanlığa gömmüştür. Türkiye kapitalizminin emperyalizmin güdümündeki çarpık gelişimi, yeni-sömürge kapitalizmi özellikleri kapsamında, devlet aygıtının sürekli baskı unsuru olmasını ve faşizmle özdeşleşmesini beraberinde getirmiştir.

12 Mart, Türkiye'de , faşizmin yeni bir biçim denediği dönemdir. Faşizm açısından esas olan, devrimci ve ilerici hareketlerin gelişmesine olanak sağlayan görece demokratik 'özgürlükleri' kaldırmak, işçi sınıfının devrimci sendikal ve siyasal hareketinin gelişmesini önlemek, onu müttefiki olan sınıfı ve katlardan tecrit etmektir. Programlarını, parlamentoyu ve öteki demokratik kurumları yüzeysel işleyişleriyle de olsa koruyarak gerçekleştirebileceği zaman, kimliğini bir ölçüde de olsa maskeleme olanağı bulmakta, uygulamalarını bu şekilde sürdürmektedir.

12 Mart açık faşizmi, yönetimde cunta şeklinde cisimleştikten sonra, ilk yönelim olarak, ülkemiz koşullarında

iktidara karşı savaşımın yeni ve ihtilalci hattı olan THKP-C ve onun yanı sıra THKO'yu seçmiştir. Bu hareketlerin başlatmış olduğu siyasal şiddetin biçimi olan gerilla savaşından birinci derecede etkilenen oligarşi, ülkenin özellikleri dolayısıyla, varlığını yalan, demagoji ve aldatma temeline dayamıştır.

Kitleler nezdinde, devrimci hareketlerin mücadelesinden ötürü teşhir olmaya başlamasının; varlık koşullarını yitirmeye başlamasının, ayağının altındaki zeminin kaymaya başlaması anlamına geldiğini bildiği için, devrimci güçlerin yok edilmesi yolunda bütün militarist, faşist kurum ve olanaklarını seferber etmiştir.

Emperyalizm ve oligarşi, bu dönemde ne yazık ki silahlı mücadeleyi kısa bir süre için de olsa kesintiye uğratabilme başarısını kazandı. İkinci olarak, devrimci hareketle birlikte işçi sınıfı ve emekçi köylü kitlelerinin uyanışını yine aynı şekilde boğma ve bu kesimlerin hareketliliklerini ezme programını gündeme sokabildi. 12 Mart açık faşist diktatörlülüğünün yarattığı sonuçlar, işbirlikçi tekelci burjuvazinin gereksinimlerinin yanı sıra, ABD emperyalizminin ülke içindeki yerleşim seyriyle de bire bir çakışmış ve böylelikle yeni sömürgelere özgü, sömürge tipi açık faşizm uygulaması kurumlaştırılmıştır.

– 12 Mart açık faşist diktatörlüğü aracılığıyla, işbirlikçi tekelci burjuvazinin yararına, diğer tüm sınıf ve katların zararına gelişmeler sonucunda, egemenliğin çıkarlarına uygun bir şekilde çözüm bulunamasa da soluk aldırılmıştır. Gereksinimlere uygun olarak, kısmi bir reorganizasyon süreci yaşanmıştır.

– Silahlı mücadelenin etkileri nedeniyle zayıflayan suni dengeyi yeniden onarıp, pekiştirmenin koşulları yaratılmıştır.

– Geçici de olsa, oligarşi içi çelişkileri erteleme olanağına kavuşulmuştur. Bu süreçte işbirlikçi tekelci sermayeye etkinlik kurabilmesinin olanakları sağlanmıştır.

– Devlet yapısı içindeki feodal toprak sahiplerinin etkisi azaltılmıştır.

– Ordu içindeki radikal personel tasfiye edilip, ordu gerçek bir iç savaş ordusu haline getirilmiştir.

12 Mart açık faşizminin kendine sağladığı olanakları iyi değerlendiren işbirlikçi tekelci sermaye çevreleri, oligarşinin diğer kesimlerinin iktidardaki etkilerini zayıflatmış, kendi yararına bir dizi önlem alınmasını sağlamıştır. Oligarşi, baskı yöntemlerini pervasızca kullanarak işçi sınıfının öncülerini saf dışı bırakmış, sömürüyü katmerleştirerek, tekel kârlarını azami düzeye çıkarmıştır.

12 Mart açık faşizmiyle birlikte oligarşi lehine genel planda tatmin edici gelişme sağlanamasa da özellikle işbirlikçi tekelci burjuvaziye, Türkiye'nin politik ve toplumsal yaşamında daha etkin olmasının yollarını açmıştır.

Açık faşizmin uygulanışından en önde ve tüm aktivasyonuyla görev yapan Türk Ordusu, halkın gözünde o süreç içinde caydırıcı bir etki sağlamakla birlikte geleneksel güven ve sempatisi zedelenmiştir. Dolayısıyla, ordunun daha sonraki dönemlerde ihtiyaç duyulacak fonksiyonları açısından, halkın yeniden sempatisini kazanabilmesinin yolları aranır hale gelmişti.

Ordunun yürütme, yasama ve yargılama işleyişleri üzerindeki rolünün bir an önce azaltılması, yeniden sömürge tipi faşizmin diğer biçimine hızla geçilmesi, askerlerin perde gerisindeki konumlarına çekilmesi hem gereksinim, hem zorunluluk olarak değerlendirilmiştir. Cuntanın denetiminde dönemin ekonomik-politik sorunlarını çözmekle görevlendirilen 'sivil hükümetler' kurdurularak, 12 Mart faşizmi meşru kılınmaya çalışılmıştır.

26 Mart 1971'de Nihat Erim'in başbakanlığında 1. Erim Hükümeti kurdurtulup, dönemin ekonomik, politik sorunlarının çözülebilmesi savıyla yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bilindiği gibi işbirlikçi tekelci burjuvazinin istemi, toprak sahiplerinin iktidar bloğundan dışlanıp, "toprak reformunun" yapılmasıydı. Ancak her şeye rağmen egemen olmayan tekelci burjuvazi, toprak sahiplerinin büyük direnciyle karşılaşmıştır ve problem çekmeceye geri konulmuştur.

Bu ortam ve birbirini dışlayan, çatışan istemler, iktidarın yönetsel erk olarak ta, egemen sınıflar olarak ta iç siyasal bunalımının artmasına neden olmaktaydı. Fakat asıl "büyük tehlike", hızla kitleler üzerinde daha fazla etkiye sahip olmaya başlayan silahlı devrimci mücadelenin devamlılığından kaynaklanan sorundur. 1. Nihat Erim Hükümetleri, bu önemli sorunları çözümleyemediği için, hem halkın gözünde, hem de oligarşi nezdinde çok kısa sürede yıpranarak, 3 Aralık 1971 günü istifa etti.

Hemen peşinden yeni bir denemeye girişilip, 11 Aralık 1971 günü II. Nihat Erim Hükümeti kurdultuldu.

Türkiye'nin ciddi birikimlerle yoğunlaşmış ekonomik, politik boyutlu sorunlarının çözümü iddiasıyla görev alan Nihat Erim Hükümetleri, açık faşizmin tüm desteğine ve olanaklarına rağmen, çözümü öngörülen yeni bir ekonomi-politika uygulayabilmenin koşullarına sahip değildi.

Ülkenin ekonomik, toplumsal, politik, kültürel, tarihsel özelliklerinin sonuçları ve biçimlenişinden kaynaklanan, işbaşındaki egemen sınıfların bileşimi olan oligarşik yapılanmanın değişimi, ancak ve ancak bu koşulların değişimi, onun yapılanma sürecinde varlık verisi olmuş olguların farklılaşması ile olanaklıydı.Oysa, ülkedeki yapı, bu güçlerin birbirlerini tamamıyla tasfiye edebilmelerini, tek başına işbirlikçi tekelci sermayenin egemenliğini engelliyordu.

II. Nihat Erim Hükümeti, açık faşizmin programatiği kapsamında devrimci mücadele çizgisinin yok edebilmesinin tüm "yasal" çerçevesini düzenleyip, "balyoz" harekatı olarak adlandırılan askeri operasyonlara başlamıştır.

Faşizmin azgınca saldırılarına ve bütün evrensel düzeyde politik saptamalar ışığında nitelikli bir mücadeleye girişen THKP-C (ve yanı sıra THKO) direnci, bu süre içinde askeri bir yenilgiye uğradı. Aynı dönemde, sözde komünistler, sosyalistler, ideolojilerine ve siyasal anlayışlarına uygun tarzda, bavulları eşliğinde faşizme teslim olmuşlardır. Türkiye işçi ve köylü emekçilerinin mücadelelerinin, revizyonizmin pasifizmin insafına kalması nedeniyle, genel sonuç açısından açık faşist teröre karşı direnilememiştir.

Ekonomik planda ise, tıkanıklığın önünün açılabilmesi, özellikle döviz gelirlerinin artırılması gerektiğinden, ABD

emperyalizminin önerisiyle, 12 Mart dönemi boyunca geçici tedbirlerle, yarı reorganizasyon güdüklüğü sürdürülmeye çalışılmıştır.

Dünya bankasının 1971 Türkiye Raporu tehlikenin boyutlarını saptıyor ve yapılması gerekenleri sıralıyordu. Rapor:

"…eğer Türkiye gelecekte hızlı bir sanayileşme yapacaksa, sanayileşme politikasının başlıca (temel) amaçları;

a) Koruma engellerinin giderek kaldırılması,

b) Piyasa ekonomisine (AET ile bütünleşme de dahil) hızla geçiş,

c) Sanayileşme önceliklerinin dikkatle, ekonomiye öncelik verilerek yeniden saptanması,

d) Büyüme potansiyeli olan belli madencilik, orman ürünleri, sanayi ve mühendislik-müşavirlik alanlarında yapısal ve kurumsal değişikliklerin hızlandırılması,

e) Yabancı sermaye ve işletmecilik, teknik bilgi ve pazarla bütünleşme gibi konularda, yabancı sermaye holdinglerinin baskısının sağlanması.." ana hatlarını içermekteydi.

Bu politikanın öngörülmesinin başlıca nedenleri; ABD emperyalizminin kendi ekonomisinin askerileştirilmesi, yeni sömürge Türkiye'ye sanayi yatırımlarının yapılmasına ilişkin bir gereksinimi olmaması ve uluslar arası düzeydeki son bunalımdan ötürü güç kaybetmesi, yeni sömürgelere dolar akıtmak istememesidir.

Dolayısıyla uluslar arası finans kurumları aracılığıyla, Türkiye'de daha sistemli bir sömürü mekanizması yaratmanın yollarından biri de, ülke kapılarının AET emperyalizmine de açılması, böylece bir yeni sömürgenin ona yüklediği modern angaryadan bir ölçüde kurtulabilmesidir.

Kısaca, yeni sömürgecilik ilişkilerinin daha ileri boyutlar içinde, yeniden düzenlenip uygulamaya konulması öngörülüyordu. ABD emperyalizminin boynu bükük uydusu işbirlikçi tekelci burjuvazisi ise bu politikayı uygulamaya karşı tümüyle "hazırol" durumundadır.

Böylelikle, Cumhuriyet tarihinin 3. büyük devalüasyonuyla Türk Lirası'nın değeri büyük ölçüde gerçek değerinin altında tutularak, uygulamanın beklentileri önemli oranda karşılanacak, devalüasyonun etkisiyle ihracat artacak ve işçi dövizleri girdileri hızlanacaktır. Ne var ki 1970'in başlarında 2 milyar dolara varan rezerv birikimi, izleyen yıllarda tamamen erimiştir.

Türkiye ekonomisinin bunalımdan çıkabilmesinin olanaksızlığı nedeniyle ülkenin istikrar vaat etmemesi, hükümetlerin peşpeşe düşmesini ve bunların yerine bir başkasının getirilmesini de kaçınılmaz kılmaktaydı. Parlamenter faşizme geçişin taktikleri olarak, halk nezdinde iyice prestij yitimine uğrayan II. Nihat Erim Hükümeti'nin istifa edip, yerine bir yenisinin kurulması programı hayata geçirilmeden önce, bu hükümet üç THKO liderini idam sehpasına göndererek son görevini yerine getirmiş, ve 17 Nisan 1972'de de istifa etmiştir.

22 Mayıs 1972'de ise Ferit Melen başkanlığında yeni bir hükümet kurdurtulmuştur. Oligarşik Diktatörlük, sorunların çözümsüzlüğünün ordunun ya da diğer devlet kurumlarının

güçsüzlüğünden değil, işbaşındaki hükümetlerin beceriksizliğinden kaynaklandığını kitlelere kabul ettirmeye yönelik bir propaganda sürecine girmiştir. Melen Hükümeti'nin de kısa sürede yıpranmasıyla, önce hükümetin sadece başbakanı değişiyor, diğer yöneticileri yerlerini koruyorlardı. Bir dönem de bu şekilde idare edildikten sonra, 10 Nisan 1973'te Melen Hükümeti istifa etmiştir. İzleyen günlerde aynı niteliklere sahip olan Naim Talu Hükümeti kurulmuş, ve 1973'ün 16 Aralık'ında da bu hükümet görevden ayrılmıştır.

Nihayet 14 Ekim 1973'te genel seçimlere gidilmiş, bu seçimlerde geçmiş dönemin bütün yıpranmışlığını taşıyan AP, iktidara gelecek sayıda milletvekili çıkartmayı başaramamıştır. CHP ise eskiye oranla seçimden güçlü çıkmasına rağmen, tek başına yürütme erkini ele geçirebilecek sayıya ulaşamayınca, oligarşi'nin etkin güçlerince çeşitli partiler arasında bir koalisyon hükümetinin kurulması öngörülmüştür. Bu doğrultuda 26 Ocak 1974 tarihinde CHP-MSP koalisyonu temelinde Bülent Ecevit Hükümeti kurulmuştur.

"12 Mart açık faşizminden çıkan Türkiye ekonomik ve politik sorunlarını çözmemiş, aksine daha da yüklü problemlerle yeni bir sürece girmiştir. Her ne kadar demokrasicilik oyununun bir perdesi CHP-MSP koalisyonuyla açılmış olsa da sistemin doğal krizi çözümlenememiş, bunlara 1973 petrol krizi de eklenince, döviz girdilerindeki açık ve dış borçlar giderek yükselmiş, kitlelerin yoksullaşması hızlanmıştır…" (MLSPB 3. Olağanüstü Konferans belgelerinden.)

Tarihin akışı, rejimin istikrarsızlığına, bunalımın çözümsüzlüğüne ve derinliğine ilişkin olarak, emperyalizmin

ve oligarşinin hiçbir koşulda kalıcı ve ciddi dönüşümler sağlama şansının olmadığını, ekonomik ve siyasal krizin hafifletmek bir yana, giderek kültürel ve siyasal krizlerle beslenip, büyüyeceğini, bu objektif veriler temelinde tek şansın halka ait olduğunu en fazla bu dönemde göstermiştir.

Parlamenter faşizmin uygulayıcısı olan burjuva siyasal partiler ve hükümetler hukukun burjuva hukuk sistemine, demokrasinin metropollerdeki burjuva demokrasilerine benzemediğini ve artık yeni sömürge demokrasilerinin parlamenter faşizmle özdeş olduğunu belirgin ve çarpıcı yönleriyle deşifre etmek zorunluluğuyla karşı karşıyaydılar. Çünkü toplumsal yükselişle orantılı olarak faşizmin ibresinin de yükselmesi kaçınılmazdı.

1967'lerden beri ciddi bunalımın içende olan emperyalizmin ikameci politikaları, ülkenin özgün koşullarından kaynaklanan yapısal sorunlarıyla birleşince sürekli bir bunalımın en geniş zemini ortaya çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinde, 1970'lerin başından itibaren bu krizin her alanda hissedilir hale gelmesi ile, uygulanan bazı değişik programlara rağmen durum hep aynı kapsamda biçimlenmiştir.

1975 yılının ülke ekonomisi panoramasında, gerek ulaşılan düzey ve hedeflerin, gerekse de sorunların boyutları açısından ilginç veriler gözlemlenmektedir. Emperyalizm dünya ekonomisinde bir sıçrama kaydetmiş, buna koşut olarak az da olsa, Türkiye ekonomisi kısa vadede göreli bir gelişme göstermiştir. Ancak bir yandan hammadde ve petrol fiyatlarının beklenmeyen artışı, öte yandan izlenen enflasyonist politika, fiyatlarda %20'yi

geçen artışlara neden olmaktadır. CHP-MSP koalisyonunun bir süre ertelediği zamların gerçekleşmemesi politik ortamı yumuşatmıştır. Kısa bir dönemin sonunda, uygulanmakta olan yeni ikame ekonomisinin işleyebilmesi için gerekli olan yöntemler, işçi ücretlerinin dondurulması ya da ücret artışlarının durmasına karşı, temel kullanım maddeleri üzerinde zam paketlerinin açılmasını içermekteydi.

ABD emperyalizminin denetiminde çarpık bir biçimde geliştirilen bu ekonomi, alt ve üst yapıların doğal dokusuyla tamamen çelişti. Yukarıdan aşağıya yeni bir yörünge sistemine oturtulmaya çalışılan Türkiye'nin emperyalizme tabi ve girift ilişkileri nedeniyle, sanayisinin gelişimi, ABD ile bağımlılık ilişkilerinin artışına paralel bir rota izlemiştir.

ABD emperyalizmi özellikle Vietnam devrimci hareketinin direnciyle karşılaşıp yenilgiye uğrayınca, Nixon istifa etmiş, ancak daha önceki konuşmalarında, "1975 yılı çok iyi bir yıl olacak, 1976 da Amerikan tarihinin en iyi yılı olacak " kehanetinde bulunmuştur. Vietnam yenilgisi sonucunda bunalımı artmış, ülke içinde %10'a varan işsizlik ve %10'un üzerinde bir enflasyon hızıyla ABD emperyalizmi, "özgür dünyayı" son kuşağın yaşadığı en şiddetli ekonomik krize sokmuştur.

Böylesi ciddi bir bunalıma giren ABD emperyalizmi, bu bunalımı kaçınılmaz bir biçimde ve zaman geçirmeksizin yeni sömürge ülkelerle mevcut kanallarından bu ülkelere akıtmaya başladı. Ödemeler dengesi bozulan, dış borçları tehlikeli boyutlara ulaşan geri kalmış ülkelerin ekonomilerinin güçlükleri yoğunlaştı, zor anlar yaşanmaya başlandı. Emperyalist sanayi tekellerinde

klasik birikimin aşırı üretim bunalımı ortaya çıktı ve genel kâr oranı düştü. Doların değeri ve dünya para sisteminin işlerliğinin duraklaması, emperyalistlerin ve emperyalist tekellerin arasındaki çelişkilerin artması, bunların birbirlerinden şikayetleri arasında, daralan pazardan pay kapma uğruna dalaşmalarının orta yerindeki kurbanlıklar elbette ki yeni sömürgelerdir. Böylece emperyalist kapitalist dünya, 1974-75'te (gerçek anlamda petrol krizinden önce, 1973 ortasından başlayarak) %10 ve %15'e varan üretim düşüşleriyle, savaş sonrasının en ağır resesyonuna girdi.

1960 öncesi temelleri atılan yeni sömürgecilik ilişkileri kapsamında yeni sömürge ülkeleri de kendi içlerinde kategorilemeye tabi tutmak zorunludur. Kapitalizmin (-ister metropolde olsun, ister yarı sömürgelerde ya da yeni sömürgelerde olsun-) eşitsiz ve dengesiz gelişimi nedeniyle, her ülkenin ekonomisinin gelişim düzeyi farklılıklar gösterecektir. Emperyalizmle ilişkilerin karakteri de aynı şekilde bağımlılık düzeyi, yöntem ve işlerlikte değişiklikler gösterir. Yukarıda değindiğimiz gibi bazı yeni sömürge ülkelerde sanayileşme oranı daha yüksek olabilmektedir.

Türkiye sanayisinin temelleri esas olarak 1930'lu yıllardan itibaren devlet eliyle atılmıştır. 1945 sonrasında yeni sömürgecilik ilişkilerinin gelişimiyle birlikte, montaj karakterli özel sanayi kuruluşları, mamul madde ya da yarı mamul maddeleri buralardan kolayca temin edebildiğinden yeni sömürge ülkeler içinde sanayisi görece ileri olan ülkelerden biri olduk. Bu gelişim aynı zamanda ülkenin kabuk değiştirmesini de sağlamıştır. Öte yandan kapitalist ilişkilerin empoze bir süreç izlemesi dolayısıyla,

emperyalizmle girilen ilişkiler doğal olarak, ülke ekonomisinin gelişim seyrini de belirlemeye başladı. Ve metropoldeki her hareketlilik direkt olarak izdüşümünü yarattı. (Gerileme, iniş, durağanlaşma, rahatlama.)

Ülkemizin sanayisini belirleyen ve "bacasız fabrika" olarak adlandırılan, montajcı sanayileşmenin özelliklerinden kaynaklanan sonuçlara göre, ithal ikameci sanayileşmede dönem dönem gözle görülür gelişme izlenmiştir. Ancak emperyalizmin ülkede yaratmış olduğu yıkıcı etkiler nedeniyle bu gelişmeler kendisini yok edecek olguları da kendisiyle birlikte geliştirmiştir.

ABD emperyalizminin eski sömürü biçimini tüketmesi ve meta ihracının yerini ağırlıklı olarak sermaye ihracına bırakmasıyla; teknoloji, teknik bilgi, yedek parça, teknik eleman, isim, patent hakkı faktörlerinin ağırlık kazanması, özünde bağımlılık ilişkilerinin ekonomik olguları olmuştur. İşbirlikçi tekelci burjuvazi ise montajcı sanayileşme sürecinde, çıkarları emperyalizmin çıkarlarıyla özdeşleşen ülkede bu ilişkilerin çıkrığı olmuştur.

Başlangıçta küçük ölçek ve kolay teknoloji ile yürütülen üretim başarı göstermiş, fakat bir süre sonra, pazar sorununun gündeme gelmesi ile çözümsüzlük baş göstermiştir. Montaj sanayi ürünü olan sanayi malları artışı sürdükçe, biriken malları pazarlayabilmek için, kendisine pazar arama mücadelesi içine girmiştir.

Bunun ilk örneği olarak, tekstil ürünlerinin ülke pazarına doldurması sonucu, tekstil mallarına yeni pazar arama çabası içine giren sermaye çevreleri Avrupa'ya açılmaya çalıştı. Ancak AET'li emperyalist tekeller ve ülkeler, özellikle İngiliz

emperyalizmi, buna şiddetle karşı çıkıp, uluslar arası finans tekellerini harekete geçirerek (sermaye transferlerinin kısıtlanması, durdurulması, gümrük duvarlarının yükseltilmesi vb. yöntemlerle), Türkiye tekstil ürünlerinin dış pazarda yer edinme girişimlerini engellemiştir.

İthal ikameci sanayileşme süreci 1970'lerin başına kadarki aşamada belli bir seviyede tutularak ve bu bağlamda da, önemli bir güçlükle karşılaşmadan sürdürülmüştür. 1970'lerden itibaren ise daha zor olan, daha "ileri" teknolojiye dayanan dayanıklı- tüketim malları buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon vb- bunun yanı sıra otomotiv sanayi hızlı bir gelişim gösterdi.

Ülke özgülünden kaynaklanan nedenlerle başlangıçta ithal ikameci sanayileşmede yeni ikameci geçiş kolay olmuştur. Daha önce devlet eliyle kurulmuş olan ve ülke sanayinin temelini oluşturan demir-çelik vb. üretim ürünleri, montaj sanayinin işini kolaylaştırmıştır.

Ayrıca ABD emperyalizmi bu dönemde bütün diğer dönemlere oranla daha fazla doları Türkiye'ye ayırmaktadır. Bu dolarlar, iç sermaye birikimini hızlandırıp, belirli bir seviyeye gelmesini sağlamanın yanı sıra, işbirlikçi burjuvazinin tekelci karakter kazanmasını da sağlamıştır. Özellikle Koç Holding'in tutumlarında rahatlıkla izlenebileceği gibi, devleti, kendi istemleri doğrultusunda bir takım düzenlemeler yapmak için rahatlıkla yönlendirebilecek güçler haline gelmişlerdir.

Öte yandan ithal ikamecilğin bu dönemlerindeki uygulamalarında ve bir sonraki aşamaya geçişte, ülke içinde

ciddi politik engellerle karşılaşılmamış, bu durum emperyalizmin ve tekelci sermayedarlarının işlerini bir hayli kolaylaştırmıştır.

Diğer önemli avantaj da 1960'lardan itibaren Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yönelik işçi akımının gündeme gelmesi ve bunlardan sağlanan döviz gelirlerinin ciddi bir kaynak oluşturmasıdır. Söz konusu döviz gelirleri, emperyalist sermaye, fon, kredi borçlarının girdi olarak akışıyla birleşince, işbirlikçi tekelci sermayenin gelişimi hızlı bir ivme izlemiştir.

İthalatın ihracattan fazla olması durumunda ekonomiyi yürütmenin yolu böylece bulunmuş oluyordu. Gelir dağılımının bütün dengesizliğine karşın, toplumun önemli bir kesimini oluşturan kent küçük burjuvazisi artı esnaf, artı hizmetliler ve işçi kesimi ürünlerin kentlerdeki pazarını oluşturuyorlardı.

Kapitalizmin gelişiminin alt yapıya yönelik işlevlerine koşut olarak kırsal alanlardaki değişimler nedeniyle (yollar, elektrifikasyon vb.) kırsal kesimin önemli bir bölümü de bu ürünlerin pazarlanabilmesini olanaklı kılıyordu.

Kendi bunalımı nedeniyle döviz girdilerinin emperyalistlerce kısıtlanması ve ülkenin sürekli artan dış ticaret açığını, 1970'lerin başından itibaren AET ekonomistlerinin döviz girdileri, borçlar, krediler, borç sermaye akışıyla kapatmaya çalışan Türkiye, bu açmazlar ortasında bunalımının kısa sürede oldukça derinleşeceğini görmeye başladı. Borçların artması, faizlerin birikmesi dolayısıyla ödemede çekilen güçlük, mevcut krizin

derinleşmesinin en somut ve boyutlu sonucu oldu. Nitekim, 1974'ten sonra ödemeler dengesi darboğazı etkisini her alanda göstermiştir.

Petrol üreten ülkelerin (OPEC) ve uluslararası petrol tekellerinin petrole yaptıkları zamlar, Türkiye sanayisini derinden etkilemiştir. Sanayinin belkemiğini oluşturan KİT'ler ve montajcı özel sanayi kuruluşları, eski teknolojinin ürünleri olarak, petrol fiyatlarının düşük olduğu dönemin hesaplarına göre kurulmuştur. Petrol ithalatının kısıtlanması sanayinin felç olması anlamına geleceğinden petrol fiyatlarındaki artış, Türkiye ihracat gelirlerinin ancak petrol ithalatını karşılaması sonucunu doğurdu. İthalatın diğer kollarının da gerçekleştirilebilmesi için ise, yine temel kaynaklara dönülmesi zorunluydu. Genel bunalımın bu durumla çakışması sonucu, ülke ekonomisi tam bir açmaza girmiş oldu.

Tüm bunların üstüne 1974'ün 20 Temmuz'unda Türk işgal ordusunun Kıbrıs'a çıkarma yapması, başta ABD olmak üzere AET emperyalizminin görünürde tepkisini kazanmış, (1) bu vesileyle emperyalizm muslukları kapatmış, daha önceki yıllarda olduğu gibi düşük faizlerle kredi alabilmenin koşulları ortadan kalkmaya başlamıştır. ABD emperyalizminin sözkonusu durumunun yanısıra, AET'li emperyalistler de, kendi bunalımları temelinde dışarıya döviz akışını önleyebilmek amacıyla, Türkiye kaynaklı iş-gücü talebini azaltıp, orada çalışan Türk işçilerin sayısında indirim yaparak, ekonominin bu avantajını da tehdit etmeye başlamıştır.

Petrol fiyatlarının artması karşısında, dolaylı olarak krizi belirleyen bir diğer faktör de, ABD ekonomisinin ve devletinin dünya ölçeğindeki egemen pozisyonunun zaafa uğraması, AET ve Japon emperyalizminin fon transferlerinin yol açacağı tıkanıklıktan yararlanmaya başlamalarıdır. ABD doları karşısında bu ülke paralarının değer kazanması, dolar imparatorluğunu zor durumda bırakmıştır. Dünya emperyalist-kapitalist sisteminin lideri ABD, artık eskisi gibi rahatça dolar harcayamamaya, dünyayı saran fon transferinin yerine ticari kredi sistemini önermeye başlamıştır.

Açık faşist diktatörlüklerin gündeme getirilmesini belirleyen toplumsal koşut, devrimci mücadelenin yükselmesi ve halk kitlelerinin düzeni tehdit eden hareketliliğidir. Fakat bu süreçlerin yoğunlaştırılmış faşist terörü ve baskısıyla ne denli ezilmiş, yıpratılmış, pasifize edilmiş olursa olsun, ülkede bir sol potansiyel varlığını sürdürmektedir. Bu durum, dönem sonrasında da oligarşinin gözetmek zorunda kaldığı en önemli olgu olmuştur. Bu olguyu oldukça dikkatli ele aldığı görülen oligarşilerin ve emperyalizmin, açık faşist diktatörlük dönemlerinden sonra, genellikle bu dönemi birinci dereceden çağrıştıran partileri değil, olanaklar el veriyorsa, sol imajlar da yüklenmiş düzen partilerini, yoksa çeşitli nedenlerle tali konularda cuntalara karşı konumlanma görüntüsü yaratmış partileri tercih ettikleri görülmektedir.

Bu durum demokrasi görüntüsünü pekiştirmeye hizmet etmekte, hem de sol potansiyelin pasifikasyonunun yeni bir

yöntemle sürdürülmesi avantajını yaratarak, solun belli kesimlerini potasında eritebilmektedir. Aynı şekilde ilk genel seçimlerde oligarşinin bu yöndeki gereksinimlerine yanıt veren parti CHP olmuştur.Devrimci savaşın, yenildiği halde sarsılmayan prestijiyle, halk muhalefetinin gizli devrimci olguların da bilincinde olan egemen sınıflar, sözkonusu politikaya denk düşen demagojik sloganlarla, CHP'nin siyasal arenadaki etkinliğinin büyümesinin arkasında olmuşlardır.1973 seçimleri esnasında CHP'nin sürdüreceği politika daha 12 Mart dönemi içinde saptanmıştı. Bu dönemde ülkede var olan her siyasal yapı gibi CHP'de ciddi bir iç çalkantı ve bunalım yaşamıştır. Geleneksel kesimi ve geleneksel başkanı tasfiye edilen parti, işbirlikçi tekelci sermayenin yeni dönemdeki sorunları için daha rahat manevra yapabilecek yeteneklere kavuşturularak, B. Ecevit'in parti başkanlığı dönemine geçmiştir. Ecevit'in emekçi halkın gözünde "bir umut" olarak görünmesinin temel nedenleri de açıktır.

B) CHP'NİN DURUMU

CHP'nin tarihsel kökleri 1908 meşrutiyetine kadar uzanır. Onun burjuva devrimciliği, geçmişi Anadolu Harekatı ile taçlandırılan Kemalist harekette yatar. Emekçi halk kitlelerinin üzerinde şekillenmiş ve varlık kazanmış olmasına karşın, CHP, komprador ticaret burjuvazisi, toprak ağaları, sivil ve asker bürokratlarının elit kesiminin partisi olarak, toplum yaşamında yer almıştır . Kuruluşundan bu yana programı devletin programının ta kendisi olmuştur. Devlet ve parti özdeşliğini kurumsallaştıran yapı CHP'dir.

27 yıllık iktidarı boyunca, "halkçılığı" halkın ensesinde boza pişirerek; köylülüğü ağır vergiler altında ezerek gerçekleştirmiştir. Harap olmuş ülkeyi ve ekonomiyi, emekçi sınıfların üzerinden onarmış, tam takır olmuş devlet hazinesini halkın alınteriyle doldurup, savaşın yıkıntılarını emekçileri zorla çalıştırarak, kölelik koşullarında temizlemiş, ve bütün bunları burjuvazinin elit kesimi ve toprak feodalleri , tefeci-tüccar sermayesi adına yapmıştır.

O günden bu yana karakterinin esas öğelerinde değişim olmadan, fakat bazı biçimsel değişme ve evrimleşmelerden geçerek ilerlemiştir. Sınıfların gelişip farklılaşmasına koşut olarak, CHP de kendi bünyesinde taşıyamaz hale geldiği unsurları zaman zaman temizlemiş ve her kopuşta, egemen sınıfların elitlerine hizmet etmeyi sürdürmüştür.

DP, yıllarca CHP içinde, yönetim kademelerinde yer alan unsurlar tarafından kurulmuştur. Bazı çevrelerin öne sürdüğü gibi, CHP, hiç bir zaman radikal-küçük burjuva kesimin 'sol'cu misyonunu taşımamıştır ya da burjuva reformistlerin sistemlerini yerine getiren bir siyasal parti olmamıştır.

Devrimci hareketin 12 Mart açık faşizmine büyük oranda hazırlıksız yakalanmış olması, sadece iki yıllık somut mücadelesi sonucunda yenilgiye uğraması ve dolayısıyla ülkenin siyasal gerçeklerini her planda kitlelere ulaştıramamış olması geçici yenilgisinin temel nedenlerdir. Fakat bunun yanında, öteden beri, CHP'yi kendine müttefik olarak seçen reformist ve revizyonist akımların CHP'nin sosyal demokrat, halkçı vb. olduğu yönünde propaganda

yürütmelerinin etkisi de göz önünde bulundurulduğunda, işçi ve emekçi kitlelerin, CHP'nin "halkçılık", "devrimcilik", ortanın-solu vb. gibi, demagojik sloganlarına kapılmasının, CHP'ye umut bağlamasının solun başarısızlıklarında önemli bir etkiye sahip olduğu görülecektir.

1965 seçimlerinde parlamentoya giren TİP, kendisine devrimci olmayan bir çizgi çizmiş ve CHP'yi en yakın ittifakı olarak görmüştür. Türkiye solunun, o güne kadar ki süreçte CHP'ye bakış açısı değişmemiş, dolayısıyla CHP'nin kanatları altına girilmiştir. İktidara karşı siyasal mücadeleye yönelen hareketler dahi bu -Türk solunda bir anlamda gelenekselleşmiş- CHP değerlendirmelerinin etkisini uzun yıllar taşımışlardır.

CHP, 1973'te iç bunalımının son bulmasıyla, yeni sömürge kapitalizminin siyasal gerekliliklerine göre yeniden biçimlenmiş, işbirlikçi tekelci sermayenin siyasal temsilciliğini her yönüyle sahiplenir hale gelmiştir. Bu dönem içinde ezilen sınıfların özellikle sanayi proletaryası ve şehir küçük burjuvazisinin potansiyeli CHP'ye akmıştır.

Egemen güçler dönemin siyasal çatışmasından, bir hayli deneyim kazanmış olarak ve toparlanmış, örgütlenmiş, taktik planda güçlenmiş olarak çıktılar.

Burjuva siyasal partiler, kimliklerini çok yönlü olarak ifade etmeye başladıkları bu dönemde anti-demokratik, dinci, muhafazakar, faşist programlarla donatılmış olarak köşeleri tuttular. Demokratik mücadele yönelimindeki kitlelerin kendilerine CHP'yi seçmelerinin nedeni ise, henüz siyasal kimliklerine erişememeleri ve örgütlülükten yoksun olmaları, devrimci alternatifle buluşamamış olmalarıydı.

MSP, MHP, ve CHP seçenekleri karşısında, işçi ve emekçi kitleler tercihlerini daha fazla CHP'den yana yaptılar. Solun zaaflarından yararlanan CHP, genel demokratik güçlerin desteğini aldı. 1973 ve 1977 seçimlerindeki başarısı bu kapsamda özenle değerlendirilmesi gereken siyasal bir içerik taşımaktadır. Oligarşik devletin, özellikle işbirlikçi-tekelci burjuvazinin daha gerici faşist kesimlerinin, toplumumuzun önüne koyduğu siyasal koşulların alternatifsizliğinin bir sonucudur bu… Yoksa CHP'nin özel yapısından, ciddi farklılığından ve izlediği politikaların tutarlılığından kaynaklanmamaktadır.

Türkiye İşçi Sınıfının siyasal partisinin (THKP) yaşamının ve mücadelenin her alanında siyasal kimliğiyle var olmadığı koşullarda, her zaman işçi ve emekçi kitlelerin potansiyelinin, burjuvazinin çeşitli kliklerin denetimi altına girmesi kaçınılmazdır.

İşbirlikçi tekelci sermaye CHP'yi bir sübap olarak kullanmıştır. CHP "düzen değişikliği" sloganını atarak, kitlelerin tepkilerini pasifize etmiştir. Değişim umudunu sistemi pekiştirmenin bir aracı olarak kullanmıştır.

İşbirlikçi tekelci burjuvazi için kredi musluklarının açılmasını sağlayarak, emperyalizmle olan bağımlılığı daha da pekiştirmiştir. Devletin tüm olanaklarını bu yönde seferber ederek; ithalatı artıracak, ihracatı özendirecek önlemlerin yanında, 13 milyar dolara ulaşan dış borçlara ek olarak, yeni kredi olanakları sağlamış ve sermayenin sadık savunucusu olduğunu kanıtlamıştır. 5 Haziran seçimlerinde sermayenin elit kesimleri bu nedenle CHP'den desteklerini çekmemişlerdir.

Ve bilinmektedir ki;

“…. hiç bir sınıfa başka bir sınıftan almaksızın bir şey verilemez.” (Karl Marx)

Dolayısıyla, CHP’nin de burjuvaziden almadığı, bizzat onu temsil ettiği gerçekliğinin yanısıra emekçi kitlelere verebileceği herhangi bir şey yoktur. Fakat emekçi kitlelerden alıp, oligarşiye verebileceği çok şey vardır.

Bu partinin bir dönem çok sözü edilen köy-kent projesi de bu gerçeğin ışığında değerlendirildiğinde; kuramsal açıdan da Türk toplumunun nesnel gerçeğinden hareket edilerek formüle edilmediği, neyi hedeflediği görülmektedir. Köy-kent projesi, meta üretimini geliştirici, kentlere yığılan ve kapitalizmin planlanan düzenini tehdit eden işsizler ordusunun yarattığı endişeyi hafifletici bir önlemdir. Tarımsal üretim biçimi değiştirilmediği, radikal bir toprak reformuyla birlikte ele alınmadığı için, köy-kent projesi, özünde MHP’nin tarım-kent projesinden çok farklı nitelikler taşımamaktadır.

Bu partinin siyasal yapısını, tam ve doğru olarak yansıtan olgunun, onu destekleyen seçmen kitlesi olmadığı, partinin siyasal öngörüleri, programları ve siyasal temsilcilerinin niteliği olduğu gerçeğinden hareketle, CHP’nin siyasal yapısının “sosyal-demokrat” diye adlandırılan kesimden çok, işbirlikçi-tekelci sermayenin siyasal temsilcilerinin yönetiminde olduğunu, söylemek gerekir.

CHP, kendisini destekleyen yığınların gerisinde kalmamış, onların gerçeklerine tamamen aykırı bir konumla ülke siyasal

düzleminde yer almıştır. Onun için CHP'yi sosyal demokrat, reformist burjuva hareket partisi vb. olarak benimsemek önemli bir yanılgıdır.

CHP işçi sınıfının ve kitlelerin istemlerinin karşısında konumlanmıştır. Grev yasasıyla birlikte lokavtı da yasallaştırmıştır. CHP'nin siyasal liderleri bilinçli tutarlı anti-komünistlerdir. İktidarı aldıkları her dönemde devletin baskıcı kurumlarını işçi ve emekçilerin üzerinde kullanıp, onların siyasal örgütlerine yönelik karşı devrimci tavrı sürdürmüşlerdir.

Teorik olarak sosyal demokrasi, emperyalizmin ilk evrelerinin ürünüdür. İleri kapitalist ülkelerde, tekelci sömürüden belli bir payın, sistemin esenliği açısından işçi sınıfının elit kesimine ayrılması temelinde oluşan işçi aristokrasisinin siyasal ifadesi olmuştur. Çağımızda ise bu koşullar değişmiştir. Özellikle yeni sömürgelerde bu anlamda bir işçi aristokrasisinden söz etmenin olanağı yoktur. Ne var ki yeni sömürge kapitalizminin palazlanabildiği bazı ülkelerde değişik özellikler arzeden bir işçi eliti oluşabilmektedir. Bunu da unutmamak ama iyi ayırdedebilmek gerekir.

Yeni sömürge kapitalizmine göre kabuk değiştiren, biçimlenen emperyalizmin ve onun uzantısı işbirlikçi-tekelci burjuvazinin, tekel kârlarından azami ölçüde yararlanabileceği biçimde siyasal üst yapının da düzenlenip, kurumlaşması politikası sonucu; sömürge tipi faşizmin uygulandığı -açık ya da gizli işlediği- ülkemizde, sosyal demokrasinin varlığından söz etmek aynı bağlamda gündeme gelen çeşitli konularda ciddi

yanılgılar yaratmaktadır. Burjuva demokrasisi koşullarının olmadığı bir toplumsal yapılanmada, kurumlaşmış burjuva demokrasisi olguları aramak için, boyutlu siyasal körlüğe ihtiyaç vardır.

Ülkemizde 1960'tan sonra, geniş mesleki örgütlerin bünyesinde, işçi sendikaları, kooperatifler, konfederesyonlar vb.'de azımsanmayacak bir işçi bürokrasisi doğmuştur. Bu kesim, işçi sınıfından kopuk, bu işi meslek haline getirmiş yöneticiler niteliğindedir. İşçi sınıfı adına, işverenlerle toplu sözleşme 'uzlaşmalarına' varan, grev kararı veren, çeşitli demokratik hakları düzen olanakları içinde 'savunan' bu kişiler, maaş ve ödenekleri, yaşam düzeyleriyle, temsil ettikleri sınıftan farklılaşırlar. Günlük kazanımların sınırları içinde elde edilen, küçük ve kalıcı olmayan başarıları giderek temel kazanımlar olarak değerlendirmeye başlar ve genellikle devrimci hareketi çağı geçmiş çocukça hevesler olarak tanımlama, devrimci ideolojiyi güzel ama gerçekleşmesi olanaksız düşünceler ütopyası olarak niteleme tavrında tipikleşirler. Ancak bunlar Türkiye'nin özgün koşullarında, sosyal demokrasi olayının siyasal temsilcileri değil, mesleki ve demokratik kitle örgütlerinin bürokratik kesimleridir.

Tüm bu gerçekler ışığında, CHP ele alındığında, sosyal demokrat, ortanın solu, halkçı söylemlerinin yanıltıcılığı bir kez daha görülmektedir. Karl Marx; sosyal demokrasinin ne olduğunu, Louis Bonaparte'nin 18: Broumaire'sinde şöyle açıklıyordur:

"…. sosyal demokrasinin özel niteliği, cumhuriyetçi demokratik kurumları bir araç olarak istemesinde; iki ucu,

sermaye ile ücretli emeği ortadan kaldırmak değil, bunlar arasında bir uyuma dönüştürmek istemesinde özetleniyordu. Bu amaca ulaşmak için, ileri sürülebilecek önlemler, ne kadar çeşitli olursa olsun, amacın bürüneceği görüşlerin az-çok devrimci niteliği ne olursa olsun içerik hep aynı kalıyor. Bu toplumun demokratik yolla dönüşmesidir. Ama bu, küçük burjuvazi çerçevesinde bir dönüşümdür."

Gerçekte sosyal demokrasi bir burjuva ideolojisidir. Dahası tekelci kapitalizmin ideolojisidir. Tekelci burjuvazi işçi sınıfına sınırlı bir takım ödünler vermek yoluyla, işçi sınıfıyla kendisi arasında kasıtlı bir köprü kurmuştur. Bir 'uyum' sağlayarak varlığını koruyabileceğinin bilincine vardıkça, bu sınıfın belirli istemleri karşılanmış, İsveç tekelciliği, Batı Alman emperyalizminin tekelci burjuvazisi sosyal demokrasi bayrağı altında büyük atılımlar yapabilmiştir. Kapitalizm çoktan iflas etmiş, klasik burjuva ideolojisiyle ayakta duramayacağını iyice anlamış olduğundan, kendi sonunu geciktirecek, işçi sınıfını ve emekçi kitleleri daha iyi avutabilecek sosyal demokrat ideolojiyi, sözcüğün tam anlamıyla kullanmaktadır.

CHP de tekelci sermayenin istemlerini bu çerçevede yerine getirmek amacıyla, İsveç ve Alman tekelci sermayeleri temsilcisi partilerle bir diyalog başlatmıştır. Bunun temel nedeni, yukarıda açıkladığımız nedenlerle ABD'nin kredileri durdurması, IMF ve Dünya Bankası'nın öngörüleri doğrultusunda, AET emperyalistleriyle ilişkilerin geliştirilmesine yönelmeyi doğuran bir sürecin sorunlarıdır.

C) KIBRIS OLAYI, NEDENLERİ VE SONUÇLARI

CHP bu özellikleri çerçevesinde, 1973 seçimlerinde kitlelerce desteklenerek, seçimlerden ciddi bir oy potansiyeliyle çıkmasına rağmen tek başına hükümet kuracak oranı bulamamıştır. Bir iki ay içinde oligarşi içi sınıfların uzlaştırıcı girişimleriyle, Anadolu burjuvazisinin, orta ve hafif sanayi savunan dinci akımın temsilcisi MSP ile koalisyon kurarak, yürütme görevini üstlenmesi sonucunda, 26 Ocak 1974 tarihinde, CHP-MSP koalisyonu kurulmuş oldu. Temsil ettikleri güçler arasındaki çelişkilerin bir yansıması olarak, bu iki partinin iktidarı, bir hayli sorunlu ve siyasal planda istikrarsız bir iktidar olmuştur. CHP-MSP koalisyon iktidarı döneminin başlıca problemlerinden biri 'Kıbrıs' olayıydı.

Kıbrıs sorunun tarihi kökleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun işgalci niteliğine dayanmaktadır. Ada, 1571'de Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasıyla onun statüsü içinde yer almış, 1878'de İngiliz sömürgecilerinin denetimine girmiştir. Başlangıçta adayı yeniden Osmanlılara devredeceğini söyleyen İngiltere, güçlü askeri donanmalara sahip olması nedeniyle, bir süre sonra Kıbrıs'ı kendi toprakları olarak benimsemekte sakınca görmemiştir. Stratejik bir konumu olan Kıbrıs, aynı zamanda İngiltere'nin doğu Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu denetim altında tutmasını sağlıyordu. Ve asıl önemi, askeri üs olarak kullanılmasının yarattığı avantajlardan kaynaklanmaktaydı.

Ancak ikinci emperyalist paylaşım savaşı sonunda, Kıbrıs halkının bağımsızlık eyleminin güçlenmesi, adada bulunan iki milliyetten özellikle Rum toplumunun bu yönde silahlı

mücadeleye başlamasıyla gelişen olaylar, 5 Şubat 1959'da Kıbrıs'ın 'bağımsız' bir devlet olarak tanımlanmasını getirdi.

İngiltere, Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs'ın Rum ve Türk kesimlerince onaylanan anlaşmaya göre, Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet oluyordu. Başkan Rum, yardımcısı Türk olmak üzere, iki milliyet kendi içişlerini kendi toplum meclisleriyle yürüteceklerdi. Hem Yunanistan, hem Türkiye "garantör ülkeler olarak, askeri müdahalede bulunabilme hakkına" sahiptiler.

Bu anlaşma demokratik bir cumhuriyet görünümü altında Kıbrıs halkının anti-emperyalist, anti-sömürgeci eğilimlerini dizginlemeye denetim altında tutmaya yönelik bir anlaşmaydı. Amaç, göstermelik bir bağımsızlık çerçevesinde, adada bu tarz eğilimlerin önünü alarak, İngiliz emperyalizminin orayı bir askeri üs olarak kullanabilme ve üslerini koruyabilme statüsünü devam ettirmesini sağlamaktı.

Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik düzenlediği işgal harekatının sonucu olarak ada ikiye bölünmüş, ancak emperyalistlerin askeri üslerine hiç bir zarar gelmemiştir. Tersine, Kıbrıs emperyalizme daha sıkı kenetlenmek durumunda kalmıştır.

Kıbrıs işgalinin bir diğer yanı da emperyalizmden bağımsız girişimlerde bulunmak eğilimi taşıyan Türkiye'den bu tarz çıkışlarının tekrarlanmamasının istenmesidir. Aynı zamanda Türkiye'nin emperyalizmin saldırgan askeri gücü olan NATO üyesi olması nedeniyle, bu hareketin dünya kamuoyunda, NATO'nun prestijini kendi çıkarları doğrultusunda kullanması şeklinde yansıması emperyalizmin izin verebileceği bir durum değildir. NATO'yu kullanabilecek durumda olan müttefikler elbette sadece ve sadece emperyalist devletlerdir.

Ayrıca Vietnam işgalinin ABD'nin yenilgisi ile sonuçlanması, bu savaşın neden olduğu ekonomik ve siyasal krizin yanında ABD'nin emperyalist-kapitalist sistemin egemen gücü olma özelliğini sarsmış, 1974 petrol şokunun yarattığı bunalım, ABD'nin böyle bir karar almasında etkili olmuştur. Nitekim 1974 sonrası ABD'nin tüm ülkelere yaptığı yardımları önemli ölçüde azalttığı görülmüştür.

Türkiye açısından ise CHP-MSP koalisyon hükümetinin iktidarda bulunduğu 1974 yılında ekonominin açmazlar içinde olması, 12 Mart'la birlikte geçici olarak ertelenen tüm sorunların boyutlanarak yeniden gündeme gelmesi ile birlikte, hükümetin sorunları büyümüştür. Öteden beri Yunanlılara duyulan kin ve nefret, Kıbrıs'taki Türklere yönelik saldırılar, Türkiye halkının devletin radyo-TV'sinin ve basının kampanyası doğrultusunda şovenist duygularının kamçılanması gibi nedenlerle, geniş bir kesim oligarşinin politikasını desteklemiştir.

12 Mart askeri faşist darbesinin, üç yıl boyunca, halkın üzerindeki terörist uygulamaları ve bunun halkın devrimci öncülerince teşhiri nedeniyle, ordunun gerçek yüzünü büyük ölçüde görmüş olan halk kitlelerin, ordunun kurtarıcılığı yönündeki geleneksel görüşü sarsılmıştı. Aynı biçimde büyük umutlarla iktidara getirilen CHP'nin uygulamaları nedeniyle, geniş kitlelerin beslediği sempati ve güveni yitirmeye başlayan bu partinin yeniden prestij kazanması gerekiyordu. Ve sonuçta tüm bu olguların vektörü olarak, Kıbrıs işgali için harekete geçilmiştir.

Böylelikle CHP, üstlendiği misyonu büyük ölçüde yerine getirip, orduya tekrar sevimli bir giysi diktiği gibi, kendi prestijini de önemli oranda tesis etmeyi başarmıştır. Bütün bunların yanısıra, işgal altında tutulan Kıbrıs toprakları işbirlikçi-tekelci sermaye açısından bir Pazar görevini de görmektedir.

İşgal harekatının düzenlendiği 1974'ten günümüze kadarki süreçte savaşın yıkıntılarının onarımı tamamen Kıbrıs Türklerinin omuzlarına yüklenmiş, yaşam düzeyleri daha geri bir noktaya çekilmiştir. Kıbrıs Türklerinin Türkiye'den ve ordusundan bekledikleri kurtarıcılık, orada kalıcılaşan ordunun masraflarının da büyük ölçüde Kıbrıs Türklerinin sırtına yüklenmesiyle gerçekleşmiştir!

Kıbrıs konusunun iç çelişkilerini bir süre yumuşattığı CHP-MSP koalisyonu, bu konudaki işlevlerinin tamamlanmasının akabinde bir arada bulunamaz hale gelerek, 16 Eylül 1975'te istifa etmek zorunda kalmıştır.

D) AP-MSP-MHP-CGP HÜKÜMETİ

CHP-MSP koalisyon hükümetinin istifası, hükümet bunalımını gündeme getirmiş, bunalım Meclisin kendi içinden, yürütme görevini üstlenecek bir iktidar organı çıkaramaması sonucu iyice derinleşmiştir. Oligarşi içinde etkinliğini büyük ölçüde sağlamış olan işbirlikçi tekelci sermayenin elit kesimi, aylar süren görüşmeler sonucunda, kendi siyasal temsilcisi olarak öngördüğü AP'nin önderliğinde, Anadolu ticaret burjuvazisinin çıkarlarını savunan, dinci, gerici parti MSP ve faşist devlet kurumlarının temsilcisi CGP ile birlikte faşist ideolojinin sivil-militer çetesi MHP, yeni bir koalisyon oluşturarak "Milliyetçi Cephe" adı altında bir hükümet kurdular. (31 Mart 1975)

Türkiye'de faşizmin kurumlaşmasının hızlanması ve derinleşmesi; yüzeysel yerleşimin kurumlar bazında ve bütünlüklü olarak; niteliği dönüştürme, dokuya nüfuz etme şeklinde evrimleştirilmesi, ekonomik büyümenin durması,

bunların tümüne bağlı olarak durgunluk ve gerilemenin başlamasının yanı sıra, MHP aracılığıyla sivil faşist terör çetelerinin oluşturulup faşizmin saldırılarının azgınlaşması sürecin belli başlı olgularıdır.

Ülkenin ekonomik ve siyasal yaşamında çok yönlü tıkanıklarının başladığı, toplumsal huzursuzluğun boyutlanmaya yüz tuttuğu bir ortamda, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin devrimci kıpırdanışları yanında demokratik güçlerde de canlılık, egemen sınıflarca kabullenilmeyecek olgularıdır.

1972'de askeri ve örgütsel planda yenilgiye uğrayan ama kendisinden sonraki devrimci kuşaklara evrensel çapta ideolojik-stratejik bir miras, yüksek bir prestij ve zengin deneyim bırakan THKP sempatizanlarının bu dönemde çeşitli oluşumlar şeklinde siyasal mücadelede yer almaya başlamaları ve diğer devrimci-demokrat, yurtsever örgütlenmelerin gelişim göstermesinin yol açtığı huzursuzluğu ile oligarşi, toplumsal durumu nötralize etmek, sindirmek amacıyla, sivil faşist çetelerin ayaklarının altına devletin tüm olanaklarını sermiştir. İşbirlikçi-tekelci sermayenin temsil ettiği MHP ise, kendisine verilen görevi layıkıyla yerine getirmiştir.

1. MC hükümeti döneminde, MHP ve yan kuruluşlarının hızlı bir şekilde örgütlendiği, geniş mali olanaklarla Türkiye'nin her yanında lokal, dernek vb. açıldığı, halkın duygularının demagojik propaganda ile sömürüldüğü görülmüştür. Faşist ideoloji, yerel özelliklerden kaynaklanan farklı eğilimleri de kullanmasını da bilmiştir. 1. MC dönemindeki ekonomik gelişim seyrini anlayabilmek açısından bir önceki iktidar dönemini bu bağlamda kısaca anımsamak yararlı olacak.

1974 program tahminlerine göre, 1973 yılı toplam yatırımları %8.5, sanayi yatırımları %18.3 artmıştır. Hedefler ise sırasıyla, %15.9 ve %24.3 olarak görülmüştür. Sonuç olarak plan ve programda öngörülen %21.3'lük yatırım/GSMH oranına varılamamış ve bu oran %18.9 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte sanayi yatırımlarında görece daha hızlı artış olmuş, sanayi yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı %44.1 olarak gerçekleşmiştir.

Yatırımların %47.3'nü kamu kesimi (KİT), %52.7'sini özel kesim gerçekleştirmiştir. Çünkü kamu kesimi yatırımların GSMH'ya oranı %11.4 olması öngörülmüşken, bu oran %90'da kalmıştır. Oranlama, özel kesim yatırımları için hedefe uygun olarak %9.9 olarak gerçekleşince, özel kesim yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı da artmıştır. Buna göre, üçüncü beş yıllık kalkınma planına konulan hedeflere, daha dönemin ilk yılında oldukça uzak düştüğü görülmektedir. (2)

Türkiye gibi, yeni sömürge kapitalizmi modelinin yerleştirilmeye çalışıldığı, emperyalizmin dayattığı ekonomi ve politikaları izlemekle yükümlü ülkelerde planlı ekonominin hayata geçirilmesinin koşulları yoktur. Ya da iyimser bir yorumla; planlı ekonomi politikaları izlenmeye kalkılsa bile, ülkenin emperyalizmle mevcut bağları nedeniyle, kısa vadeler içinde, çevreleyen etkenlerin ağırlığı ve gündeme getirdiği zorunluluklar nedeniyle ekonomi sık sık dalgalanmalara itilmekle kalmayıp, siyasal açıdan bir istikrar söz konusu olamamaktadır.

Fakat ekonomi ne kadar cılız bir seyir izlese de, işbirlikçi sermaye çevreleri tekelci kârlarını yükseltebilmektedirler.

Ülkemiz ekonomisinin, dolayısıyla sanayi kapitalizminin temelleri olan KİT'ler, yönetimde bulunan siyasal partiler aracılığıyla, egemen sınıfların çıkarlarına göre işletilmektedir.

Emperyalizmle olan bağımlılık ilişkilerinin ve tekelci sermayenin isteklerinin azami ölçüde karşılanabilme çabasının karakteri değişmediğinden, politikaların özü de değişmemekte, fakat dönemin özgünlükleri temelinde, aynı amaçlara dönük olarak, değişik isimler altında hayata geçirilen program ve uygulamalar gündeme getirilmektedir. Bunlardan biri de 1. MC iktidarı tarafından devreye sokulan 'dövize çevrilebilir mevduat' sistemidir.

Petrol fiyatlarının ani yükselişi, petrol ihraç eden ülkelerle kısa dönemde, -aynı zamanda uluslar arası petrol tekellerinde- ciddi ödemeler bilançosu fazlalıkları oluşturmuştur. Aynı dönemde içinde yeni sömürge Türkiye'nin de bulunduğu bir dizi yeni sömürge ülke, emperyalizmin uyguladığı ve dayattığı politikalar nedeniyle, yeni fiyat yapısına adapte olmakta direnerek, büyük ödemeler bilançosu açıkları vermeye başlamışlardır.

Türkiye'nin iç tasarruflarını, hızlı sanayileşme için gerekli düzeye çıkarabilecek seferberliğin bir türlü yapılamaması nedeniyle, daha önceki burjuva hükümetler, açığı emperyalist sermayeyi kaynak olarak kullanmakla kapatmaya çalışmışlardır.

1970'lerin ortalarına kadar, emperyalizme borçlanmada, uzun vadeli krediler tercih edilmişti. Fakat bu tercihin yanı sıra Türkiye ekonomisinin hiçbir şekilde karşılaması-geri ödemesi-olanaklı olmayan kısa vadeli, yüksek faiz oranlarıyla da uluslar arası emperyalist finans kurumlarına borçlanmaya gidilmiştir.

Emperyalist finans kurumlarıyla girilen bu işbirliği politikası, ülkenin uzun süre altından kalkamayacağı ve giderilmesi olanaksız yükü oluşturmuştur.

Bu politikanın uygulanmaya sokulmasından kısa süre sonra, emperyalist finans kurumlarının verdikleri borçların faizlerinin ödenmesini istemeleri karşısında, borç veren ya da faizlerini isteyen emperyalist tekeller (ödenmemesi durumunda borçların artması ve Türkiye'nin ekonomik, özellikle de siyasal istikrarını koruyamaması karşısında) çıkarlarının esenliği açısından paniğe kapılmışlardır.

Nitekim alınan krediler ve faizlerin ödenmemiş olması, MC hükümetini işçi ücretlerini dondurmaya, tüketim mallarına yüksek zam yapmaya zorlamış ve kitlelerin derinleşen çelişkilerinden kaynaklanan istemleri yönünde hareketlenmelerinin başlaması, bunalımın büyümesini de beraberinde getirmiştir.

Derinleşen çok boyutlu kriz ortamına öteden beri var olan ödemeler dengesi bozuklukları da eklenince, emperyalist borç sermayesinin yükünden kurtulmak için, yeniden diğer emperyalist finans kurumlarına başvurulmak zorunda kalınmış ve daha da ağır yükümlülükler altına girilmiştir.

Yapay olarak şişirilen efektif talebi bu kez yapay olarak (dış dengeyi derhal sağlayacak biçimde) düşürülmeye çalışılıp, 'büyümenin yerini durgunluk hatta küçülmenin aldığı istikrar' dönemi gündeme getirilmiştir. Böylelikle son çalınan kapı, emperyalizmin yeni finans kurumu IMF olmuştur.

Petrol fiyatlarındaki artış ve ani yükseliş, petrol ihraç eden ülkelerde kısa dönemde ciddi ödemeler bilançosu oluşturmuş, bu şekilde ortaya çıkan, yeni sömürgelerin, yeni fiyat yapısına adapte olamamasının yarattığı ödemeler bilançosu açıklarını, dünya kapitalizminin finans sisteminin doldurması durumu, DÇM tanımıyla, Türkiye ekonomisine yansıtılmıştır.

Böylece, yeni sömürgecilik politikasının bir biçimi olan, devletten devlete borç sermaye verilmesine ek olarak, uluslar arası emperyalist finans kurumları devreye girip T.C devletini çok yönlü borçlar altına koymuştur.

Gelişme çabaları içinde bulunan yeni sömürge Türkiye'nin ekonomisi-sanayisi açmaza sokulup, gelişmesi önlendiği gibi, sömürünün çapı da büyümüştür. Türkiye'nin ekonomik, sosyal, siyasal yapısında egemenliğini kuran işbirlikçi tekelci sermayenin iktidara getirdiği siyasal partiler, uluslar arası emperyalist finans kuruluşlarının kapısını daha sık çaldıkça, daha fazla yaptırımı kabullenerek, ülkenin kapılarını emperyalizme biraz daha açarak, Türkiye halklarının sömürüsünü; sömürüyü sürdürebilmek için de, baskı, tahakküm ve terörü tırmandırmışlardır.

Dövize çevrilebilir mevduat adı altında uygulamaya konan politikanın sonucunda, sadece bir bunalıma yol açılmamış, var olan krizin uzun süreli kalıcılığının yanı sıra, derinleşmesi tanımlanmıştır. 1. MC döneminde uygulamaya konulan DÇM politikası, bir anda ortaya çıkan bir politika değildir. Öteden beri izlenen politikaların sonucunda, onların bir süreci olarak gündeme gelmiş ve emperyalizm tarafından bizzat önerilmiş bir uygulamadır.

TC Merkez Bankası 1977 Şubat ayında tıkanmış, döviz transferleri resmen durdurulmuştu. Bir önceki dönemin ekonomik ağırlıkları katlanarak artmıştı. Türkiye ekonomisi, yapısal bozuklukları nedeniyle aynı duruma 1970 yılında da düşmüştür. Egemen sınıflar, iktidardaki siyasal temsilcileri aracılığıyla, başta devalüasyon olmak üzere yeni bazı kararları uygulamaya koymuşlardır. Ancak bu kararlar ekonomiyi içinde bulunduğu açmazdan kurtarmaya yetmemiş, özellikle petrol faturasındaki büyük artış nedeniyle, ekonominin sorunları kısa sürede yoğunlaşmıştır. Sürdürülen 'hızlı kalkınma hamleleri'nin, uygulanan açık finansman yöntemlerinin, artan enflasyonun ve döviz yokluğunun etkisiyle, ekonomi sık sık beyaz bayrak kaldırır olmuştur.

1977'den sonra, "istikrar programı" adı altında uygulanmaya çalışılan politikaları şu şekilde maddeleştirelim:

1) 1977 Ağustos ayında Süleyman Demirel hükümeti tarafından uygulanan "Enflasyona Karşı Mücadele Paketi",

2) 1978 Mart ayında Ecevit Hükümeti'nin "Yapısal Değişim Programı",

3) 1978 Eylül ayında Ecevit Hükümeti'nin "Para Kredi Tedbirleri",

4) 1979 Mart ayında Ecevit Hükümeti'nin "Ekonomiyi Güçlendirme Programı",

5) 1980 yılı Ocak ayında Süleyman Demirel Hükümeti'nin uygulamaya koyduğu "24 Ocak kararları".

Bu paket ve programların en büyük özelliği, büyük ölçüde zamlara ve 'kur ayarlamalarına' dayanmaları idi. Ve Türkiye'ye

yeni dış krediler ve borç erteleme olanaklarının sağlanmasını amaçlıyordu. Fakat 'kur ayarlaması', gerçek adıyla devalüasyonlar emperyalistlerden yeterince kredi ya da, döviz bulmadan yapılmış, bu tür uygulamalar amaçlananların da gerçekleştirilememesini doğurmuştur.

Yukarıda sıraladığımız beş ayrı 'önlem paketi'nin ardından, Türk Lirası dolar karşısında yaklaşık 19 liradan, 70 liraya düşmüştür. Aynı 2,5 yıllık süre içinde enflasyonun toplam artışı % 240 dolayında seyretmiştir.

Ülke ekonomisi 1970'li yılların başından itibaren, bu açmazlar sürecine başlarken, sorunun çaresi hep emperyalist ülkelerden ve uluslar arası emperyalist finans kuruluşlarından aranmıştır. Bunun sonucunda OECD, IMF, Dünya Bankası, ülke ekonomisinin başlıca yönlendiricisi ve uygulayıcısı olmuştur. Özellikle 1974 yılından sonra başlayan koalisyonlar döneminde hiçbir burjuva hükümet, ülke ekonomisinin sorunları üzerine ciddi biçimde gidememiş, ekonomi 1977 yılının Şubat ayında döviz transferlerinin yapılamaz duruma gelmesiyle tıkanmıştır. Tıkanma olayının boyutları ve olumsuz ekonomik göstergeler her geçen gün biraz daha yükselmiş ve ülke tamamen emperyalist finans kuruluşlarının inisiyatifine girmiştir.

Uluslar arası emperyalist tekellerin ve ülkelerin, çıkış yolu olarak Türkiye'den izlenmesini istediği politikanın temel hatları ise;

1) Enflasyonu yavaşlatmak için sıkı para politikasının uygulanması ve KİT sorununa çözüm bulunması, kamu ve özel sektörde çalışanların ücret artışlarının durdurulması.

2) Devalüasyon yapılması, Türk Lirasının değerinin korunması.

3) Yatırımlara kaynak ayrılmaması, kalkınma hızının düşürülmesi.

4) Emperyalist kurum ve devletlere güvenilmesi, darboğazdan çıkış için başka hiçbir kurum ve kuruluştan yardım istenmemesi, vb.

Sonuç olarak; sıkı para politikası uygulaması, KİT açıklarının hazineden değil sağlam kaynaklardan, yani zamlardan karşılanması, yeni vergi yasalarının çıkarılması gibi konularda IMF'nin dayattığı politikalar benimsenmiştir.

Aynı dönemde AP genel başkanı S. Demirel, CHP'nin AET anlaşmalarını eleştirirken:

"… devletten devlete para aldınız mı, bunların ardında çok şey yatar. Biz Türkiye'yi devletten devlete para almaktan çıkarmıştık.", "yeniden hükümet olurken, devletten devlete kredi almak istemiyorum. Bu alanda yabancı bankalarla görüşeceğim." şeklinde söz konusu politikayı vurguluyordu.

Böylelikle, Türkiye'nin tamamen IMF, Dünya Bankası vb. emperyalist finans kurumlarına teslim edilmesini kolaylaştırmanın zemini oluşturuluyordu. Esasta işbirlikçi tekelci sermayenin siyasal temsilcileri olan CHP ve AP, 'emperyalist ülkelerden mi yoksa uluslar arası emperyalist

kuruluşlardanmı kredi alınmalı' biçimindeki demogojilerle, ülkeyi emperyalizme hangi biçimde daha iyi teslim edebileceklerini tartışıyorlardı. 24 Ocak 1980 kararlarına kadar, MC Hükümetleri ve Ecevit'in başkanlığındaki hükümetlerin izledikleri politikalar birbirini tamamlayan bir işleyiş çerçevesinde sürdü.

Ecevit Hükümeti, IMF ile Paris'te anlaşmaya vardıktan sonra, emperyalist sermayenin bankalarıyla 407 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalamıştır. Süreç içinde Merkez Bankası'nın 1977'de kepenkleri kapattığı ortamda, emperyalistler nezdinde, Türkiye'nin 'sömürülebilme güvenliği' tehlikeye düşmüş olmaktadır. Yeni kredi olanaklarının bulunması iyice zorlaşmıştır. Ülke hızla tam bir yoksullaşma yolunu tutmuş, ekonominin çarklarını döndürmek için zorunlu olan döviz kaynaklarına ulaşmak olanaksızlaşmıştır. Karaborsa fiyatları, döviz dahil hızla yükselmiştir.

Bu ortamda Ecevit Hükümeti her türlü olanağı kullanarak, yeni kredi, 'dış yardım' ve borç erteleme çabası içine girip, olağanüstü yardım için OECD ve NATO'ya başvurmuştur. 1978 Haziran ayında IMF ile tam bir teslimiyet belgesi imzalamış, ancak ülkenin hassas siyasal dengeleri nedeniyle bunu uygulamaya koyamamıştır. Aynı günlerde IMF Türkiye şefi Charles Woodjaid Türkiye'ye gelip durumu şöyle tanımlamaktadır:

"… bu ekonomi tıkanmıştır, ciddi önlemler alınması gerekmektedir." elbette 'önlemlerin' başında her zaman olduğu gibi, Türk Lirasının değerinin düşürülmesi, tüketim

mallarına zam yapılması vardır. Ancak o süreçte ekonomik yapı devalüasyona uygun olmadığı gibi, politik ortam da elverişli değildir. CHP Hükümetinin maliye bakanı Z. Müezzinoğlu, bu konuyla ilgili olarak: "… IMF'yi reddetmiyoruz, ancak ülkemizin bugünkü koşullarında, bu kuruluşun her isteğini kabul etmememiz mümkün olmamaktadır. Hükümet olarak kendimiz bir istikrar programı hazırladık, bunu yakında uygulama alanına koyacağız. Eğer bize yardımcı olmak istiyorsanız, IMF koşullarına bağlı olmadan yardım edin… " demekteydi.

Emperyalizmin örgütlü, uluslar arası güçlerinden biri konumunda bulunan OECD ülkeleri ise, bu isteğe karşı çıkmışlar, "… Türkiye mutlaka IMF politikalarını uygulamalıdır," dayatmasını getirmişlerdir. Çaresizlik içinde kıvranan CHP Hükümeti, Alman Emperyalizmine başvurup, Başbakan Schmidt ile görüşerek; "… IMF yerine bizim getireceğimiz istikrar programını kabul edin ve yardım verin… ekonomi çözülmektedir…" demektedir.

Ancak AET emperyalistleri IMF konusunda direnmekte ısrar edince, ABD'ye Türkiye'den bir heyet gönderilip IMF'yle görüşülmüş, istenilen politikaların uygulanmasının dışında bir çıkar yol bulamayan siyasal temsilciler, yüksek zam paketlerini uygulamaya koymuşlardır. Akaryakıt, şeker, demir-çelik, çimento vb. zamları açıklanmıştır.

Zamlar karşısında beliren kitlesel tepkiye yönelik endişe duyulması üzerine OECD Genel Sekreteri Van Lennep Türkiye'ye gelip Ecevit'le görüşmeler yapmış ve "….. devalüasyon yapılmayacak" görüşünde uzlaşılarak kitlelerin

tepkileri geçiştirilmeye çalışılmıştır. Ülke öyle bir hale gelmiştir ki, artık siyasal yönetimde yer alan burjuva koalisyon hükümetleri kitlelere söz geçirip yönlendirememektedir.

Uygulanan politikalar üzerinde ise, sadece emperyalist kurum ya da kuruluşların yöneticilerinden medet umulmakta, bunların demeçleriyle güvence verilmeye çalışılmaktadır. OECD ülkeleri başta olmak üzere Türkiye'nin yardım beklediği her kuruluş, IMF'nin ekonomik politikalarının kabul edilmesi yönündeki baskı görevini yerine getirmiştir.

Bu süreçten sonra, TL'nin değeri ABD doları karşısında, 25 liradan, 26.5 liraya düşmüş, bir ay sonra da doların değeri 47.10 liraya yükselmiştir. IMF yönetim kurulu, CHP aracılığıyla, emperyalist bankaların Türkiye'ye akıttıkları finansmanların kredilerini şartlara bağlayarak 'stand-by' anlaşmasını onayladı.

14 Kasım seçimleri yaklaştığında, CHP'yi destekleyen 'bağımsız' milletvekilleri desteklerini çekince, IMF kararları uygulamaya sokulamadı. CHP içinde yer alan ve oligarşinin çeşitli kliklerinin temsilcileri olan bakan ve milletvekillerinin istifa etmeleri, işbirlikçi tekelci sermaye çevrelerinin müttefikleriyle olan çelişkilerinin de arttığını göstermekteydi. CHP'nin kontrol etmek istediği tarım alanlarındaki büyük toprak sahibi zengin köylülüğün, ürünlerinin taban fiyatlarını büyük ölçüde artırması da, konulan IMF limitleri üzerinde daha anlaşmanın başından itibaren çatlaklara neden olmuştur.

14 Ekim 1979 ara seçimlerine doğru gidilirken, ülke ekonomisi gerçek bir felç durumundaydı. Döviz

bulunamamasının yanı sıra sermaye transferleri durmuş, enflasyon hızlı bir tırmanışa geçmişti. Üretim düşük kapasitelerde seyrediyor, dolayısıyla işçi ücretleri aşağıya çekilmeye çalışılıyordu. KİT ürünlerine olağanüstü büyük oranda zam yapılmıştı.

Ve bu ortamın kitlelerin yaşamını derinden sarsması kaçınılmazdı. Toplumsal hareketlenme ve huzursuzluk had safhaya çıkmıştı. İşçi sınıfı başta olmak üzere, esnaf ve zanaatkarların yıkıma uğramaları nedeniyle demokratik kitle hareketine akmaları, sendika, kooperatif, demokratik dernek ve mesleki örgütlenmelerin politize olma düzeylerinin artması, genel devrimci mücadelenin kitlesel kabarışının yanı sıra, silahlı mücadelenin ivme kazanmış olması, işbirlikçi tekelci sermayeyi ve ittifaklarını ciddi olarak ürkütmüştü.

Bunun için kendileri açısından köklü değişim istemleri artmış, açık faşizmin tüm koşullarının hazırlanmasına girişilmişti.

Fakat doğal olarak bu kez daha programlı ve uzun vadeli işlemler bütünü, daha doyurucu ve kalıcı sonuçlar istiyorlardı. 24 Aralık 1978'de, devrimci potansiyeli kırmak, siyasal bilinç ve örgütlenme düzeyi yükselen işçi ve emekçi kitlelerin hareketinin kontrollerinden çıkmasının önünü setlemek amacıyla; öteden beri kullandığı MHP ve sivil faşist terör çeteleri eliyle uygulanan sindirme yönteminin boyutlarını yükseltmiş, halkın dini ve yerel farklılaşmalarından hareketle alevi-sünni çatışması kisvesi altında kitle katliamlarına girişmiştir. Kahramanmaraş'ta bu uygulamalar doruk noktasına çıkmış, bu kez de oligarşinin ordu kolu devreye sokularak sınırlı bir sıkıyönetim ilan edilmiştir.

12 Mart açık faşizminden itibaren, parlamenter faşizmi burjuva hükümetler aracılığıyla uygulayan oligarşinin son sivil iktidarı, 12 Kasım 1979'da göreve başlayan Demirel Hükümeti olmuştur. Oligarşi içi sınıfların (başta işbirlikçi tekelci burjuvazinin) ve ordunun üst yönetimindeki generallerin, AP-CHP koalisyon hükümetinin denenmesi yolundaki girişimleri olumlu sonuçlar vermemişti. Bu girişimin nedeni, egemen sermaye kesimlerini barındıran iki partinin daha geniş bir düzlemden güç olarak, oligarşi içi çelişkileri yumuşatabileceği, nerdeyse işlemez hale gelen devlet aygıtının onarılmasının kolaylaşabileceği düşüncesiydi. Bu sağlanamayınca, AP'ye hükümet kurma yetkisi verildi.

Türkiye sanayinin, dolayısıyla ekonominin tıkandığı 1970'li yılların sonunda, ülke ekonomisinin emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle, sisteme eklemlenme biçimi uzunca bir süredir sermaye birikiminin temelini oluşturan ithal ikameci sanayileşmeden vazgeçilmesini zorunlu kılıyordu. Çünkü sermaye birikiminin süreklilik kazanmasının önünde, işbirlikçi-tekelci burjuvazi açısından engel oluşturmaya başlamıştır.

En azından ithal ikameci politikalarda belli değişiklikler yapılarak, bazı onarımlara gidilerek bunalımı aşmak istenmesi doğaldır. Kullanılabilecek tüm yedekler kullanılmış, verili düzenin sunduğu bütün işletme materyalleri, olanakları tüketilmiştir.

Bu koşullarda 1979'da işbirlikçi-tekelci burjuvazi açısından, yeni sermaye birikiminin modeli olarak emperyalizm tarafından öngörülen ihracata yönelik sanayileşmeye can simidi olarak sarılmaktan, başka bir seçenek kalmamıştı. 1978'de Dünya

Bankası'nca hazırlanan "yeni modelin" temeli sayılan prensipler, dönemin hükümetlerinden CHP içindeki bazı kadrolar ve bakanlar tarafından kabul edilmemiş, meclis aritmetiğindeki hesaplar tutmamıştır.

Hükümet içindeki bazı kesimlerin muhalefetine rağmen, 1979 yılında IMF ve Dünya Bankası'ndan alınan kredilerin diyeti olarak yeniden sermaye birikimi temelinde bir dizi karar alınmıştır. "Ekonomiyi Güçlendirme Programı" adıyla sunulan bu kararlar, daha sonraki dönemde uygulamaya konulacak olan "24 OCAK KARARLARI"nın öncülü olmuştur.

Ne var ki siyasal iktidarın farklı sınıflar bileşiminden oluşması, kitlelerin devrimci potansiyelinin yükselişi vb. nedenler, izlenmek istenen politikanın tam anlamıyla eklektik olmasına neden olmuştur. Bu eklektik yapı, onun varlığının bu bağlamda daha baştan başarısızlığa mahkum oluşunun ifadelerinden biridir.

Sermayenin yeniden birikiminin sağlanabilmesinin ve merkezileşmesinin önünde ciddi engeller bulunan işbirlikçi-tekelci burjuvazinin huzursuzluğu, devlet olanaklarının kendi sınıf çıkarları yararına yeniden düzenlenmesine uygun "yasal" zemin oluşturulması yönündeki baskıları artırmıştır. Bu nedenle üzerinde durduğu sonuçlar, iki temel konunun kapsamındadır.

1) Sermaye emek ilişkisinin yeniden düzenlenmesi, ekonomik-demokratik hakların kısıtlanması, çalışma yaşamında daha otoriter ve baskıcı kuralların egemen kılınması, son tahlilde açık faşist diktatörlüğün uygulanması ve bunun kurumsallaştırılıp kalıcı hale getirilmesi.

2) Küçük şirket ve sermaye kesiminin tasfiye edilmesi, sermayenin işbirlikçi-tekelci burjuvazinin elinde merkezileşmesi,

dolayısıyla toplumsal yaşamda etkinliğin artırılması, tek egemen sınıf olabilmesinin koşullarının yaratılması, bunun için de uluslar arası emperyalist finans tekelleri ve emperyalist tekellerle sıkı köklü ilişkilere girilmesi, var olan ilişkiler temelinde yeni bir yapılanmanın yaratılmasına gidilmesiydi.

İşbirlikçi-tekelci sermayenin kendi içinde "dönüşüm" sağlayabilmesi için ise ihracata yönelik üretimin gerektirdiği büyük ölçekli fabrika sistemini kurmak üzere, "kapitalistlerin kapitalistlerce mülksüzleştirilmesi" biçiminde, sermayenin daha çok merkezileştirilmesi, üretken olmayan kârların üretken sermayeye akışının sağlanabileceği koşullar istenmektedir.

Sermayenin tamamen merkezileştirilebilmesinin tek yolu ise, devletçe alınacak olan önlemlerden geçmektedir. Başka bir deyişle, temel işlevlerinden birisi, sermayenin birikim koşullarını yeniden üretmek olan devletin, ihracata yönelik sermaye birikimi koşullarına baskıcı yöntemlerle müdahalede bulunması gerekmektedir.Bir çok burjuva ekonomistinin öne sürdüğü görüşün tersine, bu model diğerleri gibi devlet müdahaleciliğini arka plana atmamakta, tersine ihracata yönelik sanayileşme için her düzeyde (ekonomik-politik) yoğun devlet müdahalesini gerektirmektedir.

Ve bu politikanın, sömürge tipi faşizmin parlamenter biçimiyle uygulanabilmesinin olanağı yoktu. Devlet aygıtı yıpranmış, kurumlarına çeşitli akımların temsilcileri yerleşmiş durumdaydı. Devlet müdahalesinin biçimi ve araçları, belirlenen amaçlara uygun bir geçişin koşullarını sunuyordu. Bu koşullar, ülkeyi gerçek anlamda sanayileşmenin oldukça

uzağına atan, metropol sanayisinin esenliğinin hizmetkarlığı anlamına gelen emek yoğun tüketim malları uzmanlığı ve fason üretim biçimi idi.Dayatılan politikaya koşulları uymayanlar derhal tasfiye ediliyor, böylelikle üretimin ölçeği de istenilen kapsamda büyütülmüş oluyordu. Yerleştirilmek istenen bu model temelinde üretimin yoğunlaşacağı alanlar yeniden belirlenirken , işbirlikçi tekelci burjuvazi bu alanlarda kendi dışındaki diğer sömürücü sınıflara yaşam hakkı tanımamaktaydı.

Piyasada "örgütlenmemiş para" olarak tanımlanan, halk dilinde "tefecilik" olarak adlandırılan kesimin iş hacmini büyüttüğünü gözlemleyen işbirlikçi tekelci burjuvazi, bu kesimin gelişim potansiyelinin yarattığı endişenin büyümesi ile, faiz oranlarının serbest bırakılması kararını almıştır. Toplam mali kesim içindeki payları %79 olan mevduat bankaları, bu paylarının 1978'de %74'e ve 1979'da %72'ye düştüğünü fark edince telaşa kapılmış ve "organize olmamış para piyasasından" şikayetler artmıştır.İhracata yönelik ekonomik politikaların uygulanmaya konulmasından hemen sonra, kapitalizmin doğası gereği, işbirlikçi tekelci sermayenin elit kesimi, tekelleşemeyen, oransal olarak cılız kalan sermaye kesimlerini, hafif ve orta sanayiyi çöküntüye uğratmış, sermayenin merkezileşmesi sağlanırken ve bunun olanakları yaratılırken, oligarşinin güçlü sınıfı kendi müttefiklerinin de erimesini hızlandırmıştır.

Süreç içinde, ticari kârların yönünü değiştirip sanayisine katan işbirlikçi tekeller, aynı zamanda büyük tüccarların kredi alanlarını da daraltmıştır. Büyük toprak ağalarının elinde biriken sermaye de, aynı biçimde merkezileşmeye

katılmıştır. Bağlantılı olarak, söz konusu sınıfların devlet üzerindeki egemenliği zayıflamıştır. Bir sınıfın çıkarlarının başladığı, genişlediği yerde, bir başka sınıfın çıkarlarının azalması, zayıflaması kaçınılmazdır.

"…merkezileşme yoluyla bir gecede bir araya toplanıveren sermaye kütleleri, tıpkı diğer sermayeler gibi, ama büyük bir hızla ürer ve çoğalır. Ve böylece toplumsal birikimde yeni ve güçlü kaldıraçlar halini alırlar." (3)

Ülkemizde bu süreç, sermayenin merkezileşmesi, bazen özendirmelerle (vergiden bağışıklık, kredi olanakları, sübvansiyonlar vb.) bazen zorlamalarla (banka sermayelerinin olanaklarının artırılması) olabildiği gibi, bazen de devletin kapitalistler arası rekabette, uluslar arası emperyalizmin ve onun uzantısı olan işbirlikçi tekellerin lehine ve daha küçüklerinin aleyhine yönelik "yasal düzenlemelerle" gerçekleşmektedir. Bu da ağırlıkla, sözettiğimiz yöntemlerin izlenmesiyle yapılır. Ayrıca ithalattaki sınırlamaların kaldırılması, küçük ithalatçıların yokoluş sürecini hızlandırmaktadır.

Üretimin yoğunlaşacağı alanların yeniden belirlenmesi için, emperyalizmin öngörülerine dört elle sarılan işbirlikçi tekelci sermaye grupları, kaynaklarını bu alanlara yöneltmişlerdir. Bu eksenden sapmadan, "uzmanlaşabilecekleri" alanların neler olduğu, devlet politikasına kısa zamanda yansıyarak yeterince belirginlik kazanmıştır. Üretim alanları olarak, maden ve ağır sanayi kollarında değil, ara malları üretimi sektörüne ağırlık verilmesi öngörülmüştür. Hammaddesi bol emek yoğun alanlarda, dayanıklı-dayanıksız tüketim malları üzerinde

yoğunlaşılmalı, turizm geliştirilmeli, ara mallarında ise, dünya piyasasına yönelik fason üretim benimsenerek parça üretimine başlanmalıdır.

Devlet Planlama Müsteşarı Y. Aktürk, 2. İktisat Kongresi'nde sunduğu tebliğde, sermayenin izleyeceği rotayı şöyle açıklıyordu:

"… piyasa mekanizması içinde rekabet gücü olabilecek, karşılaştırmalı avantajlarımızı azami ölçülerde kullanan, ithalatta boy ölçüşebilecek, daha doğrusu rahatlıkla ihracat yapabilecek sanayi dalları olmalıdır. Bu tariflere uyan sanayi kollarından bir kaçını aşağıdaki ek de özetlemek mümkündür;

Tekstil, Gıda Sanayi, Konfeksiyon, Cam, Seramik, Sıhhi Tesisat, Ambalaj, Deri Eşya, Dayanaklı Tüketim malları, Traktör, Kamyon, Otobüs, Profesyonel elektronik cihaz, Metal parça, (özellikle döküm parçaları isteyen yan sanayi…)

Kısa dönemde yatırımlara yönlendireceğimiz kapitalin en verimli kullanımını sağlamak için sermaye/hasıl oranı düşük sahalara öncelik verilmesi, isabetli olacaktır.."

Emperyalist ülkeler, kendi ülkesinin işçi sınıfını ucuza beslemek, ve ucuz giyim gereksinimini karşılayabilmek ve aynı zamanda kendi üretim ve sömürü alanlarında yeni rakiplerin çıkmaması için, gereken önlemleri alıyordu. Yeni sömürge ülke ekonomilerini biçimlendirirken, bu ülkelerin sanayi kuruluşlarını söz konusu amaçlarına göre biçimlendiriyordu.

Konunun diğer bir yanı ise, emperyalizmin bunalımını omuzlamaya hazır bir yedeğin her an elinin altında hazır bulundurulmasıdır. Bu bağlamda yeni sömürge sanayisini, ekonomisini, emperyalizme hizmet sanayisi ve ekonomisi haline getirmeyi başından sağlamış bulunmaktadır.

Emek gücünün ucuz, tarım ürünlerinin bol ve ucuz olduğu Türkiye'de, bu ürünlerin üretimini yapıp ithal etmek, emperyalizm için en uygun yöntemdir. Bugün emperyalist ülkelerin işçilerinin ve diğer halk kesimlerinin büyük bir bölümü Hong-Kong, Singapur, Filipinler, G.Kore, Türkiye vb. ülkelerden ucuza sağlanmaktadır. Ve bu yeni sömürgelerdeki işçi ücretlerinin ortalaması, emperyalist ülkelerdeki emek gücü üretiminin %10'unu geçmemektedir.

Dolayısıyla sözkonusu ülkelerde işçi ücretleri sürekli düşük tutulmaya çalışılmış, işçi hakları sınırlandırılmış ya da genişletilmesine olanak tanınmamakta ısrarlı davranılmış; ekonominin gıda, giyim, hafif ara mallarına yönelik olması sağlanmaya çalışılmıştır. Üretimin iç pazara değil, dışa yönelik olması ve bu durumu daha elverişli kılmak için, programlar iç talebi kısıcı yöntemlerle donatılmıştır. Yapılan sürekli devalüasyonlarla, TL'nin değeri daha da düşürülmüş, ucuza mal ithalatı sağlanmıştır. Bu şekilde sözde Türkiye bazı alanlarda uzmanlaşmış oluyor, bunun adına da "ihracata yönelik sanayileşme" deniliyordu.

Hemen belirtmeliyiz ki, bu tezler ve öngörüler ne 1979 Türkiye'sinde ortaya çıkmıştır, ne de daha yenidir. IMF'nin 1963 yılındaki raporunda yer alan bu tez, daha o yıllarda ortaya atılmıştır. Uygulamasına ise 1960'larda Güney Kore ve Tayvan'da başlanmış, 1979'da ise sıra Türkiye'ye gelmiştir.

İşbirlikçi tekelci burjuvazi, ihracata yönelik ekonominin uygulanmasına bir an önce geçilmesi için, yürütme kademelerine baskıları artırmış, önlemler alınmasında yeni düzenlemelerle programın gündeme getirilmesinde sabırsızlanmıştı. Ancak ülkedeki demokratik girişimler ve sınıfın hareketliliğinin yanı sıra, devrimci mücadelenin giderek nitelik kazanması, bu politikanın gündeme alınmasına olanak vermiyordu. O durumda çareyi, programını bütünlüklü değil, adım adım uygulamaya sokmakta bulan AP hükümeti; fiyatların serbest bırakılmasından iki sonuç bekliyordu:

1) İhraç edilebilir ürünlerin fazlasını sağlama,

2) Özellikle KİT ürünlerinde uygulanan ikili fiyat sonucu, karaborsa ticareti yapan tüccarın kârının ortadan kaldırılması.

Hükümet bunları öngörürken, işbirlikçi tekelci burjuvazi daha fazlasını; üretimin artışı için her şeyden önce, hammadde, ara malı ve petrol alımı için dövize olan gereksinmenin karşılanmasını, bunun için de işçi ücretlerinin tamamen sınırlandırılmasını, üretim aksatan işçi sınıfı eylemlerinin son bulmasını istiyordu. Bu nedenle, işçi ücretlerine gem vuracak, eylemlere meydan vermeyecek düzenlemelerin yapılmasında acele ediyordu.

Öte yandan, tarım girdisi kullanıldığı için, tarım ürünlerinin taban fiyatlarının düşük tutulması, bu olmadığı taktirde, iç ticaret hadlerini iyice tarım aleyhine geliştirecek şekilde, sanayi malları fiyatlarının arttırılması isteniyordu.

Genel olarak, uygulaması düşünülen ihracata yönelik ekonomik program belirlendikten sonra, bu programı oluşturacak ekonomik kararlar ve onu izleyen, tamamlayan kararlar da peşinden gelecektir. Bu tezler ve kararlar,

Türkiye'nin toplumsal yaşamı tam bir baskı altında tutacak, askeri faşist diktatörlük dönemi öncesi ve sonrası, uzun bir dönem uygulamada yer alacaktır. Bu tezleri öteden beri öngören IMF, ihracat ekonomilerinin yapması ve yapmaması gereken şeyleri şöyle sınıflandırmaktadır:

"… Yapılması gerekenler; ihracatın teşviki ve farklılaştırılması, ticaret özgürlüğü, makro dengelerin yeniden kurulması, ihracattaki dalgalanmaların önlenmesi. Yapılmaması gerekli şeyler ise şunlardır; fiyat kontrolleri, ithalat kısıtlamaları ve paranın yüksek değerde tutulması, ikili anlaşmalar, çoklu kur uygulamaları…" (4)

Öngörülen kararlar doğrultusunda davranmayan, finansman nedenleriyle tıkanan, uyum gösteremeyen sanayi kesimlerinin tasfiye edilmesi, işbirlikçi tekelci burjuvazi açısından kaçınılmazdı. Sermayenin bu iç çelişkisi, bazılarının yok olmasını, bazılarının daha da büyümesini getirecek, dolayısıyla sermayenin merkezileşmesini sağlayacaktır.

Marx'ın deyimiyle; "… daha önce oluşmuş bulunan sermayelerin toplulaşması, bağımsızlıklarına son verilmesi, kapitalistin kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi" (5) olayıdır.

Orta ve hafif sanayi kuruluşlarının önemli bir bölümü, tekelci sanayi sermayesinin yoğunlaştığı alanlarda iflasa sürüklenmiştir. Tekelci sermaye, aynı girdiyi birden fazla firmaya yaptırmakta ve fiyat üzerinde genellikle egemenlik sağlamaktadır. Bu sanayi alanlarında ihracat yapılmaması/yapılamaması özelliğine, aşırı değerlenmiş kurun ihracatı olumsuz yönde etkilemesi de eklenince, zaten devlet yardımlarını geri çektiğinden, bu sanayi kolları çöküntüye uğramıştır.

Sermayenin kendi içinde yeniden yapılanmaya gitmesi, genel olarak yaratılan artı değere (kâr, toprak rantı, ticaret kârı, faiz vb.) el koyan sömürücü sınıfların çeşitli kategorilerde etkinleşmelerini doğuracak, bu sınıflarla işbirlikçi tekelci sermaye arasındaki mücadele süreci, daha sonraki yıllarda sermayenin en güçlüsü lehine bir seyir izleyecektir.

Türkiye'de sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması 1960'lardan sonra belirginleşmiştir. Ülke standartlarına göre "büyük" sayılabilecek işyerlerinin sayısı artmış, bu tip kuruluşların toplam işyerleri içinde sayıca yoğunlukları olmasa da belli bir ağırlıkları olmuştur. Diğer alanlarda da bu mücadele sürmüştür. Tekelci sermayenin bu amaca ulaşmada faaliyet göstermesidir. Daha somut bir deyişle, bina ve toprak sahibi olarak kiraya vermemek, ürettiği malı kendisi pazarlayarak veya kullandığı girdiyi kendisi satın alarak, ticaret kârını başkasına kaptırmamak; bankacılık-bankerlik yaparak, faiz giderini asgaride tutmak, kısacası "dikey" birleşmelere gitmek bu amaca ulaşmanın başlıca yöntemidir.

Türkiye kapitalizminin en etkin sınıfı olan işbirlikçi tekelci sermayenin de amacına ulaşmada başvurduğu en bilinen yöntemi, sermayenin oluşumundaki tüm aşamalarda faaliyet göstermesidir. Açılımıyla; sanayi üretiminin sahipliğini, ürünlerin pazarlanmasını, dağıtımını kendi eliyle organize ederek, ticaret kârının dışarıya akmasını büyük ölçüde önlemektedir. Sanayide kullanılan girdilerin halini de kendi kurumlarıyla organize etmeye başlamıştır. Aynı süreç içinde kredi ve finansman sorununu

kendine ait kurumlarla çözmeye çalıştığı gibi, devletin tüm olanaklarını kullanabilmenin yollarına sahiptir ve sübvansiyonları kendi lehine kullanabilmiştir.

Tarım alanında, tarım girdileri ve kredi sisteminde de aynı biçimde faiz oranlarını artırmak yoluyla, bankaların dağıttığı kredileri tefeci-tüccarın ele geçirmesini büyük ölçüde önleyip, tarımdaki feodal, yarı-feodal ilişkileri dönüşüme uğratmış, tarımda kapitalizmin gelişimini sağlamıştır. Tarımdaki sermaye birikimi devlet aracılığıyla tekelci kesime aktarılmış, dolayısıyla tarımda da bu kesimin etkinliği artırılmıştır.

Pazar için üretimin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, karikatür bir kapitalist ilişkinin kökleşmesi sağlanmıştır. Fakat bu kapitalizm, kimliksiz ve ucube kapitalist ilişkileri içerdiği için, 'kökleşme' kaçınılmaz olarak, toprağın yüzeyinde ve her an sökülüp alınmaya, her rüzgarda savrulmaya aday bir kökleşmedir.

Sanayi, tarım ürünlerinin merkezi alımını üstlenen devlet aygıtı, bu alanlarda devlet tekellerini oluşturmuştur. Üretimin cinsine göre belirlenen bu kuruluşların başlıcaları Fiskobirlik, Şeker Fabrikaları, Çay-Kur, Çukobirlik, Köy-Koop, Tariş vb.dir. Tarıma modern girdi sağlayan üretim aletleri üretimini gerçekleştiren devlet kuruluşları da mevcuttur. Donatım Fabrikaları, Gübre Fabrikası vb.

Tarımdaki ürünlerin taban fiyatlarının belirlenmesi de devlet eliyle gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, biriken sermaye devlet tarafından işbirlikçi tekelci sermayenin damarlarına zerk edilmek amacıyla kullanılmaktadır. İhracata yönelik sanayileşme

politikasında ülkenin uzmanlaşacağı alanlardan biri olarak da tarım öngörülmüş, ancak daha önce değindiğimiz nedenlerle bu işleyiş, bütünlüklü olarak bir türlü yerine getirilememiştir. İşbirlikçi tekelci burjuvazinin Oligarşi içindeki ağırlığını artırması, özellikle 'kara para' diye adlandırılan, yasal olmayan yollardan sermaye birikimine sahip olan, yasal koşullara bağlı kalmaksızın ticaret yapan kesimle de bir hesaplaşmaya girişmesini doğurmuştur.

1970'in ikinci yarısında şiddetlenen döviz darboğazı koşullarında Merkez Bankası'nın dışında döviz toplayan ve bunları da ya resmi kurun çok üstünde fiyatlarla taliplilerine satan, ya da bu dövizlerle çeşitli mamül, yarı mamül malları alıp, kaçakçılık yoluyla ülkeye sokarak, yüksek fiyatlarla pazarlayan kesimin durumu dikkate değer bir yer işgal ediyordu. Bu kesim, silah, içki, sigara kaçakçılığından, sanayide kullanılan elektronik cihazlara, iş aletlerine kadar bir çok malı yüksek fiyatlarla satmakta ve önemli oranda ticari kâr sağlamaktaydı.

Aynı şekilde karaborsacılık alanında KİT yöneticileriyle anlaşıp, bu ürünlerin (demir, çelik, çimento, sigara vb.) karaborsa ticaretini yaparak büyük kârlar sağlamıştır. Ayrıca yüksek faizle borç para verme yoluyla da önemli faiz gelirleri elde etmekteydiler. İstanbul Tahtakale Piyasası olarak adlandırılan bölgede sağlanan kazançlar milyarlarla ifade edilmekteydi. Bu kesimin kaçakçılık faaliyetleriyle elde ettiği kârlar o denli yükselmiştir ki, IMF bile durumdan şikayetçi olmaya başlamıştır.

IMF tarafından hazırlanan, Türkiye ekonomisinin Mart 1980'deki durumunu irdeleyen "gizli" kayıtlı bir raporda ilk kez ülkedeki kaçakçılık sektörünün önemi vurgulanmakta ve şöyle denilmekteydi:

"… yetkililer ülkeye yasadışı yollardan yapılan ihracatın çekiciliğini önleyebilirler ve kapsamını azaltabilirlerse ödemeler dengesinde belirgin bir düzelme elde edebilirler. Bu açıdan en iyimser yaklaşım bile açığın 2 milyar dolar dolayında olacağını göstermektedir." (6)

Sonuç olarak ekonomide iki açık faşizm dönemi arasında izlenen politikalarda, sık sık değişik hükümetlerin değişik tanımlarla ortaya koydukları programlara rağmen özde değişiklik olmamış, emperyalizmin çizdiği rotanın ve genel kapsamın, ülkenin ekonomik, siyasal, sosyal niteliğinin elverdiği sınırların dışına çıkılmamış/çıkılamamıştır.

Demirel-Ecevit-Erbakan, MC hükümetleri; ithal ikamecilik, DÇM politikaları, ihracata yönelik sanayileşme vb. tanımlar altında, değişmeyen yöntem olan devalüasyonlar ve emekçi kitlelerden daha fazla, daha fazla isteme işlevleriyle, uluslar arası tekelci sermayenin 'önlem ve tedavi paketlerini' ülkenin sırtına yüklemişlerdir.

E) MHP'NİN ROLÜ, TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ ETKİLERİ

1970'li yılların başından itibaren üretici güçlerin gelişimi ve toplumsal yapının ulaştığı boyut, sınıf çelişkilerinin derinleşmesine neden olmuştur. Türkiyeli emekçilerin ekonomik, demokratik nitelikli istemleri sistemin açmazlarıyla bütünleşince, çelişkiler hızla siyasal boyutlara sıçramış, işbirlikçi tekelci burjuvazi ve müttefiklerini tedirgin eder hale gelmiştir.

12 Mart açık faşist diktatörlüğü boyunca devletin tüm olanakları işbirlikçi sermaye çevreleri yararına kullanılarak var olan çelişkilerin daha da derinleşmesine neden olunmuştur. 1970 öncesi ve sonrasında oligarşi, ülkede gelişebilecek sınıf mücadelesinin boyutunu saptadığı için, bu mücadeleyi etkisizleştirmenin yöntemlerinden biri olarak, sivil-faşist örgütlenmeyi tüm olanaklarıyla destekleyip, gelişmesini sağlamıştır. Söz konusu saptama, elbette ne Türkiye Oligarşisinin derin siyasal kültüründen ne de siyasal öngörü yeteneklerinden kaynaklanmaktadır.

Yeni sömürgecilik politikasının uluslar arası düzeydeki uygulamaları gözlemlendiğinde, bizim gibi ülkelerde emperyalizmin neredeyse gelenekselleşmiş tavsiyelerinden ve destek odaklarından biridir sivil-faşist çeteler.

Rockafeller adlı uluslar arası emperyalist tekel grubunun bir raporunda; "…açık saldırıların yanında, ondan daha tehlikeli ama, saldırı görünüşünde olmayan başka cins tehditler de vardır. Bu tehditler içeriden yapılmak istenen değiştirme ve dönüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar bazen bir iç savaş biçiminde, bazen devrimci hareket biçiminde, bazen demokratik akımlar ve reform hareketi biçiminde karşımıza çıkmaktadır… Bizim amacımız, bu ve buna benzer akımları önlemek olmalıdır… Bu zorunlulukta yapılacak askeri müdahale, ne klasik askeri stratejiye uymakta, ne de geleneksel diplomatik müdahaleye benzemektedir. Bu askeri müdahalenin kendine özgü bir biçim ve niteliği vardır…" denilmektedir. (7)

Hemen tüm yeni sömürge ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bu tip sivil faşist örgütlenmenin ve devrimci kitle hareketine karşı saldırıların; sadece yerel özelliklerinden, ülkenin özgün durumu ve tarihsel motiflerinden kaynaklanan bir sonuç değil; emperyalist politikanın uluslar arası nitelikler kazanmış yöntemlerinden biri olduğu net bir gerçektir. Bu konuda daha önce de, önceli diyebileceğimiz dar yapılanma ve işlevler görülmüş olmakla beraber, durumun etkin bir nitelikle somutlaşması, MHP ile olmuştur.

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi içinde yer alan, 1969'da bu partiye başkan seçilen Alparslan Türkeş'le birlikte partinin ismi de Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmiştir. Tüm faşist yapılanmaların bilinen liderlik prensipleri dahilinde, MHP'nin parti programının yürütülüşü ve partinin bileşiminin saptanması, işleyişi, yetkileri, güçlü bir lider olarak adlandırılan Türkeş'te toplanmıştır. Türkeş inisiyatifinde ve çevresinde, faşist ideolojinin ülkede bir parti yapısı çerçevesinde biçimlenişinin prensipleri oluşturulmuştur. Irkçılık, Türkçülük genişletilip; Pan-Türkizm, Turancılık anlayışına göre bir çizgi yaratılmış, tamamlanmış oldu.

Temel sloganlarından biri "Güçlü Devlet, Güçlü Lider" olan MHP, özellikle milliyetçilik-Türkçülük temelinde faşizmin tipik demagojik propagandasıyla, hem anti-kapitalist olduğunu hem de anti-komünist olduğunu belli bir kesime empoze etmeyi başararak, yerel, bölgesel, geleneksel özelliklerin çarpıştırılan materyaller olarak kullanılmasını yöntem edinerek, azımsanması mümkün olmayan bir taban oluşturmuştu. Orta sınıfların özlemlerinden yararlanma alışkanlığı olan faşist ideoloji, bu

sınıfların hem iktidarı ele geçirip, büyük kapitalistlere dönüşme özlemiyle yanıp tutuşma durumu hem de kapitalizmin gelişme özellikleri üzerinde yükseldi. Giderek mülksüzleşen bu kesimlerin özlemleriyle ve endişeleriyle sıkıştıkları statüde tutunabilmek için güç arayışlarının kaçınılmazlığı, MHP'nin onlara seslenme zeminini yaratan koşullar olmuştur.

Aynı şekilde kırsal kesimde de gelişime kapalı, aydınlanma durumu son derece geri bir kitleyi, öteden beri var olan alevi-sünni çelişkisini körükleyip dini istismar ederek faşizmin çıkarları doğrultusunda kullanabilmiştir. İşçi sınıfı içinde ise, devletin tüm olanaklarıyla, işbirlikçi tekelci burjuvazinin maddi ve politik desteğiyle sendikal örgütlenme yaratabilmiş ve Milliyetçi İşçiler Sendikaları Konfedarasyonu'nu kurmuştur.

MHP, MC Hükümetleri dönemi boyunca devletin önemli bakanlıklarını ele geçirmiş, böylelikle bir yandan faşist hareketin kitleler içinde taban bulması sağlanırken, diğer yandan da devlet kurumlarına kadrolar düzeyinde militan-faşist özellikler kazandırılmaya başlanmış ve kurumsallaşma önemli oranda gerçekleştirilmiştir.

Siyasal bir parti kimliğiyle toplum yaşamında yer alıp, giderek gençlik, işçi sınıfı, köylüler, öğretmenler gibi kategoriler içinde örgütlenerek, kitlesellik sağlamıştır. Yığınlara ulaşmada önemli bir olanak olan yayın politikasında ise günlük gazeteden bidirilere, kitaplardan dergilere, broşürlere kadar hemen her türden basın yayın, faşist ideolojiyi kitlelere sunmuştur.

Bunlara, MHP özelinde gösterilen faaliyetin, devlet olanakları başta olmak üzere diğer bazı parti taraftarı gerici ve faşistlerin olanaklarından yararlanma durumunu da

eklemek gerekir. Öte yandan ABD emperyalizminin uluslar arası komplo ve terör organizatörü CIA desteğinde ETKO, TİT gibi özel faşist terör timleri oluşturulmuştur.

MHP'yi finanse eden iş çevreleri, bu destekleme işlemlerini çoğu kez A. Türkeş'in ve yakın çevresinin şahsında gerçekleştirmişler, yüklü paralar işlevlere ve örgütlenmeye transfer edilmiş, Avrupa'daki Türk işçileri içinde de bir örgütlenme yaratılmıştır. Aynı biçimde işçilerden alınan önemli miktarda maddi yardımın yanı sıra, Batı Almanya'nın neo-nazi örgütleriyle çeşitli ortaklıklar gündeme getirilmiştir.

1973 seçimlerinde az bir oy almasına rağmen, 1977 seçimlerinde %6.4 oy potansiyeline ulaşarak, 16 milletvekilini TBMM'ne sokan parti, daha sonra bu oranı %10'lara kadar yükseltmiştir ki, durumun çözümlenmesi ve çeşitli aşamaların değerlendirilmesi açısından bir yeni sömürgede bu nitelikte bir partinin elde ettiği söz konusu oran, üzerinde büyük bir dikkatle durulması gereken bir noktadır.

Sivil-faşist terörün boyut kazanması, MHP'nin gücünü besleyen, onu siyasal gündemin önemli olgularından biri yapan faktör olmuştur. Devrimci güçlerin emperyalizm ve oligarşiye yönelmesi gereken savaşlarının rotasında ibrenin MHP'den yana gerektiğinden fazla kayması; hatta bazı sol çevrelenme ve örgütlerin teoride de işlevlerinin odağına MHP'yi koymaları, MHP olayının oluşturulmasında ve beslenmesinde güdülen amaçların bu bağlamda gerçekleşmiş olması anlamına gelmektedir. Direkt devlete yönelik bir mücadelenin önüne, devletin amaçları doğrultusunda ve devrimcilerin devlete yönelmenin gerekçelerinin bir anlamda mercekle büyütülmüş hali olarak çıkarılan yem, oltaya büyük ölçüde takılmıştır.

AP'nin MHP'yi kollamasının temelinde , aynı sınıfların çıkarlarını temsil etmelerinin yanı sıra, MHP'nin gelişen sınıf hareketine karşı, sivil faşist örgütleri aracılığıyla ortaya koyduğu saldırganlığın etkilerinin, kendisi açısından bir kalkan işlevini görmesiydi.

1975 sonrasında ülkede gelişen silahlı mücadele, işçi sınıfının demokratik kitle hareketlerine yönelmesi, kitlelerin devrim saflarına akışı, suni dengeyi büyük ölçüde zayıflatmış; hükümetler, emperyalizmin sunduğu reçeteleri uygulayamaz hale gelmişlerdir. Devletin yukardan aşağıya müdahalesiyle açık faşizme geçmek için vakit erken olduğundan, bu durumun gerekleri sivil faşist çetelerin omuzlarından karşılanmaya çalışılmaktadır. MHP, bir anlamda devletin paravanı, bir anlamda kalkanı, bir anlamda açık faşizmin mikro düzeyi, bir anlamda açık faşizme geçişin köprüsü ve esasta emperyalizmle oligarşinin kitlelere-kitlelerin çıkarlarına karşı, kitlelerden koparabildiği unsurlarla oynadığı kanlı çatışma oyununun piyonlarının birliğidir.

Oligarşinin bu politikaları, devletin yıpranmasını belli ölçülerde geciktirmiş ve devletin "tarafsız"lık görünümünü koruma çabasına hizmet etmiştir. Hükümetler, durumu "sağ-sol" çatışması demagojileriyle istedikleri şekilde kullanmış, devrimci politika ve eylemin zaaflarıyla olanakları genişleyen bu demagojik yaygara, kitlelerin kulaklarında bir hayli etki bırakmıştır.

MHP sadece devrimci harekete saldırmamış, aynı zamanda MSP'nin etkisini kırmak için de mücadele etmiş, Suudi Arabistan petrol tekelleriyle ilişkilerini geliştirip mali destek almış, tarikat düzeyindeki gerici, dinci akımları çatısı altında toplamış, MSP ile bu platformda çatışma içine girmiştir.

Politik bir savaşın her geçen gün boyutlandığı, açık bir devrim-karşı devrim hesaplaşmasına dönüştüğü bir süreçte doğaldır ki emperyalizmin Türkiye üzerindeki duyarlılığı da bu savaşın nitelik ve çapına bağlı olarak artacaktır. Emperyalizm, sömürgelerine öteden beri salt maddi kaynak alanları ve askeri planda stratejik kullanım noktaları olarak bakmamış, sosyalizmin güç kazanmasıyla bu durum, bu olguların yanı sıra emperyalizmin kendi yaşamını devam ettirme temelindeki çabalarıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Hatta özellikle İkinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra, ulusal-sınıfsal kurtuluş mücadelelerinin kritik evrelerinde, sözünü ettiğimiz ikinci olgu ön plana geçmiştir.

Çok iyi bilmektedirler ki "…yerel devrimci savaşlar, kapitalizm ve emperyalizme karşı olan dünya çapında savaşın bir parçasıdır…bütün ulusal kurtuluş hareketlerinin bu nedenle ezilmesi gereklidir." (8)

ABD Başkanı Johnson, 1966'da Türkiye'den söz ettiği konuşmasında durumu son derece gerçekçi bir şekilde vurgulamaktadır.

"…. Komünist saldırganlar -Vietnam'da başarıya ulaştıkları taktirde- kurtuluş savaşı yoluyla başarıya ulaşma inancına kapılacaklardır." (9) Evet, gerçekten kazanılan zafer, gelişmeyi evrensel planda pekiştiren adımlar olmuştur.

Emperyalizmin dolaylı saldırısının niteliği açıktır. Faşizm açık terörcü diktatörlüğünü kitle temeli yaratarak iktidara gelir, ya da "….devletin silahlı güçlerine dayanarak gelen faşizm, aynı zamanda devlet organlarını da kullanarak temelini geliştirmeye çalışır." (10)

Her iki durumda da sonuçta kitlelere faşizm için "evet" dedirtilir. Ama metropollerde faşist ideolojinin kitlelere empoze edilmesinden sonra yeni sömürge faşizmine ironik bir simetri getirilmiştir. Artık açık faşizm, iktidar ve hatta "devlet" olduktan sonra, devleti yeni durumuna uygun olarak yeniden örgütledikten sonra kitlelere "evet" dedirtilir.

Bağımlı, yarı-sömürge ya da yeni sömürge ülkelerde faşizm, emperyalizmin ülke içinde yaratmış olduğu kendine bağlı kurumlarca uygulanan baskıcı yöntemlerle yansıtılmakta ve bunu bünyesinde taşımaktadır. Bu tip ülkelerde faşizmin sürekliliği devlet olgusunda yatmaktadır. Varlığının korunması ise, parlamenter yöntemle "halkın seçtiği" burjuva partileri aracılığıyla sağlanmaktadır. Gerekli görüldüğünde mevcut görevi hak ve özgürlükler, yeni sömürge demokrasileri (faşizmleri)nin bütün kurumları, yine yukardan aşağıya askıya alınarak, ordu her şeye kadir tek kurum olarak devleti ipotek etmektedir. Ama bu durum faşizmin kitle tabanına yönelik işlevlerini dıştalamaz, yadsımaz. Özellikle sivil dönemlerde, bütün işlevlerin ordu tarafından yüklenilmediği evrelerde, çeşitli parti, örgüt vb. bileşimlerle taban arar ve belli oranda da bulur.

"…. Öncelikle toplumun desteğini kazanmak gerekir. Toplumun desteği sağlandığı ölçüde o topluma kendi görüş ve ideolojimizi empoze edebiliriz…" (11)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yeni sömürge ironisi faşizmin ideolojisini yayarak kitle tabanı aramak yerine, tavanı tuttuktan sonra ("toplumun desteğini sağladıktan sonra") ideolojisini benimsetmeyi uygun görür. Bu desteğin nasıl sağlandığını ve benimsetme yöntemlerinin neler olduğunu halkımız somut olarak yaşamıştır.

Tüm bunlar uygulamaya sokulmadan kitlelerin hareketliliğini bastırmak, devrimci gelişimi engellemek için öngörülen, "…. bir siyasal partinin kılavuzluğuna gereksinme" olduğu belirtilerek özellikle "… daimi kuvvetler için, devamlı yardımcı kuvvetler temin etmek", "yarı askeri güçlerin yetiştirilmesine yardımcı olmak…" (12) gibi gereklilikler yine ülkemiz pratiğinde karşılığını bulmuş görüşlerdir.

ABD emperyalizminin bu konudaki taktiklerini The New York Harold Tribune Dergisi şu şekilde açıklıyor: "… Yerli kuvvetleri, komandocu yöntemlere göre eğitmeli ve gerekli silah ve malzemeyle donatmalıdır."

"…. Halkı direnişçilerden ayırmak için, sanki ayaklanma kuvvetleri tarafından yapılıyormuş gibi, müdahale kuvvetlerine, zulme kadar varan haksız muamele örnekleriyle sahte operasyonlara başvurması tavsiye edilir."

Burada da vurgulanmış olduğu gibi ülkemizde, MHP'nin organize ettiği ve bizzat CIA ajanlarınca eğitilen faşist kadrolar tarafından yönlendirilen sivil faşist terör çetelerinin pratiklerinin, terör ve provokasyon yöntemlerinin nereden esinlendiğini daha açık ve çarpıcı olarak sergilemek için Ülkü Ocaklarında ele geçen belgeleri anımsatalım: "Komünist Gençlik Teşkilatı" amblemli teksirler, Ankara Yeni Mahalle Savcılığı'na verilen emniyet raporunda belirtilen ABD propaganda broşürleri…"

Faşist ideolojiyle donanmış siyasal bir parti olarak ortaya çıkmış diğer yan örgütlenmeleriyle birlikte bir güç haline gelmiş olan MHP'nin çok yönlü saldırılarının finansmanı, ABD emperyalizmi ve onun yerli türev uşağı işbirlikçi tekelci

burjuvazi tarafından sağlanmıştır. Emperyalizm, dünyanın tüm yeni sömürge ve bağımlı ülkelerinde, en gerici, şovenist, bağnaz akımları ve özelinde ise faşist ideoloji ile birlikte bunların örgütlerini yaratır. Bunları hem devrimci halk hareketlerine karşı kullanarak hareketi sekteye uğratmaya hem de sıradan, henüz hareketsiz halk kitlelerine karşı kullanarak hareketlenme potansiyelini kırmaya çalışır.

MHP, yeni sömürge ülkemizde, yükselen sınıf ve devrimci hareketi sindirebilmek uğruna, yüzlerce devrimci demokratı katlettiği gibi, çeşitli provokasyon eylemleriyle de bulanıklık yaratmaya çalışmıştır. CIA patentli MHP, yeni sömürge kapitalizminin toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini yine toplum üzerinde kullanarak bu temeldeki demagojileriyle de kitle tabanı yaratabilmiştir. Toplumun dejenere kesimi lümpen proleterler sivil çetelerin en fazla kullanılan elemanları olmuştur Lümpen kesim açısından ve faşist örgütçüler açısından bu yoldan karşılıklı bir çekicilik son derece doğaldır. Her ne kadar 12 Eylül açık faşist diktatörlüğünün gündeme gelmesiyle sürecini dolduran MHP yöneticileri ve liderleri, açık faşizmin temel motifi olan "sağ-sol çatışmasını önlemek için devreye girdik" demagojisi temelinde cezaevlerine (geçici bir süre için) doldurulmuş olsalar da; MHP merkez davasında yargılama sürerken MHP davasının diğer sanıkları; ".. biz cezaevindeyiz, fikirlerimiz iktidardadır" diyerek durumun gerçekliğini ortaya koymuşlardır.

F) TARIM SORUNU, KIRSAL KESİMİN VE KÖYLÜLÜĞÜN DURUMU

Bugüne kadar ki süreçte, ülkemiz solunda tartışılan konulardan biri olan iktidar bloğunun değerlendirilmesinde ve tanımlanmasında, egemen blok içinde egemen konuma yükselen tekelci burjuvazisinin özellikleri önemli bir yer tutmaktadır. Ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yaşamına yön veren iktidar bileşimi, oligarşi içinde her geçen gün etkinliği artan, süreçlere damgasını vurmaya başlayan işbirlikçi tekelci burjuvaziden anlaşılması gereken nedir?

Bugün ülkemizde ağırlıklı faaliyetleri sanayi olmakla birlikte, bankacılık, sigortacılık, müteahhitlik, taşımacılık, iç ve dış ticaret, turizm, kısaca tarım dışı hemen hemen her alanda yatay ve dikey bütünleşmelerle faaliyet gösteren yaklaşık 50 sermaye grubu vardır. Çoğunlukla holding, şirketler grubu, bazen da banka merkezli olarak işlev gösteren bu gruplar, faaliyet gösterdikleri sektörlerin egemenleri konumundadırlar.

Türkiye'de en büyük 500 şirketten 406'sı özel mülkiyetindir. Bunlarda yaratılan katma değerin %53'ü bu sermaye gruplarından 25'ine aittir. Bu grupların bünyesinde yer alan 26 ihracatçı şirketin Türkiye ihracatındaki payı %42'dir. Yine bu gruplara ait 7 büyük banka, 1986'da toplam mevduatın %70'ini toplamış, kredilerin %60'ını da dağıtmıştır.

Tüm bu sermayelerin ortak özelliği uluslar arası emperyalizm ile bütünleşmiş olmalarıdır. Başlangıçta aracılık-ticaret yoluyla gerçekleşen bu ilişki, yeni sömürgecilik sürecinde ortak yatırımlara dönüşmüş ve söz konusu kesim emperyalizmin işbirlikçisi durumuna gelmiştir.

Dolayısıyla işbirlikçi-tekelci sermaye gruplarının izlediği rotalar emperyalizmin rotasıyla bütünleşmiş, fakat özdeşleşme durumunun olanaksızlığı nedeniyle bu bütünleşme ona altlık olma niteliğinde somutlaşmıştır. Ülkede uygulanan ekonomik politikalar, siyasal bileşimler, devlet aygıtı ve organlarının biçimlenişleri emperyalizmin ve dolayısıyla işbirlikçi tekelci burjuvazinin çıkarlarının korunması, kârlarının artırılması yönünde düzenlenmiştir. Bu elitin öncüleri, tarım ürünlerinin dış ticaret yoluyla belirli bir sermaye birikimine ulaşmış ve daha sonra sanayi yatırımlarına yönelmişlerdir. Bunların en çok bilinen örneği Çukurova kökenli işbirlikçi tekelci burjuvalardır. Bunlar, Sabancı, Sapmaz, Has aileleri ile Mersin-Tarsus yöresindeki Karamehmet/Eliyeşil/Çukurova Holding aileleridir.

1950'den itibaren hatırı sayılır bir birikime ulaşan burjuvazi, bu birikimi ile kapitalist çiftlikler kurma yoluna gitmemiştir. Dünya Bankası, Marshall Fonu gibi kurum ve kuruluşların, sulama başta olmak üzere verimliliği artırıcı teknikleri tarıma sokması bile, sermayenin bu alana yönelmesinde çekici olamamıştır. Burjuvazinin yöneldiği alanlar esas olarak sanayi, bankerlik, ticaret, müteahhitlik ve benzeri sektörler olmuştur. Kapitalist tarım işletmeciliğinden uzak durulmasında, sektörler arasındaki kârlılık oranının değerlendirilmesinin rolü büyüktür. Doğal olarak kârlılık hangi sektörde fazla ise burjuvazi o alana yönelir, sermayesini o alana yatırır.

"… Tarımın özelliği ise; tarımsal üretimin, doğal koşulların ve olayların etkisi altında bulunması, göreli olarak uygun konjonktür dalgalanmalarından az yararlanabilmesi gibi

nedenlerle tarımda oluşan sermaye geliri genellikle düşük olmaktadır. Ticaret ve sanayi sektörlerinde sermaye yılda 4 defa devir etmesine rağmen, tarımda sermayenin devir hızı yılda bir defadır."

Tarımda sermayenin devir hızının bu denli düşük olmasının nedeni de üretim sürecinin, uygulanan çeşitli tekniklere rağmen uzunluğudur. Verili koşullar altında, tarım kesiminde sermayenin devir hızının düşük olması ve bu kesimin diğerlerine oranla daha fazla risk ve belirsizliklerle karşı karşıya olması, işbirlikçi tekelci burjuvazinin tarım işletmeciliğinden uzak durmasını doğurmuştur. Özünde bu seçim işbirliği içinde bulunduğu emperyalizmin politikalarının sonuçlarına göre belirlenmiştir.

I- 1970-80 ARASINDA TÜRKİYE TARIMINDAKİ GELİŞMELER

Türkiye ekonomisinin uzun yıllar temel dayanağını oluşturan tarım, önemini bugün de korumaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadarki süreç içinde, sanayi toplumu olabilmek uğruna sürdürülen yoğun çabalar, gerçek anlamda istenilen boyuta ulaşamamıştır. Bunun olanaksızlığını ve nedenlerini daha önce incelemiştik.

Köylülük sorununda ya da tarımsal çözümlemelerde somut gerçeklikten hareket ettiğimizde; çağımızda tarımsal sorunların kapitalist gelişme denkleminin diğer ayağı olma kimliğine girdiğini görüyoruz. O halde bu konuda soyutlamacı bir çözümleme mümkün değildir.

Marksist kuramda, köylülük kendi başına bağımsız bir rol oynamaz. Bu kavram, genel olarak kendi tüketimleri ve Pazar için üretim yapan, aile emeği kullanan, kendi üretim araçları üzerinde bir dereceye kadar kontrolleri olan kırsal üreticileri ifade etmektedir. Böyle bir köylülük kavramı arkasında ise hangi sınıfsal ilişkilerin yattığı belli değildir. Bu nedenle Marksist-Leninist yaklaşımda köylülük kendi başına bir çözümleme konusu olarak ele alınamamaktadır. Lenin'de köylülük, karışık sınıf ve grupların bileşimi olarak ele alınmakta ve egemen sınıflarla ilişkilerinin çözümlenmesi sonucu konumlandırılmaktadır. Marksist kuramda, "köylü" genellikle tarımsal meta üreticisi ya da feodal, yarı feodal toprak işleyicisi anlamına gelmektedir.

Lenin için temel soru, kapitalizmin gelişme koşulları ve bunun tarımsal üretim ve örgütlenme üzerindeki etkisinin ne olduğudur. Bu bağlamda, tarımda kapitalizmin gelişmesinin yapısal özellikleri ve küçük üreticilerin kapitalizmin etkisi altında uğradıkları dönüşümler, Lenin'in bakış açısını oluşturmuştur. Bu çerçevede yapılan çözümlemeler, akademik kaygılardan öte Bolşevizmin tarım programına yön verdikleri için devrimde yaşamsal öneme sahip olmuştur.

Kapitalizmin tarıma girmesi, sanayideki gelişme sürecini izlemez, ama bu iki süreç birbirine taban tabana zıtta değildir. Son çözümlemede tarım ile sanayideki gelişmeler aynı sürecin unsurlarıdır.

Tarımdaki gelişme çizgisi sanayidekinden farklı bir ivme gösterir. Sanayideki büyük ölçekli fabrikaların küçük işletmelerin yerini alması görülebilen bir gerçektir. Sanayide

olduğu gibi tarımda da kapitalist üretim proleterleşmeye ve üretim araçlarında artan bir yoğunlaşmaya neden olur. Ama bu gerçeklik, sanayide olduğu kadar çıplak gözle kolaylıkla ayırt edilemez. Çünkü daha sinsi bir süreç izler ve çok daha karmaşık problemler yaratır.

Genel olarak Türkiye tarımında kapitalist üretimin genişlemesi, kapitalist çiftliklerin toprak alanlarının genişlemesi biçiminde olmaktadır. Fakat büyük toprak sahiplerinin el attıkları alanların çoğalması ülke dokusunun genel çözümlemesine bağlı olarak, diğer yöntemlerle iç içe geçen yöntemleri de uygulamaya başlaması biçiminde olmaktadır. Sanayide olduğu gibi, sermayenin yoğunlaşması, tarım alanında benzer biçimiyle geçerli değildir. Bu olmadan da kapitalizm tarım alanında gelişebilmektedir, fakat elbette bu gelişme de ülke koşulları temelinde bir gelişmedir.

Sonuçta, bu süreçte tarımın genel özellikleri olarak somutlaşan noktaları şöyle ifade edebiliriz.

1. Tarımın bazı alanlarında makinalaşma henüz mümkün değildir, veya geniş toplumsal işbölümünü doğuracak kadar yeterli değildir.
2. Toprak kolayca bölündüğü için, tarımda miras kurumu, mülkiyetin yoğunlaşması eğilimini sınırlayıcı bir rol oynamaktadır.
3. Tarımda toprağın belli ellerde yoğunlaşması olasılığı sanayide rastlanmayan bir takım fiziksel ve toplumsal engellerle karşılaşılmaktadır.
4. Tarımda çalışma genellikle mevsimsel olduğu için, büyük toprak kapitalistleri kendileri için gerekli

iş-gücünü, yılın bir kısmında ücretli işçi olarak çalışan küçük toprak sahiplerini ya da yoksul köylüleri kullanarak sağlamaktadır.

5. Bir kesim köylüler genel ücret seviyesinin altında bir gelir getirse bile, küçük toprak parçasını işlemeye devam etmektedirler.
6. Tarımda tekelci sermayenin müdahalesi, tarımsal kesimdeki sermaye birikimini esas olarak sanayiye aktarmaktadır.

Tarımda çok çeşitlilik gösteren üretimin gizemi, tarımsal etkinliğin çeşitliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tarımda kapitalizmin gelişimi, artan yoğunlaşma prensibi varsayımından hareketle; toprak mülkiyetini genişletmiş ve üretim araçlarının belli ellerde toplanmasını doğurmuştur. Köylülerin proleterleşmesi, köylüler içinde artan bir farklılaşmanın ortaya çıkmasını getirmiş ve büyük toprak sahiplerinin, zengin köylülüğün, orta ve küçük köylüleri, yoksul köylülerin ve en son tarım proleterlerinin, mevsimlik işçilerin kategorileşmesine neden olmuştur. Türkiye tarımından söz ederken, üretim ve mülkiyet ilişkilerinin belirlediği toplumsal sınıf ve tabakalara göre belirlemeler yapmak güç olsa da son çözümlemede gereklidir. Köylülük kitlesel homojenliğini yitirip oldukça heterojen bir yapıya ulaşmıştır.

Türkiye kapitalizminin gelişiminin seyri, klasik kapitalizmin gelişiminden farklı olduğu için, feodalizmi tasfiye etme durumu olmamış, ancak bir önceki toplumdan kalan geri üretim ilişkilerinin özellikleriyle sürekli bir alışveriş içinde gelişme koşulları bulmuştur.Kendisi feodalizmin kriterleri ile

biçimlenirken, feodal kesimlere de kendi özelliklerini aktarmış, bu ilişki kaçınılmaz olarak, giderek daha fazla, burjuva kimliği şaibeli görüntüler yaratmıştır.

Sanayideki etkinlik de bu tarzda biçimlenmiştir. Evrensel geçerliliği olan bu kural uyarınca, kapitalizm geliştikçe, kapitalist üretim ilişkileri tarım alanlarına girer. Kapalı ekonominin parçalanması, pazara yönelik üretimin ağırlık kazanmasını doğurur. Tarımdaki ilişkileri belirleyen meta karakteri yerleştikçe de tarım alanında kapitalist sömürünün ilkeleri yaygınlaşır.

Türkiye'de burjuva devriminin gerçekleşmemiş olması, kendini elbette en yakıcı biçimde tarım alanında göstermiştir. Bu "ilk günah" daha sonra burjuvazinin kendine karşı çevrilmiş bir silah haline gelmiş, tarım sorunu, TC'nin kuruluşundan beri en başta burjuvazinin bir karabasanı olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.Bunun sonucu, tarımsal planda üretkenlik artışının sanayinin çok gerisinde kalması ve tarımsal artığın boyutlarının sanayi sermayesi birikiminin önünde sınırlayıcı bir etken olarak yükselişi olmuştur. Fakat sorun burada da bitmemektedir.Tarımsal artığın yeterince büyümemesinin yanı sıra, burjuvazi var olan tarımsal artığın sanayi kesimine aktarılmasında büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu sorunun temelinde de TC'nin kuruluş döneminden beri, büyük toprak sahiplerinin kırsal bölgelerdeki egemenliğine kesin bir darbe indirmemiş olmasının da ötesinde, birbirini koşullayan bir biçimde iktidarı paylaşmaları yatmaktadır.

Ama farklı tarımsal sınıflar arasında, belli konularda şehirlerdeki sınıflara karşı var olan çıkar ortaklığı, sorunu daha da başa çıkılmaz hale getirmektedir. Tarımın, kısa istisna evreler

dışında, Cumhuriyet dönemi boyunca vergilendirilmemesinden, yüksek tarımsal taban fiyatlarının sanayi üzerindeki olumsuz etkilerine kadar, bir çok sorun sanayi burjuvazisinin siyasal etkinliğini sürdürmek için tarımsal sınıflarla, özellikle de büyük toprak sahipleriyle giriştiği ittifakın kaçınılmaz bedellerinde ifadesini bulmaktadır.

Burjuva demokratik devrimin tamamlanmadığı Türkiye'de burjuvazinin kendi devrimini yapabilecek konumu olmadığından, T.C.'nin kuruluşundan beri, iktidar bloğu büyük toprak feodalleriyle de paylaşılmak zorundaydı. Burjuvazi çeşitli dönemlerde bazı 'toprak reformu' tasarıları gündeme getirdiyse de, feodal toprak ağalarının direnciyle karşılaşmışlar ve tasarılar geri çekilmiştir. En son 1970'lerdeki toprak reformu tasarısından ve bu tasarıyı gündeme getirme, geri çekme nedenlerinden ilgili bölümde söz etmiştik.Kapitalizmin tarımda boy göstermesiyle modern tarım girdilerinin artması, iç ve dış pazara açılma, eski feodal ilişkilere her geçen gün biraz daha fazla müdahale ile, yine çarpık nitelikli kapitalist tarım karakteri sonucu doğmuştur.

Türkiye kapitalizmi, hemen hemen bütün yeni sömürge ülkelerde olduğu gibi; kendi tarihsel, toplumsal, ekonomik ve siyasal özellikleri kapsamında, belirgin olarak emperyalizmin üçüncü bunalım dönemindeki ilişkiler doğrultusunda ve ağırlıklı olarak emperyalist ülke ve emperyalist tekellerin çıkarlarına göre belirlenmiş, ilişkiler bu yönde karakterize olmuştur. Emperyalizmin yeni sömürgesi olan Türkiye'yi tarımsal hammadde kaynağı

olarak kullanmak amacıyla bu yönde yoğunlaştırdığı ilişkiler ağı ülkenin üretim bileşimini belirlemiştir. İşbirliği içinde bulunduğu emperyalizmin ülkedeki uzantısı olan egemen sınıflar ve bu sınıfların içindeki en etkin kesimler emperyalist politikaların 'bayileri' olmuştur.

Emperyalistlerin yarı mamül hammadde alanı görevini üstlenen Türkiye'de, örneğin tekstil alanında bir numara sayılan İngiltere, bu yöndeki çeşitli girişimleriyle, tekstil sanayinin hammaddesi olan pamuk üretimini, ucuz hammadde elde edebilmek amacıyla teşvik etmiş, ülkedeki pamuk rekoltesi dört kata varan artışlar sağlamıştır.

Emperyalizmin sanayi gelişimi için gerekli tarımsal ürünleri sağlama girişimleri, böylece ülke toprakları üzerindeki tarım ürünleri bitkileri çerçevesindeki politikaları da belirlemiş, sözkonusu ürünlerin 'dış pazara açılması' olayı da bu temelde gerçekleşmiştir.Kapitalist tarım ilişkilerinin yaygınlaşmasında en temel girdi olan makineleşme planında özellikle traktör kullanımı ele alındığında;

– 1948'de 1756,

– 1974'te 2000,

– 1980'de 436,369 rakamlarıyla karşılaşmaktayız.

Modern tarım girdilerinin yaygınlaşması, ürün yapısındaki değişimler, tarımdaki işletme biçimleri ve üretim ilişkilerinin çözümlenmesi sonucu görülen tablo kısaca şudur: Eski toplumdan arta kalan feodal, yarı-feodal üretim ilişkilerinin çözülüşü, kapitalist üretim ilişkilerinin

yaygınlık kazanması… Dolayısıyla genel olarak ülkemiz tarımında, Pazar için üretim ağırlık kazanmış ve meta-para ilişkileri belirleyici hale gelmiştir.

Bu ilişkiler sonucunda, tarımdaki sınıf yapısı da değişikliğe uğramıştır. Kapitalist üretim ve mülkiyet biçiminin kazandığı etkinliklerle birlikte; 1970 ve sonrasında, vurguladığımız içerikte bir tarım kapitalizminin gelişimi hızlanmış tarımda modern girdiler artmış, sulama projeleri gelişmiş, ulaşım ağı genişletilmiş, Pazar için üretim yaygınlaşmıştır. Ancak kapitalize olan tarımda, toprakta merkezileşme olayı ileri boyutlara varmamıştır.

Gerçek anlamda, bu modern tarım girdileri ve toplumsal gelişmelerin sonucunda köylülüğün homojen yapısı dağılmaya, farklılaşmaya, sınıfsal kategorilerde kendi özgün yanlarıyla yer alma olayı belirginleşmeye başlamıştır. Genelde bu farklılaşma sürecinin bir yanında, emeği sömüren büyük toprak kapitalistleri, öteki yanında, emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan tarım proleterleri bulunmaktadır.Tarımdaki bu iki temel toplumsal sınıfın arasında ise bir hayli çeşitlilik gösteren, ülkedeki diğer sınıflarla buluşan veya onların arasında bulunan kesimler oluşmuştur. Bu yapının gösterdiği çeşitlilik, Türkiye tarımında meydana gelen gelişmelerin direkt sonuçlarıdır.

Yeni sömürge kapitalizminin, ülkenin toplumsal kesimleri üzerinde yıkıcı etkiler yapan programları, tarımdaki gelişmelerde de çarpıklığın zemini olmuş, yapısal sorunların çetrefilli tabloları doğmuştur. Sınıfsal gösterge değişikliği, kategorit alışkanlık, kimlik sorunu ve çizgisizlik olmuştur.

Aynı zaman dilimlerinde geliştirilen bu ilişkilerin sınırları ve bölgelere bu ilişkilerin girişindeki gecikmelerden doğan yapı farklılıkları da önemli faktörler yaratmaktadır. Bu nedenle, ülkenin çeşitli bölge ve yörelerinde bu gelişme özellikleri farklılıklara yol açmıştır. Bunun yanı sıra, coğrafi özellikler nedeniyle, (ve sulama tesislerin yetersizliğinden kaynaklanan) ekilebilen bitkisel ürün farklılıkları, Pazar için üretim yapıları da bu farklılıkların oluşumunda etkili olmaktadır. Burada Türkiye Kürdistan'ı bu genel özelliklerin ötesinde , farklı bir politikanın, TC'nin de sömürü ve ekonomik, sosyal, kültürel, baskı ve tahakküm politikasının çarkları içinde olduğu için, bölgesel ve coğrafi özellikler kapsamında yaptığımız bu tanımların kapsamında değildir.

Kısaca, tarımdaki üretim ilişkilerinin emperyalist üretim tarzıyla bütünleşmesi sonucu, köylü topluluğu şu kategorilerde farklılıklar göstermektedir:

– Oligarşi içinde yer alan ve burjuva özellikler gösteren büyük toprak sahipleri,

– Zengin Köylüler,

– Orta köylüler,

– Küçük üreticiler,

– Yoksul köylüler,

– Mevsimlik çalışan tarım yarı-proleteri,

– Tarım proletaryası,

– Sömürücü asalak kesimi oluşturan tefeci-tüccarların kırsal kesimdeki uzantıları.

TC'nin kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar, devlet eliyle tarımda kapitalizmin "geliştirilmesi" ve özendirilmesi girişimleri olmuştur. Tarımcılık, hayvancılık alanlarında Devlet Üretme Çiftlikleri örgütlendirilmiş, ancak bu örnekler teşvik edici olamamış, amaçlanan hedeflere ulaşamamıştır. Aynı şekilde tarım kesimini kredilerle besleyen, kapitalizmin dikey genişlemesini sağlamaya çalışan oligarşik devlet yapısı içerisindeki tarım kapitalistleri, bu kredileri kendi yararlarına kullanmaya çalışmışlardır.

Bir yandan kaynağını emperyalist sermayeden alan yeni teknolojilerin tarıma girmesi, bir yandan devletin tarım alanındaki sübvansiyonlarıyla kapalı tarım ekonomisinin pazara açılması, büyük toprak kapitalistlerinin yanı sıra, tüccar/tefeci sermayesinin köydeki küçük ve orta sınıfları sömürerek yoksullaştırması ve tarımsal nüfusun artışı nedeniyle toprağın parçalanması sonucunda, 1970'in ilk yarısında tarımsal yapının geniş ölçüde dönüşüme uğraması somutlaşmıştır.

Bu belirgin dönüşüm birkaç doğrultuya yönelmiştir. Büyük toprak kapitalistlerinin üretimini genişletmeleri ve topraklarını büyütmeleri, buna uygun olarak makineli üretime geçmeleri, tarımsal üretimde uzmanlaşma ve bu alanlarda işbölümüne gitmeleri sonucunda, kapitalist üretim ilişkileri hız kazanmıştır. Bir yandan kapitalist ilişkiler, feodal, yarı-feodal ilişki ve sömürü biçimini çözerken, aynı süreç içinde tarımdaki yoksul ve küçük üreticileri daha da yoksullaştırıp mülksüzleştirmiştir. Böylece bir kesim küçük üretici ya tüccar/tefeci sömürüsü sonucunda, ya da büyük toprak burjuvazisine topraklarını satmak zorunda bırakılarak mülksüzleştirilmiştir.

Dolayısıyla sanayi şehirlerine büyük göçler hızlanmış, kentlerde, yerleşimden iş-gücüne kadar her planda bir çevre kesim ortaya çıkmış, bunlar sanayi proletaryasının yedek gücünü oluşturmuşlardır. Aynı süreçte feodal toprak sahiplerinin, kiracılık, yarıcılık ilişkileri ile kendilerine bağlı tuttukları köylüleri topraklarından uzaklaştırmaları - modern tarım girdilerini kullanmaya başlamalarıyla birlikte emek yoğun üretimden vazgeçmeleri- bu potansiyeli daha da büyütmüştür. Böylece topraktan kopan köylülerin bir kesimi tarım proletaryasını oluştururken, bir kesimi de yine sanayi proletaryasının yedek ordusuna dahil oldu.

Kuramsal olarak tarımda kapitalizmin gelişmesiyle, küçük toprak mülkiyetinin ortadan kalkacağı öngörülmekle birlikte, ülke tarımında pratik yaşamda bu süreç çok yavaş gerçekleşmekte, gelişmeler her biçimiyle karikatür, ilkel ve güdük olduğu için ülke küçük üreticiler ülkesi olma özelliğini korumaktadır. Yeni sömürgelerde bu tarzda biçimlenen ekonomik doku, hemen her sınıf ve kategoride bileşeni bulunan, nitelik olarak küçük burjuva gerçekliğiyle aydınlanma temelinde buluşamayan, ama toplumsal açıdan yoğun bir küçük burjuvalar dünyası ortaya çıkarmaktadır.

Bu süreç içinde köylülerin büyük kesiminin, üretim araçlarını tümüyle yitirmeleri olası değildir. İstatistik verilerden yola çıkıldığında;

"… 1970 sayımında 10 dönümden az işletmeler %24.4 iken, 1980 sayımında %11.6'ya düşmüştür. 1970 sayımında 50-200 dönümlük işletmeler, toplamın %23.7'si iken, 1980 sayımında %34.2'ye çıkmıştır."

1973'te toprağın büyüklük dağılımı şöyledir:

Toprak Dilimleri (dekar)	Hane	toprak %
1-20	43.3	7.4
21-50	25.2	13.9
51-100	16.2	18.9
101-200	8.5	19.8
201-500	3.7	18.6
500'den fazla	1.1	21.4

500 dönümden yukarı toprak işleyen işletmelerin durumuna gelince; bunlar 1950 yıllarında toplam işletmelerin %1.6'sıdır. 1973 yılında bu oran %1.1'e düşmüştür. Bunların işledikleri toprakların toplam topraklar içindeki payı, 1950'de 26.34'ten 1973'te 21.4'e düşmüştür. Bu işletmelerin ortalama toprak büyüklüğü 1950 yılında 1.357 dönüm iken, 1973 yılında bu alan 1.337 düşmüştür.Verilerden de anlaşılacağı gibi, Türkiye tarımında Avrupa ülkelerindeki gibi büyük çiftlikler şeklinde bir yapılanma, ya da Amerika'daki gibi bir toprak yığılması olgusu olduğunu ileri sürmek olası değildir. Ancak bu sonuç, Türkiye'de büyük toprak sahipliği olayını ortadan kaldırmamakta, yalnızca büyük plantasyonlar biçiminde toprak yığılması ve büyük tekelleşmenin olmadığını ortaya koymaktadır. Kaldı ki, Türkiye'deki tarım alanındaki kapitalistleşme sürecinin niteliği ve teknolojik yapı, bu düzeyde bir toprak yoğunlaşmasında elverişli olmayan koşulların dışında gereksinim göstermektedir.

"…. Bölgelerin tümünde 50 dönümden küçük işletmelerin sayısında görece ağırlık artmaktadır. Bunun yanında 50 dönümden küçük işletmelerin en yoğun olduğu bölgeler, Karadeniz Bölgesi hariç (Karadeniz'in yapısı gereği küçük işletmeler yoğundur, ayrıca 1950-1973 arasında ancak 2.9 puanlık bir değişme gözükmektedir.) Akdeniz (1950'de %60.9 olan bu oran 1973'te %82.9'a çıkmış ve oldukça durağan kalmıştır), Ege ve Marmara bölgeleridir. Bu bölgelerde toprakta görülen parçalanma, kapitalist rasyonele ters bir gelişmeyi yansıtmaktadır…"

Gerçeğin yansıttığı, küçük üreticilik yaşamının sürdürüldüğü ve yaygın olduğudur. Bu yolla bir yandan sanayi şehirlerindeki burjuvazinin her an başvuracağı potansiyel emek gücü ordusunun varlığı hiçbir ödeme yapılmaksızın korunmakta, öte yandan kapitalizmin yarattığı ara sınıflar aracılığıyla, bu kesim üzerinde ağır bir sömürü uygulanmaktadır.İç Anadolu Bölgesi'nde 50 dönümden küçük işletmelerin oranında bir artış olmamakla birlikte bunların işledikleri toprakların toplam topraklar içindeki payının düşmesi sözkonusudur. Bu bölgede toprağın parçalanması daha hızlıdır. Öte yandan 1973'te İç Anadolu'da ve Kürdistan'da 500 dönümden çok toprağı olan büyük işletmeler ve bunların toprak payları artmıştır. Buna karşılık Karadeniz, Ege, Marmara bölgelerinde bu paylar düşmüştür. Akdeniz bölgesinde ise büyük işletmelerin sayısında bir düşme olmamakla birlikte, bunların işledikleri toprakta artış olması, bu yönde de gerçek bir yoğunlaşmanın varlığının kanıtıdır. Başka bir deyişle, toprakların giderek daha az sayıda toprak

burjuvazisinin elinde toplanması, öte yandan toprakların hızla parçalanması, mülksüzleştirme eğilim ve olguları, belirgin olarak Akdeniz bölgesinde yaşanmaktadır.

Topraktaki mülkiyet yapısında değişmeler, bu yapıdaki dengesizlikler, kapitalizmin gelişme sürecinin (gerçek anlamda kapitalistleşmenin) niteliğini belirleyen önemli bir olgudur.On yıl içinde küçük toprak sahipliğinde geniş ölçüde bir kırılma ve parçalanma gözlenirken, büyük toprak sahipliğinin elinde yığılma olgusu yaşanmaktadır. Küçük toprak sahipliği oranının toplam içindeki payı artarken, bunların sahip oldukları toprakların oranı düşmektedir.1963'te %86.9 olan 100 dönümden az toprak sahipliğinin ağırlığı 1973 yılında %90 dolaylarına çıkmış bulunmaktadır… Sahip olunan toprakların, toplam topraklar içindeki payı ise aynı yıllarda %51'den %48'e düşmüştür.

500 dönümden çok toprak sahipliğinin toplam aileler içinde oranına baktığımızda, %5'ten %8'e çıkan bir payı kapsadığını görüyoruz. Ancak bu ailelerin sahip oldukları toprakların, toplam topraklar içindeki payı: 10.7'den %15.4'e yükselmektedir. Bu oran 1968 yılında daha yüksek düzeydedir (%19.3). 1973'teki düşüşün önemli nedeni, işbirlikçi tekelci sermayenin dayattığı toprak reformu ve toprak dağıtımı kaygıları ile büyük toprak sahiplerinin, mülkiyetlerini yakınlarından birkaç kişiye satarak, ya da feragat ederek, yapay, hileli bir biçimde toprağı bölme yoluna başvurmalarıdır. Kiracılık, yarıcılık, vb. ilişkilerin varlığı süreç içinde toprakların eski sahiplerinin eline kolaylıkla geçmesini sağlamıştır.

Bu sonucu, pazara açılma, makinalaşma ve toprak tasarruf biçimleriyle karşılaştırdığımızda, eski ilişkilerin geniş ölçüde kırıldığını söylemek olasıdır. Buradan hareketle çıkartılabilecek sonuçlar; aile emeği kullanan ve meta üretimi yapan küçük üretimin yoğun olduğudur. Büyük toprak sahipliği, gerek yapının kendisini yeniden üretmesi bakımından, gerekse nitelik olarak kapitalize tarım üretimiyle egemenliğini sürdürmektedir.

Bu belirlemelerimizin dayanak noktalarından biri de tarımda modern girdilerin kullanım boyutudur.

Tarımda Modern Girdi Kullanımı	1970	1975	1978	1982
Suni gübre (ton)	2215	3692	7474	7452
Traktör (000) adet	106	243	370	491
Traktörle işlenen toprak (%)	–	74.3	–	–
Sulanan alan (%)	–	9.5	10.5	–
Tarımsal müc. ilaçları (ton)	51	48	68	–

Modern tarım girdilerinin etkinlik kazanması, bir yandan verimliliği artırırken, diğer yandan toprak mülkiyet ilişkilerini etkileyerek, topraktan kopmaların, mülksüzleşmenin nedenlerinden biri olmuş ve aynı zamanda topraktaki yoğunlaşmayı doğurmuştur.

1970'lerin ikinci yarısından itibaren, kapitalize ilişkilerin etkinliğinin artmasıyla feodal toprak ağalarının kapitalist ilişkilerle karşı karşıya kalmaları sonucunda, var olan toprak yoğunlaşması daha da belirginleşmiştir. Giderek bu feodal toprak ağaları, modern tarım girdileri kullanmaya, sulama ve Pazar olanaklarının artmasıyla birlikte, büyük toprak burjuvazisi özelliklerini kazanmaya başlamışlardır.

Gerçek anlamda bu modern ağalar, tarımda üretim ilişkisine egemen olmuş, oligarşik yapı bileşimindeki rolü, kapitalizmin savunuculuğuna dönüşmüş egemen sınıf bileşiminin diğer unsurlarıyla birlikte, tarımdaki üretim ve onun pazarlanmasında, taban fiyatlarının belirlenmesinde etkin bir rol oynamış, devletin banka ve değişik kurumlarınca tarıma ayrılan kredi ve sübvansiyon politikasının, sınıf çıkarlarına akıtılmasını sağlamış, denetleyip yönlendirebilmiştir.

TC'nin kuruluşundan sonraki süreçte, tarıma kredi veren temel kurum, TC Ziraat Bankası olmuştur. Bu devlet bankası statüsünde bulunan krediler ve çeşitli alt kurumlarıyla tarım alanında denetim kurmuştur. Verdiği krediler, devlet tarafından örgütlenmiş kredilerdir. Bu örgütlenmiş kredilerden en çok yararlanan kesimler, büyük toprak sahipleri, zengin köylüler ve tüccar/tefecilerdir.

Tarımda uzun yıllar etkinlik kuran, bu etkinliğini faizcilik, tefecilik biçiminde geliştiren, küçük üreticileri sömürü ağı içine çeken örgütlenmemiş krediler de önemli bir işleve sahiptir. 1968 yılında DPT araştırmasının sonucu, köylerde kullanılan kredilerin ancak %44.5'inin kredi

kurumlarından sağlandığını ortaya koymuştur. Ancak, yoksul küçük üreticileri ve orta köylülüğü yoğun sömürü altında tutan tüccar/tefeci kesiminin denetlenemeyen 'kredilerinin' hangi boyutlarda olduğu kesin rakamlarla saptanamamakla birlikte; kesin olan yan, tarımdaki alt sınıfların kullandıkları kredilerin bu asalak sermayeden sağlandığıdır. Öte yandan Ziraat Bankası'nın tarıma akıttığı kredilerin %59'unun tarım dışı işlerde kullanıldığı tesbit edilmiştir.

Devlet eliyle modern tarım girdileri üretilip tarıma aktarılmıştır. Zirai donatım fabrikalarının yaygınlaşması, pulluk, traktör diğer makinelarin tarıma aktarılmasının yanında, gübre üretimi gerçekleştirilip köylüye krediler biçiminde verilmiştir. Bu girdiler tarımdaki üretimi artırırken, sınai üretimin yaygınlaştırılmasına, Pazar ilişkilerinin gelişimine hizmet etmektedir. Böylelikle, bu ürünleri işleyen devlet kurumlarına kâr aktarımı sağlanmaktadır.

Sınai ürünlerin başında da pancar, fındık, çay, zeytin, yağlı tohumlar yer almaktadır. Bu ürünlerin devlet kurumlarınca devralınması yoluyla, tarımdaki sermaye birikiminin devlet aracılığıyla, işbirlikçi tekelci burjuvazinin yararına kullanılması sağlanmaktadır. Şeker fabrikaları, Çay-Kur, Tekel; Fiskobirlik, Tariş, Köy-Koop, TMO, vb. devlet kurumlarıyla köylünün ürettiği bu ürünleri devlet bizzat toplarken, diğer yandan aynı alım işini tüccar sermayesi de gerçekleştirmektedir. Tüccara borçlanan köylüler, ucuz fiyatla ürünlerini tüccara vermekte ve

sermayenin bir kesimi bu sınıfın elinde toplanmaktadır. Dolayısıyla, tarımdaki sömürünün tekelci burjuvazinin denetiminden çıkması, Oligarşinin egemen gücünü rahatsız eder hale gelmiştir.

Özellikle tarımın pazara tümüyle açılmasıyla, küçük toprak sahiplerinin başvurduğu örgütlenmemiş kredilerin içerdikleri faizler, küçük topraklı köylülerin yoksullaşmasını artıran faktörlerden biri olmuştur. Zamanla genel olarak tarımın kredi gereksinimleri artmış, (dış tarım girdilerine olan gereksinim) pazara yönelik üretim yaygınlık kazanmıştır. Böylece köy üreticilerinin hem tarım girdilerini satın alabilmek, hem de ürünlerini satabilmek için, pazara gereksinimleri artmış, dolayısıyla ciddi bir finansman sorunu belirmiştir. Tarımda devletin izlediği kredi ve sübvansiyon politikalarında, kredilerin faizlerinin düşük olmasının temel nedeni, tarımdaki eski ilişkilerin çözülmesi ve köylü üreticilerin ürünlerinin devlet tarafından değerlendirilmesi tüccar/tefeci sermayesinin etkinliğinin kırılmasının hedeflenmesidir. Ancak bu politikanın sonuçlarından da anlaşılacağı gibi, işbirlikçi sermayenin yönlendirdiği politikalar kendisi açısından önemli sonuçlar yaratmamış, tefeci/tüccar sermayesinin etkinliği kırılamamıştır.

Tarımda kapitalizmin yer edinme sürecinde, tarım kesiminde uzun yıllar etkisini sürdürecek sancılı ve yakıcı yanları tüm boyutlarıyla yaşayan köylüler, sömürünün en ilkelinden en modernine kadar hepsini bir arada yaşadılar.Tarımda kapitalizmin ilk öncülerinin boy göstermesinden 1970'li yıllara

kadar, çeşitli dönemlerde topraktaki mülkiyetin dokulaşmasında; küçük toprakların büyük toprak sahiplerine geçişini kolaylaştıracak, bunu hızlandıracak yasalar devletçe düzenlenmiştir. Önce 1926'da Medeni Kanun'la toprağın özel mülkiyeti hukuksal güvence altına alınmıştır. Bu yasayla toprak alımı, satımı ve dolayısıyla, küçük toprakların büyük toprak mülkiyetine aktarımı önündeki engeller kaldırılmış oldu.

Başka bir yasa adı altında (1934'te İskan Kanunu) küçük topraklar şeklinde devletçe parsellenen hazine arazilerinin, topraksız köylülere dağıtılması yoluyla, işlenmeden boş arazi olarak duran toprakların, köylü emeğiyle tarıma açılması sağlanmıştır. Aynı şekilde bir çok bölgede, bataklık durumunda bulunan işlenmeyen alanların tarıma açılabilmesi için,yine aynı politika izlenmiş, ekilebilir alan haline getirilebilmesinde yoğun köylü emeği kullanılmıştır. Bu arazilerin miktar olarak kesin bir rakamı belirlenememişse de, DİE'nin incelemelerinde, 4606659 dönüm toprak belirlemesi yapılmaktadır. Süreç içinde, siyasal iktidar yönetiminde ağırlığı olan büyük toprak sahiplerince bürokratik mekanizmalar kullanılarak, bu topraklar çeşitli hilelerle köylülerin elinden alınmış ya da köylüler satmak zorunda bırakılmışlardır.

Yine, 'Çiftçiyi Topraklandırma' adı altında yürürlüğe giren (1945) bir yasayla birlikte, 1947-1950 yıllarında köylülere toprak dağıtılmıştır. Dağıtılan bu topraklar, 1463837 dönüm genişliğindedir. Ancak bu toprak dağıtımı, hazine arazileriyle sınırlı kalmış, söz konusu dağıtımların büyük toprak mülkiyetine herhangi bir zararı olmadığı gibi yararı olmuştur.

Ülkenin yeni sömürgeleşmesiyle birlikte, tarım nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan küçük toprak sahiplerinin bir bölümü kapitalizmin etkileriyle mülksüzleşirken, bir bölümü kalıcılaşmak için mülkiyetini elde tutmanın yollarını bulmuştur. Siyasal iktidarda kalabilmek yolunda geniş emekçi kitlelerinin oy potansiyelini kullanmak isteyen siyasal partiler, çeşitli dönemlerde, küçük köylü mülkiyetinin ayakta kalabilmesine de ödün vermişlerdir.

Oligarşik iktidar bileşiminin yönlendirici gücü olan işbirlikçi tekelci sermaye çevreleri, tarımdaki gelişmeleri yakından izlemekte, sömürü alanlarının genişlemesi ve emekçi köylü kitlelerini en ince ve zengin yöntemlerle sömürebilmek için devlet aygıtını kullanabilmektedirler.

Emekçi köylü kitlelerinin mülksüzleşmesine hizmet eden bir olgu da vergi sistemidir. Zaman zaman vergi muafiyetleri politikaları izlenmişse de, sonuçta, bu vergi muafiyetlerinden yararlanan sınıf ve katmanlar, büyük toprak sahipleri ve zengin köylüler olmuştur. Tarımın vergi yükü minimuma indirgenmeye çalışılmışsa da, geçilen yeni vergi düzenlemeleriyle küçük üreticiler ve yoksul köylü kitleleri gelir vergisinden muaf olamadığı için, orta ve büyük üreticiler vergi yükünü hafifletmenin yollarının açıldığını bilmektedir.

1970'lerdeki vergi düzenlemesinde arazi vergisi, yerini toprak değeri ve toprak değerindeki artışı esas alan Finansman Kanunu'na bıraktı. Toprak değerinin saptanmasında yazım esasından bildirim esasına geçildi. Böylece toprak mülkiyetinin ve toprak değerindeki artıştan

sağlanan sermaye birikiminin ciddi bir biçimde vergilendirilmek istemiş olmasının temel nedeni, tarımdaki küçük toprak mülkiyetinin parçalanması, yıkımın hızlanması, tarım kesiminden bu yolla elde edilen sermaye birikiminin, devlet aracılığıyla ve aktarım kanallarıyla işbirlikçi tekelci burjuvaziye akıtılması amaçlanmıştır. Ama bu işleyişin önünde ciddi sayılabilecek engellerin olması nedeniyle, tarım alanları (küçük ve orta toprak mülkiyeti hariç) gerçek anlamda vergilendirilmemiştir. 1976'da yapılan değişikliklerle, tarımdaki vergi muafiyetinin sınırları, büyük toprak ve tarım sahiplerinin lehine genişletilmiştir.

1970-1980 Türkiye'sinin tarım alanındaki sınıfsal farklılaşma tablosunda büyük toprak-tarım sahipleri ile tarım proletaryası arasında tanımlanacak sınıflardan birisi de orta köylülüktür.Orta köylülük, küçük toprak mülkiyetinin bir üstünde yer alan, mülkiyetindeki toprak büyüklüğü genellikle 100-200 dönüm arasında olan köylüleri içermektedir. Toprağın verim düzeyine göre ve tarım girdileri kullanılabildiği oranda belli bir birikim elde edebilen kesimdir. Ancak bu kesim de tüccar/tefeci sermayesinin sultası altındadır. Büyük toprak sahiplerince ve zengin köylülerce el konulan örgütlenmiş kredi kaynaklarından (banka ve benzeri krediler) yararlanabilme olanakları sınırlıdır.

Öte yandan bu kesim, Pazar ilişkilerinden sahip olduğu toprak ölçeğine kadar, gerek tarım girdilerinden gerekse destekleme alımlarından ve hükümetlerin tarım ürünlerindeki fiyat

politikalarından etkilenmektedir. Gerektiğinde emek gücü (geçici ya da sürekli) kullanabilmektedirler. Bu köylülerin büyük bir bölümü modern tarım araçlarına sahiptir, ya da kiralayabilmektedir. 1978 sonrasında hükümetlerin politikaları gereğince tarım girdilerinin pahalılaşması, petrol zamları, bu sınıfın egemen iktidar blokuyla çelişkilerinin artmasına neden olmuş, bu kesim, muhalefet güçlerine katılma eğilimi içine girmiştir.

Orta köylülükte, tarımdaki kapitalist ilişkilerin geç kalmış eğilimi ve gelişimi nedeniyle homojen bir yapı oluşturamamaktadır. Kapitalist ilişkilerin daha gelişmiş bölge ya da yörelerdeki özellikleriyle, tefeci/tüccar sermayesi sömürünün keskinleştiği, emek gücü ve makineli üretime başvurma olanaklarının sınırlı olduğu, üretim yöntem ve sınırlamalarının arttığı bölgelerdeki özellikleri farklılık göstermektedir.

Genel olarak bu sınıfı iki kategoride değerlendirmek olasıdır.

Birincisi, toprak sahipliğine dayanan orta köylülüktür. Üretim verimliliğine göre, tefeci/tüccar sömürüsü ve geniş ölçüde toprak bölünmeleri nedeniyle parçalanmaya, dalgalanmalara uğramakta, fakat köylü mülkiyet tutkusuyla, bir üst sınıfa geçişin düşünü ve çabasını taşımaktadır.

İkincisi, toprak sahipliğinden çok, toprak kiralayan kesimdir. Geniş ölçüde, başkalarının ya da kamu topraklarının işletilmesinde yer almaktadırlar. Bu kesim gelişme potansiyeli taşıdığından, kapitalist ilişkilerin yoğun olduğu bölgelerde bulunup, yan olanaklarının yardımıyla makineleşmekte, tarımda kapitalist ilişkileri benimseyen sömürücü karakter taşımaktadır. Fakat kendisiside sömürülmektedir.

Genel olarak bu sınıf, kapitalize ilişkilere adapte olmuştur ve büyük toprak burjuvazisi başta olmak üzere tüccar ve tefeci sermayesinin sömürüsü altındadır.

Uzun süre kapitalist ilişkilere direnen köylülük, geleneksel kapalı ekonominin parçalanmasıyla, daha ileri üretim teknolojisine ve üretim biçimine boyun eğmek zorunda kalmıştır. Kuşkusuz köylü toplumu içinde, yaşanılan uzun zaman diliminde tarımda kapitalizmin gelişmesiyle birlikte en kolay dönüşüm, büyük toprak sahipleri ve zengin köylülük bazında olmuştur. Kapitalizmle birlikte bir parçalanmanın yaşanması homojen olarak bazı sınıfların şeklini de belirlemiş oldu.

Büyük toprak sahipleri, yeni ilişkilere uyum sağlamakta güçlük çekmişlerse de, süreç içinde yarı feodal ilişkiler çözülmeden önce, elektroliz olayına zamansız katılan materyaller gibi, yenileşen ilişki ve çelişkiler içinde kendi dokuları ve çevre etkenleriyle süren çatışmayı bitirememişlerdir. Son tahlilde ülkenin tekelci burjuvazisini, yarı feodal boyutlardan , yarı feodal kesimlerini de aynı şekilde -hem egemenlerini ve hem de ezilenlerini- diğer sınıf ve katmanlara özgü soyutlamanın olanağı yoktur.

Tarımda kapitalize ilişkilerin bir başka gelişme göstergesi kooperatif örgütlenmeleridir. Ülke tarımında kapitalizmin ilk tesislerinden olan Devlet Üretme Çiftlikleri ile tarımsal sınai ürünlerinin işlenmesine yönelik, devlet eliyle kurulan fabrikalar gelişimin temelleri olmuştur. Ancak devlet çiftliklerinin büyük toprak sahiplerine örnek oluşturacak özendirici fonksiyon taşımadığını daha önce de belirtmiştik.

Süreç içerisinde, devlet kuruluşları aracılığıyla, köylü kitlelerin ürettikleri ürünler toplanmış, tarım ürünlerinin

fiyat politikaları yine bu kuruluşlarca belirlenip, yaratılan artı-değerin büyük bir bölümü tekelci sermayeye aktarılmıştır. Bu politikaların ana ekseni oligarşi blokunun içinde egemen olan işbirlikçi tekelci sermaye tarafından çizilmiştir. Türkiye tarımının temel özelliklerinden birisi küçük üretimin yaygın olmasıdır. Bugüne kadar Türk tarımı üzerinde inceleme, araştırma yapan değişik akım ve ideolojilerin temsilcisi olan araştırmacıların birleştiği nokta, "Türkiye küçük üreticiler ülkesidir" belirlemesidir.

Kapitalizmin genel gelişim seyri, tarım kesiminde bu doğrultudaki ilişki ve çelişkileri koşullamış, toplumsal tabakalar arasındaki farklılıkları ve sınırları belirleyen özellikler de bu kapsamda oluşmuştur. Hemen belirtmeliyiz ki süreç içinde köylülerin büyük bir kesiminin toprağını tamamen yitirmesi söz konusu değildir. Ancak bunların ellerinde kalan topraklarını işleyecek olanakları sınırlıdır. Ailesinin geçimini sağlamak için, aynı zamanda mevsimlik tarım işçiliği yapmaktadırlar.Aynı süreci yaşayan, kaynağını kapitalist gelişmelerin oluşturduğu, ancak tarım proletaryasına katılmamakta direnen ve bir başka gelişme doğrultusuna giren, hem kendi toprağını işleyen hem de emeğini satan yoksul köylülük, ülkemiz kırsal kesiminde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu kesim, tarımdaki küçük toprak sahipleridir, ya da şehre göçmüş küçük toprak sahiplerince kiraya verilen küçük toprakları çalıştıranlardır. Genellikle 1-20 dönüm toprak üzerinde üretim yapan bu üreticiler, daha çok tek tip üretim yapmakta ve geri kalan zamanlarında yaşamlarını

sürdürebilmek için emek güçlerini satmaktadırlar. Ve bu kesimin göreli ağırlığı artmaktadır. (1970'lerde toplama oranları %31 olan bu tabaka, 1973'te %45 dolayına ulaşmıştır.) Bu özellikleri nedeniyle, ister istemez, emek gücünü sattığı zaman dilimi dışında, üretebileceği ürün türüyle uğraşmak zorunda kalmakta ve bu nedenle kıt kanaat geçinebilmektedir.

Bu köylüler, tarım proletaryasının ve süreç içinde kente göçün ve sanayi proletaryasının kaynağını oluşturdular. Diğer bir deyişle şehirlerdeki yarı proleterlerin, ya da işsizler ordusunun temel kaynağıdırlar.

Türkiye tarımında ilişkilerin en önemli olgusu, üretim araçlarına sahip olmakla birlikte, yeterli düzeyde üretim olanaklarına erişemeyen, ama mülkiyetin sahibi olan ya da kiralayabildiği topraktan geçimini sağlayan küçük üreticiliğin çok yaygın olmasıdır. Küçük köylülük tıpkı sanayi şehirlerindeki gibi, içinde bulunduğu koşullar içinde doğacağını düşündüğü geleceğin burjuvası olma düşüyle yaşayan sınıf olma özelliğindedir.

Özellikle işbirlikçi tekelci sermaye, büyük toprak sahipleri, aracı, tefeci ve tüccar sermayesi tarafından yoğun sömürü altında bulunmaktadır. Bu sınıf, yeni sömürge kapitalizminin yaratmış olduğu bütün sömürücü sınıfların baskısı altında yaşamaktadır. Ancak, emek güçlerini satmadan ve kendi üretim faaliyetlerinde kullanmak üzere de emek gücü satın almayan bu küçük üreticiler, emek güçlerini satmadıkları için ne tarım proleteri ne de emek gücü kiralamadıkları için tarım işverenidirler. Kullandıkları teknoloji genellikle ilkel ve geridir.

Bu nedenle, bu sınıf için toprağa bağlılık yeni birikimlerin kaynağı değil, yaşamını sürdürme aracıdır. Bu sınıfın toplam işletmelerdeki ağırlığı, 1950-1973 arasında hemen hemen sabit kalmıştır denilebilir.

1973 yılları da dahil söz konusu tanımdaki küçük üretimin büyük bir değişikliğe uğramamış, yaygın ölçüde varlığını korumuştur. Tarımda başlamış olan kapitalist ilişkilerin hızla gelişmesine ve etkinlik kazanmasına karşın, emek üzerinde ilkel yöntemlerle gerçekleştirilen sömürü sürmüştür.

Bu sömürü, küçük üreticilerin geleneksel değer yargılarına dayanması ve öteden beri tefeci/tüccar sömürüsünün varlığı, (özellikle bu asalak sınıfın aracılığıyla sürdürülen sömürü nedeniyle) küçük üreticilerin bir çeşit emek kölesi değil, sürekli borçlu köle durumuna gelmesi temelinde işlemeyi sürdürmektedir. Oysa bu yapı, kapitalizmin iç dinamiğiyle geliştiği ülkelerde, kapitalizmin gelişimine koşut olarak yok olabilmekte, küçük üreticiler de sanayi ve tarım proleterleri haline gelmektedir. Ülkemizde bunun tersi olmasa bile, sürecin bu şekilde tanımlanmasının koşulları yoktur. Bunun temel nedeni, iç dinamikle gelişmeyen bir kapitalizm, dolayısıyla burjuva demokratik devrimin gerçekleşmemesi, yönetimde burjuvazinin temel ittifakı olarak, feodal toprak ağalarının bulunmasıdır. Bu durum, kapitalizmin tarımda gerçek anlamda gelişiminin önünde set oluşturmuştur.

Tarım alanında hala yaygın olan küçük üreticilerin her geçen gün biraz daha yıkıma uğramasına, mülksüzleşme olgusunun yaşanmakta olmasına, işlenebilir toprakların

azalmasına rağmen, bu kesim varlığını korumakta ve küçük topraklar tekrar tekrar parçalanmaktadır. Küçük üretimin tarım alanlarındaki genel nitelikleri belirgin olmasına karşın, bu kesim de kendi içinde bir bütün olarak ele alınamaz. Coğrafi bölgelere, yetiştirilen ürünün cinsine, pazara göre üretimin yapılıp yapılmamasına ve benzeri nedenlere bağlı olarak da birbirine göre bir hayli farklı görünümler sunmaktadır.

Bu tiplemelerin ya da kategorilerin her birinde, aile emeğinin üretime sevki, hanenin dışındaki ekonomiye eklemlenme şekli, gelir elde etme stratejisi ve emeğin pazara sunuluşu değişik biçimler altında olmaktadır. Bu tiplemelerin kavramsal ayrımını yapmadan önce, küçük üretici ailelerin içinde bulundukları sosyo-ekonomik bağlamı saptamak gerekir.

Türkiye tarımında sosyo-ekonomik bağlamın köy olduğunu söylemek zorunludur. Yani küçük üretici ailenin ekonomik ve sosyal davranış biçimlerinin, öncelikle içinde bulunduğu köy toplumu tarafından belirlendiğini söylemek sakınca doğurmamaktadır. Bu köy tipi, küçük üreticiliğin geçirdiği dönüşümleri de belirleyen en yakın düzeydir. Köyün analiz birimi olması sadece içindeki tüm ailelerin aynı fiziki ortamı paylaşmaları nedeniyle değil, aynı zamanda köyün ortak tarihinin oluşturduğu birikimler nedeni iledir. Örneğin göç etme kararlarında, yeni tekniklerin kullanılmasında, ürünlerin ekilmesinde, yeni toprak açılmasında vb. kararlarda köyün sosyalitesi büyük rol oynamaktadır.

Hububat ekiminin yoğun olduğu köylerde, iki yıllık nadas devresi uygulanmakta; köyün bir bölümünde tarlalar ekilirken, diğer bölümündeki tarlalar topluca nadasa bırakılmaktadır. Bu durum, belirli bir cepheden de olsa köy ailesinin tek başına iki yıllık devrenin dışına çıkmasının olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Bütün bunlar, küçük üreticilerin içinde bulundukları ortamı, dolayısıyla da dönüşüm olanaklarını tanımlıyor.

Küçük üreticilik içinde Pazar için üretim/geçimlilik oranı, farklılıklar göstermektedir. Sabit olan unsur, aile bireylerinin emeği ile hane içinde kontrol edilen bir üretim sürecinin olmasıdır. Köylülerin bir çoğu 1970-1980 döneminde pazara açılmış durumdadır. Geçimlilik üretim, geçimlilik gelir sağlama stratejisi olarak yorumlayabileceğimiz çeşitlenmiş meta üretimi, birikime yönelik tamamen meta üreten küçük üreticilik…

Bu tipolojiyi, ekonomiyle bütünleşmeleri açısından ele aldığımızda şu sonuçlara varıyoruz: Köylülük, geçimlilik üretimin egemen olduğu yerlerde aynı zamanda ulusal emek pazarına sürekli olarak akarak (iş-gücünü satarak) katılmaktadır. Farklılaşmış meta üretimi yapan bölgelerde ya da yörelerde meta üreterek mal pazarına, mevsimlik göç ile emek piyasasına bağlanmaktadırlar. Birikime yönelik bölgeler-yörelerde ise, büyük hacimlerde mal satılırken, emek piyasasına fazla katılım olmamaktadır.

Yukarıdaki tipolojik değerlendirme içindeki küçük üreticileri bölümler halinde ele alırsak:

1) Geçimlilik Üretim Yapan ve Sürekli Göçün Yoğun Olduğu Bölgelerin Küçük Üreticileri:

Bu nitelikte bulunan küçük üreticilerin yoğun olduğu bölgelerin başında Orta Anadolu gelmektedir. Kapitalizmin bu bölgelere girişiyle birlikte, modern tarım girdilerini kullanamayan bu kesimlerin tüketim düzeyi üretim düzeyini aşmıştır. Köylüler, zengin ve büyük toprak sahiplerine ya da tefeci/tüccarlara toprağını ipotek etmiş ya da borçlarını ödeyemediğinden toprağını bırakmak zorunda kalmış, sanayi şehirlerine göç başlamıştır. Çalışabilir nüfusun büyük bir bölümü köyünü terk ederken, bir kesim küçük üreticiler kalıcılaşmanın yollarını aramış, yaşlı nüfusu ise göç etmemekte direnmiştir. Ülkenin kırsal kesiminde bu olaya örnek olacak çok sayıda köy ve hatta kasaba birimi bulunmaktadır.

2) Çeşitlenmiş Meta Üretimi İçinde Bulunan Küçük Üreticiler, Mevsimlik Göç:

Bu tarz küçük üreticilerin bulunduğu bölgeler, bir yandan birden fazla aile emeğinin yoğun olarak kullanıldığı, diğer yandan ailenin bazı bireylerinin iş gücünü satmasıyla karakterize edilebilir. Köy dışına sürekli göç ender görülür, ancak köylü, kendi ürününe ayırdığının dışındaki zamanında ek gelir için mevsimlik işçi olarak emeğini satar. Bu tipolojinin içinde küçük çaplı ticaretle uğraşanlar da bulunmaktadır. Bu kesimin genel durumu canlı bir Pazar ekonomisini yansıtır. Yeni teknoloji ve tarım girdilerine açık, zaman zaman bunlardan yararlanabilen özellikler taşırlar. Ürettikleri ürünler genellikle çeşitlidir. Ve Pazar için üretim özellikleri de taşırlar.

Bu tip üreticilerin yaygın olduğu bölgeler, Batı Anadolu, Trakya, Akdeniz genelidir. Bunun yanı sıra serpilmiş olarak hemen her yörede görülebilirler. Bu tip yerlerde topraksız köylülere pek rastlanmaz, ancak toprak dağılımı eşit olmadığından, bunların bir kesimi, biriktiren niteliğinden dolayı zengin köylü sınıfına dönüşme eğilimleri de taşır. Mevsimlik göçten ek gelir sağladıklarından, toprağını terk etmek ya da satmak eğilimleri azdır. Toprak mülkiyetinin yoğunlaşması sınırlıdır. Zorunluluk dışında toprak el değiştirmemektedir ya da el değiştirme durumu ender görülmektedir.

3) Biriktiren Küçük Üreticiler:

Bu tipoloji içinde yer alan küçük üreticiler tümüyle pazara yönelik üretim üzerinde uzmanlaşma özellikleri taşırlar. Her aile elindeki toprağını, aile fertlerinin emek potansiyelini tümüyle kullanarak üretim sürecine katar. Bütün modern tarım girdilerinden yararlanma olanağına sahiptirler.

Aile emeğinin dışında iş-gücü satın almazlar, çünkü bu faktör yeni boyutlar getireceğinden, farklı gereklilikleri de dayatacaktır. Genellikle sınai ürünleri üretiminde uzmanlaşma olanaklarına sahiptirler. Tütün, pamuk, fındık, pancar, zeytin gibi ürünler yetiştirirler. Bu üretim bazındaki üreticiler, ürününün tümünü pazara yönelik yapar ve tüm geçimini pazardan sağlar. Bu nedenle fiyatlara karşı çok duyarlıdırlar. Hele tarım girdilerinin fiyatları, hem de ürünlerinin taban fiyatlarının belirlenmesi sonucunda çıkan farklılıktan dolayı, burjuva iktidarına karşı sürekli muhalefet içindedirler. Ege, Akdeniz, Marmara bölgelerinde bu tip üreticilere rastlanır.

Ürünün verimlilik düzeyine ve taban fiyatlarının uygunluğuna göre, birikim elde edebilirler. Bu kesim de tüccar ve tefeci sermayesinin sömürüsü altında olduğu için, ürettiği ürünleri, değerinin altında, tüccara borcu karşılığında devretmektedir.

Tarımda hep tartışılagelen konu, küçük meta üretiminin tarihsel belirlenişi ve güncel yapısıdır. Türkiye'deki küçük üreticilerin çoğu aile emeğine dayalı küçük meta üreticileridir. çözümlemelerimizde yer alan küçük üreticilerin toplumsal formasyon tipolojileri aynı zamanda, tarımdaki küçük üreticilerin genel karakterini de içermektedir. Böyle bir sınıflandırma aracılığıyla; olası davranışların, gelişmelerin, çözümlemelerin, olabilirliğini de göz önünde bulundurarak küçük meta üretiminin karakterini daha somut olarak anlayabiliriz. Bu durumun toplumsal dönüşüm kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini bir kez daha vurgulayalım.

4) Tarım işçileri ve Topraksız Köylüler:

Türkiye tarımında kapitalizmin (ilgili bölümde açıkladığımız gibi) ilişki ve çelişkilerinin boy göstermesiyle birlikte, bu ilişkilerin yaratmış olduğu, yine aynı özel yanları taşıyan tarım kapitalistlerinin yanı sıra, tarım proleterleri de önemli bir sınıfsal kesim olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye tarımında ilk çiftlik özelliği gösteren kuruluşların devlet eliyle oluşturulduğunu daha önce belirtmiştik. Devlet Üretme Çiftlikleri, tarımcılık, hayvancılık, bağ ve bahçecilik amaçlarıyla kurulmuş ancak istenilen hedeflere ulaşamamıştır. Fakat süreç içinde, yapay olarak oluşturulan bu kapitalist çiftlikler yoluyla ilk tarım proleterleri ortaya çıkmıştır.

Bu nokta bizi doğal olarak, tarımdaki kapitalist ilişkilerin boyutunu incelemede özenli davranmaya zorunlu kılıyor. Yoksul ve küçük topraklı köylülerin mülksüzleşmesi sonucunda bunların nerede ise ¼'den daha azı tarım proleterleri haline dönüşmüştür. Bunların büyük bir bölümü sanayi proletaryasının yedek gücünü oluşturmuşlardır. Bu da gösteriyor ki, Türkiye tarımında görülen kapitalize ilişkilere rağmen, büyük tarım plantosyonları, çiftlikleri vb. bulunmamaktadır. Tarihi koşulları içinde, modern tarım girdilerinin yoğun akışı, teknolojik değişim gibi nedenlerle; köylü emeğinin gereksiz kılınması, büyük toprak ağalarının yarı feodal üretim ilişkilerini terk edip modern tarım araçlarını benimsemesiyle, makine kullanacak işçilerin dışındaki köylülerin topraklardan soyutlanmasının ülkemiz açısından sözkonusu olmamasının bir nedeni de ürün türleridir. Ve hala genellikle emek-yoğun üretimin zorunlu olduğu alanlarda mevsimlik işçilerden yararlanılmaktadır.

"… 1970'te köylü nüfusunun %16'sının topraksız olduğu, fakat bunların sadece 1/10'unun ücretli tarım işçisi olduğu ortaya çıkmıştır. %4'ü zanaatkar, %2.6' sı devlet memuru, %1.6'sı tarım dışı ücretli işçi, %4 kadarı da diğer kategorilerdeydi."

Bu istatistiklerin sonucunda köylülerin %1.7'si tarım işçisi olarak kalıyordu. Yani her 60 kişiden biri tarım işçisiydi. 1970'te bu oran 100.000'den az sürekli tarım işçisi anlamına gelmekteydi. (Kendi toprağı olup da sürekli tarım işçiliği yapanların dışında….) Ayrıca tarımdaki bu tür ilişkilerde, her ücretli tarım işçisinin tam anlamıyla kapitalist ilişkiler içinde

olduğu düşünülemez. Türkiye'de 40.000'nin üzerinde köy bulunmaktadır. Her köyde bir çoban üzerinden hesap yapıldığında dahi 40.000 işçi sayısı ortaya çıkar. Öte yandan Devlet Üretim Çiftliklerinde çalışan ücretli sayısı 5.000 kadardır.

Yine 1970 sonrasına ilişkin çeşitli araştırma rakamlarına göre mevsimlik işçi olarak tarım alanlarında çalışan işçilerin ortalama sayısı da 200.000-300.000 arasında değişmektedir.

Teorik olarak teknolojik değişme köylü emeğini gereksiz kılınca toprak sahipleri, köylüleri kendi topraklarının dışına çıkarmışlar, üretimi, traktör, biçerdöver ve çeşitli makinelerle sürdürmeyi daha kârlı bulmuşlardır. Böyle durumlarda tarım işletmeleri, yanaşma, hizmetkar, traktör sürücüsü, makine kullananlar türünde az sayıda ücretli işçiye gereksinim duymaktadır. Bu insanlar genellikle topraksız köylülerden olduğu için, ücretli işçi durumundadırlar. Ne var ki, bu durum Güney Asya, Latin Amerika ülkelerindeki plantasyon ya da latifundiya sistemine benzememektedir. Yani çok sayıda işçinin emek-yoğun üretim içinde örgütlenmesi Türkiye'de görülmemektedir. Ancak bazı sanayi ürünlerinin üretim sürecinde geçici ya da mevsimlik emek-yoğun çalışma biçimleri vardır. Bunlar da az topraklı yoksul köylülerden ya da küçük üreticilerden oluşmaktadır.Topraksız köylülerin sürekli çalışmasından anlaşılması gereken, Güney Asya ve Latin Amerika örnekleridir. Türkiye'de büyük kapitalist çiftliklerin bulunmamasının paralelinde, tarım işçiliğinde sürekli büyüyen bir artışda görülmemektedir. Bu durumda, tarım alanlarında

mülksüzleşen köylü kitleleri için, sanayi şehirlerine göç ederek yedek sanayi ordusuna katılmaktan başka çıkar bir yol kalmamaktadır.

Genel teorik açıdan, tarımda kapitalizmin gelişmişlik düzeyinin ele alınmasında çeşitli yanılgılar görülmektedir. Somut verilerle hareket edildiğinde ise, ülke tarımında kapitalist ilişkilerin etkili gücüne ve meta üretiminin yaygınlığına rağmen büyük dönüşümler yaşanmamıştır. Özellikle küçük üreticiler açısından sadece sömürünün genel çerçevesi değişmiştir. Tarım işçilerinin sayısal artışı ise büyük boyutlarda olmayıp niteliği, niceliğiyle zorlayan sınırlara ulaşmamıştır.

Sonuç olarak, modern kapitalist toplumun sınıfsal yapılarına göre değil, emperyalist üretim ilişkilerinin sunduğu koşullara göre biçimlenen, daha elverişli sömürü koşulları yaratan ve sanayideki gelişimlere uyarlanan yarı modern kırlar, kır özellikleriyle bütünleşen yarı-kentler oluşmaktadır.

II- TARIMDAKİ İLİŞKİ VE ÇELİŞKİLERİN GENEL SONUÇLARI

"… 1960'ların sonlarından itibaren egemen sınıfların yoksul köylü potansiyeline müdahalesi, özellikle hayvancılık, ormancılık, arıcılık vb. adlar altında orman köyleri alanında yoğunlaştı. Uluslar arası emperyalizmin ve onun finans kurumları olan Dünya Bankası ve uydu kuruluşlar, bu alanlarda çeşitli projeler empoze etmişlerdir. Türkiye Kalkınma Vakfı gibi emperyalizmle bağlantılı kuruluşlar da, yine politik saptamaları

doğrultusunda Antep, Çukurova vb. yerlerde eksenleri üzerinde küçük köylüleri pazara bağlayacak arıcılık, tavukçuluk vb. projeleri hayata geçirdiler."

1970 ve sonrası yıllarda tüm belli başlı tarım ürünlerinin pazarlanması, büyük toprak burjuvazisi ve tüccarlar lehine düzenlenebilecek örgütlenmelerin hızla hayata geçirilmesiyle gerçekleştirilmiştir.Bu kuruluşlara küçük çiftlikler üye yapılmış ancak girdi ve daha iyi koşullarda satış olanakları, büyük toprak burjuvazisine ve ticaret burjuvazisine kullandırılmıştır. Ticaret Bakanlığı denetiminde, fındıkta Fiskobirlik, ayçiçeğinde Trakya Birlik gibi kuruluşlara, İhracatçı Birlikleri, KMO, EBK gibi kuruluşlar eklenmiştir. Büyük toprak kapitalistlerine ve tefeci/tüccarlara kredi sağlayan Ziraat Bankası (küçük üreticilere verilen krediler genelde göstermeliktir) ve Tarım Kooperatiflerinin yanı sıra, sözde demokratik bir yapıda olan Köy Kalkınma Kooperatifleri de hızlı bir gelişim göstermiştir.

Genellikle emperyalizm tarafından yukardan aşağıya doğru empoze edilen projeler çerçevesinde örgütlendirilen bu kooperatifler, aynı zamanda Avrupalı emperyalistlere ucuz iş-gücü sağlama temelinde destek olmuş, köylüleri yurtdışına işçi olarak da göndermişlerdir. Bu kooperatiflerin zaman içinde hemen hemen bütün uygulamaları büyük başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Faaliyetini sürdürenler ise uzun yıllar büyük toprak kapitalistleri başta olmak üzere zengin köylü, tefeci/tüccar kesimine olanak sağlamaktan başka bir şey yapamamışlardır.

Bu işleyiş, bir yandan tarımda sermaye birikimine neden olurken, diğer yandan yoksul ve küçük köylü kitlelerinin yıkımını,

yoksullaşmasını ve mülksüzleşmesini hızlandırmış, onları daha fazla yoksulluğa itmiştir. Tarımdaki sermaye birikiminin, devlet aracılığıyla tekelci sermaye yararına kullanılmasına ağırlık verilmiştir. Aynı zamanda tarıma akıtılan bu krediler, oligarşinin kırsal kesimdeki gerici ittifakını güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Ve büyük toprak sahiplerinin yeni özellikler kazanması, kapitalizmin değer yargılarını ve amaçlarını fazla benimsemeleri sağlanmıştır.

1970'lerin sonlarına gelindiğinde tarımda uygulanmakta olan politikalar artık sürdürülemez hale geldi. Bunun yanında, yoksul ve küçük toprak sahibi köylülerin bağımsız örgütlendirilmesi önlenerek, bu potansiyelin en az 10 yıl gibi uzun bir süre pasifize edilmesi görevini partiler üstlenmiştir.1978 sonlarında ülke ekonomisinin krize girmesi, petrol zamlarıyla birlikte geldi. Modern tarım araçlarındaki modern gübredeki ve zirai ilaç fiyatlarındaki artış nedeniyle bu girdilerin kullanılamaz hale gelmesi, küçük ve orta köylü kitlelerinin büyük bir yıkıma uğramasına neden oldu. Bütün bunlar köylülerin, ellerinde bulunan bir kısım tarım araçlarını da elden çıkarmaya başlamaları sonucunu doğurmuştur.

1980 24 Ocak Kararları'ndan kaynaklanan sıkı para politikası ve serbest faiz politikaları, tarımdaki büyük toprak burjuvazisinin ve zengin köylülerin dışındaki tüm kesimleri etkilemiş, çelişkiler keskinleşmiştir. Köylülerin bankalardan kredi alabilmelerinin olanakları kalmamıştır. 24 Ocak Kararları'nı tamamlayan yasaların yürürlüğe girmesiyle birlikte, bankaların yüksek faiz politikalarını uygulamaları, tüccar ve tefeci sermaye kesimlerinin de kısmi yıkımını getirmiştir.

Henüz tamamlanmayan bir süreç olan Oligarşi bloğu içindeki büyük tüccar sermayesinin siyasal iktidardan tasfiyesi eylemi gündeme getirilmiştir. İhracata yönelik ticaret yapabilen tarımdaki büyük tüccarlar varlıklarını sürdürebilmiş, diğerleri ise ithalat ve ihracat şirketlerine katılmaya başlamışlardır. Böylece tarım alanında biriken sermaye, kapitalizmin yasası gereği merkezileşmeye ve işbirlikçi tekelci sermayenin denetimine daha fazla girmeye başlamıştır.

Uluslar arası emperyalist finans tekeli olan IMF'nin ülkeye dayattığı politikalar, tarım alanlarında da karşılığını bulmuş, küçük ve yoksul köylülerle birlikte orta köylüler de olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Bu işleyiş, aynı zamanda tarımda büyük toprak sahiplerinin egemenliğinin artmasını, işbirlikçi tekelci sermayenin finans kurumları aracılığıyla tarımın sanayi ile iç içe geçmesini ve sermaye birikiminin sağlanmasını getirmiştir.

Ancak bu süreç, toprakta görece merkezileşmeye neden olmuşsa da, küçük üretimin tasfiyesi sözkonusu olmamıştır. Türkiye emekçi köylülerinin öteden beri bir sınıf örgütlülüğü, hareketlilik geleneği, alışkanlığı olmadığı için, bağımsız köylü kitlelerinin kendiliğinden tavır alışları gündeme gelmemiş, bazı tarım örgütleri, kooperatifler aracılığıyla da mevcut pasifikasyon güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Tarım kesiminde ortaya çıkan tarım proletaryası da farklı bir tablo çizmemiştir. Sınıf temelinde bir mesleki ya da politik örgütlenmesi olmadığı gibi, var olan politik hareketlerin bu sınıfa ulaşmaları ve bir program çerçevesinde mücadeleye kanalize etmeleri gündeme gelmemiştir. Demokratik bilinci gelişmemiştir ve kendiliğindenciliğe terkedilmişlik konumu, zorlanması güç bir statiklik arzetmiştir.

Bu konuda sözedilmesi gereken bir başka nokta da şudur: Tarım ürünlerinin taban fiyatlarının Oligarşi'nin istediği biçimde belirlenmesi nedeniyle, yeni tarım girdileri alabilecek gücünün kalmayışı sonucu toprağını terk etmesine neden olunan köylü kitleleri, tarım üretiminden da kopmuş, milyonları bulan işsizler ordusuna gizli bir biçimde katılmışlardır.

Başta tarım proletaryası olmak üzere, yoksul köylüler ve küçük toprak sahibi köylüler, siyasi iktidar mücadelesinde proletaryanın direkt müttefikleri olmasına karşın, proletaryanın temsilcisi olduğunu iddia eden onlarca irili ufaklı sol hareket bu kesimlere gerçek anlamda ulaşma becerisini gösterememiştir.

Sistemin kendisinden kaynaklanan çelişkilerin yoğun bir biçimde yaşanmasına rağmen, isyana yüz tutmuş geniş emekçi köylü kitleler (1970 sürecindeki kısmi gelişmeler, 80 sürecindeki hareketlilikler ve Kürdistan özgülü dışında genel olarak), kendi kaderine, Türkçesi Oligarşi'nin insafına terkedilmişlerdir.

Yeni sömürgecilik ilişkileri aracılığıyla, tarımda sürdürülen sömürünün devamlılığı sağlanır. Öte yandan Türkiye tarımsal yapısı, ülkenin kapitalist kutuplaşma olgusunun, olanakların elverdiği ölçüde geriye atılmasına neden olabilecek bir yapıdır. Bir başka deyişle, Türkiye'nin tarımsal yapısındaki gelişme ve dönüşüm, dünya kapitalist sisteminde yer alan ve yeni sömürge kapitalizmi yoluyla sanayileşmek isteyen tüm ülkelerde olduğu gibi kapitalizmin bunalımının yanında kendi yapısal bunalımlarını da aşamayan bir özelliktedir. Yani bizim gibi ülkelerde hem kapitalizmin genel bunalımları yaşanır, hem de ülkenin kendi özgül ve katmerli bunalımları…

Politik stratejimizde belirlendiği gibi, tarımda kapitalizmin yarattığı tahribat, emekçi köylülüğün devrimdeki önemli rolünü değiştirmemiştir. Çözülen ve değişen kırlara giderek çok daha örgütlü ve organize bir şekilde sokulmaya çalışılan küçük burjuva mantalitesi de bu büyük kitleyi karşı devrim saflarında tutmaya yetmez. Çünkü bu çözülme onları egemenlere değil, proletaryaya yakınlaştırmakta, onların yaşam ve üretim koşullarını bu sınıfa doğru çekmektedir.

III- 1970-1980 ARASINDA İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Ülkemiz işçi sınıfının sözkonusu tarihsel kesit içinde, toplumsal güçlerin gelişimlerine bağlı mücadelelerinde, bu güçlerin ön saflarında yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sanayi kapitalizminin bulunmadığı bir toplumda modern işçi sınıfından da söz edilmesi olanaksızdır. Fakat işçi sınıfı mücadelesinden söz ederken nitelik olarak, mücadele bilinci olarak gelişmiş bir sınıf aranmamalıdır.

Türkiye toplumunun özellikle 1960 sonrasında girdiği yeni dönem ülke tarihinin çok özel bir evresini oluşturur. Bir bakıma, ekonomiyi artan biçimde sarıp sarmalayan yeni sömürge sanayisi ile birlikte, eskiye oranla güçlü bir işçi sınıfı oluşumuyla, kapitalist topluma özgü sınıf mücadelesi biçimleriyle, kitlesel gösteri ve eylemleriyle, sınıf çıkarlarını koruma ve daha fazla geliştirmeye yönelik protesto vb. olaylarla yavaş yavaş sınıf kimliğine ilişkin özelliklerle buluşmaya başlamıştır.

Yeni sömürgelerde, sınıfın politik öncüsüyle buluşma sürecinden önce veya bazen yaklaşık aynı evrelerde önce kendi kimliğiyle buluştuğunu görüyoruz. Bu durum, sözkonusu ülkelerde hemen tüm sınıfların gerçek karakterlerinden ve özgün dinamiklerinde uzak gelişim seyirleri nedeniyle son derece doğaldır. Bu süreçteki gelişmeyi birkaç maddeyle özetleyelim:

1) Sermayenin belirli bir birikime ulaştığı, emperyalizmle bütünleşerek gelişen işbirlikçi tekelci burjuvazinin sanayi yatırımlarına yöneldiği (montaj karakterli de olsa), fabrika sisteminin yaygınlaştığı, sanayi kapitalizminin ortak çıkarları doğrultusunda birleştikleri yeni-sömürge kapitalizmine özgü ilişkiler sonucunda işçi sınıfının niteliksel durumunun güçlenmesi.

2) Türkiye sanayisinin temeli olan devlet sanayi sektörünün yeni kuruluşlarla güçlenmesi (İskenderun İş-Demir, Seydişehir Aliminyum Fabrikası vb.) dolayısıyla Kamu İktisadi Kuruluşlarının işçi sınıfının artışında önemli bir rol oynaması,

3) Bu gelişmeler doğrultusunda işbirlikçi tekelci burjuvazinin iktidar bloğu (Oligarşi) içinde güç kazanmıştır. Tüm devlet olanaklarını ve emperyalizmin kredilerini kendi sınıf çıkarları doğrultusunda kullanıp güçlenmesine koşut olarak, toplumsal muhalefet güçleri içinde işçi sınıfı güçlenmiştir,

4) Kapitalizmin gelişme koşullarına uygun, gerçek anlamda bir işçi sınıfının kitlesel karakter kazanması, ülke tarihinde ilk kez toplumsal muhalefetinde kitlesellik kazanmasının ortamının oluşması.

Birbiriyle bağlantılı bu konular ve gelişmeler dikkate alınmadıkça ülkenin bu tarihsel dönemini anlayabilme olanağı olmadığı gibi işçi sınıfının gelişimi, tarihsel rolü ve misyonunu da anlayabilmek olanaksızdır.

Türkiye kapitalizminin 1961 Anayasası'yla -kısa duraklama dönemleri bir kenara bırakılırsa- önündeki çeşitli engellerin kaldırılması, yeni dönemdeki şekillenişini de sağlamıştır. Eskiye oranla hızlı bir genişleme dönemi yaşadığı, bunun da temelinde sanayi kapitalizminin iç pazara yönelik işlevlerinin belirleyici olduğu gerçeği önemlidir. İç pazara yönelik işlevlerinin belirleyici olduğu gerçeği önemlidir. İç pazara yönelik sanayi sermayesi birikiminin, tarım alanlarında da etkili olmaya başlaması, yine devlet politikasıyla bu yönde desteklenmesi, bu sürecin hızlanmasını sağlamıştır.

Oligarşik iktidar, kendi sınıf çıkarları ve kârları doğrultusunda sömürge tipi faşizmin uygulayıcısı olan devlet aygıtını yeniden düzenlemiş, toplum üzerindeki baskı organlarını yenileştirmiştir. Uygulanmakta olan politikalar, sanayi şehirlerindeki işçi kitlelerinin protestolarına, gösterilerine neden olmuş, topluca işi bırakma ve grev eylemlerini gündeme getirmiştir.Aynı süreci tarım alanlarında her geçen gün yoksullaşan köylü ve küçük üretici kitleler de yaşamıştır. Varlık koşullarının ortadan kalkmasına karşı mücadele eden yoksul köylü kitleler mülksüzleşmekten kurtulamayıp sanayi proletaryasının saflarına katılmakta, aynı mücadeleyi, farklı boyutlarda, hem de tüm yakıcılığıyla yaşamaktaydı. Kapitalizmin hızlı gelişimi, mülksüzleşenlerin iş

bulabildikleri fabrikalarda işçi sınıfına katılmasını sağlamış, ancak bu katılım sınıf bilincine ve demokratik bilince erişmeleriyle paralel olamamıştır.

1970-71'deki kısa dönemli bunalım, işçi kitlelerinin o güne kadarki mücadelesinin görülmemiş boyutlarda patlak vermesini ve 15-16 Haziran kitlesel eylemini gündeme getirebilmiştir. İşbirlikçi tekelci burjuvazi ve sermaye çevreleri, sermayenin tarihsel gelişimi içinde sürekli olarak, bir yandan kendi içinde ya da ittifaklarıyla mücadele ederken diğer yandan ve belirleyici olan mücadelesi, karşıt sınıfla (işçi sınıfı) ve emekçi kitlelerin hareketlerinin engellerine ilişkin olarak sürmüştür.

1961 Anayasasının işçi ve emekçi kitlelerin ekonomik demokratik hak ve istemlerine görece elverişli ortam sağlamıştı. Fakat bu ortam, işçi sınıfının çıkarlarına ne kadar yardım etmişse, bir o kadar da işbirlikçi sermayeye yardımcı olmuştur. Fakat elde edilen bu elverişlilik koşulları kendi karakterlerinin engel ve çelişkilerini de beraberinde getirmiştir. Sermayenin gelişim tarihi aynı zamanda bu engelleri kaldırmanın ve koşulları sermaye sınıfının çıkarlarına daha uygun hale getirmenin tarihidir. Bunun yanı sıra işçi sınıfı açısından da; varolan görece elverişli koşulların kendi sınıf kazanımları doğrultusunda dönüştürülmesi ve yeni mevziler kazanılması mücadelesi doğurmuştur. Bu durum sermaye açısından ciddi bir engel haline gelme dinamiği taşıdığı için egemenlik açısından, bu süreçte öncelikle işçi sınıfının "etkisizleştirilmesi" gerekiyordu.

İşbirlikçi tekelci burjuvazi açısından koşulların uygun hale getirilmesi; çelişkilerin nötralize edilmesi, programlarını pürüzsüz biçimde gerçekleştirmek istemesi yolunda bir teknik ve düzenleme olayı değildi. Problemlerini, askeri faşist darbenin getireceği baskı, tahakküm ve zulüm ile giderebileceğini umuyordu. Bu bölümde, burjuvazinin karşılaştığı ve ortadan kaldırmak için mücadele verdiği koşullara bunun yöntemlerine değinmeyeceğiz. Konu başlığıyla sınırlı olarak işçi sınıfının mücadelesinin bu dönemdeki tarihini ele alacağız.

Türkiye işçi sınıfının kitleselleştiği, hızla gelişen toplumsal hareketliliğin içinde yer almaya başladığı, sendikal ve siyasal eylemlere katıldığı dönöm esas olarak bu yıllardır. İfadesini, hızla yükselen grevler ve diğer eylem biçimleriyle canlı tutmuş, 15-16 Haziran 1970'li yılların yürüyüş ve protestolarında ekonomik-demokratik istemlerin siyasal eylemlere dönüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Eylemlerin çıkış noktası ne olursa olsun hızla politik özellikler kazandığı görülmektedir. 70'li yıllar aynı zamanda militan devrimci çizginin politik etkilerinden sonra, sendikaların örgütsel planda burjuva siyasal partilerden görece bağımsızlaşmaya başladığı, revizyonist-reformist, uzlaşmacı akımların da etkisinin azaldığı yıllardır. 15-16 Haziran kitlesel işçi eylemlerinin kendiliğinden ağırlıklı gelişi de bunu göstermiştir. İşçi sınıfının bileşenlerinin taşıdığı önemli zaaf ve eksikliklerine rağmen, bu yükseliş, sınıf mücadelesinin siyasal rejim üzerinde sarsıcı etkiler yaratmasına neden olmuştur.

Ülkemiz işçi sınıfı, kapitalizmin iç dinamiği ile geliştiği metropol ülkelerdeki gibi Burjuva Demokratik Devrimler öncesi ve sonrası uzun ve kanlı mücadeleler sonrası gerçekleştirilen demokrasi mücadelesi içinde eğitilmiş, sınıf bilincini almış olmadığı için kendi gücünün ve niteliğinin farkına varması da esas olarak bu döneme tekabül eder. Metropoller işçi sınıfı, hem sendikal örgütlülük alanında, hem siyasal mücadele içinde, sınıfın birliğinin öneminin bilincini pratikte kazanmıştır. Toplumun demokratikleşmesi için burjuvaziye karşı kıyasıya bir mücadele içinde olmuştur. Kendi sınıfı için sınıf olma/olabilme özelliğine, yüzyılları kapsayan kanlı yengi ve yenilgilerle kavuşmuş, sahip olduğu her hak ve attığı her adım için onlarca yıl mücadele etmiştir.

Türkiye'nin önce yarı-sömürge ve akabinde yeni sömürgecilik süreçleri, sınıfın gerçek anlamda geç doğumunu, kapitalizm ve emperyalizm tarafından çarpık bir biçimde geliştirilmesini, işçi sınıfının örgütlülük ve sendikacılık mücadelesinde de gecikmesini ve oluşan çarpıklıklarını belirlemiştir.

Doğaldır ki, emperyalist sömürgeciler, yeni sömürge Türkiye'de her zaman toplumsal muhalefet güçlerini, özellikle de işçi sınıfını kendi denetimleri altında tutmayı arzu etmişlerdir/etmektedirler. Bu amaçları doğrultusunda, işçi sınıfının, emperyalizmin bir ülkedeki uzantısı olan işbirlikçilerin çıkarlarına uygun bir biçimde örgütlenmesini, sendikalaşmasını sağlamak için kendi elleriyle sendikal örgütler oluşturmuşlardır.

Bu yönde bir çok yeni sömürge ve bağımlı ülkede işçi sınıfının "haklar"ı emperyalist sömürgeciler tarafından sendikal düzeyde "örgütlenerek", sınıf için değil, sermaye için güvenceye alınmaktadır. Amaç işçi sınıfını "evcilleştirmek"tir. Örgütlenme eğiliminin doğal, meşru bir gelişme olduğunu bilen emperyalistler, işçi sınıfının bu eğilimlerini denetim altına almak ve yönlendirebilmek için her türlü "yardımı" sağlamaktadır.

Bu konumda olan ülkelerde emperyalizmin yerli müttefiklerinin amacı; işçi sınıfını örgütlenme, haklarını arama, sorunlarından uzak tutmak, yönlendirmek, devrimci düşünce ve ideolojilerden "korumaktır"!... Ülkemizde bunun en çarpıcı örneği, işçi sınıfının sendikal örgütlenmesinde 1952'de Amerikan sendikacılık anlayışı ile kurdurtulan ve finanse edilen TÜRK-İŞ'tir.

Şimdiye kadar söylediklerimiz, konunun sadece bir yanını oluşturmaktadır. Emperyalistler ve yerli müttefikleri, işçi sınıfına karşı siyasal zoru ve şiddeti, baskıyı, işçi sınıfının en haklı vazgeçilmez eylemlerini yasadışı saymayı ihmal etmezler. 'Güzellikle' yola gelmeyen işçi sınıfını zor yoluyla sindirerek, bu amaç çerçevesinde sınırlarını belirlemeye çalışırlar.

İşçi sınıfının sisteme karşı tavrı çeşitli etmenlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Burjuvazinin, sınıf sendikalarına karşı tavrını belirlemesinde etken olan faktörlerden biri de, sanayileşme sürecinde benimsenen stratejilerdir.

Sermaye birikiminin ve teknolojisinin çok geri olduğu ülkelerde, devlet aktif bir biçimde bu sürece müdahale eder. Doğmakta olan işçi hareketi üzerinde yoğun bir baskı kurulur,

bilinçli bir politikayla işçiler arasında din, mezhep, ırk ayrılıkları körüklenir, sınıfın birliği parçalanır. Yukarıda sayılan faktörler temelinde, işçi sınıfı ayrı sendikal örgütlerde yer alır, böylelikle yönlendirilmesi burjuvazi açısından daha kolay olur.

Nispi sermaye birikimine ulaşan, sanayileşme süreci içinde emperyalizmle bütünleşerek belli bir seviyede konumlanıp kapitalize (yeni sömürge kapitalizmini kastediyoruz) ilişkilerde etkinlik kuran burjuvazi, değişen tüketim kalıplarıyla birlikte iç pazarı genişletmiştir. üretimine yeni başlanılan birçok sanayi ürününün ülke içindeki üretiminde çalışan emekçi kesimler, demokratik kamuoyunun hareketliliğinin de etkileriyle, çok fazla sıkıntıya düşmeden bazı demokratik haklara, örgütlenme ve grev hakkı kazanımlarına erişti. Bu soruna bağlı olarak, yeni sömürge kapitalizminin toplumsal süreç içinde işlerlik kazanması, eski engellerin (hukuksal, siyasal, kültürel vb.) de ortadan kalkması zorunluluktu. Bu zorunlu düzenlemeler işçi kesimine de belirli ölçülerde serbestlikler sunmak kaçınılmazlığını doğurdu. İşçi örgütlenmeleri bir çok durumda, yeni işçileşmiş işçileri çalışma yaşamında disipline etmenin araçları olarak da kuruldu ve kullanıldı.

Çok partili sisteme geçişle birlikte, CHP'nin kurdurttuğu işçi derneklerine, DP ile bu işçi derneklerinin oy potansiyelini kullanabilme yolunda çelişkilerine, partilerin işçileri iktidar olmak için eğitme istemlerine dikkat edilmelidir.

1952'de kurulan TÜRK-İŞ'in her dönemde iktidarın yanında yer alması, hükümetler Amerikan dış politikalarına ters davranışlar izlediklerinde onlara tavır alması, HAK-İŞ ve MİSK gibi sendikaların işlevleri hep aynı durumun sonucudur.

Türkiye işçi sınıfı dönem dönem atılım gösteren, mücadele ivmesi artan, kendi hakları için kısa süreli fakat ciddi eylemlere girişebilen özelliklerinin yanında, bir sınıf tarihine ve mirasına sahip değildir. Nispi demokratik ortamın sağlanmasından sonra, 1961-70, 1974-80 dönemlerinde bilinçlenme ve örgütlenme düzeyi artmış, kendisi için sınıf olma kavramını mücadele içinde, asgari ölçüde de olsa öğrenmiştir.

Genel olarak ekonomik, demokratik ve siyasal hakların sağlanması karmaşık etmenlerin sonucudur ve tek bir gerekçeyle açıklamaya kalkışmak son derece yanıltıcı olur. 1960 sonrasında ve 1961 Anayasasının getirmiş olduğu nispi demokratik ortamda, hakların anayasaca kabul edilmesiyle bazı uygulamalara geçilmesinin özü, ülkenin yeni sömürge kapitalizmine göre yeniden biçimlendirilmeye çalışılması planında, egemen sınıfların işçi sınıfının durumunu da gözlemleyerek, ipin ucunu kaçırmamak amacıyla verdiği ödünlerdir. Durum, işçi sınıfının 'demokratik' endişe yaratmayacak ölçüde kullanabileceği kadar hakkın sağlanmasını belirlemiştir. 1963'te CHP'nin genç çalışma bakanı Bülent Ecevit bu yönde işçilere grev hakkının tanındığını açıklarken, burjuvaziye lokavt hakkını tanımıştır ve yasallaştırmıştır.

"1963 yılında 274 sayılı Sendikalar Yasası kabul edilip, sendikaların siyasetle uğraşması yasağı kaldırıldı.

1965 yılında memurların sendikalaşma hakkını düzenleyen, memurların sendikalarının kurulmasını olanaklı kılan 624 sayılı Kanun Personeli Sendikalar Yasası kabul edildi.

1970 yılında 274 sayılı Sendikalar Yasası 1317 sayılı yasa ile değiştirilip, işçilerin sendikal örgütlenmesi zayıflatılmış ve kapatılmıştır. (DİSK)

1971 yılında Anayasa Değişikliği ile işçilerin ve memurların hakları kaldırıldı.

1973-1980 döneminde işçilerin örgütlenme haklarında herhangi bir genişleme olmadı. Mevcut haklar pratikte genişletilerek, işçi sınıfı ve demokratik hareketler tarafından kullanıldı. Faşizmin 12 Eylül darbesiyle bu hakların tümü askıya alındı. 1982 Anayasası ile, 1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı sendikalar yasası ile sendikaların siyasetle uğraşması yeniden yasaklandı."

Bu gelişmelerden de anlaşılacağı gibi, işçi sınıfı 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu demokratik hakları kullanmakla işe başlayıp, süreç içinde zaman zaman bu haklarını sınırlayan, ortadan kaldıran askeri faşist diktatörlüklere karşı herhangi bir eyleme geçmediği gibi, kendi haklarını arama, savunma yönünde hareketlenmemiş, tam bir suskunluğa gömülmüştür. Faşizmin parlamenter uygulama dönemlerinde, yeniden eski haklarını kullanabilmenin mücadelesini vermiştir. Ancak haklarını daha ileri boyutlarda arama ya da kalıcılaştırma yönünde tavrı yoktur, tam tersine tavırsızlığı vardır.

Ayrıca, 1961 Anayasası'ndaki işçi haklarına ilişkin yasal düzenlemeleri abartmamak gerekir. Bunların bir kısmı daha önce de vardır. "… Türkiye, toplu pazarlık hakkını tanıyan bu sözleşmeyi 8 Ağustos 1951 tarihinde onaylamıştır. 1961 Anayasası'na toplu pazarlık hakkına ilişkin olarak konan hüküm 1951 yılında onaylanan 98 sayılı İLO sözleşmesiyle

zaten Çalışma Mevzuatının bir parçasıydı. Anayasaya konulması mevzuat ve hak açısından bir yenilik oluşturmuyordu…" Yukarıdaki alıntıda da belirtildiği üzere, 1924 Anayasası'na, 1951'de eklenen İLO anlaşması doğrultusundaki bu yasayı, burjuvazi yürürlüğe koymamış, işçi sınıfı da istememiştir. Ta ki 1961 anayasasıyla var olan bir hakkın ihsan edildiği ilan edilinceye kadar…

1961'den sonra kabul edilen grev hakkının 1963'e kadar yasaklı olarak kalması, siyasal iktidarın emperyalizmle girmiş olduğu girift ilişkilerin çok boyutlu sonuçlarından biridir. 1963-1980 arasında (12 Mart ve 12 Eylül dönemleri dışında) birey hakkı ile birlikte kullanılan Toplu İş Sözleşmesi hakkı, işçilerin yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirme ve korumada bir araç olarak sendikalar bir ölçüde kullanılabilmiştir.

Burjuva siyasal partiler, çok partili dönemden günümüze kadarki sürede, iktidara gelebilmek için, giderek büyüyen işçi kitlelerinin oy potansiyelini partilerine aktarabilmek yolunda, işçilerin grev ve toplu sözleşme, yaşama sorunlarını ağızlarından düşürmemek zorunda kalmışlar; ancak iktidar olduklarında demagojiden başka hiçbir şey söylememişlerdir.Yine aynı dönem boyunca, sınıfın sendikal faaliyetleri ve işçilerin bu haklarını kullanabilme yolunda, hatta sadece çıkarılan yasaların uygulanması yolunda sık sık eylemlere başvurduğunu görüyoruz. Ve bu dönemde grev hakkı oldukça yaygın bir biçimde kullanılmıştır.

Sınıfın siyasal tavır alışkanlığı kazanmasına genellikle ilk çıkış noktalarını oluşturan hakların zaten mevcut olması, yaşam koşullarına ilişkin düşünce ve tavrının uzun zaman apolitik bir zeminde seyretmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. Sözgelimi oy hakkı, seçme seçilme hakkı için uzun ve zorlu mücadeleler vererek politikleşen ülkelerin proletaryası, sınıf tavrına bu etkinliklerinin kazandırdığı mücadele olgularıyla yönelir. Oysa ülkemizde kendi başına bir anlam ifade etmeyecek bu haklar egemenlik tarafından bahşedilerek bir tavır kanalı daha tıkanmıştır.

1960-80 dönemleri arasında sendikalar ve işçi sınıfı yeni koşullardan kaynaklanan yeni siyasal haklar ve özgürlükler için mücadeleye girmemiştir. Özetle sınıfın siyasal haklar mücadelesinde önemli bir tavrı olmamıştır. Anayasada yer alan, işçi sınıfının ve onun ideolojisinin kısıtlanmasını öngören 141-142. maddelere karşı aktivasyonu olmadığı gibi, sınıfın devrimci mücadelecilerinin genel olarak karşısına çıkardığı madde olan 146. madde tartışma gündemine bile girmemiştir. Çünkü hala işçi sınıfı ideolojisiyle işçi sınıfı haklarının ayrı düzlemlerde cereyan ettirilmesine yönelik senaryoyu parçalayabilme başarısını gösterememiş durumdayız.

Burjuvazi, devrimci düşüncelerin etkisinin kırılması, legal ve illegal mücadele içinde örgütlenen sol düşüncelerin sınıftan soyut kalması için koyduğu bu kısıtlayıcı, yasaklayıcı maddelere gerek duymuş; ancak işçi sınıfı bu anti-demokratik, anti-komünist maddelerin anayasadan kaldırılması yönünde tavır geliştirememiştir. Sadece legal

örgütlenmeyi amaçlayan, düzen koşullarını fazla zorlamak endişesi içindeki revizyonizmin girişimlerinde ise 141-142'ye karşı tavır salt bir protesto çerçevesinde kalmıştır. Ancak sonuç alıcı hiçbir girişim uzun soluklu eylem gündeme getirilememiştir.

1970-80 döneminde, kapitalizmin önünde çeşitli engeller olmasına rağmen (bir önceki süreçten sarkan eski üretim ilişkileri-sanayileşme boyutunun geliştiği, burjuva üretim ilişkilerinin yaygınlık kazandığı gerçeğinden hareketle, kapitalizmin – ne tarzda olursa olsun- geliştiği her toplumda olduğu gibi ülkemizde de, toplumsal süreç içinde belirleyici olan sanayi kapitalizmi olmuştur.

diğer bir deyişle, işbirlikçi tekelci burjuvazinin ekonomik, politik, sosyal ağırlığı artmıştır. Toplumların tarihinin sınıf mücadeleleri tarihi olduğu gerçeği paralelinde, ülkemizde de kapitalizmin iki temel gücü, işçi sınıfı ve burjuvazi, birbirleriyle yalın olmayan ama son tahlilde ve kaba bir indirgeme ile çelişkinin iki ucunda bulunma konumlarıyla mücadeleye girmişlerdir.

İşçi sınıfının nicel ve nitel gelişiminde önemli süreçler yaşandığını aynı dönemde gözlemlemekteyiz. Fakat her iki durumdaki gelişme de ne mekanik yorumlanmalı, ne de özgün durumlar gözden kaçırılarak yeni stratejik ufuklar keşfedilmemelidir. Bunu gerektirecek ölçüde bir farklılaşma görmüyoruz, ülkemizde bu farklılaşmanın koşulları yoktur.

İşçi sınıfının nicelik durumu, öncelikle onun büyük üretim birimlerinde bir araya toplanmasından, sayısal durumunun yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Nitelik

sorunu da; işçi sınıfının üretim içerisinde oynadığı rolde somutlaşarak, bu rolün mücadele seyrindeki işlevleriyle ifadesini bulur.

Rolünün örgütlü bir güç olarak devrim mücadelesine aktığı/yönlendiği, ideolojisi ile buluştuğu oranda da belirleyici misyonuna ulaşır. İşçi sınıfının tarihsel ve toplumsal rolü buradan kaynaklanır ve kapitalist toplumun yaratmış olduğu devrimci sınıf olma özelliğini alır. Burjuvazi tüm toplumu yoksullaştırıp mülksüzleştirerek, bir anlamda proleterleştirir ya da o sürece hızla sokarken, kendi toplumsal sisteminin mezar kazıcısı işçi sınıfını, kendisinin gelişim zemininde yaratır.

İşte Türkiye İşçi Sınıfı da bu evrensel çelişkiler temelinde doğmuş, genel bağlamda bu çelişkiler üzerinde yükselerek bir sınıf olma özelliğine erişmiştir. Her toplumda olduğu gibi, çağımızın özelliklerinden dolayı, bizim ülkemizde de bize özgün bir kapitalizmin yapılanma boyutlarına uygun bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Ve bilinmektedir ki, işçi sınıfının niceliksel artışı olmadan, niteliksel bir karakter kazanabilmesi olası değildir. Çünkü onun gücünün temeli, üretim ilişkilerindeki konumlanışı, onu diğer emekçi sınıf ve katmanlardan ayıran, bu ilişkiler içinde kazandığı fonksiyonlar ve o ilişkilerin özelliklerine göre oluşan tarihsel misyondur.Ülkemizde 1970'li yıllar içinde kapitalizmin "gelişmişlik" boyutu, yeni sömürge ülkeler kategorisindeki ortalamanın biraz üstünde bir düzeydedir. Bu düzeye uygun olarak, sınıfın nicel olarak ta arttığını görüyoruz.

Konuya ilişkin istatistik veriler;

Yıllar	İş-gücü (milyon)
1965	13.5
1970	14.9
1977	16.1

rakamlar sunmaktadır. (24)1960'dan sonra çalışan nüfus içerisinde ücretlilerin oranı 1960'da %18.8, 1965'te %22.4, 1970'de %27.6, 1975'te %31 ve 1980'de %33.4'tür.

Kapitalist ilişkilerin tarım alanlarında da etkili olup yaygınlaşmasıyla, tarımda çalışanların oranı sürekli azalmakta, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranı ise sürekli yükselmektedir. 1960'a kadar tarımda çalışanların oranı artmışsa da, genel içerisinde, ücretliler ve işverenler açısından gerilemeye başlamıştır. 1965'te 9.75 milyon iken, 1970'de 9.28 milyon olmuştur.Sanayi ve hizmet sektöründeki gelişme ise, daha çok hizmet sektöründe dikkat çekicidir.

İş-gücünün (Sivil İstihdam) Sektörler Arası Dağılımı:

	1000 Kişi			Yüzde Dağılımı		
Sektörler	1962	1967	1972	1962	1967	1972
Tarım	9.220	9.070	8.770	77.1	71.3	65.0
Sanayi	995	1.175	1.520	8.3	9.2	11.3
Hizmetler	1.660	2.150	3.070	13.9	16.8	22.7
Bilinmeyen	80	340	130	0.7	2.7	1.0
Toplam	11.955	12.735	13.480	100.0	100.0	100.0

1977'ye gelindiğinde yüzde olarak bu oran

Tarım	% 61.3
Sanayi	% 16.2
Hizmetler	% 22.0

1970'lerin başında sanayinin belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşması ve bu yoğunlaşmanın artması paralelinde, aynı birimlerde yoğunlaşma durumu da gerçekleşmiştir. "… 1973 yılında imalat kesiminde 10 veya daha fazla işçi çalıştıran büyük işletmelerin %75'i (%44'ü İstanbul, %9.7'si İzmir, %7.4'ü Ankara…) 8 büyük ilde toplanırken, geri kalan 59 ilde yatırımların %25"i bulunmaktadır. Ancak yabancı sermayeli şirketlerde, gelişmiş bölgelerdeki yığılma daha belirgindir. Örneğin 1973 yılında imalat sanayinde, faaliyet gösteren şirketlerin %75'i İstanbul'da geri kalan %25'i diğer gelişmiş bölgeler sayılan Ankara İzmir, ve Bursa yörelerinde toplanmıştır."

Konumuz gereği burada, tüm ülkede çalışan nüfus açısından değil, sanayi sektörlerinde, hizmet vb. sektörlerde çalışan iş-gücü ve işçi sayısını ele alacağız.

Sektörel İstihdam (Bin Kişi)

Tarih	1978	1979	1980	1981	1982
Tarım (gizli işsizler de dahil)	9537.2	9528.6	9520.0	9511.5	9431.4
Sanayi	1826.2	1793.9	1770.3	1821.9	1855.3
İnşaat	526.1	577.6	580.6	582.1	584.4
Ulaştırma	500.0	492.2	480.4	491.1	498.3
Ticaret	645.8	637.7	628.2	656.0	675.3
Diğer Hizmetler	1905.0	1935.6	1978.5	2032.3	2099.7
Bilinmeyen	273.0	273.0	273.0	273.0	273.0

Bu tabloda, Türkiye'de işkollarının artmasının yanı sıra, işçi kitlelerinin sayısal yoğunlaşması ve özellikle tarım alanındaki yığılma somut olarak görülmektedir.Sanayileşme süreci işçi sınıfının yapısını ve dinamiğini belirleyen, toplumsal rolünü açığa vurmasını sağlayan etkenlerin başlıcasıdır. İşçi sınıfının toplumsal üretimdeki payının artması, onun üretimdeki rolünü açığa kavuşturur.

İşkolları düzeyinde sınıfın nicelik artışını yıllara göre şöyle sıralayabiliriz.

– Madencilik sektöründe: 1970'te 108.000 olan sayı, 1980'de 129.000'e ulaşmıştır. Bunların yaklaşık %80'i kamu, geri kalanı özel sektörün madencilik işletmelerinde çalışmaktadır.

– İmalat sanayinde sayı 1970'te 831.000 iken, 1975'te 1.066.000'e, 1980'de 1.500.000'e çıkmıştır.

– On ve üstünde işçi çalıştıran işyerlerinin sayısal olarak fazla olması, aynı zamanda bir yoğunluğu da ifade etmektedir. DİE verilerine göre, bu durum 1970'de 510.00, 1979'da 786.000, 1982'de 837.000 olarak geçmektedir.

– 25 ve üzerinde işçi çalıştıran işyerlerinde de (1983'teki verilere göre) 800.000 işçi çalışmaktadır.

– TEK, DSİ, Elektirik İşleri Etüd İdaresi, Çukurova Elektirik TAŞ ve İller Bankası gibi elektirik, gaz, su sektöründe ise, 1970'te 15.000, 1979'da 19.000, 1980'de 33.000 işçi çalışmaktadır.

– İnşaat ve Bayındırlık alanlarındaki sayı 1978'de 414.000, 1975'de 463.000 iken, 1980'de 709.000 yükselmiştir.

– Devlet Demir Yolları ve bankalarda çalışan işçi ve hizmetliler, 1980'de 3 milyonun üzerindedir.

Bu arada şunu da belirtmek gerekiyor ki, DİE araştırmaları sonucunda ortaya çıkan istatistik verilerle, Türkiye toplumu üzerinde sistemli araştırmalar yapan ekonomistlerin istatistiksel verileri birbirini tutmamaktadır. Verdiğimiz rakamlar bu durum gözetilerek, değerlendirilmelidir.

1980 Nüfus Sayımına Göre Ücretli Sayısı(12 ve daha yukarı yaşta olan çalışanlar)

Ziraat, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık	588.646
Madencilik	128.582
Gıda, Tütün, İçki Sanayi	297.778
Dokuma, Giyim, Deri Sanayi	387.827
Orman Ürünleri ve Mobilya	131.676
Kağıt Ürünleri ve Basın Sanayi	45.497
Kimya, Petrol, Plastik Sanayi	99.838
Taş Ve Toprağa Dayalı Sanayi	95.813
Metal Sanayi	99.880
Metal Eşya, Makine İmalat Sanayi	291.656
Diğer İmalat Sanayi	62.604
Elektirik, Gaz, Su	33.105
İnşaat Ve Bayındırlık İşleri	708.730
Ticaret, Lokanta, Oteller	343.911

Ulaştırma, Haberleşme, Depolama	275.594
Mali Kurumlar, Sigortacılık	248.833
Toplum Hizmetleri, Sosyal Ve Kişisel Hizmetler	2.249.476
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	85.256
GENEL TOPLAM	6.162.002

Her şeyden önce 1970-80 dönemi bir bütün olarak ele alındığında, işçi sınıfının sayısal anlamda kitleselleşmesinin yanında, mücadeleciliğinin de arttığını, kitlesellik kazandığını, dolayısıyla işbirlikçi tekelci burjuvazinin ve iktidar blokunun bütününün önünde giderek büyüyen, etki alanının sınırları genişleyen bir gücün geliştiğini görmek güç değildir. Sayısı ve militanlık düzeyi yükselen grevler, toplu sözleşmeler, protesto ve mitingler, sürekli yeni taleplerin gündeme gelişi, uzlaşmacı sendikalardan yavaş yavaş kopuşu da sağlamıştır.

Türk-İş'in uzlaşmacı ve burjuvazinin denetimindeki bağımlı sendikacılığından farklı bir çizgide örgütlenme ve mücadeleye atılan DİSK'in bütün reformist ve revizyonist görüş ve tavırlarına rağmen demokratik sınıf sendikacılığı mücadelesinde olumlu işlevleri de olmuştur. Sınıfın bir kesimini kendi mücadele perspektifi içinde eğitmiştir. İşbirlikçi tekelci burjuvaziye karşı; ücretler, sınıfın hakları konusunda alışılmadık bir mücadele içine girmiş, DİSK çerçevesi içinde bazı haklar elde edilmiştir. Bu dönemde işçi ücretleri cumhuriyet döneminin en yüksek artışını

sağlamıştır. İşçi sınıfı, özellikle büyük ölçekli üretim birimlerinde eskiye oranla daha ileri haklar elde etmiş ve fabrikalarda nispeten ileri örgütlenme olanaklarına kavuşmuştur.

Ancak tüm bunlar olurken, kendi sınıfının ideolojisi ile donatılıp, bağımsız siyasal örgütüne kavuşamamış, bu koşulları bulamamıştır. Bu nedenle işçi sınıfı, emperyalizmin ve oligarşinin, sendikacı uşaklarının ve revizyonizmin insafındaki sürecini devam ettirmek durumunda kalmış, mevcut devrimci pratiğin ona ulaşmaktaki zaaf ve yetersizlikleri dolayısıyla, hızla yükselttiği ve genişlettiği mücadelsesini çok daha büyük bir hızla -12 Eylül'de olduğu gibi- faşizme teslim etmiştir.

1970'li yılların başından itibaren, yaşanan genel bunalım seyri içinde, artan ücretler ve işçi hakları sermaye çevreleri için giderek gözde daha fazla büyüyen bir "yük olmuş"tur. Bu durumu dilinden düşürmediği ve her geçen gün daha çok yinelediği bir demogoji konusu haline getiren oligarşi zorla gaspettiği hakların ötesinde, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin elinde bulunan her şeyin ülkenin çıkarları için gönüllü teslimi de istemeye başlamıştır.

Bu dönem, işçi sınıfının ücretlerini ve haklarını alma yönündeki hareketliliği, Oligarşiyi iki temel noktada rahatsız etmeye başlamıştır. Bir yandan, artan işçi ücretleri, aşırı tekel kârlarını sınırlandırırken, işbirlikçi tekelci burjuvazinin uluslar arası alanda rekabet gücünü etkiliyebiliyordu. Öte yandan, işçi sınıfının militan eylemlerinin giderek siyasal boyutlar kazanması, sol

hareketlerle organik ilişkiler içine girmesi ile, siyasal ve ekonomik istikrarı bozucu özellikler göstermeye başlamıştı. Hareketlilikler, emperyalistlerin yatırımlarının durmasını, var olan yatırımlarının tekel kârlarının düşmesini, ya da istenilen boyutlara ulaşamamasını doğuran önemli etkenlerden biri olma özelliğini kazanmıştı.

Oligarşi, istikrarlı bir ortam sağlayabilmek için, her şeyden önce, her istenileni yapan, kendisine verilenle yetinen bir işçi sınıfına gereksinim duymaktadır. Oysa Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal konumu, her geçen gün biraz daha fazla istikrarsızlık göstermeye, var olan krizi daha da derinleşmesine doğru gidiyordu.Oligarşinin siyasal temsilcisi, gizli faşizmin (ve gerektiğinde açık faşizmin) uygulayıcısı olan burjuva partiler ve hükümetler peşpeşe iktidardan düşmekte, yerlerine getirilenler istikrarsızlığa yeni boyutlar kazandırmaktan öte bir şey yapamamaktaydılar. 1970'deki bunalımını hafif atlatan oligarşi, özellikle 1977'den sonra daha derin bir bunalım içine girmiş ve toplumsal muhalefet güçleriyle birlikte işçi sınıfının muhalefeti ve eylemleri ciddi sorunlar yaratmıştır.

Açık faşizm koşullarının var olmasına karşın, oligarşik yönetimin devlet örgütü parçalanmaya, parsellenmeye yüz tutmuş, baskıcı militarist kurumların içindeki birlik bozulmuş, hemen hemen her kurum, toplumsal muhalefetten ve demokratik, devrimci kamuoyu ve eylemlerden etkilenmeye başlamıştır.

Parlamenter faşizm ve sivil faşist terör eylemleriyle durumu bir noktaya kadar idare etmeye çalışan oligarşi, bu süreçte işçi sınıfının haklı istem ve eylemleri karşısında ödünler vermekten de kaçınmamıştır.Şurası da açık bir gerçektir ki, işçi sınıfı ileri bir bilince erişemediğinden, 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu hakları savunmanın ötesine geçememiştir. Tarihin bir cilvesi denilebilecek olay ise, 1961 Anayasası'nı yürürlüğe koyan Oligarşi'nin süreç içinde kendi siyasal programına kısa bir süre sonra sırt çevirmek zorunda kalışıdır.

İşçi sınıfı üzerinde uzun yıllar etkinliğini sürdürmüş olan revizyonist-reformist akımlar, sınıfın ve diğer toplumsal muhalefet güçlerinin ekonomik-demokratik ve kendiliğindenci mücadelenin sınırları içinde hapsedilmelerini sağlamıştır.

Bu anlayışlar doğrultusunda işçi ve emekçi kitlelerin siyasal iktidara alternatif bir örgütlenme içinde savaşa hazırlanabilmesinin olanaksız olduğu, bu dönem tüm yakıcılığıyla kendini göstermiştir. Bu yanlış anlayışlar, 1975-80 döneminde, oligarşi ile kitleler arasında oluşturulan suni dengenin kitleler lehine bozulduğunu hissetmemiş, silahlı mücadele örgütlerinin karşısında devletin acizliğini görmezlikten gelmiştir. Böylesine tarihsel bir dönemde işçi sınıfının eylem çizgisini programlı bir biçimde yükseltmeyi öngörmeyen revizyonist-reformist çizgi sahipleri, yükselen silahlı mücadele muhalefetinden işçileri "kurtarmak" için, burjuvaziyle dirsek temasına girmişlerdir.

Sınıfın mücadelesi 1977'lerde, emperyalizmin ve oligarşinin büyüyen paniğiyle geri çekilmeye, durdurulmaya çalışıldı. Bunun en çarpıcı örneği 15-16 Haziran büyük işçi eyleminde yaşandı. İşçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi,yine esas olarak spontane bir biçimde politik bir boyut kazanmış, devletin ordu ve polisiyle kıyasıya bir çatışmaya girdiği anda ise, oligarşik iktidarın istemleri yönünde, revizyonizmin sendikal temsilcisi olan (DİSK Yönetim Kurulu Üyesi ve MADEN-İŞ Sendikası Başkanı) Kemal Türkler, radyodan işçilere, eylemi bırakmaları yönünde çağrı yapmış, kendilerini kışkırtanların karanlık güçler olduğunu söylemiştir.

Sonuç olarak, işçi sınıfının bu şanlı eylemini, yüz kızartıcı bir biçime sokmaya, işçilerin suçlu olduklarını anlatmaya başlamışlar, yüzlerce işçi işinden atılmış, yüze yakını tutuklanmış ve olaylardan yargılanmıştır.Diğer yandan işçi sınıfının güncel sorunları çerçevesindeki mücadelesini örgütlemeksizin sınıfın politik mücadeleye atılmasını beklemek, kendiliğindenciliğin bir başka biçimidir. Siyasal iktidar mücadelesinde işçi sınıfının kazanımlarının korunması, yeni kazanımlar uğruna mücadele edilmesi ve bunların kalıcılığının sağlanması yollarının aranması zorunluluktur.

Hareketimiz, Marksist-Leninist ideoloji ve stratejisi doğrultusunda 1975-80 sürecinde THKP-C çizgisini bir kez daha yükselterek Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi'ni hayata geçirirken, işçi sınıfıyla organik bağlar kurmak ve onu kitleselleştirmek doğrultusunda gerekeni yapamamış, kuruluş yıllarında bu konuda ortaya koyduğu merkezi işlevleri zaman içinde zaafa uğramış, ancak bölgesel düzeylerde sınıfımızın mücadelesi içinde olunabilmiştir.

Örgütsel planda proletaryayla kurulması gereken ülke çapındaki organik bağların ve ekonomik-demokratik mücadele perspektiflerimiz çerçevesinde gerçekleştirilecek merkezi denetimli çalışmaların zaafının yanı sıra, silahlı propaganda eylemlerimizin içeriğinin de sınıfın güncel istemleriyle zenginleştirilememesi önemli eksikliklerimizden biri olmuştur. Çünkü silahlı propaganda, tüm diğer işlevlerinin yanı sıra hak ister, sorgular, sınıfın somut yaşam taleplerini dile getirir.

Yeniden, revizyonizmin sergilediği tabloya dönersek; bunalımın arttığı, siyasal iktidarın yıprandığı dönemlerde işçi sınıfının eylemlerini sınırlaması, "faşizm gelir, zaten tırmanıyor" mantığıyla davranarak neredeyse, işçi sınıfının eylemliliği nedeniyle ortaya çıkan durumdan sorumlu olarak işçi sınıfını göstermiş, onun kendi sınırlarını zorlayan gelişimi karşısında paniğe kapılmıştır. Burjuvazinin demogojik açıklamalarını destekler içerikte davranışlar sergileyerek, işçi sınıfı adına işçi sınıfını açmazlara, onun mücadelesini güven bunalımına sürüklemişlerdir.

Burjuvazinin bunalımının artması ve sınıfın mücadelesinin yükselmesiyle niteliğini daha fazla vurgulayan antagonizma, böyle bir süreçte de her türlü uzlaşmanın sınıf adına yadsınmasını zorunlu kılar. Keskinleşen çelişkiler, siyasal öncünün eylem ve örgütlenme platformundaki tutarlılığı ile devrim sürecine sunulan yeni olgulara dönüşür. Oligarşiye bu mücadele ekseninde vurulan her darbe nihai darbenin adımları olur. "Bizim revizyonistlerimiz ise yüzlerini uzlaşmanın kıblesine çevirerek (tabii ki sırtlarını işçi sınıfına) devrim hayalleri kurmaya çalışırlar. Kendi ülkesinin koşullarına gözlerini kapayarak, ütopyalarındaki işçi sınıfını ve devrimi yaşatırlar.

G) 1970-80 DÖNEMİNDE İŞÇİ SENDİKALARININ ÜYE DURUMLARI

1961 anayasası çerçevesinde yapılan hukuksal düzenlemelerle grev ve sendika haklarına sahip sendikal örgüt kurma ve böylece sendikalara üye olma "hakkı" işçilere tanınmıştır. Dolayısıyla kamu kesiminde memur statüsünde çalışanlar, sosyo-ekonomik açıdan işçi niteliğini taşısalar bile, yasal açıdan işçi sayılmadıkları için bu hakkın kapsamı dışında kalmaktadır. Bu sorun 12 Mart Askeri Faşizmi döneminde, memurların sendika kurma haklarının tümüyle yasaklanmasına yönelik anayasa değişikliği sonucunda ayrı bir önem kazanmıştır.

Türkiye'de toplam sendikalı işçi sayısı konusunda bilgi sahibi olabilmek oldukça güçtür. Bir yandan işçi sendikaları genellikle üye işçi sayılarını abartmalı bir biçimde ilan ederken, diğer yandan bir işçinin birden fazla sendikaya üye olmasının yasal açıdan mümkün olması, sendikalı işçi sayısının doğru dökümüne engel oluşturmaktadır. Çalışma Bakanlığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nun istatistikleri de doğruyu vermemektedir.Çalışma Bakanlığı'nın kayıtlarına göre, bu yıllarda toplam sendikalı işçi sayısı 3,5 milyon dolayındadır. Toplam sigortalı işçi sayısının 2,5 milyon olduğu düşünülecek olursa, sendikalı işçi sayısının bu oranla sınırlı bir düzeyde ve toplam olarak en fazla 2 milyon kadar olduğu düşünülebilir. Son yıllarda toplam çalışan nüfus yaklaşık 18 milyon ve ücretli sayısı 5 milyonun üzerinde olduğuna göre, abartılı olduğunu düşündüğümüz verilerle saptanan toplam sendikalı işçi sayısından hareket edilse bile yüksek bir sendikalaşma oranının bulunduğu söylenemez.Çalışma Bakanlığı'nın kayıtlarına göre, sendikalı işçilerin yarısına yakını

mevcut konfederasyonlardan birine üyedir. Bu yıllarda 4-6 arasında konfederasyon bulunmaktaydı. 2 büyük konfederasyonun üye sayısıyla ilgili olarak çelişkili açıklamalar yapılmakla birlikte:

– TÜRK-İŞ'in üye sayısının, 400 bin-1 milyon arasında olduğu,

– DİSK'in üye sayısının, 400 bin-800 bin arasında olduğu belirtiliyor. (bazı kaynaklara göre daha fazla, bazı kaynaklara göre daha az.)

– HAK-İŞ ve MİSK ise, üye sayıları MC iktidarları döneminde artış gösteren, zaman zaman düşen, ciddi bir işçi kitlesini çatısı altında bulunduramayan sendikalardır. Türkiye çapında işlevi olan işkolu sendikalarının sayısı 300'ün üstündedir. Sendikalı işçilerin büyük çoğunluğu bu sendikaların bünyesinde toplanmıştır. Yine bu yıllarda yaygın olan küçük işletmelerin, atölye düzeyinde üretimde bulunan işyerlerinin kesin sayısı ve çalıştırılan işçi sayısı da tam olarak belli değildir. Ayrıca küçük işyerlerinde çalışan işçilerin hemen hemen tümü sendikasızdır. Bunların işçi sınıfının büyük bir kesimini oluşturduğunu bilmekteyiz.

Bunlar, Türkiye işçi sınıfının sayısal rakamlarını tam olarak çıkarabilmenin güçlüğünü göstermektedir. Aynı biçimde tarım işletmelerinde çalışan işçi sayısı da net olarak belirtilmemiştir. Ancak tarım sendikacılığının hemen hemen hiç bulunmadığı göz önüne alınırsa durum kavranabilir. Devlet Üretme Çiftlikleri'nde, Orman Müdürlüklerinde, DSİ-YSE, vb. işletmelerinde sürekli ya da sezon işçiliği yapan emekçilerin kesin sayısı belli değildir. Yine tarım alanlarında yarı-proleter niteliğiyle yer alan insanların sayısı da belirgin değildir.

Dipnot Ve Kaynaklar:

(1) ABD'nin tavır almasının bir diğer nedeni ise, Vietnam işgal hareketinde binlerce genç ABD askeri personelinin yitirilmesinin ABD kamuoyunda savaş aleyhtarlığının gelişmesine neden olmasıdır.

(2) 1974 Türkiye İktisadi Durumu, Özel Sorunları, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti Raporları, s. 2, Erdoğan Aklin

(3) K. Marks 1867, s 645

(4) "Türkiye Üretimden Vaz mı Geçiyor?" Doç. Ergün Türkcan/Sosyalist İktidar'dan

(5) Kapital C. 1, s. 643

(6) Milliyet Gazetesi, 19 Mart 1980

(7) Amerikan Harp Doktrinleri Tarihi, M.Fahri, s. 297-298

(8) CIA, Kontrgerilla ve Türkiye, M. Emin Değer, s. 143,1977

(9) Aynı yapıt, s. 144

(10) Faşizme Karşı Birleşik Cephe, Dimitrov, s. 132 Birinci Kitap

(11) Amerikan Harp Doktrinleri Tarihi, M. Fahri, s. 309

(12) CIA, Kontrgerilla ve Türkiye, M. Emin Değer s. 116

VII. BÖLÜM

THKP-C/MLSPB'NİN OLUŞUM VE GELİŞİM SÜREÇLERİ

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ CEPHESİ/MARKSİST LENİNİST SİLAHLI PROPAGANDA BİRLİĞİ

1960-70 dönemi, Türkiye Devrim Tarihi açısından son derece büyük önemi olan bir zaman dilimidir. Bu süreç, Türkiye Devrim tarihinin dönüm noktasıdır. Çünkü, ülke devriminin ilk devrimci çözümlemeleri yapılmaya başlanmış ve bu çözümlemelerin bir gereği olarak silahlı mücadele, Türkiye'de gündeme girmiştir. Türkiye halkları ilk kez devrimin stratejisini silahlarıyla somutlaştıran güçlerle karşı karşıya gelmişler ve kısa sürede büyük bir sempati geliştirmişlerdir. Silahlı devrimci hareketin, silahlı egemen güçlerin karşısına halkın çıkar ve istekleriyle dikilmesi, birkaç yıl içinde Türkiye Devrimci Hareketi'nin önderlerini halkın kahramanları haline getirmiştir.

İdeolojik politik sistematiği ve ona bağlı tavrı açısından bu güçlerin en önemlisi, TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ'dir. Ve onun cephesi, TÜRKİYE HALK KURTULUŞ CEPHESİ'dir…

A) THKP-C'NİN İDOLOJİK EVRİM SÜRECİ

Nesnel politikleşmesi ve yapısallaşma sürecinde THKP-C'nin yaşadığı ideolojik gelişim çizgisi, dönemin Türkiye'sinde genelde sosyalist hareket içinde yaşanan teorik, ideolojik evrimden de bağımsız değildir.

Bir başka deyişle, çizginin politik ve fiili faktörleri olan, THKP-C'yi oluşturacak önder ve kadrolar, ideolojik plandaki ilk sosyalist gıdalarını, içinden çıktıkları 65-70 dönemi Türkiye'sinin ideolojik-politik yükseliş sürecinden almışlardır. Ve bir dönem bu sürecin eksik ve yanlış ideolojik yönelimlerini üzerlerinde taşımakla birlikte, Marksizim-Leninizm'i kavrayışlarıyla doğru orantılı olarak, oportünizme ve revizyonizme karşı yürüttükleri ideolojik mücadele ile, sözkonusu etkilerden uzaklaşıp, bağımsız ihtilalci çizgiyi sistematize etmeye yönelmişlerdir.

Bu dönemde ülke devriminin belli başlı köşe taşlarını şu şekilde belirtmek gerekmektedir:

1) Revizyonist ideolojilerin sürecin politik dinamizmi karşısında zorlanması. Soyut sosyalist söylemler çevresindeki toparlanmaların ve bunların yarattığı etkilerin, emekçi kitlelerin amaç ve çıkarlarından uzaklığının somutlaşması, revizyonist kadroların mücadele koşullarıyla çakışamaması nedeniyle beklentiler ve seçeneksizlik üzerinde varolan revizyonist şekillenmelerin çözülmeye uğraması.

2) Başta Çin ve Küba olmak üzere Latin Amerika, Asya ve hatta Afrika'daki Ulusal Kurtuluş ve Sosyalizm hareketlerinin derin etkisi.

3) Yoğunlaşan ekonomik bunalımın kendiliğindenci yönü ağırlıkta sınıf girişimleri yaratarak özellikle militan gençlik hareketlerine politik bir zemin oluşturması, onun hareketliliğiyle buluşmaktaki potansiyeli….

4) Oligarşi bloku içindeki çelişkilerin, yönetim bunalımı yaratması ve bu bunalımın çeşitli şekillerde halka yansıması.

Siyasal, ekonomik tıkanıklıkların dayatmasıyla gündeme getirilen 27 Mayıs Cunta'sını izleyen yıllar, ülkemizdeki toplumsal uyanışın ivme kazandığı, kitlelerin ve gençliğin politik duyarlılığının yükseldiği, işçi sınıfının nicelik ve nitelik olarak belli bir gelişme kaydettiği ve özelde sol platform içinde hızlı bir canlanmanın görüldüğü yıllar olmuştur.

Dönemin bu karekteristiklerine bağlı olarak 60'lı yılların ikinci yarısına doğru daha fazla belirginleşmeye başlayan siyasal oluşum ve yapılanmalar, süreçte sol hareket içinde layık oldukları yerleri tutmuşlar, gerçek misyonlarına oturmuşlar ve ülkedeki genel sol potansiyel ve kitleler üzerinde kendi çizgileri doğrultusunda etkinlik kurmaya başlamışlardır.

İşte tam da bu gelişme seyri içerisinde ilk olarak, döneme damgasını vuran belli başlı siyasal oluşumlardan biri olan ve ülkemizin ayırt edici sosyal, ekonomik, politik vb. koşullarını görmezden gelerek sağ-pasifist, parlamenterist bir rota izleyen TİP doğmuş, önemli sayılabilecek bir sol potansiyeli o seçeneksizlik ortamında peşinden sürüklemiştir.

Yine bu süreçte ortaya çıkan ve TİP'in işçi kuyrukçusu 'sosyalist Devrim' çizgisine tepki olarak doğup gelişen Milli Demokratik Devrim (MDD) hareketi, sol görünüm ve lafızlarla, oldukça kabarma gösteren ve henüz yönünü gerçek anlamda tayin etmek durumunda olmayan aktivist eğilimlere hitap ederek, özellikle gençlik kesimleri içinde kendisine önemli bir hareket alanı yaratmıştır.

Bu tarihsel süreçte, genel olarak dünyada gelişmekte olan ulusal kurtuluş mücadeleleri ve sosyal hareketlilikler, ülkenin gençliğini ve aydınları derinden etkilemiştir.

TİP görüşlerini savunan insanlarca 1965 yılında oluşturulan Fikir Klüpleri Federasyonu (FKF), her ne kadar başlangıçta sosyalist düşüncelerin propagandasını yapmak ve tartışmak amacıyla ortaya çıkmış bir aydın-öğrenci platformu olsa da zaman içinde koşulların onu zorladığı bir konum aldı. Önce, demokratik mevzilerde sosyalizmi savunanlarla savunmayanların saflaştığı bir odak haline geldi. Daha sonra ise dönemin ciddi bir politik fonksiyonu olan kitlesel hareketlerin aydın öğrenci oluşumlarının yönünü zorlaması, büyük ölçüde ve hızla etkilemesi sonucu, onu oluşturanların belirlemeleri dışında, işçi-köylü kesimlerinin talepleri çerçevesinde aktivasyonları oldu. Bu kitlesel talepler, yine yasal sınırlar içinde kalmak kaydıyla, gösteriler, mitingler, protestolarla, bir dönem hem oligarşinin hem de kitlelerin ilgi odağı haline geldi.

TİP'in 'sosyalist devrim' tezinin özündeki parlamenter mücadele anlayışının muhalifi olan MDD taraftarlarının, TİP içinde sürdürdükleri mücadelenin yansımasıyla, bu eğilimin denetimi altına giren FKF, MDD'cilerden kaynaklanan bir olgu olan anti-emperyalist tavır alışlara da yöneldi. Ne var ki bu tavır alışlar, bizzat yönlendirme, organize etme biçiminde değil, ortaya çıkan anti-emperyalist yönelimlere adapte olma, onları destekleme şeklindeydi. FKF, o dönem anti-emperyalist eğilimleri genel olarak bünyesinde topladı. 1969'da ise TİP taraftarları tamamen FKF'nin dışına çıktılar. Böylece bir saflaşma daha da tamamlanmış oldu.

Halk Savaşı, Halk Ordusu, Gerilla Savaşı kavramları, 1969 Kongresi sırasında büyük ölçüde belirginleşmişti. Mihri Belli'nin bu kavramlara karşı açık olmayan tutumu ise saflaşmayı o yönde de belirginleştirdi. P-C öncüleri bundan böyle Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı ile yürümenin mümkün olmadığını, kendi yollarını çizeceklerini orada açıkça ilan ettiler.

MDD Hareketi, yarattığı 'sol' imaja karşın özünde sağ oportünist bir çizgi üzerindeydi. Türkiye Devrimi'nin yoluna ilişkin olarak ve sınıfların mevzilenmesi konusunda yaptığı yanlış teorik tespitler, devrim anlayışı konusundaki oportünist rengini açığa çıkaran en önemli saptamaları olmuştur. Bunun yanı sıra TİP'in pasifist anlayışlarını ihtilalci yönelimlerle mahkum ederek ideolojik evrimleşmenin belli başlı hesaplaşmalarından birini orada tamamlayan dönemin en ileri militan kadrolarının MDD Hareketi içinden çıktığı yadsınmaz bir gerçektir. Bu dönemin ortaya çıkardığı siyasal oluşumlardan bir diğeri ise Çin Devrimini tam anlamıyla kendisine şablon yapan 'Proleter Devrimci Aydınlık' (PDA) Hareketidir.

Bir yandan dönemin Türkiye'sinde yaşanan bu gelişmelerin sonucu olarak sosyalist hareketlenme içinde sözkonusu oportünist ve revizyonist çizgiler boy verirken, diğer yandan 27 Mayıs Anayasası'nın sağladığı görece demokratik ortam, işçi sınıfının kendi içinde örgütlenmesine (DİSK'in kuruluşu) ve başlangıçta ekonomik demokratik temelde de olsa kendi hakları için mücadeleyi yükseltmesine uygun koşulları oluşturmuştur.

Giderek boyutlanan bu kitle aktiviteleri, ideolojik şekillenmelerin de fonksiyonlarından biri haline geldi ve DEV-GENÇ'e de belli ölçülerde yön verdi. Örgütsel plandaki soru ve

arayışların ivmesini hızlandırdı. Özellikle Dev-Genç döneminde, yaygın ilişkiler nedeniyle, gerek kırsal kesim açısından gerekse proletarya açısından ivedilikle hissedilip değerlendirilme olanağı doğuran gelişmeler önemlidir. Başta Ankara, İstanbul ve daha geç bir süreçte de olsa İzmir ve Karadeniz olmak üzere Erzurum, Malatya, Antep, Hatay, Yozgat, Aydın, Antalya, Adana, Mersin, Konya (ilçeleri), Bursa gibi yurdun hemen birçok bölgesinde örgütlenmeye ve tabana sahip olan, kitlelerin ciddi ölçüde benimsediği bir güç haline gelen Dev-Genç, kitleyle düşünsel plandaki alışverişi de sağlamaya çalıştı.

Örneğin, FKF'nin doğuş sürecinde, daha önceki işçi hareketlerinin etkisiyle sarmalanmış Dev-Genç'liler, toprak işgalleri karşısında köylülerin devrimci potansiyellerini görmek, bunu değerlendirmek olanağı buldular. Fakat köylülerle ilişkilerde umut duyarak istedikleri sonucu, kalıcı ve sistematik bir örgütlenme oluşması açısından elde edemediler. Köylülerin ekonomik süreçteki zorlanmasıyla ortaya çıkan ve boyutlu bir görünüm arzeden girişimlerinin yükselip geri çekilmesine karşın daha etkili bir şekilde işçi eylemlerinin boy vermesi, Dev-Genç'i şehirlere yöneltti.

Proletarya ile kurdukları ilişkilerde sınıf karakterinin önemli ve farklı yanlarını bizzat yaşamaları, onları ciddi oranda etkiledi. Söke ve Maraş bölgelerindeki PDA çalışmalarının dışında ülkedeki bütün köylülük hareketlenmelerinde Dev-Genç'liler bulunmuşlar, bunlara egemen olmaya çalışmışlardır.

Yine 70 yazında 15-16 Haziran Hareketinde, işçi sınıfıyla birlikte son derece yüksek ve şanlı bir mücadele örneği ortaya koymuşlardır. Proletarya kendisine ilişkin nitelik verilerini de

bizzat kendisi sunmuştur. 15-16 Haziran, hem sınıfın mücadele içinde büyüyüp yükselmesinin, bayrağının altında güçlenmesinin, hem de devrimcilerle buluşmasının çok önemli tarihsel bir örneğidir.Bu arada özellikle belirtmek gerekir ki, önderlerinden kadrolarına kadar hemen hemen her THKP/THKC öncülü, mutlaka kitlelerle ilişkide pratik deneyimler yaşamıştır. Bireysel gelişim süreçlerinde en basit ve en alt çalışma tarzlarından geçerek politikleşmişlerdir. Bütün bunlar bilinen örgüt kriterleri içindeki çalışmalarına henüz tekabül etmeyen çalışmalar olsa da partinin hem ideolojik belirginleşmesinin hem de Marksist-Leninist örgütsel kıstasları yakalamalarının ön süreçlerini oluşturmuştur.İşçiler (herhangi bir ciddi örgütlenme içinde olmaksızın, kendiliğindenci dinamiklerle) daha 1969'larda fabrikalarda polisle silahlı çatışmalara girişmişler, ölüler vermişlerdir. Dev-Genç'in yaygın ilişkilerine ve halkın hemen hemen her kesiminden yoğun ilgi ve destek görmesine rağmen bu gelişmelerle çakışamaması, diğer yandan faşist saldırıların artması gibi etkenlerin soru ve yanıtlarıyla dönem yeni bir çehre kazandı. Ayrıca, sempatizan kesimin bir bölümünün silahlı çatışmalar nedeniyle saflardan geri çekilmesi sonucu ortaya çıkan saflaşmada, öne fırlayan unsurların her anlamda militan karakter göstermesi gündeme geldi.

Şimdi en büyük sorun, dayatan politik örgüt konusuydu. Kendi iç işlerliği, hatta birçok yanı ile ciddi ve disiplinli olarak tanımlanabilecek gençlik örgütlenmeleri ile ülkenin hızla dönüşen politik iklimine yanıt oluşturmak sözkonusu değildi. Gelişmeler, akademik, demokratik, ekonomik çalışmalar boyutunu çoktan aşmış, bunlar üzerinde anti-emperyalist, anti-faşist ve henüz

nitelenmese de anti-oligarşik özellikler kazanmıştı. Sorun, bu şekilde yürüyen pratiğin, politik ekseni ile çakışan ve çalışmalarda başgösteren açmazları da çözümleyecek gelişme diyalektiğine sahip siyasal yapılanmanın oluşmasındaydı.

TİP'i ele geçirip ideolojik dönüşümü sağlayarak proletaryanın savaş partisi haline getirmek şeklinde beliren fikre, önder yoldaş Mahir Çayan; "bu uğraşın, başlatmak zorunda oldukları mücadeleyi geciktireceği" düşüncesiyle karşı çıktı. Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı gibi dönemin sembol halinde varlıklarını sürdüren isimleri ile yapılan görüşmelerin oluşturduğu olumsuz yargı sonucunda bağımsız örgütlenmeyi, proletaryanın ve tüm diğer emekçilerin savaş yapılanmasını yukardan aşağıya ivedilikle kurma fikri THKP-C öncülerinin kafasında iyice netleşti.

Dönemin zorunlu olarak açılan görece demokratik koşulları, ülkemizde Marksist-Leninist klasik eserlerin hızla ve yoğun bir şekilde Türkçe'ye çevrilmesine ve o güne kadar dar bir aydın çevresiyle sınırlı ideolojik-politik tartışmaların tabana doğru halka halka yayılmasına olanak tanımıştı. Aynı olanak, Marksist eserlerle tanışan gençliğin, dünya devrimci pratiğine ilişkin çokça basılan kitapları da okumasını sağlamıştır. Özellikle toplumun en dinamik ve uyanık kesimi olarak, devrimci pratiğe öncelikle yatkınlık gösterme ve katılma özelliği olan öğrenci gençlik, ideolojik düzeyinin yükselmesi doğrultusunda Türkiye devriminin teorik ve pratik sorunlarına daha bilinçli ve aktif olarak inisiyatif koymaya başlamıştır.

Dönemin silahlı savaş örgütlerinin ve silahlı mücadelesinin yanısıra, ideolojik çizgilerinin de belirginleşmesinde özel misyonu olan bazı üniversitelerde yoğunlaşan tartışmalardan çıkan

görüşler, bir dönem, mücadelenin kırdan mı yoksa şehirden mi başlatılacağı konusunda muğlak kaldı. Önce dağlara çevrilmiş olan ilgi, bir süre buralarda yoğunlaştı. Fakat Mahir Çayan ve arkadaşlarının kırsal kesimde bizzat katıldıkları çalışma ve araştırmaların sonucunda, köylerin mevcut potansiyellerinin başlangıç için uygun olmamasını saptamalarının yanısıra, 15-16 Haziran'la pratik olarak öne çıkıp bir anlamda kendini bağıran proletaryanın tavrıyla yeniden şehirlere yönelindi.

THKP öncülleri, "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup" ile 'Aydınlık' çizgisine karşı ideolojik tavırlarını netlikle ortaya koydular ve Türkiye'nin hemen her bölgesinde aynı süreçte ortaya çıkan bir saflaşmayı daha yaşayarak 1970 Aralığında "proletaryanın savaş örgütünün kurulduğunu" açıkladılar.

Bugün THKP-C'nin yaşadığı ideolojik evrim sürecinde kaleme aldığı yazılar incelediğinde, ilk yazılarla son dönemde yazılanlar arasında bazı farklılıklar olduğu görülür. Bu farklılıklar esas yönüyle pratik içindeki ideolojik gelişim seyirlerinin aşamalarıdır. Kesintisiz II-III'ün sistematiği kuruluncaya kadar sürdürülen ideolojik mücadele ve araştırma-tartışma-sorgulama dönemlerinde yazılan yazılar, doğal olarak bu kesitlerin özelliklerini içermektedir. Sözkonusu yazılarda, örneğin; MDD çizgisinin izlerini somut olarak izlemek olasıdır. Ne var ki, THKP-C'nin teorisyenleri, statik ve dogmatik bir kafa yapısına sahip olmadıklarından, süreç içerisinde bu olumsuzlukları dıştalayarak, iç tutarlılığa sahip, kendi örgüsü içinde zaaf taşımayan, ülkenin gerçeklerine ve politik verilerine göre sentezlenmiş doğru devrimci çizgiyi belirginleştirmişlerdir.

Ancak, THKP-C'nin bu ideolojik evrim çizgisi (ve partileşme süreci) oldukça sınırlı olanaklarla ve zorunlu mücadele koşullarında geliştirilmeye çalışıldığından, bir takım ideolojik saptamaların ve formülasyonların açılımı yeterince gerçekleştirilememiştir. Bizzat P-C yazılarında da ifade edildiği gibi "Türkiye'ye Özgü Yol", "Birleşik Devrimci Savaş", "Ulusal Sorun" vb. ideolojik konuların açılması planlanmış, kısmen çalışmalar da yapılmış, ancak olanaklar sonuca varmaya elverişli zaman ve zemini vermemiştir.

Sonuç olarak, Mahir'in de belirttiği gibi, her yeni şey, olgu ya da düşünce, içinden çıktığı ortamın izlerini bir süre üzerinde taşır. Bu genel bir doğrudur. THKP-C de, gerek örgütsel, gerekse ideolojik planda, üzerinde yükseldiği zeminin çeşitli faktörlerini bir süre üzerinde taşımıştır. Ancak hem dışta oportünizme ve revizyonizme, hem de parti içinde ortaya çıkan sağ sapmaya karşı yürüttüğü ciddi ideolojik mücadele sonucunda saflarını sakat anlayışlardan yalıtma yolunda ilerlemiştir. Aynı işlevi kendi politik gelişimine de hizmet etmiş, daha sonraki kuşaklara devrimci bir çizginin çok yönlü mirası bırakılmıştır.

Dolayısıyla THKP-C'nin siyasal devamı olan MLSPB için temel sorun; bir çizgi arayışına girmek, veya stratejinin ana temalarını aramak değil, onun eksik bıraktığı ideolojik sorunlara onun ruhu ve gözüyle çözümler getirmek, onu savaşta üretmektir.

B) POLİTİK EVRİM SÜRECİ

Bilindiği gibi, proletaryanın savaş örgütü, üç cephede birden yürüttüğü mücadelesiyle gelişir, güçlenir ve kitleleri kucaklayarak iktidara ilerler. Başka bir anlatımla, işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin

kurtuluşu için yola çıkan bir devrimci hareket ile proletarya hareketi arasındaki bağ, başlangıçta subjektiftir, ideolojiktir. Bu bağın objektif, yani organik bir ilişkiye dönüşmesi, geniş kitlelerle kucaklaşabilmek; ancak ve ancak sözkonusu devrimci örgüt ya da partinin üçlü bir sacayağı üzerinde yükselteceği sağlıklı ve başarılı politik mücadele, ekonomik, demokratik mücadele ve ideolojik mücadele ve ideolojik mücadelenin diyalektik bütünlük içinde yürütülmesiyle gerçekleşir. Bağlantılı olarak; mücadele yöntemleri arasındaki temel tali ilişki sistematiği de doğru kurulmak zorundadır.

Bu bağlamda partimiz THKP-C'ye baktığımızda, bu üç mücadele biçimi arasındaki bütünlüğü, Marksizm-Leninizm ışığında sentezleyerek ülkenin o günkü koşullarında mümkün olduğunca uygulamaya çalıştığını ve saptamalarını gücü oranında hayata geçirdiğini görürüz.

Bu üç mücadele biçiminden politik mücadeleyi temel, ekonomik, demokratik ve ideolojik mücadeleyi buna tabi olarak ele alan ve bu anlayışla pratiğe geçiren THKP-C, yaklaşık 1.5 yıl gibi oldukça kısa bir süre içinde hem egemen sınıflar bloğu oligarşi'ye karşı politik planda verdiği dişe diş mücadelesiyle düşmanın yüzünü teşhir ederek siyasi gerçekleri açıklamış, hem ideolojik olarak sosyalist hareket içerisindeki elli yıllık kuyrukçu, pasifist ve revizyonist kliklerin hegemonyasını parçalayarak devrim programının ancak silahla savunulacağını göstermiş, hem de kitlelerin kendiliğinden gelişen ekonomik, demokratik mücadelelerini örgütleyerek devrim mücadelesindeki gerçek işlevlerini kazanmalarına çalışmıştır.

Kaldı ki, o dönemde THKP-C çok önemli dezavantajlarla karşı karşıyaydı. Bu dezavantajlardan birincisi; o güne kadar ülkede silahlı mücadele olgusunun söz konusu olmaması, dolayısıyla ilk olmanın getirdiği deneyimsizlik ve herşeyi kendilerinin yaratma zorunluluğunun ağırlığı, amatörlük ve içinden çıkılan legal demokratik örgütlenme sürecinin alışkanlıklarından sıyrılarak kısa sürede illegal proletarya partisinin kural ve disiplinine kanalize olma güçlüğü, ayrıca yine bu süreçte büyük ölçüde deşifre olmamalarının yarattığı gizlilik sorunları…

İkincisi; THKP-C'nin daha doğar doğmaz 12 Mart Cuntası'yla yüzyüze gelmesinin getirdiği azgın ve takip koşullarının sonucunda birçok parti kadrosunun şehit ya da esir düşmesi…

Üçüncüsü; Mahir yoldaşın da belirttiği gibi partimizin ayaklarının revizyonizmin batağından yeni kurtulmasının yol açtığı hareket yeteneği yavaşlılığı ve yoğun oportünist, revizyonist saldırılar.

Dördüncüsü; parti içerisinde ortaya çıkan sağ sapma ve M. Ramazan ile Y.Küpeli döneklerinin hareketi bölerek mücadeleye yapısal planda sekte vurmaları, düşmanın ötedenberi tanıdığı ve nicel olarak dar kadroların yoğun bir kuşatma altında oluşları vb….

Fakat bütün bunlara karşın THKP-C, büyük bir kararlılık ve yüksek bilinçle her seferinde yaralarını sarma inisiyatifini göstermiş, kendisini yenilemiş ve mücadeleyi yeniden daha ustalıkla omuzlamayı bilmiştir. THKP-C önderleri şu gerçeği sağlıklı kavramışlardır; proletaryanın öncü partisi olma

iddiasındaki bir savaş örgütü, "önce mücadelenin önündeki dezavantajları kaldıralım, sorunları çözelim, daha sonra savaşırız" anlayışıyla hareket etmez. O bilir ki; sorunlar savaşla, savaşta çözülür. Gelişmenin (mücadelenin) olumlu ve olumsuz yanları bir bütündür. Ve bu çelişme olmadan, gelişim olası değildir. Bu, diyalektiğin temel yasasıdır, savaşın ana kuralıdır. Tersini düşünmek ya da iddia etmek, özünde mücadeleyi belirsiz bir tarihe kadar tatil etmektir.

THKP-C bu anlayışı şu şekilde dile getirmiştir: "Bir savaş örgütü, masa başlarında değil savaş içerisinde doğar, gelişir ve güçlenir." Yada başka bir ifade ile, bir savaş örgütü içinde taşıdığı hata, zaaf ve eksiklikleri, ancak ve ancak savaş içinde savaşa savaşa atabilir. Bu demek değildir ki savaş, bazı genel perspektifler ışığında plansız, programsız ve özgün taktiklerinden, anlayışlardan uzakta yürütebilir. Ne var ki bütün bu olguların doğuş realitesi de, uygulanırlığı da ancak savaşın içinde, mücadelenin her cephesindeki pratiklerle sağlanabilir. Soyutlamacı, kurgucu mantıklar doğmatizmin mantıklarıdır ve sürekli olarak, asla savaşmayacak felçli doğumlar yaparlar.

Genel çizgi ve eklemlenmenin (stratejinin) ötesindeki politik, pratik taktikler güncell politik, pratik, örgütsel verilerden sentezlenir. Bu veriler, değerlendirilip Marksizmin yasalarının süzgecinden geçirilerek yaşama sunulur. Devrimci volantirizmle kuramlar arasındaki ilişkiyi özenle dengelemek gerekir. Bu konudaki skolastik mantık, pratiğe egemen olmak, stratejinin gerektirdiği taktikleri yaratmak yerine sonuçta bizi, kurgularımızı hayata dayatmaya götürür ki, sosyalist eylemin en gerici biçimlerinden biri budur.

Siyasal savaş örgütü THKP-C, bu anlayıştan hareketle en zorlu cunta koşullarında bile her türlü olanaksızlık ve dezavantajlara karşın, gücüyle orantılı olarak savaşı yükseltmiştir. Bir yandan Türkiye devrimci hareketi içinde "Devrim için Savaşmayana Sosyalist Denmez" şiarıyla ve bu şiarın gereklerini yaşama geçirerek köklü bir silahlı mücadele geleneği yaratırken, diğer yandan yürüttüğü bu silahlı mücadele (silahlı propaganda) ile 12 Mart Faşist Cuntası'nın yüzündeki ilericilik maskesini indirmiş, onun niteliğini teşhir etmiştir. Birinci Erim Hükümetinin kendi senaryosunu oynamasına izin vermemiş, siyasi gerçekleri deşifre ederek kitlelerin kalbinde ve bilincinde derin izler bırakmıştır. Bu arada 12 Mart Faşist Cuntası'nın teşhiri ve buna karşı verilen mücadeledeki yeri bakımından THKO'nun yürüttüğü silahlı mücadeleyi de vurgulamalıyız.

Daha 69 Kongresi'nden sonra farklı bir örgütlenmeye, birimler halinde kadro grupları eğitim ve çalışmalarını düzenlemeye, illegal çalışmayla legal ilişki ve çalışmaların ayrıştırılmasına yönelen P-C öncüleri, kafalarında politik açılımlarıyla hazır olan, vazgeçilmez ve tartışılmaz belirleyicilik şekillenmesiyle mücadele anlayışını bir süre Dev-Genç'in olanakları içinde olgunlaştırdılar. İllegalitenin de bu paralelde bir anlayış halinde belirginleşmesi ve ona uygun tutumlara yöneliş, aynı döneme tekabül eder.

Bir yandan bombalama ve kamulaştırma eylemleri yürütülürken diğer yandan Dev-Genç'in yarattığı kitlesellik, savaşa hazır bir zemin oluşturuyordu. Devrim sempatizanlarının yanısıra kitlelerin potansiyel durumu, hareketlenmeye çok açık

bir ortam sunuyordu. Devrimcilerin girişimlerinin, eylem ve diğer aktivelerinin yarattığı olgunlaşmış ilişki zemini, onların gidecekleri ve gelecekleri yerdir. Yani, ona yönelir ve onun içinde yaşar ve oradan çoğalırlar.

Tarihte savaş ve parti diyalektiğini çözümleyemeyen kuramcıların yazıp çizdikleri binlerce cilt eserin değil de, bu diyalektiği yaşayan politik kumandanların görüşlerinin ileri çağlarda bile insanlığa nasıl ışık tuttuğunu biliyoruz. "… bir de aklımızı kurcalayan türlü hal ve şartların haddi hesabı olmayan sayısına bakın, işin ucunu kaçırmamak için katetmek zorunda kaldığımız uzun, adeta sonsuz mesafelere, önümüze çıkan binbir kombinezonun labirentlerine bakın! Teorinin bütün bunları sistematik bir şekilde, yani açık seçik ve etraflı olarak, her eylemi mutlaka yeterli bir nedene bağlayarak ele alması gerektiğini düşünecek olursak, bilgiç bir dogmatizme sürüklenmek, birtakım soyut kavramların içinde bocalayıp durmak ve o her şeyi bir bakışta kavrayan büyük komutana hiçbir zaman rastlamamak korkusu üzerimize bir karabasan gibi çökecektir." İşte, pratiğin önemini kavramadaki atalet, bu karabasandan hiç kurtulamamak demektir.

Günümüzde de hala türevlerine rastladığımız bir oportünist ve sağ pasifist anlayış (bu niteliği zaman faktörüyle orantılı olarak daha çok nesnelleşmiştir), THKP-C'nin savaşının tam anlamıyla iradi bir savaş süreci olmadığını, "onun açık faşist cuntaya karşı savaşmak zorunda kaldığını" yani istemeye istemeye kendini bir savaşın içinde bulduğunu öne sürer.

Bu anlayış, savaşmanın koşulları olmadığı halde dış etkenlerin zorlamasıyla, iradi bir seçim olmayan 'rağmen savaşmak' anlamına gelen ve devrimci volantirizmin özüne aykırı bir anlayıştır.

Evet, P-C programladığı, düşündüğü her girişim ve taktiği sonuçlandırmadan, savaşı çok yönlü ve yaygın olarak örgütleme zeminine oturtma, sistemleştirme süreçlerini, gereksinmelere uygun zenginlikte yaşayamadan savaşmıştır. Fakat bu durum, oligarşi ile zorunlu olarak tutuşulmuş bir güreş olmaktan uzak, dönem koşullarının doğru değerlendirilmesi sonucu mevcut olanaklarla girişilen bir mücadeledir. İç ve dış koşulların sentezi olarak, 'savaşmak' iradi olarak saptanmış, seçilmiş, uygulanmıştır.

THKP-C, 12 Mart Cuntası'nın gelmesi nedeniyle 'savaşmak zorunda kalmamış', tersine daha önce başlatmış olduğu bir savaşı, stratejinin bir gereği ve sonucu olarak açık faşizmle birlikte boyutlandırarak, siyasi gerçekleri teşhir programı kapsamında bayrağı yükseltmiştir. Masum bir sözcük gibi görünen 'zorunda' kavramı aslında son derece önemli ve sakat bir anlayışı ele vermektedir.

Nitekim faşizmin o süreçteki yüzünün (ve elbetteki aynı bağlamda emperyalizmin ve oligarşinin) siyasal teşhirinin yapılması görevinin nasıl anlaşıldığı ve devrimci yorumunun nasıl yapıldığı, Mahir Çayan'ın daha sonra Y. Küpeli-M. R. Aktolga ihanetçilerine karşı yürüttüğü polemiklerde de ifadesini bulur. Mahir, bu 'savaş muhariplerinin' savaşıp yenildikten sonra akıllarının başlarına gelme acizliği ile, veya düşman karşısında paniğe kapıldıkları an bağrıştıkları 'savaşmamalıydık, geri

çekilmeliydik, öyle savaşılmazdı' temalarına karşılık olarak, geri de çekilinebileceğini, partinin bunu düşündüğünü fakat o süreçte mutlaka faşizmi teşhir görevlerini yerine gerçekleştirmeleri gerektiğini, silahlı propagandayı yaşama geçirerek bunu Türkiye Devriminin bir olgusu haline getirdikten sonra bir süre beklemenin ve yeniden hazırlanmanın sözkonusu edilebileceğini ifade etmiş ve bu kapsamda bazı taslaklar kaleme almıştır.

Politikleşmiş Askeri Savaşın yasaları kuşku yok ki düşmanın ve halk kitlelerinin her türlü tarihsel-sosyal-kitlesel-psikolojik ve iktisadi verilerinden yola çıkılarak saptanır. Devrim politikasının alt yapı taşlarıdır bunlar… Ve politikleşmiş askeri çarpışma, Aristo'nun genlerini taşıyan iki düzenli ordunun meydan muharebesi değildir. O anlamda saldırı da, her üç cephedeki çalışma koşullarının düzenlenmesi de, gerektiğinde geri çekilmek de yine siyasal-tarihsel-sosyal ve psikolojik faktörleri ile; devrim güçlerinin ve düşmanın durumunun, kitlelerin verilerinin değerlendirilmesinin, son tahlilde savaşın dönem, aşama sorunlarının bütün ilişki ve çelişkileriyle ele alınarak sınıf mücadelesinin proletarya ve onun müttefikleri adına devreye sokulmasını gerektirir.

Ve bazen 'yenilgiler' devrim tarihlerinde birçok zaferden daha güçlü etkilerle kendi misyonunu belirler. Çünkü yaratılan stratejik direniş, düşmanın hareket mevzilerinin, psikolojik üstünlüğünün önüne dikilir. O gerilim ve denge anlarıdır ki, sessizlik, teslim oluş veya direniş, belirleyici sınıflar olgusu olarak süreci uzun erimli, uzun soluklu ve çok yönlü olarak belirler. Sonuç maddi veriler açısından ne olursa olsun…

Neden aynı yoğunlukta baskılar değişik dönemlerde farklı yankılar bulur? Ya da neden aynı güç ve enerji harcanarak yapılan kitle çalışmalarında daima aynı sonuç alınamaz?

Neden bir silahlı propaganda eylemi aynı hedefi vursa da yarattığı etki ve sonuçlar değişik zamanlarda bir hayli farklı olabilir? Çünkü sorun sadece kendi birim değeri çapında değildir. Öylece soyutlanarak değerlendirme de yapılmaz. Zamanlama, hitap zemini, onu hazmetme veya ona karşı direnme şeklindeki duyarlılık ölçütleri, değişkenliği belirler.

İşte 12 Mart Açık Faşizmi'nin yarattığı gerekliliklerin kitleler nezdinde yaşanan ve oligarşi ile halkın devrimci güçleri arasındaki tarihsel savaş geriliminin devrimci çözümünün P-C'nin savaş yönteminin ve tercihinin anlamı budur. Aynı silahtan çıkan merminin seyri bazen ufak bir gürültü ve görüntü şeklinde iz bırakır, bazen de sıkıştırılmış bir mayının patlaması gibi yankısını uzun zaman sürdürür. Parti-Cephe'nin savaşma, üstelik gücünün elverdiği en üst düzeyde savaşma kararı ve bu kararı uygulamaktaki pratik başarısı bugün o mayının kulaklarda hala yankılanmakta oluşunun tek nedenidir.

Sınıflar kavgası, düşman açısından da devrim cephesi açısından da (bunun bilincinde olunsun, olunmasın) kesintisiz bir süreçtir. Ve güçler arasında nesnel bir denge sözkonusu olmadan doğal ve politik bir ateşkes mümkün değildir. Öyleyse geri çekilme, ancak sürecin gündemini gerçekleştirdikten sonra yeni bir gündemin hazırlığı amacıyla sözkonusu olabilir. P-C'nin saptaması ve amacı da buydu.

Bir savaş örgütünün, özellikle bizim gibi yeni sömürgelerde, savaşın objektif koşullarının sürekli varolması nedeniyle, stratejisinin belirginleşmesi koşullarında, partileşme süreci de yaşanmış demektir. Çünkü subjektif politik halka budur ve savaşın-örgütlenmenin diyalektik zemini orasıdır. Daha sonra ve hala partileşme sürecinden dem vuranlara yönelik olarak, bu savlarının, P-C'nin gelişim evresini ve onun iç mantığını bilmeme cehaletinden kaynaklandığı gibi iyimser bir yoruma girmemize olanak olmadığından, durumun sadece politik nitelemesini yapmak zorundayız. Pratikte böyle bir örgütün gerçekleşme şansı hiç mi hiç yoktur. Tıpkı yapıştırılan P-C etiketinin, çizilen örgüt şeması ile bağdaşıklığı olmadığı gibi…

Dev-Genç potansiyeli içindeki P-C öncüllerinin nitelik ve nicelik gücünün götürücü fonksiyonlarını gören Mihri Belli gibilerinin esas olarak bu durumdan kaynaklanan pragmatizmleri sonucu, hep birlikte oluşturulacak yeni TİP alternatifi gündeme getirilmiştir. Geniş tabanlı, bütün potansiyeli kapsayan bir platform içinde yepyeni bir parti yaratmak savlarının hüsranı ve gerçeklikten uzaklığı, Türkiye Devriminin bu konudaki yaşanmışlıklarının olgunlaştığı bir tecrübe olmuştur.

Savaş örgütünün yaratılması/oluşumu; mücadele dışı koşullardaki saflaşmalar ya da örgütsel şekillenmelerle değil, ancak ve ancak mücadele düzleminin olgunlaştırılıp geliştirdiği verilerin M-L prensip ve anlayışlarla toparlanması, sistematize edilmesi olasıdır. Ki o süreçte zaten varolan bir çalışma ağı sözkonusudur. Politikleşme sürecinin gerekleri sadece yaşamdan soyut bir ideolojik netleşme olgusu olarak yaşanmamıştır, çalışma alanlarındaki işlevler içinde pratik ışığında belirginleşmiş ve kitlelerin verileriyle bütünleşerek yaşanmıştır.

Dünya devrim tarihinde hiçbir örneği görülmemiştir ki, M-L bir örgüt ya da parti, önce üzerinde taşıdığı hata, zaaf ve eksikliklerden arınsın, yapısını çok yönlü olarak oturtsun (ki o yapının mücadeleye ilişkin her bir görevin yerine getirilişiyle bir adım daha ilerlemesi, bir ölçü daha oturması yaşamın da, kavganın da ana felsefesidir), çelikleşsin, her türlü sorununu çözsün.

Kaldı ki, başlangıçta saptanan sorunlar mücadelenin her gününde gelişmenin karakterine uygun olarak yeni çehrelere bürünür. Değişen yeni boyutlar kazanır, büyür, genişler ama asla tükenmez.

Her soruna getirilen çözüm, yeni açılan, sıçranan perspektifin yeni sorunlarına bağdaşıktır. Sorunlar da bu bağlamda birbirlerinin gelişme ardıllarıdır ve onları mücadeleden bağımsız çözümlemek olası değildir. Bu bağlantıları koparmak, bir sonraki perspektif için mücadelenin dinamiklerinden kopuk bir sayfa açmak demektir.

Savaş-örgütlen, örgütlen-savaş ilişkisinin iç bağlantılarını gözardı etmek ve sanki bu iki kavram birbirinin karşıtıymış ya da herhangi biri soyut öncelliğe sahipmişcesine mekanik bir anlayışla mücadelenin temel gerçeklerini zorlamak, felsefi olarak materyalizme denk düşmeyeceği gibi siyasal anlamda da, ütopyasından dolayı mücadeleyi ebediyete intikal ettirmektir.

Nitekim 70'lerin platformcularından, 74'lerin yeni platformcularından ve partileşme süreççilerinden ve 80 sonrası 'önce güçlü örgüt', 'önce detaylı hesaplaşma', 'önce geniş platformlarda tartıştırma' yanlısı savaş tatilcilerinden gereken bütün dersler tekrar tekrar tarihimize yazılmıştır. Savaş

özgücünde gereken devrimci dinamiklere sahip olmamanın değişik görünümlerdeki yansımaları vücuda girmiş Marksizmi inkar mikrobunun ateşli hastalıkları ya da kavrayışsızlık gibi nedenlerle bu tarz hastalıkların özellikle stratejik savunma döneminde yoğunlaşmak üzere daha uzun yıllar bizi uğraştıracağı anlaşılmaktadır. Ne var ki, savaşın gerçek anlamda rotasına oturması ve sıcak-yaygın savaş koşulları, bu tür hastalık mikroplarına karşı aman tanımaz…

Görünen odur ki, bir gerçeğin bütün yakıcılığıyla var olması da onlarca ders de, bizzat yinelenen ve yaşanan gerçeğin varlığı da bilinçlenmek ile bu bağlamda eşdeğer olamamıştır. Aksi halde, hala P-C üzerinde -ne amaç ve niyetle olursa olsun- iddiaları bulunanların yedeklerinde çokça bulundurdukları Mahir'in şu sözlerine karşın, bu tarz aykırılıklarla karşı karşıya kalmazdık. "Bu hareket, revizyonizmin uzun yıllar etkin olduğu bir ortamda yeşermiş, gelişmiş ve güçlenmiştir. O yüzden işler ne kadar sıkı tutulursa tutulsun başlangıçta şu ya da bu ölçüde bu ortamın izlerini içinde taşıyacaktır. Tersini düşünmek idealizmdir. Bu kalıntılar savaş içinde savaşıla savaşıla atılacaktır." Altını çizdiğimiz cümle, bir ortamın panoramasından çıkarılan çözümlemeyi içermektedir.

Bu gerçekleri elbette bizim de yadsımamız, P-C'nin eksiklerini, eksikliklerimizi görmezden gelmemiz veya farklı görünümlerle ortaya koymamız sözkonusu değildir. Fakat ihtilalciliği ve mücadele çizgisini yakalayıp yakalayamamanın katalizörü, nesnel durumu doğru saptadıktan sonra yönelinen çözüm yolundadır.O çözüm yollarıdır ki; hangi çıkış noktasından kaynağını alırsa alsın bütün oportünist yorumlar son tahlilde sabık birkaç kavramda buluşur, onlara takılır kalır.

Sözgelimi; 74'teki süreçte bir oportünist çizgi, daha siyaset sahnesinde belirir belirmez ne diyordu anımsayalım: " Devrimci hareketin buhranı ise ideolojik-politik-örgütsel tüm alanları kapsamaktadır. Bu, genel yenilgi dönemi sonrası bizlerin önüne siyasi mücadeleyi her şar altında, her durumda yürütebilecek, sağlam ilkelerin aydınlattığı sistemli bir eylem planına sahip güçlü bir örgüt sorununu dayatıyordu. Ama önce ne yapılması gerektiğine karar verebilmek için yenilgi döneminin beraberinde getirdiği teorik krize bir son vermek gerek.. Şimdi sorun bu noktada düzlüğe çıkmak, teoriyi ayakları üzerine oturtmak sorunudur. O halde teorik mücadeleyi bu ana halkaya tabi kılmak ve Türkiye devriminin temel sorunlarına (devrim anlayışı, çalışma tarzı, parti anlayışı) yönelik bir tartışma sürdürmek gerekmektedir. Yani teorik bir bütüne, bir sistematiğe sahip olmak zorunludur. Proletarya partisinin inşa yolu bu şekilde bir ideolojik ve politik, örgütsel mücadele sürecinden geçecektir. Bu süreç içindeki ideolojik keşmekeşi sona erdirecek ideolojik birliği oluşturmak esas görev halkası olarak kavranmalıdır. Politik örgütsel birliğin yolu ideolojik birlikten geçer. İdeolojik birliğin yolu ise ideolojik mücadeleden…" (DG.1.Sayı) (1)

Ülkemizde geniş zamanların politik gelişme seyri içinde solda egemenliğini yıllar boyu sürdüren revizyonist-reformist görüş ve akımların oluşmalarının ve yaşamlarını sürdürmelerinin sınıfsal-tarihsel gerçeklerini, bunların emperyalizmin III. Bunalım Döneminin geri bıraktırılmış ülkelerindeki benzerlik özelliklerini incelediğimizde, bu mantıkların savaşın momentlerini bir türlü yakalayamadığını tekrar tekrar görürüz. Elbette, objektif bir incelemecinin ve materyalizmin gerçekçi yorumcularının gözü ve yöntemleri ile..

Bir kavramı kabul etmek veya reddetmek, özellikle kavram kargaşasının yoğun olduğu (sınıf dışı arayışların baş gösterdiği veya henüz Marksizmin çok yönlü kavranışının etkin bir çoğunluğa tekabül etmediği boşluk dönemlerinde veya pratikteki sonuçların doğurduğu yenilgi dönemlerinde, sınıf gerçeklerine karşı sarsılan değerlerin fazlalaştığı) süreçlerde, daha çok ona yüklenen anlamlarla varlık kazanır. Ayrıca yeri gelmişken özel olarak belirtmek gerekir ki; bir ideolojiyi mevcut bir çizgiyi savunduğunu söyleyen örgütlenme, grup ve çevrelerde, nerede ve ne zaman ideolojik mücadeleden (öne çıkarılan, mücadelenin diğer cephelerinden soyutlanan 'örgüt içi ideolojik mücadele'yi kastediyoruz) dem vuruluyorsa; kafalarda var olan ama belki henüz açıklanma veya netleştirme zemini yakalanamayan farklılaşmalar sözkonusu demektir.

O halde ciddiyetle değerlendirilmesi gereken bir durum ve sürekli önümüzde bulunduracağımız bir olgu olarak; benzer tutumlar karşısında duyarlı olmak, pratik dışı soyutlamacılıklara itibar etmemek, bunların gündemlerde ağırlık kazanmasına izin vermemek, ayrıca açılımların yapılmasında zorlayıcı olmak gerekmektedir. Aksi halde ortamın kendilerince yakaladıkları özelliklerine göre, 74 saflaşmalarında olduğu gibi, daha önce P-C'yi ciddi biçimde eleştirip teoride ondan uzaklaşan ama saflaşmada tabanın eğilimleri uyarınca tam tersi bir tutum alarak; "biz P-C'yi harfi harfine savunuyoruz" demek zorunluluğu (!) duyan DY öncüllerinin benzerleriyle sık sık karşılaşır ve onları layık oldukları yere gerekli zaman dilimi içinde oturtmakta güçlük çekeriz.

Bu durum, mücadelenin önemli zaaflara uğramasına neden olur. Hatta bu insanların konumlarına göre çizginin gerçek anlayışlarının arşivlenmesine sebep olabilir. Çağdaş ulusal ve sınıfsal savaşlarımızın spartaküsleri, nasıl ki sadece iyi bir kılıca değil, iyi bir kaleme ve dile de sahip olmak zorunda iseler, günümüzde yazılanları, söylenenleri ve pratiği yorumlayıp doğru ifade edebilmek için sadece iyi bir gözlüğe değil çok kuvvetli merceklere de sahip olmak zorundayız. Çünkü ne yazık ki ülkemizin devrim mücadelesi henüz geridir, tam olarak berraklaşmış değildir ve pratik sığlıktan dolayı henüz Halep'le arşın bir araya gelememiştir.

"Aklın temel kavramlar arasındaki bu yer altı gezintisinden kaptığı şeyler, içerisini yer yer aydınlatan ışık huzmeleri-işte teorinin getirdiği! Teori, problemleri çözmek için hazır formüller vermez; ortaya koyduğu ilkelere aklın faaliyetlerini sınırlamaz. Sadece aklın eşyaya ve ilişkilerine bir göz atmasını sağlar- Onu eylemin yüksek bölgelerinde serbest bırakır, orada kendi doğal yetenekleri ve enerjisiyle doğruyu ve haklıyı tek bir berrak fikir halinde birleştirmesini ister." (Engels)

Şimdi de Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin (ve aynı şekilde Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği'nin) devrimci sınıflar savaşını nasıl ele aldığını; stratejik ve taktik aşamalar bağlamında özlüce ifade edelim. Her şeyden önce, Demokratik Halk Devrimi'nin zorunlu bir dönem olduğu bizim gibi yeni sömürge ülkelerde halk savaşı'nın alternatifsiz bir model olduğunu saptayan THKP-C, devrim stratejisi olarak; Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisini benimsemiş, bu stratejiyi; stratejik savunma, stratejik denge, stratejik taarruz evreleriyle belirlemiştir.

Bu üç stratejik aşamayı kendi kapsamında dört taktik dönemle çözümleyen partimiz, dönemin ve ülkemizin özgün ekonomik-politik-sosyal özelliklerinden dolayı, klasik halk savaşından ayrı, kendi stratejik bünyesinin zorunlu bir uzvu olarak öncü savaşını geliştirmiştir. Halk savaşı'nın temel rotası kırlardan şehirlere yönelik olmakla birlikte savaş taktik olarak şehirlerden başlar.

Birleşik Devrimci Savaşta başlangıç şehirler, kırlar temel savaş alanlarıdır. Böylece kır-şehir bütünselliğini teorik olarak saptayan THKP-C, öncü savaşını şehirlerden başlatmış ve saptadığı anti-oligarşik, anti emperyalist hedefler doğrultusunda mücadelesini yükseltmiştir. Mücadele biçimi olarak politik mücadeleyi temel, ekonomik, demokratik, ideolojik mücadeleyi ona bağımlı ele alan partimiz, politik mücadelenin temel faktörü olarak silahlı propaganda'yı görür.

Sonuç olarak; THKP, ortaya çıkışından Kızıldere eylemine kadar olan 1.5 yıl gibi oldukça kısa bir tarihsel kesitte SP temelinde yükselttiği siyasi gerçekleri açıklama kampanyasıyla düşmanı büyük ölçüde yıpratarak onun gerçek yüzünü teşhir etme mücadelesini başarıyla götürmüştür. Suni dengeye yönelerek emperyalizme ve oligarşi'ye indirdiği psikolojik darbelerle halk kitlesini derinden sarsmıştır. THKP-C, bu süreçte politik planda 12 Mart Faşist Cuntasının erken, niteliksiz, programı muğlak ve şaşkın doğum yapmasında büyük etken olmuştur. Silahlı eylemleriyle Türkiye'de ilk defa karşı-devrim cephesine yönelik devrimci adımlarla dengeyi sarsmış, emperyalizmle yerli işbirlikçileri arasındaki ihanet ittifakını deşifre etmiş ve bu kısa sürede yürüttüğü başarılı öncü gerilla savaşıyla derin bir sempati ve prestij sağlamıştır.

Keza bu mücadele sürecinde, Türkiye soluna çöreklenmiş sağ-oportünist, revizyonist, pasifist, kuyrukçu, cuntacı, reformist, şabloncu anti M-L çizgileri, hem ideolojisi hem de pratiği ile mahkum ederek Türkiye devriminin bu anlamda ilki olmuştur. İhtilalci yolu aydınlatma ve radikal bir silahlı devrim geleneği oluşturması bakımından THKP-C süreci, aynı zamanda nesnel olarak Türkiye devriminin başlangıç sürecidir. Ve devrimin daha sonraki süreçlerine, eksiklikleriyle de olsa zengin ve köklü deneyimlerle dolu canlı bir miras devretmiştir.

C) ÖRGÜTSEL EVRİM SÜRECİ

Bütün ülkelerde devrimci hareketlerin yaşadığı evrimleşme, doğal bir kendiliğindenciliğin, amatörlüğün ve geleneksel devrimci-demokratik örgütlenme çalışmalarının süzgecinden geçerek nitelik sıçramalarını yapar.

Bu nitelikleşme sürecinde, söz konusu çalışmalar içerisinde öne çıkan, asgari Marksist formasyondan geçmiş, ülkenin sosyal, ekonomik, politik, kültürel gerçeklerinin bilincinde olan, Marksizmi-Leninizm'i bir eylem kılavuzu olarak kavramış ileri ve dinamik unsurlar ülke politikasına inisiyatif koyarlar. Öncü devrimci girişimleriyle devrim stratejisi, çalışma tarzı ve programları, örgüt anlayışı gibi devrimin temel teorik konularında ideolojik perspektiflerini saptarlar. Bunu örgütsel varlık haline dönüştürüp somutlaştırarak devrimci sınıf savaşımının ilk adımlarını atarlar.

Nitekim ülkemiz özelinde de bu süreç yaşanmış ve artık 1960'lı yılların sonuna gelindiğinde Türkiye devriminin yolunda nitelik dönüşümü sağlanarak ilk iradi adımlar objektif kılınmıştır.

Süreçte bu şekilde cisimleşen THKP-C, partileşme aşamasında FKF ve DEV-GENÇ içindeki genel devrimci-demokratik çalışmalar (ki bu çalışmalar ülkenin belli başlı siyasal gelişme olgularıyla sıkı bir ilişki kurmuştur) arasından öne fırlayan, bu çalışmalar sırasında kendini örgütçülük planında ve ideolojik-politik olarak geliştirip yetkinleştirmiş, en ileri, en aktif, en bilinçli ve inisiyatif sahibi unsurların bir araya gelmesiyle, oportünizme ve revizyonizme karşı verilen yoğun ideolojik mücadele içinde onları mahkum ederek, bağımsız Marksist-Leninist devrimci çizgi oluşturulmuştur.

Çizgi üzerinde sağlanan ideolojik-örgütsel birlik, o anın savaş ve politika taktiklerine yanıt verebilecek düzeydedir. Ayrıca ortaya çıkan yeni durumların soru ve sorunlarını karşılayabilecek dinamizm ve politik kapasiteyle, Marksist-Leninist örgüt ilkelerine sahip merkezi örgüt yapısının oluşturulması, sürecin ilk adımları tamamlanmıştır.

Partimiz THKP-C'nin kuruluşu, 1971 Şubat-Mayıs Gerilla Hareketi olarak adlandırılan bir dizi eylemle devrimci-demokrat kamuoyuna ve halk kitlelerine duyurulmuştur. Daha 69 kongresinde ilan edilen bağımsız çizgi ve hemen ardından başlatılan girişimlerden sonra örgüt olayı açıkça olmasa da yayınlarda konu edilmiş, 1970 Aralığı'nda Türkiye Halk Kurtuluş Partisi kurulmuştur. Şubat-Mayıs Gerilla Hareketi ise partinin kamuoyuna açıkça ilan edildiği eylemlerdir.

Bu durum açıklanmadan ve resmileşmeden önce de ülkenin var olan bütün çelişmelerinin bizzat içinde bulunarak, onların deneyimlerinden geçerek pratik ve ideolojik-politik önderliğiyle belirginleşmiş politbüro, fiili olarak sözkonusudur. Yine bu

arkadaşlar arasında da kendi özgün ve öne çıkan yanlarıyla (fakat politik-askeri liderliğinin birliği ilkesinin özüne dokunur bir tarzda değil,) doğal bir işbölümü vardı. Onun dışında ise görev bölümü temelinde bir hiyerarşi gerçekleştirilmişti. Politbüro'nun çevresindeki halka olarak 1970 Kasım'ından sonra belli bir bileşim, zaman zaman toplanarak örgütlenmenin üst düzey platformunu oluşturuyordu. Ayrıca çeşitli il ve bölgeler, çalışma alanları ve düzenli kurumları planında saçaklaşmış bir örgütsel tablo oluşturulmuştur.

Temel olarak; politik askeri liderliğin birliği anlayışıyla, illegal esaslar üzerinde, yukardan aşağıya şekillenen ve merkezi yanı ağır basan, demokratik merkeziyetçilik ilkesi ekseninde kurulan THKP-C, oportünist ve revizyonist örgüt anlayışlarının (aslında salt teoride ifade ettiklerinin) tersine, ilk etapta saflarında işçi sınıfından yada emekçi kökenden gelen-gelmeyen ayrımı yapmaz. Yapısını önce, esas olarak profesyonel devrimcilerden oluşturur ve kadro-kitle çalışmasına bu anlayışla yönelir.

THKP-C, ilk evrede özellikle kadro birimlerini daraltarak saptamış, eski çalışma tarzının parçalanamadığı bölgelerde bunun üzerine yeni anlayışları oturtmaya çalışmaktan kaçınarak ilk dönem için ileri unsurları buralardan çekmeyi yeğlemiştir. Partinin kuruluşundan Kızıldere eylemine kadar ki -parti için ancak bir soluk sayılabilecek- sürecinde, üstelik zorlu cunta koşullarında sürdürdüğü SP faaliyetleri ile kitlelerde yarattığı derin sempatinin sonucunda oluşan ve DEV-GENÇ döneminden devralınan geniş devrimci sempatizan potansiyel, THKP-C'nin kitle tabanını oluşturmuştur. Bu potansiyel parti saflarında örgütlü ve parti merkez disiplinine bağlı olarak mücadele içinde

sistemli programlarla ve gereken zaman dilimlerinde olgunlaştırılmadan, Kızıldere eylemini izleyen örgütsel yenilgi ortamı doğmuştur.

Her ne kadar Kızıldere eylemi kendi başına bir örgütsel yenilgi değil, partinin birinci dereceden önem taşıyan bir eyleminin aldığı askeri darbe ise de izleyen süreç, kalan kadro ve elemanların nitelikleri nedeni ile örgütsel yenilgi tablosu yaratmıştır. Bunun belirleyici yönü; parti ilkelerinin, işleyişinin, mücadele anlayışlarının yukarıdan aşağıya kurulan mekanizmanın dikey ve yatay işlevlerinin mevcut potansiyele nüfuz ettirilerek kalıcı bir oluşum haline getirilebilecek zamandan yoksun olunması, hiyerarşik mekanizmaların savaşın bizzat sunacağı politik ve askeri fonksiyonlarla nitel-nicel genişleme sürecinin yaşanmamasıdır.

Bu noktada, eğer böyle bir süreç yaşanmamış ise -ki önderler bunun bilincindedir- daraltılmış kadro birim ve çalışmalarının geri çekilmesi seçeneği öne sürülebilir ki, ülkenin siyasal eksenindeki gelişmeler karşısında olanaklara ve koşullara rağmen savaşmak, bilinçli olarak saptanan ve öne çıkarılması zorunluluğu olan tarihsel bir politik taktiktir.

Ülke kısa sürede, ivmesi çok güçlü bir alt-üst oluş içine girmiştir. Ardı ardına bir nitel sıçramalar dizgesi yaşanmaktadır. O güne kadar tanınmayan, somut olmayan, bilinmeyen bir çok tarihsel ve politik olgu birbiri peşi sıra ülke gündeminde boy göstermektedir. Revizyonist ideoloji egemenliği parçalanmış, silahlı mücadele olgu haline gelmiş, halk kentlerde ve kırda oligarşiye karşı yer yer bizzat kullandığı silahını -tez zamanda bilinç üstüne çıkardığı şiarlarla- devrimcilerin elinde yükselirken

görmüş ve ondan önce (ne de sonra günümüze kadar) göstermemiş olduğu bir sempati geliştirmiştir. Öte yandan yine ilk kez faşizm devleti 12 Eylül'de olduğu gibi baştan sona olmasa da kısmen reorganize ederek açık ve yoğun biçimiyle halkların karşısına dikilmiştir. Bu durumda politik taktik, elbette savaşmak olacaktır! Bu taktiğin doğruluğundan ötürüdür ki Kızıldere eylemi devrim sempatisinden ve taraflığından önemli bir çözülüş yaratmamış, tam aksine yıllarca sonra dahi prestijin odağında kalmaya devam etmiştir.

Parti-Cephe'nin o süreçteki etki ve prestijinin sadece emekçi kitleler üzerinde değil, halkın hemen her kesiminde var oluşu da dikkate değer bir olgudur. Gençlik içinde, ordu kesiminde, Anadolu'nun bir çok yöresindeki mahalli çalışmalarda, aydın ve sanatçı çevrelerinde, Zonguldak'ın maden işçilerinden Karadeniz ve Ege'nin küçük üreticilerine kadar birçok kesimde yaygın bir P-C sempatisi vardır. Ve bunların çoğu denetimden uzak değildi.

Fakat bilinen evrensel bir M-L gerçek vardır ki bir partinin çok yönlü ve sistemli mekanizmasının oturmuş ve kalıcı kılınabilmesi uzun vadeli ve kesintisiz bir savaşım gerektirir. Nihayet, sonucu tayin eden, bütün koşulların bileşkesi olmuştur. THKP-C'nin 12 Mart Açık Faşizmi'nin azgın baskı, işkence ve katliam koşullarında sürdürdüğü sınıf savaşımında bir çok kadrosunu esir ya da şehit vermesi, hareketin manevra yeteneğini azaltan ve mücadeleyi zorlayan etkenlerden biri olmuştur.

Öte yandan Parti-Cephe'nin örgütsel sürecinde yaşanan önemli sorunlardan biri de, Mahir'in 1971 Haziran'ında esir düşmesiyle birlikte parti içinde ortaya çıkan sağ sapmadır. Söz konusu sapmaya iki açıdan bakılmalı. Birincisi; örgütün gücünü bölmesi

ve mücadeleye sekte vurması bakımından geriletici olması, ikincisi; parti saflarının böylesi zehirli bir sapmadan arınması bakımından kısa vadede güç kaybına yol açsa da uzun vadede çizginin esenliği açısından ferahlatıcı olmasıdır. Nitekim cezaevinden firar eder etmez, Mahir, bu döneklerin derhal partinin en üst organı içinde yargılanmalarını gündeme getirmiştir. Sağ sapmanın başını çekenlerin teşhir edilmelerine ve partiden ihraçlarına karar verilmiştir.

THKP-C bu konudaki "12 Mart Sonrası Türk Solu" başlıklı yazısında genelde pasifist cepheyi nitelerken, parti içindeki ayrılığa ilişkin şunları yazmaktadır:

"…Soldaki bu oluşum partimizi de etkilemiş ve partimizin içinde ufak bir grup partimizin ideolojik, teorik ve stratejik görüşleriyle eylemlerine Narodnizmin, Anarşizmin teori ve pratiği diyerek pasifist cephenin parti içindeki uzantısı olmuşlardır.

Bu sağcı unsurlara göre;

– THKP-C'nin ideolojik-stratejik temellerini açıklayan Bir Nolu Parti ve Cephe Bildirileri ve de Kurtuluş dergisindeki "Devrimde Sınıfların Mevzilenmesi" yazıları anarşizmin, fokoculuğun ve Narodnizmin teorileridir.

– Şubat-Mayıs Gerilla Hareketleri, yani partimizi kitlelere tanıtan ilk silahlı devrimci eylemler, bu Narodnik ideolojinin pratikleridir. Temellerinde sol oportünist ideoloji yatmaktadır.

– THKP-C'nin devrimci öncü savaşı, bir avuç adamın oligarşiyle olan düellosudur.

– PAAS fokocu bir stratejidir.

– SP yanlıştır, örgütleyici değildir. Asla temel alınamaz.

– İçinde bulunduğumuz dönemde devrimci görev, merkezi yayın organı etrafında örgütlenip, işçilerin ekonomik-demokratik mücadelesini yönlendirmektir, vb…

Partideki sağ çizginin öz olarak ileri sürdüğü eleştiriler bunlardır. Bu eleştiriler Kıvılcımlı ve Şafak pasifistlerinin partimize yönelik olarak gündeme getirdikleri saldırıların tümüyle aynıdır.

Partimizin ideolojik-politik ilkelerine aykırı bir rota izleyen grupçuk, parti Genel Komite üyelerinin oy çoğunluğu ile partiden ihraç edilmiştir. İtirazları burada ayrıca eleştirmeyi gereksiz görüyoruz.

Parti Genel Komitesi'nin kararı, parti çizgisinin ML'nin dünyanın ve ülkemizin somut koşullarına uygulanmasının oluşturduğu proleter devrimci çizgidir. Ve eylemler de, bu Leninist ideolojik-politik çizginin pratiğe yansımasıdır."

Evet, P-C yazınında belirtildiği gibi, partimizin ihtilalci çizgisini revize edip sağ-oportünist bir rotaya sapanlar, Mahir ve diğer bazı kadroların esir düşmesiyle birlikte gerçek renklerini ortaya koymuşlardır. Esir düşen yoldaşların boşluğunu fırsat bilerek sağcı, pasifist anlayışlarını demagoji, spekülasyon ve devrimci ahlaka sığmayan yöntemlerle parti içinde egemen kılmaya çalışmışlardır.

Bu süreçte THKP-C, bir yandan parti içinde yaşanan ve tasfiye edilen sağ sapmanın saflardaki ideolojik etkilerini ortadan kaldırmak ve özellikle de ideolojik-politik olarak geri unsurlarda ortaya çıkabilecek kafa karışıklıklarını gidermek için iç ideolojik faaliyetleri yoğunlaştırırken diğer yandan parti çizgisinin gereği olarak devrimci savaşımı boyutlandırmaya yönelmiştir.

Tam bu aşamada silahlı devrim cephesi içindeki THKO'nun üç önderinin idamları gündeme gelmiş, bunun üzerine harekete geçen THKP-C ve THKO kadroları, Türkiye devrimci hareketi ile karşı-devrimin tarihi hesaplaşması niteliğine bürünen bu durum karşısında seyirci kalmayarak hem üç THKO önderini idamdan kurtarmak, hem de bu olay nezdinde devrimci hareketin yükselen prestijinin gölgelenmesini engellemek amacıyla, düşmanı pazarlığa zorlamayı hedefleyen üç İngiliz teknisyeni rehin alma eylemini tasarlamışlardır.

30 Mart arifesinde anti-emperyalist, anti-oligarşik nitelikteki bu eylem gerçekleştirilmiş ve eylem üssü olarak Kızıldere saptanmıştır. Ancak eylemin programlandığı şekilde yürümemesi üzerine THKP-C ve THKO'nun en ileri kadrolarından oluşan eylem güçleri, düşmanın üstün askeri kuvvetleri tarafından kuşatılmış ve teslim olmayı değil savaşarak ölmeyi seçen yoldaşlarımız uzun bir çatışmadan sonra topluca katledilmişlerdir.

Partimiz THKP-C'nin Kızıldere'de yediği bu büyük darbenin, onun siyasal devamı olan hareketimiz için anlamını özet olarak maddelemek gerekirse;

– Önce, partimizin Kızıldere'de aldığı darbe, büyük çapta örgütsel boyutları olan taktik plandaki bir askeri darbedir.

– THKP-C, savunduğu devrimci eylem çizgisinin bir devamı olarak Kızıldere eylemini gerçekleştirmiştir.

– Kızıldere, o günün koşullarına THKP-C'nin örgütsel yapısının sürekliliğinin hemen gerçekleştirilemeyeceği ölçüde büyük bir imha hareketi olduğu için, savaşın geçici olarak kesintiye uğraması bakımından stratejik öneme sahiptir. Stratejik yenilgi değildir, stratejinin yenilgisi değildir.

– Dolayısıyla Kızıldere'den sonra temel görev, yeni bir strateji ya da ideolojik-politik çizgi arayışı değil, THKP-C'nin dağılan örgütsel yapısının reorganizasyonu görevidir.

– Kızıldere bir intihar eylemi yahut bir çıkmazın zorunlu sonucu değil, devrimci direniş manifestosunun yazıldığı bir anıt, bilinçli bir devrimci seçenektir.

Bu anlamıyla Kızıldere, örgütsel ve askeri sonuçlarıyla bir yenilgi olmakla birlikte siyasal sonucu itibariyle, kitlelere somut mesajlar vermesi ve geride derin bir sempati ve büyük bir prestij bırakması, silahlı mücadele olgusunun etkilerinin zaafa uğratılmaması bakımından son tahlilde politik bir adımdır.

Büyük gerilla, savaş teorisyeni Ernesto Che Guevara'nın dediği gibi, "Dünya devrimler tarihinde öyle yenilgiler vardır ki, kolay kazanılmış zaferlerden daha üstündür."

D) KIZILDERE SONRASI DURUM VE GÖREVLER

Ülkemizde 1900'lerin ilk çeyreğinde görülmeye başlanan sol filizlenme, çevreleşme ve hareketliliklerin evrimi 60'lı yılların sonlarına kadar incelendiğinde görünen şudur ki: Sağ pasifist çizgilerin karekteristik bir egemenliği vardır. Aydın hareketi olma özelliğini aşamamış, kendi tarihselliği içindeki nitel-nicel dönemeçleri henüz ciddi anlamda yaşamamışlardır. Spontane yanı önde olan sınıfın ve kısmen topraksız -az topraklı köylülüğün hareketlilikleri karşısında da onunla buluşamamış, buluşmanın politik ve örgütsel perspektifini açamamışlardır. Dolayısıyla girişimleri soyut kalan, kitlelerle ciddi bağlar kuramayan legal-illegal örgütler; devrimci çalışma tarzı yerine, kendi sağlarındaki güçlere bel bağlama geleneği oluşturmuşlardır. 'Kemalizm'e yaslanmaktan cuntacılığa kadar uzayan bu çizginin öne çıkan olguları parlamenterizm, işçi kuyrukçuluğu, evrimcilik olmuştur.

1926 yılında III. Enternasyonal çalışmaları sırasında 'Partilerin durumu üzerine EKK'nin Örgütlenme Raporu'nda, "Doğu Ülkeleri" başlığı altında, içinde ülkemizin de bulunduğu örgütlenme çalışmaları şöyle anlatılıyordu:

"Devrimci hareket Doğu'da geçtiğimiz yıl büyük ilerlemeler kaydetti. Devrimci hareketin büyümesiyle birlikte ve buna dayanarak, Doğu ülkelerinde devrimci ve komünist partilerin ve örgütlerin bulunduğu ülkeler şunlardır: Çin, Japonya, Kore, Endonezya, Türkiye, Suriye, Filistin, İran, Cezayir, Tunus, Mısır, Hindistan, Güney Afrika ve başkaları. Bundan başka Bağımsız Moğolistan Cumhuriyeti, İç Moğolistan (Çin) ve Tannu-Tuwo (daha önce Urian-Hai bölgesi) devrimci halk partileri de Komintern ile yakından ilişki içindeler."

Mustafa Kemal'in, 14 arkadaşı ile birlikte katlettirdiği, III.Enternasyonal'in kuruluş kongresine katılan 51 kişiden biri olan Mustafa Suphi ise bu kongrede daha 1919 yılında şu şekilde konuşuyordu:

"Moskova'da dünyanın geleceğini değiştirecek olan bu görkemli III. Enternasyonal'de proletaryanın, ezilen Türk köylülüğünün ve işçi sınıfının adına, özgürlüğün, eşitliğin, kardeşliğin adına, zalim ve yırtıcı emperyalizmden çok çekmiş, kapitalizmin pençesi ve batı uygarlığının şiddeti altında mahvolan silahlı bir halkın adına konuşmak büyük bir mutluluk. Gerçek şu ki, Türkiye'de diğer devletlerde olduğu gibi, halkın canına kastedip kanını emen birçok barbar ve alçaktan başka bir de sadece Ermenilerin değil, fakir işçi ve köylü kitlesinin de kanını akıtan Osmanlı Padişahları vardır. Barbarlığı temsil edenler halk kitleleri değil Osmanlı padişahları'dır.

…..1908'den itibaren Türk gençliğinin bir kısmı halkın esenliğini sosyal bir devrimden başka bir şeyde bulamayacağını anlamıştı. Ama o sıralar sosyalist çalışma kısıtlanmıştı. Ezilen halkın korunması için yükselen elem içindeki insanların güçlü sesi boşuna nefes tüketiyordu. Arkadaşlarımdan sadece bir kaçı giriştikleri işe sırt çevirmediler ve burada, Rusya'da devrimci Türk ocağını örgütlediler. Doğu'daki gerekli ekonomik ve sosyal değişimin sosyal devrimle gerçekleşebileceği yolundaki inançları Ekim olaylarından sonra iyice pekişti.

Sizlere bu inancın halen Türk proletarya ve aydınları arasında varolduğunu ispatlayan bir örnek vereceğim. Devrim ertesinde, İstanbul Üniversitesi, Nobel Ödülü'nün kime verileceği sorusunu sorduğu zaman Türk gençliği, Profesörlerin yaptığı baskıya karşın yoldaş Lenin'i seçti; ve bu, sosyal devrim fikirlerinin Doğu'da ne kadar etkili olduğunu bir kez daha kanıtlıyordu. Büyük saygın usta ve onun eylemleri, tüm devrimci dünyayı temsil etmektedir ve Türk gençliği de yaptıkları seçimle devrimci dünyaya bağlı olduklarını göstermişlerdir.

Yoldaşlar, çok açıktır ki Fransız-İngiliz kapitalizminin başı Avrupa'da olsa da, gövdesi Asya'nın verimli topraklarındadır. Biz Türk sosyalistleri için önemli ve birinci görev Doğudaki kapitalizmin kökünü kazımaktır. Ancak bu yolla Fransız-İngiliz üretimini hammaddeden yoksun bırakabiliriz. Türkiye, İran, Hindistan ve Çin, Fransız-İngiliz endüstrilerine kapılarını kapayarak, onu Avrupa borsalarına akma olanağından yoksun bırakacak, bu durum iktidarın proletaryanın eline geçmesi ve

sosyalist düzenin yerleşmesiyle sonuçlanacak, eli kulağında bir bunalıma yol açacaklardır. Buna ulaşmak için bölgesel devrimci hareketin ajitasyon yürütmesi ve Doğu halklarının Fransız-İngiliz emperyalizmine karşı ayaklanmaları lazımdır."

Ne var ki gerek o yıllarda gerekse de daha sonraki süreçlerdeki Türk Solu hiçbir zaman devrimci bir atılımı nesnelleştiremedi. Revizyonizmin görüş ve tavırları içinde bocalamaktan kurtulamadı. Ta ki, 60 sonrası döneme kadar.60'lı yılların sonlarında, yaşanmakta olan döneme ait özgün şartların yanı sıra toplumsal-siyasal uyanışa da koşut olarak devrimci hareket, on yılları bağrında taşıyan dev adımlar atmıştır, birikimlerini sıçratma evresi yaşamıştır. Türkiye topraklarında ilk kez devrimci savaş ve strateji sorunları, devrimin somut olguları haline gelmiştir.

Bilindiği gibi mücadeleler, ister devrimci çizgide, ister revizyonist-oportünist çizgiler üzerinde olsun; kendi süreci içinde de, izleyen süreçlerde de olası sonuçları açısından incelendiği gibi, ortaya koyduğu maddi ve manevi güçleri açısından da incelenir. Yapısallaştırdığı, gündeme soktuğu, var olan programları etkilediği-belirlediği, sürecini dolduran norm ve taktiklerin yerine alternatifler sunduğu ve bunları gerçekleştirdiği çerçeveler içinde değerlendirilir.

Bu bağlamda Parti-Cephe, bir çok revizyonist devrim anlayışı, çalışma tarzı yol ve yöntemlerinin üzerini varlığıyla-mücadelesiyle ve hatta yenilgi biçimiyle çizmiştir. Söz konusu önemli dönemde bu ülkede ilk kez politikleşmiş bir askeri savaş uygulanmış, siyasi gerçekler ve devrimci alternatifler silahlı propaganda içeriğinde sentezlenerek, kitlelere hem maddi

biçimleriyle hem de moral unsurlarıyla kanıtlanmıştır.Bu gerçekler kitleleri derinden sarsmış, devrim programlarının nasıl sunulacağı ve nesnelleşeceği evrensel bir çap içinde dosta da düşmana da gösterilmiştir. Aynı şekilde ideolojinin, Marksizmin literatüründen derlenmiş sözcükler, saptamalar, soyut ve kalabalık bilgelik modeli ya da ajitasyon materyali, tartışma aracı değil; politik bir hesaplaşma sistematiği olduğu, Türkiye devriminin gündemine işlenmiştir.

Mücadele ve örgüt biçimleri arasında diyalektik bütünlük kurularak silahlı mücadeleden silahsız ajitasyon ve propagandaya, ideolojik mücadeleden kitlelerin günlük mücadelesine kadar her alanda devrim hareketiyle kitle hareketlerinin çakışma, özdeşleşme koşul ve momentleri gösterilmiştir.

Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, yaşanan sürecin bir parti gereksinmelerine, evrimleşmesine olanak tanımaması ve çeşitli iç çözümlemelerini gerçekleştirmesi açısından soluklanamaması nedeni ile, bir yandan mücadele bütün hızıyla düşmana karşı sürdürülmekteyken öte yandan kendi bağrındaki sağ sapma oligarşiye yedeklenmiştir. Parti bu ağırlıkları bütün ciddi boyutlarıyla omuzlarına yükleyerek- yürümeye değil- koşusunu sürdürmeye çalışmıştır. Bir örgütün (partinin) ideolojik ve politik planda da, örgütsel planda da nesnel kriterlerle hayat geçirdiği her hesaplaşma, onun ileriye atılmış önemli adımlarıdır.

Bu bağlamda, sözgelimi ideolojik platformda 'barışçıl geçiş' revizyonist tezi, P-C'nin en geniş potansiyeli-tabanınca tartışılmış, red ve mahkum edilmiş olduğu için bu doğrultuda yaşanmış saflaşmanın radikalliği; benzer yaklaşımların potansiyelde bir

daha kendisine yol açamamasını getirmiştir. Bu verdiğimiz örnek uç bir örnek olduğu için, bir örgüt tabanının bizzat yaşadığı ve üzerinde saflaşmış olduğu tezlerin o taban için ne ifade ettiğinin öneminin vurgulanması amacıyla kullanılmaktadır.

İşte, partide ortaya çıkan sağ-sapma da bu yanıyla ilgi,yankı bulmamış, örgütün en üst kademesinde (politbüroda) görev yapmakta olsalar da iki ihanetçinin geriye dönüşü olarak nitelenip kısa zamanda mahkum edilmiştir. Bu durum nezdinde Mahir Çayan'ın politik duyarlılığının ve kişisel inisiyatif rolünü de görmek gerekir.

Fakat ne yazık ki, stratejik-örgütsel olgunlaşmanın partinin bütün kadro ve kadro adaylarına nüfuz ettirilmesi için gerekli mücadele süreçleri yaşanamamış olduğu için Kızıldere eyleminden sonra geride kalan unsurlar edilgenlik, bekleme ve şaşkınlık içine girmişlerdir.

Bu koşullarda sağcılık önce bir iç statiklik olgusu halinde belirdi. O statik dönemdeki öznelleşmeler sonucunda birçok kişi ve kesimin her birinin, kendisine kendi kavlince yollar arayıp bulmasıyla da, yenilgi sonralarının klasik görünümleri, esas olarak geçmişten kalan devrimcilerde ortaya çıktı. Üstelik, sempatizanlardaki savaşma potansiyeline, yönelimine, arzusuna ve kitlelerdeki 71 mücadelesinin yaşayan prestijinin sunduğu devrimden yana olgulara rağmen…

Oysa Marksist-Leninist ideolojiyi kavrayanlar açısından sorun çok açık ve net olmalıydı. Parti-Cephe 70 Aralığı'nda bir dizi eylemle kuruluşunu açıklamıştı. Bu şekilde devrim stratejisinin somutlaştırılmasıyla birlikte "partileşme

süreci" esas olarak o stratejiyle çarpışacaklar için, ülkemizde tamamlanmış bulunmaktaydı. Ancak partinin yaşamış olduğu gelişmeler nedeniyle, önüne koyduğu hedeflerin, programların gerçekleşme koşulları ortadan kalkmış, mücadele kesintiye uğramış ve devrimcilerin önündeki stratejik taktikler değil ama politik taktiklere ve örgütsel plandaki taktiklere ilişkin görevler değişmişti. Dolayısıyla somut koşullar örgütün yeniden yapılanmasını öne çıkarmıştı.

Parti-Cephe'nin yapısının reorganizasyonu, ideolojik-politik-stratejik ilkelerinin yaşama geçirilmesinin bir parçasıydı ve kesinlikle ondan bağımsız düşünülemezdi. Çünkü bir partinin öncelikli faktörleri onun ideolojik-politik çizgisi ve ilkeleridir. Maddi güçlerin dağınıklığının giderilmesi, fonksiyonerleşmesi ise, yine bu ilkeler çevresinde yürütülecek mücadeleye bağlıdır.

Mücadelenin yükseltilen her evresi onun platformunda genişleyen bir halka demektir. Ve bu durum yukarıdan aşağıya geliştirilecek görev ve işlevleri kapsar. O anlamda, P-C'nin ideolojik-politik-örgütsel ilkeleri üzerinde gerçekleştirilmesi gereken görev; bu anlayışları savunan devrimcilerin asgari örgütlülüğü yeniden sağlayarak, stratejiyi gücü oranında hayata geçirmek, bağlantılı olarak da öncelikle dağınık Parti-Cephe sempatizan kitlesini, potansiyelini örgütleyerek partinin yapısını reorganize etmekti.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan halklarının kurtuluş mücadelesi içinde çelikleşmiş, kararlı ve bilinçli öncülerin, aynı zamanda THKP-C'nin politik askeri kadroların oligarşi tarafından

katledildiği darbe, kuşkusuz sıradan bir örgütsel darbe değildi. Yalnızca ağır kayıplar verilen örgütsel bir sınırlılık taşımaması nedeniyle aynı zamanda parti örgütünün hiyerarşik yapısının ve ilişkilerinin dağılmasını doğurdu.

Toparlanma ve mücadeleyi yeniden başlatma yönelimiyle yola çıkan bazı girişimler ise; belirleyici unsurların o nitelikte görevlerle çakışan, o girişimleri P-C ekseni haline getirebilecek dinamizmi ve politik seviyeyi taşımamaları, süreç içinde de o momenti yakalayabilecek iç devingenliğe sahip olmamaları nedeniyle başarıya kavuşamamıştır. Buradan çıkan en önemli sonuç; Kızıldere sonrasında hızlı bir toparlanmanın gerçekleşmemesi ve Kızıldere'nin, 1975 yılına kadar- oldukça uzun bir dönem- silahlı devrim cephesinin suskunluğa boğulacağı tarihsel bir kesitin başlangıcı olması idi. Devrimci potansiyelde bu yılların egemen olguları; şaşkınlık, yılgınlık, belirsizlik, bekleyiş ve ikincil olarak da arayış idi..

Kızıldere'de parti önderliğinin katledilmesi ile parti hiyerarşisinin dağılmasının ardından, geçmişte partimiz saflarında yer almış unsurlara; örgütsel gelişimin ve devrimci geleneklerin, Bolşevik prensiplerin zorunlu kıldığı önderliği omuzlama ve bunun gerektirdiği örgütsel, siyasal ve tarihsel sorumlulukları yerine getirme görevi düşüyordu. Ya da Kızıldere sonrası, bu ideolojik-politik-stratejik ilkelerin bilincine varanlar açısından, -geçmişte parti yapılanması içinde bizzat yer alsın, almasınlar- halkın kurtuluş ve sosyalizm mücadelesine sahip çıkarak, partinin dağılan yapısını yeniden inşa görevini omuzlamak sorumluluğu düşüyordu. Bu sorumluluğun somut anlamı; çizgi paralelinde mücadele idi.

Tarihte birçok devrimci hareketin saflarında, yenilen darbelerin ardından gün ışığına çıkan ortam özellikleri, 1972 Türkiye'sinde, bu kez kendi özgün yanlarını taşıyarak THKP-C saflarında görüldü. Gene tarihte birçok önderliğin başına gelenler, bu süreçte, bir dönem omuz omuza yürüyenlerin çeşitli biçimlerde geriye dönüşleriyle partimizde yaşanacaktı.

Kızıldere'den sonra, başta -konumlarından dolayı- tutsak devrimciler olmak üzere içerdeki ve dışarıdaki unsurların örgütsel-siyasal görev ve sorumlulukları tartışılmaz çizgiler taşıdığı halde, onların bu çizgilerin dışına düşmeleri söz konusudur. Sorunun bir diğer yanı da burada. Onlar, yaşanılan sürecin, Marksist-Leninist perspektiflerle ortaya konacak değerlendirme ve dersleri ışığında mücadelenin kaldığı yerden devam ettirilmesi bilinç, inisiyatif ve kararlığıyla hareket etmek yerine, yenilgi döneminin şoku ve ağırlığı altında ezildiler.

Ya yılgınlığa düştüler ya da genel açısından aykırı arayışlara yöneldiler. THKP-C'nin geride kalan güçlerinin, 1975'li yıllara kadarki evrimlerini karakterize eden ögeler bunlar olacaktı.

Bu arada önemli bir konunun vurgulanması gerekiyor: Yenilgi dönemleri idealizmin-yılgınlığın-sağcılığın verimli toprağıdır. Ki bu durum ne yazık ki politik bir saptama olacak kadar devrimler tarihinde genelleşmiştir. Bir çok devrimci mücadele tarihi incelendiğinde, ağır darbeler ve yenilgi koşullarında; yılgınlık, inkar, pasifizm, umutsuzluk, şaşkınlık, felsefi idealizm, ahlaki çöküntü, derin bir bireycileşme, kaçış, çürüme, çizgiye ve devrime inançsızlık, özgücüne güvenmeme, arayış, tasfiyecilik vb. değişik durumların aynı özde boy attığını görürüz. Hatta dönem dönem egemen olgular haline geldikleri

de olur.Fakat sonucu daima, yenilgilerden ileriye dönük dersler çıkaranlar, onunla çelikleşenler ve yenilgileri zafere giden yolda yoğun deneyimler durağı olarak ele alanlar belirler. Bu, tablonun ana rengidir. Her ne kadar, genç devrimci süreçlerde biraz güç belirginleşse de…

Söz konusu yenilgizedeler, bir yandan iç hesaplaşmalarında boğularak tercihlerini, çizgiyi objektif ve subjektif tasfiyeye yönelen bir oportünizmden, ihanetten yana koydular. Elli yıllık revizyonist tezleri yeniden piyasaya sürmenin hazırlığı içinde debelenip duran bu "kalıntılar", tarihsel sorumluluklarını; kendilerine umut bağlayan THKP-C sempatizanlarına "çocukluk yapmamaları, uslu durmaları" yönündeki öğütlerle, direktifler ya da sürece seyirci kalarak yerine getirdiler.

THKP-C'nin ideolojik-politik-örgütsel ilkelerini savunma ve hayata geçirme üzerinde samimi bir sorunları kalmamıştı. Bir kısmı bunu süreç içinde açıkça ortaya koyarak gerçek yerlerinde konumlanırken, bir kısmı da THKP-C'yi savunur görünmeyi oportünist bir taktik olarak gündemlerinin odağına oturttular ve bu tehlikeli tasfiyeci çizgi ile geniş bir sempatizan potansiyeli peşlerinden sürüklemeyi başardılar.

Hapishanelerdeki ve yurt dışındaki kalıntıların, ülkenin verili koşullarını çözümleyebilme yeteneksizliklerinin yanı sıra, herhangi bir ilerletici öngörüye sahip olmadıkları da açıktı. THKP-C'nin geriye bıraktığı sempatizan potansiyelin (ki bu potansiyel maddi bir örgüt gücü olmamasına karşın Kızıldere'den sonra sürekli yeni sempatizanlarla beslenmiştir) dinamiklerini değerlendiremediler.Yine bu potansiyelin o kapasite ve güç sınırlılığı içinde ilişki ve çalışmalarda

gösterdikleri kararlılığın, isteğin ve dinamizmin temelindeki siyasal gerçekleri göremediler. Görenler için ise; bütün bunların kendi amaç ve niyetleriyle örtüşmemesi durumu vardı.

Her şeye yenilgi psikozu ile, "her şey bitti" cehaletiyle veya "yeni son"lara yol açmama endişe ve korkusu ile yaklaşıyorlardı. Bu durum elbette 'yeni başlangıçlar' yaratma konusunda tüm basiretleri bağlıyordu. Bu vektörlerin yaratacağı bileşke; son tahlilde 'eski'den hayli uzak olmak zorundaydı. Ve 'eski'nin hatalarından uzaklaşmak yönelimi, eskiyle hesaplaşmak, eskiyi yargılamak ve 'değerlendirmek' tez ve kargaşaları; eskiye sırt çevirmek noktasında sağ bir kimlik kazandı.

Yeni sempatizanlar ise, gerekli bilinç, yetenek, tecrübe ve insiyatiften henüz yoksun olduklarından, yukarda tanımladığımız görevi omuzlayabilecek durumda değillerdir. Nitekim yıllarca, cezaevlerinin komutları ve soyut bir yurtdışı ütopyası peşinde beklentilerini sürdürdüler.

Geçmişte partimizle ilişki içinde olan ve Kızıldere sonrası döneminin koşulları içinde birinci dereceden sorumluluklar üstlenmesi gereken bazı elemanlar, görevlerinin gerektirdiği bilinç ve inisiyatiften uzak bir şekilde, yurtdışında küçük bir sempatizan çevreyle birlikte, teoride partinin ideolojisine sıkı sıkıya bağlı kalma savunusu içinde, fakat pratikte dar bir grup eğitimi dışında herhangi bir aktivasyon göstermeyerek oyalanıp durdular. Savaşın zemininden ve koşullarından uzak böylesi bir "eğitim" sürecinin havanda su dövmek olduğunu zaman bütün çıplaklığıyla kanıtladı. Bir kez daha bağırdı ki;

sınıf mücadelesinin her türlü eğitimi, sınıf mücadelesinin koşulları içinde olasıdır. Eğitim, mücadelenin kendisidir. Mücadele içinde eğitilir, eğitildiğimiz için mücadele ederiz.

Bu arada, o dönem kafaları fazlaca bulandıran, 'yenilginin nedenlerini ararken' bazı iyi niyetli insanların dahi açmazlarından biri haline gelen, gündem maddelerinin belli başlılarından birine "Parti-Cephe geri çekilmeli miydi" sorununa değinmeden geçmeyelim. Bu soru, günümüzde de varlığını korumaktadır.

Bütün tanım ve kavramlarda olduğu gibi, geri çekilme (ricat) konusunda da Marksizmin, bütün zaman ve mekan olgularını kapsayan genel doğruları ile bunlar üzerinde yükselen, bu temelde gelişen fakat zaman ve mekan özgünlükleriyle değişen konularını karıştırmamak gerekir. Aksi halde yapılan, Marksizmin-Leninizm'in temel felsefesinden bir şey anlamamak demektir. Üstelik bu, sadece kavramamak veya karıştırmaktan öte anlamlarla yüklüdür.

Leninizm geri çekilmeyi, savaşan devrimci güçlerin, bir süre için kendini temel varlık koşulları ile birlikte korumak için saldırıdan vazgeçmesi, değişik bir taktik uğruna saldırıyı ertelemesi olarak anlar. Geri çekilmenin tasfiyeden kesin ve net çizgileriyle ayrılabilmesinin, ayrılma zorunluluğunun anlamı budur; maddi ve manevi varlık koşullarının korunma şartı…

Geri çekilme kararının, Marksizmin savaş normlarına tekabül edebilmesinin, onun gereklerini kucaklayabilmesinin özü; zorunluluktan kaynaklansa dahi iradi bir durum olmasıdır. Seçenekler üzerinde belirlenmesidir. Saldırıyı, savaşı kazanmanın politik ve askeri ön koşulu olarak belirleyen sınıf

savaşımında, bu genelleme içerisinde bazı özel dönemlerde, mücadelenin kritik aşamalarda, ve mutlaka belli bir zamanlama içinde geri çekilme olasıdır. Parti, düşman saldırısının onun zorlanmamasına, güçler dengesinde aleyhine bir gelişme olmamasına karşın çeşitli nedenlerle geri çekilmeyi veya taktik saldırıyı ertelemeyi de öngörebilir.

Burada geri çekilme ve saldırıyı erteleme kavramlarının da birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini, bunların farklı objektif görünüm ve sonuçlarından dolayı değişik pratik ifadeler kazandığını da vurgulamak gerekir. Saldırıyı erteleme, esas olarak bir zamanlama ve o an içinde mümkün olabilecek bir politik askeri girişimin daha çaplı, verimli ve kalıcı sonuçlar adına (belki de düşmanın daha zayıf veya o anda saptanabilen, görülebilen somut bir açmazını, geldiğini kollama adına) ileriki tarihlere bırakılmasıdır.

Geri çekilme kararı, var olan temel kazanım, değer ve mevzilerin terk edilmemesi, gerilememesi kaydıyla mümkün olabilir. Devrimci mücadele ciddi kazanımlara ve dönemin gelip geçici akıntılarına kapılmadan, savaşın çok yönlü-uzun vadeli perspektiflerine oturabilen, sağlam siyasal mantıklara tekabül eden geri çekilmeler ile başlangıçtaki amaç ve niyet ne olursa olsun son tahlilde objektif bir tasfiyeye varan veya ona yol açan 'geri çekilmelerin ayırtına varılamaması, bu önemli durumun en ciddi alt başlığıdır.

Geri çekilme kararı alan bir hareket (bir örgüt bir parti) geri çekilme sürecinde ve bu sürecin sonunda, kararı aldığı anda elinde bulunan örgüt ve etkinlik verilerini, sürecin sonunda geri çekilmenin ona sağladığı avantajlarla yeniden savaşa sürebilme

koşullarına sahip bulunmalıdır. Yoksa, sürecin o an elde bulunanları aşındırdığı, veya kazanılmış mevzilerin statik zaman koşullarında gerilediği, yitirildiği geri çekilme, bir savaş taktiği olmaktan çıkıp, mücadele yolunda objektif olarak geriye yürüme anlamına gelir.

Devrim güçlerinin bu şekilde savaştan uzak süreçler yaşamaları, Leninist sınıf mücadelesinin temel çelişkilerine aykırıdır. O süreçler, hem geri çekilen güçlerin, eski değerlerin uzağına düşmelerine hem de o güçlerin yöneldikleri hedeflerde yaratmış oldukları etkilerin çözülmesine yol açar. Kitleler için de, düşman için de aynı şeyleri söylemek olasıdır.

Çünkü savaş, onu çevreleyen bütün koşullarla bağlantılarına, atılamaz diyalektik köprülerine karşın başlangıçtan itibaren kendi karakterini, kendi özel dinamiğini, yaşam bağımsızlığını çizen canlı bir organizmadır. O organizmayı besleyemediğimiz her gün, her saat son tahlilde gerileme sürecine tekabül eder. Ne yaşamın ve ne de savaşın dingin bir anı yoktur.

O nedenle siyasal geri çekilme bir mevzi geri çekilme değildir. Salt askeri planda kalan geri çekilmelerdeki askeri, taktik, pratik sonuçlarla siyasal geri çekilmenin sonuçları ve koşulları birbirine benzemez.

O halde siyasal geri çekilme yadsınmalı mıdır?

Hayır, siyasal ve örgütsel geri çekilme de olasıdır. Ve siyasal bir taktik olarak, stratejinin gerekleri içinde öngörülen geri çekilme dönemleri olur. Fakat bu saptama, seçeneksizliğin belirlediği bir saptama olarak ortaya çıktığı (ve çoğu kez zorunluluklarla gerçekleşmiş bir olumsuz sonucun sonradan konulmuş adı da olabildiği) hallerde geri çekilme şiddetle yadsınmalıdır.

Çünkü teorik olarak ahlaki gerçekler açısından bunun tanımı geri çekilme değil, bir siyasal bozgun, bir örgütsel yenilgi veya bir taktik dönem yenilgisidir. Yenilginin her zaman topyekün bir imha olmadığı, bulunulan mevziler, kazanılmış olgular üzerinde düşmanın saldırısı veya iç zaaflar dolayısıyla tutunamayıp geriye düşmeyi de içerdiği, bu gerilemenin hızla aşılamaması halinde yaşanılan sürecin geri çekilme değil, yenilgi süreci olduğu unutulmamalıdır.

Siyasal geri çekilme ve taktik geri çekilme kavramlarının pratik anlamını, geri çekilmenin ancak devrim cephesinin kazanımlarının ağırlıklı olarak elde tutulabilmesi koşullarında doğru ve savunulabilir olduğunu somutlayabilmek açısından, ülkemiz ve aynı zamanda yeni sömürgelerdeki anti-emperyalist, anti-oligarşik iktidar mücadelelerinin verileri üzerinde düşünelim.

Çoğu kez yapıldığı gibi, Marksizm-Leninizm'in ricat taktiğinin zaman mekan sistematiğinde değerlendirilmeden genelleştirilen ve tepkilere neden olan mantığını somuta indirgeyerek kendi koşullarındaki yanıtını arayalım.

Baştan itibaren mevcut ve ilan edilmiş bir sınıfsal karşıtlık, objektif savaş cepheleri ve emperyalist işgalin varlığından dolayı sınıfsal, bir avuç işbirlikçi dışında ulusun genelinin kurtuluş ve çıkarlarını temsil etmesinden dolayı ulusal olan, ulusal-sınıfsal bir objektif savaş zemini vardır, savaş koşulları vardır. O savaş, halkların statik evrelerinde, emperyalizmin ve oligarşinin silahlarının maddi ve manevi bir otorite gücü olarak kullanıldığı, esas olarak silahsız nüfuz etmeyi içeren, sürekli saldırının var olduğu özellikle gösterir. Halkların sözkonusu dönemlerdeki statik durumu, özünde bir ulusal-sınıfsal potansiyel taşımakla birlikte sözcüğün tam anlamıyla sadece potansiyel bir karakter taşır.

O dönemde düşmanın silahsız temelde gelişen ama silahı her an halka çevrili-fakat ateşlenmemiş bir tehdit unsuru olarak tutmasını içeren- tavrı, onun kendi yaşamını, çağın tehditlerinden uzak sürdürmesine hizmet eden korunma savaşıdır. Öz olarak, devletin silahlarının gölgesinde, ama henüz o silahların tam olarak ateşlenmediği bir silahlı savaş,düşman tarafından sınıf çıkarlarının karşıtlığı temelinde ilan edilmiş ve uygulanmakta olan bir savaş vardır. Sözkonusu dönemlerde, henüz karşı cephe anlamında savaşın aktif bir tarafı yoktur. Fakat halkların varlığının, çıkarlarının taşıdığı anlamda görünen dinamikler vardır. Artı, dünya çapında somutluk kazanmış, mazlum halkların başkaldırı ve sınıfsal mücadelesi, üretici güçlerin ilerleme yasaları vardır.

Ve o yasalar, sadece emekçi kitleler nezdinde değil, egemenlik güçleri nezdinde de, gelişimin önüne geçilemez bir işlerliğe sahip olduğunu kanıtlamıştır. Halklar, salt varlığıyla dahi, emperyalizmle birlikte iflas etmiş burjuva demokrasilerinde, yeni sömürgelerin faşist oligarşilerinde devletlerin gerçeğinin tehdididir. Bütün bu devletler, kendi egemenlik sınırları içinde, o süreçteki sınıf mücadelesinin çapı ne olursa olsun, durmaksızın işleyen çağdaş proleter devrimlerinin kurallarından ötürü, 1917'den bu yana her geçen günün aleyhlerine işlediğinin bilincinde ve paniğindedirler.

Bu ilan edilmiş savaş, halkın mücadelesinin, onun en ileri unsurlarınca açılan karşı cephe tarafından yükseltilmeye başlandığı süreçlerden itibaren objektif bir hal alır. Halk ve onun devrimci öncü güçleri açısından durum, mevcut bir

saldırıya karşı savunma savaşıdır. O anlamda, güçlerin dengelenme dönemine kadar, halkın düşmanın saldırısına bizzat yanıt verebileceği, taktik saldırılarını nicel ve nitel olarak sürdürebilecek duruma geleceği süreçlere kadar, devrimci bir tırmanma sözkonusudur.

İşte o tırmanmanın, güçlerin bir denge haline erişeceği döneme kadarki politik fiziğinden söz ederken geri çekilmeyi öngörebilmek zordur. Çünkü bu dönemdeki bütün saldırılar, devrimci hareketin her ileriye atılışı, her adımı, yukarıya tırmanılmakta olunan bir duvarın üzerindeki hareketine benzer. Bir an ellerinin çözülmesi, biraz daha aşağıdan tutunulabilmesinin veya o noktada durabilmesinin şartlarını çoğu kez sunmaz. Tırmanışın yeniden aşağıdan ve baştan başlamasının zorunluluğunu doğurur.

Geri çekilmenin bir anlamda doğal ve politik bir ateşkes olarak kavranmasına ilişkin tezlerin bu dönem için öne sürülmesi, özellikle bu anlamından dolayı olanaksızdır. Devrimci gücün o zamana kadar yarattığı siyasal birikimlerini ve kendi fiziğini koruyarak geri çekilebilmesi ancak stratejik dengeye ulaşıldıktan sonra gündeme gelebilme şansına sahiptir.

Aksi halde adı ve amacı ne olursa olsun savaştan uzaklaşan devrimci gücün tavrının anlamı son tahlilde bozgundur, yenilgidir. Bu yenilgilerin fiziksel veya siyasal, 'ideolojik-politik' olup olmadığı ve o bağlamdaki açılımları aykırıdır. Onun bıraktığı ve henüz güçsüz, nicel ve nitel olarak cılız olan mevziler düşman lehine dönüştürülecektir.O halde stratejik savunma aşamasındaki (tırmanma dönemi) bütün

duraksamalar (geri çekilme…), doğrudan doğruya oligarşiye, stratejik denge aşamasında, koşulları kim daha iyi değerlendirir ve kullanırsa ona, stratejik taarruz aşamasında ise devrimci güçlere (nihai saldırı ve sonuç için rahatlıkla kullanacağı koşullar, amaçlarına yönelen objektif veriler nedeniyle) hizmet eder.

III. Bunalım Dönemi'nin devrimci mücadelelerinde geri çekilme, bu genel ve özel anlamları içinde değerlendirilmelidir. Siyasal savaşın bir örgütün dar varlığıyla somutlaştırdığı durumlarda, o örgütün savaş arenasından geri çekilmesi, siyasal savaş henüz kendi varlığıyla sınırlı olduğu için, öncü savaşı güçlerinin ricadı, objektif olarak mücadelenin ricadı olarak yorumlanmamıştır.

Bunların dışında, savaşın esas güçlerine, temel cephesine denk düşmeyen, taktik, özel, lokal geri çekilmeler de gündeme gelebilir. Sözgelimi, sürmekte olan bir savaşın genel seyrinin çıkarları açısından belli bir bölgeden, belli bir çalışma alanından, saptanmış kurallar ve amaçlar temelinde taktik olarak geri çekilinebilir. Ne var ki, yine ancak saptanmamış, kendi dışımızda oluşmuş nedenlerin, faktörlerin belirleyiciliğinden değil, esas olarak iradi kapsamda bir geri çekilmeyi tartışabiliriz. Öte yandan, bir hareketin çeşitli nedenlerle savaş soluğunun düne nazaran aynı güçte çıkmadığı, fiziki varlığının tahrip olduğu, düşmanın saldırıları nedeniyle veya kendi iç olumsuzluklarının yol açtığı zaaflar dolayısıyla geçici olarak tırmanışını o noktada durdurmasını, gücünü yeniden toparlamanın somut ve hızlı aktivasyonları içinde olmasını gerektiren dönemler, bir geri çekilme dönemi olarak adlandırılamaz. Bir düzenleme, reorganizasyon, organizmanın sağlık kontrolü olarak değerlendirilir.

Son olarak, her geri çekilme, ne savaşın kendi stratejik dönemleri açısından ne de savaş seyri açısından, duraklama, gerileme ile özdeşleştirilmemelidir. Kendi özel faktörleri, devrimci savaş açısından hangi gerekliliklerine tekabül ettiği değerlendirilmelidir.

Özel olarak, savaşımızın temel güçlerinin imha edilmesiyle sonuçlanan 72 dönemi için, bir geri çekilmeden ne öncesi ne de Kızıldere sonrası için söz edebilmek ya da durumu bu şekilde tanımlamak doğru değildir. Kızıldere eylemini gerçekleştirmeden önce güçlerimizin değerlendirilmesi belli önder ve kadroların geçici olarak savaşın esas cephesinin dışına çıkarılması olası mıydı, doğru muydu? Her iki soruya da olumlu yanıt verilemez. Her şeyden önce 71 dönemi mücadelesinin, Politikleşmiş Askeri Savaşın halklar nezdinde ilk yapı taşlarının atılması süreci olduğunu şimdiye kadar zaten tekrar tekrar vurguladık. Bu sürecin başarısız bir silahlı mücadele girişimi olarak tarihe geçmesi, veya bunu sağlamak olanakları feda etmeyi içerse de politik askeri savaşı, eldeki bütün gücü seferber ederek artık ülkenin nesnel bir olgusu haline getirme seçenekleri gündemdeydi. Parti tarafından bu seçenek tercih edilmiş, o tercihin doğruluğunu da zaman kanıtlamıştır.

Nitekim Kızıldere yenilgisi, Türkiye Devrim Tarihine belki birçok başarılı sayılan sonuçtan daha radikal ve kalıcı faktörler sunmuş, bu faktörler yeniden inşanın temel taşlarından, belirleyici olgularından olmuştur.

E) MLSPB'NİN KURULUŞUNA KADAR THKP-C SEMPATİZAN POTANSİYELİ VE ORTAMIN ÖZELLİKLERİ

73 Seçimleri ile birlikte gizli faşizme geçiş süreci yaşandı. Ancak geniş halk yığınlarının hoşnutsuzluğunu, tepkilerini örgütlü bir güç çevresinde somutlaştırıp siyasal bir eyleme dönüştürebilecek bir proletarya partisinin olmayışından dolayı, oligarşi'nin siyasi arenaya sürdüğü reformist maskeli umut bezirganları, kitlelerin taleplerine sözde sahip çıkarak onların muhalefet potansiyellerini düzen sınırları içinde tutmaya çalıştı. Bu şartlar içinde yapılan seçimler sonucu CHP ağırlıklı CHP-MSP Hükümeti kuruldu.

III. Bunalım döneminin oligarşik diktatörlükleri genellikle, açık faşizm döneminin yoğunlaşmış baskı ve terörü ile yaşamlarının basıncı iyice artan kitlelerin patlama noktasına gelmesini engellemek ve suni dengeyi sürdürebilmek, ortamı nötralize etmek amacıyla açık faşizm süreçlerini, belli başlı gereksinimlerini giderdikten sonra hızla dönüştürmek isterler.

Bu dönüşüm sürecinde çoğu kez reformist görünümler altında sundukları görece esnek programlar uygulayacak hükümetleri işbaşına getirirler. Ya da o güne kadar yıpranmamış bazı yeni güçleri taze kan olarak sunarlar. Bunu da, cuntaların lanse ettiği hükümetlerle değil, tam tersine görünümde cuntalara karşı tezlerle alternatif haline getirilen hükümetler yoluyla gerçekleştirirler.73 Seçim ortamının yarattığı göreceli serbestlik ve CHP-MSP Koalisyonu döneminde yukarıdaki politika temelinde oluşturulan siyasal koşullarda, sınırlı da olsa legal çalışma ve örgütlenme

olanakları doğdu. Bir müddet sonra 12 Mart'ın yarattığı psikolojiden sıyrılmaya başlayan (başta gençlik kesimi olmak üzere), halk, sınıf ve tabakalarının, ekonomik, demokratik, akademik istemleri doğrultusunda hareketliliği hızla yükselmeye başladı.Ekonomik, demokratik ve akademik mücadele çıkışlı legalite sınırları içinde gelişen bu mücadelede gençlik, önemli ve aktif bir rol oynamaktaydı.Bu gençliğin büyük kesimi ise THKP-C sempatizanlarından oluşuyordu.

74 dönemi tablosunu ortaya koyarken ve onu çözümlemeye çalışırken, genel, özel, subjektif ve objektif öğeleri ayrı ayrı saptamak gerekir. Yaptığımız saptamalar, tıpkı önce bir peysaj eskizini çıkarmak, sonra buradaki her figürün, her renk ve tonun karakterini ayrı ayrı belirlemek niteliğinde olmak zorundadır. 74 ortamının, tarihin bir önceki diliminden alıp üzerine olduğu gibi giydiği ortak giysiler de vardır, özel aksesuarlar da.

O halde bir yanıyla genel bir Parti-Cephe potansiyelinden, P-C sempatizanları zemininden sözedebilsek de, diğer yanıyla bu P-C düşüncesi ve pratiği üzerinde yükselmiş ortam, kısa bir süre sonra kendilerini farklı şekillerde tanımlayacak özel yanları olan, ileriye dönük heterojen veriler sunan bir ortamdır.

"İlkin düşünce, türdeş öğelerin bir birlik durumu olduğu denli bilinç nesnelerinin kendi öğelerine ayrılmasıdır da. Çözümleme olmadan bireşim de olmaz. İkinci olarak düşünce, yanlışlık yapmaksızın, ancak varolmuş bulunduğu bilinç öğelerini de bir araya getirebilir." (1)

Açık faşizm sürecindeki devrimci mücadelenin göbeğinde de mevcut olan sağ ve sol tasfiyeci akımlar, özgürlüklerine ve esas

misyonlarını icra etmelerine giderek daha fazla olanak tanıyan atmosferlerine kavuştular. Ve görünümdeki metamorfoz gerçekte kimlik bulma, kimlik açıklama, fısıldanan kimlikleri haykırma süreciydi.

73'de başlayan bu süreç, mücadelenin seyri içinde büyük ölçüde tamamlandı. Giderek süreçler değişecek, gündemler farklılaşacak ve başka vektörlerle daha değişik tablolar çizilecektir.

Bu dönem var olan THKP-C potansiyelini, homojen bir taban olarak görmeyip değişik kategorilerde değerlendirmek gerekiyor. Bir kısmı, geçmişteki gençlik örgütlenmeleri içerisinde şu ya da bu düzeyde ilişkisi ile yer almış ve THKP-C'nin Kızıldere sonrası örgütsel yenilgisi ile dağılmış unsurlardır. Bir diğer bölümü, Kızıldere sonrası THKP-C'nin görüşlerine ve savaşımına sempati duyan ve onu asgari kıstaslar üzerinde savunan, genellikle daha genç (yeni kuşak) sempatizanlardan oluşuyordu. Diğer bir kısmı ise, düzenin olumsuzluklarına karşı tepki duyarak tercihini devrimden yana somutlaştıran ve THKP-C sempatizanlarıyla girdikleri ilişkilerde saflarda bulunan unsurlardı.

Derli toplu ifade etmek gerekirse, genel olarak bu potansiyeli eski ve Kızıldere sonrası oluşan yeni kuşak sempatizanlar olarak degerlendirebiliriz.

1975'de var olan geniş THKP-C sempatizan potansiyeli, dağınık ve ağırlıklı olarak koşulların belirlediği kümelenmelerden oluşuyordu. Merkezi yönlendirmeden ve politikanın bütünlüğünü yanıtlayabilmekten çok uzak, amatör çalışma alanları faaliyetleri içerisindeydiler. Bu durum, çeşitli

grupların ortaya çıkıp bu potansiyel kapsamında düşünmeye başlamasına, bu doğrultudaki arayışlara, toparlama, saflaşma döneminin başlamasına kadar böylece sürdü.

Kendiliğindenci sürecin sempatizan potansiyeli, partinin Kızıldere sonrası durumunu, sürecin görevlerini bütün yönleriyle çözümleyebilmek ve merkezi inisiyatifi geliştirebilmek durumunda değildi. Sendikalarda, öğrenim kurumlarında, derneklerde, yurt dışında, kısacası değişik çalışma zeminlerine göre öne çıkan, belirginleşen özellikler, farklılıklar gösteriyorlardı. Bu durumdaki potansiyelden, THKP-C çizgisinin gerektirdiği görevleri omuzlamaları beklenemezdi. THKP-C'nin yeniden yapılandırılmasında ise, hem örgütlenme anlayış ve prensipleri uyarınca hem de potansiyelin sunduğu veriler nedeniyle, yatay veya aşağıdan yukarıya bir süreç izlemesi olası değildi.

I- GRUPLAŞMALAR, TASFİYECİLİK, RESMİ VE GAYRİ-RESMİ İNKARCILIK

Bir parti çizgisi doğru stratejik-taktik ilkelere dayanıyorsa, yenilgi ve darbe dönemlerinde ortam koşullarının gerekli kıldığı politik taktikler gündeme getirilir. Teorinin revizyonu, ideolojik inkarcılık, örgüt nihilizmi, savaş yabancılaşması değil…

Her ağır darbe ve taktik -örgütsel- fiziki yenilginin ardından ideolojik politik çizgiyi revize etme yolunu seçenler, devrim isteyebilir ama devrim için yola çıkmanın gerektirdiği siyasal fonksiyonlara sahip olmadıklarından dolayı bir türlü iktidar alternatifi bir yapılanma oluşturamazlar. Genellikle düzen sınırlarını fazlaca zorlamayan bir düzlemde hareket etme tavrını

benimserler. Hangi iddialarla yola çıkarlarsa çıksınlar, sonuçta bu düzlemde saf tutarlar.Kızıldere sonrası ortamda durum bir yönüyle bu şekildedir. Sürecin bu yönünde ilerlemeye başlayanların durumu esas olarak devrimci çizginin yaşam bulmaya başlamasıyla berraklaşacak ve siyasal konumlanışı belirginleşecektir.

Bilindiği gibi, alternatifi henüz oluşmamış bir çizginin, niteliği ve durumu ile çakışmayan politik boşlukları doldurması ve devrimci sürece yapay yanıtlar sunması olasıdır.

THKP-C, ideoloji ve mücadele planında güçlü evrensel bir miras bırakmıştır. Yaşanan süreç dikkatle incelendiğinde, Parti-Cephe'nin teorik evrimini son derece hızlı bir şekilde gerçekleştirdiği görülür. Bunun nedeni, kısaca da ifade edilebilmesinin yanı sıra çok yönlü anlamlarla yüklüdür. her şeyden önce P-C, savaşın her cephesinin tümüyle içindeydi. Ve yaşam-kuram diyalektiğini gerçek anlamda yaşamaktaydı.

Mahir Çayan'ın ilk yazılarından "Kesintisiz Devrim II. III" bildirgesine uzanan çizgi, somut bir ideolojik gelişim çizgisidir. Parti-Cephe anlayışında dogmatizme yer yoktur. Yapılan saptamalar yaşam dinamiği olan tezlerdir. Ve yaşamın, bilimin gelişen değişen yanlarıyla birlikte, o süreklilik içinde tekrar tekrar sağlaması yapılır. Yaşamla sınanır, yaşamı sınar. Ne var ki her türlü yadsımacılığa, savaşın getirdiği yeni sonuçlarla değil ama çeşitli subjektivizmlerle belirlenen 'değişme'lere, inkarcılıklara karşı tavrı da o ölçüde nettir, acımasızdır.

Partimizin ideolojik evriminin bitmiş olduğunu elbette söylemiyoruz. Yalnız hiçbir 'yeni', onun savaşla özdeşleşmiş temel çizgilerine, stratejisinin köşe taşlarına dokunamaz…

Örgüt ve devrim anlayışının zaafa uğramasına prim verilmesi olası değildir. Sıcak mücadelenin hızlı ve kısa sürecinde parti, birbirinin ardılı olması gereken bütünlüklü bir programın aşamalarını oluşturan gelişim ve yerleşim dönemlerini yaşama olanağı bulamamıştır. Dolayısıyla, önüne koyduğu teorik-ideolojik programın tamamını da gerçekleştirememiştir.

Bu nedenle çeşitli saptamaların açılımları yapılmadığı gibi, eksik bırakılan ve birinci dereceden önem taşıyan konularda boşluklar da sözkonusu olabilmiştir. Sözgelimi Kürdistan ve Kemalizm sorununda böyle ciddi bir boşluk vardı. Kemalizm, Birleşik Devrimci Savaş, Suni Denge gibi kavram ve saptamaların yeterince açılmadığı görülüyor.

Dönemin belirleyici devrim olgusu olan THKP-C, bu niteliğine bağlı olarak, Kızıldere sonrasındaki, resmi ve gayrı resmi inkarcıların ve oportünizmin her çeşidinin saldırı odağı haline getirilmiştir. Akıl almaz tahrifatlarla, kelime cambazlıklarıyla dahi Parti-Cephe tahrif edilmeye başlanmıştır. Savaş kaçkınlığının makul ve mazur hale gelebilmesi için zorunlu olunan P-C'yi mahkum etme savaşı, edinilen her silahla yükseltilecektir…

1974-75 yılları, Türkiye'de saflaşmaların, gruplaşmaların yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Uzun zaman devrimin, mücadele ve örgütlenmenin sorunlarından uzak yaşayan geçmişin kalıntıları ya da bunların türevleri, siyasal arenada kendi çelişkilerine uygun olan yerleri almaya başladılar. Kafalarında kimisinin hala tam olarak yenememiş olduğu THKP-C ideolojisinin fazla tehlike arzetmeyen yanlarını harmanlayıp piyasaya sürmenin hazırlıkları yapılıyordu.

Çekilinen köşelerden, icazetli mücadele koşullarında 'en ileri' olmak için denizin durulması beklenmişti. Ve işte şimdi tam sırasıydı..

Yalnız bu baylar harekete geçer geçmez kafalarını son derece ciddi bir olguya çarptılar. Evet, potansiyelin çoğunluğu onları abartıyordu, onlardan çok şey bekliyordu. Ama Parti-Cephe stratejisi üzerinde o denli duyarlı idiler ki bu çizginin temellerinin 'onlar tarafından dahi' zaafa uğratılmasına, saptırılmasına izin vermeyecekleri çok açıktı. Bu görünen köye uygun olarak oportünizm kılık kıyafetini hemen ayarlamak gereksinimi hissetti.

Durum, II No'lu MLSPB bülteniyle şu şekilde saptanıyordu; "Hapishanelerde her şeyin bittiğini sanarak susanlar 1972 sonrası yılgınlık ortamında yeniden Maksizmi öğrenerek (!) teslimiyetçi teorilerini sistemleştirdiler. Ancak bunu hemen açığa vurmadılar. Af'tan yararlanarak çıkan bu hainler, Parti-Cephe'nin geniş sempatizan kitlesiyle karşılaştılar. THKP-C sempatizanlarından tecrit olmamak ve bir kesimini peşlerinden sürükleyebilmek amacıyla teslimiyetçi teorilerini sinsice, adım adım ileri sürdüler…" Gerçek düşüncelerini savunmaları halinde bu potansiyelden tecrit olacaklarını bütün somutluğuyla görmüşlerdi.

Geçmişin mücadele süreçlerinde hangi konum ve fonksiyonlarla yer almış olurlarsa olsunlar, cezaevlerinde ve dışarıda bulunan bütün kesimlerin ortak özelliklerinden biri de; önderliğin pratik içinde ve pratiğin bilinen bütün normlarının bizzat en önünde belirginleşmiş, doğal ve tartışılmaz bir biçimde benimsenmiş durumundan ötürü, onun yitirilmesiyle içine düştükleri güven bunalımıdır.

Önderliğin manevi otoritesi savaş içerisinde o denli pekişmiş bir konum ve belirleyicilik göstermekteydi ki, değiştirilen görüşlerin dahi bir çok kesimce herhangi bir endişe duyulmaksızın benimsenmesine varan yüksek bir güven düzeyi oluşmuştu. Bu olgunun zedelenmemesinin, zaafa uğramamasının önemli nedeni, söylenenlere, savunulanlara, saptanıp ortaya konulanlara, hemen akabinde önderliğin kendisince yaşam verilmesiydi.

Kadro ve aktif parti elemanlarının, parti karar ve görüşlerini kabul edip, onları, verilen perspektifler içinde uygulama kapasitesi ile; var olan sistematik bağlar, yukardan aşağıya yönlendirme sekteye uğradığı zaman, elindeki o zamana kadar birikmiş politik-örgütsel verilerle bütünleşip onları salt kendi iradesi ile yürütme, uygulama dinamiği gösterebilmesi farklıdır. Fakat parti kadrosundan, hatta parti aday kadrosundan beklenilen de ikincisidir. Onların niteliği bu ikinci durumun gerekliliklerileyle çakışmak zorundadır. Fakat ne yazık ki önderlik kurumlaşmasına ilişkin belirttiğimiz algılamaların yanı sıra, daha önceki bölümde ifade ettiğimiz gibi kadroların normal ve olağan işlerlik süreçleri yaşayarak, olgunlaşmış ilişki ve çalışmalardan geçmemesi, parti sistematiğinin olgunlaşmaması, savaşın güncel taktiklerine, değişen durumlara ayak uydurabilmesi, onları göğüsleyebilmesi durumuna kavuşulamamış olunması nedeniyle, yenilginin ilk sonucu şok ve moral çöküntüsü şeklinde gündeme gelmiştir.

Bir yanıyla Kızıldere ile somutlaşan ve başlayan yenilgi sürecinin sonucu değil, nedeni de bu durumdur. Neden-sonuç ilişkisini sarmal bir bağlantı içinde görmek ve değerlendirmek

gerekiyor. Bir sarsıntının akabinde, 'düşünme-değerlendirme' dönemi başlamıştır. Tarihte bir mücadelenin, bir devrimci çalışmanın, hatta herhangi bir çarpışmanın -global ya da lokal- devam eden örgüsü içinde onu ele alıp değerlendirmekle, 'bitti' hükmünü verdikten sonra (olumlu ya da olumsuz, kazanılmış ya da yitirilmiş olsun) değerlendirmek, ezici bir genellemeyle, farklı sonuçlar ortaya koymuştur.

Pratik içinde, fakat pratiğin yanıltabilir ikincil etkenlerinden uzaklaşarak objektif yargılara varabilenler, veya pratiğin zayıf olduğu süreçlerin çözücü etkilerinden uzak iradecilik ve politik güçle objektif olabilme dinamiğini düşüncede ve eylemde gösterenler de olmuştur… İşte onlar, tarihin çarklarına ivme kazandırabilenlerdir. Varsın doğrular olgunlaşmamış olmasın, onu olgu haline getirebilecek olan, düşünce ve eylem gücü somutluğunda, insandır diyebilenler, aydınlığın güvencesidir.

Cezaevlerinde, yenilgiden sonraki ilk dönem bu bilinçten uzak yaşandı. Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan'ın mahkeme ve cezaevi tavırlarının olumsuzluğunun da yardımıyla, anında damgalanabilen ve yankı-taraftar bulamayan ihanetçi tutumlarının yarattığı endişe, tartışma ve görüşlerin şekillenmesindeki etkenlerden biri oldu. Bir yanıyla, yenilmiş bir pratiği bütünlüklü olarak değerlendirip savunma-savunmama ikilemi, diğer yanıyla onu eleştirmek yoluyla ihanetçilerin saflarına düşürebilir, onlarla özdeşleşilir endişesi, kafalardaki soru ve yadsıma noktalarının özgürce açılımının önünde bir dönem için engel oluşturdu. Politik bir kapasite sorunu olan, stratejiyi ve onun pratiği olan çalışma tarz ve anlayışlarını bütün

bağlantıları ile kavramaları, eksik-hata ve doğruları içinde çok yönlü analizden geçirerek değerlendirip savunmaları gerçekleşmemişti.

Dolayısıyla tersten başlayan ilk çıkışlar, yüzeysel ve ilkel bir tarzda, tek tek eylemlerin mahkum edilmesi noktasında gündeme getirildi. Ve giderek gündeme kavramlar sokulmaya başlandı. Eylemlerin yadsınmasıyla kendine bir çıkış yolu bulan 'eleştirelliğin' bu yöntemine daima dikkat edilmelidir. Çünkü devrim saflarındaki bireylerde tehlike çanlarının çaldığı iki tipik belirtiden biri de budur: Temel mücadele yönteminin hatalarını genelleştirmek ve öne çıkarmak. Ve ikincisi; zaaflı devrimcilerden yola çıkarak bütün devrimcileri yargılamaya kalkmak…

Herkesin belirgin bir tarzda yolunu çizmeye başladığı bu dönemde, gelecekler belli olsa da görüşler muğlak tutulmaya devam ediliyordu.

Ve ilk saflaşmalar, kopuşmalar 'basit nedenler' görünümü altında yaşandı. Her ne kadar açıkça ifade edilmese de karşılıklı olarak hemen hemen herkes karşısındakinin kafasının belirleyici çelişkisini yakalamıştı. Ve yaşamın, bunların açıkça ifade edileceği zamana kadar tahammülü olmaması gerçeği üzerinde, temelde belli bir özden kaynağını alan ama henüz sözkonusu 'öz' gündem maddesi olmadığı için, çeşitli biçimsel nedenli farklılaşmalar yaşandı.

Öte yandan, değişik bölgelerde bulunanların her biri bir diğerine bel bağlayarak, ondan çözüm umarak beklentilerini sürdürdüler. dışarıdakiler cezaevlerindekilere, cezaevindekiler yurtdışına bel bağlayarak bir dönemi yerken, bu arada kendi

manevi otorite, misyon ve saygınlıklarını da yediler. Yine de bütün günahlarına karşın içlerinden bazıları, çizginin aşamalı kemirilmesi programlarını uygulama zeminini bularak özellikle Ankara'da gençlik kesimine egemen olmayı başardılar.

Gerçekten de geçmişin kalıntıları, farklı görünümlerine ve bu yolda harcadıkları değişik çabalara rağmen, özünde rengin farklı tonlarından oluşan bir kompozisyon çiziyorlardı. THKP-C'nin ideolojik, politik, stratejik ve örgütsel ilke, görüş ve anlayışlarını tahrif ve inkar ederek onu ihtilalci özünden uzaklaştırıp içi boş bir ucube haline getirmek, THKP-C'nin tarihsel çizgisini setlemek, kırmak ve yok etmek için onun temel taşlarını oluşturan kuramlarını akıllarınca çürütmeye yönelmek, sistemli saldırılarını adım adım uygulamakta, adeta gizli bir koalisyon oluşturmuşlardı.

Amaçlarına varma yolunda tam bir taktik birliktelik içindeydiler. Bu taktik uyarınca, ilk etapta THKP-C teori ve pratiğine açıkça saldırılmayacak, ona en genel anlamda sahip çıkılarak hem potansiyelin üzerine oturma hem de prestijini sömürme avantajları kullanılacaktı.

THKP-C, önderlerinin can bedeli savundukları ve uyguladıkları siyasal görüşlerinden yalıtılacak, düşmanın bile saygı duyduğu yönlerine, devrimci atılganlıklarına, politik cesaret ve iradelerine, yiğitlik ve tutarlılıklarına sahip çıkılacaktı. Böylelikle, yaşamdan soyutlanmış misyonlara hapsedilerek anılacaklardı.

Lenin'in dediği gibi, ölümlerinden sonra devrimci önderlerin görüşleri fark edilemez ve cezalandırılamaz bir şekilde dönüştürülecek, bir hale ile süslenerek oportünizmin sömürü faktörü haline getirilecek, tüketilecekti…

Bugün bütün bunlar artık uzak bir yaşanmışlığın ifadesinden başka bir şey değildir. Ve bu nedenle de ideolojik mücadele vb. fonksiyonları değil, tarih yazımı, aktarımı ön plandadır.

Bu arada, 74'lerde potansiyel üzerine 'birlik' sağlama tartışmalarının ve bazı sistematiklere bağlanabilecek çalışmalardan sonra bir platform vb. yaratılarak partiyi inşa etme teoremlerinin üzerinde bir yanıyla daha durmak gerekiyor.

Günümüzde de kimilerinin politik açmazlarını oluşturan bu tarz savlar, o dönemde de savunulmuş, gerçeklerle ne ölçüde bağdaşabildiği -bağdaşma olasılığının hiçbir biçimde bulunmadığı- dönemin devrimcilerince yaşanmıştır. Gerek yurtdışında, gerekse ülkede oluşan 'platform' fikirlerinin kendi sav mantığı içinde dahi gerçeklik kazanabilmesi için öncelikle farklılıkların ve aynılıkların açıkça ve geniş bir açı içinde tartışılması, onların ağır basan yanları beraberliğe elveriyorsa, bunun gerçekleştirilmesi gerekirdi.

Bu noktada, hep gözardı edilen önemli bir tartışma noktası daha vardır: Tartışmacıların durumu.. Hiç kimseye 'eski'liği adına yeni süreçleri belirleme hakkı tanınamaz. Eğer sözkonusu kişiler, bir çizgiyi, bir misyonu ara vermeksizin sürdürmüş ve politik yaşamında zaaf göstermemişse kuşkusuz bu tartışmamızın dışındadır. Ne var ki, ülkemizdeki 'platformcular' hep inkarcılık sürecine giren insanlar olmuştur. Bu tür tartışmalar da yorgun eski tüfeklerin, kendilerine biçtikleri yeni rolün platformu olmuştur. Devrim pratiğinde herhangi bir politik ve örgütsel görev almak gibi bir niyetleri

olmayan birtakım insanlar, ülke devriminin sorunlarını tartışmak, programlar yapmak için masaya otururlar. Huşu içinde başlayan bu tartışmalar, birlik ve beraberliğin de sadece o masalarda kaldığı bir masa tenisi maçının sona ermesi gibi biter, gider…

Devrim süreçlerinde 'yurtdışı', en fazla platformların, cephelerin, ittifakların kurulduğu-ve o ölçüde de en fazla dağıldığı- çalışma alanıdır. Pratiğin odağından uzak devrimcilerin, teorinin lafızları ışığında ve çoğu kez kitabi teoremlerle ve yine pratikten uzak olmanın aşındırdığı iradecilik ve özgüven yoksulluğuyla, 'güç' ve nicelik arayışlarıyla ve/veya daha rahat bir çalışma ortamının zaafa uğrattığı Leninist örgüt anlayışının hantallaşan, Menşevikleşen, 'esneyen' perpektifleriyle kurdukları beraberlikler soyut ve sunidir. Pratiğin gerçekleriyle karşılaşır karşılaşmaz da güneş görmüş dondurmaya dönerler. Erir, yavanlaşır, amaç ve özelliklerinden tümüyle uzaklaşırlar.

İnsanların, 'ya yarın değişirse, değiştirmek zorunda kalırsak' endişesiyle görüşlerini yazılı hale getirmekten kaçındığı, sözgelimi sosyal emperyalizm gibi bir tez üzerinde dahi, düşüncedeki ciddi eğilime rağmen 'THKO sempatisini kaybetmemek için' açık olarak herhangi bir şeyin söylenmediği, ayrı program, ayrı eleştiri ve mantıklar çerçevesinde platforma hitap etmeye başlayan insanların karşılarında buldukları ortamın daha önce düşünemedikleri verileri karşısında, (öyle olmadığı halde) 'P-C'yi tamamen savunuyoruz' diye ortaya çıkmaları… tarzında örnekler ve özellikler taşıyan bir ortamın "platformu" nereye oturtulabilir?

‘Platform’ ve ‘genel toparlama’ mantığının odağında olduğu çeşitli girişimler gündeme gelmiştir. ‘Düşünce bazında farklılaşmaları engelleyelim, olası görünen kamplaşmaların daha fazla uzaklaşmaların önüne geçelim’ niyetiyle girişilen birlik amaçlı ama kopuşmaların somutlaştığı çeşitli tartışmalar olmuştur.

Daha sonra sağ ya da sol görüşlerini belirginleştirecek grupları kapsayan geniş yelpaze içinde cereyan eden iletişimler sırasında, partiyi kısa vadede ya da uzun vadede yaratma düşünceleri, var olan ikilemlerden biriydi. Ve bu durum son derece normaldi. Çünkü mantıkların en önemli katalizörlerinden birisi budur.

Öte yandan, pratik olarak ‘bir platform’dan, gerçekten ‘birlik’ yaratma girişimlerinden sözetmek gerekirse, bu yolda da çabalar harcanmış, sözgelimi bir bölgede tekrar kurulan Dev-Genç bünyesinde bir süre bölgenin bütün potansiyeli toplanmıştır. Fakat mantığın karakteri nedeniyle kaçınılmaz sonuç, girişimin yerel ve geçici kalması, revizyonist çalışma tarzı içinde örgütlenmeden uzak olarak yaratılan bir yapay ve yatay birlik çerçevesinde, potansiyelde o dönem var olan olumlu özelliklerin de eritilmesi olmuştur.

II- KISACA TASFİYECİ GRUPLARIN DURUMLARI

1- SEKİZLİK TASFİYECİLER

Savundukları görüşleri ilk olarak sekiz sayfalık bir yazıyla açıklamalarından ötürü, devrimci çevrelerde ‘sekizlikçiler’ olarak adlandırılan bu sağ tasfiyeci grubun başını çekenler, bizzat THKP-C içinden ya da Dev-Genç çalışmaları içinden gelmekteydiler.

Kısa devrim, yakın zafer umutlarıyla devrimci hareket saflarına katılan bu kişiler, açık faşizmin zorlu mücadele koşullarında yılgınlığa kapılmış, kafalarında kurdukları dünyalar yıkılmıştır. Zaaflarından kaynaklanan yılgınlıkların nedenlerini ise THKP-C çizgisinde aramaya başlamışlardır. Çok geçmeden de, devrimci mücadelenin pratikte tarihin çöplüğüne atmış olduğu PDA'nın arşivlerinde, aradıklarını bulmuşlardır. Yeniden keşfettikleri PDA tezlerini başlangıçta bir bütün olarak benimsediklerini ilan etmek yerine, parça parça ileri sürerek, THKP-C sempatizan çevreleri üzerinde geçmişten kalmış olmanın avantajını kullanmak yoluyla belli bir toparlama yaratmaya çalıştılar.

Adım adım ortaya koydukları görüşleri şu belli başlı saptamalardan oluşuyordu: THKP-C'nin 1971 pratiği o günün koşullarında doğruydu, ancak günümüz koşullarında devrimin karşısına çıkan sorunları yanıtlayabilmek için THKP-C'yi çok yönlü aşmak gerekir. Onu aşmanın yolu, doğru yönlerini almak, yanlış yönlerini atmaktan geçer. THKP-C önderleri kararlı, yiğit ve cesur idiler ancak ideolojik ve politik olarak yeterli değildiler. Kendi özgüçlerine güvenmedikleri için Sovyetler Birliği'nin etkisinde kaldılar ve onun sosyal emperyalist yüzünü görmezden geldiler. Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi yanlıştır. Ne Marksizm Leninizm'de yeri vardır ne de dünyanın herhangi bir ülkesinde görülmüştür. Bu tezler, Latin Amerika'da Fokocu örgütlerin görüşleriyle Marksizm-Leninizm teorisinin kaynaştırılmaya çalışılmasıdır. Eklektizmdir. THKP-C narodnik bir harekettir….

Başlangıçta "geleceğe yönelik çalışmaların doğru temeller üzerinde yükselebilmesi için geçmişin zaaflarının

değerlendirilmesi gerektiği" şeklinde tanımladıkları ve ilk bakışta olumlu ve makul görünümüyle kimsenin yadsıyamayacağı bu genel doğrunun ardında yatan gerçeğin, ihanetin teorik kılıfı ve utangaç, temkinli çıkış noktası olduğu böylelikle anlaşılacaktı.

Sekizlikçiler, siyaset sahnesinde dönemin belli başlı iki kesiminden biri olan legal cephecilerle kozlarını paylaşırken bu kekemeliklerinin tersine inkarcılıklarını hızla örgütsel, ideolojik, politik bir anlayışlar bütünlüğüne kavuşturdular. Ve o bütünlük içinde savundular. Özellikle İstanbul'daki tartışma gündemini onların yazıları belirlemiştir. Bu yazının niteliğine karşı, legal cepheciler de dahil olmak üzere, potansiyel olarak P-C görüşleri savunuldu. Bu görüşler ciddi bir biçimde yadsınarak onlara karşı sınırlar kısa bir sürede net olarak çizildi.

2- KURTULUŞ TASFİYECİLERİ

Daha sonra Devrimci Gençlik -Devrimci Yol'u oluşturacak insanlarla 75 ortalarına kadar aynı zeminde hareket eden ve daha sonra bu platformdan koparak, bir süre sonra 'kurtuluş' adı ile hareket edecek olan bu çevrenin- süreçte ön plana çıkarıp tartıştıkları konular farklı olmasına rağmen- izledikleri taktikler 'sekizlikçiler'le benzer yönler taşıyordu.

Bu çevre, Kemalizm ve Ulusal Sorun'u özellikle işleyerek THKP-C çevreleriyle bağ kurmaya çalıştı. THKP-C'nin "Kemalizm"in sınıfsal temelini doğru çözümleyemeyip, oluşum sürecinde TİP, Yön vb. hareketlerin etkisinde kalması ve sonuçta bu konuda hatalı bir yaklaşım sunmasının yanı sıra, Türkiye devriminin temel sorunlarından biri olan Ulusal Sorun'a çözüm

getirememiş olması nedeniyle, var olan bu gedikten hareketle ortama yerleşmeye çalıştılar. Bu konuları Truva Atı gibi kullanarak P-C çevrelerinde, 'eksik ve yetersiz ideolojinin' bu boşluğunu doldurarak ideolojik yetkinlik göstermek görünümü ile etkinlik sağlamak istediler.

Her ne kadar THKP-C'yi savundukları, ancak eksik ve yanlışlarını düzeltmeye çalıştıkları imajını yaratmak istedilerse de potansiyelin Parti-Cephe tahrifatına karşı yoğun bir duyarlılık içinde olması dolayısıyla, bu taktik te sürecin hızla yadsıdığı bir yöntem olarak kaldı. DG'cilerin aksine görüşlerini daha açık ifade etme yolunu tercih eder etmez, Parti-Cephe potansiyelinden tecrit oldular.

Daha sonra 'Kurtuluş Sosyalist Dergi' aracılığıyla TKP'nin görüşlerini zenginleştirip modern ambalajlarla piyasaya sürmeye devam ettiler.

Kurtuluş öncüllerinin, değişen devrim ve örgüt anlayışlarını, yeni tezlerini ortaya koyarak o dönem P-C potansiyelini yitirmemek amacıyla görüşlerini açıklamayıp aksini ifade ettikleri için farklılaştıkları ve bu temelde saflaştıkları Dev Yol öncüllerinin durumu, mevcut potansiyel açısından ne idi?

Bilindiği gibi bazı tavırların kendisine geçici ve suni temeller bulunabilmesi her zaman olanaklıdır. Yeter ki yönelimi, içinde bulunduğu konjonktüre oturabilsin. Siyaset sürekli yeni Tar Baby'ler doğurmakta üretkendir. DY'nin geniş bir potansiyel oluşturmasını, koşullarla buluşması şeklinde değil, kafalarındaki farklılığa rağmen kitlelere "sen haklısın" taktiğiyle (!) açıklamak gerekir.

1895'te Dühring'in görüşlerine Almanların gösterdikleri ilginin Marks ve Engels tarafından nasıl değerlendirilmiş olduğunu anımsayalım. Sosyalistler oldukça geri bir teori düzeyiyle arayışlar içinde iken gereksinim duydukları, bekledikleri düşünce adamı kimliğini Dühring'i tanır tanımaz onun göğsüne takıvermişlerdi. Bernstein bu durumu şu şekilde ifade eder: "Marks ve Engels teorisinin genel sonuçlarını kabul ediyorduk. Ama temellerini, temellerinde yatan fikirleri yeterince özümlemeksizin, onların görüşleri ile Lasalle'in görüşü arasında var olan temel farklılıkların doğru bir anlayışına varmaksızın. Burada da pratik uygulamalardaki farklılıklardan başka bir şey görmüyorduk."

Nitekim giderek benzer durum Devrimci Gençlik-Dev Yol ilişkileri içinde de yaşanmıştır. Pratikteki tablonun rahatsızlığı ortada idi. Temel esprileri yakalayarak ta olsa, inancında ve asgari olarak bilincinde oldukları P-C ideolojisini yaşadıkları pratikle bağdaştıramadıkları için çelişkiler içinde bocalayan aktif sempatizanların bir kısmının amaç ve enerjileri eritilip revizyonist çalışmaya adapte edilebilmiş, bir kısmı çelişkilerini, açmazlarını çözemeyip bireysel tutumlar içinde gerileyerek bozulmuş, bir kısmı da özellikle 76'dan başlayarak tavrını koymuş, arayışını, savaşı somutlaştıran örgütlerden yana sonuçlandırmıştır.

Kurtuluş için durum daha farklı olmuş, esas olarak kendi görüşleri çerçevesinde ama o görüşlerin P-C'nin temel esprilerini yadsıdığı, tümüyle bunun dışında bir çizginin içeriğiyle yüklü olduğu da hiçbir zaman somut olarak ifade edilmeden, örgütsel ve politik tutum geliştirmişlerdir.

Yine bilinmektedir ki, diyalektikte yadsıma yalnızca hayır demek ya da bir şeyi, bir fikri yok saymakla özdeş değildir, mutlaka o anlama gelmez. her şeyin, her ilişkinin, her fikrin oldukça zengin yadsıma biçimleri mevcuttur.

3- DEV-GENÇ TASFİYECİLERİ

Sağ tasfiyeci çevrelerin üçüncüsü, önce Devrimci Gençlik, daha sonra da Devrimci Yol adını alan kesimdi. Bunlar, Kızıldere'den sonra THKP-C'nin örgütsel tasfiyesine karşı çıkmamışlar ve Devrimci Gençlik adı ile faaliyete geçene kadarki zaman dilimi içinde, sonradan ortaya sürdükleri kibar oportünist tezlerini şekillendirme çabası içinde olmuşlardır.

Bu sağ tasfiyeci akımın özelliği, daha önceki görüşleri ve pratiği savunmadığı halde, olduğu gibi savunduğunu ileri sürmesi idi. Fakat içine girmeye çalıştığı bu giysiye karşın tümüyle bir iç kılıksızlık durumu göstermekteydi. Düzeni bozulmuş kavramlar, içi boşaltılmış, soysuzlaştırılmış formülasyonlar, yalıtık 'partileşme süreci' şekilsizliği ile yıllar boyu geniş bir tabanı sözcüğün bütün yüküyle, oyalamayı başardılar.

THKP-C'nin teorik-pratik-örgütsel-stratejik görüşlerini savunduklarını iddia ede ede legal cepheciliği tezgahladılar. 'Eski' olma ve THKP-C'yi savunuyor görünmenin sağladığı avantajlarla THKP-C çevreleri içinde önemli bir yer edindiler. Bu oportünist şeflerle ilişkiye geçen insanlar, günün koşullarının gerektirdiği adımların atılmasını sağlayacak politik kavrayış ve cesaret, tecrübe ve insiyatiften yoksun olduklarından ve de bu sempatizan unsurların durumunu yanıtlayabilecek başka bir oluşumun yokluğundan ötürü bir süre onlara yedeklendiler.THKP-C zemininde safların henüz tam olarak belirginleşmediği o günlerde 'legal cephecilerin' yaşanan sürece ve geleceğe ilişkin savundukları ise kısaca şunlardı:

“Yaşanan süreç, partileşme sürecidir”, “bu süreçte temel mücadele biçimi ideolojik mücadeledir”, “sürdürülecek ideolojik mücadele içinde proletarya partisinin ideolojik-politik-stratejik çerçevesi oluşturulacaktır.”, “12 Mart açık faşizmi ile birlikte, diğer tüm çalışma ve mücadele yolları kapandığı için THKP-C zorunlu olarak Silahlı Propaganda yöntemine başvurdu.”, “Bugünkü koşullar farklıdır, legal çalışma şartları vardır.” diyorlardı.

Legal cephecilere göre, uzun bir parti hazırlığı dönemi yaşanacak, bu hazırlık döneminde temel alınan ideolojik mücadelenin aracı olarak legal yayınlar çıkarılacak, bu yayınlar aracılığıyla geniş kitleler örgütlenecek, esas alınan sözkonusu çalışma yöntemi içinde proletarya partisinin ideolojik-politik-örgütsel-stratejik görüşlerini hayata geçirecek kadrolar yetiştirilecekti. Bu ‘sabır’ gerektiren çalışmalar sonucunda ise proletarya partisi kurulacak, henüz bu parti olmadığı için silahlı propaganda yapılmayacaktı. Silahlı mücadeleyi bu şekilde ‘ustaca’ ekarte eden görüş, bir ölçüde makul olabilmek için hemen ekliyordu: elbette, bütün bunlar demek değildir ki, süreçte hiç silah patlamayacak…

Bu sağ tasfiyeciler 1977 1 Mayıs’ına kadar geçen zamanda, THKP-C sempatizanlarının büyük çoğunluğunu çevresinde toplayarak ihtilalci özlerini “partiyi bekleyin” parolasıyla gemleyecek, o güne kadar ki oportünist yayınları aracılığıyla işlediği düşüncelerden sonra onların artık yadırgamayacaklarına inandığı anda da “Dev Yol Bildirgesi” ile görüşlerini daha cesurca ifade etmeye başlayacaktı.

Partinin yaratılması yolunda bilinçli bir adım nasıl anlaşılmalıdır. Bu her şeyden önce bir siyasi çizgi sorunudur. (abç) Türkiye devriminin sorunlarına çözüm getirmeyi içerir. Marksizm'in Leninizm'in uygulanmasıyla devrimin yolu, devrimci mücadelenin hedefleri ve bu hedeflere varmak için kullanılacak bir politikaya ihtiyaç vardır. (DY Bildirgesi S. 48) diyerek açık ve nihayet net bir biçimde, mücadele etmek için siyasi bir çizgiye sahip olunması gerekliliğini, böylesi bir çizginin ise var olmadığını, devrimin sorununu öncelikle (ve elbette ideolojik mücadele yoluyla!) bu çizgiyi yaratmak olduğunu ifşa ediyorlardı. Bu ifşaata rağmen 'P-C'yi savunmaya devam ediyor' ve amaçladıkları gibi, birkaç yıldır üzerinde çalıştıkları ve izole ettikleri tabanın nicelik olarak önemli sayılabilecek bir bölümünü peşlerinden sürüklemeye devam ediyorlardı. "Devrimci hareket, kendisinin siyasi varoluş koşulu olan görüşlerini henüz sistemleştirmiş değildir." (Bildirge'den) demekle bu stratejinin üzerini çiziyorlardı. Ve bu çizginin merkezine geçirdikleri bütün "savaşacağız" menşeyli halelerle tabana gösterdikleri seraplara karşın artık ifadede gerçek yerlerine oturuyorlardı.

Sürecin bir diğer tarihi ironisi, bütün bu oportünist şeflerin 1974'ten önce, silahlı mücadeleden ödün vermemek, revizyonizmle kalın çizgiler çekmek ve sınıfın içinde olmak temelinde biçimlendirilecek bir parti yaratmak gibi konuları odağa oturtarak bunları ilkesel sorunlar olarak saptadıkları ve bu temelde hem fikir oldukları bir 'birlik' platformu kuralları saptamış olmalarıdır.

4- YURTDIŞI TASFİYECİLERİ

Bu 'sol' tasfiyecileri 12 Mart Mültecileri olarak tanımlamak gerekir. Kızıldere sonrası THKP-C'nin örgütsel yapısının tasfiye edildiği ve P-C saflarında dağınıklığın egemen olduğu günlerde, ülkeye dönerek dağınık ilişkilere yön vermeye ve savaşı güçleri oranında yeniden örgütlemeye çalışmaları gerekirken, yurt dışında kalmayı seçmişlerdir. Mülteci grubunu oluşturanlar, geçmişte P-C'nin yurtdışı görevleri için atadığı "yurtdışı komitesi"nde görevli olan kişileri bünyesinde barındırıyordu. Legal ve yarı-legal örgütlenme biçimlerini yadsımak yoluyla 'sol' kimliklerini tanımladılar. Çalışmalarının belirgin yönü, yurtdışında, çevrelerinde topladıkları kişileri önce pratik devrimci faaliyetlerden uzak ve toplantılarında 'teorik eğitimden' geçirmek, bunun ardından da askeri olarak eğitmek idi.

Bütün bunları yaparken, çok yakında ülkede başlatılacak yoğun bir mücadelenin hazırlığı içinde oldukları imajını veriyorlardı. Bu 'parti okullarında' eğittikleri bazı insanlara 'parti kadrosu' payesi veriyorlar ve ilerde (?) bu 'parti kadrolarını' Türkiye'ye göndererek P-C sempatizanlarını toparlamayı, savaşı başlatmayı umuyorlardı.

Kendilerini partinin devamı olarak görüyorlar, fakat ülkede partinin savaşa başlaması için bir hazırlık dönemi yaşanması gerektiğini öne sürüyorlardı. "Geniş birlik-platform" tartışmaları sırasında yurda gelerek bu kesimlerle kısmi tartışmalarda bulundular." P-C'yi yaşatma, P-C olarak çıkma", fikirlerine karşılık "yanlışları sürdürmeme", özeleştiri yapma fikirlerini savundular. Fakat, 'P-C adına çıkarsak geniş birliği sağlayamayız' şeklindeki savlarla yüzyüze gelince bu ilişkileri daha fazla sürdürmeyip kendi dünyalarına ve kendi hazırlıklarına geri döndüler.

Ancak hazırlık döneminde nasıl bir mücadele ve örgütlenme hattı izleyecekleri, bu hazırlığın nerede biteceği sorularına verilebilecek net bir yanıta da sahip değillerdi. Bu suskunluklarına karşın yürüttükleri devekuşu faaliyeti, onların hazırlıktan ne anladıklarını ve bu hazırlığın son bulmasının divana kaldığını, savaşın başlama şansının bu ellerde mümkün olamayacağını bağırarak söylüyordu.

5- ACİL TASFİYECİLERİ

İlk defa, 184 sayfalık "Türkiye Devriminin Acil Sorunları" adlı broşürle ortaya çıktıklarından devrimci çevrelerce '184'lükler' veya 'Acilciler' olarak adlandırıldılar. Sağ ve sol görüşler ve pratikler içinde debelenip durdular. Bir taraftan legal ve yarı legal çalışma ve örgütlenme biçimlerini teorik olarak ve büyük oranda pratikte de reddederken, diğer taraftan yaşamın zorlamasıyla legal ve yarı legal çalışma ve örgütlenme girişimlerinde bulundular. Bir taraftan hızlı 'öncü savaşı' savunuculuğu yaparken diğer taraftan yurtdışı mültecileriyle aynı kapsamdaki 'uzun süreli hazırlık' anlayışı içinde son çözümlemede derin bir pasifikasyona saplandılar.

Bir ara mültecilerle birleşerek "Proletarya Partisini" (THKP-C) kurduklarını açıkladılar. Bu birleşme öncesinde karşılıklı olarak birbirlerine kendi durumlarını abartarak aktardıkları için, yurt dışında parti okullarından geçmiş çok sayıda kadro ve çeşitli ilişkilere sahip bir grupla yurt içinde ülke çapında örgütlü bir diğer grubun birleşmesi doğal (!) olarak parti için gerekli her türlü veriyi sağlamış bulunuyordu…

Bu yapay temeller kısa sürede çatırdadı. Ve herkes geldiği yere geri döndü. Acilciler 1978 yılında Parti-Cephe görüşlerini tümüyle terk ederek geleneksel, sol çıkışlar arzeden sağ karakterli çizgide konumlandılar.

F) KURULUŞ MANTIĞI, YÖNTEMİ VE MLSPB'NİN KURULUŞ EVRESİ

Dünya konjonktüründe, 60'lı yılların başından sonuna doğru yoğunlaşan bir ivmeyle yaşanan tarihsel dinamikte; bağımsızlık, sosyalizm ve demokrasi mücadelesi, bazı metropollerden birçok geri kalmış yeni sömürgeye kadar çeşitli ülkelerde değişik görüntüler, değişik çıkış noktalarıyla yaşanmıştır.

Bu tarihi dinamikle iç içe fakat ülkemizin on yıllarının sınıfsal, sosyal, kültürel, siyasal seyrinin ortaya koyduğu birikimlerle yaşanan 68-72 sürecinin asli yönü, sınıf mücadelesinin gerçek boyutlarının ülke ve tarih koşulları uyarınca yakalanması ve tarihimizin en önemli dönemeçlerinden birine girilmesidir.

Bu, Türkiye emekçi sınıflarının Devrimci Kurtuluş yolunun açılması evresinde, esasta burjuva ideolojilerinin yön ve biçim verdiği geleneksel revizyonist perspektifler, teorik ve pratik planda burjuvaziye borçlanmalarının muhteşem aczini yaşıyorlardı. O durumda elbetteki hem kendi iç dinamiklerinin hem de kendilerini çevreleyen koşulların dayattığı faktörlerin karmaşası içinde sürecin soru ve sorunlarını yanıtlayabilmeleri son derece zor olacaktı.

Görevin, sınıfsal, tarihsel, siyasal, psikolojik, kültürel olgular bütünlüğüne çözümler sunmak olduğu ve aynı zamanda bu olguların nesnelleşmesini sağlamak olduğu bir senteze nitelik olarak oturabilmek, dönemin önderlerinin karşısına devasa çizgileriyle kendini çizmişti.

Sorunun özü, tarihsel dönemecin kriterlerini yakalayıp gereken ihtilalci adımları attıktan sonra, bu adımları stratejik yürüyüş sistematiğine dönüştürebilmek, iktidar mücadelesinde asli unsur olabilmekti.

Marksizmin bir dünya görüşü, yaşam-savaş bilimi düzeyinde içselleştirilmesi ve bunun yanı sıra bir kadro çekirdeği olarak doğmak zorunluluğu, mücadelenin her fonksiyoner unsuruna görev-nitelik kapasitesinde olgunlaşma süreçleri dayatır. Böylelikle, savaşmak-değerlendirmek -eleştirel yargıyla çözümlemek- savaşmak dizgesindeki zayıflıklar ya da savaşın olgunlaşmamış evrelerinde karşı devrimin dayatmalarına yanıt vermedeki zaaflar, yenilgi koşullarının belirleyicisi haline gelir.

Mücadele ivmesinin yoğun ve o oranda da ağır olduğu tarihsel dönemeçlerde veya yenilgilerden sonra veya tarihi uzlaşma evrelerinde bunalım ve açılım birlikte yaşanır. İdeolojik ve toplumsal yaşamdaki açılımların yanı sıra sınıf mücadelesinin pratik açılımı da çoğu kez bu süreçlere eşlik eder. Bununla birlikte sağlıksız tıkanıklıklarla yolların bir müddet kesildiği de olur.

Bunalım ve açılım, karşıtların birliği diyalektiği içinde, terazinin kefelerine her biri kendi kavlince yerleşir. Sözkonusu karşıtlığın çatışmasının sağlığı; devrimci ideolojinin ve pratiğin o kesitteki niteliğine, siyasal gücüne ve sınıf savaşımında oturmayı başardığı mevziye göre belirlenir. Çatışmanın değiştirdiği koşullara,

gereken anda doğru ihtilalci müdahalede bulunulmadığı, bu müdahalenin organizasyonu olan örgütlenmenin taktik adımları atılmadığı taktirde, bunalım-açılım bir ikilem olmaktan çıkar, birbiri ile özdeşleşir, 'çıkış' adına en sarp yollara sapılır, çıkmaz sokaklara girilir.

Leninizm'in de, Leninist örgüt kavramlarının da karakteri alabildiğine soysuzlaştırılır, devrimci savaş kaybedilmiş süreçler yaşamaya mahkum edilmiş olur. Döneme açmazlar damgasını vurur. İhtilalci irade doğru kullanıldığında ise, o iklimin toprağına ayaklarını basan, tarihsel seyrin koşullarının biçimlendirdiği bir dinamik uç verir, ayağa kalkmaya başlar.

Onun ayağa kalkarken ellerini dayadığı toprağın tavı nasılsa, hangi evrensel koşullarla sarmalanmışsa, doğrulma ritmi de, doğrulmanın niteliği de öylece belirlenir. Aksi bir yaklaşım, doğanın ve devrimin diyalektiğinin gerçeklerinden uzaklaşmak, zaman-zemin bileşimi içinde olgunlaşan koşulların fenerini söndürmektir.

Sınıflar mücadelesinde birçok olgu ve yeni'nin birlikte yaşandığı dönemlerde analiz ufkumuz da genişleme şansına kavuşur. Fakat yine de çelişkileri ve görünümdeki verilerin yarattığı uyumsuzluklar tablosunu çözümlemek, eski olguları yenilerle sentezleyip teori pratik eşgüdümünü yaratmak, elbette kolay ve basit politikalarla yanıtlanamaz.

Doğru olan her politik eylem, politik adım, politik işlev, kendi ifadesiyle kendi başına bir birim çözüm olsa da bunu yerli yerine oturtmak, öncülleriyle ardıllarının siyasal savaş grafiğini bütünleyebilmek gerekir. Aksi taktirde savaşın somut verilerine ilişkin ortaya konmaya çalışılacak en kapsamlı soyutlama dahi

taktik çözümlerden uzak düşer. Biçimsel kalmak ve formel mantık tahribatlarına yakasını kaptırmak tehlikesinden kendini kurtaramaz. Dolayısıyla yöntemde temel sorunumuz, bilgi ve eylemi, kendi klasik içeriğinin bilincinde olan ama ona meydan okuyan-döğüşen ve onu yenen olgular haline getirebilmektir.

İdealizmin nefes almadan yaydığı tehlikeli ışınlardan korunmayı sağlamanın; revizyonist, oportünist kapıların kapatılmasının ana çizgisi, klasik nedenselliklerden, soyutlamacı ve formülasyoncu vulgarizmden uzak durmaktır. "Marksizm özünde, bilim tarafından elde edilen sonuçların bir özümleme ve bireşim yöntemi olduğu için niteliği gereği açık olmak durumundadır. Öyle ki, pratiğin, koşulların her yeni verisini hazinesine kaydeder ve onları zenginleşme, dönüşme yasasıyla yorumlayıp taktik adımlarını üretir, yeniyi sunar." Ve "diyalektik materyalizm kendi özü gereği kapalı bir bütün oluşturmaz" temeli son derece önemlidir. Marksizm gerçeğin bilgisidir. Dünyayı, bilimin onu kavrama başarısı gösterdiği düzeyde açıklaması gerekir. Yeni bilginin de pratiğin her ilerlemesi doğru eksen üzerinde var edildiği ölçüde, Engels'in deyişiyle "materyalizmin yeni bir biçimini içerir."

İşte, ideolojik politik stratejik bütünlük içinde, MLSPB'nin kuruluş evresine de bu aydınlanma kriterleri ile bakmak zorundayız. Görevlerimizin diğer boyutu ve hemen bu noktada bizi belirleyen diğer koşul, mücadelemizin yeniden tesisine, atılımına ve ana yolunda tökezlemeksizin yürümesine ilişkin doğru dersler aktarımını gerçekleştirebilmek, çizgimizin yaşadığı her tecrübenin bizzat yaşamamış insanlarca, içselleştirilmiş mücadele ve kazanım olguları haline gelmesini sağlamak

amacıdır. Bu amaç, objektivizmin yalın ve sağlam rotasını zorunlu kıldığı gibi herhangi bir 'an'ı için önem taşıyabilecek çeşitli detay ve bilgi zenginliğinin yanı sıra, her türlü çatışma veya uyumun sağlıklı aktarımı görevidir.

Siyasal savaş misyonumuzun açılım sunabilmesi için önce süreçler, örgütsel ve politik işlevler ele alınmalı ve onun iç bağlantıları, koşullandırmaları, evrimsel verileri, volantirizmin sunduğu gereklilikler açıklanmalıdır. Aynı zamanda onun genel sistematiğinin getirdiği özel çıkarımların da doğru nitelenmesi gerekir.

Formel kurallarla hareket ederek nesnelliğe kavuşma çabası, politik kısırlıktan başka bir şey değildir. Ancak teori ve pratiğin iç mantık düzenini zedelemeksizin örgütsel-taktik açılımlara soluk kazandırmak olasıdır.

Bir değerlendirmenin son tahlilde gerçek huyunu tanımlayacak olan, örgütün politik çözümleriyle de çakışması, yahut pratiğe ilişkin özeleştiriler yapıyorsa, bu noktada tezlere, programlara da dönülüp bakılmasıdır. Bütün tezlerinin ve bütün programlarının doğru olduğunu iddia eden bir hareketin sürekli başarısızlıklara uğramasını "kader"le açıklamıyorsak politikalara bakmaktan başka seçeneğimiz yoktur. Ne var ki, Türkiye devrimci hareketinde bilimsel çözümleme yerine üç şey yapılır. Bir; başarısızlıklar karşısında paniğe kapılanarak inkarcılık gündeme getirilir. Her şey yanlıştır, ideolojiyi inkar etmek gerekir. Savaşmak çözüm getirmediğine göre savaşmamayı formüle eden yeni ideolojiler bulmak için kollar sıvanır. Çoğu zaman bunu dahi tek başlarına yapma gücünü kendinde bulamayan insanlar, revizyonist cepheye iltica eder ya da devrime ilişkin her şeyi terk

eder. İki; başarısızlıklar görmezden gelinir. Yapay iç düşmanlar yaratılarak bedeller bu suçluların sırtına yüklenir, örgüt suçsuz önderleriyle yoluna devam eder… atılan küçük adımlar abartılarak subjektivizm içinde "devrime yürünür"… Üç; çözümleme ve özeleştiri kisvesi altında çok şey konuşulup hiçbir şey söylenmez. Ya devrimci görevler tartışmalara hapsedilir ya da "lider"lerle örgüt elemanlarının gerçek bağlarını koparan politik samimiyetsizlik uygulanır. Yani, kafaları karışık olan ya da düşündüğünü söyleme cesareti olmayan "liderler", tabanı uyutmaya başlar. Çıkarımlar stratejiye hayat verebilecek olgular olmak zorundadır.

Salt yöntem açısından dahi, konu gündem tahtasına asıldığında ne dediğini bilmeden görev icabı saldıracak modern E. Dühring'lerle de karşılaşılacaktır. Ne var ki hiçbir çarpık biçimin, doğru içeriğin yolunu tıkama gücü olmamasının güveni, savaş programının azimle savunulmasıyla birleşince bütün bunlar, gelip geçici sorunlar olarak kalır.

"Varlık yalnızca dış dünya biçimleridir, ve düşünce, bu biçimleri hiçbir zaman kendinden değil, ama tastamam ancak dış dünyadan çıkartıp üretebilir. Ama böylece tüm ilişkisi tersine döner. İlkeler araştırmanın çıkış noktası değil, sonucudur. Doğaya ve insan tarihine uygulanamazlar. (Kafadaki soyut tasarı biçimine gönderme yapılıyor.) Bunlardan soyutlanırlar.

Doğa ve insan dünyası ilkelere uymaz, ilkeler ancak doğa ve tarihe uydukları ölçüde doğrudur. Sorunun tek materyalist çözümü budur. Bay Dühring'in bunun karşısına çıkardığı anlayış idealisttir. Bu anlayış sorunu tamamen baş aşağı koyar ve gerçek dünyayı fikren, şemalardan, dünyadan önce nerede olduğu

bilinmeyen ve düşünülemeyen bir zamandan beri var olan plan ya da kategorilerden hareket ederek kurar, tıpkı bir Hegel gibi" (Engels)

O halde hareketimizin tarihsel çözümlemesini yaparken, ne geçici yenilgilerimizi ne de eksikliklerimizi çıkış noktası olarak ele almadan onu savaşın laboratuarına yatıralım ki, değerlendirmelerimiz, gözlerimizi tekrar tekrar savaş ufkuna çevirme eylemimizin ifadesi olsun.

Hareketimizin içinden çıktığı ortamın somut zemin özelliklerini aktardıktan sonra onun biçimlenişini birinci dereceden etkileyen faktörlerin tarihsel ve felsefi açılımı için bir kez daha Engels'in sözleriyle açıklamaya çalışalım:

"Eğer inşa evriminin herhangi bir döneminde zihinsel ve tarihsel olduğu denli fizik evren ilişkilerinin de böyle inandırıcı ve kesin bir sistemi gerçekleşmiş olsaydı, bu, insan bilgi alanının sınırlarına varmış ve toplumun bu sistemle uyum içinde örgütlendiği andan başlayarak gelecekteki tarihsel gelişmenin askıya alınmış olduğu anlamına gelirdi ki, bu da bir saçmalık, tam bir anlamsızlık olurdu. Demek ki insanlar şu çelişki ile karşı karşıya bulunuyor, bir yandan tüm ilişkileri içinde evren sistemi üzerinde eksiksiz bilgi edinmek ve öte yandan, hem kendi öz nitelikleri ve hem de evren sisteminin niteliği nedeniyle bu sorunu tamamen çözmeye hiçbir zaman yetenekli olmamak. Ama bu çelişki yalnızca iki etkenin, evrenin ve insanın niteliğine dayanmaz. Bütün entelektüel gelişmenin başlıca kaldıracıdır da. Ve tıpkı örneğin çözümlerini sonsuz bir dizi ya da sürekli bir kesir içinde bulan o matematiğin problemleri gibi, hergün ve ara vermeden insanlığın sonsuz ilerleyici evrimi içinde çözümlenir."

“Gerçekten dünya sisteminin düşüncedeki her yansıması nesnel olarak tarihsel durum ve öznel olarak düşünce sahibinin fizik ve ruhsal niteliğiyle sınırlı kalır.”

Devrimci sorun hiç kuşku yok ki, bu Marksist bilgiler temelinde bunları bilerek, “sadece sınırlı” yaşamak değil, devrimci dinamizmi sınırların çözümüne, açılımına ve aşılmasına egemen kılmaktır. Bütün bunların kapsamında atılacak doğru bir adım, o aradaki mücadele verilerinin ülke koşulları ve evrensel yasalarla örtüşerek büyür. Büyümesinin nitel, nicel çerçevesini devrimi kucaklayacak olgunluğa kavuşturamayınca, gündeme gelen zaaflar ve bir dış müdahale , her anlamda bir gerileme süreci yaratır. Bu sürece karşı da ciddi bir ihtilalci ve örgütçü aktivite gösterilemeyince, çözülme, erime, dağılma evresi baş gösterir.

Bu noktada önemle dikkat edilmesi gereken konu, benzer çıkış noktalarının, görünümdeki benzer süreçlerin veya yine yüzeysel algılamalarla varılan sonuç benzerliklerinin yanılsamalarıyla, önemli tarihi farklılık ve özellikleri gözden kaçırabilmek, dolayısıyla devrimci değerlendirme ve yargılama görevine idealizmin kirli ellerini bulaştırmaktır.

Partilerin (örgütlerin) kuruluş evreleri ve kuruluş biçimleri de kendi öznellikleriyle, kendi verili koşulları içinde değerlendirilir.

Marksist parti tarihleriyle evrensel karşılaştırmalar, partinin yaşadığı dönemin değişik dinamikleri gözetilerek yapılır. Bu karşılaştırmada da tarihsel evrimi zedeleyecek herhangi bir yöntem ihlali, bizi doğrudan doğruya oportünizmin karanlığına iter. Hatalı tarihsel özdeştirmeler, hatalı örnekler, yersiz

göndermeler, değişim faktörlerini kapsamayan kuramcı tutumlar, amaç ne olursa olsun hayata ve mücadeleye hizmette bulunma şanslarının olmaması nedeniyle son tahlilde hayata karşı bir yerde konumlanırlar.

Genel değerlendirme ve çözümlemenin ötesinde, herhangi bir eylemi, herhangi bir dönemi, herhangi bir taktiği ve işlevi M-L analize-tabi tutmanın tek yolu, kendi zaman ve zemin olgularını kullanmaktaki başarıya bağlıdır. Bir anlamda doğadan daha zengin, hızlı ve dinamik koşullandırmaları, boyutları olan sınıflar mücadelesinin organik yaşamındaki nesnel değişimler, kafaları ve özellikleri de kendi seyrine uygun diyalektiği içinde değiştirir, yeniden biçimlendirir.

Buradan hareketle, geçmişi bugünün gözüyle ve verileriyle yargılamak, aykırı sonuçlar doğurur. Şüphesiz bir yanıyla bu da yapılır. Geçmişe, bugünün daha olgun, zengin ve gelişmiş gözlem gücüyle de bakılır. Özellikle tarihsel dersler bu şekilde çıkarılır. Ama bunun, doğru yöntemin baş aşağı çevrilmiş orijinallikleri de içeren biçimlerde oportünist tahrifat malzemeleri de yapıldığı da olur.

Bu tarz anti-Leninist yöntemler, mücadelenin realitesiyle çakışmadığı için pratik değer kazanması sözkonusu olmasa da özellikle devrimci mücadelenin bunalım süreçlerinde bazı çarpılmış gereksinmelere bir süre için hitap etme olanağı bulabilir. Dönemin politik boşluklarından ve karmaşalarından medet umanlar, tipik sağ ve sol tahrifat reçetelerini dönemin, örgütün gereksinim ve sorunlarına tercüme ederek piyasaya sürebilirler. Lenin'in Taktik Üzerine Mektuplar'ında saptadığı gibi bütün bunlar nesnel olguları ve mücadeleyi yadsıyan

dogmalardan başka bir şey değildir: “Marksçılık bizden, her tarihsel duruma özgü sınıf ilişkilerinin ve somut özelliklerin doğru ve nesnel çözümlemesini yapılmasını ister. Marks ve Engels tarihsel sürecin her özel döneminin ekonomik ve siyasal koşullarıyla zorunlu olarak değişebilen genel görevlerinin sadece sınırların belirlenme yeteneğindeki formüllerin ezberlenmesiyle ve yinelenmesiyle alay ederek, her zaman, bizim kuramımız bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur demişlerdir. Öyleyse devrimci proletaryanın görevlerini ve eylem biçimlerini belirlemede şimdi ona kılavuzluk etmesi gereken nesnel olgular nelerdir?”

Bir yanıyla THKP-C’nin de MLSPB’nin de kuruluşlarını, süreçlerini ve geçici yenilgilerini incelerken bu Marksist perspektifleri egemen kılmaya özen göstermek, diğer yanıyla da yanlış çıkarımların ve tahrifatların gerçeğini Materyalizmin yöntem ve perspektiflerindeki yerlerine oturtarak nitelemek gerekmektedir.MLSPB’nin kuruluş evresinden önceki dönemde, THKP-C yenilgisinin yargılanmasına ilişkin tahrifatlarla açılan yelpazenin faktörleri, günümüze kadar uzanan birçok farklılaşmanın öncül faktörlerinden olmuştur.

THKP-C’nin taktik askeri yenilgisi üzerinde, özellikle onun potansiyelinde oynayanların muğlak tanımlamalarla uzun yıllar ifade etmedikleri gerçekler pratikte ifadesini bulsa da bunların gerçek yüzlerini kapsamlı bir ideolojik mücadele ile teşhir edebilmek sözkonusu olmamıştır. Bu bizim eksiğimizdir. Saptanan siyasal ve örgütsel olguların teorik açılımlarıyla ve yoğun bir iletişim kurularak P-C sempatizanlarına egemen

kılınamaması, her türlü P-C inkarcılığının yıllar boyu P-C potansiyelinden tecrit edilememesi gerçeğini gündemde tutmuştur.

THKP-C sürecini doğru ve net tanımlamak, MLSPB'nin üzerinde yükseldiği koşulları da iyi anlamak ve kuruluş mantığını, kuruluş amaç ve yöntemlerini çözümleyebilmek açısından da önemlidir. Çünkü, MLSPB, onun organik bir başka süreci, bir anlamda kendisidir.

Kızıldere darbesinin örgütsel çözülmeye yol açmasını, daha ötesi dönemin kaderini tayin edici rol oynamasını, onun sürecinin ve örgütsel organizmasının özelliklerini, dönemin devrimci durumlarını çözümleyerek anlayabiliriz.

Stratejik bir yenilgi sözkonusu değildir. Çünkü Lenin'in deyimiyle, "Stratejinin konusu: devrimin belirli bir aşaması temel kabul ederek emekçi sınıfın başlıca darbesinin doğrultusunu saptamak….."tır. Dolayısıyla, o doğrultu, ana sistematiktir. Devrimci bir sürecin bütününü kapsayan, o sürecin adımlarının sistematiğinin adıdır.

Stratejik yenilgi ise işte bu asal sistematiğin yanlış veya hatalı kurulmasından , bu eklemlenmenin yanlış saptanmış ve uygulanmış olmasından kaynağını alan yenilgidir. Bu nedenle 'stratejik yenilgi' kavramı doğrudan doğruya stratejinin yargılanması gerekliliğini dayatan bir çıkarımdır.

Yenilginin niteliği ne olursa olsun son tahlilde devrimci durumun yükselmesinin önüne geçtiği için, stratejinin uygulanmasını engellediği, kesintiye uğrattığı ve sürecin seyrini böylelikle belirlediği için 'stratejik yenilgidir' veya 'stratejik önemde bir yenilgidir' şeklindeki tanımlamalara gitmek ise, en iyi niyetli yorumla kavram kargaşasıdır.

Öte yandan, bir örgüt-parti yaşamının ötesinde ülkedeki genel devrimci durumun düşman karşısında çözülmesi sonucu geçici bir yenilginin yaşanması durumunda da 'stratejik yenilgi' kavramının genel olarak kullanılması doğru değildir. Böyle bir durum da kavramı karşılamaz. Değişik stratejiler izleyen parti ve örgütlerin içinde sürecin gerçeklerine aykırı yollar üzerinde olanlar açısından ancak özelde sözkonusu edilmelidir.

'Taktik yenilgi' ve aynı ya da yakın anlamda kullanılan 'stratejik öneme haiz bir yenilgi' nitelemeleri de hatalıdır. Taktiğin sözcük karşılığıyla ve genel anlamda kullanılmasıyla (bilinçli ya da bilinçsiz), Marksist literatürdeki politik-stratejik kapsamı birbirine karıştırılmaktadır.

Kızıldere darbesinin taktik bir yenilgi diye nitelenmesi, salt o eylemin değerlendirilmesi olamaz. Kızıldere şehitleri, Ankara ve İstanbul'daki tıkanıklıklarını Karadeniz ilişkileri ve olanakları içinde çözümlemeyi düşünmüşlerdir. İstanbul'da İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un cezalandırılması eyleminin gerçekleştirilmesiyle, oligarşi'nin artan ve tümüyle partiye yönelen saldırganlığı, aynı süreçte parti içindeki inkarcıların tasfiyesinin de getirdiği örgütsel hantallaşmanın etkisiyle, Ankara olanakları büyük ölçüde yitirilmiştir. Bütün bunlardan dolayı hemen yönelmek durumunda kaldıkları Karadeniz yolunun Kızıldere'de noktalanması, kendi içinde bu seyrin belirlenmesi anlamındaki taktiğin yenilgisi olarak ifade edilse dahi tartışma götürür.

Kaldı ki bu tartışma ancak P-C koşullarının bütün detaylarıyla incelenmesi ve 72 Şubat-Mart verilerinin zemininde yapılabilir. Onun ötesinde, P-C hattının taktik yenilgisi denince, strateji

konaklarından, strateji kapsamında belirlenmiş ve iç diyalektiği nedeniyle yerleşik, aşamalı, ülkenin ekonomik siyasal tahlilleri temelinde geliştirilmiş taktiklere ilişkin yenilgi tezi, P-C mücadelesi açısından ayakları yere basamayacak bir teorem olarak kalmaya mahkumdur. Çünkü o noktada bu taktik aşamaların, kendi zamanının koşulları içindeki uygulamasını, daha somut ifade ile, henüz kır gerillacılığından olgulaşmış haliyle sözetmek erken olduğu için, P-C'nin şehirlerdeki taktik mücadelesini mahkum etmek gerekmektedir!

Yani denilebilirse; mücadeleye şehirlerden başlamak yanlıştır, P-C taktik evreyi yanlış saptadığı için yenilmiştir. 'İşte o zaman tanımın taktik yenilgi' veya stratejik öneme haiz taktik yenilgi' olabilmesi olasıdır. Yoksa, güncel taktiklerle stratejik taktikleri karıştırma cehaletinin pençesinden kurtulamayız. Bir yenilgiye yol açan, onun öne çıkan koşulu olan durumun (stratejik, taktik, askeri veya örgütsel) diğerlerini de belirleyeceği açıktır. Onları da kendine göre biçimlendirir. Fakat teşhisimiz yine de rasgele olamaz. Belirleyici faktörleri hangisi üzerinde taşıyorsa onu saptamak gerekir.

Örneğin, bir strateji üzerinde ve o stratejinin uygulamaya sokulması gereken taktik evresindeki mücadele sırasında örgütsel bünyede oluşan bir çöküntü veya parti önderliğinin sağ veya sol tasfiyeciliğin eline geçmesi, stratejinin örgütsel yenilgisidir. Diğer politik eklemleri kurarken ortaya çıkacak yanlışların dayanağı olmaması için de bu kavramları kullanmada özen göstermeliyiz. Aksi, bunları bilinçli olarak kendi perspektiflerinin ifadesi bazında kullanan oportünizmin yeni olanaklara kavuşmasına yardım etmek olur.

MLSPB, THKP-C sürecinde ülkemiz devrimine sokulmuş olan politik olgular üzerinde yükselmiştir. Bu olguları yeniden ve toparlayarak ifade edersek:

1) Açık faşizmin ülkede o güne dek yaşanmamış bir saldırganlık boyutuyla devrimcilere ve halk kitlelerine yöneldiği bir açık terör döneminde, bütün olanaksızlıklara ve devrimin bütün gençliğine karşın, iktidar mücadelesi hedeflerine yönelinmiş, emekçilerin talepleri politik bir askeri savaşla dile getirilmiş, anti emperyalist bilinç yine bu eylemlerle somutlanmıştır. Bu savaş, kendi koşullarında halk kitlelerinde de düşman üzerinde de ciddi bir yankı bulmuştur.

2) Kızıldere darbesi partinin örgütsel yenilgisi ile bütünleşerek çizgimizin yapısal planda bir süre için çözülmeye uğramasına yol açmıştır. Savaş kalesinin yıkılması, askeri ve politik kadroların yitirilmesiyle, savaş önderlikten yoksun kalmıştır.

3) Önder kadroların yitimiyle örgütsel ve pratik işlevlerin durmasının hemen ardından onların yerinin doldurulmaması nedeniyle, örgütsel ve pratik yaşantı sürdürülememiştir. Yeni verilerle yeni bir süreç yaşanmasına gerek kalmadan en değerli elementer faktör olan 'yaşamış' insanların içinden, yapılanmayı ve savaşı tekrar kucaklayabilecek kimse çıkmamıştır.

4) 68-72 mücadelesini yaşayan insanlardan geriye kalan, mücadele içinde çeşitli düzeylerde görev yapmış eski kadroların yenilgiyi taşıyacak kapasitede olmamaları nedeniyle, koşulları dönüştürmek yerine kendileri dönüşmüş, ihanet ve inkarcılık çeşitli boyutlarıyla çizgimizin ve Türkiye devrimin gündemine sokulmuştur.

5) Parti, kendi eleman ve ilişkilerinin nitel dönüşümlerini ve evrimlerini yaşatacak süreçlerden geçme olanağı bulamamış olduğu için, sözkonusu belirli insanların oluşturduğu kesimin niteliğini kısa sürede algılayıp, onları örgütsel-ideolojik-politik planda mahkum ederek (hatta daha önce mahkum edilmiş, kendi teşhirlerini yaşamış olanları da vardır), siyasi kararlılıkla yargılayıp teşhir ederek kendi yolunu kendisi belirleyebilecek niteliğe sahip halkalarına da sahip değildir.

6) Silahlı mücadele, sınıflar çatışmasındaki birinci dereceden faktör olmasının zorunlu bir sonucu olarak, bütün yeni sömürgelerde, özellikle de bu adım kuvvetli bir politik yorumun perspektifini içeriyor ve mücadelenin diğer cepheleriyle bütünleşebiliyorsa, hızla geniş bir sempati potansiyeli yaratır. Bu potansiyeli örgütlü güce dönüştürmek her zaman benzer partilerin en önemli sorunlarından biri olmuştur.

THKP-C'nin, sürecin bu problemlerini toparlayabilecek ömrü olmamıştır. Fakat hızlı evrimine, ciddi yenilgisine, o yenilginin ihanet ve inkarla derinleştirilmesine rağmen Türkiye devriminin gündemine sokmuş olduğu uzun soluklu ideolojik saptamalar ve bunların politik somutlanışı, P-C potansiyelinin zemininin, 74 döneminin en önemli siyasal olgularından biri olmasını sağlamıştır.

7) P-C potansiyeli, asgari politik düzeyine, yetersizliklerinin pratik çözümsüzlüklerine ve bu bağlamda çeşitli yalpalamalara açık kapılarına rağmen doğru önderlikle, doğru temellerde yükseltilecek bir örgütlenmenin gelişimine paralel olarak aşama aşama da olsa kucaklanabilme verilerini genel olarak sunmaktaydı.

8) İdeoloji, bizzat onun somut evrimini yaşamış olanlar tarafından, iç bağlantı ve gelişme ilkeleriyle ve, yeni gereksinimler uyarınca zenginleştirilerek kavratılma olanaklarından yoksun olduğu için, onun adına ve onun merkezkaç kuvvetiyle meydana gelen gruplaşmaların öznelliklerini sergiliyordu.

Bu faktörler, ülkemiz devriminin genel teorik ve politik seviyesi ve silahlı mücadelenin geleneksel örgütlenme, devrim ve çalışma tarzı anlayışlarını parçalama durumu yenilgiyle birlikte değerlendirildiğinde dönemin verileri daha iyi anlaşılacaktır.

Ne var ki bu verili durum mutlaklık değildi. Ve tek başına zaman öğesi bile onu değişik çelişkilerle bütünleşmeye götürebilirdi.

Panoramanın, yeni bir ivme kazandırıcı güç olmadan savaşı yeniden başlatacak ilkeli dinamikler kazanabilmesi olası değildi. Zincirleme evrimlerde her yeni halkanın varlık koşullarının yaratılması ve somutlaştırılması durumlarında olduğu gibi… Bu önemli noktayı kavrayamayanlar -belki kendileri de farkında olmadan- savaştan bağışık süreçlerin kurallarını Tevrat, savaş kaçkınlarını Musa bellerler.

MLSPB'nin kurucularının bu ortam içindeki tarihsel adımlarının anlamını değerlendirirsek, düşüncede somutlaştırılan girişim, yaşanan süreçte -kısa zamanda- düşüncenin pratiğe dönüşmesiyle olgunlaştı.

Marksist-Leninist bir partinin ya da örgütün kurulmasını salt bir tarihe indirgemek mekanik soyutlama olur. Kuruluşları birer süreç olarak tanımlamak gerekir. Dönemin sunduğu

veriler, bu verilerle buluşan kuruluş mantığının yakalanması ve o mantığın yaşam faktörü haline getirilme inisiyatifi ile olgunlaşması, hatta bir yönüyle tek tek kurucuların evrimleri, kuruluş döneminde taşıdıkları eksiklik ve zaaflar, ancak o ortamın koşullarında değerlendirilirse objektif sonuçlara ulaşılabilir.

MLSPB öncülleri, 70 yılı başlarında devrimci düşünceyi benimsemeye başlayan kuşaktan gelir. Değişik devrimci çevrelerle ilişkileri, tartışmaları ve kendilerini eğitme çabaları 30 Mart 1972'ye kadar sürer. Devrimci mücadele içinde aktif ve etkin bir şekilde yer alma istek ve kararlılığında olan bu insanlar, birer devrimci olarak eğitimlerini ilerletmek, kendilerini silahlı savaşta daha gelişkin olarak yer alacak şekilde hazırlamak, birlikte çalışabilecekleri devrimcileri bulabilmek gibi amaçlarla Suriye ve Filistin kamplarına gitmeye karar verirler.

Tam bu süreçte 30 Mart Kızıldere eylemi gerçekleşir. 30 Mart'tan bir gün sonra yola çıkılır. Suriye sınırında yakalanıp bırakılmalarını içeren bir zaman kaybından sonra yola devam ederek kamplara ulaşırlar. 1973 başında ülkeye dönüldükten sonra eski çevrelerle yeniden ilişkiye geçilir. Çeşitli etkinlikler bu çevrelerin genişletilmesi ve disipline edilmesi amacıyla kullanılır. Değişik kesimlerden devrimci, ilerici sempatizanlarla ve yüksek öğrenim çevresiyle ilişkiler geliştirilmeye çalışılır. Bu ilişkiler daha çok ekonomik, demokratik ve akademik platformlardaki çalışmalara ilişkin pratik işlevleri kapsamaktadır.

Aynı süreçte, mahalli sempatizan gruplarıyla, grupların düzeyine bağlı olarak genellikle düzenli eğitim çalışmaları organize edilip yürütülür. Anadolu'da bağımsız iki sendika kurdurtulur.

Parti-Cephe görüşleri benimsenip savunulmaya başlandıktan sonra bu ilişkiler ve sistematik olduğu gibi sürdürülür. Savunulmakta olan düşüncelerin sistemli bir bütün olarak Parti-Cephe yazılarında bulunması, devrimci çalışma anlayışını ve kültürünü ifade eden formülasyonlar, bu doğal bütünleşmeyi sağlamıştır.

Bağımsız örgüt kararına varılıncaya kadar, var olan ilişkiler politik ve askeri olarak eğitilmiş, Parti-Cephe düşünceleri isim kullanmadan savunulmuş ve benimsetilmiş, arkadaşların bu doğrultuda çalışmalar yapmaları sağlanmış, devrimci ahlak, disiplin, illegalite anlayışlarının kavranmasına ve yaşama geçirilmesine çalışılmıştır. Bir grup olarak yapı içindeki çalışmalardan ve bunun sistematiğinden sadece kendi içlerinde sorumlu olduklarının bilinci verilmiş, kısacası, insanlar örgütlü insanların sahip olması gereken özelliklerle donatılmaya çalışılmıştır.

Aynı dönemde canlanmakta olan devrimci ortamın özellikleri, devrim sempatizanlarına bu bağlamda yansıyan olumlu dinamikler, bu çalışmaları destekliyor ve ivmesini hızlandırıyordu. İlişkiler ve faaliyetlerin düzeyi, sempatizan arkadaşların gelişimine ve düzeylerinin yükselmesine bağlı olarak yükseltiyor, farklı işleyişler içine giriliyordu.

"Toplum sadece bireyler yığını değildir. Bu bireylerin birbirleri karşısındaki yerini gösteren ilişkilerin toplamıdır. Toplum, insanı insan olarak ortaya koyduğu gibi kendisi de onun tarafından ortaya konur." (Marks)

Evet, toplumu tanımlamak ve farklı bir adım atmak zorunluluğu vardı. M. Belli'nin sinema salonlarında "devrimci parti" kurmaya çalıştığı, Devrimci Yol öncüllerinin P-C sempatizan dinamizmini sistemli olarak eritmeye uğraştığı, Yurt Dışı'nın "P-C biziz" iddiasına karşın son derece umutsuz bir tablo çizdiği bu dönemde, P-C ve devrim mücadelesi sorularının tümünün yanıtı aynı noktaya çıkmaya başlamıştı: Örgüt, yeniden P-C yapılanması.. "ileriye doğru atılacak her adım, gerçek bir ilerleme, bir düzine programdan yeğ" idi… (Marx, Gotha Programı'nın Eleştirisi)

P-C'nin belki de olabilecek her türlü tahrifatının gerçekleştirildiği daha sonraki yılların devrim tablosunda hareketimizin özel bir yeri olması, biraz da kuruluş adımızın Leninist örgütçü irade ve inisiyatifinden kaynağını alır. Bu tür taktik girişimler, önemli bir ikilemle, oportünizm ve ihtilalcilik katalizörleriyle ayırt edilir.

Bir ideolojinin savunulmasının ancak onu pratikte yaşayarak mümkün olacağına inanan ve diğer çevrelerin buna pek niyetli gözükmediklerini anlayan MLSPB kurucuları, bu doğrultuda harcadıkları çabalardan sonra örgütün kuruluşuna yöneldiler.

O aşamada Parti-Cephe ismiyle çıkmamak, kuruluşu THKP-C/MLSPB olarak gerçekleştirmek doğru görüldü. MLSPB pratiğinin süreç içerisinde diğer samimi Parti-Cephe sempatizan ve çevrelerini de hareketlendireceği ve bir kanala akıtacağı öngörülerek, potansiyelin toparlandığı ve savaşın geliştiği aşamada isim değişikliği yapılması düşünüldü. Ve 1975 yılında MLSPB'nin kuruluşu gerçekleştirildi., sürecin mücadele programı formüle edildi.

MLSPB, Anti-Emperyalist, Anti-Oligarşik Demokratik Halk Devrimi'ni hedefler.

MLSPB, Demokratik Merkeziyetçiliği temel alır ve yukardan aşağıya örgütlenir.

MLSPB, Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisini izler.

MLSPB, Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisinin temel yöntemi silahlı propagandadır.

MLSPB, legal ve yarı legal kitle ilişki ve kanallarında geniş olarak bulunmayı amaçlar ve devrimin bu kan damarlarını, kurulduğu andan itibaren örmeye başlar.

MLSPB, Politik askeri liderliğin birliğine inanır.

MLSPB, Enternasyonalist bir örgüttür ve dünya halklarıyla dayanışma, programında önemli bir yer tutar. Fakat, ittifaklarını, özgücüne güven ve karşılıklı bağımsızlık ve saygı temelinde geliştirir.

Stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırı aşamalarından geçecek olan Halk Savaşı boyunca gerilla mücadelesinin açtığı yolda ekonomik, demokratik, ideolojik mücadele sürdürülür.

MLSPB, üyelerinde ve tüm elemanlarında, savaşçı bir sosyalistin kültürünü ve davranış tarzını yerleştirmeyi amaçlar.

MLSPB, Gizliliği esas alır ve örgüt yapısını bu temelde geliştirir. Fakat en açık çalışma yöntemlerini, devrimci-demokrat-ilerici çevrelerle bağları da yadsımaz, önem verir.

MLSPB, Devrimini yapmış ülkelerin pratikleriyle zenginleşir. Fakat hiçbir ülkeyi kendisine model almaz. O kendi ülkesinin siyasal, ekonomik, sosyal, tarihsel ve kültürel yapısı temelinde geliştirilmiş THKP-C ideolojisi doğrultusunda savaşır ve bu ideolojiyi geliştirmeye çalışır.

MLSPB, Yeni sömürge Türkiye'de, sürekli faşizm koşullarında, halkın bağımsızlık ve sosyalizm kavgasında yalnızca gerçek düşmanlarını karşısına almaya özen gösterir.

MLSPB'nin iki konferans arası en yetkili organı Merkez Komitesi'dir. MLSPB üyelerinin oluşturduğu kadro birimleri ve buna bağlı aday kadro , aktif sempatizan ve taraftar ilişkileri, MLSPB tüzüğüne göre şekillenir.

1975 Yılında gerçekleştirilen kuruluştan sonra bir dizi eylemle varlığını kamuoyuna ilan eden **THKP-C/MLSPB**, legal ve yarı legal çalışmalarında **'Devrimci Kurtuluş'** adını kullanmıştır.

En üst yetkili organ olarak Genel Komite çerçevesinde Konferans'larını gerçekleştirmiştir.

Fabrikalarda, akademik birimlerde, bölgesel çalışmalarında, Anadolu'nun çeşitli kent, kasaba, ve köyünde mücadelesini geliştirmeye çalışmıştır.

12 Eylül sürecinde, İstanbul, Adana, İzmir, Manisa, Turgutlu, Kars, Konya gibi illerde yenilen darbeler sonucu 500'den fazla devrimci, MLSPB toplu davalarında yargılanmaya başlamıştır.

Bu devrimcilerin yargılandıkları eylemlerden bazı örnekler vermek gerekiyor.

THKP-C/MLSPB'NİN POLİTİK ASKERİ EYLEMLERİ (*)

Öncü savaşı sürecindeki eylemler, siyasal propaganda ve ajitasyon amaçlıdır. Halka ülkenin gerçeklerini açıklamanın bir yöntemidir. Ülkede var olan suni dengeyi zayıflatmanın, devrimin ve devrimcilerin gerçeklerini ve programını anlatmanın bir yoludur. Stratejik savunma aşaması bir mevzi savaşı değildir ve devrimci gücün, devrime güvenin; sempati ve desteğe dönüşmesini amaçlar.

Dolayısıyla da direkt devlete emperyalizmin ve oligarşi'nin halk düşmanı temsilcilerine yönelir. Bu temel amacının yanı sıra, halkı korumaya, halka zarar verenleri cezalandırmaya yönelik yöresel eylemler gerçekleştirilir.

MLSPB, politik hedeflerinin dışında kalan hedeflere yönelen ve halk safındaki insanlara zarar veren hiçbir tavra girmez. Öte yandan, Emperyalizme, Oligarşiye ve Faşizme yönelik bütün devrimci tavırlara saygı duyar, bunları sonuna kadar destekler.

Devrimci savaş sırasında istenmeyen bazı olaylar meydana gelmiş, çok ender de olsa arkadaşlarımız tarafından gerçek hedeflerinin dışına çıkılabilmiştir. Hareketimiz, bu davranışların özeleştirisini Türkiye halklarına verecektir. Ve en ciddi özeleştiri, savaşın bundan sonraki aşamalarının pratiği olacaktır.

1971-1972 Gerilla savaşı süresince gerçekleştirilen eylemlerden bazıları:

1) Ziraat Bankası'nın Küçükesat şubesinin günlük hasılatı halkımızın devrimci kurtuluş savaşında kullanılmak üzere kamulaştırılmıştır.

2) Kanlı Pazar'da şehit düşen devrimcilerin anısına, 16-17 Şubat'ta Amerikan askeri deposu Tuslog'un Zincirlikuyu merkezi, Tuslog'un Şişli şubesi, ABD-Türk Dış Ticaret Bankası'nın Elmadağ şubesi, ABD Başkonsolosluğunu, emperyalist Amerikan kuruluşu IBM'in Gümüşsuyu'ndaki merkezi bombalanmıştır..

3) Salıpazarı'ndaki Amerikan askeri botu bombalanıp, tahrip edilmiştir.

4) Türk Ticaret Bankası'nın Erenköy şubesinin günlük hasılatı halkımızın devrimci savaşımında kullanılmak üzere kamulaştırılmıştır. Bu eylemde kullanılan Amerikalı Astsubay A. Donald'ın arabası da yakılarak imha edilmiştir.

5) Coca Cola, Pe-Re-Ja, Elvan, Mercedes-Benz, Otomarsan Fabrikası, Akbank ve daha birçok şirket ve kuruluşun hissedar sahipleri olan Kadir Has, Mete Has, Adanalı büyük toprak ağası Talip Aksoy'un günlük hasılatları, halkımızın devrimci kurtuluş mücadelesinde kullanılmak üzere kamulaştırılmıştır.

6) Amerikan emperyalizminin Ortadoğu maşası Siyonist İsrail'in Türkiye Başkonsolosu Efraim Elrom kaçırılmış 17 Mayıs tarihinde faşist bakanlar kuruluna yönelik olarak

ortaya konulan tutuklu devrimcilerin serbest bırakılması ve Cephe Bülteninin TRT'den okunması koşulları, tanınan süre içinde yerine getirilmediği için Elrom'u halk adına mahkum edilmiş ve kurşuna dizilmiştir.

7) İngiliz emperyalizminin üç ajanını Kızıldere'de cezalandırılmıştır.İstanbul Maltepe'de oligarşi'nin askeri kuvvetleriyle günlerce çarpışılarak direniş destanı yazılmıştır.

Kızıldere'de ise komünist direnişin, halklara bağlılığın, devrimci dayanışmanın en yüksek örneği verilmiştir.

MLSPB, emperyalizme, oligarşi'nin sivil ve askeri hedeflerine yönelik yüzlerce eylem gerçekleştirmiştir.

1) 1975 Mayıs: Zircirlikuyu ABD askeri deposu Tuslog garajının bombalanması.

2) 1975 Eylül: Ataköy'de NATO askerlerinin dinlenme tesisinin bombalanması.

3) 1975 Ocak: ABD Başkonsolosluğunun bombalanması.

4) 1976: Mart: ABD'ye ait 71 B 1483 plakalı resmi otonun bombalanması.

5) 1976 Mart: İtalyan Bankası'nın bombalanması.

6) 1976 Nisan: Cihangir ABD Dil Merkezi'nin bombalanması.

7) 1976 Nisan: İran Havayolları'nın bombalanması.

8) 1976 Kasım: İsrail Havayolları EL-AL'ın bombalanması.

9) 1976 Kasım: İran Havayollarına ait

10) 1976 Kasım: Mısır Konsolosluğunu bombaladık.

11) 1976 Mart: Son Havadis Gazetesini bombaladık.

12) 1976 Haziran: Halkların kurtuluş mücadelesinde kullanılmak üzere Kocamustafapaşa Tekel Deposunun günlük hasılatını kamulaştırdık.

13) 1976 Kasım: Philips'i bombaladık.

14) 1976 Ocak: Yeni Mahalle Polis Karakolunu bombaladık.

15) 1976 Şubat: Kumkapı Emniyet Başkomiserliği'ni bombaladık.

16) 1976 Şubat: Fatih Emniyet Amirliği'ni bombaladık.

17) 1976 Mart: Yusuf Paşa Akbank şubesi'ni bombaladık.

18) 1976 Mayıs: Bahçelievler Akbank şubesi'ni bombaladık.

19) 1976 Mayıs: Aksaray Koç Holding'e ait Tofaş Oto Bayi'ini bombaladık.

20) 1976 Mayıs: Yeşiltepe polis karakolu'nu bombaladık.

21) 1976 Mayıs: Faşist merkezlerden biri olan Ülkü Ocakları Derneği'ni bombaladık.

22) 1976 Mayıs: Küçükçekmece Büyük Ülkü Derneği'ni bombaladık.

23) 1976 Haziran: Üsküdar MHP İlçe Merkezi'ni bombaladık.

24) 1976 Haziran: Zeytinburnu Sümer Polis Karakolu'nu bombaladık.

25) 1976 Ekim: Yenibosna Ülke Ocakları Derneği'ni bombaladık.

26) 1976 Ekim: Kanarya Ülkü Ocakları Derneği'ni bombaladık.

27) 1976 Kasım: Faşist Kemal Ilıcak'ın yönetimindeki Tercüman Gazetesine ait oto pazarlama Şirketi TER-OTO'yu bombaladık.

28) 1976 Kasım: Yeşilyurt Polis Karakolu'nu bombaladık.

29) 1976 Kasım: Taksim UEDT Bankası'nı bombaladık.

30) 1976 Kasım: IV. Levent Akbank şubesi'ni bombaladık.

31) 1976 Ocak: Kapitalistlerin merkezlerinden İstanbul Sanayi Odası'nı bombaladık.

32) 1976 Şubat: Levent İş Bankası şubesi'ni bombaladık.

33) 1976 Şubat: Kocamustafapaşa Karakolu'nu bombaladık.

34) 1976 Şubat: Devrimci mücadelemizde kullanılmak üzere Kurtuluş Tepeüstü İş Bankası'nın hasılatını kamulaştırdık.

35) 1976 Şubat: Hakim Albay Süleyman Takkeci'nin evini bombaladık.

12 Mart ve 12 Eylül'de başlayan açık faşizm dönemlerinin vazgeçilmez savcısı ve hakimi olan faşist Süleyman Takkeci birçok devrimci yurtseverin ölümle cezalandırılmasında başrolü oynadığı gibi yoldaşlarımız Ahmet Saner ve Kadir Tandoğan'ın idam edilmelerinin de sorumlularındandır.

Örgütümüz faşist kimliğini daha bu zamandan saptadığı Albay Süleyman Takkeci'yi 12 Mart yargılanmalarındaki tutumuyla yargılamış ve hakkında ölümle cezalandırma kararı almıştır. Ancak bu karar bazı nedenlerle gecikmiştir, bir uyarı olarak evi bombalanmıştır. Ancak azılı bir faşist olan Takkeci, savaşçılarımız tarafından mutlaka cezalandırılacak.

36) 1976 Haziran: Çiftehavuzlar Yapı Kredi Bankası'nı bombaladık.

37) 1976 Kasım: Yeni Levent Ülkü Ocakları'nı bombaladık.

38) 1976 Kasım: Faşist katillerin barındıkları saldırı üssü olarak kullandıkları Isparta Yurdu'nu bombaladık.

39) 1976 Kasım: Yeni Bosna Akbank şubesi'ni bombaladık.

40) 1977 Ocak: Haznedar Ülkü Ocakları'nı basarak bir faşisti öldürüp, altısını yaraladık.

41) 1977 Şubat: Kocasinan Ülkü Ocakları Derneği'ni basarak silahlara ve belgelere el koyduk.

42) 1977 Şubat: Ülkemizi emperyalizme satanlardan, emperyalizmin ve tekelci burjuvazinin ülkemizdeki en sadık yöneticilerinden azılı anti komünist Celal Bayar'ın köşkünü bombaladık.

43) 1977 Şubat: Murat Bayrak'ın köşkünü bombaladık.

Türkiye'nin bir diğer azılı faşist kapitalistlerinden olan ve aynı zamanda Türkiye'den önce yaşadığı Yugoslavya'da Nazilerle işbirliği yapan kralcı Çetnik birliklerinde görev

alarak Yugoslav halklarına karşı çeşitli saldırılara katılan Murat Bayrak hakkında da örgütümüz ölümle cezalandırma kararı almıştır. Sancak Tül Fabrikasının ve Sancak Air Havayolları'nın sahibi olan Murat Bayrak işçilere karşı yürüttüğü faşist terörün hesabını mutlaka verecek. Ve savaşçılarımız örgütümüzün aldığı bütün kararı bütün benzer kararlar gibi yerine getirecekler.

44) 1977 Şubat: Faşist katillerin barındıkları ve saldırı üssü olarak kullandıkları Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda faşistlerin barındıkları yeri bombaladık.

45) 1977 Şubat: Yeni Bosna Karakolu'nu bombaladık.

46) 1977 Şubat: Avcılar'da polise ait bir araç bombaladık.

47) 1977 Mart: İşçi sınıfının can düşmanı, kan emici kapitalist işbirlikçi Sabancı'ya ait Sabancı Holding'in Genel Merkezi'ni bombaladık.

48) 1977 Mart: Tekelci burjuvazinin sadık partisi AP'nin Samatya Şubesini bombaladık.

49) 1977 Haziran: İstanbul Sanayi Odası'nı bombaladık.

50) 1977 Ocak: Moda Yapı Kredi Bankası'nı bombaladık.

51) 1977 Mart: Cemil Topuzlu Caddesi İş Bankası şubesi'ni bombaladık.

52) 1977 Kasım: Ataköy Emlak Kredi Bankası'na ait bekçi kulubesini ve banka şubesini bombaladık.

53) 1977 Aralık: Küçük Çekmece Büyük Ülkü Derneği'ni bombaladık.

54) 1977 Aralık: Eyüp MHP İlçe Binası'nı bombaladık.

55) 1977 Şubat: Eyüp Emniyet Amirliği'ni bombaladık.

56) 1977 Şubat: Yeni Bosna -Kuleli Ülkü ve Dayanışma Derneği'ni bombaladık.

57) 1977 Mart: Halit Narin'in Erenköy'deki evini bombaladık.

58) 1977 Mayıs: Taksim'deki İntercontinental Otelini 1 Mayıs 1977 Katliamını protesto etmek amacıyla bombaladık.

59) 1977 Mayıs: Küçükçekmece Büyük Ülkü Derneği'ni bombaladık.

60) 1977 Kasım: Üsküdar MHP İlçe Binası'nı bombaladık.

61) 1977 Ocak: Ülkü Ocakları Haznedar Şubesi'ni basarak bir faşisti öldürdük, üçünü de yaraladık.

62) 1977 Kasım: MHP Bakırköy ilçe ikinci başkanı Hikmet Ay'ı ölümle cezalandırdık.

63) 1977 Nisan: Topkapı Yapı Kredi Bankası'nın hasılatını devrimci mücadelemizde kullanılmak üzere kamulaştırdık.

64) 1977 Ağustos: Beşiktaş'ta Deva Fabrikası'nı bombaladık.

65) 1977 Eylül: Çifte Havuzlar Türk Ticaret Bankası'nın hasılatını kamulaştırdık. 66) 1977 Aralık: Tutsak savaşçılarımızın sıcak mücadele içindeki görevlerine bir an önce dönmeleri amacıyla Toptaşı cezaevinden firar eylemini gerçekleştirdik.

67) 1978 Şubat : Burjuvaların eğlence, kumar, yozluk ve ahlaksızlık merkezlerinden Moda Deniz Kulübü'nü bombaladık.

68) 1978 Mart: Küçükköy 500 Evler Yapı Kredi Bankası'nı bombaladık.

69) 1978 Nisan: Fikirtepe İş Bankası ile Ziraat Bankası'nın hasılatını kamulaştırdık.

Aynı anda gerçekleştirilen yukarıdaki eylemlerimiz de Vietnam kasabı, uzun yıllar Dünya Bankası Başkanlığı yapmış ve ABD Savunma Bakanlığı görevinde bulunmuş Mc Macnamara'nyn Türkiye'ye gelişini protesto için yapılmıştır.

70) 1978 Mayıs: Avcılar'da Petrol Ofisi'ne ait aracın günlük hasılatını kamulaştırdık.

71) 1978 Mayıs: Bakırköy AP Binasını kurşunladık.

72) 1978 Mayıs: Bakırköy'de faşist İrfan Geçit'in elektrikçi dükkanını bombaladık.

73) 1978 Mayıs: Cerrahpaşa l Mayıs Mitingini düzenledik. Örgütümüz, uluslararası proletaryanın birliğinin kapitalizme karşı savaşımındaki kararlılığının, dayanışmasının ve savaşma azminin dosta da düşmana da gösterildiği gün olan 1 Mayıs'ın kutlamaları için ülkemiz özgülünde bir ay öncesinden çeşitli kararlar almış, savaşçılarımız bir ay boyunca silahlı ve silahsız birçok ajitasyon ve propaganda faaliyeti yürütmüş ve bu faaliyetler bütün ülke genelinde l Mayıs gününe doğru giderek yaygınlaştırılmıştır.

1 Mayısla ilgili olarak alınan ve uygulanan birçok kararın yanında örgütümüz l Mayıs 1978 kutlaması için aldığı bir diğer karar da Cerrahpaşa semtinde bir miting düzenlenmesi kararıdır. Bu karar gereğince savaşçılarımız hazırlıklara girişmiş ve savaşçılarımız önderliğinde işçi, memur, öğrenci ve çeşitli kesimlerden katılmalarla miting görkemli bir biçimde gerçekleştirilmiş ve bölgedeki çeşitli bankalar 1 Mayıs 1977 Katliamı'nı protesto etmek için yakılmıştır. Bu arada mitingimizi engellemek amacıyla miting alanına sevk edilen güvenlik kuvvetlerine ait bir polis otosu örgütümüzün güvenlik görevlileriyle karşılaşmışlar ve çatışma çıkmış, bu sırada da görevli polis Ahmet Yetiş vurulmuştur.

74) 1978 Haziran: Emekli Yarbay Cihangir Erdeniz'i ölümle cezalandırdık.

Cihangir Erdeniz, önderlerimizden Mahir Cayan ve Hüseyin Cevahir'in Maltepe'de kuşatıldığı ve günlerce süren çatışmalarda görev almış ve önderimiz Hüseyin Cevahir'i şehit etmiştir.Bunun üzerine örgütümüz bu halk düşmanı katil hakkında ölümle cezalandırma kararı vermiş ve bu karar tespit edilen suçundan yedi yıl sonra da olsa uygulanmıştır.

Bu arada Cihangir Erdeniz cezalandırılırken olaya müdahale eden, çatışmanın içine kendisini atan Mustafa Erdem istenmeyerek vurulmuştur.

75) 1978 Haziran: Altı Yol'da 15-16 Haziran Mitingini düzenledik ve Kuşdili MHP binasını tarayarak Ahmet Yılmaz ve Seyfullah Ekşioğlu'nu ölümle cezalandırdık.

Örgütümüzün şanlı eylemlerinden biri de 15-16 Haziran Kadıköy Altıyol mitingidir.

Türkiye proletaryasının sorunları için sınıfsal başkaldırı geleneğinin oluşumunda önemli bir yeri olan 15-16 Haziran 1970 direnişinin 8. yıldönümü adına alman miting kararı günler öncesinden örgütümüzün tüm birimlerine tüm savaşçılarına iletilmiş ve ülke genelinde 15-16 Haziran bildirileri dağıtılmış, işçi semtlerinde ajitasyon ve propaganda konuşmaları yapılmıştır.

Miting günü ise savaşçılarımızca miting alanına gelen bütün yollar kesilmiş, gerekli güvenlik önlemleri alınmış ve yaklaşık bin kişilik kitle tarafından miting, konuşmalar yapılarak, sloganlar atılarak kutlanmıştır.

Bu arada örgütümüzce alınan karar gereğince savaşçılarımız, miting sonrasında bölgede bulunan bankaları ve kapitalist işletmeleri bomba ve molotof kokteylleri kullanarak tahrip etmiş, ayrıca yine bölgede bulunan faşist parti MHPnin Kuşdili Merkez binası ateş altına alınmış binada bulunan faşist katillerden Ahmet Yılmaz ve Seyfullah Ekşioğlu cezalandırılmışlardır.

76) 1978 Temmuz: Bağlarbaşı İş Bankası'nı bombaladık.

77) 1978 Ağustos: Bağlarbaşı İş Bankası'nın günlük hasılatını kurtuluş savaşımımızda kullanmak üzere kamulaştırdık.

78) 1978 Eylül: Kadıköy İETTnin günlük hasılatını kamulaştırdık.

79) 1978 Ekim: Göztepe'de MHP il Başkanı Recep Haşatlı ve Mustafa Haşatlı'nın ölümle cezalandırma kararını infaz ettik.

İstanbul'un en büyük iplik tüccarlarından biri olan Recep Haşatlı MHP il Başkanı seçildikten sonra organlarımızın kararlarınca savaşçılarımız tarafından takibe alınmış, bu arada oğlu Mustafa Haşatlı'nın da İstanbul'un Zeytinburnu-Küçükçekmece ve Kadıköy bölgelerinde devrimcilere karşı terör estiren faşist timlerde görev yaptığı saptanmıştır. Bunun üzerine örgütümüz her iki faşist katil hakkında ölümle cezalandırma kararı almış ve karar savaşçılarımızca uygulanmıştır.

80) 1978 Kasım: Hipodrom'a ait hasılatı mücadelemizde kullanılmak üzere kamulaştırdık.

Savaşçılarımız tarafından gerçekleştirilen bu eylem sırasında çatışma meydana gelmiş ve bu çatışmada görevli polis Ali Rıza Baydilli vurulmuştur.

81) 1978 Aralık: Bayrampaşa MHP Binası'nı kurşunladık.

82) 1978 Aralık: Eyüp Elmastaşoğlu İşhanı'nı bombaladık.

83) 1979 Ocak: Zeytinburnu MHP İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Arif Üzüm'ü ölümle cezalandırdık.

84) 1979 Ocak: Avcılar'da İGS Personel Müdürü Mehmet Gümüşbostancı'yı ölümle cezalandırdık.

İGS'deki görevinden önce Madeni Eşya Sanayi Fabrikası'nda görevli olan Mehmet Gümüşbostancı çalıştığı, personel müdürlüğü yaptığı her iki fabrikada da silahlı faşist timler kurarak işçiler üzerinde terör estirmiş, sendikal hakların takipçisi olan birçok işçiyi işten attırdığı gibi bölge jandarma karakolunda işkence yaptırtmış ve kadın işçilere sürekli sarkıntılık yapmıştır. Aynı zamanda ÎGS firmasında hisse sahibi de olan Mehmet Gümüşbostancı'nın saptanan bu suçları nedeniyle hakkında ölümle cezalandırma kararı alınmış ve bu karar savaşçılarımızca uygulanmıştır.

85) 1979 Ocak: Zeytinburnu MHP ilçe başkanı İsmail Aslan'ı ölümle cezalandırdık.

86) 1979 Mart: Halkların kurtuluş mücadelesinde kullanılmak üzere Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne ait hasılatı kamulaştırdık.

Elde edilen hasılat devlete ait olup direkt devlet kasasından elde edilmiştir. Ayrıca eylemimiz sırasında Salih Dursun isimli görevli istenmeden vurulmuştur.

87) 1979 Mart: İncirli İş Bankası'nı taradık.

88) 1979 Nisan: Beşyüzevler AP Binası'nı taradık.

89) 1979 Mayıs: Küçükköy Ziraat ve Yapı Kredi Bankası'nı taradık.

90) 1979 Mayıs: Küçükköy Türk Ticaret Bankası'nı taradık.

91) 1979 Mayıs: Topçular îş Bankası,Yapı Kredi ve Akbank'ı taradık.

92) 1979 Mayıs: Çamlık Akbank'ı yaktık.

93) 1979 Mayıs: Topçular Akbank'ı taradık.

94) 1979 Mayıs: Ataköy'de Amerikalı asker (Amerikan askeri deposu Tuslog'da görevli) Thomas Mosley'i ölümle cezalandırdık. Ve Andrea Renat'ı yaraladık.

95) 1979 Mayıs: Konya Akşehir Ülkü Ocakları Derneği'ni bombaladık.

96) 1979 Haziran: Bakırköy MHP İlçe Başkanı Bekir Şendilmen'i ölümle cezalandırdık.

97) 1979 Haziran: Kocasinan Türk Ticaret Bankası'm kurşunladık

98) 1979 Haziran: Emekli Başkomiser, Kandemir Emlak'ın sahibi Muzaffer Candanoğlu'nu ölümle cezalandırdık.

99) 1979 Temmuz: Başkomiser Ahmet Ateşli'ye suikast düzenledik.

Ahmet Ateşli örgütümüze yönelik operasyonlara ve savaşçılarımızın sorgulamalarına gönüllü olarak katılan, işkenceci, Merter'de katledilen devrimciler; Ömer Çimeken ve Tamer Tabak'ın katillerinden, yeraltı dünyası ile sıkı ilişkiler içinde olan bir polistir.

Bütün bu suçları nedeniyle örgütümüzce hakkında ölüm kararı verilmiştir. Ancak karar infaz edilirken yaralı kurtulmayı başarmıştır. İkinci kez bombalı saldırımızdan da kurtulmasına rağmen karar halen yürürlülüktedir.

100) 1979 Ağustos: Kocasinan'da devrimci katili faşist Lokman Kodakoğlu'nu ölümle cezalandırdık.

101) 1979 Ağustos: Kartal'da MHP Üçe Başkanı Haydar Çağlar'ı ölümle cezalandırdık.

102) 1979 Ağustos: Fatih'te faşist Sedat Şen'i ölümle cezalandırdık.

103) 1979 Ağustos: Gebze'de Başkomiser Zülküf Karaaslan'ın evini taradık.

104) 1979 Ağustos: Küçükköy'de faşist Halis Öztürk ve Süleyman Yılmaz'ı ölümle cezalandırdık.

105) 1979 Ağustos: Beşiktaş'ta işçi sınıfının düşmanı Tek Gıda İş Sendikası Bölge Sekreteri Ergün Kaboğlu'nu ölümle cezalandırdık.

106) 1979 Eylül: Kartal Akbank'ı yaktık.

107) 1979 Eylül: Gebze Halk Bankası ye Akbank'ı taradık.

108) 1979 Eylül: Gebze'de MHP evraklarının bulunduğu binayı yaktık.

109) 1979 Eylül: Zeytinburnu MHP Yönetim Kurulu Üyesi ibrahim Çalık'ı ölümle cezalandırdık.

110) 1979 Eylül: Hergün Gazetesini taradık, faşist Mürsel Ka-rataş'ı ölümle cezalandırdık ve Muzaffer Akıncı ile Hulusi Yavaş'ı yaraladık.

Hergün Gazetesi yıllarca faşist propagandanın en önemli yayını olduğu kadar aynı zamanda faşist katillerce de üs olarak kullanılmıştır. Hergün Gazetesinin bu niteliğini saptayan hareketimiz savaşçıları Hergün Gazetesini basmışlar. Ancak gazetenin işletme yöneticisi hakkındaki ölüm kararını ele geçirememeleri nedeniyle yerine getirememişlerdir. Daha sonra geri çekilen savaşçılarımız bu arada Hergün Gazetesini koruma görevi olan ve yine bölgede devrimci ve yurtseverlere karşı saldırı üssü olarak kullanılan Malatya Öğrenci Yurdu'nun Faşist katilleriyle karşılaşmışlar ve onlara da ateş açarak ikisini yaralamışlardır.

111) 1979 Ekim: Gebze'de MHP İlçe Başkanı Yılmaz Taşkın'ı ölümle cezalandırdık.

112) 1979 Ekim: Bayrampaşa'da faşist M. Ali Özkan'ı ölümle cezalandırdık.

113) 1979 Ekim: Zeytinburnu MHP tice Yönetim Kurulu Üyesi Meriç Dikici 'yi ölümle cezalandırdık.

114) 1979 Ekim: Çemberlitaş Sosyal Sigortalar Kurum'una ait hasılatı kurtuluş savaşımızda kullanmak üzere kamulaştırdık.

115) 1979 Kasım: Bakırköy MHP İlçe Başkanı Mehmet Başak'ı ve Polis Şükrü Cengiz'i ölümle cezalandırdık.

116) 1979 Kasım: Hasköy Akbank ve İş Bankası'nı yaktık ve ABD ile ilgili ikili anlaşmaları protesto mitingi yaptık.

117) 1979 Kasım: Bahçelievler Akbank'ı taradık.

118) 1979 Kasım: Zeytinburnu MHP Gençlik Kollarında görevli Mehmet Cura'yı ölümle cezalandırdık.

119) 1979 Kasım: Çağlayan Yapı Kredi Bankası'nı taradık.

120) 1979 Aralık: Kartal'da Ülker Bisküvi Fabrikası'na ait aracı yaktık.

121) 1979 Aralık: Ümraniye Garanti, Anadolu ve Türk Ticaret Bankalarını yaktık.

122) 1979 Aralık: Şişli'de Başkomiser Hilmi Kaya'yı ölümle cezalandırdık.

Hilmi Kaya 1971'de önderlerimiz Mahir Cayan ve Hüseyin Cevahir kuşatıldıkları Maltepe operasyonuna gönüllü olarak katılan polislerden biri olduğu için örgütümüz tarafından cezalandırıldı.

123) 1979 Aralık: Bakırköy'de ABDli Elmor Cooper, Robert Fri-end, Klark Budo, James Shimit'i ölümle cezalandırdık.

Emperyalizmin yeni sömürgesi olan Türkiye'de özellikle ABD emperyalizmi tam bir denetim kurmuş, kendine bağımlı oligarşi aracılığıyla sömürü ve denetimi sürdürürken aynı zamanda üsleri, askeri depolan, havaalanları, konsoloslukları, ajanları ile her tarafı ağ gibi sarmıştır.

işte ölümle cezalandırdığımız ABD'liler de İstanbul Haramidere'de üslerde çalışan görevlilerdendir.

124) 1979 Zeytinburnu İş Bankası'nı taradık.

125) 1979 Ümraniye'de Zafer Ticaret'i bombaladık.

126) 1979 Üsküdar-Dudullu'da Kastamonu Emlak ve Zafer Ticaret'i bombaladık.

127) 1980 Ocak: Bakırköy'de Koç Holdinge ait Migros kamyonuna el konularak Demirel Hükümeti'yle IMF arasındaki anlaşmaları protesto etmek amacıyla halka dağıtımını gerçekleştirdik.

128) 1980 Ocak: Kocasinan'da İsrail Hava Yollan El-Al Müdürü Abraham Elazar'ı ölümle cezalandırdık.

Filistin topraklarını işgal altında tutan, ABD'nin Ortadoğu'daki jandarması Siyonist israil devletinin Filistin halkı üzerindeki katliamlarını protesto etmek için bu eylem gerçekleştirilmiştir, İsrail Havayollarına ait EL-AL büroları İsrail gizli servisi MOSSAD'ın şubeleri durumundadır. Abraham Elazar'da EL-AL müdürü ve MOSSAD ajanıdır.

129) 1980 Ocak: Yeşiltepe'te faşist Ayhan Yazıcı'yı ölümle cezalandırdık.

130) 1980 Ocak: Yıldırım Ziraat Bankası'nı taradık.

131) 1980 Ocak: İncirli Akbank'ı taradık.

132) 1980 Ocak: Pendik Akbank'ı yaktık.

133) 1980 Ocak: Cevizli Garanti Bankası'nı kurşunlayıp yaktık.

134) 1980 Ocak: Pendik Türk Ticaret Bankası'nı taradık.

135) 1980 Ocak: Konya Akşehir'de bir devrimcinin vurulmasından sorumlu faşist polis Hulusi Irkılata'nın evini kurşunladık.

136) 1980 Ocak: Faşist hakim Selahattin Çetin'in (Konya-Akşehir) evini kurşunladık.

137) 1980 Ocak: Akşehir'deki Akbank ve Pamukbank'ı bombaladık.

138) 1980 Ocak: Zeytinburnu İGS ve BOZKURT Mağazaları'nı yaktık.

139) 1980 Ocak: Zeytinburnu Şabanağa'da Ziraat Bankası'nı yaktık.

140) 1980 Ocak: Kocamustafapaşa'daki İş Bankası'nı yaktık.

141) 1980 Şubat: Gaziosmanpaşa Yapı Kredi Bankası'nı bombaladık.

142) 1980 Mart: İncirli Lassa bayi'ini yaktık.

143) 1980 Mart: Tekelci kapitalist Halit Narin'in evini bombaladık.

144) 1980 Mart: Kuşdili'nde faşist Cihangir Özbek'i ölümle cezalandırdık.

145) 1980 Mart: Gaziosmanpaşa'da faşist Mehmet Pehlivan'ı yaraladık.

146) 1980 Mart: Alibeyköy'de AP Lokalini kurşunladık.

147) 1980 Mart: Kocasinan'da faşist İbrahim Yıldırım'ı ölümle cezalandırdık.

148) 1980 Şubat: Eyüp Gümüşsüyü Polis Noktası'nı kurşunladık.

149) 1980 Mart: Kanarya Yapı Kredi Bankası'nı kurşunladık.

150) 1980 Nisan: Bayrampaşa'da Adana bölgesi faşistlerinden Zeki Memili, Kazım Memili, Meftun Küpeli ve Harun Yanartaş'ı ölümle cezalandırdık.

151) 1980 Nisan: Alibeyköy'de faşist Orhan-Ahmet ve Şükrü Bölükbaşı'yı ölümle cezalandırdık.

Bu cezalandırma eylemine dışardan müdahale eden bekçi Ali Samur vurulmak zorunda kalınmıştır.

152) 1980 Nisan: Sofular'da faşist Yusuf Çobanoğlu'nu ölümle cezalandırdık.

153) 1980 Nisan: Küçükköy'de Faşist Hayrettin Gökalp ve Ali Şahin'i ölümle cezalandırdık.

154) 1980 Nisan: Güngören'de faşist Burhan Kaya Mutlu'yu ölümle cezalandırdık.

155) 1980 Nisan: Beşiktaş'ta ABD'nin ülkemizdeki görevlilerinden Sam Novello ve Ali Sabri Bayraktar'ı ölümle cezalandırdık.

156) 1980 Nisan: Bağcılar İş Bankası'nı bombaladık.

157) 1980 Mayıs: Kumkapı'da faşist Enver Caka'yı ölümle cezalandırdık.

158) 1980 Mayıs: Parseller Türk Ticaret Bankası'nı taradık.

159) 1980 Mayıs-Haziran: Tozkoparan Emlak Kredi Bankası'nı taradık.

160) 1980 Haziran: Kartaltepe'de MİSK Sendika Sekreteri Ahmet Metin İzer'i ölümle cezalandırdık.

161) 1980 Haziran: Esenler'de, Yugoslavya'da Nazi işbirlikçisi faşist Nazım Kan'ı yaraladık.

162) 1980 Haziran: Ümraniye'de İGS mağazasının ve faşist Ümit Yeşiltepe'ye ait dükkanı kurşunladık.

163) 1980 Haziran: Rami'de Gaziosmanpaşa MHP İlçe Başkanı Emekli Binbaşı Ali Rıza Altınok ile MHP kadın kolları başkanı Fahriye ve Nilgün Altınok'u ölümle cezalandırdık.

164) 1980 Haziran: Topçular'da işçi sınıfının düşmanı Grundig fabrikası müdürü Mustafa Yılmaz'ı yaraladık.

165) 1980 Haziran: Merter'de faşist Özcan Korkmaz'ı ölümle cezalandırdık ve Kemal Dursun, Abdullah Anaç, Zeki Kaya'yı yaraladık.

166) 1980 Haziran: Tozkoparan'da Polis Muzaffer Uz'u ölümle cezalandırdık.

Muzaffer Uz'u İstanbul Birinci Şube'de görevli işkenceci siyasi polis olması nedeniyle cezalandırdık.

167) 1980 Temmuz: Güngören'de MİSK yöneticileri Turgut Deniz, Aybars Tekin, Turgut Cermen'i ölümle cezalandırdık.

MHP'ye bağlı MİSK Kale Kilit Fabrikasına başka sendika sokmuyordu, işçilerin örgütlenmesini engelliyordu. Bu faşistlerde MİSK'in yöneticileriydi. Kale Kilit'te faşist denetimin kırılması için bu yöneticileri ölümle cezalandırdık.

168) 1980 Esenler'de faşist Orhan Cebi'nin yazıhanesini kurşunladık.

169) 1980 Temmuz: Tozkoparan'da Emlak Kredi Bankası'm taradık.

170) 1980 Ağustos: Güngören'de faşist Esin Başlamışlı, Ataman Sıkbaş ve Muhtar Mecit Kurşun'u ölümle cezalandırdık.

171) 1980 Ağustos: Çağlayan'da faşist muhbir Ömer Yamak'ı ölümle cezalandırdık.

172) 1980 Ağustos: incirli Akbank'ı kurşunladık.

173) 1980 Eylül: Şişli'de faşist Mustafa Demir ve Tayfun Sepetci'yi ölümle cezalandırdık.

Bu cezalandırma eyleminde olaya müdahale eden ve silah çeken polis Refik Sarıdağ vurulmak zorunda kalınmıştır.

174) 1980 Ekim: Şenesenevler Karakolu'nu bombaladık.

175) 1980 Ekim: Ümraniye Karakolu'nu bombaladık.

176) 1980 Ekim: Ümraniye'de faşistlere ait Coşkun Okey Salonu'nu bombaladık.

177) 1980 Ekim: Ümraniye'de faşist Fikriye Yönetsel'in evini ihtar amacıyla taradık.

178) 1980 Ekim: Gaziosmanpaşa'da faşist Osman Çan'ı ölümle cezalandırdık.

179) 1980 Kasım: Tozkoparan'da faşist Hasan Yıldız'ı ölümle cezalandırdık.

180) 1980 Aralık: Kanarya Akbank'ı kurşunladık.

181) 1980 Aralık: Ümraniye'de polis Yılmaz Ünal'ın evini kurşunladık.

182) 1980 Aralık: Erenköy'de devrimcilere yönelik operasyonlara katılmış emekli Albay Nurettin Kumral'ı ölümle cezalandırdık.

183) 1980 Aralık: Parseller Türk Ticaret Bankası'nı kurşunladık.

184) 1981 Mayıs: Suadiye'de 2. Şube Amiri Başkomiser Ahmet Ateşli'nin arabasına bomba yerleştirdik ve polis Ahmet Temelli'yi ölümle cezalandırdık.

185) 1981 Mayıs: Küçükçekmece Vergi Dairesinin hasılatına el koyduk.

Bu eylemimizde bankada görevli jandarma Mustafa Karpuz müdahale edince vurulmak zorunda kalınmıştır.

186) 1981 Nisan: istanbul Emniyet 2. Şubeyi bombaladık.

ikinci şube, bütün şubeler gibi işkence merkezidir. Binlerce devrimci-yurtsever burada işkenceden geçirilmiş ve pek çok devrimcinin kanı akıtılmıştır. Bu nedenle örgütümüz tarafından bombalanmıştır.

187) 1981 Eylül: Okmeydanı Yapı Kredi Bankası'nın hasılatını kamulaştırdık.

Bu eylemimizde bankayı bekleyen jandarmalar teslim olmamış, Dursun Sayın ve Yaşar Günaydın isimli erler vurulmak zorunda kalınmıştır. Hedef seçilmemiş olmasına rağmen direnmeleri ve engel olmaları üzerine vurulmuşlardır.

188) 1981 Temmuz: Yedikule'de Başkomiser Behzat Peker ve polis Hüseyin Ünal'ı yaraladık.

EYLEMLER DOSYASINA EK

Örgütümüz MLSPB aynı süreçte Güney ve Batı Anadolu bölgelerinde de emperyalizme, oligarşiye ve faşizme karşı yüzlerce eylem gerçekleştirmiştir. Tek tek sayılabilmesi mümkün olmayan bu eylemlerden,

Güney Bölgesinde;

1) 1978 Eylül'ünde Osmaniye MHP binası bombalanmış;

2) 1978 Aralık ayında İsrafil Arıkan ve Halil Erdoğan isimli faşistler ölümle cezalandırılmış;

3) 1979 Mayıs'ında faşistlere yardımıyla tanınan Dr. Hüseyin Kabasakal ölümle cezalandırılmış;

4) 1979 Aralık ayında Kadirli Ziraat Bankası bombalanmış;

5) 1979 Eylül'ünde faşist Yahya Kayacı ölümle cezalandırılmış;

6) 1980 Ocak ayında faşist Suayip Dayan ölümle cezalandırılmış;

7) 1980 Nisan ayında faşist Hacı Mehmet Yılmaz ölümle cezalandırılmış;

8) 1980 Mayısı'nda İbrahim Özsüt, İbrahim Almaçimen, Ziya Kafalı isimli faşistler cezalandırılmış;

9) 1980 Şubat ayında polis Mehmet Aslan (Tarsus) ölümle cezalandırılmış;

10) 1980 Mayıs ayında Adana MHP İl binası ve faşistlerin üssü olan Büyük Sürmeli Otel'i taranmış;

11) 1980 Temmuz ayında Hasan Aran, Ahmet Aran isimli faşistler ölümle cezalandırılmış;

12) 1980 Nisan ayında, AP gençlik kolu başkanı Nihat Terkeşlioğlu ölümle cezalandırılmış;

13) 1980 Ağustos ayında, Kurmalı Lassa Lastik bayii taranmış;

14) 1980 Ağustos ayında faşist Ali Ekber Güney cezalandırılmış;

15) 1980 Ekim ayında polis Hasan Kılıçtürk ölümle cezalandırılmış;

16) 1980 Ekim ayında faşist Şahin-Ekerbiçer ölümle cezalandırılmış;

17) 1980 Kasım ayında işgal güçlerinden Amerikalı subay William Harrington ölümle cezalandırılmış;

18) 1980 Kasım ayında, Astsubay Abdullah Demir ölümle cezalandırılmış;

19) 1980 Kasım ayında, ihbarcı Mehmet Kandemir ölümle cezalandırılmış;

Batı Anadolu Bölgesinde;

1) 1977 Şubat ayında İş Bankası Manisa Şubesi bombalanmış;

2) 1978 Aralık ayında AP Manisa îl binası bombalanmış;

3) 1979 Mart ayında Manisa Merkez Polis karakolu bombalanmış;

4) 1979 Nisan ayında Turgutlu Emniyet Amirliği basılmış, çıkan çatışmada iki bekçi ve bir polis cezalandırılmış;

5) 1979 Nisan ayında Manisa Ülkü Ocakları taranmış;

6) 1978 Mart ayında Turgutlu Emniyet Amirliği Lojmanı taranmış;

7) 1979 Haziranı'nda Manisa İş Bankası'na pankart asılarak taranmış;

8) 1979 Ağustos ayında Turgutlu'da Zeki Yamankara, Emin îz-budak, Arif Şanlı, Ali Aktan isimli faşist elebaşılar ölümle cezalandırılmış;

9) 1979 Temmuz ayında, Nurettin Gürateş yoldaşın anısına Manisa Alabey karakolu kurşunlanmış;

10) 1979 Eylül ayında Aziz Şahin ve.Demir Kahveci isimli faşistler ölümle cezalandırılmış;

11) 1979 Kasım ayında Cemal Özsemerci isimli faşist ölümle cezalandırılmış;

12) 1980 Nisan ayında çatışma sonucunda bir polis cezalandırılmış, bir başkası da yaralanmış;

13) 1980 Ocak ayında Aygün Soylu isimli faşist cezalandırılmış;

14) 1979 Kasım ayında Emin Koşmaz isimli faşist cezalandırılmış;

15) 1979 Aralık ayında Cemil Aydın isimli faşist cezalandırılmıştır,

Ve diğerleri…

Türkiye ve Kürdistan halklarının kurtuluşu gerçekleşene kadar MLSPB devrimci mücadelesini devam ettirmeye kararlıdır. Emperyalizmin kovulup, oligarşik diktatörlük yıkılana ve halklar bağımsız ve özgür olana dek silahlarımız susmayacaktır. Daha savaşımızın başındayız. Gerillalarımız düşman cephesini yarana, iktidarı ele geçirinceye kadar politik-askeri saldırılarını sürdürecektir. Halk kitlelerinin içinde ve onun bağrında eylemlerimiz bu zafere kadar sürecektir.

Bunu bir kez daha haykırıyoruz!

ZAFERE KADAR SAVAŞ!

Dipnot:

(*) Bu “tartışma”, yaklaşık 20 yıllık bir zaman dilimi boyunca sürdürülüyor ve hala herhangi bir “sonuç” alınmış değil. Giderek yeni yeni kuşaklar bu tartışmalara çekiliyor. Ülkenin devrim tarihine ilişkin hafıza silinmeye çalışılıyor, her devrimci devrimi ve tartışmayı kendiyle başlayan ve biten bir süreç haline getiriyor neredeyse…

sözkonusu çeyrek asırlık “tartışma”larda, evet, değişen bir şeyler daha var: Her geçen yıl sorular çoğalıyor. Devrime ilişkin söylenecek sözler neredeyse sadece sorulardan oluşmaya başlıyor. Soruları soran “önderler” tarafından herhangi bir yanıt geliştirilemeyen bu sorular, tartışmak üzere ‘kadroların’ önüne koyuluyor. Böylelikle, dünya devrim tarihinde kerameti sadece tartışmaktan menkul yeni bir kadro tipi oluşuyor.

20 yıl önce bugünkü özelliklerine göre daha fazla pratiğe yakın olduğunu söyleyebileceğimiz bu soru ve sorunlar, her zaman kendisine yaygın bir tartışmacı kesimi bulabiliyor. Bu olgu, hem tartışmacıları, hem de tartıştırmacıları ‘güç’leri konusunda yanıltıyor ve onlara cesaret veriyor. “Demek ki doğru yoldayız” çıkarımlarına da yol açan sözkonusu geniş tartışmacı kesim, gerçekte, politik bir kesim olmaktan çok, sosyal bir kesim olmaya yakındır.

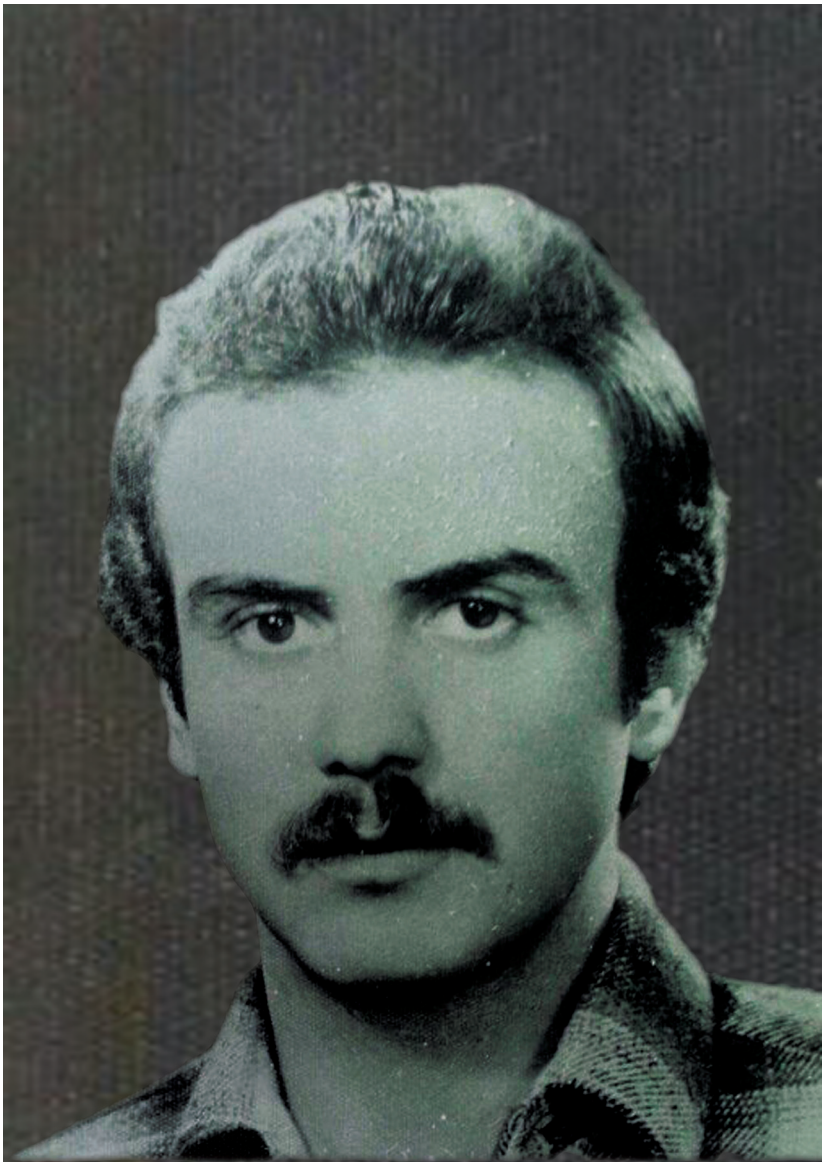
Bu devrim taraftarları, tümüyle mitoz bölünmeye uğramış, atomize olmuş eski kadroların açtıkları yolda, ama onları artık “aşma” söylemiyle tartışma işlevine katılmaktadır. Son derece “demokratik” ortamlarda yürütülen tartışmalarda böyle bir ortama katkıda bulunmanın cazibesiyle, birkaç

soru da kendileri üreten 80 sonrası gençliği, ne yazık ki, bu katılımcılık çizgilerini savaşın sıcak sayfaları açılıncaya kadar, giderek daha çok yoğunlaşan bir kesim olarak sürdüreceklerdir.

Düşünsel sistematiği ve programı katılımcıların katkılarıyla oluşturmak kuşkusuz cazip bir fikirdir. Ama Leninizm'in sosyalizm mücadelesinden, örgüt kavramlarının gerçekliğinden uzak platformlarda, işlev için değil, tartışmak için buluşmak, bu çizginin belirleyici karakteri olmuştur. Katılımcıların "yorulmuşlar" kesimini doğal olarak, endişelerimizin dışında tutuyoruz. Bu ortamlar onlar için gerçekten güzel bir tatlı sudur. Fakat gençlik, sadece sosyalizmin genel sorunları üzerine değil, bu çizginin tarihi ve devrimci pratik üzerine de sorular üretmeye başladığı zaman (ki aralarından gerçekten savaşmak isteyenler soracak) ayrımı görecektir. Kaldı ki, 25-30 yıllık kader arkadaşı öncülerin bile hiç değilse bazı yanıtlarda buluşamamış olması, her bireyin başka bir kafa yapısı ifade ettiği bu ortamın özellikleri konusundaki başka bir espridir. Bu espriyi, 90'lı yıllar boyunca (dönemin politik verilerinden dolayı) yaşamayı sürdüreceğiz gibi gözüküyor…

HÜSEYİN CEVAHİR

TAMER ARDA

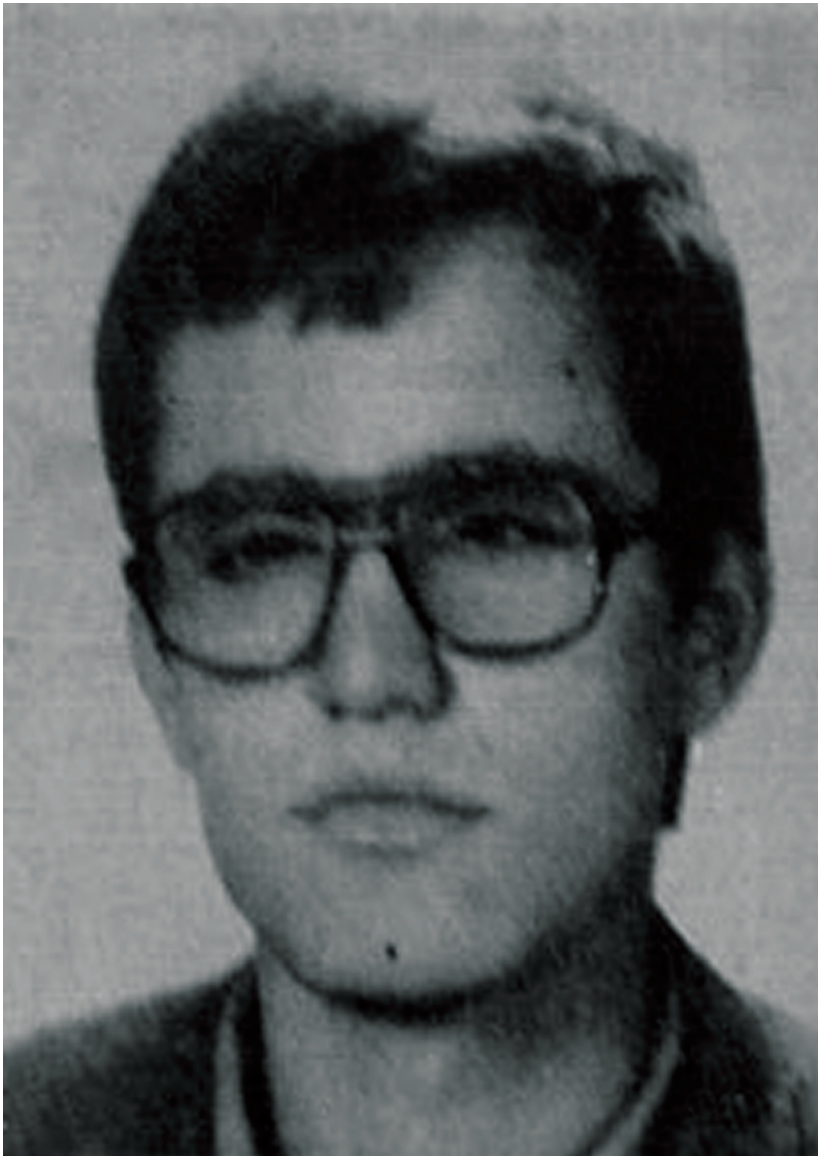
KADİR TANDOĞAN

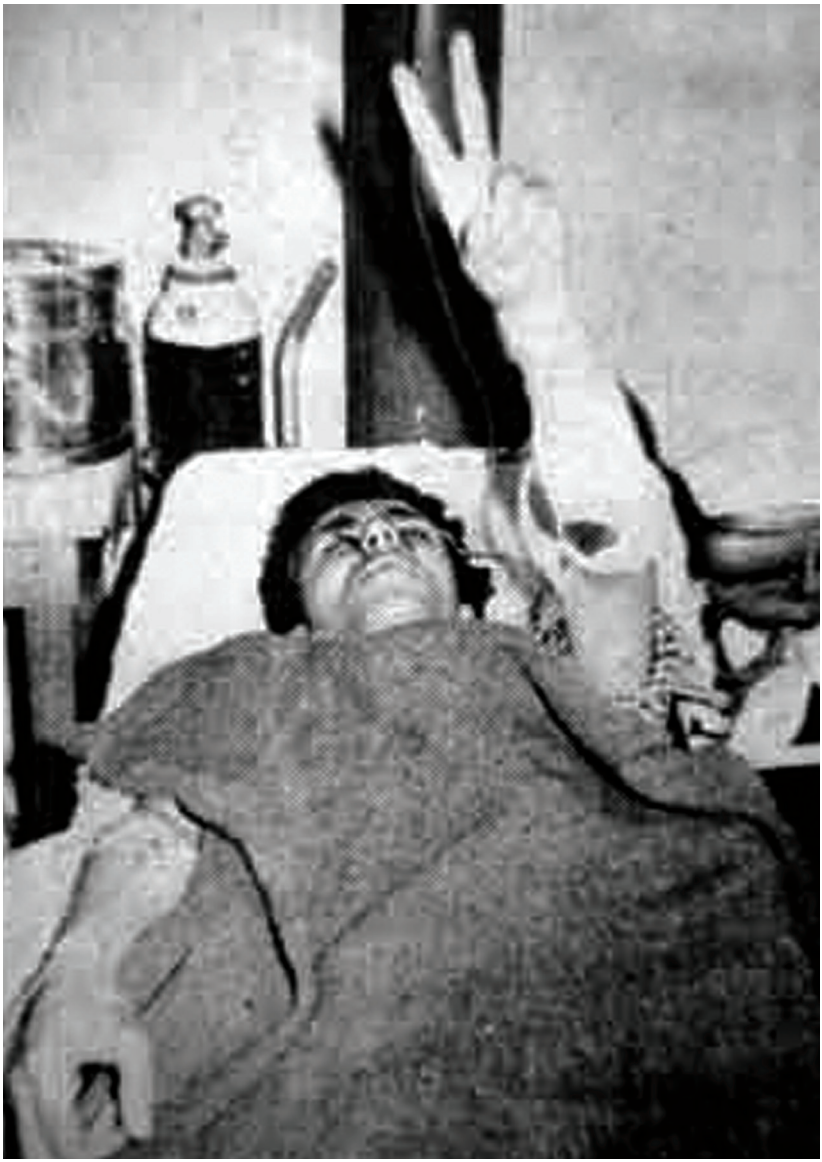
AHMET SANER

ERCAN YURTBİLİR

DOĞAN ÖZZÜMRÜT

HAKKI KOLGU

ANARŞİ OLAYI 2

SİBEL OLAYININ YENİ SAFHASI

Cevahir'i öldüren, Çayan'ı yaralayan emekli yarbay öldürüldü

Öldürülen sivil giysili emekli Yarbay Cihangir Erdeniz bir arkadaşıyla...

Unutma Cellat Hiç Bir Suç Cezasız Kalmaz

ANARŞİ OLAYI 3

İSTANBUL'un Fındıkzade semtindeki Sakarya Öğrenci Yurdu'nda dün sabah ağır yaralı olarak bulunan eğitim enstitüsü öğrencisi

● Olayı Marksist-Leninist silahlı propaganda birliği üstlendi. Emekli yarbayın yanında çalışan 14 yaşındaki eviatlığı da öldürüldü

PLÂJYOLU

CADDESİ

BALKON

BALKON CADDESİ

«TESLİM OL» ÇAĞRISINA ATEŞLE CEVAP VERDİLER

100'den fazla cinayet işlemişler, milyonlarca liralık soygunlar yapmışlardı

MLSPB'nin 4 lideri ölü ele geçti

Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş'ten sonra son on beş yılın en tehlikeli kent gerillası olduğu söylenen Tamer Arda'nın sonu,kurbanlarından farksız oldu. Saçlarını boyatıp tipini değiştirdiği halde tanınan Arda, "teslim ol" çağrılarına silahla karşılık verince öldürüldü.

● Tamer Arda, Atilla Ermutlu, Doğan Özzümrüt ve Ercan Yurtbilir çatışmada öldü, Hülya Özzümrüt ile Yavuz Akkuş yaralı olarak yakalandı

BAZI EYLEMLERİ

- Recep Haşatlı'nın oğlunun öldürülmesi
- Bakırköy'de Jokey Klübü soygunu
- Ataköy'de 4 Amerikalı'nın öldürülmesi
- Cerrahpaşa Hastanesi'ne silahlı

Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş'ten sonra son on beş yılın en tehlikeli kent gerillası olduğu söylenen Tamer Arda'nın sonu,kurbanlarından farksız oldu. Saçlarını boyatıp tipini değiştirdiği halde tanınan Arda, "teslim ol" çağrılarına silahla karşılık verince öldürüldü.

